ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 1 ՄԱՐՏ
SAMEDI 1er MARS 1969
LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11452 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 45e ANNÉE — No 11.452

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԽՏԸ

Երկրորդ աշխարհամարտի վաղորդայնին հիմնական փոփոխութիւն կրեց քաղաքական աշխարհը : Նոյնը տեղի ունեցած էր 1914 – 18ի ընդհանուր պատերազմի Զինադադարի շրջանին :

Շուրջ քառորդ դարէ ի վեր ստեղծուած է կացութիւն մը, գոյավիճակ մը, որ կը տեւէ, պարբերաբար փոքրիկ սրբագրութիւններու ենթարկուելով :

Հիմնական գիծն այն է, որ երկու գլխաւոր ուժեր — Միացեալ Նահանգներն ու Խորհրդային Միութիւնը — կը շարունակեն իրենց ազդեցութեան տակ պահել Եւրոպան, բաժնուած երկու անջատ գօտիներու, արեւմտեան եւ արեւելեան : Հակամարտ երկու ճակատներ, որոնք ժամանակի հոլովումով եւ կատարուած իրողութեան համակերպելով կ'ընթանան դէպի խաղաղ գոյակցութիւն, առանց սակայն զիջելու իրենց հիմնական սկզբունքներէն եւ ձեռք բերած առաւելութիւններէն :

Ամերիկա 24 տարուան ընթացքին երկու անգամ անհուն զոհողութիւններ յանձն առաւ Եւրոպան փրկելու համար զինուորապաշտ Գերմանիոյ տիրակալութենէն : Դաշնակիցները յաղթեցին երկու անգամին ալ շնորհիւ իր ռազմական ու նիւթական աջակցութեան :

Բնական էր, որ մտահոգուէր Եւրոպայի խաղաղութեան պահպանումով : Մանաւանդ, որ դերերը շրջուած էին այս անգամ : Գերմանիոյ տեղը գրաւած էր Խ. Միութիւնը, որ հետեւելով «համաշխարհային յեղափոխութեան» համայնավարական հիմնական սկզբունքին, իր իշխանութիւնը տարածած էր կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի վրայ, արեւելեան Գերմանիայէն մինչեւ Պալքանները :

Արեւմտեան դաշնակիցները պարպած էին իրենց ազատագրած երկիրները : Կարմիր բանակը չհետեւեցաւ անոնց օրինակին եւ Կրեմլինի մականին ենթարկեց զանոնք :

Եւրոպայի մէջ բոլշեւիկեան ծաւալապաշտական քաղաքականութեան առջեւ թումբ կանգնելու նպատակաւ է, որ Ամերիկա քանի տարի առաջ կեանքի կոչեց Ատլանտեան Ուխտը, Հիւսիսային Ատլանտեանի Դաշնագրի Կազմակերպութիւնը (Օ. Թ. Ա. Ն.) :

Ատլանտեան Ուխտի համաձայնագիրը ստորագրուեցաւ Ուաշինկթընի մէջ 1949 Ապրիլ 4ին՝ Ամերիկայի, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Քանատայի, Պելճիքայի, Իտալիոյ, Իսլանտայի, Լիւքսէնպուրկի, Հոլանտայի, Նորվեկիոյ, Փորթուկալի եւ Տանիմարքայի միջեւ : 1952ին Յունաստան եւ Թուրքիա, 1955ին ալ Դաշնակցային Գերմանիա յարեցան Ուխտին, անդամ երկիրներու թիւը բարձրացնելով 15ի :

ՕԹԱՆի գործադիր մարմինն է «Հիւսիսային Ատլանտեանի Խորհուրդ»ը, որուն կեդրոնատեղին 1952ին հաստատուած էր Փարիզ, սակայն քանի մը տարի առաջ փոխադրուեցաւ Պելճիքա, երբ Ֆրանսա թուլցուց իր կապերը Ուխտին հետ :

Ատլանտեան Ուխտին յարած են երկիրներ, որոնք ովկիանոսէն հազարաւոր մղոններով հեռու են եւ որոնք սակայն կը կարօտին հաւաքական ինքնապաշտպանութեան :

Խ. Միութիւնը պատասխանելով Ատլանտեան Ուխտին՝ անոր հակադրեց «Վարշաւայի Ուխտը», որուն կը մասնակցին արբանեակ երկիրները :

Հակամարտ կողմերը այս ձեւով կը ձգտին ապահովել ուժերու հաւասարակշռութիւն, իբրեւ գրաւական խաղաղութեան պահպանման :

Կը թուի թէ հիւլէական զէնքի մրցարշաւն ալ այժմ յանգած է հաւասարակշռութեան, ինչ որ ուրիշ ապահովութիւն մը կազմէ պատերազմի դէմ :

Նիքսըն իր շրջապտոյտը սկսաւ Պելճիքայէն, ուր կը գտնուին Ատլանտեան Ուխտի քաղաքական, տնտեսական եւ զինուորական վարիչ մարմինները : Ամերիկայի Նախագահը իր առաջին քաղաքական ճառը խօսեցաւ Ուխտի Խորհուրդին առջեւ, պարզելով միջազգային այս կազմակերպութեան հիմնական նպատակները :

Եւրոպայի գլխաւոր դաշնակիցներուն հետ խորհրդակցելէ ետք, Նիքսըն ծրագրած է աւելի յանդուգն քայլ մը առնել՝ ամուր հիմերու վրայ դնելու համար խաղաղ գոյակցութիւնը արեւելեան ճակատի երկիրներուն հետ :

Պիտի յաջողի՞ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ՝ ՓԱՐԻԶ

ՆԻՔՍԸՆ ՀՌՈՄԷՆ ԱՄԵՐԻԿԱ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ

Թէեւ պաշտօնական հիւր չէ, բայց Ֆրանսական կառավարութիւնը այդպէս կ'ընդունի Նիքսընը եւ Շան զ'Էլիզէները ամբողջ ողողուած են ամերիկեան դրօշներով : Այս ձեւով Ֆրանսա կ'ուզէ ցոյց տալ իր բարի կամեցողութիւնը Միացեալ Նահանգներու հանդէպ : Ամէն մարդ նոյն բարի տրամադրութիւնները չունի անշուշտ եւ ցոյցերն իրենց առաջին զոհը տուին Նիքսընի ժամանումէն առաջին օրէն իսկ : Արդարեւ Հինգշաբթի իրիկուն, Թրիանոնի քով (Վերսայլ) խումբ մը երիտասարդներ պատերուն վրայ հակամերիկեան հանրագիրներ կը փակցնէին, երբ ոստիկանական կառքի մը հետ միջադէպ մը պատահած է եւ երիտասարդներէն մէկը կուրծքէն վիրաւորուած : Այս միջադէպին մասին սակայն տրուած լուսաբանութիւնները կը տարբերին ըստ կողմերուն : Ոստիկանները կ'ըսեն թէ յարձակում եղած է իրենց վրայ եւ պաշտպանուելու համար է որ իրենցմէ մէկը կրակ բացած է եւ երիտասարդ մը վիրաւորած : Ըստ տղոց, նման բան չէ եղած այլ երբ կը փախէին ի տես ոստիկանական կառքին, ոստիկան մը սկսած է կրակել : Ամէն պարագայի մէջ, երիտասարդին կեանքը վտանգուած չէ : Ուսանողական Միութիւնը այս միջադէպին առթիւ գործադուլի հրահանգ տուած է համալսարանին եւ լիսէներուն մէջ մինչեւ Նիքսընի մեկնումը Փարիզէն :

Սպասուածին հակառակ, Պերլինի մէջ չէ որ Նիքսընի դէմ մեծ ցոյցեր եղան այլ՝ Հռոմի : Արդարեւ յաւիտենական քաղաքին երթեւեկը ամբողջովին դադրած էր ուսանողներուն պատճառով, որոնք ամէն կողմ խճողումներ ստեղծած էին : Ոստիկանութիւնը բուռն կերպով միջամտած է եւ վերջ դրած բախումներուն : 24 տարեկան երիտասարդ մը դժբախտ զոհն եղած է, համալսարանին երրորդ յարկէն իյնալով : Յայտնի չէ որ շատ ծռած ըլլալով ինկած է, թէ ոչ մէկը հրած է :

Ամէն պարագայի մէջ, Հռոմի ցոյցերը ամէնէն բուռն եղած են : Բազմաթիւ վիրաւորներ կան եւ ձերբակալութիւններ կատարուած են : Պերլինի մէջ ընդհակառակն Նիքսըն շատ ջերմ ընդունելութեան արժանացած է, նոյնիսկ ծաղիկներու արժանացած : Ամէն ապահովութիւն տրուած է Պերլինցիներուն, որ Ամերիկա նախանձախնդիր է անոր ազատութեան պահպանման :

Նիքսըն շատ գոհ մնացած է Իտալացիներէն (ղեկավարներէն, անշուշտ), տրուած ըլլալով որ անոնց մօտ գտած է շատ մեծ հասկացողութիւն մը : Նոյնը չըլլայ հաւանաբար պարագան Փարիզի մէջ : Նիքսըն Օրլի կ'ընդունուէր Ուրբաթ ժամը 2ին, նախագահ տը Կօլի եւ կառավարութեան կողմէ եւ առաջին տեսակցութիւն մը կ'ունենար տը Կօլի հետ, քանի մը ժամ ետք : Աւելի երկար տեսակցութիւն մը պիտի ունենային Շաբաթ օր, Թրիանոնի մէջ եւ Նիքսընի փարիզեան այցելութիւնը կը վերջանար իր տուած ճաշով, Շաբաթ իրիկուն, ի պատիւ տը Կօլի : Ապա կը վերադառնար Հռոմ, ուրկէ պիտի մեկնէր Ամերիկա, Պապին հետ տեսնուելէ ետք :

Ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են Փարիզի մէջ, բայց եւ այնպէս փոքր միջադէպեր պատահած են : Ուրբաթ առաւօտ քանի մը երիտասարդներ Ամերիքըն Էքսփրէսի (Ռիւ Օպէր) ապակիները կը կոտրէին, բայց ոստիկանութիւնը անմիջապէս կը միջամտէր :

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՌՈՒՍԻԱ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տը Կօլ փորձեց սերտ կապ հաստատել Պոնի հետ բարեկամական մասնաւոր դաշինք մը կնքելով, սակայն կը թուի, թէ յուսախաբ է արդիւնքէն եւ, հետեւաբար, այդ դաշինքը կորսնցուցած է իր կարեւորութիւնը : Արեւմտեան Եւրոպայի Միութիւնը եւս անարժէք դարձած է տը Կօլի համար :

Այժմ կը նախատեսէ հաւանականութիւնը Անգլիոյ (որուն հետ վէճի մէջ է) եւ Արեւմտեան Գերմանիոյ (որուն հանդէպ անվստահութիւն ունի) մերձեցումին՝ ի վնաս Ֆրանսայի : Ֆրանսական դրամանիշի տագնապը, որ տեղի ունեցաւ աշնան, հաստատեց այս վախը — Պոն սկսած է գլուխ ցցել :

Զօրավարին կարծիքով Արեւմտեան Գերմանիա կը չափազանցէ նախագահական ընտրութիւնը Պերլինի մէջ կատարելու խնդրին կապակցութեամբ, ինչպէս որ Անգլիա կը չափազանցէ Արեւմտեան Եւրոպայի Միութեան հարցին մէջ : «Չափազանցութիւնը» գէշ բառ մըն է իր բառարանին մէջ : Տը Կօլի համոզումով Իսրայէլ չափազանցեց 1967 Յունիսին : Եւ, եթէ նկատի առնուին ներկայ ազդանշանները — Ֆրանսայի քաշուիլը Օթանէն եւ իրապէս հեռանալը Հարաւ - Արեւելեան Ասիոյ Ուխտէն, իր տրամադրութիւնը աննշան դարձնելու Արեւմտեան Եւրոպայի Միութիւնն ու Ֆրանսա - Գերմանիա դաշնագիրը — ըստ էութեան կարելի կ'ըլլայ ենթադրել, թէ ո՛ւր պիտի վերջանայ ուղին :

Թէեւ ներկայիս տրամադիր չէ ընելու, այսուհանդերձ Ֆրանսա օրինապէս կրնայ քաշուիլ Հիւսիսային Ատլանտեան Ուխտէն : Եթէ տը Կօլ իրապէս համոզուի, թէ Արեւմտեան Գերմանիա վտանգ մըն է Ֆրանսայի դերին նկատմամբ, պիտի փափաքի դաշնակցիլ Ռուսիոյ հետ : Նման եզրակացութեան չեն յանգիր Ֆրանսայի եւ Խորհ. Միութեան միջեւ հաստատուած ու բարելաւուած յարաբերութիւնները առեւտրական, տնտեսական եւ մշակութային փոխանակութեանց մարզերուն մէջ, սակայն, առանք անշուշտ արգելքներ ալ չեն :

Զօրավարը կը յիշէ, թէ Ֆրանսա եւ Ռուսիա որքան տուժեցին համաշխարհային Բ. պատերազմին : Այն վայրկեանին որ զգայ, թէ Գերմանիա գերուժ մը դառնալու վրայ է զինուորապէս, տնտեսապէս եւ քաղաքականապէս, եւ, մանաւանդ, հիւլէական դետնի վրայ, ամէնէն տրամաբանական ելքը պիտի նկատէ դաշնակցիլ Մոսկուայի հետ :

Տը Կօլ կ'ընդունի թէ Ամերիկա հին բարեկամ մըն է Ֆրանսայի : Միեւնոյն ժամանակ հին բարեկամ է նաեւ Ռուսիա՝ Ցարի շրջանէն ցայսօր : Այս անկիւնէն դիտուած՝ Ֆրանքօ-ռուսական համաձայնագիր մը բնական հաւասարակշռութիւն մը պիտի ստեղծէր այն պարագային, երբ գերման ուժը դուրս ելլէր Ֆրանսայի հսկողութենէն :

1944 Դեկտեմբերին տը Կօլ ըսաւ Սթալինի (համաձայն Մոսկուայի պաշտօնական տեղեկատուութեան) «Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը կը հարկադրէ Ֆրանսացիներուն, որ ամէնէն առաջ ձրգտին իրերօգնութեան դաշնագիր մը կնքել Խորհ. Միութեան հետ» : Վերջին քառորդ դարուն բազմաթիւ իրադարձութիւններ փոխեցին ուղղութիւնը եւ չէզոքացուցին առաջին դաշնագիրը :

Այսուհանդերձ, եթէ զօրավարը զգայ թէ Գերմանիա վերստին հրապարակ կ'ելլէ, կրնայ վերակենդանացնել իր նախկին միտքը : Եթէ ուրիշներ մոռնան, տը Կօլ ինք կը յիշէ ըսած ըլլալ Սթալինի. «Գերմանիոյ նկատմամբ միեւնոյն շահերը ունինք» :

Թ. Ա. Թ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԸ Ուրբաթէն ի վեր փոխեց իր դիմագիծը : Արդարեւ նշանաւոր «Հալերը» փոխադրուեցան Ռէօնժիս եւ վերջին անգամն էր Հինգշաբթի գիշեր որ գիշերային այդ կեանքի սիրահարները, կրցան նոյն մթնոլորտին մէջ ուտել «սոխի ապուրը» : Ապուրը միշտ պիտի մնայ անշուշտ, բայց «Փարիզի փորը» հոն պիտի չըլլայ այլեւս :

ԱՆԳԼԻԱ հաւանաբար չափաւոր պատասխան մը տայ Ֆրանսայի բողոքագրին, աւելի չլարելու համար մթնոլորտը :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ մէջ կը կարծուի որ աշխատաւորական Մափայ կուսակցութիւնը փոխանցման դահլիճ մը պիտի առաջարկէ, Տիկին Կոլտա Մէյրի գլխաւորութեամբ :

ՎԻԷՆՆԱՅԷՆ, հասած լուրերու համաձայն կաթողիկէ եպիսկոպոս մը՝ Վելիչկովսկի ձերբակալուած է Ուկրայնիոյ մէջ : Ձերբակալութիւնը կատարուած է երբ կրօնաւորը հիւանդի մը տունը կ'երթար, խոստովանանքի համար : Վելիչովսկի Եպիսկ. կը պատկանի Ուկրայնիական կաթողիկէ եկեղեցւոյ, որ արգիլուեցաւ 1946ին եւ խորհ. իշխանութեանց կողմէ կցուեցաւ օրթոտոքս եկեղեցւոյ :

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Օռիան եւ Ալ Ճարիտա թերթերուն համաձայն, Ֆայսալ թագաւորը, որ առջի օր մեռաւ, աշխարհի ամէնէն մեծարժէք չէքը ստորագրած է : Ըստ վերոյիշեալ թերթերուն, մեռնելէն քանի մը օր առաջ երկու միլիառ ներկայ Ֆրանքի չէք մը յանձնած է Պանք տը Ֆրանսին :

ԱՌԸՆՉՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻ՞Ն ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՍՈՒՄԵՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԷԹԵՐՈՒ ՀԵՏ

Բ.

Սումերներուն ծանօթ էր պղինձի գործածութիւնը: Այդ մասին Ժագ տը Մորկան կը գրէ. «Լեռներէն իջնելով՝ ժողովուրդները եկան գրաւելու Ջուրէն ազատ Քաղդէաստանը: Անոնք իրենց հետ կը բերէին պղինձը: Սակայն ո՞ւրկէ կուգային այդ մարդիկը: Անշուշտ, ոչ Իրանի սարահարթէն, քանի որ Իրանի բարձրաւանդակը չորրորդական շրջանին դեռ անմարդաբնակ էր, եւ ոչ ալ Անդրկովկասէն: Այդ մարդիկը կրնային իջնել միմիայն Հայաստանի լեռներէն եւ բարձրադիր Ասորեստանէն»:

Ինչպէս կը տեսնենք, ֆրանսացի ականաւոր հնագէտ–արեւելագէտը ակնարկութիւն անգամ չըներ Կեդր. Ասիոյ մասին: Ընդհակառակն, ան կը գրէ. «Պարսկաստանի եւ Հայաստանի մէջ կատարուած հնագիտական հետազօտութիւններով հաստատուեցաւ, որ Թուրանական (այսինքն՝ ուրալօ–ալթայական ցեղերու) գաղթ այդ երկիրներուն վրայով դէպի պարսկական ծոցը տեղի չէ ունեցած»: Եւ ասիկա ամէնէն փայլուն հերքումն է Թուրք պատմագրութեան եւ Մեչէնի զարգացուցած «տեսութիւններուն», որոնց համաձայն Սումերները եկած են Կեդր. Ասիոյ սարահարթերէն:

Այժմ քննենք այն հարցը, թէ իրո՞ք սումերները կը պատկանին ուրալօ–ալթայական ցեղին:

Մարդաբանական բոլոր քննութիւնները ցոյց տուած են, որ սումերները կը պատկանին Փոքր Ասիոյ այն մեծ ժողովրդախումբին, որուն հնագէտ–մարդաբանները կ՚անուանեն «ասիանական», «փոքր ասիական», «հեթիթեան» կամ «արմենոյիտ»: Անոնք Մերձ. Արեւելքի, մասնաւորապէս հայկական լեռնաշխարհի բնիկ ժողովուրդներն են, որոնք իրենց մշակոյթով եւ մարդաբանական տիպով կը կազմէին ամբողջութիւն մը: Ասիկա անհերքելի կերպով ապացուցուած է փոքրասիական մշակոյթներու ընդհանրութեամբ՝ ըստ հնագիտական տուեալներու: Մինչդեռ ուրալօ–ալթայական ժողովուրդները կը պատկանին «մոնղոլոյիտ» մարդաբանական տիպին, որուն մէջ կը մտնեն Չինաստանի եւ կեդրոնական ու հիւսիսային Ասիոյ բնիկները:

Մերձաւոր Արեւելքի եւ հայկական լեռնաշխարհի ամէնէն հին քաղաքակրթութիւնը ստեղծող ասիանականներու մարդաբանական տիպը առաջին անգամ ուսումնասիրող գերմանացի յայտնի գիտնական Ֆելիքս Ֆոն Լուշան կը գրէ. «Մերձ. Արեւելքի սկզբնական ազգաբնակչութիւնը բաղկացած էր պրիւնետներէ (թխադէմներէ) եւ աչքի կը զարնէին իրենց կարճ գանկով ու մեծ քիթով: Այդ ազգաբնակչութիւնը անհրաժեշտ է անուանել արմենոյիտական: Անոնք իրենց մարդաբանական տիպը ժառանգած են հաթերէն եւ զարմանալի կերպով միատարր պահպանուած են մինչեւ մեր օրերը՝ հազարաւոր տարիներու ընթացքին, հակառակ անոր որ միշտ շրջապատուած են այլացեղ, շատ անգամ թշնամի տարրերով»: Ուսումնասիրութիւնները պարզած են, որ արմենոյիտ տիպը տարածուած էր ամբողջ Միջագետքի մէջ, սկսեալ անոր հարաւային մասէն մինչեւ Տիգրիսի եւ Եփրատի ակունքները եւ ապա՝ դէպի Փոքր Ասիոյ արեւմտ. մասերն ու Իրանի խորքերը:

Մարդաբանական ուսումնասիրութիւնը ցոյց կուտայ, որ Սումերները նոյնպէս կը պատկանին ասիանական կամ արմենոյիտ մարդաբանական տիպին, որ բնորոշ է ոչ միայն Սումերի մէջ, ուր յուշարձանները կը պատկերացնեն զանոնք կարճ գանկով եւ մեծ քիթով, այլեւ Խուրրիներու երկրին մէջ:

Քոնթընօ, որ մեծ հեղինակութիւն է հեթագիտութեան բնագաւառին մէջ, յենելով ոչ միայն իր, այլեւ շատ ականաւոր արեւելագէտներու ու մարդաբաններու ուսումնասիրութիւններու վրայ, 1927ին իր մէկ աշխատութեան մէջ ժողովուրդներու ասիանական (արմենոյիտ) խումբին մէջ կը դասէ ոչ միայն Սումերները, այլեւ այսօրուան Հայերը: Իր մէկ ուրիշ աշխատութեան մէջ ան կարճագանկ ասիանականներու շարքին կը դասէ նաեւ Հիթիթները ու Խուրրի–միտանիները: Իբրեւ ընդհանուր եզրակացութիւն, իր այս գրքին մէջ ան կը գրէ. «Հին Արեւմըտեան Ասիոյ լեզուաքննական բոլոր ուսումնասիրութիւնները մեզ կը բերեն այն եզրակացութեան, թէ այս երկիրներու հնագոյն քաղաքակրթութիւնը արգասիք է ասիանական լեզուներով խօսող ժողովուրդներուն, որոնցմէ հնագոյնն են Սումերները»:

Ականաւոր պատմաբան Նիկողայոս Ադոնց կը գրէ. «Նախքան Բաբելոնիայում Սեմիտների յայտնուելը, որոնք այնտեղ եկել էին Արաբիայից, Միջագետքը, Հայաստանը եւ Փոքր Ասիան բնակեցուած էին ասիանական ցեղով, որի մի ճիւղը՝ Սումերները Բաբելոնիայում, Խուրրիները (Սուբարիները, Ուրարտացիները)՝ Հիւսիսային Միջագետքում եւ Հարաւային Հայաստանում, իսկ Հեթիթները՝ Փոքր Ասիայի Արեւելքում կազմում էին մի շղթայի երեք գլխաւոր օղակները»:

Ամփոփելով ըսուածները, կը յանգինք հետեւեալ եզրակացութիւններուն:

1. Սումերները չեն եկած Կեդրոնական Ասիոյ սարահարթերէն Քրիստոսի ծնունդէն հինգ հազար տարի առաջ:

2. Անոնք ոչ մէկ առնչութիւն ունին ուրալօ–ալթայական ժողովուրդներուն հետ, որոնք կը պատկանին մարդաբանական մոնղոլոյիտ տիպին:

3. Արմենոյիտներու սկզբնական բնակավայրը եղած է հայկական բարձրաւանդակը, ուրկէ անոնք յետագային տարածուած են դէպի Միջագետք եւ Արեւմըտեան Փոքր Ասիա:

4. Հայկական լեռնաշխարհի նախաբնիկ կարճագանկ այդ ցեղերուն յետնորդները մինչեւ այսօր ալ կը բնակին հայկական լեռնաշխարհին մէջ: Սեմիտները եւ Հնդեւրոպականները, որոնց Ֆ. Լուշան, Ռ. Վիրխով եւ ուրիշներ կը համարին եկուոր, դրսեկ տարրեր, յետագային խառնուեցան կարճագլուխ այս ժողովուրդներուն, հիմնական ներգործութիւն չունենալով տեղաբնիկներու մարդաբանական տիպին վրայ:

Թուրքերը ցեղային ոչ մէկ առնչութիւն ունին նաեւ Հեթերու (Հեթիթներու) հետ:

Ե. ՏՈՒՐԱՊԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԽԱՉԱԿՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԻՇԽԱՆ ԳԱԲՐԻԷԼ ԵՒ ՄՕՐՈՒՓԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ք. Ե. 1168 թուականին, Պալտուին Բ., Խաչակիրներու ասպետը, Եդեսիայէն կ՚անցնէր՝ Երուսաղէմի գահը բարձրանալու համար: Հոն հանդիպեցաւ հայ իշխանուհի Մորֆիայի (Գեղեցիկ), որուն դարպասեց, սիրտը գրաւեց աշուղական մեներգներով եւ իր կտրած ջութակով:

Զրահապատ համազգեստին մէջ կը պահէր իր այրած սիրտը եւ կ՚ըսէր իշխանուհիին.

— Բաց զրահս ու տես թէ ինչպէս սիրտըս կը տրոփէ քեզի համար:

Մորֆիա խորհուրդ տուաւ ասպետին, որ իր ձեռքը խնդրէ իր հօրմէն՝ իշխան Գաբրիէլէն:

Մեսիէօ Պալտուինը աշոր կը սպասէր, վասնզի քաջածանօթ էր հայ իշխանին հարստութեան:

Խոնարհեցաւ Հայուն առջեւ եւ ըսաւ.

— Ազնուազարմ իշխան Գաբրիէլ, իշխան Մալաթիոյ, ներեցէք, սիրտ է ասիկա, կը պաղատիմ ու ձեր աղջկան ձեռքը կը խնդրեմ:

Եւ սկսաւ սովորական երդումներն ընել:

Իշխան Գաբրիէլ յուզուեցաւ եւ տուաւ իր հաւանութիւնը, որուն յաջորդեցին պսակադրութեան հանդէսներ ու խնջոյքներ, առատ ճաշերով, որպէսզի կշտանան անօթի Խաչակիրները:

Եւ Պալտուին ու Հայուհին եղան մէկ մարմին, հայ եւ լատին քահանաներու օրհնութիւններով:

Պալտուինի ներկայութենէն մեծապէս օգտուեցաւ իր աներհայրը՝ Գաբրիէլ, որ երբ Երուսաղէմի թագաւոր Պալտուինին հրատարակած հրովարտակներով մեծ գումարներ ու տուրքեր հաւաքեց, մինչ անդին, սիրահար զոյգը քաղցրօրէն կ՚ապրէր մեղրալուսնի ամիսները:

Օր մըն ալ, Պալտուին, իր գանձանակը քննելով տեսաւ՝ որ պարապ էր:

— Վայ անպիտան, գոչեց ասպետը, դրամները ի՞նչ եղան: Արդեօք գո՞ղն առիր, տիկին:

Բոլոր տանտիկիններուն պէս, իշխանուհի Մորֆիա, երդումներ ըրաւ եւ ըսաւ.

— Ե՞ս: Աչքերս կուրնան: Սուրբ Գրիգորը վկայ: Ես դրամի չեմ մօտենար: Բայց եթէ շատ, շատ դրամ ունենաս, այն ատեն երբ կինդ, բաներ մը կը թողնեմ: Ամէն պարագայի մէջ, գանձանակդ չեմ բացած ես:

— Հապա ի՞նչպէս պարպուեցաւ:

— Էհ, պատասխանեց իշխանուհին Մորֆիա, երբ չլեցնես, կը պարպուի: Հաշուէ անգամ մը թէ որքան ընդունելութիւններ կազմակերպեցինք, նուագածուներ ու պարուհիներ վարձեցինք եւ քանի քանի հացկերոյթներ տուինք հարիւրաւոր հրաւիրեալներու:

Իշխանական զոյգը խորհեցաւ ելք մը գտնել:

Բաւական մտածելէ ետք, Պալտուին ըսաւ հայ իշխանուհիին.

— Լաւ, բայց ի՞նչ պիտի ըսեն...

— Որո՞նք:

— Ասպետներս ու զինուորներս...

— Ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ, երեք ամսական պարտական եմ անոնց, պատասխանեց Պալտուին: Եւ գիտես որ անոնք խօսքէ չեն հասկնար: Օր մըն ալ կ՚ըմբոստանան, երբ համբերութիւննին հատնի: Սիրելիս, կը տեսնես թէ ինչ վիճակի հասանք մեր շռայլութեան հետեւանքով:

— Դուն տես, ըսաւ Մորֆիա:

— Հիմա ի՞նչ կրնանք ընել:

— Հօրս դիմէ եւ քիչ մը դրամ խնդրէ անկէ:

— Երբեք, երբեք, պատասխանեց Պալտուին: Չեմ կրնար նուաստանալ եւ որպէս Երուսաղէմի ապագայ թագաւոր դրամ փոխ առնել հօրմէդ: Իրաւ, հայրիկդ դրամ ունի՞:

— Բաներ մը ունի, ըսաւ Մորֆիա: Վաթսուն տարի է կը դողնայ: Հարկաւ բան մը պիտի ունենայ:

Պալտուին դժգոհութիւն կեղծելով հեռացաւ իր կնոջմէն ու քիչ ետք կանչեց ասպետներու գնդապետը:

— Ձեզի ամսական պարտք ունի՞մ:

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Այս կինը Սալիհա Հանըմն էր, այն որուն ամուսինը եւ երկու զաւակները զոհ գացած էին Ապտիւլ Համիտի վայրագութեան եւ որ, իր վշտին սաստկութեանը մէջ, ուխտած էր իր սիրելիներուն վրէժխնդիրը ըլլալ, թօթափելով իր վրայէն կնոջական տկարութիւնը եւ նետուելով յեղափոխութեան գիրկը:

Այդ օրէն Սալիհա Հանըմի կեանքը անձնուիրութեան, չարչարանքի ու յանդուգն արկածախնդրութեան կեանք մը եղած էր:

Անգամ մը թէեւ ինկած էր Ապտիւլ Համիտի ճիրաններուն մէջ եւ մատնուած անլուր տանջանքներու, նոյնիսկ Ելտըզի պալատին մէջ, ու յետոյ Եէմէն աքսորուելու եւ հոն մեռցուելու համար ճամբայ ելած, սակայն յաջողած էր Սուէզի ջրանցքին մէջ, իր ընկերներով միասին, փախչիլ եւ վերսկսիլ յեղափոխականի կեանքը:

Երեք տարիէ ի վեր արտասահման մնալէ ետքը, եկած էր Սելանիկ իր փրոփականտը յառաջ տանելու համար բուն իսկ բանակին մէջ, որուն վրայ կեդրոնացած էր ամբողջ Երիտասարդ Թուրքիոյ յոյսը: Երեք ամիսէ ի վեր կը գտնուէր Սելանիկ, ուրկէ պիտի մեկնէր Իսկիւպ, իր գործը շարունակելու համար:

— Սալիհա Հանը՛մ, մրմնջեց Թիկնապահը զայն տեսնելուն պէս, Սալիհա Հանը՛մ...:

Ուրիշ բան մը չգտաւ արտասանելու եւ խորին յուզումով կնոջ երկու ձեռքը բռնեց, շրթունքին մօտեցուց եւ երկար համբոյր մը դրոշմեց անոնց վրայ:

— Լռէ, Միսս Պլաքթոն է անունս, ըսաւ Սալիհա, այդպէս անուանէ զիս... սրտազեղութեանց ատենը չէ, նախ դուրս ելլենք շոգենաւէն: Հանդարտէ եւ պաղարիւնութիւնդ մի կորսնցներ...

Եւ դուրս ելաւ խցիկէն, մինչդեռ Թիկնապահը կը փութար իրեն հետեւիլ:

Վարը, քարափին վրայ, շոգենաւին սանդուխին ոտքը, երեք ոստիկաններ կեցած էին: Երբոր տեսան սեւազգեստ կինը, յարգանքով բարեւեցին: Սալիհա Հանըմ համարձակ անոնց մօտեցաւ եւ Թիկնապահը ցոյց տալով, որ իր քով կեցած էր, օտարահնչիւն Թուրքերէնով մը ըսաւ.

— Էֆէնտին իմ ծանօթ հայրենակիցս է, Մըսթըր Փէթէրս, իմացայ որ շոգենաւին մէջ կը գտնուի եւ եկայ զինքը տեսնելու. շոգենաւին մեկնելուն բաւական ժամանակ ըլլալով, ուզեցի քաղաքը պտըտցնել:

— Շատ լաւ տիկին, պատասխանեց ոստիկաններէն մին որ պետ մը ըլլալ կը թուէր, յարգանքով բարեւելով:

— Անցագիրը չէ՞նք կրնար տեսնել, հարցուց ուրիշ ոստիկան մը:

— Ի՞նչ հարկ անցագիրը տեսնելու, քանի որ տիկնոջ բարեկամն է ու քանի մը ժամ մնալէ ետքը շոգենաւ պիտի վերադառնայ, ըսաւ խստութեամբ միւսը, տիկին Պլաքթոնի ընկերակցութիւնը անցագրի տեղ կը բռնէ... կ՚աղաչեմ տիկին, ազատօրէն զացէք պտըտցուցէք ձեր հայրենակիցը:

Սալիհա Հանըմ եւ Թիկնապահը հեռացան: Քիչ մը անդին հանդիպեցան ոստիկանապետի մը որ ուշադիր կը դիտէր զիրենք, մանաւանդ Թիկնապահը:

— Ինչո՞ւ այս մարդը աչքերը իմ վրաս յառած կը դիտէ, ըսաւ կամաց մը Մէհմէտ փաշա իր ընկերուհիին:

— Հոգ մի ըներ, պատասխանեց տիկինը, կ՚երեւայ որ օտար դէմք մը ըլլալուդ համար է... այդ ոստիկանապետը իմ բարեկամս է:

Եւ ուղղակի դիմեց դէպի անոր, իր հետ տանելով նաեւ Թիկնապահը:

Ոստիկանապետը տիկնոջ իրեն մօտենալը տեսնելով, ինքն ալ քանի մը քայլ յառաջ եկաւ:

— Բարեկամս հայրենակից մըն է, որ այս առաւօտ ֆրանսական շոգենաւով հասաւ... կ՚ուզեմ զինքը պտըտցնել, քանի որ տակաւին շոգենաւը մինչեւ իրիկուն հոս պիտի մնայ:

— Շատ լաւ կ՚ընէք, պատասխանեց ոստիկանապետը յարգանքով բարեւելով երկու անձերը, միայն թէ դժբախտաբար մեր քաղաքը, Եւրոպացիի մը համար տեսնուելու արժանի բան մը չունի:

— Մեզի համար միշտ նոր ու հետաքրքրական բաներ կրնանք գտնել տեսնելու, պատասխանեց Սալիհա Հանըմ, յետոյ հարցուց.

— Ի՞նչպէս է ձեր փոքրիկ աղջիկը, իմ տուած դեղերուս վրայ:

— Բոլորովին աղէկցաւ, շատ շնորհակալ ու երախտապարտ ենք ձեր ազնուութեան, կինս յատկապէս ձեր ձեռքերը կը համբուրէ, պատասխանեց ոստիկանապետը:

Սալիհա Հանըմ գլխու շարժումով մը բարեւելով իր խօսակիցը, ճամբան շարունակեց Թիկնապահին հետ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 68)

— Այո, տէր իմ, երեք ամսական :
— Վճարելիք դրամ չունիմ :
— Գլուխիդ վտանգի տակ կը դնէք, տէր իմ :
— Հոս նայէ, ըսաւ Պալտուին, չիկահեր մօրուքը ցոյց տալով, կը տեսնե՞ս մօրուքս :
— Անշուշտ, տէր իմ, ամէնէն գեղեցիկ մօրուքն է :

Պալտուինի եւ գնդապետին միջեւ սկըսաւ մտերմական խօսակցութիւն մը եւ գնդապետը մեկնեցաւ ուրախ տրամադրութեամբ :

Թէ ինչո՞ւ երկուքն ալ սրտանց խնդացին, պիտի պատմենք քիչ ետք :

Իշխան Պալտուին սենեակ մտնելով ըսաւ կնոջը :

— Պայուսակներս պատրաստէ եւ դիշերը ինծի ճաշի մի սպասեր : Հայրենիքս տեսնելու պիտի երթամ :

Իշխան Գաբրիէլ իր պալատին պարտէզին մէջ կը պտըտէր, երբ իրեն հաղորդեցին թէ փեսան եկած էր :

— Բարի եկար, սիրելի, փեսաս, բարով եկար : Ի՞նչպէս եղաւ այս հաճելի անակնկալը :

— Սիրելի հայր իմ, կարօտցած էի քեզ : Յետոյ, բժիշկը յանձնարարեց որ մէկ քանի օր օդափոխութիւն մը ընեմ : Բշտիկ մը հանած եմ ու չեմ կրնար գահիս վրայ բազմիլ :

— Լաւ, շատ լաւ ըրիր, լաւ ըրիր որ եկար, ըսաւ իշխան Գաբրիէլ : Գիշերը փառաւոր ճաշ մը կ'ընենք հետդ :

Ու գիշերը, հետեւեալ օրը եւ յաջորդող օրերը աներհայր ու փեսայ խմեցին, ճաշակեցին ու զուարճացան :

Վեցերորդ օրը, առաւօտ կանուխ, պալատին պահակները արթնցուցին իշխան Պալտուինը :

— Ասպետները ձեզ կ'ուզեն :
— Ի՞նչ կայ, պատերա՞զմ, հարցուց Պալտուին :

Ասպետները պալատ մտան՝ գլխաւորութեամբ մեզի ծանօթ գնդապետին : Սկսան վիճաբանիլ իրենց լեզուով, որմէ բառ մը անգամ չէր հասկնար մեր իշխան Գաբրիէլը, բայց կը հետեւէր շարժումներուն :

Երբ ձայները սկսան բարձրանալ, Գաբրիէլ մօտեցաւ ասպետներուն եւ Պալտուինի, որ կ'ըսէր․

— Կտրեցէք ուրեմն եւ հանգստացէք, ալ չեմ կրնար դիմանալ :
— Այո, պիտի կտրենք, պատասխանեցին ասպետները :
— Ի՞նչ պիտի կտրէք, հարցուց Գաբրիէլ :
— Մօրուքս, ըսաւ Պալտուին :
— Ինչո՞ւ :
— Որովհետեւ, ինչպէս գիտէք, յարգելի աներհայրս, իշխանի մը եւ թագաւորի մը ուժը կախում ունի իր մօրուքէն : Ասպետներուս վստահեցուցած էի, որ իրենց պարտք ունեցած ամսականներս եթէ չվճարէի, պիտի կրնային մօրուքս կտրել : Վճարումի թուականէն երեք ամիս անցած է : Եւ որովհետեւ, մօրուքս իբր երաշխիք տուած էի, եկած են զայն կտրելու :

Հայոց իշխան Գաբրիէլ մտածեց որ, եթէ Պալտուինի չօգնէր, առանց մօրուքի իշխանաւոր մը ի՞նչպէս պիտի ստորադրէր հրովարտակները եւ իր աղջիկը, ի՞նչպէս իբր ամուսին պիտի պահէր առանց մօրուքի այր մարդ մը :

Ուստի, իր գանձարանէն երեսուն հազար ոսկի հանեց ու Պալտուինի տալով ըսաւ․

— Ոն, առ սա դրամը եւ ազատէ մօրուքդ :

ՆԻՔՈՍ ՑԻՖՈՐՈՍ
Ամփոփեց ու թարգմանեց՝
Պ․ Մ․ Ս․

ԱՌՕՐԵԱՅ

ՍՐՃԱՐԱՆԻ ՄԸ ԱՆԿԻՒՆԸ...

Ձեմ գիտեր ո՛ր յոյզերուն կը պարտիմ այդ սրճարանի անկիւնը ...

Ամէն օր՝ ինքնաբերաբար, քայլերս այդ կողմը կ'երթան :

Նստած փոքր սեղանի մը առջեւ, սուրճ խմած ժամանակս, կը ջանամ էութեանս զովութիւն մը տալ, ու, մանուկի պէս, իմ մէջս երազներու ժպիտներ գտնել :

Գողնալով օրուան աշխատութեանս ժամերէն, հոն՝ հեռու խուզարկու աչքերէ, սիրտս թուղթիս կուտամ ... պարտադրելով մտքիս հայ ներշնչման խօսքը, մտածումներս, պապակն ու անոնց յաղեցումը :

Բաղդատելով Փրանսական դարձուածքներու, միտքս՝ կը մարտչէ հայ ոճի սիրուն իմաստը փնտռելով : Մէջս, կ'արթննայ հայ լեզուի գեղեցիկ առոգանութեան նուագը, կ'ընդլայնի, կը ծաւալի․․ բառերը կառկաչահաս՝ ժապաւէնի արագութեամբ մտքիս մէջ պար բռնած, տեսիլքի խաղ կը խաղան, անոյշ չփոթութեան մատնելով ներքին կեանքս :

Մինչ կը թուալին, կ'ուզեմ կեցնել, կանոնաւորել տարափը անհեթեթ : Նիւթին առած ընթացքը ամոքել, նախ՝ կարեւոր ուղին գտնել, ու, մտածումներուս շարքը դասաւորել :

Որքան դժուար է այս կռիւը ... գուպանակ ... որքան դժուար է անոնց կարգ մը գտնելը, կարծես՝ նոյնքան ... մէկու մը հասկցել, թէ ... որքան սիրուն է հայ լեզուն ...

Դիմացի սեղանը, առանձին, ամէնօրեայ յաճախորդ մը նստած, կը կարդայ իր թերթը : Հետաքրքիր՝ երբեմն երբեմն գլուխը վեր առած, կը նայի դրչիս վիճաբանութիւնը թուղթիս հետ : Կը նայի, ջղային մատներուս նախադասութեանց սրբագրութիւնը, կամ, անոնց վրայ գիծ քաշելով, անխոնջ վերսկիսիլս :

Մէկուսացած՝ կ'ապրիմ պատահական ինքնամփոփ վայրկեաններ ... գլուխս կռթնած պատին, աչքերս սեւեռած իրի մը, անշարժ, անուշադիր աղմուկին կամ անցուդարձին, կը խոկամ ... Անխախտ միտքս կը մաքառի զգացումներուս ուղղին ներդաշնակութիւն մը տալու :

Այդ վայրկեանին՝ ես Տօն Քիշոթըն եմ, դիմացինս՝ Բանչօն .. խեղճ՝ գիտէ արդեօ՞ք, ո՛ր տեղերն եմ փոխադրուած ... թէ ի՞նչ է մէջս ... մենամարտը հսկաներու կամ աղօրիքի դէմ ... դիմացինս՝ ամբողջովին ինձմով կը զբաղի, համարձակ, այլայլած կը դիտէ դէմքիս, զուարթափ, կարծելով, հիւանդ նոպայի մէջ եմ կամ չնչաղուրկ ...

Քիչ կը մնայ որ ձեռքը աչքերուս անցընէ ...

Սակայն՝ կորսնցուցած եմ արդէն մտածումներուս թելը : Միտքս՝ ուրիշ ուղի առած, կեանք կ'առնէ առօրեայ հոգերու շուրջ : Աչքերս կը սթափին, ակընթարթը թարթիչներուս կը զարնէ ողջութեան գնացքը :

Հիասթափ կը խորհիմ, դիմացի մարդուն մտածումներուս պատնէշ կեցնելը, հոգեկան ճամբորդութիւնս խանգարելը :

Ի՞նչ պիտի տայի արդեօք, թուղթիս հետաքրքիր, կարելի է այդ ապրումներով, հոգեկան նուաճումներուս, գոհունակութեան բաղձանքի տուրք մը վճարած ըլլայի ...

Կը ծալեմ գրութիւնս, ոտքի՝ կ'ուղղեմ քայլերս դէպի դիմացի սեղանը : Կը մօտենամ մարդուն, կ'երկարեմ հայերէն գրութիւնս ... Փրանսերէն կ'ըսեմ․

— J'ai accouché d'une souris... voulez-vous lire ?

— Ընթերցող՝ քեզ հետ զրուցեմ :

Այսպէս է հայ լեզուի վիճակը ...

Քանի սփիւռքի կեանքը յառաջ կ'ընթանայ — նոյնքան — մեր լեզուն, մեր բարքերը ցնորքի պէս կ'անհետանան ... այսպէս մեր հոգեկան ապրումներու մէջ օտարութեան սխտը կը հեղու իր աւերը :

Ընթերցող՝ չունիս ասոր դարման ... սոսկ ապրեցնելու միջոցը, այդ է քու խղճի շարժառիթը, շուրջդ թափ տալով սթափել հայ ոգին, հայ լեզուին պարտքը, տարածելով լեզուիդ կարողութիւնը ...:

ԿԱՐՕ ՍԱՐԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Այս Կիրակի կէսօրէ ետք Սալ Տը լա Շիմիի սրահին մէջ, Հայ Արիներու Միութեան Փարիզի շրջանը կը ներկայացնէ իր տարեկան ցերեկոյթը :

38րդ տարին է որ Հայ Արիները անգամ մը եւս իրենց պատրաստած յայտագրով կը ներկայանան հանրութեան աւելի մեծ թիւով եւ նոր յառաջդիմութեամբ :

Արենուշներու երկու խումբերը, գայլիկները, թեւիկները եւ սկաուտները ամիսներէ ի վեր կ'աշխատին խնամուած յայտագիր մը պատրաստելու :

Սկաուտական տեսարաններ, հայերէն ներկայացումներ, հայկական պարեր, երգեր եւ ուրիշ շատ մը նորութիւններ, հաճելի օր մը անցընել պիտի տան մեր բարեկամներուն եւ ծնողաց :

Միութեան նախագահ Պ․ Սարգիս Պալապանեան, պիտի ներկայացնէ Հայ Արիներու Միութեան 1968ի տարեկան գործունէութիւնը, ինչպէս նաեւ ապագայ գործունէութեան ծրագիրը :

Փարիզի Ֆրանսական Սկաուտական միութեանց ներկայացուցիչները, օտար սկաուտական խումբերը պիտի մասնակցին նաեւ աւելի մեծ փայլ մը տալու Հայ Արիներու հանդէսին :

Անցեալ տարուընէ ի վեր, Փարիզի շրջանի կազմուած նոր խումբերը, Արենոյշները եւ թեւիկները, առաջին անգամ ըլլալով պիտի ներկայանան իրենց պատրաստած յայտագրով : Ներկայիս Արենոյշներու եւ թեւիկներու երկու խումբերը Փարիզի շրջանին գործունէութեան նոր խանդավառութիւն մը բերին :

Սկաուտական համաշխարհային կեդրոնի ընդհանուր քարտուղարը Հայ Արիներու քաջալերական ուղերձ մը ղրկած է, խոստանալով նախագահել յառաջիկայ տարուան հանդէսին :

Հանդէսին յաջողութեան համար ամիսներէ ի վեր մեր արիները եւ արենոյշները մեծ աշխատանք տարած են, եւ կը յուսանք թէ այս տարի ալ մեր բարեկամները եւ Փարիզի հայ գաղութը անգամ մը եւս կուգան քաջալերելու անոնց յարատեւ աշխատանքը :

Հ․ Ա․

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Երբեմն աւելի շատ բան կը սորվինք մարդու մը սխալներէն քան թէ առաքինութիւններէն :

ԼՈՆԿՖԵԼԼՕ

×

Մտածող մարդոց համար՝ աշխարհ կատակերգութիւն մըն է, զգացողներու համար՝ ողբերգութիւն մը :

Հ․ ՈՒՈԼՓՈԼ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (426)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Վ․ ՀԻԻԿՕ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Անկողնին մէջ պառկէ դուն, պատասխանեց մարդը :

Որոտալի հրամանը խորհրդակցութիւն չէր ընդուներ :

Կինը հնազանդեցաւ եւ ծանրութեամբ խշտեակներէն մէկուն վրայ ինկաւ :

Սակայն սենեակին մէկ անկիւնէն հեծկլտանք մը կը լսուէր :

— Ի՞նչ է ան, պոռաց հայրը :

Կրտսեր աղջիկը առանց ելլելու այն մութ տեղէն, ուր կծկուած էր, ձեռքը ցուցուց որ արիւնաթաթաւ էր :

Ապակին խորտակելով ձեռքն ալ վիրաւորած էր, եւ մօրը խշտեակին քով երթալով լռելեայն կուլար :

Հիմա կարգը մօրը եկաւ կանգնելու եւ պոռալու․

— Հիմա հաւնեցա՞ր ըրած խենթութիւններուդ, ապակին խորտակելով ձեռքը կտրեց :

— Իմ ուզածս ալ այդ է, գիտէի թէ ձեռքը պիտի վիրաւորուի, ըսաւ մարդը :

— Ի՞նչ ըսիր, քու ուզածդ ալ ա՞յդ է եղեր, հա ... կրկնեց կինը :

— Լռէ՛, պատասխանեց հայրը, մամուլի ազատութիւնը կը ջնջեմ :

Յետոյ պատռելով իր վրայի կնային շապիկը, լաթի պատառ մը ըրաւ եւ շուտ մը պզտիկին արիւնաշաղախ ձեռքը կապեց անով : Կապելէն ետք պատռած շապիկին նայեցաւ գոհունակութեամբ :

— Շապիկն ալ սանկ պատռուած աւելի աղէկ է․ հիմա ամէն բան կարգին է, ըսաւ :

Սառնալի քամի մը կը փչէր կոտրուած ապակիէն եւ ներս կը մտնէր : Դուրսի մշուշը նոյնպէս ներս կը մտնէր եւ սենեակին մէջ կը տարածուէր աներեւոյթ մատներէ անյայտնապէս պարզուած գրեթէ սպիտակ եւ նրբաթել բամպակի մը պէս : Խորտակուած ապակիէն կ'երեւար դուրսը եկած ձիւնը : Առջի օրը, Տեառնընդառաջի արեւէն խոստացած ցուրտը իրօք եկած էր :

Հայրը անգամ մը չորս դին նայեցաւ արագօրէն՝ լաւ մը դիտելու համար, որ դուցէ բան մը մոռցած ըլլայ : Հին բահ մը առաւ եւ մոխիր ցանեց թրջուած խարոյկներուն վրայ՝ զանոնք բոլորովին ծածկելու համար : Յետոյ կանգնելով եւ բուխերիկին կռթնելով․

— Հիմա կրնանք ընդունիլ մարդասէրը, ըսաւ :

ԳԼՈՒԽ ԺԳ․

ՈՐՁԻՆ ՄԷՋ ՃԱՌԱԳԱՅԹ ՄԸ

Անդրանիկ աղջիկը մօտեցաւ եւ ձեռքը հօրը ձեռքին վրայ դնելով․

— Նայէ, որքան պաղ է ձեռքս, ըսաւ :

— Վա՛չ, պատասխանեց հայրը, ես աւելի կը մսիմ :

Մայրը ուժգին կերպով պոռաց․

— Դուն ահա ատանկ ես, քու ունեցածդ ուրիշներուն ունեցածէն միշտ աւելի կ'ըլլայ ... դէշութիւնդ ալ :

— Պիտի պապանձի՞ս, ըսաւ մարդը :

Կինը, տեսնելով որ ամուսինը մասնաւոր կերպով մը կը նայի իրեն, լռեց :

Որջին մէջ պահ մը լռութիւն տիրեց :

Անդրանիկ աղջիկը անհոգ կերպարանքով լօթիկին վարի կողմէն ցեխերը կը հանէր․ պզտիկ քոյրը տակաւին կը հեծկլտար․ մայրը սոր գլուխը ձեռքերուն մէջ առած էր եւ սաէպ համբուրելով մեղմիկ կ'ըսէր․

— Կ'աղաչեմ, հոգիս, մի լար, շուտ մը կ'անցնի․ հիմա հայրիկը պիտի նեղացընես :

— Ոչ, պոռաց հայրը, ընդհակառակն, լա՛ց, լաց, դէշ չէ լալդ :

Յետոյ աւջինեկին դառնալով․

— Բայց ո՞ւր է հապա, տակաւին չեկաւ : Եթէ չգալու ըլլայ, պարապ տեղը կրակս մարած, աթոռս խորտակուած, շապիկս պատռուած եւ ապակիս կոտրուած պիտի ըլլայ :

— Պզտիկն ալ վիրաւորուած, մրմռաց մայրը :

— Գիտե՞ս որ սոսկալի ցուրտ է այս դժոխային սենեակը : Եթէ մարդը չգայ ... Ո՛հ, ահա սպասել կուտայ մեզի : Թող սպասեն ինձ, սպասելէ զատ ի՞նչ գործ ունին հոն, կ'ըսէ անշուշտ իրովի : Ո՛հ, որքան ատելի են ինձ այդ հարուստները, որքան կը փափաքիմ ամենայն զուարճութեամբ, ուրախութեամբ, եռանդով եւ գոհունակութեամբ խեղդել այդ հարուստները, այդ ամէն ինքնակոչ գթասէր մարդերը, որոնք քաղցրաբարոյ կը ձեւանան, ժամ կ'երթան, տէրտէրներուն, քարոզիչներուն, վարդապետներուն պոչէն չեն զատուիր, որոնք ինքզինքնին մեզմէ վեր կը դասեն, եւ որոնք կուգան մեզի նուաստացնելու եւ զգեստներ, այսինքն, ինչպէս իրենք կ'ըսեն անոնք, լաթեր բերելու, որ հինգ ֆրանք չեն արժեր :

(Շար․)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնոր – հակալութեամբ ստացած է 200 ֆրանք Եւրոպայի Ոււ. Միութենէն :

×

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Նայիրի» պարախումբը շնորհակալութեամբ ստա – ցաւ 150 ֆրանք Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբէն :

ԱՌ Ի ՅԱՐԳԱՆՍ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

տարբեր յայտագրով կը ներկայանայ՝

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կը նախագահէ Ալֆորվիլի քաղաքապետ եւ վալ տը Մառնի ընդհ. խորհրդատու

JOSEPH FRANCESCHI

Շաբաթ, Ապրիլ 12, ժամը 20·45ին

Palais des Sports

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՑԷՔ

Նոր Սերունդի «Նայիրի» պարախում– բին Թէյասեղանը, Կիրակի, Մարտ 16ին : Մանրամասնութիւնները յաջորդով

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 90– ամեայ յոբելենական հանդէսը տեղի պի– տի ունենայ Մայիս չորսին :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Հայր. Միութեանս կեդր. վարչութիւնը կը պատրաստուի տօնելու Վասպուրականի Յաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարե – դարձը նուիրուած Արամ Մանուկեա – նի, վանի Արամին, մահուան յիսնամ – եակին, Ապրիլ 27ին, Օթէլ Սպլանտիտի սրահներուն մէջ : Մանրամասնութիւն – ները յետագային :

×

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միու – թեան կազմակերպած ճաշը Մարտ 23ին : Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

Նոր Սերունդի պարահանդէսը Ամպա – սատէօրի մէջ, Մայիս 4ին ժամը 17էն 24 :

×

Զմիւռնիոյ եւ շրջականներու Հայր. Մի– ութեան տարեկան պարահանդէսը Մարտ 23ին, Սանթրոյի սրահներուն մէջ : Ման– րամասնութիւնները յառաջիկային :

×

Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի հան– դէսը Կիրակի, Մարտ 23ին : Մանրամաս– նութիւնները յաջորդով :

×

Ալֆորվիլի Հայ Մարզականին տարե – կան պարահանդէսը Մարտ 15ին :

×

Ապրիլ 27ին Վիէնի Հայ Ազգ. Միու– թեան ձեռնարկը :

TRANSIT

Agence en Douane

— Transports —

Maison DERDERIAN

Commissionnaire en Douane Agréé
N° 793 du J. O. du 4 Janvier 1956

32, Rue de la République

Tél. : 20-74-98

MARSEILLE (1e)

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Մեծ Պահոց բոլոր Կիրակիներուն, այ– ինքն Փետրուար 23, Մարտ 2, 9, 16 եւ 23ին յաւարտ Ս. Պատարագի կը կատար– ուի Արեւագալի ժամերգութիւն : Այս օ – րերուն Հոգեհանգստեան արարողութիւն– ները տեղի կ՚ունենան Պատարագի եւ Ա– րեւագալի միջեւ ժամը 11ին :

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ — Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէին ընկե– րական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժա– մը 20ին, Ակումբին մէջ : Իւրաքանչիւր ընկերոջ ներկայութիւնը պարտաւորիչ է : Շատ կարեւոր օրակարգ :

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ — Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն : Կարեւոր օրակարգ :

ՄԱՐՍԷՅԼ — Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ան – դամական ժողովը այս Կիրակի, կէսօրէ ետք, ժամը 15ին, Ահարոնեան ակումբը : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պար – տաւորիչ է : Ներկայ կ՚ըլլայ Շրջ. Կոմի– տէի ներկայացուցիչը :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Պոնտոսի Նահանգի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի, Մարտ 16ին, ժամը 3ին, Մշակոյթի Տան սրահը : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ : Ներկաներու թիւը, ինչ որ ալ ըլլայ մե – ծամասնութիւն պիտի նկատուի :

ՍԻՆԵՄԱՅԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Չորեքշաբթի, 5 Մարտ, ժամը 20·45ին Սինեմա լը Շաւիլ, Ավընիւ Ռ. Սալենկրօ Շաւիլ : Կը ցուցադրուին՝

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ (Փաստանկար)

եւ անմահ Տիգրան Չուխաճեանի գլուխ – գործոցը՝ ԿԱՐԻՆԷ

(Լէպլէպիճի Հօր Հօր աղա) գունաւոր ֆէլմը, ուր պիտի տեսնէք տաղանդաւոր դերասան Արման Կոթիկեանը իր վերջին դերին մէջ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսահայոց ծանօթ սիրուած դերասանուհի Վարդուհի Վարդերեսեան :

Մուտք 5 փրանք

Թ. ԿՐԻԿՈՐԻԷՖ

ՌՈՒՍԵՐԷՆԻ ԵՐԴՈՒԵԱԼ ԹԱՐԳՄԱՆ

իրաւագիտական եւ թեքնիք թարգմանութիւններ

23, Rue Blidah, appartement 41

MARSEILLE 3e

Tél. : 62-68-65 MARSEILLE

POUR

LOUER

VENDRE

ACHETER

AGENT IMMOBILIER AGREE

Consultez en toute confiance

Jacques TORANIAN

DIRECTEUR DU CABINET

RIVE GAUCHE IMMOBILIER

sur rendez-vous

à l'AGENCE ou à DOMICILE

TÉLÉPHONE :

LIT. 67-61 — BAB. 70-63

122, BOULEVARD RASPAIL — PARIS (6)

Métros :

N.-D. des Champs — Vavin

ESTIMATION GRATUITE

10ème année

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ - ԱԼԷՄՇԱՀ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀ

26, RUE TROYON — SEVRES

Métro Pont de Sèvres

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած

Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԷՆ

Կիրակի 2 Մարտ 1969 ժամը 16,30ին

կը ներկայացուին

Ա. - ՃԻՉ ՄԸ ՄՇՈՒՇԻՆ ՄԷՋ	Բ - ON DEMANDE UN BANDIT
(կամ Օլիվըր Թուիսթ)	Զաւեշտ երկու արար
Երեք արար	M. REGNIER et F. FERRARY
Հեղինակ՝ ՉԱՐԼԶ ՏԻՔԷՆՍ	

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութեան կողմէ :

Շաբաթ, Մարտ 8, ժամը 21ին Hôtel Splendid, Bd. d'Athènes

Նախագահութեամբ՝ Պ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

Կը նուագէ՝ ROBERT GONZALES

եւ իր ծանօթ նուագախումբը

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել վարչութեան անդամուհիներուն :

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ

Պարահանդէսի ընթացքին ոչ հանգանակութիւն եւ ոչ ալ անուրդ :

38-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 2, կէսօրէ յետոյ ժամը 14,30ին

Salle de la Chimie, 28 bis, Rue St. Dominique

Paris (7e) — Métro Invalides

Կազմակերպուած ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի շրջանի Արիներուն, Արե– նուշներու, Թեւիկներուն եւ Գայլիկներուն կողմէ :

եւ մասնակցութեամբ Փարիզի ֆրանսական սկաուտական կազմակերպութեան եւ սկաուտական օտար խումբերու

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Սկաուտական ներկայացումներ Արիներու եւ Արենուշներու կողմէ — Հայկական պարեր եւ երգեր — Մարզանք — Տեսարաններ սկաուտական միջազգային կեան– քէն՝ պարերով եւ ներկայացումներով :

Շրջանին խմբապետները եւ սկաուտները կը ներկայացնեն «ԵՐԿՈՒ ՀՆԱԿԱՐԿԱՏՆԵՐԸ» հայերէն զաւեշտ մէկ արար :

ՄՈՒՏՔ 8 ՖՐ. ՊԻՒՖԷ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան կողմէ ի նպաստ Օդափոխութեան կայանին

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16էն 23

CHALET DES ILES, BOIS DE BOULOGNE

Métro Porte Dauphine

Շեհերազատի նուագախումբը իր բոլոր սոլիստներով :

Հայկական երգ ու պար, նոխ եւ առատ պիւֆէ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Օդափոխութեան կայանի ծովահայեաց նոր շէնքին գնումին

Կիրակի, Մարտ 9, ժամը 17·24

ԱՄՊԱՍԱՏԷՕՐԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

(Métro : Concorde et Champs-Elysées)

Orchestre VARTIVANIAN et ses Mamboséros O. R. T. F.

Պար՝ հայկական եւ եւրոպական երաժշտութիւնով

ELECTION MISS CROIX - ROUGE

Ինչպէս նաեւ հաճելի անակնկալներ

Տոմսերու գինն է 10 ֆրանք. ուսանողներու կէս գին

Ապահովել սեղանները հեռաձայնելով 359 - 67 –03 :

ԶԱՏԻԿԸ

– ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ –

ԳԱՐՆԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐԵՒԱՆ

ԱՊՐԻԼ 2-ԷՆ 17

Երթուդարձ՝ օդանաւով — պանդոկ առաջին կարգ, «ԱՐՄԵՆԻԱ»յի մէջ

Այս բացառիկ ճամբորդութեան գինն է միայն՝ 2000 ֆրանք բոլոր ծախքերը մէջը :

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS — 22, Rue du 4-Septembre, PARIS, Tél. 742.77.40 ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆի, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15–18 : ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆի, 13, ռիւ տը Ֆար, ժամը 15–18 (այս ժամերէն դուրս հեռաձայնել 48·94·74), ինչպէս նաեւ Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆի՝ 11 ռիւ Պասէն Ս էն ժիւլիէն : ԼԻՈՆի մէջ՝ ՊԱԼԵԱՆի՝ 14 ռիւ Պարապան, հեռաձայն՝ 60–01·11 : ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆի ՏԷՍԻՆԻ մէջ՝ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆի :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 2 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 2 MARS 1969
LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11453 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE - No 11.453

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵԿԵՂԵՑԻԷՆ ԱՌԱՋ՝ ԴՊՐՈՑ

Անուրանալի ճշմարտութիւն մըն է, որ եկեղեցին կարեւոր ազդակ մըն է օտար երկիրներու մէջ ապրող տարագիր Հայերու ազգապահպանման համար :

Մեր դարաւոր պատմութիւնը կը վկայէ թէ անցեալին ամէն անգամ, որ մեր ազգը կորսնցուցած է իր քաղաքական անկախութիւնը՝ փարած է եկեղեցիին՝ իբրեւ փրկութեան լաստի մը, որպէսզի ծովամոյն ըլլալու չդատապարտուի :

Հայաստանեայց եկեղեցիին փարած է, ո՛չ թէ անոր համար, որ կրօնական հաւատքն ու բարեպաշտութիւնը զօրաւոր են եղած իր մէջ, այլ որովհետեւ եկեղեցիին մէջ գտած է իր ազգութիւնը, լեզուն, մշակոյթը, աւանդութիւններն ու ինքնութիւնը պահպանելու միջոցը :

Ամէնէն դաժան ու մոլեռանդ բռնակալներու տիրապետութեան տակ անգամ Հայը կառուցած է վանքեր, եկեղեցիներ ու տաճարներ, որոնց մէջ սպասարկող բազմաթիւ հոգեւորականներ՝ Ոսկեդար ստեղծելէ ետք՝ աննկուն պահակներն են եղած հայկական մշակոյթին ու մեր գրականութեան անդաստանը հարստացուցած են իրենց մտքի գոհարներով :

Երախտագէտ Հայութիւնը ցարդ պաշտամունք ունի հանդէպ իր մտաւորական տիտաններուն, որոնք կը կոչուին Սահակ Պարթեւ, Մեսրոպ Մաշտոց, Կորիւն, Խորենացի, Եզնիկ, Եղիշէ, Փարպեցի, Նարեկացի, Շնորհալի, Հերացի, Լամբրոնացի, Դրասխանակերտցի, Շիրակացի, եւայլն : Եկեղեցին սրբացուցած է բոլորն ալ եւ յաւերժացուցած անոնց յիշատակը:

Եկեղեցաշէն ազգ ենք եղած : Մեր հարուստները — Աղեքսանդր Մանթաշեանի եւ Գալուստ Կիւլպէնկեանի պէս — դրամ ծախսած են՝ իրենց ծնողաց յիշատակին եկեղեցի կառուցանելու համար :

Մեծ տարագրութենէն ետք Եւրոպայի, եւ Ամերիկայի մէջ ցրուած Հայերն ալ, հետեւելով ազգային դարաւոր աւանդութեան, ամէն բանէ առաջ եկեղեցի կառուցած են եւ բոլորուած անոր շուրջ, իրենց ազգութեան սպառնացող վտանգներուն դիմակալելու համար : Եկեղեցին դարձուցած են ինքնապաշտպանութեան միջոց :

Գաղթականութեան առաջին սերունդը՝ առաջնորդուած անցեալի փորձերէն՝ օգտակար ու գնահատելի աշխատանք մը տարաւ ազգապահպանման մարզին մէջ, չէն ու պայծառ պահելով Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցին :

Սակայն միակողմանի էր ու թերի՝ ինչ որ կատարուեցաւ :

Կը կարծէինք թէ գաղթականութիւնը ժամանակաւոր դրութիւնակ է : Թէ մեզ հիւրընկալող երկիրները պարզապէս հանգրուաններ են դէպի հայրենիք տանող ճամբուն վրայ : Այդ պատճառաւ ալ հեռուն չկրցանք տեսնել : Չկրցանք գուշակել, որ ժամանակաւորը տեւական ու մնայուն պիտի ըլլար : Լուրջ կարեւորութիւն չտուինք դպրոցին : Միջոցներ ալ չունէինք՝ մանկապարտէզէն սկսեալ դուստ հայկական վարժարաններ բանալու, ինչպէս երկրին մէջ : Լաւագոյն պարագային հայերէնի շաբաթական դասընթացքներ կազմակերպեցինք հո՛ն, ուր կարելիութիւններ գտանք :

Հետեւանքն այն եղաւ, որ մեր նոր սերունդը հայերէն սորվելու հնարաւորութիւն չունեցաւ : Շաբաթական քանի մը ժամը կիսամիջոց մըն էր, բայց ոչ դարման՝ մեզ տանջող ցաւին :

Հայկական դպրոցի անհրաժեշտութիւնը, նոր զգացին Միացեալ Նահանգներու մեր հայրենակիցները, որոնք աւելի քան կէս դարէ ի վեր նիւթապէս կ՚աջակցէին Միջին Արեւելքի հայկական կրթական հիմնարկութեանց, բայց չէին մտածած դպրոց բանալ իրենց զաւակներուն ու թոռներուն համար :

Դպրոցաշինութեան ուշացած փափաքը արդիւնք չեղաւ սակայն, որ Մ. Նահանգներու մեր հայրենակիցները շարունակեն միլիոնաւոր տոլարներ ծախսել նոր եկեղեցիներ կառուցանելու համար : «Ամերիկայի Ձայնը» քանի մը օր առաջ կը յայտնէր թէ վերջին տասը տարուան ընթացքին քսան մեծածախս եկեղեցիներ շինուած են Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ : Էջմիածնական եւ Կիլիկեան Թեմեր մրցումի էին ելած իրարու հետ :

Այժմ, Լոս Անճըլըսի ամէնօրեայ դոյդ վարժարաններու յաջողութիւնը մեծ յոյսեր կը ներշնչէ, որ օրինակը վարակիչ պիտի դառնայ : Ֆէրահեան երկրորդական վարժարանը հարիւր, Մեսրոպեանը 230 աշակերտներ ունի : Հայկ. ու ամերիկեան ծրագիրները կը գործադրուին այդ դպրոցներուն, ինչպէս Հար. Ամերիկայի Հայկ. վարժարաններուն մէջ :

Արդէն իսկ Ֆիլատելֆիոյ եւ Մոնթրէալի (Քանատա) մէջ ալ լուրջ ձեռնարկներ կը կատարուին Հայկական դպրոցի համար : Մոնթրէալի դպրոցը 280 աշակերտներ ունի ներկայիս : Առայժմ շաբաթօրեայ է միայն : Յառաջիկային պիտի դառնայ ամէնօրեայ : Նոր շէնքի մը կառուցման համար հանգանակութեան ձեռնարկած են եւ յոյս ունին 300.000 տոլար հաւաքելու :

Բարեգործականն ալ սկսած է շարժիլ եւ ձեռնարկներ ծրագրած է այս ուղղութեամբ :

Եկեղեցիէն առաջ դպրոցն է գլխաւոր ազդակը հայապահպանման՝ օտար, հիւրընկալ երկիրներու մէջ :

Ո՛ւժ տանք դպրոցաշինութեան :

ՀՐԱՆԴ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԻՔՍԸՆ - ՏԸ ԿՈԼ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԹՆՈԼՈՐՏԸ ՍԻՐԱԼԻՐ Է

Օրլիէն Էլիզէ մթնոլորտը շատ սիրալիր եղած է եւ փոխանակուած բաժակաճառերն ալ ցոյց տուած են թէ երկու նախագահները ջանք չեն ուզեր խնայել զիրար հասկնալու համար, կամ հասկացողութեան գետին մը գտնելու համար :

Օրլիի մէջ, Նիքսըն յանպատրաստից խօսած էր եւ իրիկունն էր միայն որ պիտի խօսէր այն ճառը որ նախատեսուած էր Օրլիի համար եւ արդէն իսկ բաժնուած մամուլին : Ջերմ խօսքերով է նաեւ որ նախագահ տը Կոլ ընդունած է՝ ըսելով .— «Գոհ ենք Փարիզ ձեր այցելութենէն : Արդարեւ ձեր անձին միջոցով Միացեալ Նահանգներն են որ Փարիզ կ՚այցելեն : Արդ, երկու հարիւր տարիէ ի վեր, որոնց ընթացքին ամէն բան պատահեցաւ, ոչ մէկ բան կրցաւ արգելք ըլլալ որ մեր երկիրը դադրի ձեր երկրին բարեկամն ըլլալէ ինքզինքը : Միւս կողմէ, եկած էք մեզ տեսնելու որպէսզի ձեզի պարզենք մեր մտածումը աշխարհի բաներուն մասին, եւ որպէսզի մեզ լուսաբանէք, ինչ կը վերաբերի ձեր տեսակէտներուն եւ ծրագիրներուն » :

Նիքսըն իր կարգին, յուզուած կը պատասխանէ .— «մեծ պատիւ է ինծի համար հոս գտնուիլ, հողին վրայ այն ազգին որ Ամերիկայի ամէնէն հին դինակիցն է եւ ամէնէն հին բարեկամը : ... Ոչ մէկ շրջան եղած է աշխարհի պատմութեան մէջ, ուր այսօրուան չափ պէտք ըլլայ միակողմանի որոշումներու միայն մէկ մեծ պետութեան մը կողմէ, այլ ուրպէտք ունենանք ամէնէն մեծ իմաստութեան սահմանելու համար քաղաքականութիւնները, որոնք պիտի փրկեն ազատութիւնը եւ պահպանեն աշխարհի խաղաղութիւնը» :

Նիքսըն քիչ ետք կ՚երթար Անծանօթ Զինուորի գերեզմանը, ուր ծաղկեպսակ մը կը դնէր : Յետոյ յանկարծ հոն հաւաքուած ժողովուրդը կը սկսէր «կեցցէ՛ Նիքսըն» պոռալ, ուր Ամերիկայի նախագահն ալ, ամերիկեան ձեւով կը ցատկէր կառքին վրայ ու կ՚ողջունէր ժողովուրդը «ամբոխի լողանք» մը առնելով ինչպէս կ՚ըսուի :

Նոյն իրիկունը, Էլիզէի մէջ, Նիքսըն եւ տը Կոլ ջերմ բաժակաճառեր կը փոխանակէին : «Առանց Ֆրանսայի Եւրոպա չկայ» կ՚ըսէր Նիքսըն եւ մեծ գովեստով կը խօսէր տը Կոլի մասին «հսկայ» մը եւ գնահատանքի խօսք կ՚ըսէր նաեւ անոր քաջութեան, պայծառատեսութեան եւ իմաստութեան : Տը Կոլ ալ կը շեշտէր թէ իրենց միջեւ, մտքերու փոխանակութիւնը կ՚ըլլայ մեծ անկեղծութեամբ եւ այդպէս կը պարտադրուի իրենց երկու երկիրներու :

Այս ճաշէն առաջ տը Կոլ – Նիքսըն երկու ժամ գլուխ գլխի տեսակցութիւն ունեցած էին արդէն, բայց շատ աւելի երկար տեսակցութիւն կ՚ունենային յաջորդ օրը՝ Շարաթ Թրիանոնի մէջ, մինչ Ռեփուպլիքի հրապարակը ԻՒՆԷՖ, համայնավար կուսակցութիւն, եւն. ցոյց մը կ՚ընէին բողոքելու համար Վիէթնամի պատերազմին դէմ :

× Նախորդ օրն ալ, Ուրբաթ Ուսանողական ցոյցեր եղած են Լատինական Թաղը, ուր կը պոռային՝ «Նիքսըն, Ֆրանքօ, Սալազար, տը Կոլ» եւ ամերիկեան հաստատութեանց ապակիներ կը կոտրէին, նոյնիսկ Սամառիթէնի : Ոստիկանութիւնը 195 ձերբակալութիւններ կը կատարէր :

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱ-ԱՄԵՐԻԿԱ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍԸ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ (1958 – 1968)

1958

ՅՈՒԼԻՍ 4.— Ֆ. Տըլըս Փարիզ կուգայ տը Կոլի հանդիպելու համար :

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24.— Տը Կոլ Այզընհաուրի եւ Մք. Միլընի կը պարզէ իր տեսակէտները արեւմտեան զինակցութեան ղեկավարութեան մասին :

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 27.— Խորհրդային առաջին «վերջնագիր» Պերլինի մասին :

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14.— Անգլիացի, Ֆրանսացի եւ ամերիկացի Արտ. նախարարները դիրք կը ճշդեն, միակողմանի որեւէ ժխտումի դէմ Խորհ. Միութեան կողմէ, Պերլինի նկատմամբ իր յանձնառութեանց վերաբերեալ :

1959

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 10. — Խորհ. Միութիւնը Արեւմտեաններուն կ՚առաջարկէ հաշտութեան դաշինքի մը ստորագրութիւնը երկու Գերմանիաներուն հետ :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 11.— Ֆրանսա կը տեղեկացնէ որ ազգային հրամանատարութեան ներքեւ պիտի պահէ իր այն նաւերը որոնք պէտք է Ատլանտեան (Օթան) հրամանատարութեան տակ անցնին :

ՄԱՅԻՍ 11.— Ժընեւի մէջ կը բացուի արտաքին նախարարներու ժողովը Գերմանիոյ մասին :

ՅՈՒԼԻՍ 23 – ՕԳՈՍՏ. 2.— Միացեալ Նահանգներու փոխ – նախագահ՝ Ռ. Նիքսըն Խորհ. Միութիւն կ՚այցելէ :

ՕԳՈՍՏ. 26. ՍԵՊՏ. 7.— Այզընհաուըր (Մ. Նահանգներու նախագահ) Լոնտոն, Փարիզ եւ Պոն կ՚այցելէ :

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15 – 28.— Խրուշչեւ Ամերիկա կ՚այցելէ :

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3.— Զինուորական վարժարանին մէջ, տը Կոլ շեշտը կը դնէ պաշտպանութեան ազգային նկարագրին վրայ :

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 20.— Երկու երրորդի մեծամասնութեամբ, Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովը «կը խնդրէ Ֆրանսայէն որ հրաժարի հիւլէական փորձեր կատարելէ Սահարայի մէջ» : Քուէարկութեան մէջ, Ամերիկա ձեռնպահ կը մնայ :

ԴԵԿՏ. 4 – 22.— Նախագահ Այզընհաուըր կ՚այցելէ Հռոմ, Անգարա, Քարաչի, Գապուլ, Նոր – Տելհի, Թեհրան, Աթէնք, Թունուզ, Փարիզ, Մատրիտ եւ Ռապաթ : Արեւմտեան չորսերու վերին ժողով մը կը գումարուի Փարիզ, Դեկտեմբեր 19:

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10.— Զօր. Թուինինկի քննադատութիւնները Ֆրանսայի զինուորական քաղաքականութեան դէմ Օթանի մէջ, կը հրապարակուին :

1960

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 13.— Հիւլէական առաջին ֆրանսական ռումբը կը պայթի Ռեկկանի մէջ :

ՄԱՐՏ 23 – ԱՊՐԻԼ .— Խրուշչեւ Ֆրանսա կ՚այցելէ :

ԱՊՐԻԼ 18 – ՄԱՅԻՍ 3.— Տը Կոլ Քանատա, Ամերիկա, Կույան եւ Անթիլները կ՚այցելէ :

ՄԱՅԻՍ 5.— Խրուշչեւ կը յայտարարէ թէ լրտեսական Իւ 2 օդանաւ մը վար առնուած է խորհրդային հողամասի վրայ :

ՄԱՅԻՍ 17.— Փարիզի «Վեհաժողովը» կը վիժի, որովհետեւ Զօր. Այզընհաուըր կը մերժէ ներողութիւն խնդրել Իւ. 2 օդանաւի խնդրին համար :

ՄԱՅԻՍ 31.— Զօր. տը Կոլ կը յայտարարէ, մամուլի ասուլիսի մը մէջ, թէ Ատլանտեան զինակցութիւնը «ներկայիս անհրաժեշտ է» Ֆրանսայի, բայց ան պէտք է իր հարուածական ուժն ունենայ:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5.— Նախագահ տը Կոլ, մամուլի ասուլիսի մը առեն, կը մերժէ Ատլանտեան եւ եւրոպական ձուլման մը սկզբունքը :

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7.— Ճոն – Ֆիցճերըլտ Քենըտի Միացեալ Նահանգներու նախագահ կ՚ընտրուի :

Թ. Ա. Թ.

(Շար.)

ԶՕՐ. ՍԱՐԳԻՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ ԺԱՄԱՆՈՒՄԸ

Փարիզ ժամանած է Զօր. Սարգիս Մարտիրոսեան, որ խորհրդային բանակին գլուխը Փրակա կը մտնէր 1945ին: Խորհրդահայ զօրավարը Ֆրանսա եկած է Միսաք Մանուշեանի գնդակահարման 25–ամեակի արարողութեանց մասնակցելու համար :

ՀԻՄԱ ԱՉՔԵՐՍ

ԳՈՑ ԱԼ ԿԸ ՏԵՍՆԵՄ

« Ցայտնի գրագէտ» եմ հիմա։ Կար ժամանակ մը, որ «Երիտասարդ գրող», «Երիտասարդ գրագէտ» էի։ Այդպէս կը յորջորջէին զիս՝ իմ մասին երբ գրէին։ Եկաւ ժամանակ մը, որ ձանձրացայ այդ տիտղոսէն ու Փարիզ բնակող բարեկամի մը գրած մէկ նամակին մէջ գժգոհեցայ այդ բանին համար․

— Եղբայր պատուական, եթէ զիս ե – րիտասարդ որակողներուն հասցէները ունենամ, գլուխս բաց, ալիտակ բաշերս ցուցնող մէկ մէկ նկար պիտի ղրկեմ ի – րենց …

Կարծես բողոքս տեղ հասաւ … Ցան – կարծ անունիս առջեւէն «երիտասարդը» վերցաւ՝ ու ես այնպէս սրտագին խնդա – ցի, որ կողերս ցաւ ինկաւ ։

Այս բանը պատահեցաւ աւելի մօտ քսան տարի առաջ։ Հիմա նորէն կը խնդամ, բայց տարբեր ձեւով՝ ու բոլորովին տար – բեր պատճառով ։

Կը կարծեմ, թէ եթէ օր մը մեռնիմ — Թող Աստուած հեռու ընէ այդ օրը — « յիշատակ » մըն ալ ձգած կ'ըլլամ ետեւս, « լացող » մըն ալ ։ Առաջինը կարեւոր է՝ ու հոգեկան անդորրութիւն կուտայ ին – ծի․ երկրորդը, լացողը, այնքան ալ կա – րեւոր չէ։ Ես երթալէս ետք, կ'ուզեն լան՝ կ'ուզեն խնդան վրաս ։

Հո՞գս … Կեանքի փորձառութիւնը սորվեցուցած է ինծի, թէ առհասարակ, մինչեւ մեռնողի մը թաղուիլը, աչքի առջեւէ վերցուիլը, կուլան վրան։ Յե – տոյ, հոգեճաշի համար սեղան նստած պահէն սկսեալ, յայտնի կամ անյայտ, կը խնդան ։ Ոչ թէ անոր համար որ չար են, մեռնողին հանդէպ սէր չունէին կամ ան – տարբեր են, այլ պարզապէս անոր հա – մար՝ որ երբեւ մարդ ուրախ կ'ըլլան, որ կ'ապրին ու իրենք չէին հողը դրուողը ։

Ես, մինչեւ այս սեւ օրերուն գալը, պիտի գրեմ, կարդամ, սիրեմ, ու մանա – ւանդ՝ խնդամ ։

Որովհետեւ երբ այդ բաները ընելէ դադրիմ, հողը դրուած ըլլամ կամ ոչ, բժիշկը մահուանս վկայագիրը ստորա – գրած ըլլայ կամ ոչ, մեռած պիտի ըլ – լամ ։

Ու ես դեռ կ'ապրիմ ու կը քալեմ աշ – խարհ կոչուած այս աղուոր մոլորակին վրայ։ Բայց տարբերութիւն մը կայ երէ – կին ու այսօրին մէջ։ Երէկ, ամէն մէկ քայլիս, ամէն մէկ գործիս համար, շահ, գովեստ կամ գնահատութիւն կ'ակնկա – լէի, վնասէ, կորուստէ, մեղադրուելէ ու քննադատուելէ կը վախնայի ։

Հիմա, գրեթէ անտարբեր եմ։ Շահ, ծափ, գովասանք ու գնահատութիւն օդի պէս անհրաժեշտութիւն չեն ինծի հա – մար․ անիրաւուելէ կամ ստորագնա – հատուելէ չեմ վախնար․ անսխալական ըլլալու յաւակնութիւնը չունիմ, կը խըն – դամ զիս չհասկցողներուն եւ անիրաւող – ներուն վրայ ու կը ներեմ անոնց ։

Օր մը, երբ բարեկամներէս մէկը հե – ռաձայնեց ինծի ըսելու համար, թէ այն – ինչ լրագրին մէջ մէկը «Պանդուխտ»ս ստո – րագնահատած էր, «վրդովուելու պէտք չունիս,— ըսի — , այդ մէկ գրողին կամ լրագրին յօդուածով ոչ ունեցածէս բան մը կը պակսի, եւ ոչ ալ, եթէ գովեստով խօսէր, ունեցածիս վրայ բան մը կ'աւել – նար » ։

Երբ երիտասարդ գրող էի, այդպէս չէի մտածեր։ Բարեբախտ եմ որ կը յիշեմ, թէ կանուխ օրերուս այսպէս չէի։ Այդ է պատճառը որ կը հասկնամ մեր նորերը ու կը պատասխանեմ անոնց ինծի ուղղած նամակներուն գուրգուրանքով ։

Ցիշատակ թողած գրականութեանս մէջ յաճախ յիշած եմ զաւակներս, շեշտը դը – նելով անոնց ինծի, մեզի բերած երջան – կութեան՝ ու անոնց ըրած չարաճճիու – թեանց վրայ։ Առհասարակ լուռ անցած եմ անոնց պատճառած կսկիծին ու սրտ – մաշուքին վրայէն ։ Զեմ պատմած, թէ մինչեւ առաւօտեան կանուխ ժամերը ու, երբեմն ալ մինչեւ այգաբաց, սպասած եմ փողոցին վրայ նայող պատուհանիս առ – ջեւ, կամ անկողնիս մէջ ուշադիր՝ որ դրան բացուելուն երջանկաբեր ու հան – գըստացնող աղմուկը բռնեմ ։

Հիմա ես կը խնդամ մտավախութիւն – ներուս, սրտմաշուքիս ու բախտաւորու – թեանս վրայ, որովհետեւ մեծցան զա – ւակներս եւ դարձան օրինակելի կեանքով ապրող մարդիկ ու պարտաճանաչ քա – ղաքացիներ։ Ուրախ եմ որ հարկին տակ չեմ հարցնելու համար ինքզինքիս, թէ «ո՞ւր եւ ինչո՞ւ համար ձախողեցայ »։

Բայց այս չէ բոլորը։ Աւելին կայ։ Գի – տեմ թէ սրտմաշուքի ու անձկութեան այդ օրերուս ու պահերուս վրէժը լուծե – լու նուիրուածներ կան այսօր ։

Թոռս ու թոռնուհիս կան։ Երբ անոնք 15 – 16 տարեկան ըլլան, գիտեմ որ պա – տուհանին առջեւ անքուն պիտի սպասեն հարսս ու տղաս․ պիտի յիշեն իրենց ըրած անառակութիւններն ու ենթարկուած վը – տանգներն ու փորձութիւնները ու սըր – տերնին պիտի դողայ անոնց ապահովու – թեան համար ։

— Ձէյն ։

— Այո ։

— Ժամը քանի՞ն է ։

— Երկուքը ։

— Եկա՞ն ։

— Զէ՛, բայց կուգան, հոգ մի ըներ։ Դիւրի՞ն է հոգ չընելը …

Անկասկած , վաղը միւս օր, երբ նորէն իրար գանք, խօսք պիտի բացուի, ու պիտի բողքեն, ըսեն թէ Քարէն ու Մար – քը չար զաւակներ են, սրտմաշուք, սրտհատնում կը պատճառեն , մինչեւ ա – ռաւօտեան ժամը 2ը, 3ը փողոցներն են ու յաճախ իրենք չեն գիտեր, թէ ո՞ւր են եւ որո՞ւ հետ …

Այնատեն ես մտքէս պիտի խնդամ ի – րենց վրայ, զաւկիս ու հարսիս վրայ՝ ու յարմար պահու մը թոռներս գաղտնի մէկ կողմ քաշած, մէկ մէկ տասնոց դնեմ ի – րենց ափերուն մէջ ։

— Գացէք ու զուարճացէք Շարաթ գի – շեր, բայց բալիկներ, նայեցէք որ մեր գերդաստանին անպատուութիւն բերող արարքի մէջ չգտնուիք ու առողջութիւն – նիդ չվտանգէք ։

— Թէնք եու կրէ'մփ, այս մեծ հայ – րիկ …

Քիչ կը մնայ, որ զանոնք կանչեմ ետ՝ ու պատուիրեմ , որ գիշերը ուշ գան տուն ։

Զարմանալի է, զարմանալի ։ Ու հրա – շալի։ Քանի աչքերուս լոյսը կ'աղօտա – նայ, — ալ ակնոց կը գործածեմ կարդա – լու համար, — այնքան լաւ կը տեսնեմ, այնքան լաւ կը հասկնամ աշխարհի կար – գըն ու կանոնը ։

Զարմանալի է․ նոյնիսկ աչքերս գոց կը տեսնեմ հիմա …

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

ԱՌԸՆՉՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻ՞Ն ԹՈՒՐՔԵՐԸ

ՍՈՒՄԵՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԵԹԵՐՈՒ ՀԵՏ

(Գ․ եւ վերջին մաս)

Հեթագիտութեան հիմնադիր Պ․ Հրոզ – նի, վերծանելով հեթական սեպագիր եւ պատկերագիր արձանագրութիւնները, գիտական աշխարհին առջեւ բացաւ նա – խահեթական ժամանակաշրջանը, այսին – քըն բնաշխարհիկ խաթերն կամ հաթերը։ « Հեթերը, — կը գրէ Ռընէ Կրուսէ ,— որոնք կը բնակէին Փոքր Ասիոյ բարձրա – ւանդակին վրայ՝ Կապադովկիա, խառ – նուրդ ժողովուրդ էին, հիմնականին մէջ ասիանական, այսինքն՝ բնիկ փոքրասիա – կան, որուն վրայ Ք․ Ա․ երկու հազարին նստած է հնդեւրոպացի նուաճողներու (նեսիտներու) արիստոկրատ շերտը »։

Խաթերը կամ խաթիները ունէին իրենց սեփական ասիանիկ լեզուն՝ «խաթիլի» կամ «հաթիլի»։ Այդ լեզուով, իբր առած – ներու հաւաքածոյ, 18 նմոյշներ գտնուած են Պողազքէօյի մէջ, որ Խաթերու մայ – րաքաղաքն էր (Խաթթուշաշ)։ Անոնց մա – սին Քոնթընօ կը գրէ․ « Այդ Խաթերը կամ Հաթերը իսկական Հիթիթներ էին՝ ա – սիանականներ (արմենոյիտներ), իսկ նեսիտները ոչ մէկ իրաւունք ունէին այդ անունը կրելու ։ Ասոնց պէտք է անուա – նենք « նախահեթեր» ։

Այս նոյն հարցերուն կապակցութեամբ Հրոզնի կը գրէ․ «Հնդեւրոպացի նեսիտ – ները շուրջ երկու հազարին Ք․ Ա․ Փոքր Ասիա խուժեցին ։ Անոնք հոն գտան տե –

[…] ղացի ժողովուրդ մը, որ նախ հպատակե – ցուցին, ապա աւելի ուշ խառնուեցան։… Արմենոյիտ տիպը, որ մասնաւորապէս նկարագրուած է մարդաբան Ֆոն Լուշանի կողմէ, անկասկած, ամէնէն առաջ Փոքր Ասիոյ այն բնածին ժողովուրդն է, որ հեթական արձանագրութիւններու մէջ Խաթիթ անուանուած է »։

Ուրեմն, Խաթի – Հեթիթները ասիանա – կաններ կամ արմենոյիտներ են, ինչպէս որ Մերձ․ Արեւելքի եւ առանձնապէս հայկական լեռնաշխարհի հնագոյն բնիկ ազգաբնակչութիւնը, որուն մաս կը կազ – մէին Հիթիթները կամ Հաթերը, Սուբա – րիները կամ Խուրիները, Հայասացիները և Խալդ – Ուրարտները ։ Ասոնք ոչ մէկ ա – ռընչութիւն ունին թուրանական կամ ու – րալօ–ալթայական ցեղերու հետ ։

Հայկական լեռնաշխարհի համարին եւ ցեղակից բնաշխարհիկ այս ժողովուրդ – ներէն իւրաքանչիւրը, ինչպէս կը գրէ ֆը – րանսացի ակադեմիկոս Ռ․ Կրուսէն, Ք․ Ա․ 4րդ – 3րդ հազարամեակներուն բար – ձրաւանդակի զանազան մարզերուն մէջ ստեղծած էր քաղաքական առանձին հզօր միաւորներ ։ «Հակառակ որ Հեթերը եւ Խուրրի– Միտաննիները (նաեւ հայասացի – ները) համարին ցեղակիցներ էին պատ – մական ժամանակաշրջանին նախորդող դարաշրջանին, սակայն գոյութեան պայ – քարը զանոնք պատերազմի կը մղէր իրա – րու դէմ», պայքար, որ կը մղուէր հայկ․ լեռնաշխարհը քաղաքականապէս միաւո – րելու համար ։ Հեթական պետութեան ա – մէնէն անուանի վեհապետը՝ Շուպպիլի – լիումա յաջողեցաւ իր գերիշխանութեան ենթարկել ոչ միայն Հայասա – Ազը, այ – լեւ Խուրրի – Միտանին ։ Սակայն Ք․ Ա․ 12րդ դարու վերջերը կործանեցաւ հեթա – կան հզօր պետութիւնը՝ «ծովաժողո – վուրդներու » ահաւոր արշաւանքին եւ ներքին շարք մը պատճառներու հետեւան – քով, իսկ 1350ին (Ք․ Ա․) արդէն կործա – նած էր Խուրրի – Միտանի պետութիւնը, որուն կազմին մէջ մտնող ցեղախումբերը կազմեցին Նայիրեան ցեղերու դաշնակ – ցութիւնը եւ ապա՝ Ուրարտական պետու – թիւնը ։

Հայասան անվնաս մնաց «ծովաժողո – վուրդներու» արշաւանքին աւերներէն։ Երբ Ուրարտուն իր թեւերը տարածեց հայկական լեռնաշխարհին վրայ, Հայա – սան կամ անոր մէկ մեծ մասը չէր մտած Ուրարտուի տիրապետութեան տակ եւ դարեր շարունակ ապրեցաւ իր զարգաց – ման հոլովոյթով, յետագային իր անու – նը տալով Հայաստան երկրին ։

Թէ՛ սահմաններու տեսակէտէն, թէ՛ ցեղային կերպով եւ թէ՛ մշակոյթով հա – յերը եղան Սուբարիներու (Խուրրինե – րու), Նախահեթերու, Հայասացիներու, Նայիրցիներու եւ Ուրարտացիներու ժա – ռանգորդները ։

Ուստի ի զուր է Ֆահրետտին Քըրզը Օղլուներու զայրոյթը այն անաչառ գիտ – նականներուն դէմ, որոնք «յանդգնած են» Թուրքերը եկւոր համարել եւ Հա –

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ

ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ․ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Հիմա ալ ազատեցանք, ըսաւ Սա – լիհա Հանըմ, կառք մը նստինք եւ շիտակ իմ բնակած պանդոկս երթանք ուր ազա – տօրէն կրնանք խօսակցիլ։

Թիկնապահը հիացած դէմքով մը ը – սաւ, երբ կառք մտնելով ճամբայ ելան․

— Կը տեսնեմ որ ամբողջ ոստիկանու – թիւնը գրպանդ դրած ես, քեզ չճանչցո – ղը պիտի կարծէ որ գաղտնի ոստիկանու – թեան մէջ պաշտօն ունիս ։

— Սիրելիս, պատասխանեց Սալիհա Հանըմ, Թուրքիոյ մէջ առ այժմ, շնորհիւ մեր աննման Վեհափառ կայսեր, մեծա – գոյն իշխանութիւնը լրտեսութիւնն է եւ առանց անոնց օժանդակութեան եւ թոյլ – տուութեան կարելի չէ նոյնիսկ շնչել․ ա – սոր համար, հոս հասնելէս ի վեր, իմ միակ ջանքս եղած է անոնց համակրանքն ու վստահութիւնը շահիլ։ Ամերիկացի միսիոնարուհիի մը հանգամանքս դիւրաւ յաջողցուց այդ բանը, մանաւանդ որ դրամն ալ անհաշիւ կը վատնեմ։ Զիս մեծահարուստ բարերարուհի մը կը հա – մարին այս մարդիկը որ կեանքս նուիրած եմ միայն աղքատներն ու հիւանդները խնամելու։ Իրաւ ալ, առ երեւոյթս, այդ է միայն ըրածս երեք ամիսէ ի վեր․ ոս – տիկանատուն, զօրանոց, մզկիթ, հիւան – դանոց ամէն տեղ բաց են իմ առջեւս եւ ամէնքը ուրախութեամբ, յարգանքով ու գըկաբաց կ'ընդունին զիս…։

— Բայց Թրքերէն խօսիլդ կասկած չա՞րթնցներ, քանի որ անկարելի է երեք ամսուան մէջ այդքան Թրքերէն խօսիլ, իրաւ է որ քիչ մը հնչումդ կը կեղծես, բայց ատիկա բաւական չէ, մանաւանդ որ նշմարեցի որ խնամեալ լեզու կը գոր – ծածես ։

— Բայց ով ըսաւ թէ միայն երեք ա – միսէ ի վեր Թուրքիա կը գտնուիմ… ա – նոնց այնպէս հասկցուցած եմ որ, իբրեւ միսիոնարուհի, վեց եօթը տարի անցու – ցած եմ Խարբերդի ու Մարզուանի մէջ եւ թէ յատուկ դաս առած եմ Թուրքերէ – նի… եւ ճիշդ իմ այս յատկութիւնս է որ զիրենք շլացուցած է։ Այս խեղճերը առա – ջին անգամն է որ օտարուհի մը կը տես – նեն այնքան լաւ Թրքերէն խօսող ու մա – նաւանդ գրել կարդալ գիտցող…։

Արդարեւ Սալիհա Հանըմ երեք ամ – սուան մէջ, մեծ ժողովրդականու – թիւն մը շահած էր Սելանիկի մէջ, մա – նաւանդ զինուորական ու ոստիկանական շրջանակներու մէջ, ուր իր անունը ակ – նածանքով կ'արտասանէին։ Միւս Պլաք – թօն այնքան պատկառելի դարձած էր իշխանութեանց աչքին, որ ազատ համար – ձակ մուտք ունէր պաշտօնատուները։

Անձնուէր յեղափոխուհին իր ստացած այս բացառիկ դիրքէն օգուտ կը քաղէր, իր փրոփականտը յառաջ տանելու հա – մար։

Ինք իբր Ամերիկուհի կրնար ամէնէն յանդուգն գաղափարները յայտնել, ա – ռանց իր վրայ կասկած յարուցանելու, եւ որովհետեւ խօսելու եւ իր միտքը պայծառօրէն ու միանգամայն հրապուրիչ կերպով արտայայտելու մեծ կարողու – թիւն մը ունէր, իր խօսքերը խորունկ տպաւորութիւն կը գործէին։

Երբ պանդոկ հասան, Սալիհա Հանըմ իր ընկերը առաջնորդեց իր յարկաբաժի – նը, որ ննջասենեակէ մը եւ ընդունելու – թեան սրահէ մը կը բաղկանար։ Հարփ – րապետը եւ Ք․ էֆէնտի արդէն հոն իրենց կը սպասէին։

— Կը յուսամ որ առանց կասկած ար – թընցնելու յաջողեցաք շոգենաւէն դուրս ելլել, ըսաւ Քեազիմ պէյ։

— Ի՞նչպէս կարելի է որ Տիկին Պլաք – թոնի մէկ բարեկամը կասկած հրաւիրէ իր վրայ, պատասխանեց Սալիհա Հանըմ խնդալով։

Զորս բարեկամները բոլորուեցան փոք – րիկ սեղանի մը շուրջը եւ սկսան խօսակ – ցիլ։ Շատ բաներ ունէին իրարու հաղոր – դելիք։ Նախ՝ Մէհմէտ փաշա պատմեց ինչ որ կ'անցնէր կը դառնար վերջերս Եըլտըզի պալատին մէջ։ Ապտ իւլ Համիտ ատեն մը ապահովութեան մէջ ապրեցաւ ու այնպէս համոզուելէ ետքը թէ Թուրքիա եւ հայ յեղափոխութիւնը կրցած էր բ[…] լորովին ջախջախել մայրաքաղաքին մէջ, այժմ յանկարծ՝ սարսափելի տագնապնե – րու մատնուած էր կրկին։ Հազգը պէյի ձերբակալումը եւ անոր յաջորդող դէպ – քերը իր հանգիստը վրդոված էին։

Միւս կողմէ, Սելանիկէն ու Մանաս – տըրէն ստացած տեղեկագիրները իր լր[…] տեսներուն կողմէ, որոնց մէջ, ափսո՛ս, ալ կ[…] բարձրաստիճան զինուորականներ ալ կը գտնուէին մէկ քանի հատ, մեծ մտատան – ջութիւն կը պատճառէին բռնաւորին, մանաւանդ որ կը վախնար որ Ռումելիի բանակներուն մէջ սկսած շարժումը Պոլ[…] սոյ զինուորականներուն ալ կը փոխան – ցուի ։ Ասոր համար, Ապտիւլ Համիտ ո[…] րոշած էր անմիջական կերպով արմատա – պէս մաքրագործել Ռումելիի բանակը։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար․ – 69)

ՀՈԳԵՇԱՀ ԶՐՈՅՑ

(*ԽՄԲ. ՅՈՒՍԱԲԵՐԻ*).— 1947 Հոկտեմբեր 27ին «կէսօրուան տոմս» մը գրած էի «*Յուսաբեր*»ի մէջ, վերի խորա – գրին տակ : Այդ օրերուն հիւրաբար Գա – հիրէ կը գտնուէր մեր հանգուցեալ ըն – կերը՝ Շաւարշ Միսաքեան : «Տոմսը» կարդաց, ժպտեցաւ եւ երեսս նայեցաւ :

— Այս *տոմսը* կրնա՞յ վիրաւորական համարուիլ Նարդունիին համար, — հարցուցի տարակուսանքով :

— Այդ մասին հոգ մի՛ ըներ, մի – այն գրէ· մնացածը երկրորդական է, — եղաւ մեր աւագ ընկերոջ պատասխանը :

Հիմա նոյնութեամբ կ'արտագրեմ «տոմս»*ը* անգամ մը եւս ոգեկոչելու համար թարմ յիշատակը մեր անթառամ գրագէտին՝ Նարդունիի :

Անկէ քանի մը ամիս առաջ Փարիզ գա – ցած էին, ամրան արձակուրդը անցընելու համար լոյս քաղաքին մէջ :

Առտու մը հանդիպեցայ «Յառաջ»ի ··· դեսպանատունը, ուր կը յուսայի տեսնել ոչ միայն ընկերներ ու բարեկամներ, այլեւ հայրենակիցներ ու խնամիներ :

Տեսայ Մեծ Շ.ն՝ փոքր սեղանի մը առջեւ : Մեծութեան եւ փոքրութեան այս հակադրութիւնը աշխարհի ունայնութիւ – նը յիշեցուց ինծի ···

Քիչ մը անդին, ուրիշ սեղանի մը առ – ջեւ, նստած էր միւս Շ.ն, այլ անուամբ՝ Շաւարշ Նարդունի : Հին բարեկամ մըն էր, գրեթէ հայրենակից մը : Ուրախու – թեամբ մօտեցայ, ձեռքը սեղմեցի եւ ըսի՝ ձայնիս ամէնէն փափուկ երանգով ·

— Բարեւ, Նարդունի :

Փոքր Շ.ն երեսս նայեցաւ ակնոցներուն տակէ՞ն թէ վրայէն, լաւ չեմ յիշեր, ապա հաստ գիրք մը բացաւ, քանի մը տող կարդաց, դարձուց էջը, նորէն կարդաց, նորէն դարձուց ·

Մինչ ես կը սպասէի բարեւիս պատաս – խանին, ան կը շարունակէր կարդալ :

Վերջապէս դարձաւ ինծի եւ ըսաւ իր «ոճ»ով ·

— Բարեւելու քու ձեւդ հինցած է : ԺԶ. դարու բնագանցագէտները այդ ձեւով կը բարեւէին : Անկէ ասդին գիտութիւնը յառաջդիմեց, հին տարազները փոխարին – ուեցան նոր տարազներով, հին տիկերը՝ նոր տիկերով : Հնութեան եւ նորութեան պայքարը աւելի սուր բնոյթ ստացաւ ԺԹ. դարու վերջերը : Մեր օրերուն՝ Սարթրը հիմնովին յեղաշրջեց հին դրու – թիւնը եւ նոր դպրոց հաստատեց : Բնա – զանցագէտները սկսան snobիզմ *հաղնիլ : Փիլիսոփաները իրենց երկարատուն վե – րարկուները կախեցին պատէն եւ մետաք – սէ շապիկ հագան : Բրնձափոշին վերցաւ հրապարակէն :*

Ապա կողմնակի երեսս նայեցաւ եւ շա – րունակեց նոյն «ոճ»ով :

— Ցաւստը երկինքէն երկիր իջաւ : Քաղաքակրթութիւնը Արեւելքէն Արեւ – մուտք արշաւեց : Չինացիները, որոնք քիթ քիթի կը դպցնէին զիրար բարեւելու համար, մոռցան իրենց ցեղային ինքնա – տիպութիւնը եւ բրնձափոշի քսեցին արե – ւելեան քաղաքակրթութեան երեսին : Ա – նոնցմէ առաջ՝ Բաբելացիներն ու Ասո – րեստանցիները, իրենց երկարատեւ ար – շաւանքներուն առեն, հետերնին կը տա – նէին «բարեւի քաղաքակրթութիւնը», զոր իրենք ստեղծած էին Թրծուած ա – ղիւսի դարուն (տես այս մասին Հիփոլի – մէնի «Համաշխարհային բարեւագիտու – թիւնը, սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը», 6րդ հատոր, էջ 862) :

Իմ գիտնական ու բազմահմուտ բարե – կամիս զրոյցը աւելի հոգեշահ սկսաւ դառնալ, երբ եկաւ հասաւ բարեւագիտու – թեան հայկական ճիւղին :

— Բարեւի հայկական ճիւղը, —– ըսաւ, — իր ուրոյն պատմութիւնը ունի, որ մինչեւ հիմա ուսումնասիրուած չէ դըժ – բախտաբար : Օրինակ՝ Արմաշի մէջ մեր ողորմած հոգի հայրերը «բարի օր» կ'ը – սէին, փոխանակ միայն «բարեւ» ըսելու : Ստուգաբանօրէն ի՞նչ կը նշանակէ բարեւ : Ո՞ւր բարի—ին են : Ուրկէ՞ մտած է եւը : Այս մասին պատրաստելու վրայ եմ մե – ծածաւալ հատոր մը, ուր սպառիչ կեր – պով լուսաբանուած պիտի ըլլայ բարեւա – գիտութիւնը դարէ դար եւ սերունդէ սե – րունդ : Առ այժմ սաչափը միայն կրնամ ըսել, որ միջազգային բարեւագիտութիւ – նը իր «Միջին դարը կ'ապրի դեռ» :

Ինչ որ հին բարեկամս ըսաւ անցողակի, էջ մըն էր միայն բարեւագիտութեան Ցայսմաւուրքէն : Ամբողջութիւնը աւելի շահեկան եւ աւելի հոգեզմայլ պիտի ըլ – լայ անշուշտ :

Խօսակցութեան ընթացքը փոխելու հա – մար ստիպուեցայ ըսել ·

— Իմացայ, որ Վենետիկ պիտի եր – թաս, կոնտոլ պիտի նստիս եւ ···

— «Կոնտոլը» սխալ է, պէտք է ըսել «կոնտոլա» : Բառը իտալական է, թէեւ նիւթը արական է : Յառաջամասը տա – փակ, յետսամասը՝ սուր : Երկու կողերը հետզհետէ կը լայննան : 12ի վրայ· վեց, այս է սովորական չափը : Բայց կան ու – րիշ տեսակներ ալ, որոնք վեցի վրայ 12 են : ԺԷ. դարուն՝ Տոժերը ուզեցին աւելի լայնցնել կողերը եւ աւելի նեղցնել ծայ – րամասերը : Բայց կոնտոլավարները ընդ – դիմացան եւ բողոքեցին : Քիչ մնաց յե – ղափոխութիւն պիտի ծագէր այս ընդդի – մութեան պատճառով : Ի վերջոյ յաղ – թանակը տարաւ 12ի վրայ վեցը :

Այդ պահուն յանկարծ գլխու պտոյտ ունեցայ եւ հազիւ կրցայ մրմնջել :

— Գաւաթ մը պաղ ջուր կա՞յ հոս ···

— Ջուրի քաղաքակրթութեան մասին՝ ուրիշ անգամ, —– ըսաւ բարեկամս : Հի – մա շատ զբաղած եմ : Գանք կոնտոլային : Կոնտոլան զուտ իտալական ստեղծագոր – ծութիւն մը չէ, ինչպէս ագիտաբար կը կարծեն շատեր : Փիւնիկեցիներուն կը վերագրուի անոր գիւտը (տես «Կոնտոլա – գիտութեան անցեալն ու ներկան», Ափո – լիքի, հատոր Է., էջ 688) : Յոյները ու – զած են սեփականացնել այս գիւտը : Պարզապէս խայծ են ըրեր : Արդէն սխալ է այն տեսութիւնը, թէ քաղաքակրթու – թեան մայրը յոյն էր, հայրը՝ հռոմայե – ցի : Հոֆմայեխըը, որ մասնագէտ է բիւ – զանդական վէճերու, անհերքելի փաստե – րով եւ փաստացի տուեալներով հաստա – տեց, թէ քաղաքակրթութեան հայրը յոյն էր, իսկ մայրը հռոմայեցի էր (տես իր քառահատոր գործը՝ «Հին ու Նոր հէքեաթներ») : Յաջորդով պիտի տամ ընդարձակ քաղուածք մը կոնտոլագիտու – թեամբ զբաղող զանազան հեղինակներու գործերէն : Վենետիկի մասին խօսած եմ արդէն իմ մէկ ուսումնասիրութեանս մէջ, որ անտիպ է եւ որ կը կոչուի «Վենետի – կը՝ պատմա – փիլիսոփայական լոյսի տակ» : Այս գործիս մէջ հիմնովին քան – դած եմ Թէնի տեսակէտները վենետիկ – եան նկարչութեան մասին :

Խօսակցութեան ընթացքը այլեւս չու – ղեցի փոխել, վախնալով որ բարեկամս կրնայ Ցայսմաւուրքին միւս էջերն ալ դարձնել եւ մեր հոգեշահ զրոյցը վերա – ծել ··· հոգեմաշի : Ուստի յանուն կար – գապահութեան լռեցի : Գաւաթ մը պաղ ջուրէն ալ վազ անցայ :

Բ. ԹԱՇԵԱՆ

յատանը ճանչնալ իբրեւ Հայերու բնօր – րան :

Այսօր չկայ պատմութեան քիչ թէ շատ տեղեակ մէկը, որ չգիտնայ, թէ Թրքա – կան ցեղերուն հայրենիքը եղած է Կաս – պից Ծովուն արեւելքը՝ Արալ լիճին շուր – ջը տարածուող անապատներն ու տափաս – տանները, ինչպէս նաեւ Ամու – Դարիա եւ Սիր Դարիա գետերուն ստորին հովիտ – ները : Դեռ Է.—Ժ. դարերուն Թուրք տար – բեր ցեղերը Արաբներու ազդեցութեան տակ ընդունած են մահմետական կրօնքը : Այնուհետեւ Թրքական ցեղերէն սելջուկ – Թուրքերը եւ Օղուզ – Թուրքերը սկսան դուրս ելլել իրենց օրրաններէն եւ դէպի արեւմուտք արշաւել : Այդ արշաւանքնե – րուն եւ ներխուժումներուն ժամանակ ա – նոնք իրենց ձիերուն սմբակներուն տակ կ'ոչնչացնէին նուաճուած վայրերու դա – րաւոր քաղաքակրթութիւնները, հուրի եւ սուրի կը մատնէին քաղաքներն ու գիւղե – րը, ծխացող աւերակներ ձգելով իրենց ետին : ԺԱ. դարէն սկսեալ անոնք հետ – զհետէ տարածուեցան ոչ միայն հայկա – կան բարձրաւանդակին վրայ, հիմնելով Շէտտաեան, Շահարմէններու, Խլաթի, Տանիշմաններու եւ Օրտուխեան էմիրու – թիւնները, այլեւ Փոքր Ասիոյ մէջ ստեղ – ծեցին Գոնիայի կամ Իկոնիայի սուլթա – նութիւնը, որ կ'երկարէր Կարինէն մին – չեւ Մարմարա : Իկոնիայի սուլթանու – թեան քայքայումին հետեւանքով էրթող – րուլին զաւակը՝ Օսման, միացուց բոլոր Թրքական իշխանութիւնները, հիմնելով օսմանեան պետութիւնը եւ 1453ին գրա – ւելով Կ. Պոլիսը :

Այսպէս, բոլոր փաստերը աներկբայօ – րէն կը վկայեն, որ Թուրքերը ոչ մէկ ա – ռնչութիւն ունին Սումերներու, Հեթէ – րու եւ ոչ ալ հայկական լեռնաշխարհի որեւէ նախաբնիկ ժողովուրդի հետ :

Ե. ՏՈԼԲԱՋԵԱՆ

ԱՆՏԻՊ

ՄԵՆՔ

Մենք փո՛քր ենք, այո՛,
Փո՛քր,
Լեռների ծերպից սուրացող այն քարի՛
նման,
Որ դաշտում ընկած ժայռի ո՛ւժն ունի·

Փո՛քր,
Մեր անսանձ գետակների պէս,
Որոնք վիթխարի ուժ են ամբարել,
Անծանօ՛թ՝
Հովտի ծոյլ – ծոյլ գետերին :

Փո՛քր ենք,
Բայց ինչպէս զնդակը՝ փողում,
Ինչպէս կաղնու սերմն՝ արգաւանդ
հողում,

Ոսկու մի հատիկ,
Որ վերեւի՛ց է նայում
Կապարի ու թուջի քաշին ·

Մենք փո՛քր ենք,
Սակայն համեմո՛ւնք ենք մենք,—
Ա՛յն այն մի պտղունց,
Որ համ է տալիս մի ամբողջ ճաշի ···

Մենք փո՛քր ենք, այո՛,
Ձեզ ո՞վ էր ասում,
Մեզ սեղմէք այնքա՛ն,
Որ մենք ստիպուած··· Աղամա՛նդ
դառնանք·

Ո՞վ էր ստիպում՝
Մեզ աստղերի պէս ցիրուցա՛ն անէք,
Որ միշտ մե՛զ տեսնէք՝
Ո՛ւր էլ որ գնաք ···

Մենք փո՛քր ենք,
Սակայն մեր երկրի՛ նման,
Որի սահմանը
Բիւրականից մինչ Լուսի՛ն է հասնում,
Եւ Լուսաւանից մինչեւ Ուրարտու ···

Փո՛քր,
Այն հրա՛շք ուրանի նման,
Որ դար ու դարեր,
Փայլո՛ւմ է,
Շողո՛ւմ,
Սակայն չի՛ հատնում ···

ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (427)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Վ. ՀԻՒԿՕ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Իմ ուզածս ատիկա չէ, ա՛ սրիկաներ, ուզածս ստակ է, ստակ : Ա՛հ, ստակ չէն տար երբեք, վասնզի կ'ըսեն թէ կ'եր – թանք գինի կը խմենք եւ թէ գինով ենք, թափառաշրջիկ ծոյլ ենք : Հապա իրե՞նք, իրենք ո՞վ են եւ ի՞նչ էին ժամանակին· գողեր, եթէ գող չըլլային, աստանկ հա – րուստ չէին կրնար ըլլալ : Ո՛հ պէտք է որ մարդկային ընկերութիւնը ոտքէն եւ գլուխէն բռնուի, եւ վերէն վար նետուի ամէն բան, այն ատեն կարելի է թէ ամէն բան պիտի խորտակուի, բայց գէթ ոչ ոք բան մը պիտի ունենայ· գէթ այս օգու – տը ունեցած կ'ըլլանք :

Բայց ո՞ւր է, ի՞նչ կ'ընէ քու այդ էշու – կտոր պարոն բարերարդ· ե՞րբ պիտի գայ· աւանակը գուցէ մոռցաւ հասցէն· տարակոյս չկայ թէ պառաւ ապուշն ալ···

Նոյն պահուն թեթեւ կերպով մը դուռը զարնուեցաւ· մարդը աճապարանքով ե – կաւ բացաւ, եւ յարգական բարեւներով ու պաշտումի ժպիտներով պոռաց·

— Հրամմեցէք, պարոն, հաճեցէք մըտ – նել, յարգելի բարերարդ իմ, եւ դուք սիրուն օրիորդ :

Սենեակին սեմին վրայ հասակաւոր մարդ մը եւ նորատի աղջիկ մը երեւցաւ :

Մարիուս իր տեղէն չէր շարժած : Թէ ի՛նչ զգաց այդ միջոցին, մարդկային լե – զուին տրուած չէ բացատրել :

Ան էր :

Ով որ սիրած է, գիտէ թէ ի՛նչ ճառա – գայթաւոր նշանակութիւններ ունին «ան» բառին երկու տառերը :

Իրօք Լիւքսէնպուրկի պատանուհին էր ան : Մարիուս հազիւ հազ որոշակի զայն կը նշմարէր այն լուսեղէն շղթին մէջէն, որ յանկարծ ծաւալած էր իր աչքերուն վրայ : Նշմարածն էր իր տարակայ քաղցր էակը, այն աստղը որ վեց ամիս փայլած էր իր առջեւ, այն բիբը, այն ճակատը, այն բերանը եւ այն գեղեցիկ դէմքը, որ աներեւոյթ ըլլալով գիշերային խաւար կազմած էր : Տեսիլքը խաւարած էր, եւ հիմա նորէն կ'երեւար :

Նորէն կ'երեւար մթութեան մը, գձուձ սենեակի մը, տձեւ որջի մը, սոսկումի մը մէջ :

Մարիուս կը սարսռար մոլեգին : Ի՞նչ, իրօք ա՞ն էր եկողը· սրտին բախումները իր աչքը կը պղտորէին : Կը զգար թէ պատրաստ էր լալու· ի՛նչ, վերջապէս նո – րէն կը գտնէր զայն, այնքան փնտռելէ ետք, այնպէս կ'երեւար Մարիուսի թէ իր հոգին կորսնցուցած էր եւ թէ հիմա կը վերագտնէր զայն :

Նորատի աղջիկը միեւնոյն աղջիկն էր, միեւնոյն աղջիկն էր· միայն թէ քիչ մը գունատ էր, մանիշակագոյն թաւշեայ գլխարկ մը անոր փափուկ կերպարանքը կը շրջանակէր եւ սեւաթոյր սնդուսէ մաշկեակ մը մէջքը կը ծածկէր : Երկայ – նաձեւ շրջազգեստին տակէն պզտիկ ոտ – քը կ'երեւար, որ մետաքսեայ կիսաձեւ կօշիկի մը մէջ կը սեղմուէր :

Դարձեալ Պ. Լըպլանին հետ եկած էր : Քանի մը քայլ առնելով ներս մտաւ եւ սե – ղանին վրայ բաւական մեծկակ ծրար մը դրած էր :

Ժոնտրէթին անդրանիկ աղջիկը դրան ետեւը քաշուած էր եւ տխուր նայուած – քով մը անոր թաւիշէ փեղոյրը, մե – տաքսեայ լօթիկը եւ երանաւէտ սիրուն դէմքը կը դիտէր :

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

ԺՈՆՏՐԷԹ ԳՐԵԹԷ ԿՈՒԼԱՅ

Ժոնտրէթի խուցը այնքան մութ էր որ դուրսէն եկող մարդը երբ ներս մտնէր, ստորերկրեայ շտեմարան մը մտնել կը կարծէր :

Ուստի երկու նորեկները դեդեւումով մը յառաջացան հազիւ հազ անյայտ կեր – պարանքներ նշմարելով իրենց չորս դին, մինչդեռ խուցին բնակիչները, որոնք սո – վորած էին այս մշուշին, կատարելապէս կը տեսնէին եւ կը զննէին զանոնք :

Պ. Լըպլան բարեսէր եւ տխուր նայ – ուածքով մօտեցաւ եւ ըսաւ Ժոնտրէթի·

— Պարոն, այս ծրարին մէջ նոր զգեստ – ներ, ասուէ գուլպաներ եւ վերմակներ կան :

— Մեր հրեշտակային բարերարը ե – րախտագիտութեամբ կը համակէ մեզ, ըսաւ Ժոնտրէթ, մինչեւ գետինը խոնար – հելով :

Յետոյ իր անդրանիկ աղջկան մօտե – ցաւ, մինչդեռ երկու այցելուները այս ողորմելի սենեակը կը դիտէին, եւ անոր ականջին կամաց մը եւ արագօրէն ըսաւ·

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՆՈՒԷՐ

Սարսէլէն Տիկին Թագուհի Աճէմեան 100 ֆրանք կը նուիրէ Կարմիր Խաչին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն) Տիկին Մարիամ Զանկըլեանի (Իսի) եւ Տիկին Հռիփսիմէ Գարաօղլանեանի (Պուա Քոլոմպ) մահերուն քառասունքին առթիւ։

ԱՌ Ի ՅԱՐԳԱՆՍ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

տարբեր յայտագրով կը ներկայանայ՝

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կը նախագահէ Ալֆորվիլի քաղաքապետ եւ Վալ տը Մառնի ընդհ. խորհրդատու

JOSEPH FRANCESCHI

Շաբաթ, Ապրիլ 12, ժամը 20·45ին

Palais des Sports

Մանրամասնութիւնները յետագային։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Պոնտոսի Նահանգի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի, Մարտ 16ին, ժամը 3ին, Մշակոյթի Տան սրահը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Ներկաներու թիւը, ինչ որ ալ ըլլայ մեծամասնութիւն պիտի նկատուի։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Նոր Սերունդի «Նայիրի» պարախումբին Թէյասեղանը, Կիրակի, Մարտ 16ին։ Մանրամսնութիւնները յաջորդիւ

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 90-ամեայ յոբելենական հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Մայիս չորսին։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Հայր. Միութեան կեդր. վարչութիւնը կը պատրաստուի տօնելու Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը նուիրուած Արամ Մանուկեանի, Վանի Արամին, *մահուան յիսնամեակին, Ապրիլ 27ին, Օթէլ Սպլանտիտի սրահներուն մէջ։ Մանրամասնութիւնները յետագային։*

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Մեծ Պահոց բոլոր Կիրակիներուն, այսինքն Փետրուար 23, Մարտ 2, 9, 16 եւ 23ին *յաւարտ Ս. Պատարագի կը կատարուի* Արեւագալի *ժամերգութիւն։ Այս օրերուն* Հոգեհանգստեան *արարողութիւնները տեղի կ'ունենան Պատարագի եւ Արեւագալի միջեւ ժամը 11ին։*

ՍԻՆԵՄԱՅԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Չորեքշաբթի, 5 Մարտ, ժամը 20·45ին Սինեմա լը Շաւիլ, Ավընիւ Ռ. Սալենկրօ Շաւիլ : *Կը ցուցադրուին՝*

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

(Փաստանկար)

եւ անմահ Տիգրան Չուխաճեանի գլուխ–գործոցը՝ ԿԱՐԻՆԷ

(Լէպլէպիճի Հօր Հօր աղա) *գունաւոր ֆիլմը, ուր պիտի տեսնէք տաղանդաւոր դերասան Արման Կոթիկեանը իր վերջին դերին մէջ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսահայոց ծանօթ սիրուած դերասանուհի Վարդուհի Վարդերեսեան։*

Մուտք 5 փրանք

Fabrique de Vêtements

POUR HOMMES
VILLE - SPORT

Ets ARAKELIAN

84 - AVIGNON
56, Rue Thiers
Tél. (90) 81-44-27
84 - BOLLENE
Tél. (90) 70-10-54

PANTALONS HOMMES ET GARÇONNETS

TERGAL - COTON

JEAN - VELOURS - COTON

VAJA *NEW JEAN'S*

VENTE AUX GROSSISTES

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութեան կողմէ։

Շաբաթ, Մարտ 8, ժամը 21ին Hôtel Splendid, Bd. d'Athènes

Նախագահութեամբ՝ Պ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

Կը նուագէ՝ ROBERT GONZALES

եւ իր ծանօթ նուագախումբը

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել վարչութեան անդամուհիներուն։

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ

Պարահանդէսի ընթացքին ոչ հանգանակութիւն եւ ոչ ալ աճուրդ։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած կապոյտ խաչի Շրջ. վարչութեան կողմէ ի նպաստ Օդափոխութեան կայանին

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16էն 23

CHALET DES ILES, BOIS DE BOULOGNE

Métro Porte Dauphine

Շեհերազադի նուագախումբը իր բոլոր սոլիստներով։

Հայկական երգ ու պար, ճոխ եւ առատ պիւֆէ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Օդափոխութեան կայանի ծովահայեաց նոր շէնքին գնումին

Կիրակի, Մարտ 9, ժամը 17·24

ԱՄՊԱՍԱՏԷՕՐԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

(Métro : Concorde et Champs-Elysées)

Orchestre VARTIVANIAN et ses Mamboséros O. R. T. F.

Պար՝ հայկական եւ եւրոպական երաժշտութիւնով

ELECTION MISS CROIX - ROUGE

Ինչպէս նաեւ հաճելի անակնկալներ

Տոմսերու գինն է 10 ֆրանք. ուսանողներու կէս գին

Ապահովել սեղանները հեռաձայնելով 359 – 67 – 03 :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սեբաստիոյ Դիւրիկի Հայր. Միութեան կազմակերպած ճաշը Մարտ 23ին։ Մանրամասնութիւնները յետագային։

×

Նոր Սերունդի պարահանդէսը Ամպասատէօրի մէջ, Մայիս 4ին ժամը 17էն 24։

×

Զմիւռնիոյ եւ շրջականներու Հայր. Միութեան տարեկան պարահանդէսը Մարտ 23ին, *Սանթրոյի սրահներուն մէջ։ Մանրամասնութիւնները յառաջիկային։*

×

Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի համերգը Կիրակի, Մարտ 23ին : *Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ։*

×

Ալֆորվիլի Հայ Մարզականին տարեկան պարահանդէսը Մարտ 15ին։

×

Ապրիլ 27ին Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան ճեռնարկը։

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ, ԵՒ ՐՈՊԱՅԷՆ ԵՒ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԻՒՐԵՐՈՒ

Չորեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ՝ Մայիս 7, 8, եւ 9, «Լը Կռան տ'Օթէլ»ի մէջ, Փարիզ, Օփերայի հրապարակ

×

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ընդունելութիւն ի պատիւ պատգամաւորներու եւ հիւրերու։ Հանդիսաւոր պատարագ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ։ Խմբական Ուխտագնացութիւն ՓԷՐ–ԼԱՇԷԶԻ գերեզմանատունը մեծ հիմնադիր ՊՕՂՈՍ ՓԱՇԱ ՆՈՒԲԱՐԻ շիրմին։ Խմբական Ուխտագնացութիւն դէպի Հայոց վերջին Թագաւորին դամբարանը՝ Սէն Տընի։ Շրջապտոյտներ՝ ի մասնաւորի Փարիզի Համալսարանական Ոստանին մէջ Հ. Բ. Ը. Միութեան Մառի – Նուպար Ուսանողական Տունը։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԻԼԹԸՆ ՊԱՆԴՈԿԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ա.— Հանդիսաւոր մեծ ճաշ համագումարին փակումին առթիւ :

Ուրբաթ երեկոյ, Մայիս 9

Բ.— Բացառիկ մեծ պարահանդէս, ի ներկայութեան Պատգամաւորներու եւ հիւրերու :

Շաբաթ, երեկոյ, Մայիս 10, երեկոյէն մինչեւ առաւօտ

ՄԵԾ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԸ

Ինքնաշարժին վիճակահանութիւնը՝ նուէր Միութեան նախագահին կողմէ, պիտի քաշուի մեծ պարահանդէսին ընթացքին։

Մանրամասնութիւնները յետագային

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՌՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ

FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՄԱՐՏ
MARDI 4 MARS 1969
Le Numéro 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11454
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
45e ANNÉE — No 11.454

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՆԻՔՍԸՆ - ՔՈՆՔՈՐՏ - ՍՈՒՐԻԱ - ՊԵՐԼԻՆ - ՉԻՆԱՍՏԱՆ

Տը Կոլի հետ Նիքսընի խօսակցութեանց գլխաւոր արդիւնքն այն է թէ Ֆրանսայի նախագահը ընդունած է Ամերիկա երթալ 1970 Յունուարին կամ Փետրուարին : Ամէն մարդ համաձայն է նաեւ ընդունելու համար որ տը Կոլ եւ Նիքսըն առիթն ունեցած են անկեղծօրէն խօսելու, սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ : Ամերիկ. մամուլը, մասնաւոր կարեւորութիւն չի տար այս հանդիպումին եւ Նիւ Եորք Թայմզի նման մեծածաւալ թերթ մը, միայն իր 5րդ էջին վրայ կ'անդրադառնար տը Կոլ–Նիքսըն խօսակցութեանց, առաջին էջը յատկացնելով Ամերիկայի եւ Ռուսիոյ յառաջիկայ շփումներուն :

Ամէնէն երկար խօսակցութիւնները տեղի ունեցան Շաբաթ օր, Վերսայլ, ուր նաեւ ճաշ մը տեղի ունեցած է 24 հոգինոց, միայն այր մարդոցմէ կազմուած : Աւելի վերջ, Նիքսըն ամերիկեան դեսպանատունը կը վերադառնար, ուր կ'ընդունէր զանազան անձնաւորութիւններ, որոնց մէջ գլխաւորաբար ծանօթ լրագրողներ կամ քաղաքական դէմքեր : Խումբին մէջ կար նաեւ Նանթէռի Իրաւաբանական լսարանի մէկ ուսանողը : Իրիկունը, Միացեալ Նահանգներու նախագահը ճաշ մը կուտար նախագահ տը Կոլի, ամերիկեան դեսպանին բնակարանը (Ավընիւ տ'Իէնա) եւ վերջին տեսակցութենէ մը ետք, տը Կոլի հետ Կիրակի օր, կը մեկնէր Հռոմ եւ անմիջապէս կ'երթար Վատիկան, ուր կ'ընդունուէր Պապին կողմէ : «Պզտիկ պատմութեան» համար ինչպէս կ'ըսեն, Նիքսընի ֆրանսական շրջապտոյտէն, յիշենք ամերիկացի նախագահին մէկ սրամտութիւնը : Իրեն ի պատիւ տրուած ճաշի մը ընթացքին, անդրադառնալով ճաշացուցակին կ'ըսէր. «Ռուսական ձկնկիթ (քավիար) եւ ամերիկեան ձեւով պատրաստուած գետնախնձոր, միայն ֆրանսացի շէֆ մը կրնար այսպէս ճաշ պատրաստել» :

Փօղոս Զ. ապահովութիւն կուտար Նիքսընի որ Կաթողիկէ Եկեղեցին իր անշահախնդիր օժանդակութիւնը բերելու պատրաստ է խաղաղութեան ի խնդիր : Քիչ ետք Ֆիումիչինօ օդակայանէն Նիքսըն Ամերիկա կը վերադառնար :

ՔՈՆՔՈՐՏ ԹՌԱՒ

Շաբաթէն Կիրակի, սիւսփէնսը տեւեց Քոնքորտի համար : Անգլեւֆրանսական այս արտադրութեան թռիչքը աւելի քան երբեք խորհրդանշական նկարագիր մը կը ստանար այնպիսի պահու մը, երբ այս օդանաւէն զատ ամէն բան կը բաժնէր Անգլիան ու Ֆրանսան : Օդը աննպաստ ըլլալով, օդանաւը չկրցաւ իր առաջին թռիչքը, «օդի իր մկրտութիւնը» կատարել նախատեսուած օրը եւ մինչեւ վերջին վայրկեանը յայտնի չէր թէ օդանաւը պիտի թռէ՞ր թէ ոչ :

Վերջապէս Կիրակի, ժամը 15·40ին օդը կը բարձրանար եւ կը վերադառնար 16·7ին : Փորձը կատարած էր 450 քիլոմեթր ժամական արագութեամբ, 3000 մեթր բարձրութեան վրայ : Թռիչքը տեղի կ'ունենար Թուլուզ – Պլանեաքի օդակայանէն :

Այս արդիւնքը ձեռք ձգուեցաւ եօթը տարիներու աշխատանքէ ետք : Քոնքորտի արագութիւնն է՝ 2100 – 2400 քիլոմեթր, կրնայ բարձրանալ 17·000 – 19·000 մեթր, կրնայ 118 ճամբորդ առնել :

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾ ՄԸ ԵՒՍ

Սուրիա պետական նոր հարուածի մը բեմը դարձաւ, թէեւ նորութիւն չէ, երկրի մը համար, որ տարիներէ ի վեր այդ մարզին մէջ մրցանիշը կոտրած է :

Այս անգամ Պաշտպանութեան նախարարն էր՝ Հաֆէզ էլ Ասատ, չափաւորական, որ կը տապալէր վարչակարգը ծայրայեղ՝ Աթասիի :

Մասնաւոր մանրամասնութիւն չկայ այս պետական հարուածին շուրջ, ոչ ալ ապագայի ծրագիրներու մասին տեղեկութիւններ տրուած են : Ասիկա փաստ մը կը նկատուի որ պետական հարուածի հեղինակները ամէն ինչ կարգադրած չեն : Ամէն պարագայի մէջ, էլ Ասատի այսօրուան յաղթանակը կը նշանակէ յաղթանակը Պաասի այն թեւին (աջ) որ կը ղեկավարէ Իրաքը : Այս հոսանքը կը մերժէ գլխաւորաբար երկու ազդեցութիւն՝ Նասր եւ Մոսկուա :

× Իրաքի մէջ եօթը հոգի ալ մահուան դատապարտուած են : Այս անգամ երկու հրեայ կայ : Կը կարծուի թէ ասոնք ալ կախաղան պիտի հանուին, հրապարակաւ, ապա՝ ցուցադրուին ամբոխին : Այս «տօնավաճառի» բնոյթն ալ բաւական վրդովում կը պատճառէ ամէն կողմ :

ՊԵՐԼԻՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Հոս ալ կացութիւնը բարդ է : Մոսկուա անսպասելի կերպով կարծրացուցած է դիրքը եւ իր վերջին գիրն ալ ազդարարութեան մը բնոյթն ունի : Արդարեւ Խորհ. Միութիւն հետեւեալ ազդարարութիւնը կ'ընէր արեւմտեան երեք պետութեանց՝ «Թռիչքի ապահովութիւնը երաշխաւորուած պիտի չըլլայ այն օդանաւերուն որոնք արեւմտեան Գերմանիոյ պատուիրակները կը փոխադրեն Պերլին» :

Նման ազդարարութիւն մը ոչ միայն սպառնական է, այլեւ վտանգաւոր եթէ գործադրուի տառացի կերպով : Կրնան անխուսափելի միջադէպեր դուռ բանալ համաշխարհային բարդութեանց : Կը մնայ գիտնալ թէ Խորհ. Միութիւն պլըֆ կ'ընէ քիչ մը թէ ոչ իսկապէս միջադէպ կը փնտռէ :

Ամէն պարագայի մէջ, Պոնի ղեկավարները կը շարունակեն գաղտնի շփումներ ունենալ արեւելեան Գերմանիոյ մարդոց հետ, նոյնիսկ Ուլպրիխթի հետ Լայփցիկի տօնավաճառին, կարգադրութիւն մը գտնելու համար : Արեւմտեան Գերմանիա պատրաստ է հրաժարելու Չորեքշաբթի օրուան ընտրութիւնը Արեւմտեան Պերլին կատարելէ, եթէ Փանքովի իշխանութիւնները երկար ժամանակի համար, արտօնագիրի իրաւունք տան արեւմտեան Պերլինէն արեւելեան Պերլին երթալու համար :

ՄՈՍԿՈՒԱ – ՓԵՔԻՆ ՄԻՋԱԴԷՊ

Սահմանային միջադէպեր շատ կը պատահին Չինաստանի եւ Խորհ. Միութեան սահմանին վրայ, բայց այս անգամ, Մոսկուա շատ մեծ կարեւորութիւն կուտայ եղածին եւ իր սովորութեան հակառակ շատ կը խօսի այս մասին : Բողոքագիրներ ալ փոխանակուած են երկու պետութեանց միջեւ : Ինչպէս սովորութիւն է նման պարագաներու մէջ, Փեքինի համար Ռուսերը սկսած են, մինչ Մոսկուա կը յայտարարէ թէ Չինացիք կրակ բացած են : Ամէն պարագայի մէջ, միջադէպը շատ լուրջ է եւ մեռեալ ու վիրաւոր կայ :

Փեքինի խորհրդային դեսպանատան շուրջ ցոյցեր սկսած են :

ՊԷԱԹՐԻՍ ՏԻԽՍԱՆ, որ Քոմէտի Ֆրանսէզի, ամէնէն հին դէմքերէն մէկն էր մեռաւ Երկուշաբթի առտու 81 տարեկանին : Խորհրդանիշն իսկ էր թատերական ամբողջ շրջանի մը : Կին մը որ յոգնիլ ալ չէր գիտեր եւ հետաքրքրելի յայտագրի մը կը պատրաստուէր Կիրակի օրուան համար : Մեռաւ ուղեղի ուռուցքի մը հետեւանքով :

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱ-ԱՄԵՐԻԿԱ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍԸ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

(1958 – 1968)

Բ.

1961

ՄԱՐՏ 29.— Ֆրանսա կը տեղեկացնէ թէ պիտի չվճարէ Քոնկոյի զինուորական ծախքերուն (ՄԱԿի) իր բաժինը :

ՄԱՅԻՍ 31 – ՅՈՒՆԻՍ 2.— Ճոն Քենըտի Փարիզ կ'այցելէ :

ՅՈՒՆԻՍ 3 – 4.— Քենըտի – Խրուշչեւ հանդիպում Վիէննա : Խրուշչեւ կրկին կը պահանջէ հաշտութեան դաշնագրի մը ստորագրութիւնը երկու Գերմանիաներուն հետ, թէ ոչ կը սպառնայ առանձին դաշնագիր ստորագրել Արեւելեան Գերմանիոյ հետ :

ՅՈՒԼԻՍ 12.— Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, տը Կոլ կը յայտարարէ Պերլինի մասին.— «Եթէ Ռուսերը հանդարտութիւն կ'ուզեն թող դադրին սպառնալէ» :

ՅՈՒԼԻՍ 31.— Մեծն Բրիտանիա դիմում կ'ընէ Հասարակաց Շուկայի անդամակցելու համար :

ՕԳՈՍՏՈՍ 13.— Պերլինի պատի կառուցումը կը սկսի :

1962

ՄԱՅԻՍ 4.— Մք Նամարա Աթէնքի Ատլանտեան ժողովին կը պարզէ «ճկուն պատասխանի» վարդապետութիւնը :

ՅՈՒԼԻՍ 23.— Լաոսի չէզոքացման շուրջ՝ համաձայնութիւն :

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 18.— Քուպայի խորհրդային հրթիռներու տագնապին սկիզբը :

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21.— Նասաու համաձայնութիւն Քենըտիի եւ Մք. Միլընի միջեւ հիւլէական զինումին մասին :

1963

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 14.— Զօր. տը Կոլ կը մերժէ Նասաուի համաձայնագրերը եւ իր վեթօն կը դնէ Մեծն Բրիտանիոյ Հասարակաց Շուկայի անդամակցութեան :

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22.— Ֆրանքօ-գերման գործակցութեան դաշինքի ստորագրութիւն :

ՅՈՒԼԻՍ 29.— Մամուլի ասուլիս, որուն ընթացքին տը Կոլ կը յայտարարէ թէ դէմ է հիւլէական փորձերը արգիլելու դաշինքի ստորագրութեան :

ՕԳՈՍՏՈՍ 25.— Մոսկուայի մէջ կը ստորագրուի հիւլէական փորձերու մասնակի արգելքի դաշինքը :

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 22.— Նախագահ Քենըտիի սպանութիւն :

1964

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 27.— Ֆրանսա կը ճանչնայ Ժողովրդական Չինաստանը :

ԱՊՐԻԼ 20.— Համաձայնութիւն Ռուսերուն, Ամերիկացիներուն եւ Անգլիացիներուն միջեւ, զեղչելու համար հիւլէական նիւթերու արտադրութիւնը :

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 15.— Խրուշչեւ կը հեռացուի :

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3.— Լինտըն Ճոնսըն Միացեալ Նահանգներու նախագահ կ'ընտրուի :

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5.— Փոմփիտու կը յայտարարէ թէ բազմակողմանի ուժը խոտոր կը համեմատի Հասարակաց Շուկայի անդամակցութեան հետ :

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30.— Մեսմէռ կը յայտարարէ որեւէ մեծ յարձակում ֆրանսական հողամասին դէմ հիւլէական պատասխան կը ստանայ :

1965

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 4.— Տը Կոլ, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, կը յայտարարէ թէ կողմնակից է որ կրկին ոսկին հիմ ծառայէ եւ ոչ տոլարը :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 26.— Ֆրանսա կ'ընդդիմանայ այն համաձայնագրին, որ կը ձգտի 25 առ հարիւր յաւելում ընել ազգային մասնակցութեանց Միջազգային Դրամական Հիմնադրամին :

ԱՊՐԻԼ 16.— Ֆրանսա կը խնդրէ Ամերիկայէն որ փակէ Փափէթի իր հիւպատոսարանը :

ՄԱՅԻՍ 4.— Ֆրանսայի պատուիրակը՝ Սէյտու կը դատապարտէ Միացեալ Նահանգներու միջամտութիւնը Սէն Տոմէնկ, Ապահովութեան Խորհուրդի նիստին :

ՄԱՅԻՍ 11 – 12.— Քուվ տը Միւրվիլ առանց նախապայմանի բանակցութիւն կ'առաջարկէ Վիէթնամի համար, Ատլանտեան Ուխտի ժողովին :

ՄԱՅԻՍ 28.— Ֆրանսա ետ կը կանչէ Օթանի սպայակոյտի իր ներկայացուցիչները :

ՅՈՒՆԻՍ 1.— Ֆրանսա կը յայտարարէ թէ պիտի չմասնակցի Ատլանտեան Կազմակերպութեան յաջորդ ռազմափորձերուն :

ՅՈՒՆԻՍ 20.— Զօր. տը Կոյ կ'ընդունի Միացեալ Նահանգներու փոխ-նախագահը՝ Հըմֆրի :

ՅՈՒԼԻՍ 1.— Կանխահաս վճարում Ֆրանսայի արտաքին պարտքին (178 միլիոն տոլար) :

ՅՈՒԼԻՍ 17.— Ամերիկեան օդանաւ մը կ'անցնի Փիէրլաթի արգիլուած գօտիէն :

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 29.— Քուվ տը Միւրվիլ Ազգաժողովին մէջ, նպաստաւոր կարծիք կը յայտնէ համայնավար Չինաստանի անդամակցութեան ՄԱԿի եւ կ'առաջարկէ որ Վիէթնամի պատերազմին կարգադրութիւնը կատարուի Ժընեւի համաձայնագրերու հիման վրայ :

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28 – ՆՈՅԵՄԲԵՐ 2.— Քուվ տը Միւրվիլ Խորհ. Միութիւն կ'այցելէ :

1966

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 21.— Տը Կոլ նախատեսել կուտայ Ֆրանսայի քաշուիլը Ատլանտեան Ուխտէն :

ՄԱՐՏ 7.— Ճոնսընի ուղղուած նամակի մը մէջ, տը Կոլ իր դիրքը կը ճշդէ Օթանի նկատմամբ : «Սպասողական պատասխանէ» մը ետք, Ճոնսընէն, Ֆրանսայի նախարարաց խորհուրդը կը յայտարարէ որ Ֆրանսա կը քաշուի Ատլանտեան Ուխտի զինուորական կազմակերպութենէն : Յուշագրի մը մէջ, հրապարակուած ամսուն 10ին, Ֆրանսա կը հաղորդէ իր որոշումը այլեւս Գերմանիոյ իր զօրքը չտրամադրելու Օթանին եւ Ատլանտեան հրամանատարութիւններէն Ֆրանսայի քաշուիլը կ'ուզէ :

ԱՊՐԻԼ 13.— Տը Կոլ կը յայտարարէ Միացեալ Նահանգներուն (որ երկու տարուան պայմանաժամ մը կ'ուզեն Ֆրանսան պարպելու համար) որ չի փափաքիր ձգել որ «անորոշութիւն տեւէ» :

ՅՈՒՆԻՍ 20 – ՅՈՒԼԻՍ 1.— Զօր. տը Կոլ Խորհ. Միութիւն կ'այցելէ :

ՅՈՒԼԻՍ 2.— Փոլինեզիոյ մէջ Ֆրանսական հիւլէական ռումբ մը կը պայթի :

ՕԳՈՍՏ. 31.— Փնոմ – Փէնհ արտասանած ճառին մէջ, տը Կոլ կ'առաջարկէ Ամերիկայի, որ պարպէ Վիէթնամը :

Թ. Ա. Թ.

(Շար.)

ԲԱՆԱՎԷՃ ԼԵԶՈՒԻ ՄԱՍԻՆ

Ճիշդ մէկուկէս տարի առաջ Արտաշէս Ոսկերչեան «Սով. Գրականութիւն» ամսաթերթի Յուլիսի թիւին մէջ հրատարակեց «Մայրենի լեզուի մաքրութեան եւ հարստացման համար՝ ընդդէմ պուրիզմի» խորագրեալ յօդուածը, որով կը փորձէր բռնազբօսիկ ճիգով եւ, մանաւանդ, մեր լեզուին բնական զարգացումին, անոր օրինաչափութիւններուն եւ ներքին աղբիւրներու օգտագործումին հակասող դրոյթներով հաստատել, թէ «որպէս սկզբունք պէտք է խուսափել չունեցած բառերի եւ տերմինների (տարազներու) թարգմանութիւնից», «չունեցած բառերն ու տերմինները փոխ առնել եւ յարմարցնել մեր լեզուի կանոններին», «պահպանել միջազգային գործածութեան տերմինները՝ տանկ, մարշալ, ռէալիզմ, կուլտուրա եւայլն», «թոյլ տալ լեզուական զուգահեռների՝ լիրիկա – քնարերգութիւն, իդէոլոգիա – գաղափարախօսութիւն, սատիրա – երգիծանք» եւ, վերջապէս, «մոռացուած եւ մեռած բառերից ու հնարաւորութիւններից հրաժարուել, յարութիւն չտալ»:

Վերոյիշեալ տեսակէտներուն տուն տըւող պատճառը այն օրինակելի եւ գովելի ճիգն էր, որով հայրենի մտաւորականներէն եւ գրագէտներէն շատեր, ինչպէս նաեւ «Գրական Թերթ»ի խմբագրութիւնը կը փորձէին պայքարիլ օտար բառերու եւ տարազներու անհարկի գործածութեան դէմ՝ արեւելահայերէնի մէջ:

Այս ուղղութեամբ մասնաւորապէս ահազանգ հնչեցուց բանաստեղծ Պարոյր Սեւակ, որ «Գրական Թերթ»ի էջերէն խօսելով «Հայ – ռուսերէն բառարան»ին մէջ վխտացող օտար բառերուն մասին, խիստ լեզուով ծաղրեց անոնց իւրացումն ու գործածութիւնը մեր լեզուին մէջ: Բանաստեղծը, իրաւամբ, զանոնք նկատեց «մոլախոտեր Հայոց լեզւում», «Վարակ», «Խուժադուժ բազմութիւն», «բարբարոս» եւայլն:

Ա. Ոսկերչեանի յօդուածը ուղղուած էր առաւելաբար Պ. Սեւակի, «Գրական Թերթի» խմբագրութեան եւ, ընդհանրապէս, լեզուի մաքրութեան եւ բիւրեղացման նախանձախնդիր գրիչներու դէմ, որոնք յաջողած էին տրամադրութիւն եւ շարժում ստեղծել այս ուղղութեամբ:

Ա. Ոսկերչեան իր հնաշխարհիկ տեսակէտները կը բանաձեւէր յիշեցնելով «պուրիստ»ներուն, թէ անոնց «պայքարը օտար ծագում ունեցող բառերի դէմ հակասում է պարտիայի (այսինքն՝ Համայնավար կուսակցութեան) ծրագրային դրոյթներին»:

«Գրական Թերթ»ի 17 Նոյեմբեր 1967ի թիւին մէջ լոյս ընծայած յօդուածով մը, որ կը կրէր «Ընդդէմ լեզուական օտարամոլութեան ու մաքրամոլութեան» խորագիրը, Սերգէյ Աբրահամեան փութաց պատասխանել Ա. Ոսկերչեանի, դիտել տալով, թէ լեզուական հարցերու մասին անդրադառնալու եւ, մանաւանդ, սկըզբունքի խնդիրներ յարուցանելու համար անհրաժեշտ է ճիշդ ու յստակ պատկերացում մը ունենալ Հայոց լեզուի մասին: Հուսկ ուրեմն, յօդուածագիրը կէտ առ կէտ քննարկեց օտար բառերու գործածութեան ջատագով Ա. Ոսկերչեանի օրինակները՝ ցոյց տալու համար անհեթեթութիւնը ներկայացուած տեսակէտներուն եւ մէջբերուած օրինակներուն:

Նոյն տարին, Ռաֆայէլ Աթայեան «Սով. Գրականութիւն» ամսաթերթին մէջ (1967 թիւ 12) երկարաշունչ յօդուածով մը («Գրական լեզուի զարգացման մի քանի հրատապ հարցեր») պատասխանեց Ա. Ոսկերչեանի: Այս անգամ նիւթին մօտեցուած էր աւելի տեսական անկիւնով, ցոյց տալու համար, թէ մեր լեզուին «պահածոյ» հարստութիւնները անբաւ են, հետեւաբար, օտար լեզուներէ կատարուելիք անհրաժեշտ, համեմատաբար քիչ թիւ կազմող փոխառութիւններուն կողքին պէտք է անպայման օգտագործել մեր լեզուին անսպառ բառագանձը: Յօդուածագիրը, ի մէջ այլոց, ցոյց կու տար նաեւ այդ բառագանձին հիմնական աղբիւրները — մեր բառարանները, յատկապէս Հայկազեանը, ինչպէս նաեւ մեր հէքեաթները, բառուբանը, առածանին ու դիւցազնավէպը: Գովելի էր, մասնաւորապէս, յօդուածագրին հրապարակած առաջադրութիւնը օգտուելու Հայոց լեզուին անսպառ հարստութիւններէն, որպէսզի «յառաջ տանենք մեր գրական լեզուի զարգացումը եւ բարձրացնենք ժողովրդի լայն խաւերի լեզուական մշակոյթը»:

Լեզուական բանավէճին մասնակցեցաւ նաեւ Ռաֆայէլ Իշխանեան, «Սով. Գրականութիւն» ամսաթերթի Յունուար 1968ի թիւին մէջ ստորագրելով «Հաշուի առնել լեզուի զարգացման ներքին օրինաչափութիւնը» յօդուածը:

Խստիւ ճաղկելէ ետք օտար բառերու եւ տարազներու անվերապահ գործածութեան կողմնակիցները, որոնք մեր լեզուին մէջ ներմուծուելու համար կ՚առաջարկեն, օրինակ, սոսիսկի, մինի, լաուրետ, կոմպոզիտոր, ռեպերտուար, տուրիստ, գաստրոլ, պոլիտիկա, ադմիրալ, արխիտեկտոր եւ այլ օտարաբանութիւններ, յօդուածագիրը իբրեւ սկզբունք կը յիշեցնէր, թէ «անհարկի է այն օտար բառը, որի իմաստը հնարաւոր է արտայայտել հայերէնի միջոցներով (եղած կամ նոր կազմուած բառով եւ կամ բառերով)»:

Այս առթիւ Ռ. Իշխանեան կը յիշեցնէր նոյնպէս, թէ մեր լեզուագէտներն ու թարգմանիչները, Ոսկեդարէն սկսեալ, չեն գործածած երբեք այն օտար բառերը, որոնց հայերէն համարժէքը գոյութիւն ունէր կամ հնարաւոր էր ստեղծել:

Լեզուական բանավէճին, իրենց կարգին, մասնակցեցան Սենեքերիմ Մելքոնեան («ընդդէմ ե՛ւ մաքրամոլութեան, ե՛ւ օտարամոլութեան»), Արշակ Մադոյեան («Մի քանի դիտողութիւն») եւ Գուրգէն Վահանեան («Հայոց լեզուի իրաւունքը»), երեքն ալ հրատարակուած «Սով. Գրականութիւն» ամսաթերթի 1968ի Ապրիլի թիւին մէջ:

Վերոյիշեալ երեք յօդուածագիրներէն առաջինը՝ Ս. Մելքոնեան ցաւով կը շեշտէր, թէ հայ – ռուսերէն նոյնիսկ համառոտ բառարանի մը մէջ, լոյս տեսած Երեւան, իբրեւ հայերէն բառ ներկայացուած են «շուրջ հինգ-վեց հազար օտարաբանութիւններ» (հեղինակին մէջբերած օրինակներէն մէկ քանին ահաւասիկ. ակտուալ, խրիզանթեմ, խրիզապրաս, կոնցերտ, պարազիտիզմ, կոնֆիգուրացիա, լեկտոր, ռեզերվիստ եւայլն):

Այս օտար բառերէն եւ ազդեցութենէն կը տուժեն նոյնիսկ մեր լեզուին շարահիւսութիւնը, խնդրառութիւնը, համաձայնութիւնը: Մէկ խօսքով՝ արեւելահայերէնը Հայաստանի մէջ:

Հեղինակը իր միտքերը եզրակացնելով կ՚առաջադրէր, իբրեւ հիմնական սկըզբունք, փոխ առնել միայն այնպիսի օտար բառեր եւ տարազներ, որոնց համազօր եւ համաշունչ հոմանիշները չկան եւ կարելի ալ չէ կազմել մեր լեզուին մէջ: «Մեր լեզուի հարստացման հիմնական միջոցը այսուհետեւ էլ սեփական բառակազմութիւնը պիտի լինի: Նոր տարազներ եւ բառեր ստեղծելիս՝ տեղին եւ շնորհքով պէտք է օգտուել նաեւ գրաբարի եւ բարբառների ընձեռած կենսունակ հնարաւորութիւններից», կը ճշդէր յօդուածագիրը:

«Մի քանի դիտողութիւն» յօդուածին հեղինակը՝ Ա. Մադոյեան ցայտուն փաստարկութիւններով երեւան կը հանէր Ա. Ոսկերչեանի մատնանշած փաստերուն անհեթեթ բնոյթը:

Գ. Վահանեանի յօդուածին («Հայոց լեզուի իրաւունքը») նկարագիրը աւելի տեսաբանական էր: Յօդուածագիրը կը շեշտէր, թէ բառակազմութիւններու մէջ հայերէնը բացառիկ ճկունութիւն ունի, հետեւաբար, կարելի չէ սահմանափակել այդ հնարաւորութիւնը, յատկապէս օտար բառերը հայացնելու անոր այդ «իրաւունքը»:

Ա. Ոսկերչեանի փաստարկութիւններէն մէկն ալ այն էր, որ Ռուսերը կը հարըստացնեն իրենց լեզուն մեծ թիւով փոխառութիւններ կատարելով օտար լեզուներէ, մինչ մենք, «մաքրամոլութենէ» կամ իր խօսքով՝ «պուրիզմ»է առաջնորդուած կը փորձենք նոյնիսկ «նուիրագործուած» օտար բառերը հայացնել:

Այս վիճելի փաստարկութեան կապակցութեամբ Գ. Վահանեան բաղդատութեան դնելով երկու լեզուները կուգար այն եզրակացութեան, թէ ռուսերէնը փոխառութիւն սիրող լեզուներու շարքին կը պատկանի: «Օտար բառերի մեծ քանակութիւնը ... որը հասնում է մի քանի տասնեակ հազարի, չի նեղում ռուսերէնին», քանի որ «օտար տարրերը այնպէս են ձուլւում ազգայինի հետ, որ նրանց առատութիւնից ռուսերէնը ամենեւին չի խանգարւում»: Հայերէնը, համաձայն յօդուածագրին, չի կրնար նոյն ուղին որդեգրել «որքան էլ հայ ընկերները լայնախոհ լինեն եւ ազգային նեղմտութիւնից հեռու»: Արդարեւ, հայերէնը նոր բառեր ստեղծելու եւ ի հարկին օտար բառերը յաջողութեամբ հայացնելու լայն հնարաւորութիւններ ունի: Եւ, անկասկած, պէտք է լայնօրէն օգտագործել այդ կարելիութիւնները:

Ա. Ոսկերչեան խօսելով լեզուներու փոխադարձ ազդեցութեանց եւ մերձեցման հարցին մասին ու, առաւելաբար, հիմնական մեկնակէտ ունենալով համայնավար կուսակցութեան ուղեգիծը, ցաւ կը յայտնէր, որ օտար (խմա՛ ռուսերէն) բառերու գործածութեան դէմ պայքար կը մղուի Հայաստանի մէջ:

Այս մասին ահա թէ ի՛նչ կը գրէր «Սով. Գրականութիւն» ամսաթերթի 1967 Յուլիսի թիւին մէջ. «Քիչ չեն փաստերն այն մասին, որ Սովետական Միութեան տարբեր ազգեր ոչ միայն ազդուել են ռուսերէնից եւ իւրացրել ռուսական բառեր ու տերմիններ, այլեւ իրենց հերթին, ռուսերէնի բառարանային ֆոնդը հարըստացրել են տարբեր ազգային բառերով ու տերմիններով»:

Ռուսերէնի ազդեցութիւնը արեւելահայերէնի վրայ, մասնաւորաբար վերջին յիսուն տարիներուն, դժբախտաբար, անառարկելի իրողութիւն է, սակայն հարց է, թէ ի՛նչ ազդեցութիւն ձգած է հայերէնը ռուսերէնի վրայ: «Ճիշդ չմեկնաբանելով կուսակցական ծրագրի այդ կէտը, — կը գրէ այս մասին Գ. Վահանեան, — ոմանք հայերէնին մեխանիկօրէն վերագրում են այն, ինչ իրականում գոյութիւն չունի ... հայերէնը հին գիր ու գրականութիւն ունեցող լեզու է, մշակուած, հարուստ ու կատարելագործուած, սակայն որպէս փոքր ժողովրդի լեզու իր ունեցած դերով ու դիրքով այնքան զօրեղ չէ, որ ազդի ռուսերէնի վրայ»:

Կը կարծենք, թէ մեկնաբանութեան չեն կարօտիր այս տողերը, որոնք վերջին հաշուով իրենց խորքին մէջ վտանգի մը գոյութիւնը կը մատնանշեն, եթէ, անշուշտ, տառացի կերպով եւ հաւատարմօրէն կիրարկութեան դրուի պարտիայի ծրագիրը լեզուներու ազդեցութեանց եւ մերձեցման մասին:

Մէկուկէս տարի ետք Ա. Ոսկերչեան նոր յօդուածով մը, որ այս անգամ կը կրէր «Լեզուական փոխառման հարցի շուրջը» խորագիրը («Գրական Թերթ՝ 24 Դեկտեմբեր 1968) կը փորձէր «պատճառաբանել» ու վերստին ներկայացնել իր

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Այդ մաքրագործումը կը հասկնաք թէ ի՛նչ կերպով պիտի կատարուի, շարունակեց Թիկնապահը, արդէն Եըլտըզի մէջ, հասած տեղեկագիրներուն համեմատ, կը պատրաստուին այն սպաներու ցուցակները, որոնք կասկածելի կը նըկատուին եւ որոնց մասին անողոք պատիժներ որոշուած են:

Մինչեւ հիմա Ապտիւլ Համիտ, մութին մէջ, լուռ մնջիկ, կ՚ոչնչացնէր ազատական ձգտումներ ունեցող երիտասարդ սպաները, բայց այժմ որոշած է խմբովին ու հրապարակաւ զանոնք պատժել, որպէսզի ամէնքը իմանան եւ սարսափին: Գիտցած եղէք որ հարիւրաւոր սպաներ գուցէ մահուան դատապարտուին...:

— Բայց հանրային կարծիքը թոյլ պիտի տա՞յ որ այսպիսի ահռելի եղեռն մը գործուի, գոչեց Հարիւրապետը:

— Ո՞ր հանրային կարծիքը, Թուրքիոյ կամ Պոլսո՞յ հանրային կարծիքը, պատասխանեց Թիկնապահը խնդալով, միթէ այդպիսի բան գոյութիւն ունի՞, միթէ մտածելու, դատելու եւ վճռելու կարողութիւն մնացա՞ծ է մեր ժողովուրդին քով...

— Ենթադրենք որ մեր հանրային կարծիքը լռէ, սակայն եւրոպական քաղաքակիրթ պետութիւնները միթէ կրնա՞ն ներել այսպիսի արարք մը, ըսաւ Հարիւրապետը:

— Ոչ միայն պիտի ներեն, այլեւ ձեռքի տակէ պիտի քաջալերեն ու շնորհաւորեն Ապտիւլ Համիտը, շարունակեց փաշան դառնութեամբ, միթէ ազատական ու զարգացեալ սպաներու բնաջնջումը Թուրք բանակին մահը պիտի չըլլա՞յ, այսինքն այն միակ զօրութեան՝ որ տակաւին պատկառանք կ՚ազդէ եւրոպական տէրութիւններուն եւ կը սանձէ անոնց աշխարհակալութեան ցանկութիւնները: Անկէ զատ Ապտիւլ Համիտ ու իր արբանեակները դժոխային խաբեբայութիւն մը պատրաստած են իրենց գործելիք անլուր ոճիրը արդարացնելու համար:

— Ի՞նչ խաբեբայութիւն, հարցուց Ք. Էֆէնտի որ այս յայտնութիւններէն սաստիկ յուզուած էր:

— Պարզապէս կասկածելի սպաները պիտի ամբաստանուին իբրեւ պուլկար կառավարութեան ծախուած դաւադիրներ եւ մատնիչներ... Հաւատացէք ինծի, ամէն բան կարգադրուած է: Սպաները մէկիկ մէկիկ ձերբակալուելով՝ Պոլիս պիտի տարուին, յետոյ ամէնքը միասին, պատերազմական արտասովոր ատեանի մը առջեւ դռնփակ ու կըտրուկ դատաստանով մը պիտի դատուին եւ մահուան վճիռ ստանալէ ետքը հրացանի պիտի բռնուին: Այս բոլոր գործողութիւնները կատարուելէ ետքը, պաշտօնական յայտարարութեամբ մը պիտի ծանուցուի ժողովուրդին թէ այսինչ ու այնինչ սպաները, հայրենիքի դէմ դաւաճանած ըլլալով՝ պատերազմական արտասովոր ատեանի մը առջեւ դատուած են: Յետոյ թերթերը պիտի սկսին փառք տալ Աստուծոյ եւ Վեհափառ Սուլթանին, որ դաւաճանութիւնը ժամանակին երեւան ելած է եւ, շնորհիւ Ապտիւլ Համիտի, հայրենիքը փրկուած է սարսափելի վտանգէ մը: Ասիկա իմ միտքիս հնարած մէկ առասպելը չէ, որ կը պատմեմ, այլ բացարձակ իրականութիւն է:

Թիկնապահը լռեց: Միւսներն ալ խորին յուզումի մը մատնուած՝ նոյնպէս լուռ կը մնային: Ի վերջոյ Սալիհա Հանըմ խօսք առաւ:

— Ես, ըսաւ, բացարձակապէս կը հաւատամ մեր ընկերոջ ամբողջ ըսածներուն: Ապտիւլ Համիտի պէս անխիղճ բռնաւոր մը կրնայ այդ տեսակ դժոխային ծրագիրներ յղանալ եւ զանոնք գործադրել եւ ատոր համար իր ձեռքին տակ մարդ չի պակսիր:

Հայրենիքին ու միեւնոյն ատեն մեր անձերուն փրկութեանը համար պէտք է անմիջապէս զինու զօրութեամբ դէմադրութիւնը կազմակերպենք եւ եթէ ընկճուինք՝ գոնէ քաջաբար ինկած կ՚ըլլանք...:

— Այո, գոչեց Թիկնապահը, այսօրուընէ իսկ պէտք է գործել եւ ես ճիշդ ատոր համար Պոլսէն խոյս տալէս ետքը ուղեցի ձեր քով գալ, ամէն վտանգ աչքի առնելով:

Ք. Էֆէնտի այն ատեն բացատրեց Սելանիկի մէջ տիրող կացութիւնը: Յեղափոխական շարժումը քանի մը ամսուան միջոցին, իրաւ է որ մեծապէս տարածուած էր սպաներուն մէջ, բայց հասարակ զինուորը տակաւին անմասն մնացած էր անկէ, ինչպէս նաեւ ստորադաս սպաները, այսինքն՝ տասնապետներն ու չաւուշները: Իրենց տրամադրութիւնները յայտնի չէին. վճռական վայրկեանին գուցէ մտնէին յեղափոխական դրօշին տակ, բայց կրնար ըլլալ որ անոր հակառակ դառնային, մանաւանդ որ վերջին ատեններս, յորմէհետէ Ապտիւլ Համիտի կասկածոտ ակնարկը Սելանիկի վրայ յառուած էր, շատ մը գաղտնի գործակալներ եկած էին Պոլսէն, որոնք զանազան խոստումներով կը ջանային զինուորականներու հաւատարմութիւնը հաստատ պահել Փատիշահին հանդէպ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 70)

ԵՐԷԿԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝
ԱՅՍՕՐ ՀՈՂԱԳՈՐԾ...

Մէկ քանի երկվայրկեանի մէջ, աշխարհի ամէնէն զօրաւոր ղեկավարը, — Լին-տըն Ճոնսըն — եղաւ Թեքսասի անզօր հողագործը:

Նոյն կարճ ժամանակամիջոցին ընթացքին, փոխ-նախագահ Համֆրի դարձաւ գոլէճի դասախօս:

Ամերիկեան խորհրդարանական դրութիւնը, կրնայ ունենալ բաւական շատ տկար կողմեր, սակայն, իր առաքինութիւնները հիմնական են:

Այդ դրութիւնը երկիրը կը պաշտպանէ իշխանութեան չարաշահումէն եւ բռնատիրութեան հաստատումէն:

Ռուզվէլթի նախագահութենէն ետք ո՛չ մէկ նախագահ կրնայ երկու քառամեակէ աւելի մնալ իշխանութեան գլուխ: Իշխանութեան մէջ անձի մը մնայունացման պարագայ չկայ եւ ոչ ալ անհատական պետութիւն ստեղծելու վտանգ կայ:

×

Միացեալ Նահանգներու 36րդ նախագահը՝ Լինտըն Ճոնսըն, ներկայիս կը գտնուի Թեքսասի իր ագարակին մէջ:

Սպիտակ Տունէն մեկնած բոլոր նախագահներուն պէս յարգելի պիտի ըլլայ, բայց, այլեւս ոչ մէկ ուժ ունի: Շատ շատ անհրաժեշտութեան պարագային, երբեմն-երբեմն իրեն հետ պիտի խորհրդակցի այժմու նախագահը: Շատ-շատ՝ ազդեցութիւն մը պիտի բանեցնէ Դեմոկրատ կուսակցութեան հարցերուն վրայ:

Սպիտակ Տունէն հեռանալէ ետք, քաղաքական հանդստեան կոչումը՝ գրեթէ ամբողջական է եւ ասիկա՝ առանց որեւէ պարտադրանքի: Նոյն բանը պիտի ըլլա՛յ նախագահ Նիքսընին ալ: Միայն երկու քառամեակ իրաւունք ունի կառավարելու երկիրը: Ոչ իսկ մէկ օր աւելի: Եթէ 1972ին ուզէ երկրորդ անգամ ալ ընտրուիլ եւ ընտրութիւնը շահի՝ այն ատեն 1976ին պիտի մեկնի: Եւ պիտի մեկնի առանց որեւէ իշխանութեան:

×

Համայնավար քարոզչութիւնը, յաճախ, կառավարման ամերիկեան դրութիւնը կը ներկայացնէ որպէս հակաժողովրդավարական եւ ընդհակառակն, համայնավարականը որպէս ժողովրդավարական:

Միայն այս տարբերութիւնն ալ բաւական պիտի ըլլար հերքելու համար պնդումը:

Ժողովրդավարութիւն չկայ հոն՝ ուր ղեկավարը ցկեանս է — ցկեանս էին Աստուծոյ ողորմութեամբ թագաւորները, — մինչեւ որ կամ տարիքի բերումով կամ իրենց գահերու ժառանգորդներու դաւերու հետեւանքով մեռնէին:

Սիսթեմ մը բնորոշող՝ շատ ակնբախ՝ կարգ մը էական յատկանիշեր կան: Եւ այդ յատկանիշերէն մէկը՝ ղեկավարներու փոփոխութիւնն է, պաշտօնին ցկեանս չըլլալը եւ բնականաբար, անոնց ընտրութիւնը ընդհանրական եւ ազատ քուէարկութեամբ, ու նոյն ընտրութեան մէջ, նոյն պաշտօնին համար մրցակիցներով: Միւս բոլոր փաստարկութիւնները անկարեւոր են եւ չարժեր խօսիլ անոնց մասին:

×

Յաճախ, համայնավար քարոզչութիւնը որպէս բռնատէր կ՚ամբաստանէր նախագահ Ճոնսընը: Եթէ բռնակալ ըլլար, այսօր, գրեթէ պարզ հողագործ մը պիտի չըլլար Թեքսասի մէջ:

Ընդհակառակն, օրինակի համար, Համայնավար Չինաստան Մաօ Ցէ Թունկը պիտի ունենայ իր ծոծրակին վրայ, մինչեւ որ ան քայքայուի, հալի տարիքէն, բնականաբար, եթէ բռնի ուժով գայն չըտապալէ իր յաջորդներէն մէկը:

Սպիտակ Տան մէջ, յաջորդութեան պայքար չկայ, որովհետեւ կարելի չէ որ ըլլայ:

Խորհրդարանական մեքենականութիւնը՝ երկիրը ձերբազատած է նման մղձաւանջներէ:

×

Լինտըն Ճոնսըն այս պահուս հողագործ է եւ աւելի վերջ, Թեքսասի համալսարանի մը մէջ փրոֆէսէօր պիտի ըլլայ:

Խնդիրը պարզ է: Եւ ճիշդ այս պարզութիւնն է, որ ժողովրդավարութեան էութեան մէկ մասը կը հանդիսանայ:

Թարգմ. Վէն
«Նիուզուիք»էն

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Արժանթինահայ երգահան եւ երաժշտագէտ Օր. Ալիսիա Թէրզեանի մեր խմբագրատան այցելութեան առիթով հետեւեալ տեղեկութիւնները քաղեցինք իրմէ՝ իր աշխատանքներու մասին:

Ամերիկեան երաժշտագիտական ընկերութեան հրաւէրով մասնակցած է, 27-29 Դեկտեմբերին, Եալ համալսարանին մէջ տեղի ունեցած երաժշտագիտական համագումարին, որու ընթացքին դասախօսած է հայկական եկեղեցական երաժշտութեան մասին:

Ապա՝ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան երաժշտական բաժնին կողմէ հրաւիրուած է Լիզպոն, ուր երաժշտական ընկերութիւններու առաջարկին ընդառաջելով դասախօսութիւններ տուած է հայ դեղջկական եւ հայկական երաժշտութեան զարգացման պատմութեան մասին:

Յուսկ ուրեմն, Հոլանտական կառավարութեան հրաւէրով այցելած է այդ երկրին կարգ մը համալսարաններն ու երաժշտական հիմնարկութիւնները: Իսկ Իւթրէխթի համալսարանը յառաջիկայ տարուան համար հրաւիրած է զինք դասախօսելու հայ երաժշտութեան մասին:

Երիտասարդ երաժշտագիտուհիին դասախօսութիւնները հայ երաժշտութեան զանազան բնագաւառներու մասին մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած են մասնագէտ ունկնդիրներու մօտ:

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՊԱՆԻՐ ՊԷՏՔ Է ՈՒՏԵՆ

Միլանօրնակ բժիշկ մը, Տոքթ. Արոն, իր բժշկական թէզը գրեց «Մտաւորականներու սննդառում»ին շուրջ:

Տոքթ. Արոնի համաձայն, ամենակարեւոր սնունդը կը համարուի փոսփորը, որ պանիրներուն մէջ կը գտնուի առաւելագոյն չափով: Մէկ քիլօ պանիրը վեց կրամ փոսփոր կը պարունակէ:

Հաւկիթի դեղնուցը, չոր բանջարեղէնները, միսը, ձուկը եւ կաղամբն ալ փոսփոր կը պարունակեն:

Իտալացի բժիշկը մտաւորականները կը զգուշացնէ զետնախնձորի, հացի, բրինձի եւ կարագի գործածութենէ:

Մտաւորական մը շատ քալորիի պէտք չունի, տրուած ըլլալով որ մէկ ժամուան մէջ վաթսուն քալորի կը սպառէ միայն:

Մինչ մկանային աշխատանքով զբաղողները հարիւր-չորս հարիւր քալորի կը սպառեն նոյն ժամանակամիջոցին ընթացքին:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

Պէտք է կործանել Կարթագինէն. — Կատոն այս բառերով կը վերջացնէր իր բոլոր ճառերը, ինչ նիւթի վրայ ալ խօսէր: Կը գործածուին յայտնելու համար սեւեռուն գաղափար մը, որուն իրականացման կը հետամտի մէկը:

×

Քաղցր է ու գեղեցիկ մեռնիլ հայրենեաց համար. — Վիրգիլիոս այս խօսքերը կ՚ուղղէր Հռոմայեցի երիտասարդներուն, խրատելով անոնց հետեւիլ իրենց նախնեաց առաքինութիւններուն, մասնաւորաբար անոնց ռազմական աւանդութեանց:

×

Եւ սակայն կը շարժի. — Այս խօսքերը կը վերագրուի Գալիլէոսի, որ ստիպուեցաւ հրապարակաւ «մեղայ» ըսել երկրի շարժիլը ապացուցած ըլլալուն համար, ինչ որ հակառակ էր Ս. Գրոց տառական իմաստին:

×

Աննիբալ մեր դրան առջեւն է. — Այսպէս աղաղակեցին Հռովմայեցիք Քանի պատերազմէն ետք: Այս խօսքը կրնայ յիշուիլ, երբ թշնամին կը սպառնայ վտանգաւոր կերպով:

×

Աւելի լոյս. — Այս խօսքը Կէօթէինն է: Ան մեռած ատեն խնդրեց, որ պատուհան մը բանան, որպէսզի աւելի լոյս ըլլայ:

×

Կօշիկէդ վեր մի ելլեր. — Ապելլէս նըկարիչը այսպէս ըսաւ կօշկակարի մը, որ իր մէկ նկարին մէջ կօշիկ մը քննադատելէ ետք, ուզեց մնացածին վրայ ալ դատաստան ընել: Այս խօսքը կ՚ուղղուի անոնց, որ կ՚ուզեն իրենց ձեռնհասութենէն վեր բաներու վրայ խօսիլ:

×

Ոչ թէ շատ բաներ, այլ կարեւոր բան մը. — Կ՚ըսուի այնպիսի արդիւնքներու համար, որոնք իրենց կարեւորութեամբ արժէք մը ունին եւ ոչ թէ թիւով:

×

Ի՜նչ մեծ արուեստագէտ կը մեռնիմ. — Ներոնի վերջին խօսքը՝ իր երակները կտրելէ եւ անձնասպան ըլլալէ առաջ:

«տեսակէտները»: Զնաշխարհիկ տեսութիւններու հեղինակին այս անգամ պատասխանեց՝ խիստ եւ ազդու լեզուով մը, «Գրական Թերթ»ի խմբագրութիւնը (տես յիշեալ շաբաթաթերթի 31 Յունուար 1969ի թիւին «Իրականում ինչի՞ մասին է բանավէճը» գրութիւնը):

«Գրական Թերթ»ի խմբագրութիւնը ճշդելէ ետք յօդուածագրին անընդունելի դրոյթները լեզուի մասին, անգամ մը եւս յիշեցուց, թէ մեր լեզուն նոր բառեր ու տարազներ կերտելու ճամբուն վրայ առաւելաբար պէտք է օգտուի իր ներքին անսպառ աղբիւրներէն:

Գեղեցիկ առաջադրութիւն մը արդարեւ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (428)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

— Տեսա՞ր, միթէ չըսի՞ ձեզի. ահա բերածը լաթեր են, ստակ չկայ: Ամէնքն ալ մէկ հորի ջուր են: Աղէկ միտքս ինկաւ, ի՞նչպէս ստորագրուած էր այս ապուշ ծերուկին գրուած նամակը:

— Ֆապանթու, պատասխանեց աղջիկը:

— Դերասանապետ, լաւ:

Ժոնտրէթ աղէկ որ նամակին ստորագրութիւնը հարցուց, վասնզի միեւնոյն պահուն Պ. Լըպլան դէպի անոր կողմը կը դառնար ու կը հարցնէր՝ անունը յիշել ուզողի մը կերպարանքով:

— Կը տեսնեմ որ շատ ցաւալի է ձեր վիճակը պարոն...

— Ֆապանթու, պատասխանեց Ժոնտրէթ սաստկապէս:

— Պ. Ֆապանթու, այո, այս է. կը յիշեմ անունդ:

— Դերասանապետ, պարոն, որ յաջողութիւններ ունեցած է:

Հոս Ժոնտրէթ կարծեց թէ «մարդասէրը» գրելու վայրկեանը եկած է:

Ուստի պոռաց այնպիսի ձայնով մը, որ տօնավաճառներու մէջ ծաղրածուի մը սնափառութեան ու միանգամայն մեծ ճամբաներու վրայ մուրացողի մը խոնարհութեան յատուկ ձայն մըն էր:

— Թալմայի աշկերտ, պարոն, Թալմայի աշկերտն եմ: Բախտը ժպտեցաւ ինծի: Աւա՜ղ, որ հիմա կարգը եկաւ դժբախտութեան: Տէր իմ, բարերար, տեսէք անգամ մը, ոչ հաց ունինք, ոչ կրակ: Խեղճ զաւակներս կրակ չունին: Մէկ աթոռ ունիմ, անոր ալ խսիրը պատռած է: Պատուհանին ապակին կոտրած է ասանկ ցուրտ եղանակի մը մէջ: Կինս ալ հիւանդ է, անկողնին մէջ կը տառապի:

— Խե՜ղճ կին, ըսաւ Պ. Լըպլան:

— Զաւակս ալ վիրաւոր է, շարունակեց Ժոնտրէթ:

Վիրաւոր աղջիկը օտարականներու գալուստով իր ցաւը մոռնալով սկսած էր «օրիորդին» նայիլ ակնապիշ, եւ դադրած էր հեծկլտալէ:

— Լաց, պոռայ քիչ մը, ըսաւ Ժոնտրէթ աղջկան մեղմիկ:

Եւ անմիջապէս աղջկան վիրաւոր ձեռքը ճմլեց:

Այս ամէնը ձեռնածուի մը յատկութիւններուն կը նմանէր:

Պատանուհին սկսաւ մեծաձայն լալ:

Պաշտելի երիտասարդուհին զոր Մարիուս իր սրտին մէջ «Իւրսիւլ» կ՚անուանէր, անմիջապէս մօտենալով.

— Խե՜ղճ աղջիկ, ըսաւ:

— Տես, ինչպէս արիւնլուայ է ձեռքը, գեղանի օրիորդ, շարունակեց Ժոնտրէթ: Օրը վեց սու վաստկելու համար երբ մեքենայի մը տակ կ՚աշխատէր, վտանգի մը հանդիպելով վիրաւորուեցաւ: Գուցէ հարկ պիտի ըլլայ թեւը կտրել:

— Իրա՞ւ կ՚ըսէք, հարցուց ծեր պարոնը խռովելով:

Պզտիկ աղջիկը այս խօսքը իրաւ կարծելով սկսաւ նորէն հեծկլտալ:

— Աւա՜ղ, այո, բարերարդ իմ, պատասխանեց հայրը:

Քանի մը վայրկեանէ ի վեր Ժոնտրէթ տարօրինակ կերպով մը կը դիտէր «մարդասէրը»:

Մինչդեռ կը խօսէր, կ՚երեւար նաեւ թէ ուշադրութեամբ կը զննէ զայն իբր թէ ուզէր միտքէն ելած բաներ յիշել:

Յանկարծ պատեհ առիթ մը սեպելով այն րոպէն, ուր նորեկները համակրութեամբ պզտիկին հարցումներ կ՚ընէին իր վիրաւոր ձեռքին մասին, կնոջը քով գընաց, որ անկողնին մէջ նստած էր վհատ եւ ապուշ կերպարանքով, եւ ցած ձայնով ըսաւ անոր.

— Նայէ, աղէկ նայէ սա մարդուն:

Յետոյ դէպի Պ. Լըպլան դառնալով, իր ողբը շարունակեց.

— Տեսէք պարոն, կնոջս շապիկէն զատ զգեստ չունիմ ամենեւին. ան ալ բոլորովին պատռած է՝ այս տեսակ սաստիկ ցուրտ եղանակին: Թիկնոց չունիմ, որ կարենամ դուրս ելլել: Եթէ որեւէ թիկնոց ունենայի, կ՚երթայի օրիորդ Մարսը (երեւելի դերասանուհի) տեսնելու, որ կը ճանչնայ եւ շատ կը սիրէ զիս: Միթէ՞ միշտ Թուր-տէ-Տամ փողոցը չի բնակիր: Միատեղ դերեր խաղացած ենք գաւառներու մէջ, լսա՞ծ էք արդեօք: Ես ալ դափնիներ ընդունած եմ իրեն հետ: Սէլիմէն ձեռնտու ըլլալ պէտք էր ինձ պարոն: Էլմիր պէտք է ողորմէր Պէլիզէրին: Բայց ոչ, բան մը չեմ տեսներ: Եւ տունս ալ ստակ մը անգամ չկայ: Կինս հեղձումներու կ՚ենթարկուի. պատճառը տարիքն է. ուրիշ պատճառ մըն ալ ջղային դրութիւնն է որ խանգարուեցաւ: Պէտք է որ դարմանուի ան, նաեւ աղջիկս: Բայց բժիշկը, բայց դեղավաճառը... ուրկէ՞ դրամ գտնեմ որ անոնց տամ եւ ոչ իսկ լումայ մը ունինք, պարոն: Մէկ փուլի առջեւ երկրպագութիւն կ՚ընէի, եթէ գտնէի: Ահա տեսէք թէ մինչեւ ո՛ւր իջած են ճարտարութիւնները:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՆՈՒԷՐ

Իր ծնողքին՝ Տիկին Ռոզ եւ Պ. Արտաւազդ Հանըմեանի հոգւոյն ի յիշատակ, յիսուն ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բար – գաւաճման :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները աթոռ – ներու նորոգութեան եւ բարենպատակ ձեռնարկներու համար :

Պ. Յակոբ Թորոսեան փոխան ծաղկե – պսակի Արշակուհի Թագւորօֆի մահուան առիթով 200 ֆրանք, Տիկին Սրբուհի Քիւրքճեան հարիւր, Պ. Ջաւէն Տէր – Սարգիսեան հարիւր, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Ժամկոչեան փոխան ծաղկեպսա– կի Արշակուհի Թագւորօֆի մահուան առթիւ յիսուն, Պ. Բարսեղ Մէրտինեան, փոխան ծաղկեպսակի Արուսեակ Եարա – մազեանի մահուան առթիւ քսան ֆրանք :

Ի ՊԱՏԻՒ
ՋՕՐ. ՍԱՐԳԻՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը երեկոյթ մը կազմակերպած է ի պատիւ Զօր. Ս. Մարտիրոսեանի եւ Միութեան հիմնադրութեան 52ամեակին առթիւ, այս կիրակի (Մարտ 9) իրիկուն ժամը 20·30ին :

Մանրամասնութիւնները՝ յաջորդով :

CESSION DE BAIL

Ch. Minassian vend sans intermédiaire fonds lingerie, bonneterie, mercerie. Chiffre d'Affaire 115.000 F. Bail 5 ans. Logement en pavillon 4 pièces, 2 cuisines, cellier, jardin. Loyer total 4.600 F par an.
19, Rue de Montlhéry
ST. MICHEL s/ORGE (Essonne)
Tél. 375 à Montlhéry
Visite le samedi.

ԱՌ Ի ՅԱՐԳԱՆՍ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

տարբեր յայտագրով կը ներկայանայ՝

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կը նախագահէ Ալֆորվիլի քաղաքապետ եւ Վալ տը Մառնի ընդհ. խորհրդատու

JOSEPH FRANCESCHI

Շաբաթ, Ապրիլ 12, ժամը 20·45ին
Palais des Sports

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Նոր Սերունդի «Նայիրի» պարախում– բին Թէյասեղանը, Կիրակի, Մարտ 16ին :
Մանրամանութիւնները յաջորդով

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Մեծ Պահոց բոլոր կիրակիներուն, այսինքն Փետրուար 23, Մարտ 2, 9, 16 եւ 23ին յաւարտ Ս. Պատարագի կը կատարուի Արեւագալի ժամերգութիւն : Այս օ – րերուն Հոգեհանգստեան արարողութիւն– ները տեղի կ'ունենան Պատարագի եւ Ա– րեւագալի միջեւ ժամը 11ին :

ԷՐԵԲՈՒՆԻ-ԵՐԵՒԱՆ
2750

Ցուցահանդէս Մարտ 1էն 9 Սէն Տընիի Թանգարանը կազմակերպուած տեղ– ւոյն Ֆրանս – Իւրս կոմիտէին կողմէ :

Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 20·30ին դասախօսութիւն՝

ԺԱՆ ՔԱՋԱԼՊՈՒ

Նիւթ.— Տեսարաններ, հնութիւններ եւ հէքեաթներ՝ Հայաստանի լուսարձակում :

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի (5 Մարտ), ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկա– յացուցիչը :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Պոնտոսի Նահանգի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի, Մարտ 16ին, ժամը 3ին, Մշակոյթի Տան սրահը : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ : Ներկաներու թիւը, ինչ որ ալ ըլլայ մե – ծամասնութիւն պիտի նկատուի :

ՍԻՆԵՄԱՅԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Չորեքշաբթի, 5 Մարտ, ժամը 20·45ին Սինեմա լը Շաւիլ, Ավընիւ Ռ. Սալենկրօ Շաւիլ : Կը ցուցադրուին՝

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ
(Փաստանկար)

եւ անմահ Տիգրան Չուխաճեանի գլուխ – գործոցը՝ ԿԱՐԻՆԷ

(Լէպլէպիճի Հօր Հօր աղա) գունաւոր ֆէլմը, ուր պիտի տեսնէք տաղանդաւոր դերասան Արման Կոթիկեանը իր վերջին դերին մէջ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսահայոց ծանօթ սիրուած դերասանուհի Վարդուհի Վարդերեսեան :

Մուտք 5 ֆրանք

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութեան կողմէ :

Շաբաթ, Մարտ 8, ժամը 21ին Hôtel Splendid, Bd. d'Athènes

Նախագահութեամբ՝ Պ. ՁԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

Կը նուագէ՝ ROBERT GONZALES
եւ իր ծանօթ նուագախումբը

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել վարչութեան անդամուհիներուն ;

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ

Պարահանդէսի ընթացքին ոչ հանգանակութիւնք եւ ոչ ալ անուրդ :

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան կողմէ ի նպաստ Օդափոխութեան կայանին

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16էն 23
CHALET DES ILES, BOIS DE BOULOGNE
Métro Porte Dauphine

Շեհերազատի նուագախումբը իր բոլոր սոլիստներով :
Հայկական երգ ու պար, նոխ եւ առատ պիւֆէ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Օդափոխութեան կայանի ծովահայեաց նոր շէնքին գնումին

Կիրակի, Մարտ 9, ժամը 17·24
ԱՄՊԱՍԱՏԷՕՐԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
(Métro : Concorde et Champs-Elysées)
Orchestre VARTIVANIAN et ses Mamboséros O. R. T. F.

Պար՝ հայկական եւ եւրոպական երաժշտութիւնով

ELECTION MISS CROIX - ROUGE

Ինչպէս նաեւ հանելի անակնկալներ

Տոմսերու գինն է 10 ֆրանք. ուսանողներու կէս գին
Ապահովել սեղանները հեռաձայնելով 359 – 67 –03 :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միու – թեան կազմակերպած ճաշը Մարտ 23ին : Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

Նոր Սերունդի պարահանդէսը Ամպա – սատէօրի մէջ, Մայիս 4ին ժամը 17էն 24 :

×

Զմիւռնիոյ եւ շրջականներու Հայր. Միութեան տարեկան պարահանդէսը Մարտ 23ին, Սանթրոյի սրահներուն մէջ : Մանրամասնութիւնները յառաջիկային :

×

Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի համերգը Կիրակի, Մարտ 23ին : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

×

Ալֆորվիլի Հայ Մարզականին տարեկան պարահանդէսը Մարտ 15ին :

×

Ապրիլ 27ին Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան ձեռնարկը :

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ, Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումն ու զարգացումը, Բ. տպագրութիւն, պատկերազարդ, 1968	20 ֆր.
Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ, Ամբողջական երկեր, 3 *հատոր, հատորը*	20 ֆր.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Կեանքի ուղիներով, 6 *հատոր, հատորը*	15 ֆր.
Ա. ՇԻՐԱԿԵԱՆ, «Կտակն էր նահատակներուն»	15 ֆր.
ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Ցեղասպան Թուրքը	16 ֆր.
Ե. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Հարք–Խնուս (Տարօնի շրջանի պատմութիւն)	15 ֆր.

(վերոգրեալ գրքերը՝ տպուած Պէյրութ՝ բոլորն ալ լաթակազմ են)

ՏՈՔԹ. Ց. ՏԷՐ–ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Հայկական Կիլիկիա	8 ֆր.
ԱՂԱՍԻ, Զէյթուն եւ իր շրջականները, Պէյրութ, Թղթակազմ	15 ֆր.
ԳՐ. ԵՊՍ. ՊԱԼԱԳԵԱՆ, Հայ Գողգոթան, Բ. հատոր, Փարիզ	15 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Վենետիկ	400 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Երեւան, 1967	72,60 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶ, Առաքել Պատրիկի, *Երեւան,* 1967	17 ֆր.
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ, Կոմիտաս Վարդապետի *բոլոր երկերը*	

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

Դիմել

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince - PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35 Tél. : 326-88-65

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՌՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի
32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph. : 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
5
ՄԱՐՏ
MERCREDI
5 MARS
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11455
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
45e ANNÉE — No 11.455

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՓԱՅԼՈՒՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ

Րիչըրտ Նիքսըն համաշխարհային քաղաքական հարցերու մասին որոշ փորձառութիւն ձեռք բերած էր, երբ Միացեալ Նահանգներու փոխ – նախագահ էր Զօր. Այզընհաուըրի նախագահութեան օրով :

Այդ թուականէն ետք ալ շարունակեց զբաղիլ քաղաքականութեամբ, իբրեւ անվհատ թեկնածու նախագահի բարձր պաշտօնին, որուն տիրացաւ վերջապէ՛ս, Ցոբի համբերատարութեամբ :

Անցեալ շաբաթ դէպի Եւրոպա կատարած իր ութօրեայ շրջապտոյտը ցոյց տուաւ, որ Ամերիկայի նորընտիր նախագահը տեղեակ է Եւրոպայի, Խ. Միութեան, Միջին Արեւելքի եւ այլ երկիրներու քաղաքական հրատապ հարցերուն :

Եւրոպայի գլխաւոր մայրաքաղաքներուն մէջ պետական գերատեսչան, պատասխանատու անձնաւորութեանց հետ իր տեսակցութեանց նպատակն էր մօտէն ծանօթանալ անոնց գաղափարներուն՝ աշխարհի խաղաղութեան սպառնացող հարցերուն եւ զանոնք լուծելու ծրագիրներուն մասին :

Այս տեսակէտէն յաջողութիւն մը կարելի է նկատել իր շրջապտոյտը : Նախագահը իր յայտագրի կարճ ժամերը լիովին օգտագործեց, առաւելագոյն տեղեկութիւնները քաղելու համար իր խօսակիցներէն :

Շատ ճառ չխօսեցաւ պարզելու համար իր տեսակէտները : Արդէն իր ծրագրին մաս չէր կազմեր այդ : Կարծիքի փոխանակութիւններ ունեցաւ Պելճիքայի, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Իտալիոյ նախագահներուն կամ վարչապետներուն հետ : Վերջին այցելութիւնը տուաւ Հռոմի Պապին, Կիրակի օր Ամերիկա վերադառնալէ առաջ :

Բարի գալուստի եւ հացկերոյթի առթիւ արտասանուած ճառերը քաղաքավարական հանդամանք կը ներկայացնէին առաւելապէս :

Միակ կարեւոր ճառը, որ քաղաքական բնոյթ ունէր, խօսեցաւ Պրիւքսէլի մէջ, Ատլանտեան Ուխտի մնայուն խորհուրդին առջեւ :

Տարակոյս չկայ, որ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ Ատլանտեան Ուխտին, զայն նըկատելով գլխաւոր կազմակերպութիւնը, որ կոչուած է թումբ կանգնելու բոլշեւիկեան ծաւալապաշտութեան Եւրոպայի մէջ :

Իր Եւրոպա այցելութեան նպատակը պարզելու առթիւ, Նիքսըն յայտնեց թէ ամէն բանէ առաջ կ'ուզէր կարծիքն առնել Ատլանտեան Ուխտի իր դաշնակիցներուն : Ու աւելցուց .

« Եկեր եմ աշխատելու, ո՛չ թէ խնայողութիւն ընելու. ծանօթանալու՝ ոչ թէ պահանջելու . խորհրդակցելու՝ ո՛չ թէ համոզելու, մտիկ ընելու եւ սորվելու, ու նաեւ՝ տեսակէտներու եւ գաղափարներու փոխանակութիւն կատարելու » :

Քսան տարի առաջ բոլշեւիկներէն հաւաքական վախն էր, որ կեանքի կոչած էր Ատլանտեան Ուխտը : Այժմ հաւաքական նպատակին շուրջ պէտք է համախմբուիլ : Հաւաքական պէտք է ըլլան ո՛չ միայն զէնքերը, այլեւ ուղեղները : Զինակցութիւն մը ունենալու ամենամեծ առաւելութիւններէն մէկն ալ ա՛յն է, որ, բաւ, անիկա առիթ կ'ընծայէ յարատեւ կարծիքի փոխանակութիւններ կատարելու, մեր մաքի հորիզոնները ընդլայնելու, փորձառութեան դասերը շատցնելու, եւ լուծելու ո՛չ միայն մէ, սեփական անմիջական խնդիրները, այլեւ ամբողջ աշխարհը հետաքրքրող հարցերը : Դժնդակ տարիներու ընթացքին սորվեցանք, որ իմաստութիւնը մէկ ազգի մենաշնորհը չէ :

Ո՛չ մէկ մեծ ազգ կամ ազգերու մեծ խմբակ չի կրնար առանձինն կարգադրել իր սեփական գործերը : Զինակցութիւն կը նշանակէ տեւական գործակցութիւն, ո՛չ թէ ժամանակաւոր եսասիրական շահերու կարգադրութիւն : Ամերիկայի եւ Եւրոպայի յարաբերութիւնները պէտք է շարունակուին դարուն համընթաց :

Ատլանտեան Ուխտի երրորդ տասնամեակի սեմին գործելակերպի նոր ձեւ մը պէտք է որդեգրել : Վերջին քսան տարիներու ընթացքին ծաղած տագնապներուն դիմակալեց Ատլանտեան Ուխտը : Խաղաղութիւնը պահպանուեցաւ եւ հիւլէական պատերազմ տեղի չունեցաւ : Քսան տարի առաջուան ազատ ազգերը այսօր ալ ազատ են : Ատլանտեան Ուխտը հանդիսացաւ արդիւնք ուժ մը : Այսուհետեւ ալ Հին եւ Նոր Աշխարհներու գործակցութեամբ պէտք է իրականացնել հաւաքական ապահովութիւնը : Ազատութեան, յառաջդիմութեան եւ խաղաղութեան հասարակաց աւանդութիւնն է, որ երկու ցամաքամասերը իրարու կը կապէ, այս շինիչ ոգիով պէտք է նայինք նոր կացութիւններուն նոր աչքերով եւ այսպէս ըլլալով օրինակ տանք աշխարհին, եզրակացուց Նիքսըն :

Մ. Նահանգներու նախագահը գոհունակութեամբ մեկնեցաւ Եւրոպայէն, գործակցութեան փայլուն հեռանկարներով :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵՐԼԻՆ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՉԳՈՅԱՑԱՒ

Պոնի եւ Փանքովի միջեւ կարելի չեղաւ համաձայնութեան գալ Պերլինի շուրջ եւ դաշնակցային հանրապետութիւնը որոշեց նախագահական ընտրութիւնը կատարել արեւմտեան – Պերլին, Չորեքշաբթի Մարտ հինգին, ինչպէս նախատեսուած էր : Համաձայնութեան գալու համար, հարկ էր որ Արեւելեան Գերմանիա ընդունէր արտօնագիր տալ Արեւմտեան – Պերլինցիներուն Արեւելեան – Պերլին երթալու ոչ միայն Զատիկի համար, այլեւ ընդհանրապէս : Փաքովի իշխանութիւնները չհամաձայնեցան եւ Պոն ալ այլեւս պատճառ չունէր հրաժարելու իր որոշումէն :

Ուրեմն Արեւմտեան Գերմանիոյ նախագահը կ'ընտրուի այսօր՝ Չորեքշաբթի Արեւմտեան – Պերլին : Հակառակ Խորհ. Միութեան ազդարարութեան, կը կարծուի թէ Մոսկուա պիտի խուսափի միջադէպ ստեղծելէ եւ ընդհակառակն կ'ըսուի նոյնիսկ թէ ազդեցութիւն կը բանեցնէ Արեւելեան Գերմանիոյ վրայ, որ ծայրայեղութեանց չդիմէ :

Հետաքրքրական է անշուշտ նկատի առնել Մոսկուայի դիրքը, սկիզբէն ի վեր : Կիրակի օր Պոնի խորհրդային դեսպանատան Ա. քարտուղարն էր որ կը թելադրէր գերմանական վարչապետարանին մէկ պաշտօնեային, որ նոր քայլ մը առնեն դէպի Արեւելեան – Պերլին, վասնզի, ըստ իրեն, Արեւելեան Գերմանիոյ Հանրապետութիւնը տրամադիր է խօսելու : Այս երկրորդ անգամն էր որ Մոսկուա կը միջամտէր : Արդարեւ, ութ օր առաջ, խորհրդային դեսպանն էր — Ցարապկին — որ կը թելադրէր վարչապետ Քիզինկէրի լեզու գտնել Արեւելեան – Գերմանիոյ հետ : Այս իսկ պատճառով, խիստ շահեկան կը նկատուի Խորհ. Միութեան դիրքը եւ ոմանք կը կարծեն թէ Մոսկուա միշտ ուզած է խուսափիլ Արեւելք – Արեւմուտք բախումէ մը Պերլին, բայց եւ այնպէս դժուար եղած է խօսք հասկցնել Արեւելեան – Գերմանացիներուն որոնց դիրքը աւելի «կարծր» է, քան Մոսկուայի դիրքը : Ամէն պարագայի մէջ, Երեքշաբթի առտու, ոչ մէկ միջադէպ պատահած էր, եւ ընտրող ու թեկնածու հանդիստ կը հասնէին Արեւմտեան Պերլին :

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔ

ԱՆՈՐՈՇ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Կը թուի թէ Զօր. Էլ Ասատի հոսանքը պիտի յաղթէ, բայց եւ այնպէս կացութիւնը շատ անորոշ է տակաւին : Կը կարծուի թէ տապալած կառավարութեան անդամ Պաասականները հսկողութեան տակ են կամ ձերբակալուած : Շատ կը խօսուի նաեւ Զօր. Ապտէլ Քէրիմ Ճունտիի մահուան մասին : Արդարեւ, Դամասկոսի ձայնասփիւռը կը յայտարարէր թէ Ճունտի, տեղեկատուութեանց բաժանմունքին պետ, անձնասպան եղած է, բայց տարբեր զրոյցներ ալ կան այդ մասին : Կ'ըսուի թէ զօրավարը անձնասպան եղած է իր գրասենեակին մէջ իսկ, նիստի մը ընթացքին, Ասատի կողմնակիցներուն հետ : Զարմանալի կը նկատուի սակայն այս վարկածը, որովհետեւ Զօր. Ճունտի յաջողած էր հաւասար հեռաւորութիւն մը պահել Պաասի երկու ճղատումներէն ալ :

Այդ պատճառով է որ անձնասպանութիւնը շատ համոզիչ չի նկատուիր եւ կը խօսուի քաղաքական սպանութեան մը մասին : Ամէն պարագայի մէջ կացութիւնը յստակ չէ եւ հաշուեյարդարներ ալ՝ անխուսափելի :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՔՍԸՆ 48 ժամով յառաջացուց մամուլի իր ասուլիսը, զոր Հինգշաբթի պիտի տար : Կը կարծուի թէ Նիքսըն կ'ուզէ խօսիլ Պերլինի ընտրութենէն առաջ, ազդարարութիւն մը ընելու համար Ռուսերուն եւ Արեւելեան – Գերմանացիներուն :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ մէջ շատ հաւանական կը նկատուի որ Տիկին Կոլտա Մէյր նշանակուի իբրեւ վարչապետ : Նախարարները, որոնք բոլորն ալ Աշխատանքի կուսակցութեան (Մափայ) անդամ են, միաձայնութեամբ (պակաս մէկ ձայն, որ հաւանաբար Զօր. Մոշէ Տայեանի ձայնն է) որոշեցին առաջարկել իրենց կուսակցութեան, որ Տիկին Կոլտա Մէյրը նշանակէ իբրեւ նախարարապետ :

ՆԱՍԸՐ յայտարարած է Նիւ Եորք Թայմզի որ խաղաղութիւն չի կրնար ըլլալ առանց լուծում գտնելու գրաւուած հողերու եւ պաղեստինցի գաղթականներու հարցերուն : Նասըր տրամադիր է նաեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ վերահաստատելու Միացեալ Նահանգներու հետ, եթէ առիկա դիւրացուի պարագաներու բերմամբ :

ՖԱՎԶԻ, Նասըրի յատուկ խորհրդատուն Փարիզ հասաւ եւ Չորեքշաբթի օր, պիտի ընդունուի նախագահ տը Կոլի կողմէ : Կ'ըսուի թէ Ֆավզի մասնաւոր նամակ մը ունի Նասըրէն տը Կոլի : Իբրեւ նախկին արտաքին նախարար, Ֆավզի ծանօթ է միջազգային բազմաթիւ դէմքերու :

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱ-ԱՄԵՐԻԿԱ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍԸ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ
(1958 – 1968)
(Գ. եւ վերջին մաս)

1 9 6 6

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 22.— Ուաշինկթնի դրամական ժողովին, Ֆրանսա կ'առաջարկէ որ ուսումնասիրուի ոսկիի գինին վերաքըննութիւնը :

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1–9.— Կոսիկին Ֆրանսա կ'այցելէ :

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21.— Ֆրանքօ-գերմանական համաձայնագիր Գերմանիոյ ֆրանսական զօրքին մասին :

1 9 6 7

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22 – 25.— Ուիլսըն Ֆրանսա կ'այցելէ եւ Անգլիոյ գատը կը պաշտպանէ Հասարակաց Շուկայի իր անդամակցութեան համար :

ԱՊՐԻԼ 7.— Միացեալ Նահանգներու փոխ – նախագահ՝ Համֆրի կ'ընդունուի նախագահ տը Կոլի կողմէ :

ՄԱՅԻՍ 16.— Տը Կոլ նոր վեթօ մը կը դնէ Մեծն – Բրիտանիոյ Հասարակաց Շուկայի անդամակցութեան :

ՅՈՒՆԻՍ 5.— «Վեց օրուան» պատերազմը կը սկսի : Ամսուն 2ին, տը Կոլ յայտարարած էր «այն Պետութիւնը որ առաջինը զէնք կը գործածէ Ֆրանսայի հաւանութիւնը չունենար » :

ՅՈՒՆԻՍ 21.— Տը Կոլ կապ մը կը տեսնէ Վիէթնամի ամերիկեան միջամըտութեան եւ Միջին Արեւելքի կացութեան միջեւ :

ՅՈՒՆԻՍ 3 – 8 .— Փոմփիտու եւ Քուվ տը Միւրվիլ Խորհ. Միութիւն կ'այցելեն :

ՅՈՒԼԻՍ 15.— Տը Կոլ կը մեկնի Քանատա :

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6 – 12.— Զօր. տը Կոլ Լեհաստան կ'այցելէ :

1 9 6 8

ՄԱՐՏ 31.— Նախագահ Ճոնսըն կը հըրաժարի նոր թեկնածութենէ մը Մ. Նահանգներու նախագահութեան, եւ կը յայտարարէ թէ մասնակի կերպով կը կեցնէ հիւսիսային Վիէթնամի ռմբակոծութիւնները : Տը Կոլ «քաջ որոշում» կ'որակէ այդ յայտարարութիւնը :

ՄԱՅԻՍ 10.— Ամերիկայի եւ Հիւսիսային – Վիէթնամի առաջին հանդիպում՝ Փարիզ :

ՕԳՈՍՏՈՍ 21.— Չեխոսլովաքիոյ բռնագրաւում :

ՕԳՈՍՏՈՍ 24.— Ֆրանսական ջրածին առաջին ռումբի պայթում Խաղաղականի մէջ :

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1.— Հիւսիսային Վիէթնամի ռմբակոծութիւնները ամբողջովին կը դադրին :

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5.— Ռիչըրտ Նիքսըն Միացեալ Նահանգներու նախագահ կ'ընտրուի :

Թ. Ա. Թ.

ՔԱՖ ՔԵՆԸՏԻԷՆ նոր հրթիռ մը արձակուած է, երեք աստղանաւորդներով՝ Ափոլօ 9 : Այս փորձը ցարդ կատարուածներէն ամէնէն յանդուգն է եւ նպատակն է պատրաստել լուսինի « ցամաքահանումը » :

Պ. ԴՈՒՐԵԱՆԻ

ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

(ՅԱՊԱՒՈՒՄՆԵՐՈՎ)

Ա.

Պետրոս Դուրեան գրած է պատմական ութ թատերախաղ, որոնցմէ մնացած ու լոյս տեսած են «Սեւ հողեր կամ Ցեռին գիշեր Արարատեան», «Արտաշէս Աշխարհակալ», «Անկումն Արշակունի հարստութեան» եւ «Ասպատակութիւնք պարսկաց ի Հայս կամ Աւերումն Անի մայրաքաղաքին Բագրատունեաց» ողբերգութիւնները: Ասոնցմէ առաջինը հեղինակուած է 1868, երկրորդը ու երրորդը՝ 1869, չորրորդը՝ 1870ին:

Առաջին հայեացքէն կը թուի, թէ Դուրեանի ողբերգութիւններուն մէջ պատմական քիչ բան կայ: Հեղինակը իբրեւ կանոն չի յիշատակեր գործողութեան ժամանակը, ոչ ալ վայրը, հերոսներուն անձնական յարաբերութիւնները կարծես կը ճնշեն պատմական իրողութիւնները: Սակայն ասիկա խաբուսիկ տպաւորութիւն է:

Բանաստեղծին ծանօթ ողբերգութիւնները գրուած են երեք տարուան մէջ (1868 – 70):

Քննենք այդ գործերը ժամանակագրական կարգով:

«Սեւ հողեր կամ Ցեռին գիշեր Արարատեան» ողբերգութիւնը կը պատկերացնէ Սեբաստիոյ գրաւումը (1403): Թատերախաղին հերոսներէն միայն Լէնկթիմուրն է, որ պատմական անձնաւորութիւն մըն է: Սակայն ասիկա չի նշանակեր, թէ ողբերգութիւնը զուրկ է պատմական հիմունքներէ:

Յայտնի է, որ Լէնկթիմուրի արշաւանքներուն մասին գրած է Թովմա Մեծոփեցի (ԺԴ. – ԺԵ. դարու պատմագիր): Կը պատմէ, որ երբ Թաթարները հասած են Սեբաստիա եւ բնակիչները մերժած են յանձնել քաղաքը, «անողորմ բռնաւորը» կը խաբէ զանոնք, ըսելով «Մի երկնչիք, զի ոչ զձեզ սրով սպանանէ՝ սուր նոցա ի սիրտս նոցա մտանէ»: Այնուհետեւ պատմագիրը կը վկայէ, որ բնակիչները կը հաւատան եղած խոստումներուն եւ ուրախութեամբ ու ցնծութեամբ կը բանան քաղաքին դուռները: Իսկ թշնամին ի գործ կը դնէ իր վայրագութիւնները:

Այս իրողութիւնները հիմնական գիծով պատկերացուած են նաեւ Դուրեանի թատերախաղին մէջ: Հոս եւս Թաթար պատգամաւորը կը յայտնէ բռնակալին կամքը. «Լանկթիմուր տիեզերակալ ... կ՚երդնու յերկինս, որ եթէ Սեբաստիա անձնատուր ըլլայ, երբեք սուր պիտի չշողացնէ Հայոց գլխուն վրայ»: Բայց Սեբաստիոյ իշխանը Նորայր թերահաւատութեամբ կ՚ընդունի առաջարկը: Միայն զօրապետ Վաչէի դաւաճանութեամբ է, որ քաղաքը անձնատուր կ՚ըլլայ եւ ապա կը սկսի կոտորածն ու աւերը:

Ո՛չ հայ, ո՛չ ալ օտար պատմագիրները կը յիշատակեն դաւաճանութեան դէպք, հետեւաբար, ուրացող Վաչէի տիպարը ստեղծելով, Դուրեան շեղած է պատմական իրողութենէն. սակայն ասիկա կը բացատրուի բանաստեղծին աշխարհայեացքով: Շատերու նման 17ամեայ թատերգակը նոյնպէս համոզուած էր, որ Հայաստանի վիճակուած դժբախտութիւններուն գլխաւոր պատճառը անմիաբանութիւնն ու դաւաճանութիւնն է:

Կարելի է կարծել, թէ Դուրեան օգտուած է Մեծոփեցիէն: Բայց փաստ մը ցոյց կուտայ, որ անոր համար հիմնական աղբիւր ծառայած է Հ. Մ. Չամչեանի պատմութիւնը: Ողբերգութիւնը ունի երկու վերնագիր՝ «Սեւ հողեր կամ Ցեռին գիշեր Արարատեան»: Երբեք ուշադրութիւն դարձուած չէ «Սեւ հողեր» անունին՝ ըստ երեւոյթին զայն համարելով պատկերաւոր արտայայտութիւն: Իրականին մէջ անիկա պատմական տեղանուն մըն է: Հ. Չամչեան, վկայութեան կանչելով օտար պատմագիրներ, կը հաստատէ Մեծոփեցիի հաղորդած տեղեկութիւններուն վաւերականութիւնը: Մասնաւորապէս, հիմնուելով Քալկոնդիլէս յոյն պատմագրին մէկ աշխատութեան վրայ, ան կը գրէ «Իսկ զմանկունս քաղաքին զամէն եա ժողովել ի դաշտավայրի կապեալ ձեռօք եւ ոտիւք եւ կոխան երիվարաց առնել իբրեւ զօրայս ընդ կամնասայլիւք, որոյ վասն եւ տեղին կոչաւ եւ կոչի Սեւ հողեր»:

Այս հատուածը ոչ միայն կը բացատրէ թատերախաղին խորագրին իմաստը, այլեւ ցոյց կուտայ, որ Դուրեան օգտուած է Չամչեանէն, քանի որ միայն անոր պատմութեան մէջ յիշուած է այդ փաստը:

«Սեւ հողեր...» երկին տիպարներուն մեծ մասը պատմական չէ, սակայն պատմականօրէն ճիշդ ներկայացուած է: Մեծոփեցիի եւ Չամչեանի յիշատակած պատմական անձնաւորութիւնները (Արծկէի Վաղին իշխանը, Զաքարիա իշխանը, մշեցի կինը եւայլն) կը նահատակուին յանուն կրօնքին «փառաւորելով զանուն Յիսուսի Քրիստոսի», մինչդեռ Դուրեան երբեք կրօնքի հարց չի դներ, անոր հերոսները (Նորայր, Վաղինակ, Նաղենիկ, Ներսէհ, Երանեակ) պատրաստ են մեռնիլ հայրենիքի համար:

Լէնկթիմուրի տիպարին ստեղծումով Դուրեան յաճախ կշտամբուած է գրականագէտներու կողմէ: Այսպէս, Ա. Զօպանեան գրած է. «Լէնկթիմուրը ... փիլիսոփայ Լէնկթիմուր մըն է, գրագիտութեան համալսարանէ վկայական առած, որ կը խորհրդածէ, կը բանաստեղծէ, տեսլական մը ունի, հայ մանուկները կը պաշտէ եւ գերագոյն փափկութեամբ մը, գրեթէ չուզելով կ՚ասպատակէ Հայաստանը»:

Ինչպէս յայտնի է, Արտաշէս Աշխարհակալի մասին Խորենացիի հաղորդած տեղեկութիւններուն մէջ անորոշ կէտեր կան: Չամչեան օտար հեղինակներու գիտած է հայ պատմագիրներուն վկայութիւնները ճշդելու կամ ճոխացնելու համար, սակայն Արտաշէսի խնդրին մէջ ըստեղծուած է աւելի մեծ շփոթ մը: Այսպէս, ան կը խօսի Մեծ Հայքի կուսակալ կամ Բդեշխ Արտաշասի կամ Արտաշիասի մասին, որ փորձեց գրաւել Ծոփքը եւ մեռաւ՝ դահը ձգելով Արտաւազդին: Չամչեան ապա կը գրէ Վաղարշակի թոռ եւ Արշակի որդի Արտաշէս Ա.ի մասին, որ դէպի Արեւմուտք ուղղուելով գրաւեց Փոքր Ասիան եւ վերադարձին սպաննուեցաւ ապստամբ զօրքերու ձեռքով: Կայ նաեւ Ալաններու դէմ պատերազմող Արտաշէս Բ. թագաւորը: Ճիշդ է թէ որոշ պատմաբաններ կը հաստատեն, որ այս երեք Արտաշէսներն ալ միեւնոյն անձնաւորութիւնն են՝ Արտաշիսեան հարստութեան հիմնադիր Արտաշէս Ա.ը կամ Աշխարհակալը (189 – 160), բայց բնական է, որ 18ամեայ Դուրեանը չէր կրնար դիրք ճշդել այս կնճռոտ հարցին մէջ: Ուստի թատերագիրը իր ստեղծագործութեան նիւթ դարձուցած է Խորենացիի պատմութեան՝ Արտաշէսի դէմքը:

«Արտաշէս Աշխարհակալ»ի գլխաւոր տիպարներուն մեծ մասը (Արտաշէս Ա., Տիգրան Բ., Կրիսոս, Միհրդատ, Վարաժ) պատմական է: Նոյնիսկ երբ թատերգակը նոր տիպարներ ստեղծած է, փորձած է զանոնք պատմականօրէն ճիշդ դարձնել: Օրինակ, ողբերգութեան քըրմապետն է Վահրամ Վահունին: Այդպիսի անձ յիշատակուած չէ պատմութեան մէջ, բայց յայտնի է, որ Վահունիները կամ Վահեւունիները կը սերէին Վահագնէն եւ քուրմեր էին, որով հեղինակը հարազատ մնացած է պատմութեան ոգիին: Նոյնը պէտք է ըսել նաեւ Լիւդացիներու քրմապետ Պիւթոսի մասին: Այս տիպարը ստեղծելու համար Դուրեան հիմ առած է Խորենացիի պատմութեան հետեւեալ հատուածը. «Լիւդացիների հպարտացած Կրիսոսին մոլորութեան մէջ էր գցում Պիւթիայի գուշակը ...»:

«Անկումն Արշակունի հարստութեան» ողբերգութեան մէջ մեծ տեղ յատկացուած է Արտաշէսի սիրային տարփանքներուն՝ կապուած Շահանդուխտի հետ: Այդ սիրային պատմութիւնը պատմական տեսակէտէն ճիշդ չէ, բայց պատմական առումով՝ ճիշդ: Թատերախաղը կը պատկերացնէ Արշակունեաց վերջին թագաւորին՝ Արտաշէս կամ Արտաշիր Գ.ի գահակալութեան ժամանակաշրջանը եւ այդ թագաւորութեան անկումը (428): Բայց չէ՞ որ Պարսից Վռամ Բ. թագաւորը ջնջեց հայ պետականութիւնը, որովհետեւ «... Հայոց Արտաշէս թագաւորը սկսեց թաղուել անչափ անառակ ցանկութիւնների մէջ, որ բոլոր Նախարարները նրանից զզուեցին: Նրանք եկան մեծն Սահակի մօտ, բողոք բարձրացրին եւ նրան էլ հրաւիրեցին իրենց օգնելու, որպէսզի (Արտաշիրի) վրայ չարախօսեն Պարսից Թագաւորի առաջ, իրենց Թագաւորին գլխ գցեն եւ պարսիկ բերեն աշխարհին կառավարող» (Խորենացի): Կաթողիկոսը չի միանար անոնց: Բայց Նախարարները «միաբանութեամբ ելան գնացին Պարսից Վռամ Թագաւորի մօտ, մի ոմն փառամոլ քահանայի, Արծկեցի Սուրմակի հետ, չարախօսելու իրենց Արտաշիր Թագաւորի վրայ եւ Մեծն Սահակի վրայ, թէ նրանք Յոյների կողմն են թեքուել» (Խորենացի): Այս բոլորը հարազատ կերպով ներկայացուած է Դուրեանի գործին մէջ: Թատերախաղի հերոսներէն պատմական են Արտաշիրը, Վռամը, Սահակ Պարթեւը, Արծրունեաց Վաչէ իշխանը, Աշոտ իշխանը, Հմայեակը, Սուրմակը, Սուրէն Պահլաւը:

Ուրեմն այս գործին մէջ եւս կայ երեւակայութիւն, սակայն, միւս գործերէն աւելի ենթարկուած է պատմութեան արժամարանութեան, չի խախտեր պատմութիւնը:

Ա. ՇԱՐՈՒՐԵԱՆ

(Շար.)

ԶՐՈՅՑ

ՎԱՎԱ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ա.

ԽՄԲ. — 1967 Օգոստոսին, Սարգիս Խաչատուրեանի մահուան քսանամեակին առթիւ, յիշատակի հանդէսներ տեղի ունեցած են Նիւ Եորք, Պոսթըն եւ այլ վայրեր: Այս առթիւ Հ. Պուտաղեան շահեկան տեսակցութիւն մը ունեցած է մեծանուն նկարիչին այրիին հետ՝ Վավա Խաչատուրեան, ինք ալ տաղանդաւոր նկարիչ, ծանօթ Ֆրանսահայութեան:

Թղթակից. — Յարգելի Տիկին Խաչատուրեան, նախքան խօսելը ձեր հանգուցեալ ամուսնոյն՝ Սարգիս Խաչատուրեանի նկարչական ստեղծագործութիւններ[ի] մասին, կարծում եմ որ հետաքրքիր կը լինէր, եթէ մի քանի հակիրճ կենսագրական ծանօթութիւններ տայիք իր պատանեկական եւ ուսանողական կեանքի մասին:

Պատասխան. — Սարգիս Խաչատուրեանը ծնուած է Մալաթիա, հինգ տարեկանից արդէն ի յայտ կը գայ իր տաղանդը, երբ պատերի վրայ սկսած է նկարել, գրաւելով շրջապատի ուշադրութիւնը: Իր սկզբնական ուսումը ստացել է Երզրումի Սանասարեան վարժարանում, որը աւարտելուց յետոյ, գնացել է Հալէպ: Դեռ 20 տարեկանին նա նկարազարդել է Հալէպի եկեղեցիների պատերն ու առաստաղները: Ապահովելով որոշ նիւթական, նա մեկնում է Պոլիս ու այնտեղից էլ դէպի Իտալիա, ուր երեք տարի ուսանում է Հռոմի Գեղարուեստի Ակադեմիայում, ա-

---

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Եթէ կարենայինք մեր փրոփականտը շարունակել բանակին մէջ, ըսաւ Ք. Էֆէնտի, այն ազատութեամբ որով կ՚ընէինք ասկէ մէկ քանի ամիս առաջ, այժմ գուցէ կրնայինք վստահ ըլլալ մեր զինուորներուն վրայ, բայց վերջերս խստութիւններն ու սեղմումները այնքան աւելցան, որ ստիպուեցանք կանգ առնել մեր ճամբուն մէջ, գործը բոլորովին չվտանգելու համար:

— Բայց գիտցէք որ վաղը կրնանք զոհ երթալ ձեր անգործութեան, եւ այն ատեն մինչեւ հիմա ձեր ձեռք բերած արդիւնքն ալ կ՚ոչնչանայ, պատասխանեց Թիկնապահը:

— Եւ կը կարծեմ որ, ըսաւ Սալիհա Հանըմ, զինուորական ապստամբութիւնը պէտք է փորձել նախ Ներքին գաւառներու մէջ, ուր տակաւին Համիտի ուշադրութիւնը չէ կեդրոնացած: Անգամ մը որ մէկ քանի գունդեր զէնքերնին դարձնեն բռնակալութեան դէմ, վստահ եմ որ մեր բոլոր զինուորները պիտի փութան միանալ իրենց ապստամբ ընկերներուն, հակառակ Համիտի լրտեսներուն եւ գաղտնի գործակալներուն չափազանց խոստումներուն: Ես վաղը պիտի երթամ Իւսկիւպ, ինչպէս որ արդէն որոշուած է: Հոն հասնելուս՝ մեր առաջին գործը կ՚ըլլայ այդ ապստամբական շարժումը պատրաստել եւ յառաջ բերել...:

— Եւ ես պիտի ընկերանամ ձեզի, գոչեց Թիկնապահը խանդավառուած, արդէն իմ ծրագիրս ալ այդ էր Պոլսէն մեկնած միջոցիս:

Խօսակցութիւնը այսպէս երկար ատեն շարունակուեցաւ չորս ընկերներու միջեւ: Վերջապէս սպասաւորը գալով իմացուց թէ ճաշի սեղանը պատրաստ էր:

Կերակուրէն յետոյ կրկին իրենց սրահը քաշուեցան խորհրդակցութիւն կատարելու համար: Ուրիշ երկու սպաներ, Օսման եւ Ալի պէյերը, եկած էին իրենց միանալու: Այս երկու նորեկներն ալ, հարկ չկայ ըսելու, քոմիթէի գործօն անդամներէն էին: Ք. Էֆէնտի մէկ քանի խօսքով պատմեց Թիկնապահին հաղորդած տեղեկութիւնները եւ ամէնքն ալ այն եզրակացութեան հասան, որ վայրկեան մը պէտք չէր այլեւս կորսնցնել եւ թէ ջանալու էր իսկոյն Ներքին գաւառներէն ապստամբութեան նշանը տալ:

Թիկնապահ Մէհմէտ փաշա խոստացաւ իր բոլոր ազդեցութիւնը գործածել, Սալիհա Հանըմի հետ, շարժումը յառաջ բերելու համար:

Միայն թէ խնդիր մը կը մնար: Ի՞նչպէս Մէհմէտ փաշա անվտանգ կերպով պիտի կարենար ընկերանալ Սալիհա Հանըմի: Իւսկիւպի մէջ Սալիհա Հանըմ այնքան ծանօթ չէր որքան Սելանիկ ու չէր կարող իր ազդեցութեամբը զայն փրկել ոստիկանական հետապնդումներէ: Եւ եթէ Մէհմէտ փաշա ճանչցուէր ու ձերբակալուէր, իրեն հետ Սալիհա Հանըմն ալ պիտի վտանգուէր:

— Պէտք է զատ զատ ճամբորդէք, վճռեց Ք. Էֆէնտի:

Միւս բոլոր ընկերներն ալ համամիտ գտնուեցան իրեն:

— Թող այնպէս ըլլայ, ըսաւ Թիկնապահը, ուրեմն Իւսկիւպի մէջ կը միանանք իրարու:

— Եւ ես կ՚առաջարկեմ, որ Մէհմէտ փաշա այսօր իսկ մեկնի Սելանիկէն, աւելցուց Ք. Էֆէնտի:

— Միայն թէ միջոց մը պէտք է գտնել անվտանգ ճամբորդել տալու համար, դիտել տուաւ Հարիւրապետը:

— Միջոցը շատ պարզ ու դիւրին է, Առնաւուտ գիւղացիի տարազ մը կը գտնենք ու կը հագցնենք... այդ կերպով ուշադրութիւն չի գրաւեր բնաւ:

— Գաղափարը շատ լաւ է եւ ես կ՚առաջարկեմ որ անմիջապէս գործադրենք, ըսաւ Սալիհա Հանըմ, նախազգացում մը ինձ կ՚ըսէ թէ փաշան վտանգի տակ է Սելանիկի մէջ...

— Հիմա միասին մեր կեդրոնատեղին կ՚երթանք, հոն լաթերը կը փոխէ ու ճամբայ կ՚ելլէ, ես կրնամ իրեն տոմսակ մը հայթայթել իսկոյն, ըսաւ Քեազիմ պէյ:

Ամէնքը միասին մեկնեցան պանդոկէն, առանձին թողլով Սալիհա Հանըմը:

ԳԼՈՒԽ Թ.

ԱՌԱՋԻՆ ԳՆԴԱԿԸ

Սալիհա Հանըմ մինչեւ իրիկուն պանդոկը մնաց, սպասելով Թիկնապահին նկատմամբ ապահովիչ լուրի մը:

Ուշ ատեն Հարիւրապետը եկաւ գինքը գտաւ:

— Ամէն բան յաջողութեամբ գլուխ հանեցինք, ըսաւ ներս մտնելով:

— Մեկնեցա՞ւ, գոչեց Սալիհա Հանըմ ուրախութեամբ:

ԵՐՈՒԽԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 71)

ւարանելով ոսկի մէդալով: Հռոմից վերադարձաւ Պոլիս, ուր առաջին անգամ մենք հանդիպեցինք իրար: Իր արուեստն ու խանդավառ անձնաւորութիւնը գրաւեց իմ երիտասարդական երեւակայութիւնս:

Ցետոյ նորից անցաւ Եւրոպա, ուսանելու Փարիզ եւ Միւնիխ, ուր կատարելագործեց իր նկարչական արուեստը:

Առաջին պատերազմի սկիզբը Սարգիս Խաչատուրեանը Պոլսից անցաւ Կովկաս ուղղակի գալով Թիֆլիզ հօրս տունը: Թիֆլիզում մենք ապրեցինք մեր կեանքի լաւագոյն շրջանը, հակառակ պատերազմի տարիներին: Մօտաւորապէս հինգ–վեց տարի ստեղծագործական բեղուն մէկ կեանք ունեցանք, ես եւ ամուսինս, շրջապատուած մտաւորականներով եւ արուեստագէտներով:

Սարգիս Խաչատուրեանի կեանքը կարելի է բաժանել երեք շրջանների, որոնք եղել են բեղմնաւոր եւ գեղարուեստական տարբեր ժանրերի ստեղծագործութիւններով իւրայատուկ:

Հ.— Կարելի՞ է, Տիկին Խաչատուրեան, որ մեզ խօսէիք այդ շրջանների մասին, առանձին – առանձին:

Պ.— Սիրով, թէեւ կարելի է հատորներ գրել, բայց ես կ'աշխատեմ շատ համառօտ կերպով ներկայացնել այդ շրջանները:

1915էից մինչեւ 30ական թուականները կարելի է առաջին շրջանը նկատել, երբ իր ներշնչման աղբիւրը հայ ժողովուրդն էր ու Հայաստանը: Ամուսնուս մեծութիւնը կայանում է առաւելապէս այն անկեղծութեան եւ հարազատութեան մէջ, որով նա տուել է հայ ժողովրդի պատկերը:

Ինչպէս ասացի, Առաջին Համաշխարհային Պատերազմի սկիզբին, Խաչատուրեան հրաւէրով Պոլսից անցաւ Թիֆլիզ: Հազարաւոր գաղթականներ լցուել էին Կովկասի զանազան քաղաքները, Երեւան, Թիֆլիզ, Էջմիածին եւայլն, ամէն կողմ տարածելով թշուառութիւն, համաճարակներ եւ անօթութիւն: Ամուսինս արցունքները աչքերին այդ խլեակների մէջն էր, անվախօրէն, վրձինը ձեռքին պաստառին էր տալիս եւ յաւերժացնում եղեռնի պատմութիւնը: Իր այդ գործերը եղան մեր ազգային ողբերգութեան պատկերացումը իր բովանդակ ահաւորութեան մէջ: Իր աշխատութեան ժամանակ մեծ բանաստեղծ Յովհաննէս Թումանեանը ասում էր, «Սարգիս ջան, դու քո վրձինով յաւերժացնում ես մեր ողբերգութիւնը ու ծանօթացնելու ես ամբողջ աշխարհին մեր Հայ ժողովրդի տառապանքը»: Իսկ Աւետիք Իսահակեանը աւելացնում էր որ «մենք գրչով չենք կարող տալ այն ինչ որ դու անում ես վրձինով»:

Այնուամենայնիւ Խաչատուրեանը միայն հայ տառապանքը չնկարեց, նա ներշնչուեց եւ պաստառին տուեց եւ հայ ժողովրդի կենսունակութիւնը, ապրելու կամքը, հայրենիքի բնական գեղեցկութիւնները: Նա նկարել է հայ գաղթականների եւ որբուկների կողքին եւ հայ հարսանիքը, պարը, հովիւը, մեր հայրենի լեռները, մեր վայրի ծաղիկները, եւ իր այդ բազմաթիւ գործերը գտնւում են աւելի քան քառասուն եւրոպական թանգարաններում:

(Շար.)

ՔԱՆԱՏԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊՍ.

ՄՈՆԹՐԷԱԼԻ ՄԷՋ

ՄՈՆԹՐԷԱԼ, (Յատուկ).— Գեղեցիկ զուգադիպութեամբ մը, Վարդանանց տօնակատարութեան նախօրեակին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հեղինակաւոր դէմքերէն՝ Գարեգին Դրան եպիսկոպոս Սարգիսեան, եկեղեցիներու համաշխարհային ընդհ. համագումարէն դէպի Նիւ Եորք վերադարձէն ետք, Մոնթրէալի Սրբ. Յակոբ Հայոց Առաքել. եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան հրաւէրին ընդ առաջ երթալով Մոնթրէալ ժամանեց Փետրուար 14ին:

Այս առթիւ, հոգաբարձութեան նախաձեռնութեամբ Փետրուար 16ի, կիրակի առաւօտեան, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ խուռներամ հաւատացեալներու ներկայութեամբ հանդիսաւոր պատարագ մատուցուեցաւ, Վարդանանց Զօրավարաց եւ 1036 վկաներու յիշատակին:

Պատարագեց եւ քարոզեց Գարեգին Սրբազան: Սուրբ սեղանին կը սպասարկէին տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Սուրէն Վրդ. Գաթարոյեան, սարկաւագներ եւ դպիրներ:

Եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Արթօ Նշանեանի կը հետեւէր գեղեցիկ եւ հոգեպարար արարողութեանց:

Պատարագի աւարտին Գարեգին Եպիս. խօսեցաւ հոգեշունչ քարոզ մը: Նախ ամփոփ ձեւով բացատրեց օրուան ճաշու աւետարանը, ապա ծանրացաւ Վարդանանց ասպետական ոգիին և մղած ճակատամարտին վրայ: Պատմական տուեալներով բացատրեց կարեւորութիւնը եւ այժմէականութիւնը հերոսական այդ քաջագործութեան: Վարդանի անմեռ ոգին կը սաւառնի մեր վերեւ նաեւ այսօր ըսաւ Սրբազան Հայրը ներկայ այս փոթորկոտ կեանքի ընթացքին հետ, որովհետեւ այդ ոգին մերն է, Հայու անպարտ ոգին է: Եպիսկոպոսը իր քարոզը վերջացնելով շեշտեց. — Հոն ուր Հայ կայ, հոն Աւարայր կայ:

Նոյն օրը, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 4.30ին, Ս.Յակոբ եկեղեցւոյ ներքնասրահին մէջ, «Լեւոն Շանթ» ուխտի երիտասարդ – երիտասարդուհիներուն դասախօսեց Գարեգին Սրբազան, նիւթ ունենալով «Ներկայ երիտասարդութիւնը»: Դրան Եպիսկոպոսին կը ընկերակցէին Սուրէն Վրդ. եւ Պ. Զօհրապ Գույմաքսըզեան:

Ներկայ երիտասարդութիւնը, ըսաւ Գարեգին Սրբազան, կեանքի շղթայի մը մէկ օղակն է, եթէ անջատենք այդ օղակը շղթայէն, կեանքը կեանք ըլլալէ կը դադրի: Ուստի, հոգածու եւ տէր ըլլանք մեր երիտասարդութեան, որպէսզի յստակատեսութեամբ դիմաւորենք գալիքը, ալեկոծ ովկիանոսի ընդմէջէն: Դարը, աւելցուց Գարեգին եպիսկոպոս, երիտասարդութեան դար է, դարը պայքարի դար է, դարը յառաջդիմութեան եւ գիտութեան դար է, այս դարուն մեծ դեր վիճակուած է նաեւ մեր հայ երիտասարդութեան, որ վաղը պիտի դառնայ արժանաւոր ժառանգորդները այս մեծ ազգին, հետեւաբար, տէրը եղէք ձեր ոգեկանութեան սիրելի տղաք, ըլլալու համար գեղեցիկ սերունդ մը, փառաւոր սերունդ մը:

Կիրակի նոյն երեկոյեան, ժամը ութին ուկրայնական սրահին մէջ, բազմահարիւր Հայերու ներկայութեան, փառահեղ կերպով նշուեցաւ Վարդանանքի տօնակատարութիւնը:

Բանախօսեց՝ Գարեգին Դրան եպիսկոպոս Սարգիսեան:

Գործադրուեցաւ գեղարուեստական կոկիկ բաժին մը:

Հայկական եւ քանատական ազգ. փաղերգներու ունկնդրութենէն ետք, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան նախագահ եւ նորակառոյց Հայ. Կեդրոնի շինութեան մարմնի ընդհ– վարիչ՝ Պ. Լեւոն Տէր – Աստուրեան, հակիրճ կերպով ներկայացուց օրուան հիւր եպիսկոպոսը, ապա խսկոյն կարդաց գեղարուեստի բաժնին մաս կազմողներուն անունները, որոնք հերթով պիտի կատարէին իրենց պարտականութիւնները:

Առաջին առթիւ բեմ եկաւ Պ. Գրիգոր Նուպարեան, երգելով երկու երգ, մին «Լաց ամպերը» եւ «Հայրենի լեռներ»: Դաշնակով կ'ընկերանար Տիկին Սիրվարդ Նշանեան:

Պ. Գալուստ Պապեան յստակ եւ վճիտ առոգանութեամբ արտասանեց՝ «Մայրիկիս» (Մ. Իշխանէն):

Պ. Արթօ Աբգարեան հմայիչ ձայնով մը մեներգեց՝ «Քաջ Վարդանի թոռները»:

Կարգը եկած էր Սուրէն Վարդապետին, որ հանգամանօրէն անձնական գողտրիկ անցեալի յուշով մը ներկայացուց Գարեգին Սրբազանը:

Ներկայ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կարկառուն դէմքերէն մին է Գարեգին Դրան Եպիսկոպոս Սարգիսեան, ըսաւ Հայր Սուրէն. խելացի, խորահմուտ, զարգացեալ եւ կարող հոգեւորական մը եւ շնորհալի վեղարակիր մը, որ մեծ նըպաստ մը կը մատուցանէ հայ ազգին, համաշխարհային եկեղեցիներու ընդհ. ժողովներու եւ համագումարներու մէջ ներկայացնելով Հայաստանեայց եկեղեցին, Հայն ու Հայութիւնը:

Վերջին խօսքը եղաւ Գարեգին եպիսկոպոս:

Մեր ոսկեդարը կերտող վարդապետներու, պատմիչներու եւ գուսաններու պատմական տուեալներով եւ մէջբերումներով ծանրացաւ Վարդանանցի հերոսական ճակատամարտի վրայ, փիլիսոփայական վերլուծումով:

Վարդան եւ Վարդանանք, ըմբոստական ոգիի մը պայծառամիտ ռահվիրաները հանդիսացան, այդ ոգին էր որ ապրեցուց հայ ժողովրդի արի զաւակները, Զմեռնելու բռնակալութեան դարչահոտ թաթին տակ: Գարեգին Եպիսկ. եզրակացնելով աւելցուց.— Վարդանի ոգիով շարունակենք մեր անշեղ ուղին կեանքի այս դժուարին արահետներէն:

Անոր մեկնումէն անմիջապէս յետոյ, տեղի ունեցաւ անհամբերութեամբ եւ երկար ատենէ ի վեր սպասուած տարեկան վիճակահանութիւնը, ի նպաստ նորակառոյց հայ–կեդրոնի շինութեան ծախքերուն:

Ժամը 11ին տօնակատարութիւնը փակուեցաւ:

ՍԱՐԳԻՍ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՍԱՑՈՒԱԾՔՆԵՐ

Արամազդէն սկսինք.— Սկսինք ըսկիզբէն, գլխաւոր բանէն կամ ամէնէն մեծ անձնաւորութենէն:

×

Տեսարանը վերջացաւ.— Հին ատեններ այս խօսքով կ'իմացնէին ներկայացման վերջացած ըլլալը: «Տեսարանը վերջացաւ» ըսաւ Օգոստոս կայսրը մահուան անկողնին մէջ: Այս եղաւ իր վերջին խօսքը:

×

Միւս կողմն ալ մտիկ ըրէ.— Անկողմնակալութեամբ դատելու համար՝ ամբաստանութենէն ետք ջատագովութիւնն ալ լսել պէտք է:

×

Կամ կայսր կամ ոչինչ.— Սեզար Պորճիայի վերագրուած խօսք, որ կրնայ իբրեւ նշանաբան ծառայել ամէն փառամոլի:

×

Ողջոյն քեզ, Կեսար,— Ըստ Սուետոնի, Հռովմայեցի սուսերամարտիկներ, մրցումէն առաջ, կայսերական օթեակին առջեւէն անցած ատեննին, կ'ըսէին, «Ողջոյն քեզ, Կեսար, օրհասականք կը բարեւեն զքեզ»:

×

«Օրս կորսնցուցի».— Տիտոս, Հռովմայեցի կայսրը, որ կ'ապրէր Քրիստոսի առաջին դարուն, երբ օր մը անցընէր առանց բարիք մը ընելու, կ'ըսէր. «Օրս կորսնցուցի»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (429)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Ֆ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Գիտէ՞ք, սիրուն օրիորդ, եւ դուք, վեհանձն իմ բարերար, դուք որ առաքինութիւն եւ բարութիւն կը շնչէք, գիտէ՞ք որ խեղճ աղջիկս աղօթք ընելու համար եկեղեցի կ'երթայ, այն եկեղեցին, զոր դուք կ'անուշահոտէք եւ ուր ձեզի կը նշմարէ միշտ: Վասնզի աղջիկներուս կրօնական պարտականութիւններ կատարել կուտամ: Զուզեցի որ դերասանուհի ըլլան: Ա՛հ, եթէ անգամ մը գայթին լակոտները, կը հասկցնեմ իրենց իմ ո'վ ըլլալս: Ես կատակ չեմ գիտեր: Պատիւի, բարոյականի, առաքինութեան վրայ անոնց խրատներ տալէ բերանս կը չորնայ, պարոն: Հարցուցէք, եթէ չէք հաւատար, կ'ուզեմ որ աղջիկներս ուղիղ քալեն: Անոնք հայր մը ունին, այն թշուառուհիներու կարգէն չեն, որոնք ի սկզբան ընտանիք չեն ունենար եւ հուսկ յետոյ հասարակութեան հետ կ'ամուսնանան, որոնք նախապէս օրիորդ կը կոչուին, եւ յետոյ տիկին Ամէն–Մարդ կ'ըլլան: Աստնկ բան չի կրնար ըլլալ Ֆապանթուի ընտանիքին մէջ: Կ'ուզեմ առաքինի դաստիարակութիւն տալ անոնց, կ'ուզեմ որ պարկեշտ ըլլան, ազնիւ ըլլան, Աստուծոյ հաւատան, եթէ ոչ, Աստուած վըկայ...: Բայց պարոն, իմ ազնիւ պարոնս, գիտէ՞ք թէ վաղը ի՛նչ փորձանք պիտի պատահի: Վաղը Փետրուար 4ն է, օ՛ր աղետալի, յետին պայմանաժամ զոր այս տունին տէրը տուած է ինծի, եթէ այս գիշեր սենեակիս վարձքը չվճարեմ, վաղը մեծ աղջիկս, ես, կինս իր տենդովը, պզտիկ աղջիկս իր վէրքով, ամէնքս ալ ասկէ պիտի արտաքսուինք, դուրս նետուելով առանց պատսպարանի փողոցը պիտի մնանք, պուլվարին վրայ պիտի մնանք անձրեւին տակ, ձիւնին տակ: Ահա վիճակս, պարոն: Չորս եռամսեայ, այսինքն մէկ տարուան վարձք պարտք ունիմ որ է վաթսուն ֆրանք:

Ժոնտրէթ կը ստէր:

Չորս եռամսեան քառասուն ֆրանք կ'ընէր, եւ չէր կրնար չորս եռամսեայ պարտաւորիլ քանի որ Մարիուս՝ դեռ վեց ամիս չկար, երկու եռամսեան վճարած էր:

Պ. Լըպլան գրպանէն հինգ ֆրանքնոց մը հանեց եւ սեղանին վրայ նետեց: Ժոնտրէթ ժամանակ ունեցաւ իր մեծ աղջըկան ականջին փսփսալու.

— Անզգա՛մը, ի՞նչ ընեմ ես հինգ ֆըրանքը: Ասիկա ոչ իսկ աթոռիս եւ ապակիիս արժէքն է: Եկուր ծախք ըրէ ասանկ մարդոց համար:

Սակայն Պ. Լըպլան թիկնոցին մեծ վերարկուն հանելով, զոր իր կապտագոյն վերարկուին վրայէն հագած էր, աթոռի կռնակին վրայ նետած էր:

— Պ. Ֆապանթու, ըսաւ, վրաս հինգ ֆրանք ունիմ միայն, բայց հիմա աղջիկս տուն պիտի տանիմ, եւ այս իրիկուն դարձեալ հոս պիտի գամ. ըսիք թէ պարտաւոր էք այս գիշեր վճարել, այնպէս չէ՞:

Ժոնտրէթի դէմքը տարօրինակ արտայայտութեամբ մը լուսաւորուեցաւ:

— Այո, յարգելի տէր իմ: Այս իրիկուն ժամը ութին տան տիրոջս տունը երթալու պարտաւոր եմ:

— Ժամը վեցին հոս պիտի ըլլամ, եւ վաթսուն ֆրանքը պիտի բերեմ:

— Տէր իմ բարերար, պոռաց Ժոնտրէթ մոլեգնաբար:

Եւ կամաց մը շարունակեց.

— Կնիկ, աղէկ նայէ իրեն:

Լըպլան գեղանի աղջկան թեւը մտաւ դարձեալ եւ դէպի դուռը դառնալով.

— Այս իրիկուն, բարեկամներ, ըսաւ:

— Ժամը վեցին, այնպէս չէ՞, հարցուց Ժոնտրէթ:

— Ժամը ճիշդ վեցին:

Նոյն պահուն Ժոնտրէթի մեծ աղջիկը աթոռի վրայ ձգուած վերարկուն տեսնելով.

— Պարոն, ըսաւ, մոռցաք առնել ձեր վերարկուն:

Ժոնտրէթ ահարկու կերպով ուսերը վեր ընելով, չանթաձիգ նայուածքով իր աղջկան նայեցաւ:

Պ. Լըպլան ետեւը դարձաւ եւ ժպտելով պատասխանեց.

— Զեմ մոռնար, այլ կը թողում:

— Ո՛հ, պաշտպանդ իմ, ըսաւ Ժոնտրէթ, վեհանձն բարերարդ իմ, կ'արտասուեմ երախտագիտութեամբ: Ներեցէք որ մինչեւ կառքը տանիմ ձեզ:

— Եթէ դուրս պիտի ելլէք, կրկնեց Պ. Լըպլան, առէք սա վերարկուն: Սաստիկ ցուրտ է:

Ժոնտրէթ երկրորդ անգամ ըսել տալու հարկ չթողուց: Անմիջապէս կռնակը անցուց գորշագոյն վերարկուն:

Եւ երեքը մէկ դուրս ելան, Ժոնտրէթ օտարականներուն առջեւէն երթալով:

ՎԻԿՏՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ալֆորվիլի Հայ Մարմնամարզական Միութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր մահացած ընկերներու յիշատակին, այս Կիրակի առաւօտ, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

ՆՈՒԷՐ

Պ. Պօղոս Խայինեան իր կնոջ՝ Ժողևանի մահուան տարելիցին ի յիշատակ 50 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման եւ քսան Կապ. Խաչի կայանին։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է քսան ֆր. Տիկին Նուէր Նորհատեանէ ողբացեալ Սրբուհի Գարակէօզեանի մահուան առթիւ։

×

Սէն Ժեռմէի Թաղ. Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի։ Ողբ. Տիկին Ֆիլոր Խսկիճեանի մահուան առթիւ՝ Ժորժ Բրութեան քսան ֆրանք, Յ. Խսկիճեան, Գ. Աւետիսեան, Բ. Բրուտեան, Յ. Պէրպէրեան, Կ. Օհաննեան եւ Տօրումեան եղբարք տասնական ֆր. եկեղեցւոյ։ Յ. Խսկիճեան եւ Տօրումեան եղբարք տասնական Առաջնորդարանին։

Արուսեակ Գասապեանի մահուան առթիւ Տոքթ. Բաքըճեան եւ Ս. Օհաննեան 20ական ֆր., Պ. Կարապետեան, Անտոնեան եւ Ժամկոչեան տասնական եկեղեցւոյ։ Ս. Օհաննեան քսան Թաղիս դպրոցին։ Թաղականութիւնս ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ննջեցեալներուն պարագաներուն։

Ի ՊԱՏԻՒ
ԶՕՐ. ՍԱՐԳԻՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը երեկոյթ մը կազմակերպած է ի պատիւ Զօր. Ս. Մարտիրոսեանի եւ Միութեան հիմնադրութեան 52ամեակին առթիւ, այս Կիրակի (Մարտ 9) կէսօրէ ետք ժամը 15էն 19։

Մանրամասնութիւնները՝ յաջորդով։

ԷՐԵԲՈՒՆԻ-ԵՐԵՒԱՆ
2750

Ցուցահանդէս Մարտ 1էն 9 Սէն Տընիի Թաղապետարանը կազմակերպուած տեղւոյն Ֆրանս — Իւրս կոմիտէին կողմէ։

Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 20.30ին դասախօսութիւն՝

ԺԱՆ ՔԱԶԱԼՊՈՒ

Նիւթ.— Տեսարաններ, հնութիւններ եւ հէքեաթներ՝ Հայաստանի լուսարձակում։

ԱՌ Ի ՅԱՐԳԱՆՍ ԿՈՄԻՏԱՍԻ
ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

տարբեր յայտագրով կը ներկայանայ՝

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կը նախագահէ Ալֆորվիլի քաղաքապետ եւ Վալ տը Մառնի ընդհ. խորհրդատու

JOSEPH FRANCESCHI

Շաբաթ, Ապրիլ 12, ժամը 20.45ին

Palais des Sports

Մանրամասնութիւնները յետագային։

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՏԱՆ
(ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ)
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, 8 Մարտ, ժամը 21էն սկսեալ

Լաւ նուագախումբ։ Ճոխ պիւֆէ։

Հանելի մթնոլորտ

Թ. ԿՐԻԿՈՐԻԷՖ

ՌՈՒՍԵՐԷՆԻ ԵՐԴՈՒԵԱԼ ԹԱՐԳՄԱՆ

իրաւագիտական եւ բժշկական թարգմանութիւններ

23, Rue Blidah, appartement 41

MARSEILLE 3ᵉ

Tél. : 62-68-65 MARSEILLE

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18-Ի
ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մարտ 9, կէսօրէ ետք ժամը 4էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Ներկայացում ի նպաստ Առնուվիլի Վարդապետ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ, Չորեքշաբթի, Մարտ 12, ժամը 20.45ին

Սինեմա – Քազինօ, 12պիս, Ավընիւ Փիէռ – Սեմառ (ԱՌՆՈՒՎԻԼ)

կը ներկայացուի

ԿԱՐԻՆԷ

(Լէպլէպիճի Հօր – Հօր)

կարինէի դերը կ'երգէ՝ Գոհար Գասպարեան։

(Երաժշտութիւն՝ Տ. Չուխաճեան)։

CESSION DE BAIL

Ch. Minassian vend sans intermédiaire fonds lingerie, bonneterie, mercerie. Chiffre d'Affaire 115.000 F. Bail 5 ans. Logement en pavillon 4 pièces, 2 cuisines, cellier, jardin. Loyer total 4.600 F par an.

19, Rue de Montlhéry

ST. MICHEL s/ORGE (Essonne)

Tél. 375 à Montlhéry

Visite le samedi.

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի (5 Մարտ), ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ։

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Արդութեան խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ընկերներէ կը խնդրուի անդամատետրերը միասին բերել։

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 16ին, Պ. Յակոբ Ազատեանի սրճարանը, Րիւ տը լա Տէֆանս։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Պոնտոսի Նահանգի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի, Մարտ 16ին, ժամը 3ին, Մշակոյթի Տան սրահը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Ներկաներու թիւը, ինչ որ ալ ըլլայ մեծամասնութիւն պիտի նկատուի։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Նոր Սերունդի «Նայիրի» պարախումբին թէյասեղանը, Կիրակի, Մարտ 16ին։ Մանրամանութիւնները յաջորդով

×

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութեան կազմակերպած ճաշը Մարտ 23ին։ Մանրամասնութիւնները յետագային։

×

Նոր Սերունդի պարահանդէսը Ամպասատէօրի մէջ, Մայիս 4ին ժամը 17էն 24։

×

Զմիւռնիոյ եւ շրջականներու Հայր. Միութեան տարեկան պարահանդէսը Մարտ 23ին, Սանթրոյի սրահներուն մէջ։ Մանրամասնութիւնները յառաջիկային։

×

Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի հանդէսը Կիրակի, Մարտ 23ին։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

×

Ալֆորվիլի Հայ Մարզականին տարեկան պարահանդէսը Մարտ 15ին։

×

Ապրիլ 27ին Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան ճեռնարկը։

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութեան կողմէ։

Շաբաթ, Մարտ 8, ժամը 21ին Hôtel Splendid, Bd. d'Athènes

Նախագահութեամբ՝ Պ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

Կը նուագէ՝ ROBERT GONZALES

եւ իր ծանօթ նուագախումբը

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել վարչութեան անդամուհիներուն։

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ

Պարահանդէսի ընթացքին ոչ հանգանակութիւն եւ ոչ ալ աճուրդ։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած կապոյտ խաչի Շրջ. վարչութեան կողմէ ի նպաստ Օդափոխութեան կայանին

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16էն 23

CHALET DES ILES, BOIS DE BOULOGNE

Métro Porte Dauphine

Շեհերազատի նուագախումբը իր բոլոր սոլիստներով։

Հայկական երգ ու պար, ճոխ եւ առատ պիւֆէ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Օդափոխութեան կայանի ծովահայեաց նոր շէնքին գնումին

Կիրակի, Մարտ 9, ժամը 17.24

ԱՄՊԱՍԱՏԷՕՐԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

(Métro : Concorde et Champs-Elysées)

Orchestre VARTIVANIAN et ses Mamboséros O. R. T. F.

Պար՝ հայկական եւ եւրոպական երաժշտութեամբ

ELECTION MISS CROIX - ROUGE

Ինչպէս նաեւ հաճելի անակնկալներ

Տոմսերու գինն է 10 Ֆրանք. ուսանողներու կէս գին

Ապահովել սեղանները հեռաձայնելով 359 - 67 - 03։

ԹԱՂՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ եւ ԱՄԱՆՈՐԻ առթիւ լաւագոյնն է հայերէն գիրք եւ սալ (տիսք) նուիրել։

43, Rue Richer, Paris (9e) — MétroCadet — Tél. 770-25-46

ԲԱՑ Է

Առաւօտները ժամը 10էն 12, իսկ կէսօրէն վերջերը ժամը 2.30էն 7։

Գրատունը ճոխ է բազմատեսակ գրքերով։ Ունի արտասահմանեան եւ թէ Հայաստանեան հրատարակութիւններ, բառարաններ, տարեգիրքեր, թերթերու հաւաքածոներ եւայլն։

Նոր ստացուած են հետեւեալ գրքերը․

Կարլ Պրէֆին (Թարգմ. Ե. Տէր – Անդրէասեան), «Քրիստոս ինքնակալ»675 էջ, կազմուած 15 ֆրանք։ Աղասիի «Զէյթուն» տպ. Պէյրութ, 1968ին 412 էջ, թղթակազմ 15 ֆրանք։ Գ. Յ. Սիմոնեանի «Յուշամատեան Պոնտական Ամասիոյ» մեծադիր ու շքեղ կազմ 1037 էջ գին 75 ֆրանք։ «Հայկական Մանրանկարչութիւն» տպ. Երեւան, 1967, գունաւոր ու մեծադիր շքեղ կազմ, գին՝ 80 ֆրանք։

Կան նաեւ զանազան ֆրանսերէն գրքեր Հայոց մասին։ Հոն պիտի գտնէք նաեւ հայկական ամէն տեսակ սալեր (տիսք)։ Արա Պարթեւեանի ամբողջական գործերը, Արմէն Կիրակի, (Ամերիկա շինուած), Պ. Լիսիցեանի, Շահ Մուրատեանի, Ա. Խաչատուրեանի, Օ. Տուրեանի սալերը, Հայաստանէն նոր ստացուած են, Գ. Գասպարեանի, Լ. Զաքարեանի, Օ. Համբարձումեանի, Յ. Պապեանի, Նար Յովհաննէսեանի, Զէքիճեանի, Թ. Ալթունեանի, ժողովրդական եւ աշուղական զանազան Հայաստանեան երգիչներու ձայնապնակները։

Ունինք նաեւ Յ. Թումանեանի արտասանական կտորները։

Օփերաներ.— Ա. Տիգրանեանի «Անուշը»։

« Դաւիթ Բէգ » եւ «Ալմաստ» օփերաները։

Կեդրոնացած են նաեւ հայկական եւ օտար Դրոշմաթուղթեր։

Գրադարանը պատրաստ է ապսպրանքներ ընդունիլ ամէն վայրերէ։

Այցելեցէ՛ք եւ գոհ կը մնաք։

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ

FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, Rue de Trévise

— PARIS - IXe —

Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ՄԱՐՏ

JEUDI 6 MARS 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11456

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.456

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՒԺԵՐՈՒ ՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇՌՈՒԹԻՒՆԸ

Խաղաղութեան պահպանումն է դըլ – խաւոր մտահոգութիւնը աշխարհը կա – ռավարելու ձգտող մեծ պետութեանց :

Այդ նպատակին հասնելու միակ մի – ջոցն է ուժերու հաւասարակշռութիւնը : Երբ այս վերջինը խախտի, փոթորիկը կը պայթի :

ԺԹ. դարուն վեց մեծ պետութիւնները երկու հաւասարազօր խմբակցութեանց բաժնուած՝ ամբողջ 44 տարի, 1870ի Ֆը – րանքօ-պրուսական պատերազմէն մինչեւ 1914ի աշխարհամարտը, յաջողեցան պահպանել «Եւրոպայի ներդաշնակու – թիւն»ը :

1911ի խռովութիւնը եւ 1912 – 13ի Պալ – քանեան պատերազմները սահմանափակ շրջանակի մէջ տեղի ունեցան : Եռեակ Համաձայնութիւնը (Մեծն Բրիտանիա, Ռուսիա եւ Ֆրանսա) եւ Եռեակ Զինակ – ցութիւնը (Գերմանիա, Աւստրօ-Հունգա – րիա եւ Իտալիա) զգուշացան իրենց թա – քուն մրցակցութիւնը զինեալ բախումի վերածելէ : Սակայն հաւասարակշռու – թիւնը խախտած էր եւ շատ չանցած՝ 1914ին Եւրոպայի հետ միասին բռնկեցաւ ամբողջ աշխարհը :

1919 – 1920ի հաշտութեան դաշնագիր – ները մեծ յեղաշրջում առաջ բերին «Եւ – րոպայի ներդաշնակութեան» մէջ : Զոյգ «եռեակ»ները պատմութեան անցան : Ա – մերիկա — իբրեւ նոր ուժ — միջամուխ եղաւ Եւրոպայի գործերուն : Ռուսիա՝ կարմիր պատմուճան հագած՝ բաժնուե – ցաւ իր նախկին դաշնակիցներէն :

Ժընեւի Արիսպագոսը փորձեց հաւասա – րակշռութիւն ստեղծել աշխարհի մէջ, յուսալով որ հաւաքական ուժերով կարե – լի պիտի ըլլար պահպանել խաղաղու – թիւնը :

Ազգերու Դաշնակցութեան բեմէն աւելի շատ հոգեհաց ճառեր լսուեցան : Նախա – գահ Ուիլսըն, երբ յղացաւ միջազգային այս կազմակերպութեան գաղափարը, կը յուսար, որ այլեւս նոր պատերազմներ պիտի չծագէին աշխարհի վրայ : Եւ թէ ազգերը խաղաղ միջոցներով ու իրաւա – րարութեամբ պիտի կարգադրէին իրենց վէճերը :

Մարդասիրական վսեմ գաղափարներ ունէր Մ. Նահանգներու մաքրակրօն նա – խագահը : Իր նշանաւոր «14 կէտեր»ը՝ իբրեւ ժողովրդավարական, ազատական ու արդարամիտ սկզբունքներ՝ մեծ համ – բաւ ապահովեցին իրեն :

Ազգերու Դաշնակցութիւնը չունեցաւ սակայն միջազգային զօրաւոր բանակ մը, որ զինուորութեամբ սանձէր նախայար – ձակ պետութիւնը :

Արդիւնքն եղաւ ա՛յն, որ 1920ի Սեպ – տեմբերին Թուրքիա անպատիժ կերպով յարձակեցաւ Հայաստանի վրայ, 1935ին Իտալիա գրաւեց Եթովպիան : Ու 1939ին պայթեցաւ երկրորդ մեծ պատերազմը :

Աշխարհի հաւասարակշռութիւնը բո – լորովին խախտեցաւ : Եւրոպա, Ասիա եւ Ափրիկէ նոր դիմագիծ ստացան :

Արեւմուտքի պետութեանց գաղթատի – րական ու աշխարհակալական քաղաքա – կանութիւնը գրեթէ ամբողջովին վերջ գտաւ : Բազմաթիւ ազգեր ու ցեղեր, որ երէկ օտարին հպատակ էին, անկախու – թեան տիրացան :

Միւս կողմէ Եւրոպայի սրտին վրայ ուրիշ քաղաքակիրթ ազգեր, որոնք ազատ ու անկախ էին երէկ, օտարի տիրապե – տութեան ենթարկուեցան :

Այսօր խաղաղութիւնը կը պահպանուի Եւրոպայի մէջ պարզապէս անոր համար, որ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի երկու հըս – կայ պետութեանց միջեւ ուժերու հաւա – սարակշռութիւն է ստեղծուած : Ռազմա – կան ու նիւթական ուժ :

Արեւմտեան Եւրոպա իր աշխարհագրա – կան դիրքով թումբ մը, պատնէշ մը կը կազմէ արեւելեան եւ արեւմտեան բեւեռ – ներուն միջեւ :

Որպէսզի այդ թումբը արդիւնաւէտ կերպով կատարէ իր դերը, պէտք է ըլլայ անխոցելի, խիստ զօրաւոր :

Զօր. տը Կօլ աւելի լայն հեռանկարներ ունէր : Ատլանտեանէն մինչեւ Ուրալ կ'ու – զէր կեանքի կոչել ուժեղ Եւրոպա մը :

Այս ծրագիրը կարելի չէ իրագործել ներկայիս : Կանխահաս է : Արեւմտեան Եւրոպան անգամ հեռու է դեռ միացեալ ճակատ կազմելէ : Անգլիա դուրս կը մը – նայ հասարակաց շուկայէն : Այս վեր – ջինի անդամները մեծ տարակարծութիւն – ներ ունին : Տնտեսականէն զատ քաղաքա – կան եւ զինուորական հարցերու մէջ եւս կողմերը իրարու հետ համաձայն չեն յա – ճախ :

Նախագահ Նիքսըն Եւրոպա եկաւ բարի նպատակով : Ատլանտեան Ուխտը աւելի ամուր հիմերու վրայ դնելէ եւ իր դաշ – նակիցներու կարծիքն առնելէ ետք ծրա – գրած է ուղղակի երթալ Մոսկուա, Կը – րեմլինի վարիչներուն հետ, դէմ դիմաց խօսելու համար :

Ուժերու հաւասարակշռութիւնն է միակ գրաւականը խաղաղութեան պահպանման :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔ

Կացութիւնը միշտ անորոշ է Դամաս – կոսի մէջ, պետական հարուածէն հինգ օր ետք եւ այդ անորոշութիւնը պատճառ է որ Մոսկուա եւ Գահիրէ տակաւին վարա – նին իրենց դիրքը ճշդելու համար : Մա – նաւանդ երբ նկատի առնենք թէ Դամաս – կոսի նոր տէրերը կը պատկանին Պաասի այն աջ հոսանքին, որ հաւատարիմ հիմ – նադիրներ՝ Աֆլաքի եւ Պիթարի, կ'ուզէ անկախ մնալ թէ Գահիրէէն եւ թէ Մոս – կուայէն :

Թաս գործակալութիւնը, անսպասելի կերպով, յարձակում կը գործէ արեւմտ – եան գործակալութեանց վրայ, որոնք սուրիական տագնապի մասին կը խօսին «երբ բան չկայ երկրին մէջ» :

Թասի համար, այս գործակալութիւն – ները կ'ուզեն այնպէս ցոյց տալ թէ մըթ – նոլորտը լարուած է Միջին Արեւելքի մէջ : «Թաս» կ'ըսէ նաեւ .– «Սուրիոյ քաղա – քական կացութիւնը եւ ձեռք առնուած յառաջդիմական միջոցները հաճելի չեն կարգ մը արեւմտեան մայրաքաղաքնե – րու : Բարեկամական յարաբերութիւնները եւ արդիւնաւոր գործակցութիւնը Սու – րիոյ հանրապետութեան եւ Խորհ. Միու – թեան միջեւ անհանգստացուցած են աշ – խարհակալ շրջանակները, որոնք կը շա – րունակեն երազել թէ Մերձաւոր Արեւել – քի իրենց կորսնցուցած դիրքերը պիտի վերագտնեն : Այն ամբողջ աղմուկը զոր բարձրացուց Արեւմտեան քարոզչութիւնը Սուրիոյ կացութեան շուրջ, անգամ մը եւս կը փաստէ որ աշխարհակալ ուժերը, հակառակ իրենց սնանկութեան, չեն հը – րաժարիր գրգռութեան իրենց պայքարէն արաբ երկիրներու յառաջդիմական վար – չակարգերուն դէմ » :

Այս ոճը ցոյց կուտայ թէ Խորհ. Մի – ութեան դիրքը դեռ շատ որոշ չէ : Գա – հիրէ քիչ մը աւելի համարձակ է, Ալ Ահ – րամ նոյնիսկ կը խօսի ձերբակալութիւն – ներու մասին : Իսկ Լիբանանեան թերթ մը կը գրէ, իբրեւ ազբիւր տալով Դամաս – կոսի իր թղթակիցը, «Զօր. Ասատ կը պաշտօնազրկէ բոլոր անոնք որոնք կ'ըն – դիմանան իր ծրագիրներուն : Այս մաք – րագործումին ամէնէն կարեւոր զոհերէն մէկն է Զօր. Իզաթ Ճետիտ, որ պաշտօ – նազուրկ եղած է :

Նաեւ լիբանանեան Լը Ժուռ կը գրէ թէ աւելի քան հինգ հարիւր ոչ – պաասական սպաներ կամ քաղաքականօրէն չէզոք մեծ մասով կրկին առնուած են բանակին մէջ :

× Իրաք կը հերքէ թէ լրտեսներու նոր խումբ մը դատապարտուած ըլլայ :

ՏԽՐՈՒՆԻ - ԱՐԱՔՍԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Երեքշաբթի օր, Մարտ 4ին, իր բնակարանին մէջ, յան – կարծամահ եղած է Օր. Արաքսի Թորոս – եան, նախկին մանկավարժուհի Սոր – պոնի, շուրջ 70 տարեկան :

Ողբացեալը, բնիկ Ատափազարցի, դուստրն էր՝ Արիստոմ Բէնյ. Թորոսեա – նի : Աւարտած էր Սկիւտարի Կարապետ – եան վարժարանը, ապա վարած ուսուց – չական պաշտօն նախքան Փարիզ հաս – տատուիլը : Փարիզի մէջ, յաճախած է Սորպոն, հետեւելով «Ֆրանսական քա – ղաքակրթութեանց » դասընթացքներուն, ապա պաշտօնավարած է Սորպոնի դրա – դարանը, ուր Հանգստեան կոչուելէն ա – ռաջ, կը վարէր մատենադարանը :

Խելացի ու մեծ զարգացումի տէր, ող – բացեալ Արաքսի Թորոսեան մտաւորական իր պաշտօնով, փնտռուած մէկն էր նաեւ ֆրանսական գրական շրջանակներու մէջ :

Պատերազմէն առաջ, կանոնաւոր կեր – պով աշխատակցած է «Յառաջ»ի, գրա – կան շահեկան յօդուածներով ու նաեւ թարգմանութիւններով (Ցվայկի «Կնոջ մը կեանքին 24 ժամերը» եւն. եւն) :

Վերջին տարիներուն Ժընեւ կ'ապրէր, ուրկէ եկած էր անցեալ Կիրակի, այցե – լութիւն տալու իր քոյրերուն, ինչպէս կ'ընէր սովորաբար :

Յուղարկաւորութեան մանրամասնու – թիւնները՝ յաջորդով :

Մեր ցաւակցութիւնները Հայկանուշ Թորոսեանի եւ Թորոսեան քոյրերուն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԵՔԻՆԻ մէջ հակախորհրդային ցոյ – ցերը կը սաստկանան օրէ օր : «Անկցի՛ն նոր ցարերը» պոռալով հսկայ թափօր – ներ կը շրջին չին մայրաքաղաքին փո – ղոցներէն : « Ժողովուրդին օրաթերթն» ալ իր խմբագրականին մէջ, կը մեղադրէ Խորհ. Միութիւնը, որ զօրք համախմբած է սահմանին վրայ, ուր միշտ ներխուժում – ներ կը կատարէ : Մոսկուայի բոլոր ղե – կավարները «դաւաճաններ, աշխարհա – կալներ եւ նոր ցարեր են » :

ԱՅՑԸՆՀԱՈՒԸՐ գիպալապէս աւելի լաւ է : Դեռ քանի մը օր առաջ, անգամ մը եւս յուսահատական կը նկատուէր իր վիճակը :

ՏԻԿԻՆ ԿՈԼՏԱ ՄԷՅՐ ընդունեցաւ Իս – րայէլի վարչապետի պաշտօնը : 71 տա – րեկան, Տիկին Կոլտա Մէյր ծնած է Կի – եւ, բայց դեռ երիտասարդ Պաղեստին հաստատուած էր :

ՓԱՐԻԶԻ մէջ Ոսկին մրցանիշը կոտրեց առջի օր : Զոյգ ոսկին 7.415 ֆրանքի բար – ձրացաւ Երեքշաբթի :

ՌԻՈ ՏԸ ԺԱՆԷՅՐՕ խօսակցութիւն – ները կը շարունակուին, համաձայնու – թեան եզր մը գտնելու համար ընկերային հարցերու եւ ամսաթոշակներու շուրջ :

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթէ մը ի վեր՝ փոթորիկ Մանշի երկու ափերուն վրայ : Տագնապ՝ Լոնտո – նի եւ Փարիզի միջեւ : «Դիւանագիտական գայթակղութիւն», որուն հերոսները կը հանդիսանան երկու երկիրներուն պա – տասխանատու վարիչները, կեդրոնական դէմք ունենալով Փարիզի անգլիական դեսպանը՝ Սոմս :

Փետրուար 4ին, դեսպան Սոմս Ելիզէի պալատին մէջ գլուխ գլխի երկար խօ – սակցութիւն մը կ'ունենայ զօրավար տը Կոլի հետ : Օր մը ետք, այդ խօսակցու – թեան ատենագրութիւնը կը ներկայացնէ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագա – հութեան քարտուղարութեան, որուն պա – տասխանատուն կը վաւերացնէ զայն իբ – րեւ անգլիացի դիւանագէտին մեկնութիւ – նը զօրավար տը Կոլի արտայայտութիւն – ներուն :

Անգլիական կառավարութիւնը, հա – կառակ այն փրոզութեան, թէ դիւանա – գիտական նման թուղթեր ընդհանրապէս գաղտնի կը պահուին, քանի մը օր չան – ցած, այդ մասին տեղեակ կը պահէ Գեր – մանիան եւ Միացեալ Շուկայի միւս եր – կիրները :

Այդքանն ալ բաւ չհամարելով, Լոն – տոն հրատարակութեան յանձնեց տեղե – կագիրը, պայթեցնելով «Սոմսի ռումբ»ը :

Ըստ անգլիական մեկնութեան, զօրա – վարը առաջարկած է անգլօ-ֆրանսական առանձին շփումներ ունենալ՝ Եւրոպայի տնտեսական եւ պաշտպանութեան խնդիր – ներուն շուրջ : Այլ խօսքով, Եւրոպայի մէջ հաստատել անգլօ-ֆրանսական գի – նակցութիւն մը, ի վնաս միւս երկիրնե – րուն :

Զօրավարին հեռաւոր նպատակներէն մէկը եղած է նաեւ ջնջել Ատլանտեանի զինակցութիւնը եւ Միացեալ Շուկան :

Փարիզ անմիջապէս հակազդեց անգ – լիական այս նախաձեռնութեան, նախ ան – ճիշդ գտնելով անգլիական դեսպանին մեկնութիւնը, ապա նաեւ՝ բողոքելով ա – տենագրութեան հրատարակումին դէմ :

Խորքին մէջ, այն մտածումները, որոնք կը վերագրուին Զօր. տը Կոլի, բազմից հրապարակով արտայայտուած են նոյն – ինքն Ֆրանսայի նախագահին կողմէ, հե – տեւաբար գաղտնիք մը չեն : Բայց ներ – կայ պարագաներուն մէջ անոնց պաշտօ – նական հանգամանք տալու բրիտանական նախաձեռնութիւնը՝ արհեստ քաղաքակա – նութեան եւ վարկին տրուած հարուած մըն է, մանաւանդ այն օրերուն, երբ Նա – խագահ Նիքսըն Եւրոպա կը գտնուէր : Ատլանտեանի զինակցութիւնը զօրացը – նելու մտահոգութեամբ :

Կասկած չկայ, թէ Լոնտոնի իշխանու – թիւնները որոշած են վրէժ լուծել զօրա – վարէն, որ տարիներէ ի վեր Միացեալ Շուկային դուռները փակ կը պահէ Մեծն Բրիտանիոյ առջեւ :

Վրիժառութեան այս արարքին մէջ՝ Անգլիան սակայն դուրս եկած է դիւանա – գիտական ընկալեալ սովորութենէն, ի – րողութիւն մը՝ որ խստիւ կը քննադատ – ուի նոյնինքն անգլիական մամուլին կող – մէ :

Այս պայմաններուն մէջ, տեղին է խոր – հիլ, թէ Նախագահ Նիքսընի Եւրոպա այ – ցելութիւնը չէր կրնար աւելի աւելի ան – պատեհ շրջանի մը զուգադիպիլ : Նոյնիսկ կարծողներ կան, որ եթէ Նիքսըն նախա – պէս տեղեակ ըլլար այս կացութեան, երբեք պիտի չաճապարէր եւրոպական իր դաշնակիցներուն այցելելու :

Տ. Ռ.

«Ազդակ»

Պ. ԴՈՒՐԵԱՆԻ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

(ՑԱՊԱՒՈՒՄՆԵՐՈՎ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Ապստամբութիւնք Պարսկաց ի Հայս կամ Աւերումն Անի մայրաքաղաքին Բագրատունեաց» թատերախաղը բաժնուած է «երկու թուականի», որոնցմէ իւրաքանչիւրը ունի իր դերակատարները։ Այս գործին մէջ եւս չեն յիշատակուած թուականները։

«Ա. Թուականին մէջ» խօսքը Սելջուքներու արշաւանքին մասին է։ Տուղրիլ եւ իր զօրապետը Արաս կը յիշեն, թէ ինչպէս կործանած են Սմբատաբերդն ու Արծնը։ Կարսի թագաւոր Գագիկ Աբասեանը եւ Թաթուլ իշխանը կը հակահարուածեն, կուռի ընթացքին առաջինը կ'աքսոր, իսկ երկրորդը ծանր վիրաւորելէ ետք Արսուրա Ամիրային զաւակը, գերի կ'իյնայ։ Այս բոլորը իրական է, եւ կարելի է ճշդել պատմական իրողութիւններուն ստոյգ ժամանակն ու յաջորդականութիւնը։ Սելջուք Թուրքերը մտած են Բարձր Հայք եւ 1048ին աւերած Մանանաղի գաւառին Սմբատաբերդը, իսկ Կարինի մէջ՝ Արծն մեծ քաղաքը։ Վեց տարի ետք Սելջուկները իրենց ասպատակութիւնները վերսկսած են եւ կը շարժին Կարսի վրայ։ Այնպէս որ ողբերգութեան իրադարձութիւնները տեղի ունեցած են 1054ին։

«Ա. Թուականի» դերակատարներէն պատմական են Գագիկ Աբասեանը, Թաթուլն ու Տուղրիլը։ Կեդրոնական դէմքը Թաթուլն է, որու մասին տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Արիստակէս Լաստիվերտցին։ Քննութիւնը ցոյց կուտայ, որ Դուրեան օգտուած է ամէնէն առաջ Լաստիվերցիէն, ապա Հ. Չամչեանէն։ Այսպէս, Չամչեան կը պատմէ, որ Գագիկ Աբասեան վերահաս վտանգը դիմագրաւելու համար ժողված էր «զքաջազուն իշխանս Հայոց հանդերձ սպարապետաւն՝ որ կոչիւր Թաթուլ՝ այր հզօր եւ անպարտելի ...»։

«Բ. Թուականը» կը վերաբերի Անիի գրաւումին։

Ի՞նչպէս կը ներկայացնէ հեղինակը Անիի գրաւումը։

Տուղրիլէն ետք անոր եղբայրը Ալփասլան հասած է Անի եւ պաշարած մայրաքաղաքը։ Պարսիկ (իմա՝ Սելջուկ) իշխան Ազկան լուր կուտայ Հայերուն, թէ «ահագին բարան մը բերած են, որ 50 – 60 լիտր ծանրութեամբ քար կը նետէ եղեր»։

Բագարատ իշխանը կը խոստանայ կարեւոր նուէր մը բարանը այրողին։ Կը ներկայանայ պատանի Լեւոնը եւ կը յայտնէ, որ պատրաստ է ստանձնելու այդ պարտականութիւնը։ Ան, իբրեւ պատգամաւոր, կը մտնէ թշնամի բանակին մէջ, կը մօտենայ բարանին, կ'այրէ։ Իսկ պարսից զօրապետը Որտելմեղ, որ Անիի պարիսպներուն տակ խրամատներ փորել կուտար, կը բռնուի եւ ճանկերով վեր կը քաշուի։ Բագարատ կը հրամայէ անոր գլուխը կտրել եւ նետել Պարսիկներուն կողմը։ Բայց Հայոց զօրքերուն հրամանատարը՝ Ապրսամ կը դաւաճանէ, կ'անցնի թշնամիին կողմը, իսկ իշխանները կը քաշուին Անիի միջնաբերդը, թշնամին կը մտնէ քաղաք եւ կ'աւերէ։

Ի՞նչ կ'ըսէ պատմութիւնը։

Ցայտնի է, որ 1045ին Անին գրաւուած էր Բիւզանդացիներու կողմէ, իսկ Անիին նոր անկումը, որ դարձած է Դուրեանի թատերախաղին նիւթը, տեղի ունեցած է հետեւեալ պարագաներու մէջ։ 1064ին Ալփասլան կ'արշաւէ Հայաստան, կը գրաւէ Լոռին, կ'իջնէ Շիրակ եւ կը պաշարէ Անին։ Ալփասլան բերած էր պարհուրելի բարան մը։ Զինուորները զոհուած էին քաջաբար։ «Եւ թէպէտ վրացին Գրիգոր՝ որ երկրորդ իշխան էր, բազում հնարս գործեաց ընդդէմ բարանին, այլ ոչ կարաց խափանել զզօրութիւն նորա, եւ ոչ կարծէին եւս հնարիցն գտանել»։ Վերջապէս թշնամին կը խորտակէ պարիսպին հատուածը, բայց քանդուած կողմէն կարելի չէր քաղաք մտնել։ Ուստի Ալփասլան կը հրամայէ նահանջել։ Իսկ «տկարամիտ» իշխաններ Բագրատն ու Գրիգորը, որ յոգնած էին պատերազմելէ, կը կարծեն, թէ Պարսիկները օգնական ուժեր կը բերեն, կ'ամրանան միջնաբերդին մէջ, քաղաքացիները կը մատնուին խուճապի։ Թշնամին կը հասկնայ, կը վերադառնայ եւ գրաւելով քաղաքը, կը սկսի կողոպուտը, աւերը, հրկիզումն ու ջարդը։

Համադրենք պատմական փաստերը եւ Դուրեանի պատկերացուցածը։ Ճիշդ է, որ Անին դիմադրած է, որ Ալփասլանը իսկապէս բարան բերած էր, որ իշխանները փոքրոգի գտնուած են, որ Անին գրաւուած եւ աւերուած է խուճապի պատճառով։ Բայց միայն այսքանը։ Լաստիվերտցին չէ ըսած, թէ ով էր Անիի իշխանը, մինչդեռ Ուռհայեցին կ'ակնարկէ («... Անօրէն իշխանքն Հռոմոց՝ զորս կացուցեալ էր թագաւորն պահապանս տանն Հայոց, Բագարատ հայրն Սմբատայ եւ Գրիգոր Բակուրանին որդին՝ վրացի ազգաւ ...»), իսկ Չամչեանը, որ օգտագործած է ուրիշ աղբիւրներ, ինչպէս Սամուէլ Անեցին, Վարդան պատմիչը, ուղղակի կը յիշատակէ Բագրատի ծագումով հայ եւ Գրիգորի՝ վրացի ըլլալը։ Պ. Դուրեանը Ուռհայեցիի կամ Չամչեանի ազդեցութեամբ Բագարատը (Բագրատ) կը համարի հայ, բայց վրացի իշխանը հրապարակ չի գար։ Եւ ապա, թատերախաղին մէջ կան ուրիշ տիպարներ եւս. պարսիկ իշխան Ազկանը, որ գաղտնի կ'օգնէ Հայերուն, Որտելմեղ զօրապետը, որ գերի կ'առնուի, պատանի հերոս Լեւոնը, որ կ'այրէ բարանը, Վահրամ քահանան եւ ուրիշներ։ Երեւակայակա՞ն են ասոնք։ Ոչ։ Ասոնք պատմական անձնաւորութիւններ են, բայց գործած են ոչ թէ Անիի մէջ, 1064ին, Ալփասլանի արշաւանքին ժամանակ, այլ Մանազկերտի հերոսական պաշտպանութեան օրերուն, 1054ին, երբ սելջուկ հորդաներուն գլուխը կը գտնուէր Տուղրիլ։ (Լաստիվերտցի)։

Դուրեանի կորսուած թատերախաղերուն մէջ յիշատակուած է նաեւ «Տիգրան Բ.» ողբերգութիւնը։ Ասիկա հինգ մասէ կամ «երեւոյթէ» բաղկացած ստեղծագործութիւն է, որուն առաջին երկու մասերուն («Փիննա» եւ «Ասուդ կամ Լեզուահատն») բովանդակութիւնը Ա. Զօպանեանին համար շարադրած է Մաքսուտ Միհրդատեանց։

Համառօտ գիծերով ներկայացնենք «Տիգրան Բ.ի» երկու «երեւոյթներուն» բովանդակութիւնը։

Տիգրան Բ. գերի բռնած է Հռոմի ծերակոյտի նախագահին աղջիկը՝ Փիննան եւ գիտէ, որ պատերազմը անխուսափելի է։ Տոլեղերեայ սահմանները պաշտպանելու նպատակով Պոնտոսի թագաւոր կը հռչակէ Միհրդատը։ Հայ – պոնտական դաշինքը ամրապնդելու համար Տիգրան թագաժառանգը՝ Արտաւազդ կ'ամուսնանայ Միհրդատին աղջկան Սիրանոյշի հետ։ Միհրդատ կը գրաւէ Կապադովկիան՝ գահ կը բարձրացնէ իր ութամեայ զաւակը Արիարաթ՝ իբր խնամակալ նշանակելով Գորդիոսը։ Կապադովկիոյ գահընկեց թագաւորը՝ Արիոբարզան կը դիմէ Հռոմէացիներու օգնութեան։ Կոռնելիոս Սիղղան Ոպպիոս զօրապետին հետ կը պատրաստուի արշաւել Տիգրանի դէմ։ Դեսպան Մանիոս Հայոց թագաւորէն կը պահանջէ Փիննայի ազատ արձակումը եւ կը մերժուի։ Կը սկսի պատերազմը։ Տիգրան իր Միհրան եւ Բակուր զօրապետներուն կը հրամայէ Միհրդատին հետ ջախջախել Հռոմայեցիները։ Թշնամիին կողմը կ'անցնին Բագրատունի ասպետ Ասուդը, որու լեզուն Տիգրան կտրել տուած էր կուռքերուն չերկրպագած ըլլալուն համար։ Միհրդատ վերստին կը գրաւէ Պոնտոսն ու Կապադովկիան եւ վերստին գահ կը բարձրացնէ Արիարաթը, որուն Հռոմէացիները գահընկեց ըրած էին։ Միհրդատի աւագ զաւակը՝ Փառնակես կը նախանձի։ Այս վերջինը կը միանայ Ասուդի, Պոնտոսի իշխան Սուրէնի, ծովահէններու գլխաւոր Կորդիասի, բայց դաւաճանութիւնը երեւան կ'ելնէ, եւ Միհրդատ կը ձերբակալէ իր զաւակը։ Մինչ Հռոմէացի զօրավար Կոտտաս կը պատրաստուի դիմաւորել Լուկուլլոսը, վրայ կը հասնի Տիգրան եւ կը հրթեհէ թշնամիին նաւերը։

Անմիջապէս նկատել տանք, որ Փիննան պատմական անձնաւորութիւն չէ։ Ճիշդ է, որ Տիգրան Մեծ Ասորիքի եւ Փիւնիկի պատերազմներուն ընթացքին գերի կը բռնէ Սելեւկիայի Սելինէ – Կղէոպատրա թագուհին եւ կը գլխատէ զայն Լուկուլլոսի 69ի արշաւանքէն առաջ։ Հայ – հռովմէական կռիւները սկսած են Միհրդատի պատճառով։ Մտացածին է նաեւ Սիրանոյշը։ Բայց հիմնական տիպարներն ու փաստերը իրական են։ Ողբերգութեան գործողութիւնները կ'ընդգրկեն հայ-պոնտական դաշինքէն (95 – 94 Ք. Ա.) մինչեւ Քաղկեդոնի մօտ Կոտտասի զօրքերուն եւ նաւատորմիղին ջախջախումը (77ին Ք. Ա.)։

Այս բոլոր դէմքերուն եւ դէպքերուն մասին գրած է Հ. Չամչեան, այնպէս որ Դուրեան առաւելապէս օգտուած է անոր պատմութենէն։ Պատմական անձնաւորութիւններ են Տիգրան Բ., նախ փոխարքայ, ապա Պոնտոսի թագաւոր Միհրդատը, Կապադովկիոյ թագաւոր Արիոբարզան, թագաժառանգ Արտաւազդը, արքայորդի Տիրանը, Բագրատունի իշխան Ասուդը, զօրապետներ Բակուրը, Միհրանը, Կոռնելիոս Սիղղան, Ոպպիոսը, Կոտտասը, դեսպան Մանիոսը, Պոնտոսի թագուհի Արտաշամա, Լուկուլլոսը, Միհրդատի զաւակները Փառնակէսն ու Արիարաթը, խնամակալ Գորդիոսը։

Մենք քննեցինք Պետրոս Դուրեանի բոլոր յայտնի ողբերգութիւնները։ Կը պարզուի, որ թատերգակը լաւ ծանօթ էր պատմական աղբիւրներուն, որ պատմականին կողքին կայ նաեւ երեւակայածինը։

Ա. ՇԱՐՈՒՐԵԱՆ

(Պատմա- բանասիրական հանդէս»

ՋՐՈՅՑ ՎԱՎԱ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հ.— Հասկանալի է Տիկին Խաչատուրեան. ձեզ չյոգնեցնելու համար պիտի խնդրէի, որ բնորոշէիք իր ստեղծագործական կեանքի երկրորդ եւ երրորդ շրջանները, որ քիչ առաջ յիշեցիք։

Պ.— 1930ի վերջերը,, Յովհաննէս Խան Մասեհեանի թելադրութեամբ ..

Թղթ.— Ներեցէք, Շէյքսփիրի թարգմանիչի մասին է ձեր խօսքը։

Պ.— Այո, նոյն ինքը, այդ ժամանակ նա Պարսկաստանի դեսպանն էր Լոնտոնում։ Ուրեմն Մասէհեան Խանի թելադրութեամբ, Խաչատուրեան շուտով մեկնեց Իսպահան, վերարտադրելու համար Շահ Աբբասեան շրջանի, 17րդ դարի, պալատների որմնանկարները, որոնք ժամանակի ընթացքին գրեթէ բոլորովին փճացած եւ ջնջուած էին պատերի վրայից կիսակործան պալատների մէջ։ Ֆրանսացի մեծ հայագէտ Անդրէ Գոդար, շատ խրախուսիօրէն ասել է թէ «Ս. Խաչատուրեանը իր հրաշք վրձինով կարողացաւ վերստեղծել այն ինչ որ չկար պատերի վրայ»։

1962ին երբ այցելեցի Հայաստան, այնտեղից անցայ Իսպահան իմ աչքերով տեսնելու համար այդ մաշուած որմնանկարները, որոնք կեանք էին առել ամուսնուս ...

(Պատմա- բանասիրական հանդէս»

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Այո, այժմ ճամբան է, շարունակեց զինուորականը, ապահովութեան համար Սելանիկէն կառախումբ չնստեցաւ, այլ մինչեւ առաջին կայարանը դեղջկական կառքով մը գնաց. այս զգուշութիւնը ձեռք առինք, որովհետեւ բաւական իրաբանցում սկսած է տիրել ոստիկանութեան մէջ, Էմին Էֆէնտիի անհետացման առթիւ։

— Ի՞նչպէս, այդ իրողութիւնը երեւան ելա՞ծ է։

— Բնականաբար։ Նաւապետը չէր կրնար ծածկել իր շոգենաւուն ուղեւորներէն մէկին անհետացումը։ Իրողութիւնը իր հիւպատոսարանին ձեռամբ տեղեկագրած է կառավարութեան եւ առաջարկած է որ քննութեան մը ձեռնարկուի, ստուգելու համար թէ Էմին պէյ ոճիրի՞ մը թէ արկածի մը զոհ գացած է։

— Ո՛րքան լաւ ըրեր ենք զինքը անմիջապէս հեռացնելով, գոչեց տիկինը։

Հարիւրապետը այս տեղեկութիւնները հաղորդելէ ետքը մեկնեցաւ ըսելով.

— Այս գիշեր ձեզի կը սպասենք պարոն Լեվիի տունը, ձեր մեկնումէն առաջ պէտք է որ մէկ քանի կարեւոր խնդիրներու մասին խորհրդակցինք։

Ընթրիքէն ետքը, Սալիհա Հանըմ պանդոկէն դուրս ելաւ ժամադրավայրը երթալու համար։ Կառք մը կը սպասէր իրեն։ Պանդոկին սպասաւորը կառքին դռնակը բացաւ։ Նոյն միջոցին երկու անծանօթներ կանգ առին կառքին քով եւ իրենցմէ մէկը ուշադիր ակնարկը ուղղեց Սալիհա Հանըմի, որ աշխոյժ ոստումով մը կառք մտաւ։ Սպասաւորը դռնակը գոցեց եւ կառքը ճամբայ ելաւ։

— Ահաւասիկ այս է ամերիկուհի տիկին Պլաքթոնը, ըսաւ մարդոցմէ մին։

— Այո, ճանչցայ, նոյնինքն է, գլուխս գրաւ կը դնեմ, պատասխանեց միւսը որ ուշադիր նայած էր կնոջ։

— Ի՞նչ կ'ըսես, չըլլայ որ սխալիս… գիտե՞ս թէ յետոյ ի՛նչ մեծ պատասխանատուութիւն կը բերենք մեր վրայ։

— Կ'երդնում որ նոյնինքն Սալիհա Հանըմն է քու տիկին Պլաքթոնդ, ըսաւ անծանօթը, աչքերը կը մատնեն զինքը, այն աչքերը զորս առաջին անգամ Զամըրճայի թաքստոցին մէջ զինքը ձերբակալած ատեննիս տեսայ եւ որոնք դրոշմուած են մտքիս մէջ… չէ, անկարելի է որ սխալիմ…։

Երկու անծանօթները հեռացան պանդոկին քովէն ու աներեւոյթ եղան քովի փողոցին մէջ, առանց մէկուն ուշադրութիւնը գրաւելու։

Հարիւրապետ Քեազիմ պէյի տուած տեղեկութիւնները Սալիհա Հանըմին անկատար էին։ Խնդիրը շատ աւելի ծանրակշիռ էր քան ինչ որ ինք կ'ենթադրէր ու միմիայն Սիտռնի նաւապետին յայտարարութեան մէջ չէր ամփոփուեր։

Դեսպանատան պահականուին սպաները որոնք հիւրընկալած էին թիկնապահը եւ զայն Սիտռն փոխադրած, թէեւ որոշած էին խիստ գաղտնի պահել իրողութիւնը, սակայն շոգենաւուն մէջ գտնուող երկրորդական անձ մը որ ամէն բան կասկած էր՝ զայն ծածկաբար յայտնած էր բարեկամի մը, որ փութացած էր նոյնքան ծածկաբար եւ խորհրդաւոր կերպով իրողութիւնը հաղորդելու ուրիշ բարեկամի մը։ Թիկնապահին անակնկալ փախուստը այնքան կը զբաղեցնէր թէ՛ պալատականները եւ թէ դեսպանատան շրջանակները, որ լուրը ականջէ ականջ փսփսալով՝ վերջապէս հասած էր Եըլտըզ։ Բայց Սիտռն արդէն երկու օրէ ի վեր մեկնած էր Պոլսէն։ Այսուհանդերձ իսկոյն ծածկագիր հեռագիր մը ուղղուեցաւ Եըլտըզէն Սելանիկի վալիին իրողութիւնը ծանուցանելու համար։ Հեռագիրը կը յայտնէր թէ թիկնապահ Մէհմէտ փաշա Սուլթանին դէմ դաւաճանելէ ետքը, խոյս տուած էր Պոլիսէն եւ ապաստանած Սիտռնի մէջ, թէ նոյն շոգենաւը կը գտնուէր Էմին Էֆէնտի, որ պաշտօն ունէր հետապնդելու փախստականը։ Հեռագիրը հրահանգ կուտար ձերբակալելու Մէհմէտ փաշան, եթէ ցամաք ելած է, իսկ եթէ շոգենաւուն մէջ կը գտնուի, միջոց մը գտնել զինքը ցամաք հանելու, նոյնիսկ բռնութեան դիմելով։

Վալին երբ այս հեռագիրը ստացաւ, արդէն Սիտռն չորս ժամէ ի վեր քարափը կը գտնուէր։ Իսկոյն ոստիկաններ եւ լրտեսներ ղրկուեցան Եըլտըզէն եկած հրամանը գործադրելու համար, սակայն շատ ուշ էր արդէն։ Միեւնոյն ատեն Էմին Էֆէնտիի անյայտացման լուրը հասաւ վալիին՝ հիւպատոսին կողմէ։ Սիտռն շոգենաւէն ցամաք ելած ամբողջ ուղեւորները քննութեան ենթարկուեցան։

Ամէնքն ալ քաղաքին մէջ ծանօթ անձեր էին ու իրենց կանոնաւոր թուղթերը ունէին։ Միայն մէկ ուղեւոր մը ցամաք ելած էր առանց անցագիր կամ տոմսակ ցոյց տալու, բայց այն ալ Ամերիկացի մըն էր, որ քաղաքը պտըտելէ ետք կըրկին Սիտռն պիտի վերադառնար ու ճամբան շարունակէր։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 72)

նուս վրձինով եւ խնամքով զարմացայ թէ ինչպէս ամուսինս կարողացել էր երկու տարիների իր տքնաջան աշխատանքով այդ պատմութիւնները վերստեղծել, որ աննշմարելի էին պատերի վրայ. ի զուր չէ որ պարսից Շահը, Ռիզա Շահը այն ժամանակ Խանութեան տիտղոս պարգեւեց ամուսնուս, ուրիշ շատ պատիւների հետ միասին:

Այս երկու տարուայ տանջալի աշխատանքով, Խաչատուրեան յաջողեց իր պատմական առաքելութեան մէջ անցած դարերի համարեա կորստի ու մոռացութեան մատնուած Պարսկական Սաֆավեան շքեղ եւ մեծարժէք արուեստը փայլուն կերպով վերակերտեց եւ փրկեց կորուստից: Իրանեան արուեստի գեղեցկութիւնն եւ գրաւչութիւնը այսպիսով գրաւեցին աշխարհի գեղագէտների ուշադրութիւնն ու հիացմունքը:

Այդ որմնանկարների մէջ կային Շահ Աբասի շրջանի Հայերի վերաբերեալ պատմուածքներ, որոնք նոյնպէս Խաչատուրեան վերակերտեց եւ կորուստից փրկեց: Նրանցից մէկն է «Խոճա Պետրոսի Քէֆը», Շահ Աբբասի ներկայութեամբ: Այս հսկայ պաստառը այժմ գտնւում է Փարիզի Թրոքատերոյի Թանգարանում:

Նոր Ջուղայի Ամենափրկիչ եկեղեցիին կից, Սարգիսը կազմակերպեց գեղարուեստական Թանգարանը, ուր հաւաքեց մեր հին արժէքները, եւ մինչեւ օրս ցոյց են տրւում այցելուներին: Վարչապետ Քոնրադ Ադէնաուրը երբ այցելեց Նոր Ջուղայի այդ Թանգարանը, մեծ հիացմունք յայտնեց որ Հայերը այսպիսի Թանգարան ունեն այդ քաղաքում: Թանգարանին կից նա հիմնեց նոյնպէս Գեղարուեստի դպրոց, եւ հասցրեց նկարիչների մէկ փայլուն սերունդ, որոնցից շատերը այսօր համբաւի են տիրացած, ինչպէս Բիբեղեանը, Նալբանդեանը եւ ուրիշներ:

Հ.— Անշուշտ Սարգիս Խաչատուրեանի կոթողական գործը որ վաւերացրեց իր միջազգային համբաւը, Պարսկաստանից յետոյ Հնդկաստանի վիմափոր տաճարների որմնանկարների շարքն է: Հետաքրքիր պիտի լինէր, Տիկին Խաչատուրեան ուղղակի ձեզանից լսել նրա այդ տարիների աշխատանքների մասին:

Պ.— Այդ իր ստեղծագործական կեանքի երրորդ շրջանն է, որին պիտի անդրադառնայի արդէն:

1938ին էր այդ. մէկ առաւօտ զարթնեց եւ ասաց. «Ես պիտի գնամ Հնդկաստան». չգիտեմ ինչպէս բացատրեմ այդ յանկարծակի եւ անսպասելի որոշումը, թերեւս ներքին մէկ խորհրդաւոր մղում, կամ արուեստագէտի իր անհանգիստ խառնուածքը, չգոհացող հոգին, որ միշտ նոր աշխարհներ էր փնտռում:

Հնդկաստանում, աննկարագրելի դժուար պայմանների տակ, Խաչատուրեան ձեռնարկեց առաջին դարից մինչեւ վեցերորդ դարի հնդկական Բուդդայական եւ Բրահմական տաճարների որմնանկարների վերարտադրութեամբ, մօտաւորապէս 17 քարայրների մէջ, որոնցից ամենակարեւորը Աճանտայում:

Այս աշխատանքները Խաչատուրեան կատարեց ամենատաժանելի պայմանների տակ, հիւանդութիւններով եւ համաճարակներով ողողուած շրջաններում, չորս երկար տարիներ խոնաւ եւ մութ քարայրներում, հայելիներով լուսաւորելով ներսը. միջատների, սողունների եւ կապիկների մէջ, որոնք անընդհատ չարչարում էին իրեն: Իր առողջութեան, կարող եմ ասել իր կեանքի գնով, նա իրագործեց համաշխարհային նշանակութիւն ունեցող այս հոյակապ գործը:

Հ.— Տիկին Խաչատուրեան, այդ չորս տարիների ընթացքին թուով քանի՞ պաստառներ արտադրեց ձեր ամուսինը Հնդկաստանում:

Պ.— Հնդկաստանում նա արտադրեց մօտաւորապէս հարիւր պաստառներ, զանազան չափերի, ամենամեծը կը լինի ութից տաս մեթր:

Քսան հատը գտնւում են Նիւ Դէլհիի Թանգարանում, մի քանիսն էլ Հնդկաստանի ուրիշ քաղաքներում:

Տասնըհինգ կտոր գտնւում են Փարիզի Միւզէ Գիմէ, ու մասնաւոր մէկ սենեակ է յատկացուած Սարգիս Խաչատուրեանի գործերին:

Երեք հատ Նիւ Եորքի Մէթրոպոլիտէն Միւզէում եւ մի տասնեակ էլ Ամերիկայի զանազան Թանգարաններում:

Հ.— Ի՞նչ եղաւ Տիկին Խաչատուրեան, միջազգային անդրադարձումը ձեր ամուսնու այս պատմական մեծ արժէք ունեցող գործի հանդէպ:

Պ.— Ամուսնուս այս գործերի հանդէպ, մեծ եղաւ միջազգային գնահատանքը: Ցուցահանդէսներ կազմակերպուեցին աշխարհի համարեա բոլոր մեծ քաղաքներում:

Օհ, ինձ մօտ մնացել են մօտաւորապէս 70 պաստառներ ամուսնուս գործերից, որոնցից յիսունը ներկայացնում են Աճանտայի, Բախի, Բաղամիի, Սէյլանի եւայլ տաճարների պատմութիւնները: Սրանք ամբողջականութիւն են, եւ ես չեմ ուզում որ այս նկարները ցրուեն:

Հ.— Կարելի՞ է հարցնել Տիկին Խաչատուրեան, թէ որքան է այս նկարների դրամական արժէքը:

Պ.— Այս նկարները անգնահատելի են: Դրամական արժէքը դժուար է ճշդել: Ժամանակը եւ պատմութիւնն են, որ պիտի տան բուն որոշումը:

Հ.— Թոյլ կը տա՞ք հարցնել, թէ ի՞նչ է ձեր ծրագիրը այս նկարների առընչութեամբ:

Պ.— Ուրախ եմ որ հարցրիք: Հակառակ անոր որ շատ առաջարկներ եմ ունեցել օտար հաստատութիւնների կողմից ամբողջական գործը գնելու, եւ որոնց նամակները տրամադրութեանս տակ են. ես մերժել եմ, որովհետեւ գերագոյն բաղձանքս է, ինչպէս եւ ամուսնոյս փափաքն էր որ այս գործերը հաւաքուեն Հայաստանի Թանգարանում:

ՓԱՐԻԶԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Նախանցեալ Կիրակի ընտանեկան ճոխ թէյասեղան մը տրուեցաւ Սանթրոյի սըրահներէն մէկուն մէջ: Ներկայ էր եկեղեցւոյ վարչութիւնը եւ գեղարուեստասէր հասարակութիւնը:

Արա Պարթեւեան եւ իր ղեկավարած երգչախումբը գործակցաբար՝ համերաշխ ոգիով ջանք չէին խնայած ճոխ յայտագիր մը ներկայացնելու հանդիսականներուն, որոնք եկած էին լսելու հայ երաժշտութիւնը, հայ երգը եւ հայ խօսքը: Եռուզեռ մը ստեղծուած էր մտերմիկ սեղաններու շուրջ, զանազան խօսակցութիւններ գնահատական եւ քաջալերական խօսքեր, կարծիքներու փոխանակութիւն զիրար կը խաչաձեւէին երգչախումբին գործունէութեան եւ անոր արձանագրած յաջողութիւններուն մասին:

Որոշեալ ժամէն քիչ մը ուշ՝ երգչախումբի անդամներէն՝ խօսնակ Պ. Գ. Թորոսեան հանդէսին բացումը կատարելէ ետք, շնորհակալութիւն յայտնեց ներկայ հանդիսականներուն՝ որոնք եկած էին քաջալերելու թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս սոյն ազգօգուտ ձեռնարկին յաջողութեան, եւ հրաւիրեց երիտասարդ ուժերը բոլորուելու երգչախումբին շուրջ ուժեղացնելու համար հայ երգը եւ միանգամայն գրաւելու հեռացող անդամներու թափուր մնացած տեղերը:

Գեղարուեստական բաժինը սկսաւ իր այլազան կողմերով, Հայաստանէն եկած երիտասարդ ջութակահար Պ. Թորգոմեան իր ջութակով՝ եւ Օր. Պասմաճեան (Ատխս Ասլաբայէն) իր դաշնակով՝ հիացում պատճառեցին ունկնդիրներուն: Տիկին Փափազեանի եւ Օր. Ա. Քէօսէեանի ժողովրդական երգերը մեծ խանդավառութիւն ստեղծեցին, ժողովրդական երգիչներ, Գարանֆիլեան եւ Ֆընտըքեան, Պետիկեան եւ Ֆէրմանեան մասնայատուկ զգեստներով իրենց Հայաստանեան երգերով ընկերակցութեամբ դաշնակի Տիկին Սօնա Թորոսեանի եւ Օր. Մայտա Մարգարեանի, թնդացուցին սրահը խոլ ծափահարութիւններով՝ ապրեցնելով պահ մը հայրենի երկրին մէջ մեզ բոլորս: Նոր Սերունդէն Օր. Մարտիրոսեան Սիլվա Կապուտիկեանի «Խօսք իմ որդոյն»ը արտասանեց վճիտ առոգանութեամբ յուզելով բոլորը: Տիկին Իրիս Պիւլպիւլեան՝ Փափազեանի հայերէն եւ խտալերէն երգերը անգամ մը եւս շեշտեցին իր ձայնին հարուստ հնչականութիւնը:

Եւ ահա երգչախումբը բեմին վրայ, ղեկավարութեամբ Արա Պարթեւեանի, կրօնական եւ հայկական երգեր իրարու կը յաջորդեն, հոդ՝ տարիներու տքնաջան եւ հետեւողական աշխատանք մը ի յայտ կուգայ:

Սօսի պարախումբն ալ իր բաժինը բերած էր այս գեղարուեստական ցերեկոյթին, շնորհաւորելի էին մեր անուշիկ աղջիկները իրենց հայկական տարազներով, շնորհալի շարժումներով եւ իրենց նազելաճեմ պարերով, մեծ էր խանդավառութիւնը, յայտագրին բոլոր դերակատարները արժանացան որոտընդոստ ծափերու:

Ցաւարտ յայտագրի, անակնկալի մը հաճոյքը ունեցանք երբ բեմին վրայ տեսանք մեր արուեստագէտին պղինձէ կիսանդրին՝ նուիրուած երգչախումբին կողմէ՝ ի յարգանս իր երկարամեայ երաժշտական գործունէութեան: Այս առթիւ Արա Պարթեւեան խոր զգայնութեամբ բեմին վրայ շնորհակալութիւն յայտնեց երգչախումբի բոլոր անդամներուն՝ իր անձին եւ գործին ուղղուած մեծարանքին համար:

Հանդէսը փակելէ առաջ Սերովբէ Արք. քանի մը քաջալերական խօսքեր ըրաւ մեր ժողովրդական համբաւ շահած երաժիշտին՝ որ երկար տարիներ տքնաջան աշխատութեամբ ուսումնասիրած է հայ երաժշտութիւնը, հայ երգը իր զանազան կողմերով, ինչպէս նաեւ բոլոր երգչախումբի անդամներուն որոնք իրենց սուղ ժամերէն զոհելով կը գոհացնեն հայ եկեղեցին իրենց պատարագի երգեցողութեամբ եւ հայ ժողովուրդը զանազան համերգներով:

Հանդիսականները մեկնեցան ուրախ եւ զուարթ, հայկական քանի մը ժամեր հաւաքաբար անցուցած ըլլալու գոհունակութեամբ:

Հոս հարկ է յիշել Ալիշանի պատգամը՝ «Ծագէ՛ հայ հանճար, փայլէ՛ բիւր բոցեր Իմանան ազգեր թէ Հայք չեն անցեր»:

ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ ՀԱՅ ՄԸ Ի ՊԱՏՈՒԻ

1969 Փետր. 28ին, իր Թաղին քաղաքապետին կողմէ շնորհաւորութեան արժանացաւ Արշակ Թոթվանեան որ այդ օրը կը տօնէր իր ծննդեան հարիւրամեակը: Այս առթիւ մասնաւոր արարողութիւն մը տեղի ունեցաւ իր բնակարանը, տեղւոյն Ֆրանսական Թաղապետութեան կողմէ:

Արշակ Թոթվանեան ծնած է Փարիզ, 1869 Փետր. 28ին, ջութակահար եւ նկարիչ, աշակերտած է գեղարուեստից վարժարանը եւ Վենետիկ ուր իբր դասատու ունեցած է Փրոֆ. Փաօլէթթի:

Փառքի անցեալէ մը հասած է համեստ ներկայի մը, արդիական շէնքի մը 8րդ յարկի սպասուհիի սենեակի մը մէջ, ուր կ'ապրի, նստած իր անկողինին մէջ:

Պաշտօնական նկարիչը եղած է Պարսից շահին, մտերիմը՝ Տըպլուսիի, Շարփանթէի, հասած է տարիքի մը, ուր այլեւս ծանօթ չի կրնար ունենալ: Ամուսնացած է 1899ին Հայուհիի մը հետ եւ ունեցած է երկու զաւակ, որոնք Ֆրանսա կ'ապրին: Երեսուն տարիէ չի ծխեր ու համբերութեամբ օրերը իրիկուն կ'ընէ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (430)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

ՌԷԺԻԻ ԿԱՌՔԵՐՈՒՆ ՎԱՐՁՔԸ ԵՐԿՈՒ ՖՐԱՆՔ Է ԱՄԷՆ ՄԷԿ ԺԱՄԻ ՀԱՄԱՐ

Մարիուս այս տեսարանը տեսած էր իր բոլոր մանրամասնութիւններով, բայց իրականին մէջ բան տեսած չէր: Աչքերը նորատի օրիորդին վրայ յառեր էին անդուլ: Օրիորդին դէպի սենեակ յառաջանալէն ի վեր, կրնանք ըսել թէ, Մարիուսի սիրտը պաշարուած էր միայն անով: Անոր գալէն մինչեւ մեկնումը Մարիուս ապրած էր այն հիասքանչ կեանքով, որ ամէն նիւթական ըմբռնում կը դադրի եւ հոգին ամբողջութեամբ կը սեւեռի մէկ կէտի վրայ միայն:

Կը նայէր ոչ թէ այդ աղջկան, այլ այն լոյսին, որ սնդուսեայ լօթիկ եւ թաւիշէ փեղոյր մը ունէր:

Եթէ Սիրիուս աստղը սենեակը մտած ըլլար, աւելի սաստիկ շլացում պիտի չըտար Մարիուսին:

Մինչ չքնաղ օրիորդը ծրարը կը քակէր, զգեստները եւ վերմակները կը բանար, բարեխրարար հիւանդ մօրը եւ կարեկցաբար վիրաւոր աղջկան հարցումներ կ'ընէր, Մարիուս կը դիտէր անոր իւրաքանչիւր շարժումը, բոլոր խօսքերը լսել կը ջանար: Կը ճանչնար անոր աչքերը, ճակատը, գեղեցկութիւնը, հասակը, քայլը, բայց ձայնին հնչիւնը չէր ճանչնար: Կարծած էր թէ Լիւքսէմպուրկի մէջ անոր քանի մը խօսքը լսած է, բայց կատարելապէս ապահով չէր լսած ըլլալուն:

Իր կեանքէն տասը տարի կուտար անոր խօսիլը լսելու, այդ երաժշտութենէն մաս մը առնելով հոգիին մէջ պահելու համար:

Բայց ամէն բան անլսելի կը մնար Ժոնտրէթի ողորմելի վայնասուններուն եւ շեփորական աղմուկներուն պատճառաւ:

Մարիուս հիացումով գրաւուած ժամանակ, միանգամայն իրապէս կը բարկանար Ժոնտրէթի դէմ: Գեղանի օրիորդին կը նայէր անընդհատ եւ սիրագին: Չէր կրնար երեւակայել թէ իրօք այն երկնային արարածն էր այն, զոր այս գարշելի մարդոց եւ սոսկալի խուցին մէջ կը նշմարէր:

Կը կարծէր թէ գորտերու մէջ կոլիպրի (*) մը կը տեսնէ:

Երբ գեղանի աղջիկը դուրս ելաւ, Մարիուս ուզեց անմիջապէս ետեւէն երթալ, հետքը չթողուլ, չբաժնուիլ մինչեւ գիտնալը թէ ո՛ւր կը բնակի, գէթ դարձեալ չկորսնցնել զայն, այսպիսի հրաշքով մը վերստին գտնելէ ետք: Վար ցատկեց գարնէն եւ փեղոյրը առաւ:

Երբ ձեռքը պարզունակի սողնակին կը տանէր դուրս ելլելու համար, բան մը եկաւ միտքը եւ կանգ առաւ:

Նրբանցքը երկար, սանդուխը ցից, Ժոնտրէթ ալ շաղակրատ էր. Պ. Լըպլան անշուշտ տակաւին կառքը մտած չէր, հետեւաբար նրբանցքին մէջ, կամ սանդուխին վրայ, կամ շեմին վրայ եթէ ետ դառնալով Մարիուսը տեսնէր այս տունին մէջ, անշուշտ պիտի խռովէր, եւ նորէն անոր ձեռքէն ազատելու միջոցը պիտի գտնէր, եւ այս անգամ ալ Մարիուսին յոյսը ի դերեւ կ'ելլէր:

— Ի՞նչ ընեմ, սպասե՞մ արդեօք քիչ մը, կ'ըսէր իւրովի Մարիուս, բայց սպասելու ատենն կառքը կրնայ մեկնիլ:

Մարիուս վարանումի մէջ էր:

Վերջապէս վտանգը աչք առաւ, եւ սենեակէն դուրս ելաւ:

Նրբանցքին մէջ ա՛լ ոչ ոք կար:

Դէպի սանդուխը վազեց: Սանդուխին վրայ ալ մարդ չկար:

Շուտ մը իջաւ, պուլվարը հասաւ ճիշդ այն պահուն, ուր կառքի մը Փըթի Պանքիէի փողոցին անկիւնէն դառնալը եւ Փարիզ վերադառնալը տեսաւ:

Մարիուս վազելով գնաց դէպի այդ կողմը, երբ պուլվարին անկիւնը հասաւ, նորէն տեսաւ այդ կառքը, որ Մուֆթարի փողոցէն կուղար պարզապէս. կառքը արդէն բաւական հեռու էր, եւ ամենեւին կարելի չէր հասնիլ անոր: Ի՞նչ ընէր... վազէ՞ր. անկարելի բան, մանաւանդ որ Պ. Լըպլան իր նստած կառքին մէջ անշուշտ պիտի տեսնէր անոր այսպէս վազելով կառքի ետեւէն երթալը, եւ պիտի ճանչնար զայն:

Նոյն պահուն, — ի՛նչ անլուր եւ հրաշալի դիպուած, — Մարիուս Ռէժիի երկանիւ կառք մը նշմարեց, որ պուլվարին վրայէն պարապ կ'անցնէր: Մտածելու հարկ չկար. պէտք էր մտնել այս երկանիւ կառքը եւ Պ. Լըպլանին կառքին ետեւէն երթալ: Ասիկա ապահով, ազդու եւ անվտանգ միջոց մըն էր:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

(*) Կոլիպրի, փոքր եւ գունեղ թռչուն մըն է շատ գեղեցիկ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Աննիկ Փաթփաթեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կի- րակի առաւօտ ժամը 10·30ին, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյն իրենց ամուս- նոյն եւ հօր՝

ՍՏԵՓԱՆ ՓԱԹՓԱԹԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

×

Վաղարշակ Տէր - Վարդանեան եւ զա- ւակները , հոգեհանգստեան արարողու- թեան պաշտօն կը խնդրեն իրենց կնոջ եւ մօր նորոգ հանգուցեալ

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՏԷՐ-ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Պոմոնի Ս· Գր· Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, 9 Մարտ, Կիրակի յետ պատարագի :

Առ ի գիտութիւն հանգուցեալի յիշա- տակը յարգողներուն :

×

Պ· Յակոբ Լէպլէպիճեան եւ զաւակնե- րը՝ Տէր եւ Տիկին Աւետիս Լէպլէպիճեան, Տէր եւ Տիկին Ալթունեան, Արիս, Մկր- տիչ եւ Պօղոս Լէպլէպիճեան, կը ծանու- ցանեն թէ հոգեհանգիստ պիտի կատար- ուի այս Կիրակի առաւօտ Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյն իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՌԵԲԵԿԱ ԼԷՊԼԷՊԻՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պ· Յ· Սիմոնեան եւ զա- ւակները , Այրի Տիկին Անթառամ Փա- փազեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհան- գստեան պաշտօն կը կատարուի այս կի- րակի (9 Մարտ) Պուլ· Օտտոյի Ս· Յա- կոբ եկեղեցւոյն մէջ, իրենց կնոջ, մօր եւ զաւկին՝

ԱՆԳԻՆԷ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ (ծնեալ Պալեան) մահուան քառասունքին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

×

Ալֆորվիլի Հայ Մարմնամարզական Մի- ութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կա- տարել կուտայ իր մահացած ընկերներու յիշատակ, այս Կիրակի առաւօտ, Ալ- ֆորվիլի Ս· Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյն :

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշա- տակը յարգողներուն :

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Փիւժէ - Սիւռ - Արժանսէն Պ· Արմե- նակ Դաւիթեան յիսուն ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Ասատուր Քէօսէեան 20 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ի , Տիկին Ա· Սիմոնեանի մահուան քառասունքին առթիւ :

Ի ՊԱՏԻՒ ՋՕՐ. ՍԱՐԳԻՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը երեկոյթ մը կազմակերպած է ի պատիւ Զօր· Ս· Մարտիրոսեանի եւ Միութեան հիմնադրութեան 52ամեակին առթիւ , այս Կիրակի (Մարտ 9) կէս օրէ ետք ժամը 15էն 19 :

Միութիւնիթէյի մէկ սրահին մէջ :

Մանրամասնութիւնները՝ յաջորդով :

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Նայիրի պարախումբի թէյասեղանը Կիրակի , Մարտ 16, ժամը 15էն 19, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ,

17 Րիւ Պլէօ , (մեթրօ Քատէ)

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՏԱՆ

(ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, 8 Մարտ, ժամը 21էն սկսեալ

Լաւ նուագախումբ : Ճոխ պիւֆէ :

Հաճելի մթնոլորտ

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18-Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մարտ 9, կէսօրէ ետք ժամը 4էն սկսեալ , Հայ Մշակոյթի Տան մէջ :

Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Ներկայացում ի նպաստ Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեցւոյ , Չորեք- շաբթի, Մարտ 12, ժամը 20·45ին

Սինեմա - Քազինօ, 12պիս, Ավընիւ Փիէռ - Սեմառ (ԱՌՆՈՒՎԻԼ)

կը ներկայացուի

ԿԱՐԻՆԷ

(Լէպլէպիճի Հօր - Հօր)

Կարինէի դերը կ'երգէ՝ Գոհար Գաս- պարեան :

(Երաժշտութիւն՝ Տ· Չուխաճեան) :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9·30ին հեռատեսիլի Ա· կայանէն՝ Գառզու :

×

Այս Կիրակի առաւօտ 8ին ձայնասփիւ- ռի Ֆրանս - Քիւլթիւռ կայանէն՝ Հայ կրօնական երաժշտութիւն :

Հ. Յ. Դ.

Հ· Յ· Դ· «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի (5 Մարտ) , ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ· Կոմիտէի ներկա- յացուցիչը :

ՇԱՒԻԼ.— Հ ·Յ· Դ· Արզումեան խումբի ընկերական ընդհ· ժողովը այս Շա- բաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքա- տեղին : Ընկերներէ կը խնդրուի անդա- մատոմսերը միասին բերել :

ԻՍԻ.— Հ· Յ· Դ· «Զաւարեան» կոմի- տէի ընդհ· ժողովը այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 16ին, Պ· Յակոբ Ազատեանի սրճարանը , Րիւ տը լա Տէֆանս : Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ· կոմիտէի ներկայացուցիչը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պար- տաւորիչ է :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ· Յ· Դ· Սէն Ժերոմի «Հայաստան» խումբի ընկերական ընդհ· ժողովը այս Շաբաթ (8 Մարտ), ժամը 21- ին , ընկեր Մ· Զորպաճեանի բնակարա- նը: Խիստ կարեւոր օրակարգ : Պարտա- ւորիչ ներկայութիւն : Ներկայ կ'ըլլան Շրջ· կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Պոնտոսի Նահանգի Հայր· Միութեան ընդհ· ժողովը Երկուշաբթի, Մարտ 17ին, ժամը 3ին, Մշակոյթի Տան սրահը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ : Ներկաներու թիւը, ինչ որ ալ ըլլայ մե- ծամասնութիւն պիտի նկատուի :

ԿԱՊ· ԽԱՉԻ Պաննէօ - Քաշանի մաս- նաճիւղը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները , այս Շաբաթ , ժամը 16ին կէսօրէ ետք: Տիկին Գարա- օղլանեանի տունը , 22 Րիւ Լավուազիէ, Քաշան :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սերաստիոյ Դաւրայի Հայր· Միու- թեան կազմակերպած ճաշը Մարտ 23ին: Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

Նոր Սերունդի պարահանդէսը Ամպա- սատէօրի մէջ, Մայիս 4ին ժամը 17էն 24:

×

Զմիւռնիոյ եւ շրջականներու Հայր· Մի- ութեան տարեկան պարահանդէսը Մարտ 23ին, Սանթրոյի սրահներուն մէջ: Ման- րամասնութիւնները յառաջիկային :

×

Ապրիլ 27ին Վիէնի Հայ Ազգ· Միու- թեան ճեռնարկը :

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 90- ամեայ յոբելենական հանդէսը տեղի պի- տի ունենայ Մայիս չորսին :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ· Կ· Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութեան կողմէ :

Շաբաթ, Մարտ 8, ժամը 21ին Hôtel Splendid, Bd. d'Athènes

Նախագահութեամբ՝ Պ· ՋԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

կը նուագէ՝ ROBERT GONZALES

եւ իր ծանօթ նուագախումբը

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել վարչութեան անդամուհիներուն :

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ

Պարահանդէսի ընթացքին ոչ հանգանակութիւն եւ ոչ ալ աճուրդ :

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած կապոյտ խաչի Շրջ· վարչութեան կողմէ ի նպաստ Օգափոխութեան կայանին

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16էն 23

CHALET DES ILES, BOIS DE BOULOGNE
Métro Porte Dauphine

Շեհերազատի նուագախումբը իր բոլոր սոլիստներով :

Հայկական երգ ու պար, ճոխ եւ առատ պիւֆէ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Օգափոխութեան կայանի ծովահայեաց նոր շէնքին գնումին

Կիրակի, Մարտ 9, ժամը 17·24

ԱՄՊԱՍԱՏԷՕՐԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

(Métro : Concorde et Champs-Elysées)

Orchestre VARTIVANIAN et ses Mamboséros O. R. T. F.

Պար՝ հայկական եւ եւրոպական երաժշտութիւնով

ELECTION MISS CROIX - ROUGE

Ինչպէս նաեւ հաճելի անակնկալներ

Տոմսերու գինն է 10 ֆրանք· ուսանողներու կէս գին

Ապահովել սեղանները հեռաձայնելով 359 - 67 -03 :

ԱՌ Ի ՅԱՐԳԱՆՍ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

տարբեր յայտագրով կը ներկայանայ՝

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կը նախագահէ Ալֆորվիլի քաղաքապետ եւ Վալ տը Մառնի ընդհ· խորհրդատու

JOSEPH FRANCESCHI

Շաբաթ, Ապրիլ 12, ժամը 20·45ին

Palais des Sports

Մանրամասնութիւնները յետագային :

CESSION DE BAIL

Ch. Minassian vend sans intermédiaire fonds lingerie, bonneterie, mercerie. Chiffre d'Affaire 115.000 F. Bail 5 ans. Logement en pavillon 4 pièces, 2 cuisines, cellier, jardin. Loyer total 4.600 F par an.

19, Rue de Montlhéry
ST. MICHEL s/ORGE (Essonne)
Tél. 375 à Montlhéry

Visite le samedi.

ԶԱՏԻԿԸ
— ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ —

ԳԱՐՆԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐԵՒԱՆ

ԱՊՐԻԼ 2-ԷՆ 17

Երթուդարձ՝ օդանաւով — պանդոկ առաջին կարգ, «ԱՐՄԵՆԻԱ»յի մէջ

Այս բացառիկ ճամբորդութեան գինն է միայն՝ 2000 ֆրանք բոլոր ծախքերը մէջը:

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS — 22, Rue du 4-Septembre, PARIS, Tél. 742.77.40 ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ· ՈՒՆՃԵԱՆի, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15-18: ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆի, 13, ռիւ տը Ֆար, ժամը 15-18 (այս ժամերէն դուրս հեռաձայնել 48·94·74), ինչպէս եւ Զ· ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆի՝ 11 ռիւ Պասէն Սէն Ժիւլիէն: ԼԻՈՆԻ մէջ՝ ՊԱԼԵԱՆԻ՝ 145 ռիւ Պարապան, հեռաձայն՝ 60-01·11: ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆի, ՏԷՍԻՆԻ մէջ՝ Կ· ԳԱՐԱԵԱՆԻ :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ — ՏՈՄՍԱԿ — ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ — ԵՒԱՅԼՆ

FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, Rue de Trévise
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 7 ՄԱՐՏ
VENDREDI 7 MARS 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11457 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.457

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ

Վերջերս կռուադաշտի մը երեւոյթը կը պարզէ Թուրքիա, ուր երիտասարդները, մասնաւորաբար համալսարանական ուսանողները իրարու դէմ կը ճակատին զանազան առիթներով :

Փետրուարի 1968ի Մայիս Յունիսեան ուսանողական եւ բանուորական շար–ժումներու արձագանգը հասած էր մինչեւ Աթաթիւրքի երկիրը : Պոլսոյ, Անգարա–յի եւ Իզմիրի մէջ ազգայնական եւ ձախակողմեան ուսանողներ ալա թուրքա կռիւներ մղեցին իրարու դէմ քարերով, թուրերով, բիրերով, նոյնիսկ դանակով ու դաշոյնով, ռազմադաշտի վերածելով կրթական հիմնարկութիւններն ու փողոցները :

Երկու գլխաւոր հոսանքներ հետզհետէ հող կը շահին երիտասարդութեան շարքերուն մէջ : Երկու հակամարտ ճակատներ իրարու հետ մրցումի ելած են դեպքերը իրենց ուղղութեամբ կանոնաւորելու համար :

Ձախերը կազմակերպուած են համայնավարական մեթոտներով եւ ամէն առիթ կ'օգտագործեն ծայրայեղ միջոցներու դիմելու համար :

Կառավարութիւնը բուռն պայքար բացած է այս հոսանքին դէմ, որ փոխանակ տկարանալու, օրէ օր աստիճան մը աւելի կը զօրանայ : Հալածանքը տարածանք է : Ծայրայեղ ձախակողմեան գաղափարները կ'ողեւորեն ուսանողներն ու բանուորները, որոնց մօտ կը թուի թէ քարոզչական արդիւնաւէտ աշխատանքներ կը տարուին :

Ամերիկեան «աշխարհակալութեան» մասին մտքերը պղտորելը շատ դիւրին գործ է : Ապերախտ ազգ : Ամերիկեան տոլարներն էին, որ ողջնցուց սնանկութեան դուռը հասած Թուրքիան : Ամերիկեան դրամագլուխով է, որ նաւահանգիստներ կառուցուեցան, հազարաւոր քիլոմեթրներով ճամբաներ բացուեցան, օդակայաններ սարքուեցան : Ամերիկացիք էին, որ օդանաւերով, հրասայլերով, թնդանօթներով եւ ամէն կարգի արդիական զէնքերով օժտեցին թրքական բանակը : Ամերիկացի սպաներն էին, որ այդ զէնքերու գործածութիւնը սորվեցուցին «մէհմէտճիք»ներուն, այն միամիտ ու սի՛ն յոյսով, որ երբ պայթի մե՛ծ փոթորիկը, Թուրքերն են, որ պիտի պաշտպանեն Միացեալ Նահանգներու սահմանները, որոնք, ըստ նախագահ Հէրրի Թրումընի վարդապետութեան, մինչեւ Կովկաս կ'երկարին ... :

Թրքական ապերախտութեան նոր փաստը տեսնուեցաւ անցեալ ամիս, երբ Միջերկրականի ամերիկեան վեցերորդ նաւատորմը Պոլիս այցելեց : Թէքնիք համալսարանի ուսանողները շաբաթներ առաջ պատրաստութիւններ տեսեր էին, որպէսզի աղմկալի ցոյցերով փորձեն արգիլել նաւատորմի հրամանատար ծովակալին, սպաներու եւ նաւազներու ցամաք ելլելը :

Հակառակ ոստիկաններու եւ զինուորներու արտակարգ հսկողութեան ու բուռն արգելքին, ցուցարարները կուրծք կուրծքի կռուելով անոնց հետ հասան իրենց նպատակին : Ամերիկացի ծովակալն ու հետեւորդները գաղտնի ճամբաներով տարուեցան կուսակալին մօտ, առանց ցոյց տրուելու ժողովուրդին : Նաւազներն ալ ստիպուեցան քաղաքային տարազ հագնիլ եւ գլխերը միայն դուրս ելլել, ոստիկաններու հսկողութեան տակ :

Պոլսոյ եւ Անգարայի մէջ ամերիկեան դրօշակներ այրուեցան հրապարակաւ : Համալսարանական ուսանողներ չամչցան նոյնիսկ իրենց առջեւէն պտըտցնել ցուցատախտակ մը, որուն վրայ գրուած էր Ամերիքալը իթ, էվինէ կի'թ (ամերիկացի շո'ւն տունդ գնա) : Թրքավարի բառախաղ :

Մանրամասնութիւնները հրատարակեցինք օրը օրին :

Ամերիկացիք կլլեցին այս բոլորը :

Ո՛չ միայն կլլեցին, այլ իբրեւ վարձատրութիւն քանի մը օր առաջ 24 միլիոն տոլար տուին Թուրքերուն Համաշխարհային դրամատան եւ Զարգացման Միջազգային Ընկերակցութեան սնտուկէն՝ Ատանայի հովիտին (Զուքուր Օվա) ոռոգման ծրագրին համար : Կիլիկիոյ ամէնէն բարեբեր շրջանն է Սիհուն գետի այս աւազանը եւ կը կազմէ Թուրքիոյ բամպակի, պտուղի, բանջարեղէնի եւ արմտիքի գլխաւոր շտեմարանը :

Ձախերն ու աջերը միացած են Ամերիկացիներուն դէմ, առաջինները իբրեւ թէ «գաղափարական» նկատումներով, միւսները իբրեւ մոլեռանդ, Թուրք ազգայնականներ, Թիւրք օղլու թիւրք, որ կ'երդնուն Մ. Քեմալի անունով եւ կը կը մերժեն օտարներու միջամտութիւնը Թուրքիոյ գործերուն :

Ասոնք ալ տարբեր ցանկեր ունին եւ այլ ուղղութեամբ կը կազմակերպուին :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀԱՅՆԸՄԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ՝ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԸ

Առանց միջադէպի կատարուեցաւ Արեւմտեան Գերմանիոյ նոր նախագահին ընտրութիւնը Արեւմտեան – Պերլինի մէջ :

Նոր նախագահը, Տոքթ. Կուսթավ Հայնըման, ընտրուեցաւ քուէարկութեան երրորդ շրջանին, 506ի դէմ 512 ձայնով (հինգ ալ՝ ձեռնպահ) : Հայնըման իր դիմաց ունէր պաշտպանութեան նախարար Շրէօտէր եւ եթէ ի վերջոյ կը յաղթէր երրորդ քուէարկութեան, միակ պատճառն այն էր որ գերմանական սահմանադրական օրէնքով, երրորդ քուէարկութեան համեմատական մեծամասնութիւնը կը բաւէ :

Նոր նախագահը, որ արդարութեան նախարար է Քիսինկէրի դահլիճին մէջ դեմոկրատ – ընկերվարական է եւ իր այս ընտրութեամբ առաջին անգամն է որ Գերմանիոյ Դաշնակցային Հանրապետութիւնը ընկերվարական նախագահ մը կ'ունենայ :

Հայնըման 70 տարեկան է, ծնած է Շվէմ (Վեսթֆալիա) : Քաղաքական կեանքի մէջ, ծանօթ էր իբրեւ խելօք եւ իմաստուն մէկը, այդ պատճառով է որ Ծերուկը (Տէր Ալթը, ինչպէս Գերմանացիք կը կոչէին Ատընաուըրը) զինքը կ'առնէր իր դահլիճին մէջ, իբրեւ Ներքին նախարար : Այնատեն Հայնըման Ատընաուըրի կուսակից էր, այսինքն քրիստոնեայ – դեմոկրատ : Բայց 1950ին երբ հարց կը ծագի Գերմանիան վերազինելու, Հայնըման կը հրաժարի քրիստոնեայ – դեմոկրատ կուսակցութենէն ու նաեւ կառավարութենէն : Չէզոքավար կուսակցութիւն մը կը հիմնէ, բայց կը ձախողի : Շրջան մը շուքի մէջ փնալէ ետք, 1957ին ամէն ոք զարմանքով կ'իմանայ որ անդամակցած է ընկերային – դեմոկրատ կուսակցութեան (ընկերվարական, Վիլի Պրանտի կուսակցութիւնը) : Այդ առթիւ կը յայտարարէ .— «Կ'անդամակցիմ ընկերային դեմոկրատ կուսակցութեան, որովհետեւ վերջապէս կոնակ կը դարձնէ անկարելի մարքսիզմին պահանջելու համար ընկերային եւ ճարտարարուեստական յառաջացման բարեփոխումները : Իմ նոր կուսակցութիւնս այսպէս կը նշէ վաղուան աշխարհի հիմերը » :

Այս ընտրութեամբ ուրեմն Վիլի Պրանտի կուսակցութիւնը կը զօրանայ ինչ որ մտահոգիչ է Քիսինկէրի քրիստոնեայ – դեմոկրատ կուսակցութեան համար : Արդարեւ «յաղթանակը յաղթանակ կը կանչէ » կ'ըսուի, եւ Հայնըմանի յաջողութիւնը կրնայ ուրեմն օգտակար ըլլալ նաեւ երեսփոխանական մերձաւոր ընտրութեանց :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԻԷՆՆԱԿԱՆ Վոխըննփրէսէ շաբաթաթերթը հրատարակած է չեխ երիտասարդին (որ անձնասպան եղաւ Պալաքինման առջի օր) կտակը : Տարարախտ երիտասարդը կը գրէ .— «Կ'ուզեմ արթնցնել ձեր խիղճը եւ դառնալ ողջ երկրորդ Ջահը : Անձնասպան կ'ըլլամ որպէսզի թոյլ չտաք որ ձեզ խեղդեն : Ազգ. ազատութեան դանդաղ մահուան հանդիսատես կ'ըլլանք : Հպարտ եւ ազուոր չեխ ժողովուրդը լսէ՛ կոչս, պայքարէ՛ վասնզի ան որ չի պայքարիր չի կրնար յաղթել : Իմ ջահս պիտի ծառայէ ձեր միտքերուն լոյս տալու եւ ձեր հոգիները լուսաւորելու : Ցոյց պիտի տայ թէ ի՛նչ ճամբու պէտք է հետեւի ազատ ու երջանիկ Չեխոսլովաքիա մը » :

ՆԻՔՍԸՆ, 56 վայրկեան տեւող մամուլի ասուլիս մը տուաւ եւ պատասխանեց աւելի քան քսան հարցումներու : Յայտնեց իր տպաւորութիւնները եւրոպական իր շրջապտոյտէն : Շեշտեց թէ Եւրոպա անկախ ամբողջութիւն մըն է : Տը Կոլի համար Նիքսըն ըսաւ թէ հսկայ մըն է :

ՍԹԱԼԻՆԻ մահուան 16րդ տարեդարձին առթիւ, մեխակներ զետեղուած են իր գերեզմանին վրայ : Երեւի կայ մէկը որ այդ օրերու կարօտով կ'ապրի ... :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կուսակցական պաշտօնաթերթը՝ Պրաւդա կը գրէ թէ «քաղաքատեղեկատուներ» կը ստեղծուին Խորհ. Միութեան մէջ, որպէսզի զանգուածները տեղեակ պահեն արտաքին եւ ներքին դէմքերէն :

ՉԻՆԱՍՏԱՆ եւ Խորհ. Միութիւն կը շարունակեն շատ ծանր յարձակումներ ընել իրարու վրայ սահմանային միջադէպին առթիւ, որու հետեւանքով 34 ռուս զինուորներ մեռան : Մինչ ռուս սենտիքաներու պաշտօնաթերթը՝ Թռուտ միջադէպին պատմականն ընելով, կը գրէ թէ «չին գնդացիրներ պահուըտած կրակ բացին մերիններուն վրայ», Փեքինի մէջ զանգուածային ցոյցեր տեղի ունեցած են, Խորհ. Միութեան դէմ : Աւելի քան մէկ միլիոն Չինացիներ տասնեակ քիլոմեթրերու վրայ տողանցած են :

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հաղորդեն որ Քէրքիւքի քարիւղային հաստատութիւնը յարձակման ենթարկուած է եւ հրդեհներ ծագած են : Կը կարծուի թէ Քիւրտերու գործն է :

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ սենտիքաներու համագումարին առջեւ, Տիւպչէք ըսած է .— «Մեր յարաբերութիւնները ընկերվարական երկիրներու հետ, մեր ընկերվարական ընկերութեան զարգացման առաջին պայմանն են : Այս, կ'ըսենք, գիտնալով թէ ի՛նչ անցաւ – դարձաւ, Օգոստոս 21ի, դէպքերու խրատես մօտեցումով մը » :

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ քրիստոնեայ բոլոր համայնքները դիմում բրած են Ու Թանի, բողոքելու համար անկլիքան կրօնաւորի մը արդելափակման դէմ, խորայելեան իշխանութեանց կողմէ եւ անոր եկեղեցին փակման (գրաւեալ Յորդանանի շրջան) :

ԱՐԱԲ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Նիւ Եորք Թայմզ կը գրէ .— 1967ի Արաբ – Իսրայէլ պատերազմէն ետք, Ափրիկեան երկիրներէն շատեր տնտեսապէս վնասուեցան, եւ ցարդ չեն կրցած վերագտնել իրենց հաւասարակշռութիւնը : Քարիւղաշատ եւ մեծահարուստ երեք երկիրներ, Քուվէյթ, Սաուտի Արաբիա եւ Լիբիա, տարին երեք հարիւր միլիոն տոլարի օժանդակութիւն մը ըրին արաբ աւերուած երկիրներուն, բայց չկրցան սպեղանի մը ըլլալ անոնց : Ամէնէն աւելի տուժող երկիրը Եգիպտոսն է, որ ծանր զրկանքներու ենթարկուեցաւ, Սուէզի Ջրանցքը փակ է տակաւին, եւ Գահիրէ կորսնցուցած է այս կերպով իր կենսական մէկ հասոյթը : Յորդանանի կացութիւնն ալ դժնդակ է նոյնքան, գետին արեւմտեան ափունքը ամբողջովին գրաւուած է Իսրայէլի կողմէ, եւ այդ փոքր միապետութիւնը ծանր հարուած մըն ալ կրած է, զբօսաշրջային հասոյթներէն զրկուած :

Դժբախտներու կողքին պէտք է յիշել սակայն բախտաւորներն ալ : Ատոնցմէ մէկն է Լիբիան, որ տնտեսական նախանձելի դիրքի մը հասած է այսօր, երբեմն աշխարհի ամէնէն աղքատ երկիրներէն մէկն էր, մինչ այժմ տիրացած է քարիւղի ամենահարուստ աղբիւրներու, եւ ոսկի կը հոսի իր գանձատան մէջ : Արագ վերելք մը ունեցաւ, այնքան որ անձ գլուխ վեց հարիւր տոլար կը վիճակի, իր ազգային եկամուտին հարիւրին 75ը քարիւղէն կ'ապահովուի, եւ Լիբիա տարին հինգ հարիւր միլիոն տոլարէն աւելի շահ մը կ'ընէ այդ հեղուկ հարստութենէն :

Ոչ նուազ բախտաւոր երկիր մըն է նաեւ Սաուտի Արաբիան որուն քարիւղի հասոյթները անցեալ տարի հարիւրին 17 աւելցան, զօրացնելով նաեւ այդ երկրին ազգային եկամուտը եւ մեծապէս նպաստելով տնտեսական վերելքին : Այդ երկու պետութիւնները, եւ մասնաւորաբար Լիբիա, կ'օգտուին Սուէզի Ջրանցքին փակումէն, եւ ուղղակի իրենց արտադրութիւնները կը ղրկեն Արեւելեան Միջերկրականի ճամբով, մինչ միւսները ստիպուած են Բարեյոյսի հրուանդան ըոլտագործել :

Ինչ կը վերաբերի Քուվէյթի, արաբական աշխարհին ամէնէն քարիւղաշատ երկիրն է ան, բայց դէմ առ դէմ եկած է ելմտական զանազան դժուարութիւններու հետ, եւ իր նոր ելմտացոյցը տասը միլիոն տոլարի անկում մը կը նախատեսէ քարիւղային հասոյթներուն մէջ : Քուվէյթի վարիչները մտահոգ են անով որ այս նուազումը կրնայ շարունակուիլ յառաջիկայ տարիներու ընթացքին :

Լիբանան եւս նիւթական տագնապներ ունեցաւ, եւ դեռ թօթափած չէ 1966ի դայթակղութեան ստեղծած հոգերը : Այդ տարին, լիբանանեան դրամատուներու մէջ պահուած Քուվէյթի հարստութիւնը արտասահման փոխադրուեցաւ, սթերլինի արժեզրկումը եւ միջազգային ելմտական տագնապը իրենց գէշ ազդեցութիւնը ունեցան, Քուվէյթի դրամատուները կրաւորական մրցակցութենէ մը վերջ, ուղղակի պայքար բացին Լիբանանի դէմ, որ դեռ նոր փրկուեցաւ այս վնասներէն, ջանալով ամրապնդել իր դիրքը :

Վերջին տարիներս, Սուրիա եւս ճիգեր կ'ընէ քարիւղ արտածելու եւ ազգային հասոյթ մը ապահովելու համար : Իսկ Իրաք ճնշում կը բանեցնէ օտար արտադրիչներու վրայ, կը ջանայ հաշուեյարդարի ենթարկել զանոնք, որպէսզի ինք արդիւնաւորէ իր իսկ քարիւղը : Կը հետեւի թէ երէկուան պէս այսօր ալ թէ արաբական աշխարհին տնտեսական մեծագոյն շնչերակը քարիւղն է միմիայն :

Քաղեց՝ Ս. ՎԱՐԴԵԱՆ

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ

Բան մըն ալ մենք գրենք հայ մամուլի անցեալին, ներկային եւ ապագային մա-սին, ոչ թէ անպատճառ բան մը գրած ըլլալու, այլ պարզապէս լուսաբանելու եւ լուսաբանուելու համար :

Ատեն մը, Թուրքիոյ մէջ, երկուեւկէս միլիոննոց ժողովուրդ էինք մենք : Ոչ թէ ազգ էինք, այլ միայն ժողովուրդ : Զու-նէինք դեռ ազգութեան ստորոգելիներէն գլխաւորը — հայրենիք : Սակայն ունէինք միւս ստորոգելիները, — լեզու, գրակա-նութիւն, արուեստ, մշակոյթ, աւանդու-թիւններ եւ հարուստ, արութեան զոր-ծերով լի անցեալ :

Ասոնք միասնաբար բաւական չէին հայ ժողովուրդը բարձրացնելու ազգութեան մակարդակին :

Հիմա այդ «մակարդակ»ը մեզի համար չահուած յաղթանակ մըն է արդէն, քանի որ 1918էն ի վեր դադրեցանք ժողովուրդ ըլլալէ եւ դարձանք եղանք ազգ :

Անցեալ դարու վերջերը — եւ սկիզբը— միայն Պոլսոյ մէջ ունէինք չուրջ քառա-սուն թերթեր, — օրաթերթ, շաբաթա-թերթ, ամսաթերթ, պարբերաթերթ : Այս հաշուին մէջ չեն գաւառներու մէջ լոյս տեսնող թերթերն ու պարբերական հրատարակութիւնները :

Այդ օրերուն, դարձեալ միայն Պոլսոյ մէջ, հարիւր քսան հազար Հայեր կ'ապ-րէին, իսկ բովանդակ Թուրքիոյ մէջ, ինչպէս ըսինք, մեր համրանքը, կլոր հաշուով, կը հասնէր երկուեւկէս միլիո-նի, քիչ մը աւելի, քիչ մը պակաս :

Այս բոլոր Հայերը ... Հայ էին լեզ-ուով, կենցաղով, կրթութեամբ, բարքե-րով, մտայնութեամբ եւ ամէն ինչով : Կը խօսէին հայերէն, կը կարդային հա-յերէն, կը գրէին հայերէն, կը մտածէին հայերէն : Հիմակուան Հայերուն պէս աշ-խարհաքաղաքացի չէին, ցրուած՝ աշ-խարհի հինգ ցամաքամասերուն մէջ, ներկայացնելով լեզուներու խառնարան մը :

Եթէ օսմ. կայսրութեան ամբողջ տա-րածքին — Պոլիս եւ գաւառները — հրա-տարակուող հայերէն եւ հայատառ Թուր-քերէն թերթերը հաշուենք քառասուն ա-ռաւել քառասուն, կ'ունենանք ութսուն թերթ երկուեւկէս միլիոննոց Թրքահայ ժողովուրդին համար :

Հիմա գաղթաշխարհի Հայութեան համ-րանքը գրեթէ կէսն է Թուրքիոյ մէջ ապ-րող Հայութեան, — մէկ միլիոն երկու հարիւր հազար :

Երկուեւկէս միլիոնի համար ունէինք ութսուն թերթ, սոր կէսին համար հի-մա ունինք — կամ քառորդ դար առաջ ունէինք — չուրջ հարիւր երեսուն թերթ : Այս կը նշանակէ՝ ամէն տասը հա-զարին մէկ թերթ :

Բայց այս տասը հազարը հայախօս չեն եւ հայերէն թերթ չեն կարդար, իսկ հա-յերէն գիրք գրեթէ չեն կարդար :

Ուրիշ հաշիւ մը ընենք, անձերը վե-րածենք ընտանիքի : Ամէն մէկ ընտանիք հաշուելով հինգ հոգի, կ'ունենանք եր-կու հազար ընտանիք, այս հաշուով իւ-րաքանչիւր երկու հազար ընտանիքի կ'իյնայ մէկ թերթ : Ենթադրելով, որ ա-մէն ընտանիք գոնէ մէկ թերթ կը ստա-նայ, կը հետեւի որ մեր թերթերը առա-ւելագոյն երկու հազար բաժանորդ միայն կրնան ունենալ : Մեր տուած թիւերը եւ ներկայացուցած հաշիւները իրական չեն, ենթադրական են, եւ չենք ալ գիտեր, թէ թուաբանօրէն ճի՞շդ են, սխա՞լ են :

Բայց ամէն թերթ նոյն համեմատու-թեամբ չի սպառիր եւ չի կարդացուիր : Թերթեր կան, որոնց սպառումը չորս հա-զար է, ուրիշներ 2 _ 300էն աւելի չեն սպառիր :

Դարձեալ ենթադրելով, որ մեր բոլոր թերթերը ինքնաբաւ են, այսինքն՝ հա-ւասարակշռած են իրենց ելքը եւ մուտ-քը, կը նշանակէ՝ գաղթաշխարհի մէկ միլիոն երեք հարիւր հազար Հայերը (կամ հարիւր վաթսուն հազար ընտանիք-ները) կ'ապրեցնեն մեր հարիւր երեսուն հայերէն թերթերը, ըսել կ'ուզենք՝ կը հոգան անոնց ծախքերը եւ կը գոցեն ... բացը :

Հայաստանի մէջ համախումբ կ'ապրին չուրջ երկու միլիոն չորս հարիւր հազար Հայեր, մօտաւորապէս կրկինը գաղթաշ-խարհի Հայութեան : Եւ մինչ հոս՝ դուր-սը մենք 130 հայերէն թերթ ունինք, հոն՝ ներսը սոր հազիւ միայն կէսը ունին : Եւ հարկ չկայ աւելցնելու, որ Երկրի Հայութիւնը աւելի Հայ է լեզուով, քան Սփիւռքի Հայութիւնը : Մանաւանդ ա-ւելի ընթերցասէր է եւ անհամեմատօրէն աւելի շատ թերթ ու գիրք կը սպառէ, քան մենք՝ դրսեցիներս :

Ասկէ զատ՝ Հայաստանի թերթերը պե-տական ձեռնարկ են եւ կը վայելեն պե-տութեան հովանին : Մենք ունինք միայն տարագիր Հայութեան հովանին կամ «հո-վանոց»ը ...

Բայց, անշուշտ, մեր թերթերը լոկ բաժանորդագրութեամբ կամ հատավա-ճառով չեն գոցեր իրենց ծախքերը : Կան վճարուած ծանուցումներ, նուիրատուու-թիւններ զանազան ուրախ կամ տխուր ա-ռիթներով, ազգային իշխանութեանց տարեկան յատկացումը իրենց ծանու-ցումներուն համար եւայլն :

Բիւզանդ Քէչեան, «Բիւզանդիոն»ի տէ-րըն ու հիմնադիրը, միայն թերթ հրա-տարակելով հարստացած եւ կալուածնե-րու տէր դարձած էր : Պոլսոյ «Ժամա-նակ»ը ահա վաթսուն տարիէ ի վեր ան-խափան լոյս կը տեսնէ եւ անշուշտ ո՛չ միայն չի վնասեր, այլեւ կը շահի : Եր-բեմնի «Ազատամարտ»ը, իր շրջանին ա-մէնէն տարածուած թերթը, դրամարկղին մէջ ունէր պահեստի գումար մը, զոր Թուրք դահիճները գրաւեցին 1915 Ապ-րիլ 24ին :

Գաղթաշխարհի մէջ մեր թերթերը (խօսքը Դաշնակցական թերթերու մա-սին է առայժմ) ոչ միայն սեփական տը-պարան ունին, սարօքն հանդերձ, այլեւ ոմանք ունին սեփական շէնք, ինչպէս, օրինակ, Պոսթընի «Հայրենիք»ը, Ֆրէզ-նոյի «Ասպարէզ»ը, Թեհրանի «Ալիք»ը եւ «Յուսաբեր»ը :

Այս բոլոր շէնքերը երկնքի հրեշտակնե-րուն նուէրը չեն, ոչ ալ արդիւնք են «հնչուն վարձատրութեան», ինչպէս կը սիրեն յեղյեղել բոլոր երկիրներու ուր-բաթախօսները, ուզելով այն տպաւորու-թիւնը ձգել, թէ մենք դրամ կը ստանանք ծանօթ եւ անծանօթ աղբիւրներէ : Կը յայտարարենք ահաւասիկ, մեր խօսքին ամբողջ զօրութեամբը կը յայտարարենք, թէ մենք որեւէ տեղէ որեւէ գումար չենք ստանար, ո՛չ իբրեւ օժանդակութիւն, ո՛չ իբրեւ հնչուն կամ անհնչուն վարձատրու-թիւն : Եթէ կան ուրիշներ, որ կը ստա-նան, մենք չենք գիտեր եւ փափաք ալ չունինք գիտնալու :

Մեր հասոյթի աղբիւրը մեր ժողովուր-դըն է եւ ոչ այլ ոք, եւ ոչ այլ ինչ : Մեր հաւատարիմ բարեկամներն էին, որ մեզի նուիրեցին «Յուսաբեր»ի հոյակապ եւ ությարկանի շէնքը, Հելիոպոլսոյ ակում-բը եւ ինչ որ ունինք իբրեւ սեփականու-թիւն :

Ճիշդ չէ ուրեմն այն վերագրումը, թէ հայ ժողովուրդը չի քաջալերեր հայ թեր-թը : Այս նոյն օրհնեալ ժողովուրդն է, որ կը պահէ բազմաթիւ վանքեր, եկեղե-ցիներ, դպրոցներ, բարեսիրական, մը-շակութային, մարզական եւ այլ հաս-տատութիւններ, անոնց կարգին նաեւ հայ թերթերը :

Դարձեալ ճիշդ չէ, որ ամէն թերթ մի-այն իր հրատարակուած վայրին մէջ կը սպառի եւ իր անմիջական շրջապատէն դուրս ո՛չ ընթերցող ունի, ո՛չ բաժա-նորդ, ո՛չ բարեկամ : Օրինակ մը միայն տալու համար պիտի ըսենք, որ տարինե-րէ ի վեր մեր թերթին բաժանորդ է եւ ա-մէն տարեսկիզբի կանոնաւորաբար իր բաժնեգինը մեզի կը ղրկէ Քալիֆորնիոյ մեր հայրենակիցներէն Պ. ՄԱՐՏ ՓԻԼՈՅ-ԵԱՆ : Ատեն մը մենք բաժանորդներ ու-նէինք նաեւ հեռու հեռաստաններու մէջ, — Իրան, Իրաք, զոյգ Ամերիկաները, Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա, մինչեւ Քենիա եւ Քոնկօ ...

Պիտի ըսենք նոյնպէս, թէ երբ պէտք ունենանք մեր բարեկամներուն, ընդհա-նուր բացատրութեամբ՝ մեր ժողովուր-դին օժանդակութեան, չենք տարակու-սիր, որ ամէնքն ալ, — թէ՛ ընկեր, թէ՛ բարեկամ, թէ՛ ... խնամի, — պիտի չզլա-նան իրենց նիւթական եւ բարոյական ա-ջակցութիւնը մեզի : Մենք մեր գոյու-թիւնը եւ գոյատեւումը կը պարտինք մեր ժողովուրդին, եւ երախտամոռ չենք ու-րանալու համար անոնց սպասը հայ գի-րին ու թերթին : :

Բաւական քաջութիւն ունինք — եւ բա-ւական յատակատեսութիւն — ըսելու հա-մար, թէ մեր թերթերը այսօր այն չեն, ինչ որ էին երէկ : Եւ ապահովաբար վա-ղը պիտի չըլլան, ինչ որ են այսօր : Ա-տեն մը «Յուսաբեր» 72 աշխատակից ու թղթակից ունէր եւ ամէնէն փնտռուած թերթն էր գաղթաշխարհի մէջ : Ընտրե-ալները մեռան կամ տարաշխարհ մեկնե-ցան եւ մենք մնացինք տկլոր, ինչպէս պիտի ըսէր մեծ լռեցին՝ Յովհ. Թու-մանեան :

Մեր թերթերը, գրեթէ առանց բացա-ռութեան, բովանդակութեամբ այն չեն հիմա, ինչ որ էին երէկ : Ոչ միայն քա-նակով նուազեցանք, այլեւ նուազեցանք որակով : Ասիկա խոստովանիլը տկարու-թիւն չէ, առաքինութիւն է : Մենք ո՛չ միայն գրող չենք հասցներ, այլեւ ըն-թերցող չենք պատրաստեր : Մեր դարմա[...] ցան է ասիկա, ըսենք նաեւ՝ մեր ճակա-տագիրն է :

Բայց կը մխիթարուինք այն իրողու-թեամբ, որ մինչ ետ կ'երթանք մենք, առաջ կ'երթայ մեր հայրենիքը մշակոյթի լայնահուն մարզին մէջ :

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»

ՌՈՒՍ ՄԵԾ ԱՌԱԿԱԳԻՐԸ

Անգամ մը ռուս մեծ առակագիր Կռի-լովին հարցուցին, թէ ինչու գրական ա[...] սեռը ընտրած է, պատասխանեց. «Զի՞ որ գազաններս կը խօսին փոխարէնս» : Այ[...] պատասխանը իմաստալից է : Դեռ փոք[...] տարիքէն ճաշակած էր կեանքին դառնու-թիւնները, տեսած էր հանրային կեղծի[...] ու անհաւասարութիւնը, ատած էր ագա-հութիւնն ու սուտը, ժլատութիւնն ու քծնանքը, մարտնչած էր ագիտութեան եւ անճաշակութեան դէմ : Իր առակնե-րուն մէջ օգտագործելով գազանները ու անոնց «բնաւորութիւնները» պատկերա-ցընելով մերկացուց մարդկային մեծ ու փոքր արատները :

Դեռ անցեալ դարու 41 թուականին Ի. Արովեան իր աշակերտներուն համար թարգմանեց «Էշն ու բլբուլը», «Անցա-րականքն ու շունը», «Գելն ու գառը», «Առիւծն ու մոծակը» եւայլն : Արովեան, որ կ'երազէր «էնպէս մէկ բան գրել, որ խալխի սրտովն ըլի...», յարմար համա-րեցաւ սեղծել «պարապ վախտի խաղա-լիքը» եւ հոն տեղաւորել Կռիլովի ա-ռակներէն ոմանք : Դժբախտաբար այդ գիրքը կարդացուեցաւ միայն ձեռագիր վիճակի մէջ եւ տպագրուեցաւ Արովեանի մահէն ետք, 1864ին :

1843ին, Կռիլովի մահէն տարի մը ա-ռաջ, «Բազմավէպ»ի մէջ (Թիւ 3) տպա-գրուեցաւ «Էշը եւ սոխակը» : Անուան[...]

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Ինչո՞ւ անցագիր չպահանջեցիք այդ մարդէն, գոչեց վալին, շոգենաւին քով հսկողութիւն կատարող երկու ոստի-կաններու :

— Բայց, կմկմաց մին, ի՞նչպէս կըր-նայինք կասկած մը ունենալ իր մասին, երբ տիկին Պլըքթոն, որ անոր կ'ընկե-րանար, յայտարարեց թէ բարեկամ հայ-րենակից մըն է Փեթէրս անունով... :

Կուսակալը լսելով տիկին Պլաքթոնի ա-նունը, չկրցաւ յանցաւոր նկատել ոստի-կանները : Ինքն ալ կը ճանչնար եւ մեծա-պէս կը յարգէր այդ ամերիկացի միսիո-նարուհին որ յատկապէս յանձնարարուած էր իրեն Լոնտոնի Օսմանեան դեսպանա-տունէն : Այսուհանդերձ խստիւ պատուի-րեց, որ շոգենաւին քով հսկողութիւն կատարեն եւ երբ տիկին Պլաքթոնի բա-րեկամը վերադառնայ Սիտոն, իր անցա-գիրը պահանջեն :

Կուսակալը փութաց իր քննութեանց արդիւնքը մանրամասնօրէն տեղեկագրել Եըլտըզ, յայտնելով նաեւ Խմին էֆէն-տիի անյայտացումը : Ապտիւլ Համիտի բարկութիւնը չափ չունէր : Նոր հեռագիր մը հասաւ կուսակալին, որով հրաման կը տրուէր խիստ քննութիւն մը բանալու ցամաք ելլող Ամերիկացիին մասին :

Միեւնոյն ատեն, երեկոյեան կառա-խումբով Պոլսէն Սելանիկ կը հասնէր պալատական լրտես մը, Շէրիֆ պէյ : Այս լրտեսը որ իսկոյն կուսակալին քով եկաւ իր յանձնարարականը ներկայացնելու, տեղեկութիւն չունէր վերջին անցքերէն եւ ինք մասնաւորաբար ղրկուած էր սպա-ներու վրայ լրտեսութիւն կատարելու համար : Կուսակալը հարկ համարեցաւ առաւօտէն ի վեր տեղի ունեցած դէպքերը պատմել եւ Եըլտըզէն եկած հեռագիրը ցոյց տալ ու իր աջակցութիւնը խնդրել : Շէրիֆ պէյ խոստացաւ ձեռքէն եկածը ը-նել ու մեկնեցաւ կուսակալին քովէն, ինքնիրեն ըսելով.

— Կարծեմ ճիշդ ժամանակին հասայ, միայն թէ վայրկեան մը պէտք չէ կոր-սնցնել :

Իրիկունը կացութիւնը աւելի կնճռոտե-ցաւ : Խմին էֆէնտիի անհետացման մա-սին բացուած քննութիւնը որեւէ ար-դիւնք չտուաւ : Միւս կողմէ՝ Ամերիկա-ցին չէր վերադարձած Սիտոն... : Իր մասին բացուած քննութիւնը հաստատեր էր թէ տիկին Պլաքթոնի հետ պանդոկ երթալ ճաշելէն ետքը, մեկներ էր հոնկէ ու ալ չէր երեւցեր ոչ մէկ տեղ :

Նոր լրտեսը կուսակալին քովէն մեկ-նելուն պէս գնաց գտաւ իր մէկ բարե-կամը, որ վեց ամիսէ ի վեր Սելանիկ կը գտնուէր, նոյնպէս լրտեսութեան պաշ-տօնով : Երկու բարեկամները համբուր-ուեցան : Շէրիֆ պէյի բարեկամը որ Ռիւշտի աղա կը կոչուէր, յիսուն տարե-կանի մօտ, ալեխառն պեխերով մարդ մըն էր, Մալթէի նախկին պաշտօնեայ, որ դրամական զեղծումներ գործելով՝ վռնտուած էր պաշտօնէն եւ յետոյ լրտե-սութեան մէջ իր դիրքը շինած : Սելանի-կի մէջ, ուր շատ խոհեմութեամբ կը գործէր, տակաւին ոչ ոք կը կասկածէր իր վրայ :

— Ի՞նչ է կարծիքդ Սիտոնի ուղեւորին մասին, հարցուց Շէրիֆ իր բարեկամին, երբ քարափին վրայ գտնուող գարեջրա-տան մը անկիւնը տեղաւորուեցան :

— Իմ գաղափարս այն է թէ սխալ հետ-քի մը ետեւէն ինկած ենք եւ թէ Թիկնա-պահ Մէհմէտ փաշան շոգենաւին մէջ չէր :

Շէրիֆ քիթին տակէն խնդաց եւ ըսաւ.

— Կը տեսնեմ, որ հակառակ համբա-ւիդ, շա՛տ միամիտ ես. հոս հասնելէս ի վեր իմ լսածներէս դիտելով՝ կատարեալ համոզում գոյացուցի թէ այդ ամերիկա-ցի ուղեւորը որ առանց իր անցագիրը ցոյց տալու ցամաք ելած է, նոյնինքն Թիկնապահն է... : Դուն տեսա՞ր զինքը :

— Այո, երբ շոգենաւէն դուրս ել[...] տիկին Պլաքթոնի հետ, ես ալ քարափ[...] վրայ էի եւ լաւ մը կրցայ տեսնել... դժբախտաբար Մէհմէտ փաշան չէի ճանչ[...]նար, որպէսզի կարենայի մօտէն բա[...] դատութիւն մը ընել :

— Նկարագրէ տեսնեմ մանրամասնօ-րէն այդ մարդը :

Ռիւշտի իր բարեկամը գոհացուց մի[...] մի պատասխանելով անոր հարցումնե-րուն :

— Բայց նոյնինքն Թիկնապահն է այ[...] նկարագրած մարդը, գոչեց Շէրիֆ պէյ[...] ալ բնաւ կասկած չունիմ, միայն թէ պե-խերը ածիլեր ու ակնոց դրեր է... :

— Բայց եթէ Թիկնապահն է, ի՞նչ յա-րաբերութիւն կրնայ ունենալ Ամերիկա-ցի տիկին Պլաքթոնի հետ... :

— Ահա այդ խնդիրը պէտք է լուսա-բանել... յայտնի կը տեսնուի որ այ[...] տիկինը յատկապէս շոգենաւ գացած է Մէհմէտ փաշան դուրս հանելու համար : Կա՛մ այն է որ նախապէս գիտէր անոր շոգենաւին մէջ գտնուիլը, կամ այն է որ Մէհմէտ փաշա շոգենաւէն լուր ղրկած է այդ կնոջ. ամէն պարագայի մէջ ա[...] յայտնի է որ այդ կնոջ եւ Թիկնապահ[...] միջեւ մտերիմ յարաբերութիւն մը կայ... պէտք է քննել թէ ո՛վ է այդ անծանօթ կինը եւ թէ ի՛նչ գործ ունի հոս... :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. 73)

առակագիրներու շարքին (Գոշ, Այզեկ–ցի, յոյն Եզովպոս, ֆրանսացի Լաֆոնթէն, գերմանացի Լեսինկ) «Բազմավէպ» յիշատակեց նաեւ ռուս առակագիրներ Կռիլովի եւ Տմիթրեւի անունները: «Առակը բանաստեղծութեան մէկ տեսակն է, — կը գրէ «Բազմավէպ», — որ մարդու միշտ սիրելի եղած է, վասնզի քիչ խօսքերով շատ բան կը հասկցնէ, առանց նեղացնելու կը խրատէ, առանց սիրտը կոտրելու կը յանդիմանէ, առանց ձրանձրացնելու կամ յոգնեցնելու կը զուարճացնէ»: Այնուհետեւ յաջորդաբար հանդէսին մէջ կը տպագրուէին «Առիւծն ու աղուէսը», «Գորտն ու եզը», «Հայելի եւ կապիկ», «Երաժիշտք» եւ ուրիշ առակներ: Մխիթարեաններէն երկու տարի ետք տասնեակէ մը առակ կը թարգմանէ Հ. Տէր–Զաքարեան:

Լազարեան ճեմարանի ուսանողները 1848ին կը հրատարակեն հաւաքածոյ մը հետեւեալ խորագրով՝ «Ընտիր հատուածք, քաղեալք ի գրոց նախնի եւ արդի մատենագրաց ...», զետեղելով Լաֆոնթէնի, Ֆետրայի, Կռիլովի եւ ուրիշներու առակներէն հատուածներ: Քանի մը տարի ետք Մոսկուայի մէջ լոյս կը տեսնէ Յարութիւն Քեռքչեանի «Ծաղկաքաղ յառակաց Կռիլովի, Դմիտրեւի եւ Խեմնիցերի» գիրքը՝ նկարազարդ, ռուսերէն բնագիրները կցուած: Վերոյիշեալ բոլոր թարգմանութիւնները, բացի Արովեանինէնը, գրաբար էին եւ բնականաբար չէին կրնար ունենալ լայն տարածում: Հայ իրականութեան մէջ Կռիլովի առաջին եռանդուն եւ բարձրորակ թարգմանիչներէն կը նկատուի Գաբրիէլ Արք. Այվազեանը (ծովանկարիչին եղբայրը): Այվազեան, որ լաւ գիտէր գրաբար, բարբառներ եւ օտար լեզուներ, առակները կը թարգմանէ Խրիմի բարբառով: Անոր թարգմանութիւնները լոյս տեսան «Մասեաց աղաւնի», «Ծիածան» եւ ուրիշ հանդէսներու մէջ: 1866ին Այվազեան իր 90ի հասնող թարգմանութիւնները հաւաքեց ժողովածուի մը մէջ եւ հրատարակեց «Առակք Կռիլովի» խորագիրով (Թէոդոսիա): 1870ին Պոլսոյ մէջ Այվազեան առանձին գիրքով լոյս կ՚ընծայէ Կռիլովի առակներուն ամբողջական թարգմանութիւնը (մօտ 200 առակ):

1907ին Թիֆլիսի մէջ լոյս տեսած «Ռուսերէն հատընտիր հատուածներ» գիրքին Ա. եւ Բ. հատորներուն մէջ, Այվազեանի թարգմանութիւններէն զատ, կը ներկայացուին նաեւ Ս. Նալպանտեանի թարգմանած «Ագռաւը եւ աղուէսը», «Աքաղաղ եւ մարգարիտ», «Արծիւ, գայլ եւ աղուէս», առակները: Այդ շրջանին հայ բանաստեղծները նոր հետաքրքրութեամբ կը մօտենան Կռիլովի առակներուն: Յովհ. Թումանեան «Լուսաբեր» մայրենի լեզուի դասագիրքին մէջ կը տեղաւորէ անոր գործերէն քանի մը հատը: Ղազարոս Աղայեան շարք մը առակներ կը փոխադրէ եւ կը թարգմանէ: Յատկապէս գեղեցիկ է Աղայեանի փոխադրած «Էշն ու սոխակը» եւ « Գայլն ու գառը» :

Սակայն լաւագոյն թարգմանութիւնները կատարած է Աթաբեկ Խնկոյեան: Արդարեւ, ան այնպիսի հմտութեամբ, հիւթեղ լեզուով ու կենդանի սրամտութիւններով «հայացուցած» է Կռիլովի առակները, որ երբեմն ընթերցողը կը կասկածի, թէ ասոնք ինքնատիպ գործեր են: Մեր ըսածը հաստատելու համար կը յիշատակենք քանի մը առակներու բարոյախօսական տողեր, որոնց կը հանդիպինք հինէն ծանօթ հայկական առածներու մէջ: Այսպէս՝

Աղուէսի դունչը խաղողին չհասաւ,
Ասաւ խակ է :

(« Աղուէսն ու խաղողը») :

Ով ինչ բրդէ,
Էն կը խրթէ :

«Գայլն ու կատուն») :

Ով որ փէռւի ,
Նա կը չէռւի :

(«Գորտն ու կովը») :

— Մենք որտեղի՞ց ·
Վարում էինք,
Վարատեղից :

(«Ճանճը») :

Կռիլովի առակներու թարգմանութեամբ զբաղած են նաեւ Գէորգ Աբով, Ն. Զարեան, Հ. Հայրապետեան:

Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ.— Փետրուարեան համաժողովրդական ապստամբութեան 48րդ տարեդարձը յիշատակուեցաւ պատշաճ շուքով Կիրակի, Փետրուար 23ին, Հայ Ազգ. Տան սրահին մէջ:

Հանդիսութիւնը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները, կազմակերպուած էր Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի կողմէ:

Յոտնկայս երգուած «Մշակ բանուոր»էն ետք հանդիսութեան բացումը կատարեց օրուան նախագահը:

Նախ բանախօսեց ընկեր Պերճ Մարտիրոսեան, ֆրանսերէն: Երիտասարդ ընկերը թուեց ապստամբութեան դրդապատճառները եւ հուսկ ուրեմն 48 տարի առաջուան կատարուած անցքերը: Հաստատեց, թէ եկուոր համայնավարները առանց ըմբռնելու երկրին կացութիւնը եւ մեր ժողովուրդին հոգեբանութիւնը, կիրարկեցին բռնատիրութեան կերպը, որու դէմ ըմբոստացաւ Հայութիւնը: Մեզմէ ետք ուրիշ ազգեր եւս ըմբոստացած են համայնավար բռնատիրութեան դէմ:

Ազատութիւն եւ ժողովրդավարական կարգեր ունենալու տենչը մեծ է մեր ժողովուրդին սրտին մէջ: Վերջին խօսքը կը պատկանի ժողովուրդին:

Ապա բանախօսեց ընկեր ՄիսաքՄիրզէ, որ իր կարգին, պատմական ակնարկ մը նետեց անցեալի իրադարձութեանց վրայ, ցոյց տալու համար թէ ժողովուրդ մը կարելի չէ սարկացնել ահ ու սարսափի մթնոլորտ մը հաստատելով: Անկախութեան համը ճաշակած ժողովուրդ մը միշտ կը տենչայ անկախութեան:

Բանախօսը ցաւով հաստատեց, թէ համայնավարները միշտ կը խեղաթիւրեն անցեալի դէպքերը, այս կապակցութեամբ կատարեց մատնանշումներ:

Արտասանութիւններ կատարեցին Օր. Օր. Լ. Քէլէճեան, Ա. Կարապետեան եւ Մ. Քէլէճեան:

Ընկեր Յ. Պէրպէրեան պաստառի վրայ ներկայացուց Մոնթեպելոյի յուշարձանին բացման հանդիսութիւնը, ինչպէս նաեւ տեսարաններ Քալիֆորնիոյ կուսակցական ձեռնարկներէ:

Հանդիսութեան յաջորդեց խնջոյքի բաժինը, որու ընթացքին խօսք առաւ Շահպարոնեանց: Եղան երգեր, պարեր եւ արտասանութիւններ:

Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ:

ՀԻՒՍԷՅՆԻԿՑԻ

ԿԱՆԱՆՑ ՆՈՐԱՁԵՒՈՒԹԻՒՆ

ԱԼԻՍ ԼԵՒՈՆԻ

ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆՑ ԽԱՆՈՒԹԸ

Տիկին Ալիս Լեւոն ծանօթ անուն մըն է «Բարձր – կարի» մէջ, եթէ կարելի է այս թարգմանութեամբ բացատրել Փարիզեան նորաձեւութեանց որակեալ տուները:

Արդիականացնելով կանանց հագուստի իր ըմբռնումը եւ յառաջանալու համար ժամանակին հետ, Ալիս Լեւոն բացած է նոր խանութ մը (3 Րիւ տը Միրոմէնիլ), կոկիկ ու ճաշակաւոր, ուր կը ստեղծէ նոր ոճ մը, երիտասարդ եւ յանդուգն:

Երկուշաբթի իրիկուն Փարիզեան մամուլը եւ բարեկամներ առիթն ունեցան գնահատելու այդ նոր աշխատանքը եւ տեսնելու «Հաւաքածոյին» մէկ մասը:

Ալիս Լեւոնի նպատակն է պատրաստ հագուստի զինով, հրապարակ հանել զգեստներ որոնք տան մը նիշը (կռիֆ) կը կրեն: Տան նոր մոտելիսթն է Հերվէ Փիքէ, որ կը ստեղծէ գլխաւորաբար երիտասարդ կնոջ համար, բերելով իւրայատուկ ոճ մը:

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ԷՋԵՐԷՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ»

Այս ամսագիրը հիմնուած է 1863ին Թիֆլիսի մէջ եւ լոյս տեսած է մինչեւ 1879 թուականը: Աւելկա, փաստօրէն, Մ. Աղաբեկեանի «Կռունկ Հայոց աշխարհին» պարբերականին շարունակութիւնն էր: «Հայկական աշխարհը» իր հրատարակիչին՝ Խորէն Ստեփանէի նման կը շրջի Անդրկովկասի քաղաքները՝ 1863–1871ին լոյս կը տեսնէ Թիֆլիսի մէջ, 1874ին՝ Շուշի, 1875ին՝ Գանձակ, 1876ին՝ վերստին Թիֆլիս, 1877ին՝ Պաքու:

Պարբերականին տնօրէնը զարգացած անձնաւորութիւն մըն էր, աւարտած էր Մոսկուայի համալսարանի իրաւաբանական ճիւղը եւ ստացած գիտական աստիճան: «Ստեփանէս», «Հայասէր», «Իշխան Բագրատունի», «Թիֆլիզեցի հայ» եւ ուրիշ ստորագրութիւններով յաճախ կը գրէր թերթին մէջ:

Կը ձգտէր իր պարբերականին միջոցով բարելաւել մայրենի լեզուին ուղղագրութիւնը:

Յօդուածներ երեւցած են գիտական նիւթերու մասին: Ուշագրաւ են «Հայկական աշխարհ»ի մէջ տպագրուած այն նիւթերը, որոնք հակիրճ փաստեր կ՚ամփոփեն երեւելի գիտնականներու, անոնց կատարած գիւտերու եւ մարդկային բարեմասնութիւններու մասին:

Ընթերցողը հարուստ փաստեր կը քաղէ ժողովուրդներու նիստ ու կացի, սովորութիւններու, բնակչութեան կազմի, գրագումի, տարբեր երկիրներու աշխարհագրական դիրքի, պատմական անցքերու եւ կարեւոր իրադարձութիւններու մասին:

Պարբերականին ամէնէն երեւելի դէմքերէն եղած է նաեւ Գրիգոր Արծրունին (1845 – 1892), «Մշակ»ի հիմնադիրը:

Թերթին վերաքանչիւր թիւին մէջ կարելի է գտնել անոր մէկ – երկու յօդուածը, նամակը, թղթակցութիւնը՝ նուիրուած կրթութեան, բարոյականութեան, աշխարհաբարի, գրականութեան, արուեստը ժողովուրդին ծառայեցնելու հարցերուն:

Ս. Ա.

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Քառասուն տարեկանին մարդատեաց չեղողը՝ երբեք չէ սիրած մարդիկ:

ՇԱՆՖՈՐ

×

Սէրը կոյր է, բայց, ամուսնութիւնը անոր կը վերադարձնէ իր տեսողութիւնը:

Կ. ԼԻԽԹԵՆՊԷՐԿ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (431)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Մարիուս նշան ըրաւ կառապանին, որ կենայ եւ պոռաց.

— Ժամի վրայ հաշուելով:

Մարիուս փողկապը դրած չէր. վրայի թիկնոցը ամէն օրուան հին թիկնոցն էր, որու քանի մը կոճակները փրթած էին, իսկ շապիկը կուրծքին վրայի ծալքերուն մէկուն քովէն խզուած էր:

Կառապանը կանգ առաւ, աչքերը թարթեց եւ դէպի Մարիուս երկնցուց ձախ ձեռքը իր ցուցամատը բութին հետ մեղմիկ շփելով:

— Ի՞նչ, հարցուց Մարիուս:

— Կանխիկ վճարէ, ըսաւ կառապանը:

Մարիուս յիշեց որ տասնեւվեց սու միայն ունէր վրան:

— Ո՞րքան, հարցուց:

— Քառասուն սու:

— Վերադարձին կը վճարեմ:

Կառապանը փոխանակ պատասխանելու, Լա Փալիսի եղանակը սուլեց եւ երիվարը մտրակեց:

Մարիուս շուարած կերպարանքով մը երկանիւ կառքին հեռանալուն նայեցաւ:

Քսանեւչորս սուի համար, զոր չունէր իր ուրախութիւնը, երանութիւնը, սէրը կը կորսնցնէր, նորէն խաւարով կը պաշարուէր. աչքը բացուած էր, բայց հիմա նորէն կը կուրնար:

Դառնութեամբ, եւ պէտք է ճիշդը ըսել, սաստիկ վիշտով մը յիշեց այն հինգ ֆրանքնոցը, զոր նոյն օրը առտուն այդ թշուառական աղջկան տուած էր: Եթէ քովը ըլլար այդ հինգ ֆրանքնոցովը պիտի վերածնէր, լիմպոսէն եւ խաւարէն պիտի ելլէր, առանձնութենէ, թախծութենէ, այրիութենէ պիտի ազատէր, իր ճակատագրին սեւաթոյր թելը նորէն պիտի կապէր այն ոսկեղէն գեղեցիկ թելին հետ որ պահ մը առաջ իր առջեւ կը ծըփար եւ որ երկրորդ անգամ կորսուած էր:

Տուն դարձաւ յուսաբեկ:

Մարիուս կրնար ըսել իրովի թէ Պ. Լըպլան խօսք առած էր իրիկունը դարձեալ գալ, եւ թէ այս անգամ անոր ետեւէն երթալու համար կը պարտաւորուէր լաւագոյն կերպով պատրաստուիլ, բայց Մարիուս հոգւով սրտով դեղանին դիտելու զբաղած, հազիւ հազ լսած էր Պ. Լըպլանին խոստումը:

Երբ սանդուխէն վեր պիտի ելլէր, պուլվարին միւս կողմը Ժոնտրէթը նշմարեց, որ Պարիէր տը Կոպըլէն փողոցին ամայի պատին քովն էր «մարդասէրին» վերարկուով պլլուած, եւ կը խօսակցէր կասկածելի կերպարանք ունեցող այն մարդերէն մէկուն հետ, զոր սովորութիւն եղած է «քաղաքադուռներու թափառաշրջիկներ» անուանել, մարդեր, որոնք երկդիմի կերպարանք, կասկածելի մենախօսութիւն ունին, որոնք չարախորհուրդ կ՚երեւան եւ որոնք սովորաբար ցորեկը կը քնանան, ուրկէ ներելի է ենթադրել թէ գիշերը կ՚աշխատին:

Այս երկու մարդերը, որ թափուող ձիւնին տակ կը խօսէին, խումբ մը կը կազմէին, զոր ոստիկան մը անշուշտ պիտի կրնար դիտել եւ սակայն Մարիուս հազիւ հազ նշմարեց:

Թէեւ վշտագին մտատանջութեամբ զբաղուած էր Մարիուս, բայց եւ այնպէս ստիպուեցաւ ըսել իրովի թէ քաղաքադուռներու այն թափառաշրջիկը, որու հետ կը խօսէր Ժոնտրէթ, կը նմանէր Փրէնթանիէ ըսուած, Պիկըրնայ ըսուած Փանշօ անուն մէկու մը, որ Քուրֆէյրաք անգամ մը ցուցուցած էր իրեն, եւ թաղին մէջ հրէշող գիշերային բաւական վըտանգաւոր մէկը կը նկատուէր:

Նախորդ գիրքին մէջ այդ մարդուն անունը տեսանք արդէն:

Փրէնթանիէ, Պիկըրնայ ըսուած այս Փանշօն ետքէն բազմաթիւ եղեռնական դատերու մէջ գտնուեցաւ եւ անկէ ետք հռչակաւոր անառակ մը դարձաւ:

Այն ատեն տակաւին անուանի անառակ մըն էր: Այսօր աւանդութիւն մըն է աւազակներու եւ մարդասպաններու մէջ:

Նախորդ իշխանութեան վախճանին աւազակութեան դաս կուտար:

Եւ երեկոյին գիշերուան մութը տիրած ժամանակ ուր խումբերը կը կազմուէին եւ ցած ձայնով կը խօսէին, բանտարկեալները Ֆորսի (բանտ) Ֆոսօ Լիոն ըսուած գաւիթը խմբուելով անոր մասին կը խօսակցէին:

Այս բանտին մէջ, ճիշդ հոն, ուր գիշերապահներու ճամբուն տակէն արտաքնոցի խողովակը կ՚անցնի, — այս խողովակը 1843ին երեսուն բանտարկեալներու անլուր փախուստին ծառայեց, — ուզողը կրնայ այս արտաքնոցին սալաքարին վերեւը տեսնել անոր ՓԱՆՇՕ անունը զոր անգամ մը փախչելու փորձ ըրած ժամանակ, յանդգնութեամբ քանդակած էր զայն պահնորդներու պատին վրայ:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Օրիորդներ Զարուհի Թորոսեան, Զապէլ Թորոսեան, Հայկանուշ Թորոսեան, ինչպէս նաեւ Իսլիւպէեան Պէյրութ), Բարսեղեան, Մալեան, Տէր – Յակոբեան, Ե. Ալիքսանեան (Քալիֆորնիա), Ազնաւուր, Կուռլարենց, Պ. Եղուարդ Փափազեան, Ճէզալեան (Երեւան) ընտանիքները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի քրոջ եւ ազգականին՝

ԱՐԱՔՍԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

յանկարծական մահը :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, այս Շաբաթ (8 Մարտ) առաւօտ ժամը 10.30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէր – Լաշէզ, ամփոփուելու համար իրենց ընտանեկան դամբարանին մէջ :

Մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վաղարշակ Տէր – Վարդանեան եւ զաւակները, հոգեհանգստեան արարողութեան պաշտօն կը խնդրեն իրենց կնոջ եւ մօր նորոգ հանգուցեալ

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՏԷՐ–ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, 9 Մարտ, Կիրակի յետ պատարագի ։

Առ ի գիտութիւն հանգուցեալի յիշատակը յարգողներուն :

×

Ալֆորվիլի Հայ Մարմնամարզական Միութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր մահացած ընկերներուն յիշատակ, այս Կիրակի առաւօտ, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցին :

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Նազիկ Պետրոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Երամեան, Տէր եւ Տիկին Եղիա Յովհաննէսեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Մարսէյլի (Փրատօ) մայր եկեղեցիին մէջ, իրենց ամուսնոյն, հօր, եւ ազգականին՝

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Ի գիտութիւն յիշատակը յարգողներուն :

ՆՈՒԷՐ

Ինճէճեան եւ Գէորգեան ընտանիքներ կը նուիրեն հարիւր ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ՅԱԿՈԲ ԻՆՃԷՃԵԱՆԻ

մահուան 5րդ տարելիցին առթիւ :

×

Մարսէյլէն Հայկազ Պօղոսեան «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրէ քսան ֆրանք իր կնոջ Լուսիայի մահուան վեցերորդ տարելիցի յիշատակին :

Ի ՊԱՏԻՒ
ԶՕՐ. ՍԱՐԳԻՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը երեկոյթ մը կազմակերպած է ի պատիւ Զօր. Ս. Մարտիրոսեանի եւ Միութեան հիմնադրութեան 52ամեակին առթիւ, այս Կիրակի (Մարտ 9) կէս օրէ ետք ժամը 15էն 19 :

Միութիւնլիթէի մէկ սրահին մէջ :

24 Րիւ Սէն – Վիքթօր, (մեթրօ Մօպէր–Միւթիւալիթէ) :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին :

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Նայիրի պարախումբի թէյասեղանը Կիրակի, Մարտ 16, ժամը 15էն 19, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ,

17 Րիւ Պլէօ, (մեթրօ Քատէ)

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18-Ի
ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մարտ 9, կէսօրէ ետք ժամը 4էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ : Կը նախագահէ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ Կը խօսին ընկերներ ՎԻԳԷՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (ֆրանսերէն) եւ ԳՐԻՇԱ ՏԷՐ–ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ (հայերէն) :

Երգ, արտասանութիւն :

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Ներկայացում ի նպաստ Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ, Չորեքշաբթի, Մարտ 12, ժամը 20.45ին

Սինեմա – Քազինօ, 12պիս, Ավընիւ Փիէռ – Սեմառ (ԱՌՆՈՒՎԻԼ)

Կը ներկայացուի

ԿԱՐԻՆԷ

(Լէպլէպիճի Հոր _ Հոր)

Կարինէի դերը կ՚երգէ՝ Գոհար Գասպարեան :

(Երաժշտութիւն՝ Տ. Չուխաճեան) :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն՝ Գաղղու :

×

Այս Կիրակի առաւօտ 8ին ձայնասփիւռի Ֆրանս – Քիւլթիւր կայանէն՝ հայ կրօնական երաժշտութիւն :

CESSION DE BAIL

Ch. Minassian vend sans intermédiaire fonds lingerie, bonneterie, mercerie. Chiffre d'Affaire 115.000 F. Bail 5 ans. Logement en pavillon 4 pièces, 2 cuisines, cellier, jardin. Loyer total 4.600 F par an.

19, Rue de Montlhéry
ST. MICHEL s/ORGE (Essonne)
Tél. 375 à Montlhéry

Visite le samedi.

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՏԱՆ
(ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ)
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, 8 Մարտ, ժամը 21էն սկսեալ

Լաւ նուագախումբ : Ճոխ պիւֆէ :
Հանելի մթնոլորտ

Հ. Յ. Դ.

ՇԱԽԻԼ.— Հ.Յ.Դ. Արդութեան խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : Ընկերներէ կը խնդրուի անդամատետրերը միասին բերել :

ԻՍԻ.— Հ.Յ.Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 16ին, Պ. Յակոբ Ազատեանի սրճարանը, Րիւ տը լա Տէֆանս : Ներկայ կ՚ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ.Յ.Դ. Սէն Ժեռոմի «Հայաստան» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ (8 Մարտ), ժամը 21ին, ընկեր Մ. Զորպաճեանի բնակարանը : Խիստ կարեւոր օրակարգ : Պարտաւորիչ ներկայութիւն : Ներկայ կ՚ըլլան Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ.Յ.Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէին ընկերական ժողովը այս Շաբաթ (8 Մարտ) ժամը 21ին Ահարոնեան Ակումբին մէջ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Պոնտոսի Նահանգի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի, Մարտ 17ին, ժամը 3ին, Մշակոյթի Տան սրահը : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ : Ներկաներու թիւը, ինչ որ ալ ըլլայ մեծամասնութիւն պիտի նկատուի :

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Պաներօ – Բաշանի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, այս Շաբաթ, ժամը 16ին կէսօրէ ետք : Տիկին Գարաօղլանեանի տունը, 22 Րիւ Լավուազիէ, Բաշան :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութեան կողմէ :

Շաբաթ, Մարտ 8, ժամը 21ին Hôtel Splendid, Bd. d'Athènes

Նախագահութեամբ՝ Պ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

Կը նուագէ՝ ROBERT GONZALES
եւ իր ծանօթ նուագախումբը

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել վարչութեան անդամուհիներուն :

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ

Պարահանդէսի ընթացքին ոչ հանգանակութիւն եւ ոչ ալ անուրդ :

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած կապոյտ խաչի Շրջ. վարչութեան կողմէ ի նպաստ Օդափոխութեան կայանին

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16էն 23
CHALET DES ILES, BOIS DE BOULOGNE
Métro Porte Dauphine

Շեհերազատի նուագախումբը իր բոլոր սոլիստներով :
Հայկական երգ ու պար, ճոխ եւ առատ պիւֆէ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Օդափոխութեան կայանի ծովահայեաց նոր շէնքին գնման

Կիրակի, Մարտ 9, ժամը 17.24
ԱՄՊԱՍԱՏԸՕՐԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
(Métro : Concorde et Champs-Elysées)

Orchestre VARTIVANIAN et ses Mamboséros O. R. T. F.

Պար՝ հայկական եւ եւրոպական երաժշտութեամբ

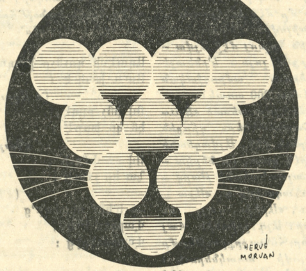
ELECTION MISS CROIX - ROUGE

Ինչպէս նաեւ հանելի անակնկալներ

Տոմսերու գինն է 10 ֆրանք. ուսանողներու կէս գին

Ապահովել սեղանները հեռաձայնելով 359 – 67 –03 :

NOIRCLERC

UN GRAND MARCHÉ DU MARCHÉ COMMUN

Eclairage
et
luminaires

FOIRE
INTERNATIONALE DE
LYON

22-31 MARS 1969

Renseignements

69-LYON 6e Palais des Congrès - Tél. : 24-29-61
Télex : 33 056 FOIRLYO - LYON
75-PARIS 8e 136 Bd Haussmann - Tél. : 924-68-50

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 8 ՄԱՐՏ
SAMEDI 8 MARS 1969
LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11458 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 45e ANNÉE No 11.458

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐԱՆ ԵՒ ՔՈՒՐԱՆ

Մինչ ձախակողմեան տարրեր՝ համախմբուած Թուրք բանուորական կուսակցութեան (Թիւրք իշճի փարթիսի = ԹԻՓ) շուրջ՝ հետզհետէ կը զօրանան եւ հրապարակը կ'ազմկեն, հակառակ կառավարութեան հալածանքներուն, անդին աջակողմեան, յետադիմական, մոլեռանդ շէրիաթճական եւ Թուրք ազգայնական տարրեր իրենց կարգին կը կազմակերպուին՝ վայելելով կարգ մը ընդդիմադիր կուսակցութեանց աջակցութիւնը :

Համայնավարական բջիջներու գործունէութեան հակազդելու համար կը կազմուին ազգայնական «քոմանտօ»ներ, որոնք պարբերաբար «հերոսական» ելոյթներ կ'ունենան, խանգարելու համար ձախակողմեան ուսանողներու կամ բանուորներու հաւաքոյթներն ու ցոյցերը :

Ոստիկանութիւնը չի կրնար գլուխ ելլել տաքգլուխ երիտասարդներու հետ, որոնք ցեղային ժառանգականութեամբ հակամէտ են կռուելու եւ արիւն թափելու : Եւ որովհետեւ «կեավուր»ներ չկան հիմա, իրարու միս կ'ուտեն :

«Քոմանտօ» կազմակերպելու նախաձեռնութիւնը ստանձնած է զնդապետ Ալփասլան Թիւրքէշ, մէկը այն 38 երիտասարդ զինուորականներէն, , որոնք մութին մէջ պատրաստեր էին 1960 Մայիս 27ի յեղափոխութիւնը, տապալելու համար Դեմոկրատներու վարչաձեւը :

Իր անհանդարտ եւ ըմբոստ նկարագրով Թիւրքէշ կ'ուզէր առաջնակարգ դեր մը կատարել Թուրքիոյ մէջ, Մէնտէրէսի անկումէն ետք: Շատ խօսեցնել տուաւ իր վրայ : Զանազան ձեւեր փորձելէ ետք, ի վերջոյ դարձաւ կուսակցապետ Ճիւմհուրիյէթ Քէօյլիւ Միլլէթ Փարթիսին (Հանրապետական Գիւղացիական Ազգային կուսակցութիւն) :

Վերջերս Ատանայի մէջ տեղի ունեցեր է այս կուսակցութեան համաժողովը, ազմկալի ցոյցերով՝ փողոցներու եւ կոփամարտով՝ ժողովասրահին մէջ :

Թիւրքէշի կամաւորները «Ինը Լոյսեր»ու ցուցանիշերով տողանցք կատարեր են Ատանայի պողոտաներուն մէջ, զինուորական քայլերգով, ազգայնական եւ իսլամական նշանաբաններ ցոյց տալով ժողովուրդին : Ազգային իտէալներու նըւաճում յորջորջուած այս արշաւանքին մասնակցեր են աւելի քան հազար երիտասարդներ՝ առաջնորդութեամբ Թիւրքէշի, արժանանալով տեղացիներու ծափերուն եւ համակրական ցոյցերուն : Երգեր են Թիւրքէշ Մարշը, նուիրուած կուսակցապետին, որ իբրեւ առաջնորդ ու ռահվիրայ փառաբանուեր է «Եաշա՛ պաշպուղ» «կեցցէ՛ս առաջնորդ» — («Ֆիւհրէրի» իմաստով) աղաղակներով :

Տողանցքին մաս կազմեր են բացի քոմանտոներէն՝ Մէհթէրներ եւ Պօզքուրտներ (գորշ գայլ), որոնք թափօրին առջեւէն կը տանէին տասնեւվեց թրքական պետութիւններ(?) խորհրդանշող հին դրօշակներ, զինանշաններ , Քուրանէն առնուած կրօնական պատուիրաններ եւ համաթրքական ազգայնականութիւնը փառաբանող նշանախօսքեր :

Թափօրը ռազմական քայլերով հասեր է ժողովատեղին , ուր կրակոտ ճառ մը խօսեր է Թիւրքէշ՝ ձաղկելով ձախակողմեանները ու համայնավարները, զորս կոչած է «երկիրը կրծող որդեր»: Շեշտած է ստեղծել բոլորովին նոր Թուրքիա մը՝ զերծ ամէն օտարոտի ազդեցութիւններէ, բաւարարուած լոկ թրքական ուժերով : Ու աւելցուցեր է.

«Ճզմեցէ՛ք ամէն անոնք, որ մեր ազգը ստրկացնել կ'ուզեն, Աստուծոյ կը հայհոյեն եւ կը ծաղրեն մեր պատմութիւնը: Ահա՛ Թուրք երիտասարդութիւնը՝ հաւաքուած Տաւրոսի կողերուն վրայ, վճռակամ խորտակելու ամէն արգելք եւ կերտելու նոր երկիր մը, նոր պետութիւն մը, զայն ազատելով թշուառութենէ եւ չուայտութենէ , որոնց մէջ թողուած է ներկայիս Թուրքիա :

«Մեր մեծագոյն գաղափարականն է գործել իսլամական հաւատքով , կեանքի մէջ քալել թրքական գիտակցութիւնով եւ ազգայնական հպարտութեամբ : Մենք կ'ուզենք անձնաւորել իսլամ - թուրքին հարազատ եւ ազգային իրաւակարգը : Ատեցէ՛ք ձախակողմեանները, որ սկսան շմորիլ եւ փախչիլ ազգայնական երիտասարդութեան բացած լոյսէն : Մի խըռնայէք, որովհետեւ մեր նպատակը վսեմ է : Վճռած ենք վերաշինել Թուրք պետութիւնը: Ապագան մերն է, Պօզքուրտներունն է » :

Կը թուի թէ Թիւրքէշի կազմակերպութեան մաս կը կազմեն ազգայնական եւ իսլամական զանազան կրօնա- ազգայնական բջիջներ , որոնք կը կոչուին Պօզքուրտ, Իւմմէթճի, Մէհմէտ եւայլն :

Համաժողովին մէջ տաք ու պաղ խօսքեր փոխանակելէ ետք, քոմանտօներն ու իւմմէթճիները իրար ծեծեր են :

Հանրապետական - գիւղացիական կուսակցութեան անունը փոխուելով մկրտուեր է Միլլիյէթճի Հարէքէթ Փարթիսի (Ազգայնական Շարժումի կուսակցութիւն) : Ալփասլան Թիւրքէշ վերընտրուեր է կուսակցապետ :

Յատկանշական է երեւոյթը : Թիւրքէշ կը փորձէ վերակենդանացնել Համաթըրքական, Թուրանական շարժումը , որուն մասին չէին խօսեր ցարդ հրապարակաւ եւ որ սակայն մոլեռանդ ազգայնականներու երազն է եղած միշտ : Ցոյց կուտայ Թուրանի ճամբան՝ ինչպէս երբեմն ոճրագործ Իթթիհատի «տեսաբան»ները:

Միաժամանակ կը գրգռէ երիտասարդներու կրօնական (իսլամական) մոլեռանդական զգացումները: Կ'ուզէ հանգամանք տալ ինք իրեն, ձգտելով դառնալ Մուսթաֆա Քեմալ մը կամ Հիթլէր մը ...:

Հակառակ Աթաթիւրքի աշխարհականացման բարենորոգումներուն, կրօնական զգացումը տակաւին շատ զօրաւոր է Անատոլուի ողջ գիւղացիութեան մէջ :

Դեմոկրատ կուսակցութիւնը առաւելագոյն չափով օգտագործեց այս տարրը՝ ընտրական նկատումներով: Իր տասնամեայ իշխանութեան օրով հինգ հազար մզկիթներ շինել տուաւ երկրին մէկ ծայրէն միւսը : Քաջալերեց Նուրճիներն ու շէրիաթճիները :

Այժմ Թիւրքէշ կը շահագործէ ամբոխի հոգեբանութիւնը : Մէկ կողմէ տասնեւվեց (?) թրքական պետութեանց դրօշակները պտըտցնելով փողոցներու մէջ՝ Թուրանի մեծ կայսրութեան հեռանկարով կ'ուզէ շլացնել ազգայնամոլ բազմութիւնները: Միւս կողմէ Քուրանի նշանախօսքերով կը գրգռէ անոնց կրօնական մոլեռանդութիւնը :

Ահա՛ թէ ո՞ւր հասած է Թուրք Հանրապետութիւնը իր հիմնադրին յեղափոխական բարենորոգումներէն քառասունեւվեց տարի ետք :

Յառաջդիմա՞ծ է թէ յետադիմած:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ
24 ԺԱՄ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ՝ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

Կը թուի թէ Թիլսիթ փողոցի խօսակցութիւնները, որոնք կը տեւէին օրերէ ի վեր լուծում մը չկրցան գտնել ստեղծուած անել կացութեան : Նախարարաց խորհուրդը որոշած էր երկու անգամէն 4 առ հարիւր շնորհել իբրեւ յաւելում ազգայնացած հաստատութեանց աշխատաւորներուն (Պետութիւնը իբրեւ գործատէր երեք միլիոն ամսականաւոր ունի): Կառավարութիւնը վճռական կը մնայ իր դիրքին վրայ, այն պատճառաբանութեամբ թէ պէտք է պաշտպանէ ֆրանքը : Այս պայմաններու մէջ արդէն, Սէ Ժէ Թէ (Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւն — Համայնավար) եւ Սէ Էֆ Տէ Թէ (Նախկին Քրիստոնեայ), որոշեցին Ազգ. գործադուլի հրահանգ տալ Մարտ 11ին համար, երեքշաբթի ճիշդ այն օրը երբ տը Կոլ պիտի խօսի ժողովուրդին բացատրելու համար հանրաքուէին միտք բանին:

Այս ձեւով, երեքշաբթի օր, կեանքը պիտի դադրի երկրին մէջ, բոլոր ճիւղերուն մէջ. թղթատար, երթեւեկ, կազ, ելեկտրականութիւն, հիւանդանոց, պաշտօնատուն, քաղաքապետարան, երկաթուղի, Էռ-Ֆրանս եւ նաեւ ոչ ազգայնացած գործերուն մէջ, ինչպէս՝ քիմիագիտութիւն, մետաղագործութիւն, կերպաս, կաշի, թուղթ եւայլն, եւայլն:

Մնաց որ այս գործադուլը չի սահմանափակուիր երեքշաբթի օրուան միայն, այլ պարզապէս սկիզբ մըն է երեքշաբթի օրը, ամբողջական բնոյթով եւ յաջորդող օրերուն ալ մասնակի բանթողներ իրարու պիտի յաջորդեն:

Յստակ է որ երկրին ընկերային վիճակը ծանր է եւ դրամական տագնապն ալ նոր անակնկալներ կրնայ երեւան հանել:

× «Մեր Հանրապետութիւնը» որ ձախ կոլիստներու պաշտօնաթերթն է, խմբագրական մը հրատարակած է որ Լուի Վալոնի ստորագրութիւնը կը կրէ եւ ուր անդրադառնալով Փոմփիտուի նախագահական թեկնածութեան, Վալոն կը շեշտէ թէ Փոմփիտուի տնտեսական ծրագիրը աջին ծրագիրն է, աջի մը որ յաճախ դէմ է տը Կոլի:

Վալոն խիստ կերպով կը քննադատէ նախկին նախարարապետը, բայց ինչպէս ձայնասփիւռի խօսնակ մը կ'ըսէր, ձախ կոլիստները մեծամասնութեան փոքրամասնութիւնն են :

ՄԻՋԻՆ – ԱՐԵՒԵԼՔ

Եղեռնափորձ մը կատարուած է Երուսաղէմի համալսարանը առջի օր, որուն հետեւանքով 22 վիրաւոր կայ, որոնց 10ը՝ ուսանող աղջիկներ: Ռումբը պայթած է համալսարանին քաֆէթերիան, ուր աւելի քան 250 երիտասարդներ կային: Ոստիկանութիւնը քանի մը ձերբակալութիւն կատարած է: Այլ միջադէպեր ալ պատահած են Սուէզի շրջանը:

× Ալ Ահրամը, որ Նասրի բերանը կը նկատուի, կը գրէ թէ նոր պատերազմի մը պարագային, Արաբները պէտք է նախայարձակ ըլլան:

× Մոշէ Տայեան, Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարը, երկրին բժշկական միութեան առջեւ յայտարարած է. «Իսրայէլ պէտք է գործէ այնպէս այն հողամասերուն մէջ, որոնք իր հակակշիռին տակ են եւ ձուլէ այդ շրջաններու տնտեսութիւնը, քիպուցիմներ ստեղծելով: Հող աշխատող Արաբներու ապրուստի մակարդակը պէտք է բարելաւուի ,այդ շրջաններու Արաբները աւելի մեծ կախում պէտք է ունենան քան Արաբներէն: Պէտք է բարեփոխենք այդ շրջաններու օրէնքները, որոնք եգիպտական մնացած են՝ Կազա եւ Յորդանան՝ Այսրյորդանան: Այդ օրէնքները պահելով, այն զգացումը կուտանք Արաբներուն որ Իսրայէլի ներկայութիւնը ժամանակաւոր է»:

Անդրադառնալով յառաջիկայ ընտրութեանց, Մոշէ Տայեան ըսած է.— «Կը մտածեմ թէ ի՞նչպէս ընտրողներ կրնան ինծի քուէարկել եւ միաժամանակ Մափամի ձախ թեւին, նոյն ցանկին վրայ»:

Դէտերու կարծիքով, այս ճառը նախաքայլ մըն է Տայեանի համար, վարչապետի ապագայ աթոռին տիրանալու համար :

× Սուրիոյ կացութիւնը միշտ անորոշ է: Աթասի ճառ մը տուած է ի պատիւ Նասրի եւ Պումետիէնի բանագնացներուն, ըստ Դամասկոսի ձայնասփիւռին, ինչ որ պիտի նշանակէր թէ նախագահ Աթասի ոչ ձերբակալուած է ոչ ալ հսկողութեան տակ: Ըստ ձայնասփիւռին այս ճաշին ներկայ եղած են նաեւ Պաղեստինի ազատագրման կազմակերպութեան գործադիր խորհուրդի նախագահը՝ Եասըր Արաֆաթ, Ալժերիոյ Երիտասարդութեան նախարարը եւ Պաասի երկու ղեկավարութեանց անդամներ:

× Պաղտատի մէջ, լրտեսական նոր ցանց մը երեւան հանուած է եւ այդ ցանցին անդամները ներկայիս կը դատուին յեղափոխութեան դատարանին կողմէ: Իրաքեան մամուլը կը գրէ թէ այս ցանցը «տեղեկութիւններ կը հաղորդէր օտար երկրի մը Իրաքի տնտեսութեան մասին, այդ ձեւով վտանգելով Իրաքի ապահովութիւնը»: Նոյն աղբիւրին համաձայն, դատախազը մահապատիժ պահանջած է:

× Յիշենք նաեւ թէ Իրաքի նախագահը, վերանորոգած է իր հրաւէրը զօր. տը Կոլի, Իրաք այցելելու, երբ որ ուզէ:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՇԻՐԻՄԻՆ

Զօր. Մարտիրոսեան, կիրակի առաւօտ ժամը 11,30ին կ'այցելէ Անդրանիկի շիրիմին, Փէռ-Լաշէզ: Այլ այցելութիւններու եւ հանդիսութեանց մանրամասնութիւնները տեսնել՝ Դ. էջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԵՔԻՆԻ խորհրդային դեսպանատունը յանկարծ «ազատագրուած է» առանց ծանօթ պատճառներու: Զորս օր է պաշարուած էր տեւական կերպով եւ ենթակայ հակախորհրդային լուտանքներու, սահմանային միջադէպին պատճառաւ: «Նոր Չինաստան» մամուլի գործակալութիւնը այս ցոյցերուն մասին խօսելով, կ'ըսէ թէ 30 միլիոն Չինացի մասնակցած են 29 մեծ քաղաքներու մէջ: Ուրբաթ օր ալ ցոյց մը կը պատրաստուէր Մոսկուայի չին դեսպանատան շուրջ:

«ԹՐԻՊԻՒՆ ԺՈՒԻՎ» թերթին մէջ, տըրնօրէնը րաբբունի Կրիւնվալտ խիստ պատասխան մը կուտայ կոլիստ երեսփոխանի մը ,որ յօդուածի մը մէջ, խօսքն ուղղելով «հրէադաւան Ֆրանսացիներուն» գրած էր.— «Հաւատարիմ մնալ այն երկրին, ուր ծնած էք, այդ է որ պէտք է յիշեցնել մեր կարգ մը հրեայ կամ ոչ-հրեայ հայրենակիցներուն, որոնք կ'ուզեն մեզ մղել չեմ գիտեր ինչ խաչակրութեան, որ կը յանգի մեր պէտք չունեցած պատերազմին»: Րաբբունի Կրիւնվալտ կը պատասխանէ, շեշտելով կարգ մը կէտեր.— Ա) Ֆրանսայի Հրեաները ոչ ոքէ հայրենասիրութեան դաս առնելիք ունին: Բ) Յիշեցնել Ֆրանսայի Հրեաներուն թէ պէտք է հաւատարիմ մնան իրենց ծնած երկիրներուն, կը նշանակէ թէ չեն: Հոս անուարկութիւն կայ, որուն համար դատարան պէտք է քաշել երեսփոխանը: Գ) Մեզի ծանօթ միայն մէկ խմբակ կայ որ Ֆրանսան պատերազմի յանգող խաչակրութեան մը ձեռնարկած է, այն ալ տը Կոլ եւ իր Արտաքին նախարարն է»:

« ԱՐԱՐԱՏ » ԱՄՍԱԳԻՐԸ

Ա.

Հարիւր տարի առաջ, 1868 Թուականի Մայիսի 1ին, լոյս տեսաւ Էջմիածնում « Արարատ » ամսագիրը : Այս նորանշան մի երեւոյթ էր հայ եկեղեցու պատմութեան մէջ պարսկական տիրապետութիւնից յետոյ: Ծանր էր ու դառնաշունչ հայ ժողովրդի վիճակը պարսկական տիրապետութեան օրով, ծանր էր ու եղկելի նաեւ Էջմիածնի վիճակը այդ ժամանակ : « Սուրբ տաճարը,— գրում է ժամանակակից պատմագիրը ,— զրկուած է եղել ամէն սատացուածքից եւ զարդից, ոչ դիրք է եղել, ոչ զգեստ եւ ոչ չուրջառ, մինչ զի եւ Քրիստոսի իջման տեղը եւ սուրբ սեղանը ծածկոց չեն ունեցել եւ ոչ կանթեղ եւ մի մահմետական երբեմնապէս վառելիս է եղել ճիթոյ ճրագ եւ դնելիս բեմի վերայ անցաւոր ճանապարհորդաց համար, որ տեսնելով ողորմութիւն անեն : Եկեղեցու սալարկ յատակը քանդքանդեալ, պատուհանները առանց վանդակի, այնպէս որ Թռչունք բուն էին դրած եկեղեցու մէջ, եկեղեցու կաթողիկէն, տանիքն եւ որմոց երեսք քանդքանդեալ եւ քարերը Թափուած, որմերի յատակուած վէմերը փչրած եւ ծակոտած» :

Այս վիճակը անպատկերելի էր 1868 Թուականի բարեզարդութեան համար, երբ նա այն աստիճան կազդուրուել էր նիւթապէս եւ բարոյապէս, որ կարիք զգաց իր սեփական մամուլն ունենալու եւ նրա միջոցով ամրապնդելու հայ ժողովրդի մէջ սէրը առ իւր հայրենիքը, առ եկեղեցի եւ հայ ժողովուրդի ստեղծած մշակոյթն ու դարաւոր աւանդները:

Անպաճոյճ, փոքրիկ ու նիհար մի տետրակ էր «Արարատ»ը՝ բաղկացած ութ էջից : Շքեղ չէր անուանաթերթը: Վրան խոշոր տառերով տպուած էր .

« Արարատ ամսագիր կրօնական, պատմական, բանասիրական եւ բարոյական գիտելեաց, աշխատասիրութիւն միաբանից Սուրբ Էջմիածնի »:

Անուանաթերթից յետոյ առաջին թերթի վրայ գրուած է յառաջաբան, ուր խօսուած է «Արարատ»ի հրատարակութեան նպատակների մասին, այն է՝ «Հայկազուն սերնդոց սրտի եւ հոգւոյն եռանդըն ու աշխոյժը վառել կրթութեան եւ զարգացման սիրով եւ ազգային դաստիարակութեան » միջոցով :

Այս եռանդն ու աշխոյժն ահա բորբոքեցին « սուրբ Էջմիածնի կղերին սիրտը», եւ նրանք որոշեցին գրաւոր հրատարակութեամբ «ազգային դաստիարակութեան կամ գէԹ իր կղերակցաց կրթութեանը հաղորդակից լինել » : Խմբագրութիւնը մեղապարտ է զգում, որ մինչեւ այսօր հայրենասիրական զգացումը հայ ժողովրդի մէջ վարելու բաղձանքն ուշ է իրականանում, որովհետեւ «չունէինք յուսադրող այսպիսի ամսական հրատարակութեանց ձեռնարկելու »: Այնուհետեւ խօսւում է Թերթի ծրագրի եւ նիւթերի բնոյթի մասին, որը չորս կարգի է . կրօնական, պատմական, բանասիրական եւ բարոյական :

Ամսաթերթի ծրագրային խօսքից յետոյ խմբագրութիւնը յայտարարում է, որ Թերթի լեզուն « Հայաստանի Երեւանաղաւառի պարզ աշխարհաբար լեզուն է, որ աւել մերձ է գրաբարի »:

Յառաջաբանից յետոյ, որ գրաւում է երկու եւ կէս էջ, տպագրուած է մի տառանաւոր հեռեւեալ վերնագրով . « Արարատըն առ ազգ Հայոց »: Ձնայած յառաջաբանի մէջ յայտարարուած է, որ Թերթի լեզուն Երեւանի «պարզ աշխարհաբարն է», բայց այս տոտանաւորը ամբողջապէս գրաբար է :

Համարն սկսւում է պաշտօնական տեղեկութիւն բաժնով, ուր տպագրուած են Սինոդի օրագրութիւնից հինգ մասեր : Օրագրութիւնից յետոյ սկսւում է բուն նիւթը: Առաջին տեղում, « Կրօնական » վերնագրի տակ, սկսւում է յօդուածը : Այստեղ հեղինակը ճշդում է յառաջաբանում նշուած առաջին ծրագրային կէտը՝ կրօնականը: Կրօնական ասելով «մտքերնիս այն չէ, որ հաւատոյ խնդիրներու վըրայ պիտի խօսենք ու հաւատոյ վէճեր նորոգենք, այլ ինչպէս գրել ենք մեր յայտարարութեան մէջ որ արդէն հրատարակուած է, եկեղեցական կարգաց եւ արարողութեանց հումմէ (ումի՞ց) եւ ե՞րբ սկզբնաւորելուն վրայ պիտի գրենք առաւելապէս ... Թէ Հայոց եւ եկեղեցւոյ նախնական ժամանակագրութիւնը ինչ էր, հումմէ (ումից) մնաց եւ ոյք (ովքեր) հետզհետէ ծաղկեցրին զայն, եւ որպիսի եկեղեցական ժողովներով սահմանադրուեցան»: Ուրիշ խօսքով կրօնական բաժինը պէտք է զբաղուի ոչ Թէ դաւանաբանական խնդիրներով, այլ Հայոց եկեղեցու պատմութեամբ : Սակայն հայ եկեղեցու կեանքում քիչ չեն յարուցուել դաւանաբանական խնդիրներ, եւ ամսաթերթը յետագայ համարներում անդրադառնում է դրանց :

Կրօնական բաժինը ընդգրկում է միայն քրիստոնէական շրջանը . «Արարատի կրօնական մասին մէջ,— գրում է խմբագրութիւնը , — կը դնենք ընդհանրապէս մեր ազգի ի քրիստոնէութիւն դառնալը եւ առաքելական յաջորդութիւնը Հայաստանի մէջ», իսկ հեթանոսական շրջանը , «ազգիս հեթանոսութեան ժամանակի կըրօնական պաշտամունքը առանձին կը դընենք ի կարգս բանասիրական»:

Երկրորդ բաժինը՝ պատմականը, նըպատակ ունի չարադրել «Հայրենեաց դժբախտ անցքերը » եւ դրանով ընթերցողներին տալ հայրենիքը պաշտպանելու քաջասրտութեան օրինակ, որ «քաջերէն զազդ եւ հայրենիք պահելու քաջութիւն» սովորեն , իսկ « վատերէն իբրեւ հայրենեաց մատնոտ եղողներէ» խորշեն :

Պատմականը նպատակ ունի տալ նաեւ «Հայաստան աշխարհին վրայ ընդարձակ տեղեկութիւն », «նորա մասերուն ստորագրութիւնը »... « Նորա գաւառացը, լերանց եւ գետոց, օդոց եւ բերոց, որպէսզի նոցա մէջ նախնեաց հնութեանց՝ քաղաքաց, տաճարաց եւ վանորէից ստորագրութիւնները կարդալու ժամանակ՝ նոցա վրայ լոյս առնելուն տեղ՝ յառաջները մԹութիւն չեղնէ »: Ամսաթերթը միաժամանակ ուշադրութեան է առնում այն հանգամանքը, որ Հայաստանի հնութիւնների պատմութիւնը գրողները «անհարազատ տեղեկութիւններով լցեր են » այն, եւ խմբագրութիւնը ժամանակակից հեղինակների «տարաձայն գրուածքը » ծանօթութեան կարգով կը նշանակեն «ապագայի համար »:

Երրորդ բաժինը՝ բանասիրականը, պէտք է ծառայի միայն բանաստերների « մտքերը զուարճացնելուն», « ազգիս գրականութեան ուժը ոճընտիր բանահիւսութիւններու եւ տոտանաւորներու մէջ հայկաբանական լեզուով կը չափէ »:

Չորրորդ բաժինը՝ բարոյականը, գրում է հոգեւորականների, մեր հոգեւորական կարգակից եղբայրների համար, «սուրբ եւ արտաքին գրոց նիւթաւոր խօսքերը բացատրելով որքան կարելի է մեր հոգեւորական դասակարգութեանը քարոզութեան ճամբան դիւրացնենք , այնպիսի ոճ բռնելով, որպէսզի հասարակութիւնը ազգային յառաջդիմութեան ոգիով քաջալերուի » :

Այս ծրագրով առաջնորդուելով ամսաթերթի պատմական բաժնում տպուած է մի յօդուած՝ «Արարատս նահանգ» խորագրով: Յօդուածը փոքր է, Թերթի մի սիւնակը բացատրում է «Արարատ» բառը՝ մէջբերելով վկայութիւններ Աստուածաշնչից, Խորենացուց, Յովհաննէս Կաթողիկոսից :

Բանասիրական բաժնում , որ մի էջ է, զետեղուած է յօդուած «Ազգային բարեկարգութիւն» վերնագրով : Բովանդակութիւնն այն է, որ կուսակրօն հոգեւորականների ունեցուածքը նրանց մահից յետոյ մնում է վանքին, եւ նրանց ազգականներն ու մերձաւորները իրաւունք չունեն «ժառանգութեան ձեռնամուխ լինելու »: Գէորգ Դ. Կաթողիկոսը առաջինը հանդիսացաւ օրինակ եւ «իր գոյքը Թողուց սուրբ Էջմիածնոյ ժառանգութիւն եւ ի նոյն յորդորեց եւ զմիաբանութիւնս» : Միաբանները գրաւոր պայման ստորագրեցին, որ «այսուհետեւ բոլոր կուսակրօն հոգեւորականաց Էջմիածնի գոյքը յետ վախճանի լիցին ի ժառանգութիւն Աթոռոյս » :

Յաջորդ՝ վերջին էջում տպագրուած է մի հանելուկ՝ Բարոյական վերնագրի տակ : Հանելուկը Ներսէս Շնորհալունըն է :

1868 Թուականի «Արարատը» չատ համեստ է Թէ՛ ծաւալով (ութ էջ) եւ Թէ բովանդակութեամբ : Նոյն վիճակն ունի եւ Յունիսեան համարը :

Յուլիսեան համարի առաջին էջում գրուած է Էջմիածնի նկարը, Թիկունքում՝ Մասիսը: Նոյն յօդուածների բովանդակութիւնը, էջ 31ում տպուած է ...չիկ կաթողիկոսի կոնդակը «Փրկչական 976 Թուին»: Այստեղ ուշադրաւ նորութիւնը դպրոցն է : Հրատարակուած է կաթողիկոսի կարգադրութիւնը թեմերի տեղեկութիւն հաղորդել դպրոցների մասին՝ որտեղ եւ քանի՞ ծխական դպրոց կայ, տեսուչների, հոգաբարձուների, ուսուցիչների, աշակերտների Թիւը, ...սումնարանների բացման ժամանակը, դպրոցների նիւթական վիճակը եւայլն :

Միաժամանակ Էջմիածնում կազմակերպուած ուսումնական յանձնաժողովը առաջարկում է Թեմերի առաջնորդներին կամ նրանց փոխանորդներին «մասնաւոր դպրոցներ բանալու փոյթ ունենան եւ քահանայքը ուսուցիչ եւ դաստիարակ կարգեն »: Դպրոցների նիւթական ապահովութեան համար եկեղեցական դրամարներից մաս հանել դպրոցներին, իսկ եԹէ չեն բաւեր, դրամագլխէն միայն մասը ծախս անեն, գիւղական ազգային մանկունքը բոլորովին տգիտութեան մէջ չԹողնելու համար » :

Այնուհետեւ տպագրուած է Երեւանի Թեմական դպրոցի տարեկան հարցաքննութեան մասին զեկուցում կաթողիկոսին : Այս համարը բաղկացած է 16 էջից :

Չորրորդ համարը (Օգոստոս) բաղկացած է 14 էջից : Նախորդ համարում տըպուած «Արարատեան երկրի » աշխարհագրական նկարագրի շարունակութիւնը, իսկական բանասիրական բաժնում՝ ճառեր՝ նուիրուած Գէորգ Դ. կաթողիկոսին՝ նրա ընտրութեան առԹիւ : Ամսաթերթի վերջում՝ ամսագրի խմբագրութեան կանոնները :

Հինգերորդ համարը (Սեպտեմբեր) բաղկացած է 12 էջից : Բանասիրական բաժինն ամբողջովին նուիրուած է միւռոնօրհնութեան հանդէսին, եւ այդ առԹիւ եւոյԹներ, ուղերձ կաթողիկոսին :

Վեցերորդ համարում (Հոկտեմբեր) տպագրուած է հայկական դպրոցների կանոնադրութիւնը, որ մշակած է Էջմիածնի ուսումնական յանձնաժողովը : Կանոնադրութիւնը վերնագրուած է՝ «Կանոն յաղագս ծխական հոգեւոր դպրոցըն Հայոց որ ի Ռուսաստան »:

Կանոնադրութիւնը վերաբերում է դըպրոցների բացման, հոգաբարձուների ընտրութեան եւ նրանց պարտականութիւններին, դպրոցների նիւթական միջոցներին, ուսման ծրագրին, աւանդելիք առարկաներին, ուսուցիչներին եւ աշակերտներին: Կանոնադրութեան Ա. գլուխ, երրորդ յօդուածով քաղաքների եւ գիւղերի բոլոր եկեղեցիները պէտք է ունենան դպրոցներ :

Ի՞նչ նպատակով են բացւում դպրոցները : Դրա պատասխանը կարդում են...

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ

ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Շատ բարեսիրտ, չատ ազնիւ կին մըն է, ասոր վստահ եղէք եւ հիանալի ալ Թուրքերէն կը խօսի, նոյնիսկ ըսին որ կը կարդայ կը գրէ եղեր՝ առենօք Անատոլու գտնուեր է տարիներով ու հոն սորվեր է:

— Ատոնք բոլորը չինծու առասպելներ կրնան ըլլալ... քանի՞ տարեկան կայ այդ տիկին Պլաքթոնը:

— Քառասունեւհինգ տարեկան կ՛երեւայ:

— Ի՞նչպէս է իր արտաքին կերպարանքը:

— Երկայնահասակ, նիհար, տժգոյն կին մըն է... Թէեւ գեղեցիկ չէ, բայց վրան այնպիսի ազնուութիւն մը կայ որ յարգանք կը ներշնչէ...

— Մազերը ի՞նչ գոյն են, սե՞ւ...

— Այո, չափազանց սեւ, խափշիկ կնոջ մը մազերուն պէս...:

— Իսկ աչքերը գեղեցիկ, տարօրինակ կերպով արտայայտիչ...:

— Ճիշդ, ուրեմն կը ճանչնաս զինքը, այնպիսի աչքեր ունի, որ անգամ մը տեսնողը ալ չի կրնար մոռնալ...:

— Ուրեմն ինքն է, կասկած չկայ, հիմա ամէն բան լուսաբանուեցաւ... միայն Թէ հարկ է որ անգամ մը զինքը մօտէն տեսնեմ, որպէսզի բոլորովին ապահով ըլլամ :

— Բայց ո՞վ, որո՞ւ կ՛ակնարկէք, ըսաւ Րիւշտի իր բարեկամին յանկարծական յուզումէն չուարած:

— Սալիհան, այն յեղափոխական կինը զոր երեք տարի առաջ Շերլոք Հոլմսի չնորհիւ, իր ընկերներով ձերբակալեցինք Զամլըճայի բարձունքը... այդ պատմութիւնը իմացած ես անչուչտ:

— Այո, կը յիչեմ այդպիսի դէպք մը, պատասխանեց միւսը, կը կարծես որ նոյն կի՞նն է տիկին Պլաքթոնը:

Շէրիֆ չպատասխանեց, սպասորը կանչեց եւ հաշիւը մաքրելով ոտքի ելաւ:

— Տուր, հետս եկուր, ըսաւ իր ընկերոջ, վայրկեան մը պէտք չէ կորսնցնել... գիս առաջնորդէ այն պանդոկը ուր տիկին Պլաքթոն կը գտնուի:

Մութը կոխած էր արդէն երբ երկու բարեկամները գարեջրատունէ դուրս ելան եւ տասը վայրկեան ետքը հասան պանդոկին առջեւ:

Րիւշտի որ ծանօթ էր պանդոկի դռնապանին, մօտեցաւ անոր եւ հարցուց.

— Տիկին Պլաքթոնը հո՞ս է:

— Հոս է, բայց հիմա դուրս պիտի ելլէ, աճապարիկ կառքը կը սպասէ իրեն, պատասխանեց դռնապանը:

— Ո՞ւր պիտի երթայ արդեօք...

— Ձեզ գիտեր, հաւանաբար մնաս բարովի այցելութեան պիտի պտըտի:

— Ի՛նչպէս, կը մեկնի՞ Սելանիկէն...:

— Այո, վաղը կը մեկնի դէպի Իսկիւպ: աճապարիկ տիկինը կուգայ, ըսաւ դռնապանը յարգական ձեւ մը առնելով:

Երկու լրտեսները մօտեցան կառքի դռնակին զոր սպասաւոր մը բռնած էր, Սալիհա հանըմ տեղաւորուեցաւ կառքին մէջ ու մեկնեցաւ: Արդէն պատմեցինք Թէ լրտեսը կցած էր կատարելապէս ճանչնալ զայն:

Շէրիֆ եւ Րիւշտի ուղղակի դիմեցին կառավարական պալատը:

— Գործերնիս յաջող է, ըսաւ Շէրիֆ իր ընկերոջ, միայն Թէ հարկ է խիստ խոհեմութեամբ չարժիլ ու որսերը մեր ձեռքէն չփախցնել...:

— Ի՞նչ է դիտաւորութիւնդ, հարցուց միւսը:

— Նախ՝ երԹալ ամէն բան կուսակալին պատմել եւ Սալիհա հանըմը ձերբակալելու հրամանը առնել: Դուն չըլլայ որ մէկու մը խօսք բանաս մեր ըրած յայտնութեան մասին:

Երկու լրտեսները հասան պաշտօնատուն: Կուսակալը կը պատրաստուէր դուրս ելլել, երբ Շէրիֆ պէյ զայն դիմաւորեց եւ խնդրեց որ տեսակցութիւն մը չնորհէ իրեն, չատ կարեւոր խնդիր մը մասին:

Երբ կուսակալն ու լրտեսը առանձին մնացին, այս վերջինը ըսաւ, մտերմական չեշտով մը.

— Փաշա էֆէնտի, աչքերնիդ լոյս:

— Ի՞նչ կայ որ, հարցուց կուսակալը զարմացած:

— Մէկի տեղ երկու Թանկագին որսի ձեռք պիտի անցընենք, նախ Թիկնապահ... եւ յետոյ անկէ զատ աւելի վտանգաւոր անձ մը, տիկին Պլաքթոնը...:

— Տիկին Պլաքթո՞նը, գոչեց կուսակալը, ամերիկացի միսիոնարուհի՞ն...:

— Այո, ամերիկացի տիկին Պլաքթոն... կամ բուն անունով Սալիհա հանըմը...:

Այս յայտնութիւնը չանԹահար ըրաւ կուսակալը:

— Այդ կինը որ մեր Լոնտոնի դեսպանին կողմէ մասնաւորապէս յանձնարարուած էր, որ այնքան անգամներ իմ նե... կայութեանս ընդունեցայ, որուն փոխ... դարձ այցելութեան գացի եւ որ այսպէս հիւպատոսական շրջանակներու մէջ ա... քան յարգանք կը վայելէ, միԹէ կարելի է որ այդ վտանգաւոր Թրքուհին ըլլայ...

ԾՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 74)

ԶՕՐ. ՍԱՐԳԻՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Որու ի պատիւ հանդէս մը կազմակերպած է Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը, այս Կիրակի օր :

երկրորդ յօդուածում : «Նպատակ ծխական դպրոցաց է կրթել զամենայն հայազգի մանկունս ի սկզբնական գիտութիւնս հայացի դպրութեան, յորոց ցանկացողք կարեն մտանել ի թեմական դպրոցս» : Ծխական դպրոցները ղեկավարում են ժողովրդից ընտրուած երեք հոգի . մէկը՝ հոգեւորական, երկուսը աշխարհական : Հոգաբարձուների պարտականութիւնն է «խնամ տանել բարեկարգութեան եւ պայծառութեան դպրոցին եւ աշխատել աճեցուցանել զեկամուտս նորա եւ հասու լինել ծախուց նորին» («Արարատ», Թիւ Ե., 1868 Սեպտեմբեր) :

Այս համարի բանասիրական բաժնում տպագրուած է առաջին մանկավարժութեան դաստիարակչական յօդուածը, որը վերնագրուած է «Հայոց մայրերուն մանկանց բարոյական դաստիարակութեանը համար մէկ խորհուրդ», դրանից յետոյ «գիտական» հետազօտութիւն՝ «Հայկայ աստուածապաշտութիւնը» խորագրով :

ՓՐՈՖ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔ

«Միտք» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայեց «Յ. Ա. Ադամեան՝ գունաւոր հեռուստատեսութեան եւ լուսահեռագրութեան գիւտարար» խորագրուած գիրքը, ուր կը ներկայացուի հայ գիտնականին մտայղացումներն ու գիւտերը պատկերասփիւռի եւ ելեկտրալուսահեռագրութեան մարզերուն մէջ :

×

Լոյս տեսած է Ն. Զարեանի մէկ նոր հաւաքածոն — «Սպասում եմ քեզ», որ կը պարունակէ «Ասք Անդրանիկ Զօրավարի», «Ասք էութեան» եւ այլ պոեմներ, ինչպէս նաեւ վերջին տարիներուն գրած կարգ մը բանաստեղծութիւններ :

ԶԵԿՈՅՑ

Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

1969/70 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐԸ

1.— Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը 1969 / 70 ուսումնական տարեշրջանին համար, վերանորոգելի նախկին կրթաթոշակներէն զատ, պիտի յատկացնէ նաեւ որոշ թիւով նոր կրթաթոշակներ արժանաւոր հայ ուսանողներու :

2.— Կրթաթոշակներու յատկացումը պիտի կատարուի ընտրութեամբ, հայկական ծագում ունեցող ուսանողներու՝ որոնք իրենց բնակավայրին եւ կամ այլ երկրի մը կրթական հաստատութիւններէն մէկուն մէջ բարձրագոյն ուսման հետեւելու համար զուրկ են նիւթական անհրաժեշտ միջոցներէն : Սկզբունքով Հիմնարկութիւնը չի հովանաւորեր ուսանողներ՝ որոնք իրենց ուսման կ'ուզեն հետեւիլ հեռաւոր երկիրներու համալսարաններուն մէջ : Շատ բացառիկ պարագաներու տակ է միայն որ կրթաթոշակներ կրնան յատկացուիլ այս վերջիններուն՝ եթէ նախընտրուած մասնագիտութեան կարելի չէ հետեւիլ տեղական համալսարանի մը մէջ :

3.— Թեկնածուները պարտին ունենալ ուսումնական բարձր մակարդակ, լրացնել անհրաժեշտ բոլոր պայմանները եւ ընդունուած ըլլալ նուազագոյն «Սօֆօմօր» դասարանը ամերիկեան համալսարաններու մէջ՝ կամ համապատասխան դասարան մը այլ համալսարաններու պարագային :

4.— Ընտրական Յանձնախումբը ներկայացող թեկնածուներէն կ'ընտրէ իր դատողութեամբ արժանաւորագոյն ներկատուածները միայն :

5.— Միեւնոյն ընտանիքին պատկանող երկու անդամներ միաժամանակ չեն կրնար օգտուիլ Հիմնարկութեան կրթաթոշակներէն :

6.— Թեկնածուները իրենց ձեռագիր դիմումնագիրը պէտք է ներկայացուցած ըլլան սորեւ նշանակուած հասցէներէն մէկուն — պարագային համաձայն — ամէնէն ուշ մինչեւ 31 Մայիս, 1969, (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն ինչպէս նաեւ Աւստրալիոյ համար այս թուականը պիտի ըլլայ 15 Դեկտեմբեր 1969) : Ի պատասխան՝ թեկնածուներուն կը ղրկուին հարկ եղած տեղեկութիւններն ու հարցաթերթիկները :

7.— Հիմնարկութիւնը սահմանափակ թիւով կրթաթոշակներու համար նկատի պիտի ունենայ նաեւ դիմումներ թեկնածուներէ՝ որոնք արդէն տիրացած են համալսարանական վկայականի մը եւ կը փափաքին կատարելագործել իրենց ուսումը իրենց բնակած երկրին կամ արտասահմանի կրթական բարձրագոյն հաստատութիւններէն մէկուն մէջ : Նախընտրութիւն պիտի տրուի արժանաւորագոյն թեկնածուներէն անոնց՝ որոնք նախապէս բնաւ օգտուած չեն Հիմնարկութեան կրթաթոշակներէն : Դիմումները պէտք է կատարուին վերոյիշեալ ձեւով դարձեալ եւ նկատի պէտք է առնուին նոյն պայմանաժամերը :

8.— Ներկայացուած բոլոր դիմումները ի վերջոյ պիտի կեդրոնացուին Լիզպոն՝ ուր Հիմնարկութեան Ընտրական Յանձնախումբը իր վերջնական որոշումները պիտի տայ Օգոստոս – Սեպտեմբեր ամիսներու ընթացքին, (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն եւ Աւստրալիոյ պարագային՝ Փետրուարի վերջը) : Յանձնախումբին որոշումները թեկնածուներուն պիտի հաղորդուին ուղղակի Լիզպոնի կեդրոնէն :

9.— Անհրաժեշտ հարցարանները ըստանալու համար դիմումները պէտք է ներկայացնել հետեւեալ հասցէներուն,

Ա.— Լիբանան բնակող թեկնածուներ՝

Educational Committee
of the Calouste Gulbenkian Foundation
in Lebanon
Stephan Building — Riad Solh Street
BEIRUT (Lebanon)

Բ.— Սուրիա բնակող թեկնածուներ՝

Mr. K. Nersoyan
P. O. Box 757
ALEPPO (Syria)

Գ.— Ֆրանսա բնակող թեկնածուներ՝

Service Arménien
des Bourses d'Etudes
Fondation Calouste Gulbenkian
51, Avenue d'Iéna
PARIS - 16e (France)

Դ.— Անգլիա բնակող թեկնածուներ՝

Calouste Gulbenkian Foundation
U.K. and British Commonwealth Branch
98 Portland Place
LONDON W.1 (England)

9.— Վերոյիշեալներէն տարբեր երկիրներ բնակող թեկնածուներ, ինչ ալ ըլլայ իրենց հպատակութիւնը, պէտք է դիմեն ուղղակի Հիմնարկութեան կեդրոնին, հետեւեալ հասցէով,

Calouste Gulbenkian Foundation
Department of Armenian Affairs
Avenida de Berna, 45-A
LISBOA 1 (Portugal)

10.— Ներկայ ուսումնական տարեշրջանին Հիմնարկութենէն համալսարանական կրթաթոշակ ստացող ուսանողներ իրենց կրթաթոշակները 1969 / 70 տարեշրջանին վերանորոգել տալու համար պարտին իրենց դիմումները յղել ուղղակի Հիմնարկութեան կեդրոնին՝ մինչեւ Մայիս 31, 1969, ստանալու համար հարկ եղած հարցաթերթիկները, (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներու՝ ինչպէս նաեւ Աւստրալիոյ համար այս թուականը պիտի ըլլայ 15 Դեկտեմբեր 1969) :

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

1 Մարտ, 1969, Լիզպոն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (432)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՈՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Ոստիկանութիւնը 1832ին արդէն հսկողութեան տակ դրած էր զայն, բայց Փանշօ տակաւին մեծ գործերու ձեռնարկած չէր :

ԳԼՈՒԽ ԺԶ

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՑԱՒԱՑԵԼ ՎՇՏԻՆ

Մարիուս տունի սանդուխէն վեր բարձրացաւ յամրաքայլ :

Երբ իր խուցը մտնելու վրայ էր, նրբանցքին մէջ Ժոնտրէթի մեծ աղջիկը տեսաւ, որ իր ետեւէն կուգար :

Մարիուս, այս աղջիկը տեսնելով ատելութիւն մը զգաց, որովհետեւ անոր քովն էր հինգ Ֆրանքը զոր չէր կրնար ետ ուզել, վասնզի շատ ուշ էր . երկանիւ կառքը այլեւս գացած եւ Պ. Լըպլանի կառքն ալ շատ հեռացած էր :

Մանաւանդ որ ետ ուզելու ալ ըլլար հինգ Ֆրանքը, աղջիկը պիտի չտար :

Քիչ մը առաջ իրենց սենեակը եկող անձերու տունին վրայօք անոր հարցումներ ընելն ալ աւելորդ էր անշուշտ . ան չէր գիտեր անոնց ո'ւր բնակիլը, վասնզի Ֆապանթուի ստորագրուած նամակին հասցէն էր . Թ.—Ատ պարոն բարեգործ Սէն Ժաք Տիւ–Հօ–Փա եկեղեցւոյ :

Մարիուս իր սենեակը մտաւ եւ դուռը հրեց ետեւէն :

Դուռը չգոցուեցաւ : Մարիուս դարձաւ եւ տեսաւ ձեռք մը որ կիսաբաց դուռը կը բռնէր չգոցուելու համար :

— Ի՞նչ է, ո՞վ է ան, հարցուց Մարիուս :

Դուռը բռնողը Ժոնտրէթի աղջիկն էր :

— Դո՞ւք էք, կրկնեց Մարիուս, գրեթէ խիստ : Դարձեա՞լ դուք էք : Ի՞նչ կ'ուզէք :

Աղջիկը մտախոհ էր եւ չէր նայեր : Առաւօտեան համարձակութիւնը չունէր հիմա :

Ներս մտած չէր եւ նրբանցքին ստուերին մէջ կը կենար, ուր Մարիուս կիսաբաց դռնէն կը նշմարէր զայն :

— Է՛հ, վերջապէս պիտի պատասխանէ՞ք թէ ոչ : Ի՞նչ կ'ուզէք :

Աղջիկը անոր վրայ պտըտցուց իր տըխուր նայուածքը, ուր կարծես թէ տեսակ մը ճառագայթ կը վառէր աղօտաբար, եւ ըսաւ .

— Տխուր կ'երեւաք, պարոն Մարիուս, ի՞նչ ունիք :

— Ե՞ս, ըսաւ Մարիուս :

— Այո, դուք :

— Բան մը չունիմ :

— Այո, ունիք :

— Ո՛չ :

— Ես կ'ըսեմ թէ ունիք :

— Հանգարտ ձգեցէք զիս :

Մարիուս նորէն հրեց դուռը, բայց աղջիկը ձեռքը չքաշելով դրան վրայէն .

— Իրաւունք չունիք այդպէս վարուելու հետս, ըսաւ : Թէեւ հարուստ չէք, բայց այս առտու բարութեամբ վարուեցաք հետս : Հիմա նոյնպէս վարուեցէք : Ստակ տուիք ինծի որ հաց ուտեմ, հիմա ալ ըսէք ինծ թէ ի՛նչ ունիք : Յայտնի կ'երեւայ թէ վիշտ մը ունիք : Զեմ ուզեր որ վիշտ ունենաք : Ի՞նչ ընել պէտք է ատոր համար : Կրնա՞մ ձեզ ծառայութիւն մը մատուցանել : Գործածեցէք զիս : Ձեր գաղտնիքները չեմ հարցներ, պէտք չունիք յայտնելու ինծ զանոնք, բայց վերջապէս կրնամ օգտակար ըլլալ : Կրնամ օգնել ձեզ, քանի որ հօրս կ'օգնեմ : Երբ հարկ ըլլայ նամակ տանիլ, տուները երթալ, դուռնէ դուռ հարցնել, հասցէ մը գտնել, մէկու մը ետեւէն երթալ, իմ ձեռքէս կուգայ այդ ամէնը : Արդ, ուրեմն կրնաք ըսել ինծ ինչ որ ունիք . կ'երթամ խօսելու անոնց հետ որ պէտք է . երբեմն մարդ մը մարդերու հետ կը խօսի, եւ ահա կրնամ գիտնալ ինչ որ հարկ է գիտնալ, եւ ամէն բան կը կարգադրուի : Պատրաստ եմ ձեզ ծառայելու :

Մարիուսի մտքէն գաղափար մը անցաւ :

Մարդ երբ իյնալը կը զգայ, չկայ ոստ մը որ ոչինչ համարի :

Ժոնտրէթի աղջկան մօտեցաւ :

— Մտիկ ըրէ, ըսաւ անոր :

Աղջիկը Մարիուսի խօսքը ընդմիջեց ուրախութեամբ մը, որ իր աչքերուն մէջ կը փայլատակէր :

— Ո՛հ, այո՛, այդպէս խօսեցէք հետս . ինծ համար աւելի սիրելի է դու քան թէ դուք ըսուիլը :

— Լաւ, կրկնեց Մարիուս, դո՞ւն բերիր հոս այդ ծեր պարոնը այդ աղջկան հետ, այնպէս չէ՞ :

— Այո :

— Ո՞ւր է անոնց տունը, գիտե՞ս :

— Ոչ :

— Գտիր եւ ըսէ ինծի :

ՎԻԿԹՈՐ ՀԻԻԿՕ

(Շար.)

Օրիորդներ Զարուհի Թորոսեան, Զապէլ Թորոսեան, Հայկանուշ Թորոսեան, ինչպէս նաեւ Իւլիւպէեան (Պէյրութ), Բարսեղեան, Մալեան, Տէր-Յակոբեան, Ե. Ալիքսանեան (Քալիֆորնիա), Ազնաւուր, Կառվարենց, Պ. Եղուարդ Փափազեան, Ճէզալեան (Երեւան) ընտանիքները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի քրոջ եւ ազգականին՝

ԱՐԱՔՍԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

յանկարծական մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, այս Շաբաթ (8 Մարտ) առաւօտ ժամը 10·30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէր-Լաշէզ, ամփոփուելու համար իրենց ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախարբ. Միութեան Ֆրանսայի շրջանի կեդր. վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Խումար Յակոբեանի ցաւալի մահուան առթիւ (Կառտան) հանգուցեալին զաւակներուն, թոռներուն եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն (Կառտան, Մարսէյլ, Լիոն եւ Ս. Էթիէն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Սրբուհի Եօթնեղբայրեան եւ զաւակները Աւետիս Եօթնեղբայրեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Կուտուզեան, Տէր եւ Տիկին Արշաւիր Կուտուզեան, խորապէս ազդուած այն համակրական ըղձացումներէն, որ արտայայտուեցան իրենց սիրելիին

ԳԷՈՐԳ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ

Շնորհակալութիւն կը յայտնեն այն բոլոր կազմակերպութիւններուն Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին, Նախկին Հայ Կամաւորներու Միութեան, Պոմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէին, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան Պոմոնի մասնաճիւղի Կապ. Խաչի վարչութեան, Շանթ Թատերախումբին, Նոր Սերունդի «Քրիստափոր» խումբին եւ բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով անձամբ կամ հեռագրով, նամակով մասնակից եղան իրենց սուգին:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Կղեմէս Տաղլեան քսան Ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ի, եւ քսանական ալ «Յառաջ»ի եւ Նարդունիի ֆոնտին, Ժիրայր Մխաքեանի (Եւրոպացի) եւ Շ. Նարդունիի յիշատակին:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ
ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի Ազգատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի Մարտ 27ին, ժամը 20·30ին, 77 Րիւ Լաֆայէթ, Փարիզ:

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն վարչութեան մէկ երրորդը նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան:

Թեկնածուները պարտին Ազգատախնամի դրասենեակը դիմել ամէնէն ուշը Մարտ 13ին:

Առ այդ, փափաքողները պէտք է ընթեռնլի կերպով գրեն, տալով իրենց անունը, մականունը եւ հասցէն:

Թեկնածու կրնան ըլլալ միայն այն անդամները, որոնք իրենց ադամավճարները կանոնաւորապէս վճարած են երեք տարիէ ի վեր:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպէ ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Նուիրուած

Ֆրանսահայ բանաստեղծուհի

ՆԱԶԵՆԻ ՏԷՐ-ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ

14 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին
Քաֆէ «Ռեժան»ի վերնայարկը
Րիւ Լաֆայէթ, (Մեթրօ Քատէ)

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18-Ի
ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մարտ 9, կէսօրէ ետք ժամը 4էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:
Կը նախագահէ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
Կը խօսին ընկերներ ՎԻԳԷՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (ֆրանսերէն) եւ ԳՐԻՇԱ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ (հայերէն):

Երգ, արտասանութիւն:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Նայիրի պարախումբի թէյասեղանը Կիրակի, Մարտ 16, ժամը 15էն 19, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ,
17 Րիւ Պլէօ, (մեթրօ Քատէ)

Հ. Յ. Դ.

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Արցութեան խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներէ կը խնդրուի անդամատետրերը միասին բերել:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 16ին, Պ. Յակոբ Ազատեանի սրճարանը, Րիւ տը լա Տէֆանս: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Սէն Ժեռոմի «Հայաստան» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ (8 Մարտ), ժամը 21ին, ընկեր Մ. Զօրպաճեանի բնակարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչները:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէին ընկերական ժողովը այս Շաբաթ (8 Մարտ) ժամը 21ին Ահարոնեան Ակումբին մէջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Պոնտոսի Նահանգի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի, Մարտ 17ին, ժամը 3ին, Մշակոյթի Տան սրահը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Ներկաներու թիւը, ինչ որ ալ ըլլայ մեծամասնութիւն պիտի նկատուի:

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Պանեօ-Քաշանի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, այս Շաբաթ, ժամը 16ին կէսօրէ ետք: Տիկին Գարաօղլանեանի տունը, 22 Րիւ Լավուազիէ, Քաշան:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանի ծովահայեաց նոր շէնքին գնումին ի նպաստ կը նուիրեն.— Քիաթիպեան ընտանիք 150 Ֆրանք, Այրի Տիկին Վ. Արսլանեան (Սէն Շամոն), Տէր եւ Տիկին Լ. Մարտիրոսեան (Քորմէյ), Տոքթ. Է. Ալեանաքեան, Օ. Թուզճեան Մարսէյլ), Պէտէլ հաստատութիւն 100ական Ֆրանք: Տիկ. Թ. Գ. 80: Օր. Զ. Թորոսեան, Ա. Սարգիսեան (Անկէն), Տէր-Թոմաեան ընտանիք (Իսի), Պ. Քիւրճեան (Անիէռ), Տիկին Մատոյեան (Մարսէյլ) 50ական, Տէր եւ Տիկին Ս. Քէչեան (Քաշան), Ղազէրեան, Տիկին Ր. Տընի, Էսաեան (Վէրսայլ), Օ. Յովհաննէսեան (Ժիֆ սիւր Իվէթ), Գ. Համբարձումեան, Տիկին Մարալեան (Մարսէյլ) 20ական, Լ. Փանոսեան (Անթոնի), Մ. Մանուկեան (Ուզ), Տիկին Ա. Պուրիէ (Նուազի լը Սէք), Տոքթ. Մ. Նոտարեան, Ա. Խէմթէմուրեան (Քաշան), Տէր եւ Տիկին Ս. Հայրապետեան (Սէնթ Ուան), Հ. Տաղլարեան (Նիս), Գալէնտէրեան ընտանիք, Վ. Վարդանեան (Շավիլ), Ս. Եկաւեան (Էքս), Էպրիւշիմեան ընտանիք (Քրէթէյ), Ր. Ներսէսեան (Կանյի), Տիկին Ամպարեան (Մարսէյլ) 10ական Ֆրանք:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած կապոյտ խաչի Շրջ. վարչութեան կողմէ ի նպաստ Օդափոխութեան կայանին

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16էն 23
CHALET DES ILES, BOIS DE BOULOGNE
Métro Porte Dauphine

Շեհերազատի նուագախումբը իր բոլոր սոլիստներով:
Հայկական երգ ու պար, եոլս եւ առատ պիւֆէ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Օդափոխութեան կայանի ծովահայեաց նոր շէնքին գնումին

Կիրակի, Մարտ 9, ժամը 17·24
ԱՄՊԱՍԱՏԷՕՐԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
(Métro : Concorde et Champs-Elysées)

Orchestre VARTIVANIAN et ses Mamboséros O. R. T. F.

Պար՝ հայկական եւ եւրոպական երաժշտութիւնով

ELECTION MISS CROIX - ROUGE

Ինչպէս նաեւ հաճելի անակնկալներ

Տոմսերու գինն է 10 Ֆրանք. ուսանողներու կէս գին
Ապահովել սեղանները հեռաձայնելով 359-67-03:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

Երկրորդ անգամ ըլլալով
ի նպաստ եկեղեցւոյ կը ներկայացնէ
Անմահն Տիգրան Չուխաճեանի
ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ ՀՕՐ ՀՕՐ ԱՂԱ

« ԿԱՐԻՆԷ »

Երգախառն զուարթ օփերէթը

որուն մէջ կ'երգէ Հայաստանի սոխակ
ԳՈՀԱՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Մարտ 12, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 20·45ին
Առնուվիլի Սինեմա-Քազինոյի մէջ

Ի ՊԱՏԻՒ
ԶՕՐ. ՍԱՐԳԻՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը երեկոյթ մը կազմակերպած է ի պատիւ Զօր. Ս. Մարտիրոսեանի եւ Միութեան հիմնադրութեան 52ամեակին առթիւ, այս Կիրակի (Մարտ 9) կէս օրէ ետք ժամը 15էն 19:

Միւթիւալիթէի մէկ սրահին մէջ:
24 Րիւ Սէն-Վիքթոր, (մեթրօ Մօպէր-Միւթիւալիթէ):

Գեղարուեստական եոյս բաժին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շաբաթ, ժամը 16·45ին այցելութիւն Անծանօթ Զինուորին (Յաղթական Կամար)

Ժամը 20ին ճաշ՝ Եան'ց ակումբին մէջ:
Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, հեռաձայնել 770-07-25:

ՃԱՇԱԳԻՆ 35 ՖՐԱՆՔ

TRANSIT

Agence en Douane
— Transports —

Maison DERDERIAN

Commissionnaire en Douane Agréé
N° 793 du J. O. du 4 Janvier 1956

32, Rue de la République
Tél. : 20-74-98
MARSEILLE (1e)

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՏԱՆ
(ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, 8 Մարտ, ժամը 21էն սկսեալ
Լաւ նուագախումբ: Ճոխ պիւֆէ:
Հաճելի մթնոլորտ

CESSION DE BAIL

Ch. Minassian vend sans intermédiaire fonds lingerie, bonneterie, mercerie. Chiffre d'Affaire 115.000 F. Bail 5 ans. Logement en pavillon 4 pièces, 2 cuisines, cellier, jardin. Loyer total 4.600 F par an.

19, Rue de Montlhéry
ST. MICHEL s/ORGE (Essonne)
Tél. 375 à Montlhéry

Visite le samedi.

POUR

LOUER
VENDRE
ACHETER

AGENT IMMOBILIER AGREE A I F

Consultez en toute confiance

Jacques TORANIAN

DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER

sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE

TÉLÉPHONE :
LIT. 67-61 — BAB. 70-63
122, BOULEVARD RASPAIL — PARIS (6)
Métros :
N.-D. des Champs — Vavin

ESTIMATION GRATUITE

10ème année

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 9 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 9 MARS 1969
Le Numéro 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11459 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 45e ANNÉE - No 11.459

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱԼԻԱՆՍ ՖՐԱՆՍԷԶ

Ֆրանսական հեռատեսիլը առնէ մը ի վեր ամէն օր կը յիշեցնէ գոյութիւնը մշակութային այս մեծ կազմակերպութեան, որուն կ'արժէ ծանօթանալ :

Ալիանս Ֆրանսէզը հիմնուած է 1883ին Փարիզի մէջ Ֆրանսայի ականաւոր մտաւորականներու խմբակի մը կողմէ, որուն նախագահն էր Փօլ Քամպոն, յայտնի դիւանագէտը, նախկին դեսպան Մատրիտի, Պոլսոյ եւ Լոնտոնի :

Պետական չէ այս հիմնարկութիւնը : Մասնաւոր է՝ ճանչցուած իբրեւ հանրօգուտ կազմակերպութիւն :

Նպատակն է ֆրանսերէն լեզուի եւ ֆրանսական քաղաքակրթութեան տարածումը անխտիր ամբողջ աշխարհի մէջ, առանց քաղաքական կամ դաւանական նկատումներու :

Այսօր 86 տարեկան է ծաւալուն այս կազմակերպութիւնը, որ 92 երկիրներու մէջ ունի 1240 մասնաճիւղեր : Բացի Ֆրանսացիներէ, Ալիանսին կ'անդամակցին բազմահազար օտարներ զանազան երկիրներու մէջ: Եւ օտարները Ֆրանսացիներէն աւելի առատաձեռնութեամբ կ'օժանդակեն կազմակերպութեան, ինչպէս դառնութեամբ կը խոստովանէր վերջերս Փարիզի կեդրոնի վարիչը հեռատեսիլէն :

Վիճակագրութեան մը համաձայն, 1957ին Ալիանս Ֆրանսէզի անդամներուն թիւն էր 350·000 հոգի եւ 74·000 աշակերտներ կը հետեւէին իր դասընթացքներուն ամբողջ աշխարհի մէջ: Անկէ ի վեր աւելցած են այս թիւերը :

1919ին Փարիզի մէջ հիմնուած է «Ֆրանսերէն լեզուի գործնական դպրոց»ը, որ ներկայիս ունի չորս յարկանի երկու մեծ շէնքեր եւ ուր կը յաճախեն 125 տարբեր ազգութեանց պատկանող, տասը հազար աշակերտ - աշակերտուհիներ : Շուտով պիտի կառուցուի արդիական նոր մեծ շէնք մը եւս :

Մշակութային այս կազմակերպութեան օգնելու համար կազմուած են ֆրանսաւէր օտարականներէ եւ Ֆրանսացիներէ բաղկացած օժանդակ մարմիններ :

Ֆրանսայէն զատ օտար երկիրներու մէջ եւս Ալիանսը կը պահէ նախակրթարաններ եւ երկրորդական վարժարաններ, ուր կը կիրարկուի ֆրանսական ուսումնական ծրագիրը, յարմարելով տեղական պայմաններուն :

Յիշենք այս առթիւ, որ Պոլսահայերուն շատ ծանօթ էր Ալիանս Ֆրանսէզը, որուն Բերայի հանդիսասրահին մէջ մեր հայրենակիցները հին բարի օրերուն յաճախ կը սարքէին գրական - գեղարուեստական հաւաքոյթներ :

Բացի դպրոցներէն 830 գրադարաններ ունի կազմակերպութիւնը ամբողջ աշխարհի մէջ եւ ամէն տարի բազմահազար գիրքեր կը ղրկէ անոնց :

Իր հասոյթի աղբիւրներն են անդամատուրքերն ու նուիրատուութիւնները :

Ալիանս Ֆրանսէզի դպրոցը նախախնամական դեր կը կատարէ բոլոր այն օտարականներուն համար, որոնք Ֆրանսա կու գան մասնագիտական կամ բարձրագոյն ուսման հետեւելու նպատակով, առանց տեղեակ ըլլալու լեզուին: Այս շարքին կարեւոր թիւ մը կը կազմեն արեւելքէն եկած հայ տղաք ու աղջիկներ, որոնք ամէն բանէ առաջ այնտեղ կը սորվին ֆրանսերէնը :

Աշակերտները օրական երկու ժամ դաս ունին եւ կրնան տասը ամիսէն վկայական ստանալ, անշուշտ եթէ լաւ աշխատին եւ քննութեան մէջ յաջողին :

Դպրոցն ունի աշակերտներուն տրամադրելի սենեակներ, որ սուղ կ'արժեն :

Փարիզի մէջ չորս հարիւր ընտանիքներ իրենց տան մէջ կ'ընդունին դասընթացքի հետեւող օտար աղջիկներ, որոնք իրենց դասի ժամերէն դուրս թեթեւ աշխատանք մը կ'ընեն օգնելու համար տանտիրուհիին, որ իր կարգին կը սորվեցնէ անոնց դասերը : Ուտելիքի եւ սենեակի ապահովութենէն զատ, խօսելու վարժութիւն ալ կ'ընեն անոնք հիւրընկալ տան մէջ:

Դպրոցին մէջ կայ նաեւ ճաշարան, աշակերտներու համար՝ շատ աժան գինով: Կայ նոյնպէս թատերասրահ մը, ուր երեկոյթներ կը սարքեն շաբաթը երեք անգամ եւ յաճախ դասախօսութիւններ կը տրուին :

Պարբերական պտոյտներ եւս կը սարքուին երբեմն դէպի Մոն Սէն Միշէլ կամ Լուարի դղեակները՝ երկու օրուան համար: Տասը տարիէ ի վեր հնարաւորութիւն ստեղծուած է աշակերտներուն համար օգտուելու Սիթէ Ինիվէրսիթէի մարզական բաժանմունքէն :

Ալիանսը ամէն տարի աւելի քան վաթսուն դասախօսական «միսիոն»ներ կը ղրկէ աշխարհի ամէն կողմը :

Իր մասնաճիւղերուն կը հայթայթէ շարժապատկերներ եւ երգապնակներ : Կը սարքէ զանազան ցուցահանդէսներ իր սրահներուն մէջ :

Մէկ խօսքով, բազմազան առաւելութիւններ ներկայացնող մշակութային օգտակար հիմնարկութիւն մըն է Ալիանս Ֆրանսէզը, որուն օժանդակելու կոչ կ'ուղղէ Ֆրանսական հեռատեսիլը :

Հրեաները աւելի կանուխ, 1860ին, Փարիզի մէջ ստեղծած էին նման հիմնարկութիւն մը, Ալիանս Իսրայէլիթը: Նպատակն էր «ամէն տեղ օգնել Հրեաներու ազատագրութեան եւ բարոյական զարգացման»: Ամէն կողմ, մանաւանդ Միջին Արեւելքի մէջ Ալիանս Իսրայէլիթը ունի դպրոցներ, ուր Ֆրանսերէնը պարտադիր է :

Պօղոս Նուպար եւ ընկերները 1906ին Եգիպտոսի մէջ հիմը դնելով Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան, նպատակ ունէին Հայութիւնը օժտել այս զոյգ մը Ալիանսներու տիպարով հիմնարկութեամբ մը :

Ի՞նչ աստիճան յաջողեցան իրենց ծրագրին մէջ :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԹԵՐԹԵՐՆ ԱԼ ԼՈՅՍ ՊԻՏԻ ՉՏԵՍՆԵՆ

Կամաց կամաց աւելի որոշ կը դառնայ թէ ինչ պատկեր պիտի պարզէ Երեքշաբթի օրուան գործադուլը: Յստակ է այլեւս թէ մեծ ծաւալ առած է շարժումը :

ԿԱԶ - ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ — Հաւանական է որ ելեկտրական հոսանքը կտրի Երկուշաբթի գիշեր իսկ ճարտարարուեստի համար, մինչեւ Չորեքշաբթի առտու, իսկ տուներուն համար Երեքշաբթի ժամը ութէն քսան : Կազի ճնշումը երթալով պիտի նուազի Երկուշաբթի իրիկունէ :

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ — Երկուշաբթի իրիկուն ժամը ութէն սկսեալ երթեւեկը պիտի դադրի, մինչեւ Երեքշաբթի կէս գիշեր :

ԹՂԹԱՏԱՐ — Ամէնէն ազդուած ճիւղերէն մէկը պիտի ըլլայ : Երկուշաբթի օրուընէ իսկ բանթողը կը սկսի եւ կրնայ նաեւ երկարաձգուիլ Չորեքշաբթիէն անդին: Թղթատարի դրասենեակները թէեւ բաց պիտի ըլլան Երեքշաբթի օր, բայց նոյնիսկ յանձնուած հեռագիրները պիտի ղրկուին յետագային :

ՄԵԹՐՕ - ՀԱՆՐԱԿԱՌՔ — Հաւանական է որ գործադուլը միայն 24 ժամ տեւէ :

ՄԱՄՈՒԼ — «Գրքի Աշխատաւորներու Դաշնակցութիւնը» կը միանայ շարժումին, որու հետեւանքով երեկոյեան թերթերը լոյս չեն տեսներ Երեքշաբթի (Չորեքշաբթիի թիւ, ինչպէս՝ Լը Մոնտ, Ֆրանս - Սուար, Լա Քրուա, Փարի - Փրէս եւ Յառաջ) եւ Չորեքշաբթի օր առաւօտեան թերթերը, (ինչպէս Ֆիկարօ, Օրոռ, Իւմանիթէ, Քոմպա, Փարիզիէն, եւն. եւն.):

ԴՊՐՈՑ — Ոչ մէկ դասընթացք դպրոցներու եւ լիսէներու մէջ :

ԷՕ - ՖՐԱՆՍ — Խանգարումներ կը նախատեսուին, բայց բուն կացութիւնը տակաւին շատ յայտնի չէ :

ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏ — Բազմաթիւ դադարներ :

Նոյն օրը, Երեքշաբթի, ցոյց մը կազմակերպուած է Պասթիյէն Նասիոն :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՄՔԵՐԸ

ԿՈՒՍԹԱՎ ՀԱՅՆԸՄԱՆ

ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՄԱՐԴԸ

Դաշնակցային Գերմանիոյ նոր նախագահը՝ Կուսթավ Հայնըման, ըստ դեմոկրատներու աւանդութեան «կուսակցութիւններէն վեր» մէկն է եւ անտարակոյս կերպով իր մրցակիցէն աւելի յարմար այդ տեսակէտով, պետութեան ղեկավարի պաշտօնը վարելու համար: Արդարեւ, ինչպէս կը գրէ Լը Մոնտի քրոնիկագիրը, այն քանի մը գերմանացի անձնաւորութիւններէն եղած է, որոնք երկու կուսակցութիւնները ճանչցած են ներսէն, ընտրուելէ առաջ երրորդին (ազատական) ձայներուն շնորհիւ : Բայց ինչ որ ուրիշի մը մօտ կրնար պատեհապաշտութեան փաստ ըլլալ, իր մօտ, ընդհակառակն, կը վկայէ մեծ հաստատամտութիւն մը : Քրիստոնեայ - դեմոկրատ իր այն ընկերներուն, որոնք զինքը ուրացող մը կը նկատեն, Հայնըման կրնայ պատասխանել — «Անոնք փոխուած են, ոչ թէ ես»: Եւ կարելի է հաւատալ այս մարդուն, որու համար Տէր Շփիկըլ շաբաթաթերթը գրած է — «Զարմանալին Հայնըմանի հետ այն է որ միշտ կը մտածէ ինչ որ կ'ըսէ »:

Հայնըմանի առաջին յատկանշական գիծը, իր քրիստոնեայ հաւատքն է: Ինչպէս իր մրցակիցը՝ Շրէօտէր, հաւատարիմ է գերման աւետարանական եկեղեցւոյ: Չի խառներ սակայն եկեղեցւոյ գործերը եւ քաղաքականութիւնը եւ նոյնիսկ մէկն է անոնցմէ, որոնք 1947ին, առաջարկեցին որ քրիստոնեայ ածականը վերնայ կուսակցութեան անունէն Սէ Տէ Իւ (Քրիսթլիխը տէմոքրաթիշը Ունիոն) : Բայց անզիջող հաւատարմութիւն մը կը պահէ կարգ մը սկզբունքներու, զորս կը թարգմանէ մարդասիրութեան խօսքերով, ընկերային արդարութեան, նոյնիսկ «խաղաղասիրութեան», որու համար մեղադրած են զինքը: 1921ին արդէն, 22 տարեկան էր, կը ձերբակալուի Զօր. Կափի ծայրայեղ աջերուն կողմէ, որովհետեւ դեմոկրատ ուսանողներու անդամակցած է եւ ընդհ. գործադուլի կոչեր ցրուած գործատուներուն մէջ: Աւելորդ է յիշել թէ նացիական շարժումը սկիզբէն իսկ թշնամի մը կը գտնէ իր մէջ: Հիթլէրի հետ միակ շփումը եղած է, ինչպէս պատմած է յետագային, քանական թուականներուն, երբ հետաքրքրութենէ մղուած, նացի հաւաքոյթի մը ներկայ կ'ըլլայ, Միւնիխի մէկ սրճարանը, եւ կը ձգէ դուրս կ'ելլէ վերջանալէն իսկ առաջ: Պատերազմին փաստաբանի եւ եկեղեցիի նուիրեալի իր գործունէութիւնը կը շարունակէ եւ կարելին ի գործ կը դնէ օգտակար ըլլալու համար նացիականութեան զոհերուն :

Իր քաղաքական բուն ասպարէզը կը սկսի Ռայխի տապալումէն ետք, ինչպէս շատ ուրիշներու համար: Քրիստոնեայ - դեմոկրատ կուսակցութեան կ'անդամակցի 1946ին: 1949ին Ատընաուըր զինքը Ներքին նախարար կը նշանակէ, բայց քաղաքական տարակարծութիւնները անմիջապէս կը սկսին : Յաջորդ տարին իսկ կը հրաժարի բողոքելու համար վերազինման քաղաքականութեան դէմ : 1952ին, նոյն պատճառներով կը հրաժարի քրիստոնեայ - դեմոկրատ կուսակցութենէն, զոր կ'ամբաստանէ, անոր համար որ իբրեւ ծրագիր միայն սա երեք կէտերն ունի.— «Շատ դրամ շահիլ, զինուոր ունենալ զինքը պաշտպանելու համար եւ եկեղեցիներ՝ մէկն ու միւսը օրհնելու համար»: Ասիկա պատճառ է որ «չէզոքական» կամ նոյնիսկ համայնավարամիտ նկատուի : Հելէն Վէսէլի եւ քանի մը մտաւորականներու հետ կը հիմնէ կարճատեւ կուսակցութիւն մը, կողմնակից Գերմանիոյ չէզոքացման : Իր այս կուսակցութեան ընտրական ձախողութիւնը եւ որոշ համակրութիւն մը զինքը կ'առաջնորդեն ընկերավարական կուսակցութեան շարքերը, 1957ին: 58 տարեկան է եւ հոն միշտ պիտի նկատուի թէ «նոր» մը եւ թէ «ուշ եկած» մը, բայց գլխաւորաբար անձնաւորութիւն մըն է :

Խիստ արտաքինին հակառակ, տաքսիրտ ունեցող մէկն է, համոզուած Գերմանիոյ մեծութեան եւ առաքելութեան, որու միշտ երազած է եւ որ կրնայ ներսը եւ դուրսը վարկ եւ վստահութիւն ներշնչել :

Թ. Ա. Թ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏԷՆ կը հաղորդեն թէ հակառակ նախատեսուածին եւ դատախազին մահապատիժի պահանջին, դատարանը ազատ արձակած է չորս ամբաստանեալները, որոնք լրտեսութեամբ ամբաստանուած էին : Այս անգամ երկու պարսիկ եւ երկու Իրաքցիներ էին :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ «Ափոլլօ 9»ի առաքելութիւնը արդէն իսկ յաջողութեամբ պսակուած է : Ծանօթ է որ անոր նպատակն էր փորձել «Լէմ»ը, որ այն առանձին «յարկաբաժինն է» շարժակով ալ օժտուած, որ յետագային ցամաքահանում պիտի ընէ լուսնին վրայ : Այերանաւորները դեռ քանի մը օր պիտի մնան անջրպետին մէջ, բայց մասնաւոր գործ մը չունին այլեւս :

ԻՍՐԱՅԷԼ իր ներկայացուցիչին միջոցաւ 12 նայիներու ցանկ մը յանձնած է ՄԱԿի, որոնք արաբական երկիրներ կ'ապրին :

ՓԱՐԻԶԻ Մոնտի թղթակիցը ձերբակալուած է Մատրիտի մէջ :

ՏԻԿԻՆ ԿՈԼՏԱ ՄԷՅՐ իր պաշտօնին անցաւ արդէն, բայց բաւական դժուարութիւններ ունի իր առջեւ, Տիկինը դահլիճին միակ «տղամարդը» կը նկատուի, քաղաքական փորձառութեան տէր, տարիներ վարած ըլլալով երկրին Արտաքին նախարարութիւնը :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ չին դեսպանատան առջեւ, աւելի քան հարիւր հազար հոգի տողանցած են: Ցուցարարները կը պոռային «Խորհ. Միութեան սահմանները նուիրական են»: Ռուսերուն համար սահմանային միջադէպը չին զրգռութիւն մըն էր :

ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ

Տիկին մը, որուն զաւակները պայմաններու բերումով օտար դպրոց կը յաճախեն, խօսակցութեան մը ընթացքին ըսաւ.

— Մեծ ցաւ է ինծի համար որ զաւակներս հայկական կրթութիւն չստացան, մեր ընտանիքի կեանքը այնպէս մը դասաւորուեցաւ, որ ստիպուած եղայ զանոնք օտար վարժարան ղրկելու: Բայց կրնամ վստահեցնել ձեզի, որ անոնք հայ են հոգիով, ինծի չափ եւ եւ թերեւս քիչ մըն ալ աւելի լաւ հայ:

— Ի՞նչպէս կ՚ըլլայ, ի՞նչ ձեւով, — հարց տուի թերահաւատ:

— Երկու պայման գործադրութեան դնելով՝ խիստ բծախնդրութեամբ: Նախ՝ տան մէջ արգիլած եմ օտար լեզու խօսիլ. ոչ իսկ մէկ բառ: Երկրորդ՝ պարտադրած եմ եւ վարժեցուցած յարգելու մեր ազգային եւ եկեղեցական բոլոր տօները, բոլոր աւանդութիւնները: Հաւատացէք, այս վերջինը նոյնքան կարեւոր է որքան մայրենի լեզուին պահպանումը:

Բացատրեց, այնուհետեւ, թէ ինչպէս բան գործ ձգած՝ զաւակները անձնապէս եկեղեցի կ՚առաջնորդէ, որպէսզի ամէն տաղաւարի մասնակցին հայկական սրբազանդ սովորութիւններուն, կը տանի տօնակատարութիւններու, որպէսզի ապրումը եւ գիտակցութիւնը ունենան մեր պատմութեան նուիրական թուականներուն:

Ապարդի՛ւն ինքնամխիթարութիւն — մտածեն զուցէ ոմանք: Ճիշդ չէ սակայն հապճեպ դատումով արժէքազրկել մօր մը մղած ազգապահպանման պայքարին այս ձեւը: Մարդոց հոգեյատակը կը կազմուի մանկութեան անջնջելի յիշատակներով: Հին երգի կտոր մը, խունկի բուրում մը, աղօթքի փշրանք մը բաւ են յաճախ՝ լեզուով եւ կենցաղով օտարացած անձերու սրտին մէջ հայրենի կորսուած աշխարհ մը արթնցնելու: Ուիլեըմ Սարոյեան իր մէկ գրուածքին մէջ կը պատմէ թէ ինչպէս ամբողջ էութիւնը կը ցնցուի հայկականութեամբ, ամէն անգամ որ կը վերյիշէ ընտանեկան հին սովորութիւն մը:

Այսպէս է կեանքը, սովորութիւններու ոսկեշղթայ, որուն օղակները մեր հոգին կը կապեն այս ու այն ապրումին:

Ազգային տեսակէտէն անփոխարինելի արժէք է հաւաքական մասնակցութիւնը որոշ ծէսերու եւ խորհուրդներու: Հաւատքը վերին շնորհք մըն է եւ ամէն անձի չի տրուիր: Բայց ամէն մարդ կրնայ բաժին առնել իր ժողովուրդի դարաւոր յոյզերով սնեղծուած եւ սրբազան խորհուրդի վերածուած աւանդութիւններէն: Պատարագի աւարտին, երբ դուրս կուգանք եկեղեցիէն՝ մասի բաժինը մեր ափին մէջ, առիկա ամէնուս համար կրօնական ջերմեռանդութեան արտայայտութիւն մը չէ հաւանաբար, բայց զգացական ջերմութիւն մըն է, որ մեր ափէն կը փոխանցուի մեր սրտին: Անդրադարձումը դիտակից ըլլայ թէ հոգեբուխ, ազգային հաւաքական ապրումով կը վարակէ բազմութիւնները: Ամէն մարդ չի խորհիր բնականաբար, թէ իր առջեւ կը բացուի Հայոց հոգեւոր տան սուրբ սեղանը, ուրկէ նոյն մասը ճաշակած են դարեր շարունակ հարիւրաւոր սերունդներ, սակայն ամէն մարդ, մանկութեան տարիքին մանաւանդ, կ՚իյնայ աւանդութիւններու սրտագրաւ ցանցին մէջ:

Իմաստուն մայր մըն է, վստահօրէն այն հայ կինը, որ կ՚աշխատի մատաղ տարիքէն իր զաւակներուն փոխանցել ազգային հաւաքական ապրումներու վարժութիւնը: Առանց այս աւանդութիւններուն, զուտ իմացական ճամբով, անհատներուն կապը շատ թոյլ պիտի ըլլար մայր ժողովուրդին հետ: Եւ միայն մենք չէ որ ունինք ուխտագնացութեան, մեռելոցի, օրէնքներու հնաւանդ սովորութիւններ: Ամէն ազդ ունի դարերէն ժառանդ մնացած իր հաւատալիքները, որոնց կառչած կը մնայ, հակառակ գիտութեան վառած նորանոր ջահերուն: Կան ազգեր, մեզի պէս հալածուած եւ կոտորակուած, որոնք շատ աւելի բուռն սիրով փարած կը մնան անցեալի աւանդութիւններուն: Եւ ասիկա՝ հասկնալի պատճառներով:

Սփիւռքի տարածքին վրայ, ուր կը նահանջէ մեր լեզուն, կը նահանջէ մեր գրականութիւնը, ուր մեր ոտքերուն տակէն սահած է հայրենի հողը, աւանդաբար կրկնուող հայրենի սովորութիւններուն տեւականացումը բացառիկ կարեւորութիւն կը ստանայ ազգապահպանման տեսակէտէն: Որքան ալ ազատամիտ եւ զարգացած ըլլայ հայ երիտասարդը, իրաւունք չունի քմծիծաղով դիտելու մեր ազգային այն սովորութիւնները, որոնք սրբագործուած են նախնիքներու աւանդով:

Հասած ենք կէտի մը, երբ գաղթաշխարհի որոշ վայրերուն մէջ, հայկական կերակուրներ մատուցանելով կ՚աշխատինք մեր բազմութիւնները հայ պահել:

Հայեցի զգացումներու ի՛նչ մեծ դրամագլուխ փոխանցած պիտի ըլլար հայ մարդը իր զաւակներուն, եթէ կարենար ամէն տեղ բանել իր փոքրիկին թաթէն եւ առաջնորդել հոն, ուր ազգային հաւաքական ապրումներու առիթ մը կայ, հոն ուր Հայերու բազմութիւն մը, հոդ չէ թէ անգլիախօս կամ ֆրանսախօս, իր գլուխը հակած է Հայոց պատմութեան, Հայոց հաւատքի եւ հայ ձգտումներու մէկ խորհուրդին վրայ: Վստահ կրնաք ըլլալ, թէ փոքրիկի հոգիին խորը անջնջելի պիտի մնան այս ձեւով ստացուած տպաւորութիւնները:

Սփիւռքի գրականութեան ամէնէն կարօտաբաղձ եւ հայրենասիրութեամբ թաւուն էջերը անոնք են, որ կ՚ոդեկոչեն մանկութեան օրերէն յուշ դարձած սովորութիւն մը, հայրենական գիւղի աւանդութիւններէն դրուագ մը: Ներկայիս այդ գիւղերն ու սրբատեղիները չկան, բայց Հայութեան բեկորները ծայէ ծայր իրենց հետ կը պտտցնեն ազգային եւ եկեղեցական աւանդութիւններու ամբողջ հարստութիւն մը: Զարհամարհենք զայն՝ արդիականութեան անունով: Կարելի է միշտ ալ յառաջապահ մտածող ըլլալ, ամէն տեսակ նախապաշարումներէ ձերբազատ ապրիլ, բայց մասնակցիլ ժողովուրդի մը հաւաքական հոգեխնջոյքին կամ հոգեխորհուրդին, ուր դարերու արձագանգը կը լսուի:

Եթէ մեր երիտասարդ մայրերը այս գիտակցութեամբ եւ վարժութեամբ մեծցնեն իրենց զաւակները գաղթաշխարհի մէջ, անպայման որ մեր պայքարը բաւական հող կը շահի՝ թշնամի ուժերու դրոհին դիմաց:

Մ. ԻՇԽԱՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ԱՄՍԱԳԻՐԸ

Բ.

Եօթներորդ համարը (Նոյեմբեր) պարունակում է մի յօդուած՝ նուիրուած Եղիշէ պատմագրին, ապա տեղ է տրուած անցեալ համարի մի յօդուածի եւ ոտանաւորների ու ճառերի՝ նուիրուած Գէորգ Դ.ին: Զնայած թերթի լեզուն ըստ խմբագրութեան խոստման «Արարատեան աշխարհաբարն» է, բայց այս եւ յետագայ համարի ճառերը եւ ոտանաւորները գրաբար են եւ ճոռոմ գրաբար:

Պաշտօնական տեղեկութիւնները այս համարից յետոյ զետեղւում են առաջին էջերում եւ աւանդական կերպով այդ շարունակւում է յաջորդ թուականների բոլոր համարներում առ այսօր:

Ութերորդ (Դեկտեմբեր) համարը բաղկացած է ութ թերթից: Բովանդակութիւնը նորութիւն չունի, նախորդ յօդուածների շարունակութիւնն է, իսկ վերջում երկու ոտանաւոր՝ «Էջմիածին» եւ «Ողբ Գէորգայ Իշխանի Խօսրով Մելիքսեդեկեան» վերնագրերով:

1869 թուականից թերթի ծաւալը մեծանում է եւ աչքի ընկնում մանկավարժական յօդուածներով, որոնց մէջ մեծ տեղ են գրաւում Ղազարոս Աղայեանի յօդուածները՝ տրուած ամսաթերթի 1869 թուականի Մայիս, Յունիս, Սեպտեմբեր, Հոկտեմբեր ամիսների համարներում: Մեծատաղանդ մանկավարժի եւ բանաստեղծի առաջին յօդուածը 1869 թուականի առաջին համարի (Մայիս) խմբագրականն է, որ վերնագրուած է «Մի քանի խօսք մեր սիրելի ազգակիցներին»: Յօդուածը գրաւում է ամսաթերթի 1-3 էջերը (հինգ սիւնակ): Յօդուածի մէջ ընդգծում է պարբերական թերթի կարեւոր նշանակութիւնը: «Պարբերական թերթը լինելով լուսաւորութեան գործիքներից մինը, արձակ ճանապարհ ունի մտնելու ընդհանուրի մէջ եւ նորան իր մտաց զարգացման աստիճանին յարմար սնունդ տալու եւ հասկացնելու, թէ ինչպէս պիտոյ էր աշխատել ...: Արարատ իւր ամէն ջանքը պիտի գործ դնէ լինել այնպիսի մի պատկեր, որոյ մէջ Հայը կարողանայ տեսնել իւր անցեալը եւ ներկան, եւ յոյսով է, որ իւր հարազատ որդոց լուսաւորեալ մասը ամենայն կերպով դիւրութիւն կը տայ այդ նպատակին մօտենալու» (Ղ. Աղայեան):

Երկրորդ յօդուածը նոյն համարում վերնագրուած է «Խորհրդածութիւն դաստիարակութեան վերայ»: Մեծ է դաստիարակի գործը, — գրում է Աղայեանը, — եւ սրբազան է նրա պաշտօնը, վասնզի ով որ բանական արարածին ձեռք է առնում, նորան կատարելագործելում մտօք, նախ եւ առաջ հարկաւոր է իմանալ, թէ ինչ է նա, ինչպիսի ինչ է եւ ինչու համար է» (Ղ. Աղայեան): Երրորդը՝ նոյնպէս առաջնորդող յօդուածը, ուժեղ ընդգծում է դպրոցի խոշոր կրթիչ... վերաբերում է Էջմիածնում հիմնարկելիք դպրոցական նոր շէնքին: Յօդուածի մէջ ուժեղ ընդգծում է դպրոցի խոշոր կրթիչ դերը հասարակութեան զարգացման գործում: «Ուսումնարանը, այս մարդկային սեռի ջուրն ու հողին, որից առանց կըրկին ծնանելու նորան փրկութիւն չկայ, ի սկզբանէ անտի մինչեւ մեր օրերը մարդատեաց եւ բռնաւոր մարդոց աչքում փուշ է եղել. վասնզի դա է, որ մի ամբողջ ժողովուրդ ստրկութեան, աղքատութեան, նախապաշարմանց եւ հազար ու մէկ քամնելի հանգամանքների անգութ եւ զզուատեսիլ ճանկերից ազատում եւ մարդավայել վիճակի մէջ է ձգում»: Նոյն համարում շարունակւում է «Խորհրդածութիւն դաստիարակութեան վերայ» յօդուածը՝ Ղ. Աղայեան ստորագրութեամբ: Յօդուածը շարունակւում է նաեւ Սեպտեմբերեան համարում եւ Հոկտեմբերեան համարում աւարտւում: Այս յօդուածում առաջին ուշադրութիւնը սեւեռում է ընթերցանութեան վրայ եւ շեշտում նրա բարձր նշանակութիւնը մտաւոր զարգացման համար:

Աղայեանի յօդուածը շարունակւում է ամսաթերթի յաջորդ համարում:

Հոգի. (Պետերբուրգի հայ ուսանողներին նուէր): Սկսւում է 160ից եւ աւարտւում 177 էջում (Ղ. Աղայեան): Այս ծաւալուն մանկավարժական յօդուածի մէջ Աղայեանը շօշափում է նաեւ ազգի եւ ազգասիրութեան գաղափարը:

1870 թուականի «Արարատ»ը դարձել...

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ

ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Այդ մասին բնաւ կասկած չկայ, պատասխանեց լրտեսը հաստատ կերպով, ես պատրաստ եմ իմ գլուխս դրաւի դնելու...:

— Ուրեմն ի՞նչ պէտք է ընել հիմա...

— Անմիջապէս զինքը ձերբակալել տալ:

— Բայց անկարելի է, գոչեց կուսակալը, այդ կինը օրինաւոր թուղթեր ունի իր ամերիկեան հպատակութիւնը հաստատող:

— Կեղծ են այդ թուղթերը, տիկին Պլաքթոն Սալիհա հանըմն է, չի կրնար ամերիկեան հպատակ ըլլալ:

— Բայց պէտք է հաստատել այդ կեղծիքը:

— Նախ ձերբակալենք եւ յետոյ շատ դիւրին է հաստատելը թէ այդ միխինաբուհին պարզապէս թուրք յեղափոխական կին մըն է:

— Հիւպատոսները զինքը պիտի պաշտպանեն, որովհետեւ, կը կրկնեմ, իր թուղթերը շատ օրինաւոր են...:

— Բայց անկարելի է թողուլ որ այդ վտանգաւոր կինը մեր ձեռքէն խուսափի:

— Ես իմ պատասխանատուութեամբս այդպիսի ձերբակալութիւն չեմ կրնար հրամայել, ըսաւ կուսակալը վճռաբար, Սելանիկ այս միջոցիս շատ փափուկ դիրքի մէջ կը գտնուի, գուցէ Պոլիս կամ ուրիշ տեղ կարելի ըլլար բանդ ընել, բայց հոս շատ դժուար է:

— Եթէ պատասխանատուութեան տակ մտնել չէք ուզեր, խիկոյն հեռագրեցէք Ըլտըզ եւ հրահանգ ուզեցէք:

— Այդ բանը կարելի է, պատասխանեց կուսակալը:

— Բարեբախտաբար Սալիհա Հանըմ տակաւին հոս է, բայց վաղը Իւսկուպ պիտի մեկնի, գոնէ այնպէս ըսած է պանդոկին տիրոջ, բայց շատ աւելի հաւանական է որ Մէհմէտ փաշայի դէպքէն ետքը, ինքն ալ շոգենաւով փախչի:

— Այդ մասին ամէն միջոց ձեռք կ՚առնենք անմիջապէս եւ թոյլ չենք տար, իսկ եթէ Իւսկուպ երթալ կ՚ուզէ եւ մեզի տակաւին որեւէ հրահանգ եկած չըլլայ Պոլիսէն, այն ատեն գաղտնաբար իրեն կը հետեւինք ու հետքը չենք կորսնցներ:

Կուսակալը Շէրիֆ պէյի հետ որոշեց բոլոր ձեռք առնելիք միջոցները եւ հարկ եղած հրահանգները տուաւ, յետոյ Ըլտըզ հեռագրեց եղելութիւնը եւ անմիջական հրահանգ խնդրեց: Այս գործողութիւնները կատարելէ ետքը մեկնեցաւ, պատուիրելով որ Պոլսէն հեռագիր գալուն պէս՝ զայն իրեն բերեն անգլիական հիւպատոսարան, ուր նոյն գիշերը երեկոյթի մը հրաւիրուած էր:

Կէս գիշերէն ետքը, ժամը երեքին, սպասուած հեռագիրը հասաւ Ըլտըզէն, երբ կուսակալը արդէն վերադառնալով խոր քունի մէջ ընկղմած էր:

«Ձերբակալեցէք տիկին Պլաքթոնը, կ՚ըսէր հեռագիրը, առանց աղմուկ յարուցանելու եւ հիւպատոսներու միջամտութիւնը յառաջ բերելու. եթէ կարելի է, փոխանակ պաշտօնապէս ու ակնյայտնի կերպով ձերբակալելու՝ առեւանգեցէք որեւէ միջոցաւ: Ասոր համար դրամական ամէն զոհողութիւն կրնաք ընել»:

Այս հեռագիրը ՝չփոթութեան մատնեց կուսակալը, որ խիկոյն Շէրիֆ պէյը իր քով կանչել տուաւ, տալու համար հեռագրական հրահանգը:

Լրտեսը պահ մը մտածելէ ետք ըսաւ.

— Կարծեմ Վեհափառ Սուլթանին կամքը պիտի կրնանք կատարել իր ուզած ձեւովը... Սալիհա Հանըմ կէս գիշերին մօտ վերադարձաւ պանդոկ, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ տակաւին բանէ մը չի կասկածիր: Հիմա կը մնայ սպասել մինչեւ վաղը առտու. եթէ Սալիհա Հանըմ պանդոկէն ելլելով դէպի քարափը ուղղուի եւ փորձէ շոգենաւ մը մտնել՝ այն ատեն խիկոյն զինքը կը ձերբակալենք, կարելի եղածին չափ անաղմուկ կերպով, իսկ եթէ, իր ըսածին համեմատ, Իւսկուպ կառախումբը նստելու համար կայարան երթայ, կը դոհանանք իրեն հետեւելով ու հոն Իւսկուպ ոտք դրած միջոցին, զինքը կայարանին մէջ կը ձերբակալենք, երբ իր գալուստը տակաւին չէ իմացուած քաղաքին մէջ: Իւսկուպ՝ Սելանիկի չափ միջազգային քաղաք մը չէ, աչքէ հեռու է, հետեւաբար դէպքը անուշադիր կ՚անցնի:

— Այո, այդ խորհուրդը շատ լաւ է, պատասխանեց կուսակալը ուրախութեամբ, Իւսկուպի մէջ ըրէք ինչ որ կ՚ուզէք, իմ իրաւասութեան սահմաններէն դուրս է:

— Պանդոկին շուրջը արդէն խիստ հըսկողութիւն մը կազմակերպած եմ, շարունակեց լրտեսը, ուրեմն մէկ քանի ժամէն կը վերադառնամ հոն եւ կը սպասեմ Սալիհա Հանըմի դուրս ելլելուն: Միայն թէ այժմէն պէտք է հրաման ընել որպէսզի քոմիսէր մը եւ ոստիկան մը իմ տրամադրութեանս ներքեւ դրուին, մինչեւ Իւսկուպ ձերբակալումը կատարելու համար:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 75)

լոյս է տեսնում ութ համարով, սակայն մեծ ծաւալով :

1878 թուականին հրատարակւում է տարեկան 12 համարով՝ սկսուած Յունուար մէկից եւ շարունակւում մինչեւ 1919, երբ քաղաքական հանգամանքներն արգելակում են ամսաթերթի հրատարակմանը : Այդ ամբողջ ժամանակամիջոցում ամսաթերթն անշեղօրէն ընթանում է իր ուղիով, որ գծել է 1869 թուականին : Հետզհետէ նրա բովանդակութիւնը հարստանում է եւ նա դառնում է բազմազան : Այսպէս, 1868 – 69 թուականներին թերթը լոյս է տեսնում ութ համարով եւ 8 կամ 16 էջով, սակայն 1870 թուականից մեծանալով ծաւալը, հասնում է 1890 – 1900ական թուականներին 90 – 100 էջի : Ամսաթերթի յօդուածները հիմնականում կրում են մանկավարժական, պատմական, հայագիտական բնոյթ, խոշոր չափով տեղ է տրուած նաեւ հայկական դպրոցական կեանքին : Այդ հասկանալի է, որովհետեւ ցարական կառավարութեան օրով հայկական դպրոցների ղեկավարութիւնը գտնուել է Էջմիածնի կաթողիկոսների ձեռքում, հայկական դպրոցները նիւթական միջոցներ չեն ստացել կառավարութիւնից, այլ պահպանուել են հայ ժողովրդի նուիրատուութիւններով եւ նրա միջոցներով :

Դպրոցների ընդհ. ղեկավարութիւնը պատկանել է Էջմիածնում կազմակերպուած ուսումնական յանձնաժողովին, որը մշակել է դպրոցների համար կանոնադրութիւն, ուսման ծրագիր եւ իր ներկայացուցիչների միջոցով հետեւել նրա կիրառմանը : Դրա հետեւանքով ամսաթերթի իւրաքանչիւր համարում մենք տեսնում ենք յօդուածներ, տեղեկութիւններ դպրոցների բացման, ուսման յառաջդիմութեան մասին, հոգաբարձուների, թեմակալ առաջնորդների, էջմիածնի ներկայացուցիչների զեկուցումներ, հաղորդումներ դպրոցների նիւթական եւ բարոյական վիճակի, տարեկան քննութիւնների եւ ուսման ընթացքի, նոր դպրոցների բացման մասին են. : Այսպէս, 1870 թուականին բացուել են օրիորդաց դպրոցներ Շամախում, Վրաստանի Գորի քաղաքում, Աստրախանում, տղայոց դպրոց՝ Համզաչիմանում, Ղուբայում : Ինչպէս այս, նոյնպէս եւ այլ դպրոցների ուսումնական եւ տնտեսական հաշիւների մասին հաշուետուութիւնը ներկայացւում է հասարակական ժողովներին եւ տպագրւում ամսաթերթում :

Ամսագիրը շարունակում է իր լայն էջերը բանալ հայ դպրոցի եւ լուսաւորութեան համար նաեւ յետագայ տարիներին: Կարելի է վստահօրէն յայտարարել, որ մատաղ սերնդի կրթութեան եւ դաստիարակութեան գործը հանդիսացել է ջերմ հոգատարութեան առարկայ եւ նրան մեծ չափով արձագանգել է «Արարատ» ամսագիրը :

Ուշագրաւ է ամսաթերթի 1891 – 92 տարուայ Սեպտեմբեր – Հոկտեմբեր միացեալ համարում տրուած «Ղարաբաղի Հայոց հոգեւոր թեմական դպրոցի տեսչի 1892 – 93 ճեմար. տարուայ համար» ներկայացրած «տարեկան հաշիւը» : Այս դպրոցի տեսուչը նշանաւոր հայ հասարակական գործիչ Լեւոն Սարգսեանն է, յետագայում՝ «Մուրճ» ամսագրի խմբագիրը : Ընդարձակ զեկուցագրի մէջ պատմում է 90ական թուականների Արցախի հայկական միջնակարգ (թեմական) դպրոցի վիճակը: Այդ ուսումնական տարում դպրոցում աշխատել է 14 ուսուցիչ, դրանց թւում եւ նշանաւոր հայ երաժիշտ Ստեփան Դեմուրեանը, եւ 375 աշակերտ:

Վերջացնելով հաղորդումը Լեւոն Սարգսեանը կոչ է անում Շուշեցիներին՝ բուռն աջակցութիւն ցոյց տալ թեմական դպրոցին եւ «սկսի ներգործական եւ ոչ սպասողական կամ կրաւորական դեր կատարել »: «Շուշուայ հասարակութիւնը, — գրում է տեսուչ Սարգսեանը, — թող լաւ իմանայ, որ ոչ միայն Շուշուայ, այլ ամբողջ Արցախի լուսաւորութիւնը մեծապէս կախուած է այս դպրոցից, եւ Շուշին, իբրեւ Արցախի կենտրոնական ու աւելի լուսաւոր ու ղեկավարող կէտը, պատասխանատու է ամբողջ թեմի եւ ամբողջ ազգի առաջ: Մեր ապագան մեր ուսումնարաններն են եւ ոչ մի ջանք պէտք չէ խնայենք նրանց բարեկարգ վիճակի հասցնելու » :

ՓՐՈՖ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ ՀԵՏ

ԱՓՐԻԿԷԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

Ա.

Յունուար 29ի իրիկունը՝ ոչ միայն բախտն ունեցայ վայելելու հայ երգն ու բանաստեղծութիւնը, մեր անոյշ Հայաստանէն Փարիզ այցելող տաղանդաւոր արուեստագէտներու բերնէն, յանձինս Գոհար Գասպարեանի, Յովհաննէս Բաղալեանի, Առնօ Բաբաջանեանի, Սուրէն Քոչարեանի եւ մի քանի ուրիշ համակրելի դերասաններու, այլ նաեւ հաճոյքն ու գոհունակութիւնը տրուեցաւ ինծի՝ պատահաբար ծանօթանալու երբեմնի երգիչ եւ նուագածու Պ. Միշա Ազնաւուրեանին: Ուրախ եւ խանդավառուած էր ան այդ գիշեր: Կ'երեւի օրուան հանդէսը խորապէս տպաւորած էր զինքը :

Կարծես ձեռքի պարզ սեղմումով իրարու փոխանցեցինք մեր համակրանքը, ցայտուն անկեղծութիւն մը եւ հոգեկան քաղցրութիւն մը կը գծագրուէին անոր կարմրած այտերուն վրայ :.

— Յարգելի հայրենակից, երէկ «Ֆրանս Սուար»ի մէջ կարդացի թէ՝ ձեր զաւակը Լեհաստանէն հազիւ վերադարձած՝ Ափրիկէ մեկներ է երկար շրջապտոյտ մը ընելու, տանելով սեւամորթ ժողովուրդներու ականջին իր աշխարհահռչակ երգը. կրնայի՞ք արդեօք ինծի ըսել թէ ո՞ր մէկ երկրէն պիտի սկսէր ան իր երգահանդէսներու շարքը :

— Ճիշդ ըսեմ, բարեկամ, բնաւ գաղափար չունիմ: Երեւակայէ որ, ես ալ անոր ընկերանալ ուզեցի, սակայն տղաս խորհուրդ տուաւ ինծի ետ կենալ իմ այդ մտադրութենէս : Հասարակածային այդ երկիրներու կիզիչ արեւը եւ վատառողջ ու խոնաւ կլիման հաւանաբար պիտի վնասէին առողջութեանս :

Անորոշ յուսալքում մը պատեց հոգիս: Փետրուար հինգէն առաջ չէի կրնար մեկնիլ Ֆոր – Լամի, ուր հաստատուած եմ քսանեւհինգ տարիներէ ի վեր: Ինքնիրենս կ'ըսէի, դէպի Կեդր. Ափրիկէի Ֆրանսախօս երկիրները մեկնող օդանաւերը նախ կը հանդիպին ընդհանրապէս Ֆոր – Լամի եւ յետոյ կ'երթան դէպի աւելի հարաւ ուրիշ մայրաքաղաքներ իջնելու :

— Բայց կարելի չէ՞ հասկնալ տեղէ մը՝ Շարլին ուր գտնուիլը այս պահուս :

— Կրնաս հեռաձայնել իր գործակատար, Էտի Ղազարեանի, վստահ եմ որ ան քեզի կ'իմացնէ ճշգրտօրէն զաւկիս ուր ըլլալը :

Լսած էի այդ Էտիին մասին, ան ալ մեզ պէս հայորդի մըն է: Զկրցի հեռախօսով կապուիլ իրեն :

Ի վերջոյ բախտիս յանձնելով մեր սիրելի Ազնաւուրին հանդիպելու բոլոր յոյսերս՝ Ափրիկէի հսկայ քարտէսին կեդրոնը խոշորացոյցով հազիւ նշմարուող կէտ – «Բաղաք մտնելը՝ Զատի նախադահ՝ է, Փետրուար հինգին մեկնեցայ Ֆոր – Լամի, ուր հասայ ժամը 17ին :

Օդակայանէն մինչեւ բնակարանս ինքնաշարժով տասը վայրկեան կը տեւէ «Բաղաք մտնելուս՝ Զատի նախագահ՝ Ֆրանսուա Թոմպալպայի անունով մկրտուած լայն եւ գեղեցիկ պողոտայէն կ'անցնէինք՝ երբ նշմարեցի որ խանութներու, ճաշարաններու եւ սինեմաներու ցուցափեղկերուն փակցուած էին Ազնաւուրին մեծադիր նկարները հետեւեալ ֆրանսերէն ծանուցումով. «Շարլ Ազնաւուր մեր մէջ պիտի ըլլայ Հինգշաբթի, Փետրուար 13ին, նոյն իրիկունը պիտի տայ ան իր միակ երգահանդէսը. Սինեմա «Վօկ»ի մէջ, կը խնդրուի նախօրօք ապահովել ձեր տեղերը »:

Երկար շունչ մը քաշեցի: Ուրախութիւնս այնքան մեծ էր որ, ճամբորդութենէն զգացած յոգնութիւնս վրայէս թօթափեցի եւ տուն չհասած «Վօկ» հանդիպեցայ : Հազար հինգ հարիւր աթոռ պարունակող սրահ մը ունի այս բացօթեայ սինեման : Ամենայետին շարքերու վրայ քանի մը աթոռ միայն պարապ էին մնացած տակաւին :

Ուրիշ մղձաւանջ մը այս անգամ սեղմեց սիրտս: Հինգշաբթի այդ երեկոյթը կազմակերպող յանձնախումբին նախագահին անունը հնչեց ականջիս, Ժան Թէսէ : «Ի՞նչպէս, Բէյրութի Գըլպին Ժան Թէսէին մասի՞ն է խօսքը», հարցուցի քովիններուս: Այո, ան էր: Վաղեմի բարեկամ մը, ինչ բարեբախտութիւն ...:

Մութը հետզհետէ կը թանձրանար քաղաքին վրայ եւ ելեկտրական լոյսերը ատդին անդին կը մաղուէին ծառերուն ընդմէջէն : Պայուսակներս տուն չէի տարած տակաւին, խնդրեցի զիս դիմաւորող ընկերէս որ զիս այդ բարեկամիս տունը առաջնորդէ :

— Բարեւ Ժան: Մէկ ժամէն աւելի է որ՝ Փարիզէն հասած՝ քեզ կը փնտռեմ : Գիտես որ հին յիշատակներ ապրած ենք միասին այն քաղաքին մէջ : Կը խնդրեմ որ Ազնաւուրի երեկոյթին համար յարմար տեղ մը գտնես ինծի. մի մոռնար որ հայրենակից ենք իրարու : Ազնաւուրն ալ հայ է ինծի պէս, գիտես անշուշտ, չէ՞ :

Թէզս աւելի զօրացնելու նպատակով՝ գրպանէս հանեցի եւ իրեն ցոյց տուի՝ տեղւոյն կառավարութենէն ինծի շնորհուած մամուլի քարտս :

— Ի սէր մեր բարեկամութեան եւ ի տես այդ քարտին պիտի ըսէի քեզի որ, կրնաս ինծի հետ բեմին նրբանցքներուն, ոտքի կենալ երգահանդէսին տեւողութեան ընթացքին, սակայն, նկատելով որ Ազնաւուրի պէս միջազգային երգիչի մը հայրենակիցն ես, ստիպուած եմ քեզի առաջին շարքի վրայ յաւելուածական աթոռ մը դնել տալ, հակառակ անոր որ պատուոյ բոլոր թիկնաթոռները բռնուած են: Կրնաս վստահիլ խոստումիս :

Սիրտս գոհունակութեամբ լեցուած վերջապէս հասայ իմ տունս, արժանանալով երկարատեւ հանգիստի մը: Ազնաւուրին Ֆոր – Լամի այցելելու առընչութեամբ՝ այս երկրորդ անգամն էր որ բախտս կը ժպտէր ինծի :

Ուրեմն մեզի կը մնար ութ օր եւս համբերել, դիմաւորելու այդ տարօրինակ եւ անզուգական էակը, որուն անունը՝ աշխարհի վրայ ապրող եւ երգի մասին գաղափար ունեցող ուեւէ մի սովորական մարդ՝ վստահ եմ որ՝ գոնէ մէկ անգամ արտասանած պէտք է ըլլայ:

Ա. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Ֆոր Լամի

(Շար.)

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Նրբաձեւութիւնը էգ է, ատոր համար քմայքներ (քափրիս) ունի :

Ք. ՎԵՊԼԷՐ

×

Որկրամոլները իրենց ակռաներով կը փորեն իրենց փոսը :

Հ. ԷՍԹԻԷՆ

×

Աշխարհի ամէնէն զօրաւոր մարդը ան է, որ բոլորովին առանձին կ'ապրի :

ՀԵՆՐԻԿ ԻՊՍԷՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (433)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՈՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Աղջկան նայուածքը տրտում ըլլալէ դադրելով ուրախութեամբ համակուած էր, հիմա ուրախութենէ կը վերադառնար դէպի տրտմութիւն:

— Ա՞յդ է ձեր ուզածը, հարցուց Մարիուսին:

— Միթէ կը ճանչնա՞ք զանոնք:

— Ոչ:

— Այսինքն, կրկնեց ուժգնակի, չէք ճանչնար զնէ եւ կ'ուզէք ճանչնալ:

— Այս «զանոնք»ը որ «զնէ»ի փոխուած էր, չեմ գիտեր ի՛նչ յայտարար եւ դառնալի բան մը ունէր:

— Վերջապէս, կրնա՞ս, ըսաւ Մարիուս:

— Գեղանի օրիորդին հասցէն պիտի տամ ձեզի:

Այս «գեղանի օրիորդ» բառերն ալ նուրբ նշանակութիւն մը ունէին, որ Մարիուսին սիրտը նեղացուց: Մարիուս կրկնեց.

— Ինչ որ է, հօրը եւ աղջկան հասցէն. անոնց հասցէն կ'ուզեմ, կրնա՞ս գտնել:

Աղջիկը ուղղակի Մարիուսին նայելով ըսաւ.

— Ի՞նչ պիտի տաք ինծի:

— Ինչ որ ուզես:

— Ինչ որ ուզե՛մ...:

— Այո:

— Հասցէն պիտի ունենաք:

Աղջիկը վար ըրաւ գլուխը, ապա յանկարծական շարժումով մը քաշեց դուռը, որ գոցուեցաւ:

Մարիուս մինակ մնաց իր սենեակին մէջ:

Աթոռի մը վրայ նստաւ իյնալու պէս, գլուխը եւ երկու արմուկները անկողինին վրայ կոթնեցուց եւ պաշարուեցաւ այնպիսի մտածումներով զորս չէր կրնար ամփոփել եւ կարծել թէ գլուխը կը դառնար: Իր ուղեղին մէջ խառն ի խուռն դիզուած էին ինչ որ առաւօտէն ի վեր տեղի ունեցած էր. այսինքն հրեշտակին երեւալը, աներեւութանալը, ինչ որ Ժոնտրէթի աղջիկը արդէն ըսած էր իրեն, եւ յոյսի նշոյլ մը որ անբաւ յուսահատութեան մէջ կը ծփար: Յանկարծ իր մտախոհութենէն սթափեցաւ ուժգնօրէն:

Ժոնտրէթի բարձր եւ բիրտ ձայնը լսեց, որ յետագայ խօսքերը կ'ըսէր. խօսքեր, որոնք իրեն համար տարօրինակ կարեւորութիւն ունէին:

— Կը կրկնեմ թէ ապահով եմ թէ կը ճանչնամ զինքը:

Որո՞ւ մասին կը խօսէր Ժոնտրէթ: Զո՞վ ճանչցած էր, Պ. Լըպլա՞նը, «իր Իւրսիւլին» հա՞յրը. ի՛նչ, միթէ Ժոնտրէթ կը ճանչնա՞ր զայն: Մարիուս այսանկ յանկարծական եւ անակնկալ կերպով մը վերջապէս ա՛լ պիտի ստանա՞ր այն բոլոր տեղեկութիւնները, առանց որոնց իր կեանքը նոյնիսկ իրեն համար մթին էր, ալ պիտի գիտնա՞ր վերջապէս թէ ո՛վ էր իր սիրածը, թէ ո՛վ էր այն երիտասարդուհին, եւ անոր հայրը, այն մթութիւնը որ կը պաշարէր զանոնք, ա՛լ վերջապէս պիտի փարատէ՞ր ուրեմն: Ա՛հ, Սուրբ Աստուած: Դարանին վրայ աւելի ոստում կատարեց քան թէ ելաւ եւ միջնորմին պզտիկ ծակին մօտեցաւ դարձեալ նայելու համար:

Նորէն կը տեսնէր Ժոնտրէթի որջին ներսը:

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

Պ. ԼԸՊԼԱՆԻ
ՀԻՆԳ ՖՐԱՆՔԻՆ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Ընտանիքին տեսքը դրեթէ ամփոփոխ մնացած էր, վասնզի կինն ու աղջիկները ծրարին պարունակածները առնելով տաք գանկպաներ եւ շալիկներ հագած էին:

Երկու անկողիններուն վրայ ալ երկու նոր վերմակ նետուած էր. այս էր միայն եղած փոփոխութիւնը:

Ժոնտրէթ յայտնի է թէ նոր եկած էր դուրսէն: Տակաւին շնչասպառ կ'երեւար:

Աղջիկները բուխերիկին քով գետինը նստած էին, եւ աւջինեկը կրտսերին վիրաւոր ձեռքը կը դարմանէր: Կինը բուխերիկին մօտակայ խշտեակին վրայ կարծես թէ ամքեր էր զարմանալի դէմքով մը: Ժոնտրէթ խուցին մէջ աջ ձախ կ'երթեւեկէր մեծաքայլ: Աչքերը տարօրինակ կ'երեւային:

Կինը որ էրկանը առջեւ վեհերոտ եւ շուարումով համակուած կ'երեւար, համարձակեցաւ ըսելու անոր.

— Իրա՞ւ կ'ըսես: Ապահովապէս գիտե՞ս:

— Զարմանալի հարցում: Ութ տարի առաջ էր. այո, կը ճանչնամ, իսկոյն ճանչցայ թէ ո՛վ է: Զարմանալի է որ, անմիջապէս աչքիդ չզարկաւ:

— Ոչ:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հարաւ · Ֆրանսայի Ազգ · Առաջնորդա – րանը խոր շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ փոխան ծաղկեպսակի նուէր – ները .— Գէորգ Եօթնեղբայրեանի թաղ – ման՝ այրիէն 50 ֆրանք , Տէր եւ Տիկին – ներ՝ Աւետիս Կուտուզեանէն 50 , Ա · Կուտուզեանէն 50 , Վ · Քիւփէլեանէն 30 , Շանթ Թատերախումբէն 50 , Յ · Հրաչեա – նէն յիսուն , Տիկին Ա · Հերոյեանէն 30 , Պ · Արզումանեանէ , Յ · Գէորգեանէ , Ա · Պաղտասարեանէ , Դարբինեան ընտանիքէ , Մ · Գասպարեանէ , Այրի Տիկին Պաղտա – սարեանէ քսանական , Ս · Սարգիսեանէ , Վ · Տէր – Վարդանեանէ , Ժ · Ոսկեանէ , Ծառուկեան ընտանիքէ , Յ · Կուտուզեա – նէ , Մարկոսեան ընտանիքէ , Ս · Արզու – մանեանէ , Թ · Գչճեան ընտանիքէ , Գ · Պօյաճեանէ , Ա · Տէրտէրեանէ , եւ Ժ · Ժ · Պէժճեանէ տասնական , Անդրանիկ Վառնաճեանի եւ Աշարոն Տատուրեանի հոգեհանգիստին առթիւ Տիկին Է · Վառ – նաճեանէ երեսուն , Տէր եւ Տիկին Ճ · Լու – սարարեանէ երեսուն : Աղամ Կնոյեանի թաղման՝ Այրիէն քսան , Պօղ · Օտոյի Կապ · Խաչէ քսան : Տիկին Մանոյեանի թաղման՝ Հ · Յ · Դ ·ի Վարուժան խումբէ քսան , Պ · Կուտուզեանէ տասը , Պ · Քէօսէեանէ տասը : Տիկին Սիմոնեանի թաղման՝ Կ · Ճանիկեանէ տասը , Պ · Բա – րունակեանէ քսան ֆրանք :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՐՊՈՆԻԷՐԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ · Յ · Դ · Նոր Սերունդի Տէսինի «Դրօ» խումբին :

Շաբաթ , 29 Մարտ , ժամը 21էն մինչեւ լոյս :

Նուագախումբ՝ *ՃԷՔԻ ՄԱՑՐԷ*

Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատ – կացուի Տէսինի Հայկական Տան նորոգու – թեան ֆոնտին :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իզմիրի եւ շրջաններ – րու Հայր · Միութեան կողմէ Սանթրոյի մեծ սրահներուն մէջ , 8 *Րիւ Ժան Կուժօն Կիրակի , Մարտ 23 , ժամը* 16–23 :

Նախագահութեամբ

Պ · ՍԵՐԳՕ ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆԻ

Նուագ Մ · ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆԻ ծանօթ խումբը :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՍՕՍԻ պարախումբը ղեկավարութեամբ ՏԻԿ · Յ · ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆԻ : Կ'երգէ ու կը նուագէ Պ · Բիւզանդ Ֆընտըքեան :

Ընտիր պիւֆէ և հաճելի անակնկալներ :

Մուտք 10 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ · — Սեղանները սահմանափակ ըլլալով այժմէն ապահովելու համար հե – ռաձայնել Տիկիններ Նալպանեանին 770 – 39 – 35 *Թորոսեանին* 473–53–71 :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպէ ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Նուիրուած

Ֆրանսահայ բանաստեղծուհի

ՆԱԶԵՆԻ ՏԷՐ–ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ

14 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին

Քաֆէ «Ռեժանս»ի վերնայարկը

Ռիւ Լաֆայէթ , (Մեթրօ Քատէ)

ԸՆԴՀ · ԺՈՂՈՎ
ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցու – թեան ընդհ · ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի Մարտ 27ին , ժամը 20 ·30ին , 77 Րիւ Լաֆայէթ , *Փարիզ :*

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համա – ձայն վարչութեան մէկ երրորդը նորո – գելի ըլլալով , Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ը – նէ իր անդամներէն անոնց , որոնք կը փա – փաքին մասնակցիլ վարչութեան :

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնա – մի գրասենեակը դիմել ամէնէն ուշը Մարտ 13ին :

Առ այդ , փափաքողները պէտք է ըն – թեռնլի կերպով գրեն , տալով իրենց ա – նունը , մականունը եւ հասցէն :

Թեկնածու կրնան ըլլալ միայն այն ան – դամները , որոնք իրենց աղամավճարնե – րը կանոնաւորապէս վճարած են երեք տարիէ ի վեր :

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Նայիրի *պարախումբի թէյասեղանը Կիրակի , Մարտ 16 , ժամը 15էն 19 , Հայ Մշակոյթի Տան մէջ ,*

17 Րիւ Պլէօ , (մեթրօ Քատէ)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Պոնտոսի Նահանգի Հայր · Միութեան ընդհ · ժողովը Երկուշաբթի , Մարտ 17ին , ժամը 3ին , Մշակոյթի Տան սրահը : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ : Ներկաներու թիւը , ինչ որ ալ ըլլայ մե – ծամասնութիւն պիտի նկատուի :

ԿՈՉ
ՍԱՆ – ՍԱՆՈՒՀԻԻ ՀԱՄԱՐ

Սեբաստիոյ Նահանգ · Մուրատ Ուսում – նասիրաց Փարիզի Կեդր · եւ Մարսիլիոյ իր մասնաճիւղի վարչութեանց փափա – քով , այս տարի եւս կուգայ կրկնել մա – մուլով կոչը սան կամ սանուհիի մը թեկնածութեան համար , 1969–1970 *վե – րամուտի Փարիզի հայկական վարժարան մը յաճախելու (գիշերօթիկ) :*

Թեկնածուէն կը խնդրուի գոհացնել ա – ռանց զատական խտրութեան հետեւեալ պայմանները :

Ա) Տարիք՝ 11էն 13 *եւ պատկանիլ Սե – բաստիոյ նահանգին կամ անոնցմէ սերող գերդաստանէն :*

Բ) Ընտրութիւնը կարենալ ընելու , ու – սումնասիրութեան պիտի առնուին իրենց տեղւոյն յաճախած , դպրոցական նիշերը ու փոքր ուսուցչական քննութիւն մը :

Գ) Նկատի կ'առնուին մի միայն գրա – ւոր *դիմումները եւ ուղղուած Միութեա – նըս քարտուղարութեան , ամէնէն ուշը , Մայիս ամսուն վերջ :*

Սոյն թուականէն յետոյ բոլոր ստաց – ուած դիմումներուն հետեւանք չի տըր – ուիր :

Դիմումները ընել հետեւեալ հասցէնե – րուն .—

M. HENRI KEFELIAN
15, Rue du Hameau, 75 - Paris (15e)

M. H. MARDIROSSIAN
73, Bd, Georges-Estragen
Roucas-Blanc, 13 - Marseille (7e)

CESSION DE BAIL

Ch. Minassian vend sans intermédiaire fonds lingerie, bonneterie, mercerie. Chiffre d'Affaire 115.000 F. Bail 5 ans. Logement en pavillon 4 pièces, 2 cuisines, cellier, jardin. Loyer total 4.600 F par an.

19, Rue de Montlhéry
ST. MICHEL s/ORGE (Essonne)
Tél. 375 à Montlhéry
Visite le samedi.

Fabrique de Vêtements

POUR HOMMES
VILLE - SPORT

Ets ARAKELIAN

84 - AVIGNON
56, Rue Thiers
Tél. (90) 81-44-27
84 - BOLLENE
Tél. (90) 70-10-54

PANTALONS HOMMES ET GARÇONNETS
TERGAL - COTON
JEAN - VELOURS - COTON

VAJA *NEW JEAN'S*

VENTE AUX GROSSISTES

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած կապոյտ խաչի Շրջ · վարչութեան կողմէ ի նպաստ Օդափոխութեան կայանին

Կիրակի , Մարտ 23 , *ժամը* 16*էն* 23

CHALET DES ILES, BOIS DE BOULOGNE

Métro Porte Dauphine

Շեհերազատի նուագախումբը իր բոլոր սոլիստներով :

Հայկական երգ ու պար , ճոխ եւ առատ պիւֆէ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս · ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

Երկրորդ անգամ ըլլալով

ի նպաստ եկեղեցւոյ կը ներկայացնէ

Անմահն Տիգրան Չուխաճեանի

ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ ՀՕՐ ՀՕՐ ԱՂԱ

« ԿԱՐԻՆԷ »

Երգախառն զուարթ օփերէթը

որուն մէջ կ'երգէ Հայաստանի սոխակ

ԳՈՀԱՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Մարտ 12 , Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 20 ·45ին

Առնուվիլի *Սինեմա – Քազինոյի* մէջ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ , ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ ԵՒ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԻՒՐԵՐՈՒ

Չորեքշաբթի , Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ՝ Մայիս 7, 8, եւ 9, «Լը Կռան տ'Օթէլ»ի մէջ , Փարիզ , Օփերայի հրապարակ

×

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ընդունելութիւն ի պատիւ պատգամաւորներու եւ հիւրերու : Հանդիսաւոր պա – տարագ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ : Խմբական Ուխտագնացութիւն ՓԷՐ - ԼԱՇԷԶԻ գերեզմանատունը մեծ հիմնադիր ՊՕՂՈՍ ՓԱՇԱ ՆՈՒՊԱՐԻ շիրմին : Խմբական Ուխտագնացութիւն դէպի Հայոց վերջին Թագաւորին դամբարանը՝ Սէն Տընի : Շրջապտոյտներ՝ ի մասնաւորի Փարիզի Համալսարանական Ոստանին մէջ Հ · Բ · Ը · Միութեան Մառի – Նուպար Ուսանողական Տունը :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԻԼԹԸՆ ՊԱՆԴՈԿԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ա ·— Հանդիսաւոր մեծ ճաշ համագումարին փակումին առթիւ :

Ուրբաթ երեկոյ , Մայիս 9

Բ ·— Բացառիկ մեծ պարահանդէս , ի ներկայութեան Պատգամաւորներու հիւրերու :

Շաբաթ , երեկոյ , Մայիս 10 , *երեկոյէն մինչեւ առաւօտ*

ՄԵԾ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԸ

Ինքնաշարժին վիճակահանութիւնը՝ նուէր Միութեան նախագահին կողմէ , պի – տի քաշուի մեծ պարահանդէսին ընթացքին :

Մանրամասնութիւնները յետագային

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ

FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
11
ՄԱՐՏ
MARDI
11 MARS
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11460 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE No 11.460

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅ ԶՕՐԱՎԱՐ ՄԸ՝

ՀԱՅՈՑ ԶՕՐԱՎԱՐԻՆ

Այս այցը չէր նմաներ ուրիշ այցերու: Հայ զօրավար մը այցի եկած էր Հայոց զօրավարին: Այս Կիրակին չէր նմաներ ուրիշ կիրակիներու: Փէռ Լաշէզը իր յաւիտենական խաղաղութենէն յանկարծ դուրս ելած, կ'ապրէր անսովոր պահ մը:

Անդրանիկ, շատ այցելուներ ունեցած է քառասուն տարիէ ի վեր, այն օրէն երբ կը փոխադրուէր մէկ օտար հողէն միւս օտար հողը: Անկէ ի վեր, հեծած ձախող ձի մը, ղառնութեամբ, զուցէ կատաղութեամբ կը դիտէ չուրջը, վասնզի՝ գործը կէս մնաց:

Քառասուն տարիներէ ի վեր, Անդրանիկ շատ այցելուներ ունեցած է: Պարզ քահանայէն մինչեւ Հայրապետն Հայոց, համեստ մշակէն մինչեւ Երեւանի բանաստեղծուհին, իր ծերացած զինուորներէն մինչեւ վաղուան Հայը, ու մանաւանդ մեծագոյն այցելուն՝ ժողովուրդն Հայոց:

Այս այցելուն տարբեր էր սակայն: Հայ զօրավար մը այցի եկած էր Հայոց Զօրավարին: Ու իր յարգանքը կը յայտնէր անոր՝ որ կռուեցաւ հայրենիքի ազատութեան ու անկախութեան համար, մինչ ինք, յաղթական բանակի մը գլուխը, կ'ազատագրէր ուրիշներու հայրենիքը:

Առիկա պատճառ չէր սակայն որ տրտմութեամբ լեցուի Զօր. Մարտիրոսեանի հոգին, քանի ինք ալ, ինչպէս կը խոստովանէր, Վարդաններէ ու Անդրանիկներէ ներշնչուած է, որ քալած էր դէպի յաղթանակ: Բայց Զօր. Մարտիրոսեան գիտէր, որ բաղմութիւնը քիչ էր, այս գարնանային առաւօտը, տեսնելու համար զօրավարներու այս հանդիպումը, ոչ թէ կռուի դաշտի մը վրայ, այլ օտար գերեզմանատան մը մէջ, վասնզի Հայաստան դեռ չի կրնար տէրն ըլլալ իր բոլոր մեռելներուն: Ու Անդրանիկ, որ կռուեցաւ յանուն հայրենիքի, կը մնայ, անհանգիստ ու անհայրենիք:

« Անդրանիկը թաղելով Փէռ - Լաշէզի մէջ, կաղնեփայտէ սնտուկով, մեր ուխտը պիտի ըլլայ ոչ թէ ցուցադրել զայն իբրեւ հին փառքի ամուլ յիշատակարան մը, այլ իբրեւ կենդանի մասունք մը, որ ուժ եւ հաւատք պիտի կաթեցնէ թմբրութեան դատապարտուած հոգիներուն մէջ», կը գրէր Շ. քառասուն տարի առաջ: Ու արդարեւ, այսօր ալ աւելի քան երբեք, թմրած հոգիները պէտք ունին ուժի եւ հաւատքի, նոյնիսկ երբ կ'երգեն՝ « Քաջ անունդ պիտի յիշուի դարէ դար, Հսկայ լերինք քեզ ապաստան, Անդրանիկ», Ֆրանսական մեծ գերեզմանատան մը մէջ, երբ Հայաստանէն եկած զօրավար մը բարեւի կը կենայ Ամենայն Հայոց Զօրավարին շիրիմին առջեւ:

Յարգանքի եւ հիացումի խօսքերը, զորս արտասանեց Զօր. Մարտիրոսեան զուցէ չհասան Անդրանիկի հոգիին: Բայց վստահ ենք, որ Անդրանիկի լուռ խօսքերը օտար հողին խորունկ փոսէն արձակուած, հասան մինչեւ Մարտիրոսեանի սիրտը:

Ու այդ էր կարեւորը, այս գարնանային արեւին տակ, երբ այցի էր եկած հայ զօրավար մը՝ Հայոց զօրավարին:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍՈՒԷԶԻ ԿՌՈՒԻՆԵՐԸ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՍՊԱՐԱՊԵՏԸ՝
ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Շաբաթ եւ Կիրակի Սուէզի ջրանցքին մէկ կողմէն միւսը շատ ծանր կռիւներ տեղի ունեցան Իսրայելցիներուն եւ Եգիպտացիներուն միջեւ: Եւ այս կռիւներու ընթացքին է որ, Զօր. Ապտէլ Ռիատ, Եգիպտոսի սպայակոյտի պետը սպաննուած է իսրայելեան ռումբէ մը: Առիկա մեծ կորուստ մըն է Եգիպտոսի համար, ոչ միայն զինուորական այլեւ քաղաքական գետնի վրայ: Արդարեւ Զօր. Ռիատ վարչակարգին զօրաւորներէն էր եւ ռազմական գետնի վրայ ալ եգիպտացի լաւագոյն զօրավարներէն մին, արժանիք մը, զոր Իսրայէլ անգամ ընդունեցաւ եւ յարգանքով ողեկոչեց անոր յիշատակը:

Ապտէլ Մոնէյմ Ռիատ, բարձրահասակ, առանց պեխի (ինչ որ շատ հազուագիւտ է եգիպտական բանակին մէջ) մեծ զօրավար մըն է, որ իրարու ետեւէ ամերիկեան գլանիկներ կը ծխէր: Իր զինուորական պատրաստութիւնը առած է բրիտանական զինուորական ակադեմիայի մէջ: Վարժութեան փորձեր (սքաժ) ըրած է Ամերիկա, Ֆրանսա եւ Խորհ. Միութիւն: 1964ին նշանակուած է արաբ միացեալ հրամանատարութեան սպայակոյտի պետ եւ «վեց օրուան» պատերազմին նախօրեակին, փափուկ պաշտօնն ըստացած էր յորդանանեան ճակատի հրամանատարութիւնն առնել, Հիւսէյնի եւ Նասրի հաշտութեան վաղորդայնին: Հիւսէյն, Իսրայէլի դէմ «իր պատերազմին » պարտութեան մէջ զոհը կը հետէ եգիպտացի զօրավարին, մինչ Յորդանանի նախկին վարչապետը քանիցս մեղադրած է Զօր. Ռիատը իբրեւ անձնապէս պատասխանատու արաբական լեգէոնի պարտութեան:

Զօր. Ռիատ յիսուն տարեկան էր, ամուրի:

Երկու օրուան կռիւները բաւական լուրջ եղած են արդէն, անկախ զօրավար Ռիատի մահէն: Սուէզի զտարանները կըրակ առած են եւ քարիւղի չորս մթերանոցներ փճացած: Երուսաղէմ թէ Գահիրէ կը բողոքեն Միացեալ Ազգերու մօտ:

Ամէն ինչ սկսած է Շաբաթ օր, օդանաւային բախումներով, ինչպէս միշտ, ոչ ոք գիտէ թէ ո՞վ սկսած է, տրուած ըլլալով որ մէկը միւսին վրայ կը ձգէ նախաձեռնութիւնը: Իսրայելցիներուն համար, եգիպտական չորս օդանաւեր Սինայի վրայ, իսրայելեան սահման մտած էին: Եգիպտացիներուն համար չորս ումբաձիգ օդանաւեր, որոնք Սուէզի ջրանցքին արեւմտեան ափը կը գտնուէին յարձակումի ենթարկուած են իսրայելեան միրաժ տեսակի օդանաւերու կողմէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն, որ չեն հաստատուած, Վարշաւայի Ուխտի անդամ պետութիւնները բացառիկ ժողով մը պիտի ունենան Զորեքշաբթի օր, որու ընթացքին որոշում պիտի տրուի կամաւորներու չարժում գունդ մը ստեղծել, դրուած Խորհ. Միութեան տրամադրութեան ներքեւ եւ երբ որ հարկ ըլլայ կարելի ըլլայ որեւէ տեղ ղրկել Չինացիներուն դէմ: Արդարեւ հակաչին մեծածաւալ արշաւ մը սկսած է Խորհ. Միութեան թերթերուն մէջ: Ամէնէն խիստ ածականները չեն խնայուիր:

ՃԵՆՈՎԱՅԻ եւ Թորինոյի մէջ շատ ծանըր բախումներ տեղի ունեցած են Յունաստանի «գնդապետներու վարչակարգին» դէմ ցոյցերու ընթացքին, իբրեւ հետեւանք Մելինա Մերքուրիի դէմ ձախողած մահափորձին: Արդարեւ ռումբ մը գտնուած էր այն բեմին տակ, ուրկէ դերասանուհին պիտի խօսէր, իր ծանօթ կատաղութեամբ յոյն ներքին վարչակարգին դէմ: Ռումբը ժամանակին գտնուած էր եւ անվնաս էր այլեւս, բայց պատճառ էր որ գլուխները տաքնան: Բազմաթիւ վիրաւորներ ալ եղած են Ճենովայէն զատ, նաեւ՝ Թորինօ, ուր Մելինա Մերքուրի երկար ճառ մը կը խօսէր, իտալերէն եւ կը չեշտէր «յոյն դիմադրութիւնը փոթորիկ մը կը պատրաստէ որ գնդապետներու գլխուն պիտի պայթի »:

ՆԻՒԿՈՍԼԱՒ համայնավար կուսակցութեան 9րդ համագումարը կը բացուի Մարտ 11ին: Բացի Ռումանացիներէն, Խորհ. Միութեան եւ արեւելեան Եւրոպայի միւս համայնավար կուսակցութիւնները չեն մասնակցիր:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Կասթոն Պէօվ, որ աւելի ծանօթ էր իր գրչի անունով՝ Սերպանվուանա: Գլխաւոր տեսարաններէն մէկն էր ռումանական ընկերվարական չարժումին:

ՔԻՍԻՆԿԸՐ - որ Կոլ հանդիպումէն երեք օր առաջ, որ տեղի պիտի ունենայ Փարիզ, արտաքին նախարար Տէպրէ կը տեսնուի իր գերման պաշտօնակիցին հետ, Պոնի մէջ: Կը փորձեն բարելաւել երկու երկիրներու յարաբերութիւնները, որոնք վատթարացած էին վերջերս:

ՀԱՆՈՅԻ ձայնասփիւռը յայտարարեց թէ երբ Նիքսըն, Մարտ 5ի իր մամուլի ասուլիսին մէջ, կ'ըսէր թէ Վիէթքոնկներու ներկայ յարձակումները իրենց արժանի պատասխանը կ'առնեն, ոչ ոքի վախ կը պատճառէր, այլ ընդհակառակն կը զարգացնէր վիէթնամցի ժողովուրդին ատելութիւնը Միացեալ Նահանգներու յարձակման դէմ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՄՔԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

ՏԻԿԻՆ ԿՈԼՏԱ ՄԷՅՐ

Նիհիլ Օպսքաք (արգելք չկայ), այս վճիռով է որ աստուածաբանական վէճերէ նաք, կ'ընդունուէր որ Տիկին Կոլտա Մէյր վարէ Իսրայէլի ճակատագիրը: Արդարեւ, Ազգային Կրօնական Կուսակցութեան համագումարին ատքէն Քոհն առարկած էր թէ Աստուածաշունչին մէջ գրուած էր որ թագաւոր մը պէտք է զրուէ Իսրայէլի գլուխը, բայց Իսրայէլի մեծ ռաբբունապետը, որ նաեւ Սիոնի զաւերցն է, ի վերջոյ ճշդեց թէ եթէ Իսրայէլի գահին վրայ կին մը չի կրնար բարձրանալ, հոս հարցը նոյնը չէ, քանի վարչապետ մը ժամանակաւոր տիտղոս մըն է:

1956 Յունիսին, Սինայի ճակատամարտէն չորս ամիս առաջ էր, որ Պէն Կուրիոն Տիկին Կոլտա Մէյրի կը յանձնէր Արտաքին նախարարութիւնը, զոր Տիկին Մէյր պիտի պահէր տասը տարի:

Տիկին Կոլտա Մէյր Իսրայէլի «այր-մարդն » է եւ այդ էր պատճառը որ Պէն Կուրիոն զինքը ընտրէ իբրեւ պետը երկրին դիւանագիտութեան:

« Կոլտա » ծնած է 1898ին՝ Կիեւ եւ ծնողքին հետ Ամերիկա գաղթած էր, երբ միայն ութ տարեկան էր: Հոն կ'ապրէր մինչեւ 1921, ապա կարգ մը հալուցիմներու հետ (ռահվիրայ), որոնց մէջ՝ Պէն Կուրիոն, Լեւի Էշքոլ, Պէն Զվի, Պաղեստին կը հաստատուէր:

Առաջին երեք տարիները կ'անցընէ քիպուցի մը մէջ: Հիմնադիրներէն եղած է ընկերվարական սիոնական կուսակցութեան: Պաղեստինէն կ'անցնի արտասահմանի հրեայ համայնքներուն մօտ, քարոզչութեան համար եւ շուտով կը դառնայ կազմակերպութեան ազդեցիկ ղեկավարներէն մէկը: Պէն Կուրիոնի հետ, կը պատրաստէ ընկերվարութեան «զալուստր» Սիոնի մէջ:

1948ի Իսրայէլ - Արաբ առաջին պատերազմին ընթացքին եւ վաղորդայնին, Պէն Կուրիոն պաշտօն կը յանձնէ իրեն որ յարաբերութեան մէջ մտնէ Էմիր Ապտալլահի հետ (Անդրյորդանանի), Հիւսէյն Թագաւորին մեծ հայրը: Երկու անգամ պատերազմական սահմանները կ'անցնի, արաբ կնոջ նման ծպտուած, տեսակցելու համար Թագաւորին հետ: Ծանօթ է որ քիչ ետք, Ապտալլահ կը զաշունահարուէր մոլեռանդի մը կողմէ, Երուսաղէմի Օմարի մզկիթին առջեւ:

Պատերազմէն ետք, իր երկրին առաջին ներկայացուցիչն է Խորհ. Միութեան մէջ: Երկու երկիրներու յարաբերութիւնները դեռ Կրեմլինոյի «սիոնական» ճառին (ՄԱԿի մէջ) ազդեցութեան տակ են եւ Կոլտա Մէյերսըն (որ անունը կը հրէացնէ և Մէյրի կը վերածէ) ջերմ ընդունելութեան կ'արժանանայ Մոսկուայի հրէական համայնքին կողմէ: Ոմանք այն կարծիքէն են թէ համակրական այդ ցոյցը պատճառ եղած է որ հրեայ համայնքը յետագային դժուարութիւններ ունենայ:

Մոսկուայէն կը վերադառնայ 1949 Մարտին եւ կը դառնայ Աշխատանքի նախարար: Նոյն ատեն հանրային աշխատանքներու պատասխանատուութիւնն ունի եւ եօթը տարի շէնքեր կառուցանել կուտայ հարիւր հազարաւոր ներգաղթողներու համար:

Երբ 1956ին Արտաքին նախարար կը դառնայ, պէտք է բախի Այզընհաուըրի կառավարութեան թշնամական վերաբերումին, Սինայի ճակատամարտի օրերուն: Կ'ուզէ վերաշահիլ Միացեալ Նահանգներու բարեկամութիւնը, հակառակ անոնց որ կը նախընտրեն, դէպի Եւրոպա, եւ մանաւանդ դէպի Ֆրանսա, քաղաքականութիւն մը:

Յետագայ իրադարձութիւնները եւ մանաւանդ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը 1967ի ամառուան տագնապէն ետք եւ Ուաշինկթընի դիրքը, որոշ գոհացում տուին իրեն, ինչ որ չի ծածկեր: Իր կառավարական պաշտօններու ատեն եւ ետքը, շատ մեծ ազդեցութիւն մը ունեցած է երկրին քաղաքական կեանքին վրայ: Կ'ըսուի թէ «ապարէզները» կը շինուէին կամ կը քանդուէին «Կոլտայի խոհանոցին մէջ»: Արդարեւ, հին պահակագօրքի իր ընկերները կ'ընդունէր իր խոհանոցին մէջ:

Իր ազդեցութիւնը շատ մեծ մնացած է, իբրեւ ընդհանուր քարտուղար աշխատաւորական (Մափայ) կուսակցութեան կամ նոյնիսկ իբրեւ պարզ երեսփոխան: Մոշէ Տայեան գիտէ թէ ի՞նչ ըսել է իր բարեկամը չըլլալ:

71 տարեկանին, ան, զո՛ր ամէն ոք «Կոլտա» կը կոչէ բարձր պատասխանատուութեանց կը կոչուի: Իր անկեղծութիւնը խնդրայ առարկայ չի կրնար ըլլալ երբ կը խոստովանի թէ ինք է առաջին զարմացողը նման պաշտօնի մը կոչուելուն:

Թ. Ա. Թ.

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

« Գիրքի Աշխատաւորներու Դաշնակցութեան » գործադուլի հետեւանքով, «Յառաջ», ինչպէս տեղական իր բոլոր պաշտօնակիցները լոյս չի տեսներ վաղը (Չորեքշաբթի Մարտ 12ի թիւ):

×

«Haratch» comme tous ses confrères du soir, ne paraîtra pas demain (journal daté du 12 Mars).

«ԱՐԱՐԱՏ» ԱՄՍԱԳԻՐԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Ամսաթերթը նոյն եռանդով ներկայացնում է հայ դպրոցական կեանքը նաեւ յաջորդ տարիներին, ինչպէս Երեւանի թեմական դպրոցի, Լազարեան ճեմարանի գոյութեան յոբելեանը, նաեւ վիճակագրական տեղեկութիւն ռուսահայ ժողովուրդի քանակի, գիւղերի, եկեղեցիների, դպրոցների եւ այլնի մասին: Աւելորդ չենք համարում 1914 թ. Մայիսեան համարում լոյս տեսած այս վիճակագրական համառօտ տեղեկագիրը ներկայացնելու :

Երեւան քաղաքում կայ 4500 արական, 4040 իգական, ընդամէն 8540 հոգի, մէկ թեմական դպրոց, 365 աշակերտ եւ 18 ուսուցիչ :

Երեւանի թեմում կայ 361,944 տղամարդ եւ 323,154 կին, ընդամէնը 685,098 շունչ: Մէկ թեմ. դպրոց, 365 աշակերտով, 18 ուսուցչով: Ղարսի շրջանում 73,406 հայ, որից 39,013 արական, 34,393 իգական :

Վրաստանի թեմ. քաղաքաբնակ ծխականների թիւը 91, 966 տղայ, 75,809 կին, բոլորը 166,875 շունչ: Գիւղաբնակ ծխակ. 148,494 տղ. 120,199 կին, բոլորը 268 հազար 693 շունչ, թէ. քաղ. եւ թէ գիւղացի բոլորը 435,568 շունչ :

Աստրախանի թեմ. 37,888 շունչ, որից տղամարդ 20,227, կին 17,661:

Նոր Նախիջեւանի եւ Պեսերաբիայի թեմ. — (Խերսոն, Պետերբուրգ, Մոսկուա, Դոնիան զօրքի շրջան, Քիեւ, Տաւրիկեան նահանգ, Եկատերինոսլաւ) քաղաքաբնակ եւ գիւղաբնակ Հայեր 48 հազար 849 (արական 25,293, իգական 23 հազար 556) :

Ղարաբաղի թեմ — Շուշի քաղաքում 20,253, որից 10,487 տղ. 9766 կին: Ղարաբաղի թեմի մէջ մտել են Նուխու եւ Լենքորանի շրջանները: Նուխու գաւառի 51 հայաբնակ գիւղերում 37,551, որից 20,551 տղ., 17 հազար կին: Ամբողջ Ղարաբաղի թեմում քաղաքաբնակ եւ գիւղաբնակ Հայերի թիւն է 206,768 շունչ, որից արական 117,968, իգական՝ 88,798: Ղարաբաղի թեմում կայ երեք քաղաք՝ Շուշի, Նուխի եւ Լենքորան, հայաբնակ գիւղեր՝ 224 :

Շամախու թեմ — (Պաքու, Կէօքճայի գաւառ, Ղուբա քաղաք, Դերբենդ, Սալեան) հայ բնակչութիւնը ամբողջ թեմում, թէ գիւղերում եւ թէ քաղաքներում, կազմում է 132,881, որից 70,729 տղայ, իսկ 62,152 աղջիկ :

Ամսաթերթը մեծ չափով տեղ է տուել ուսումնա – դաստիարակչական մանկավարժական յօդուածներին՝ սկսած հէնց 1868ից. այդ տարուայ Հոկտեմբերեան համարում տպագրուած է յօդուած «Հայոց մայրերուն մանկանց բարոյական դաստիարակութեանը համար մէկ խորհուրդ» վերնագրով: Այդ յօդուածը, որը գիտական արժէք չի ներկայացնում, ծեծ եւ պատիժները չի համարում յանձնարարելի դաստիարակչական միջոց: Յօդուածը շարունակւում 1869 թ. Սեպտեմբերեան, Հոկտեմբերեան համարներում: Ուշագրաւ է Ղ. Աղայեանի յօդուածը մի քանի համարներում, որի մասին խօսեցինք իր տեղում : Նոյն տարուայ նոյն համարներում տրուած է մի յօդուած, «Դարձեալ վարժապետներ պատրաստելու խնդիրը»: Այս վերջին յօդուածի հեղինակը մեծ կարեւորութիւն է տալիս մայրենի լեզուին : « Սա (այսինքն մայրենի լեզուն) պէտք է լինի բոլոր պատրաստական ուսման կենտրոնը եւ իւր մէջ պարունակէ » («Արարատ», 1870, Յունիս, էջ 49 – 50): Այս համարում տրուած է Ստ. Նազարեանի ճառը՝ ուղղուած Գէորգ Դ.ին :

Յուլիսեան համարում տպուած է «Ամոս Կոմէնիուս եւ նորա «Տիտագդիգա Մակնա» ծաւալուն յօդուածը, որ շարունակւում է 1870 եւ 1871 թուականի համարներում, ապա ընդհ. գերմանական մանկավարժական ժողովը: Այնուհետեւ 1878 թուականի համարներում ժողովր. դաստիարակութիւն, «Պատմ. նկատմունք կնոջ դրութեան եւ կրթութեան մասին», « Հինդ կրթութիւն» (Թարգմ. ֆրանս.), իսկ 1893ին՝ « Դասաւանդման խորհուրդներ» (մայրենի լեզուի, կրօնի): Այս բընագաւառը շարունակւում է հարստանալ յետագայ տարիներին :

Ամսաթերթը լայն էջեր նուիրել է նաեւ հայագիտութեանը հէնց իր գոյութեան օրերից մինչեւ վերջը : 1869 թ. Նոյեմբերեան համարում լոյս է տեսել «Եղիշէ վարդապետ պատմաբան – մատենագիր Ե. դարու» վերնագրով յօդուածը :

1878 – 88 թվ. «Արարատ»ը մեծանում է ծաւալով եւ ճոխանում հայագիտութեամբ :

« Արարատ»ն աւելի է ճոխանում 1890ական թուականներից : Պատմական – հանրագիտական բազմաթիւ եւ լուրջ յօդուածները փոխում են ամսաթերթի դէմքը եւ դարձնում հայագիտական հանդէս: Այստեղ են հրապարակւում Մխաբանի Սարդարաբադի բեւեռագրերի վերածնութիւնը» (1893 Յուլիս), Նիկոլսկու «Վանի թագաւորների սեպաձեւ արձանագրութիւնները», Մխաբանի «Հինգ նոր արձանագրութիւնք» (1893 Օգոստոս), «Ուրարտեան բեւեռագրերի լեզուն», «Լազիստան, Հայաստան եւ Քրդստան» աշխատանքները, Փ. Տէր – Մովսիսեանի «Մովսէս Խորենացու մէկ նոր աղբիւրը» եւն. :

Բացի ամսաթերթի ծրագրով նախատեսուած նիւթերից, նրա մէջ տեղ են գտել զանազան բովանդակութեամբ յօդուածներ: 1869ի համարներում Նոր Նախիջեւանի մարդասիրական ընկերութեան 1868 – 69ի հաշուետուութիւնը, «Ամերիկա եւ Հայաստան» (համեմատութիւնը), «Ուսումնարանի վնասակար ազդեցութիւնը » (առողջապահական), «Հայկայ աստուածպաշտութիւնը », (1870 թ.) « Մի քանի խօսք բնական աշխարհագրութեան վերայ», «Առանց վանքի կրօնաւորութիւն», «Այցելութիւն գիւղօրէից վիճակին Հայոց Շամախւոյ», «Արուեստ առողջապահութեան եւ երկարակեցութեան» եւայլն :

Ամսաթերթը 1878ին տալիս է 12 համար : Հրատարակւում է Յունուար մէկից՝ առաջին էջում զետեղելով Էջմիածնի նկարը: Յօդուածներ, ճանապարհորդութիւն, կենսագրութիւն Գէորգ Մանուչարեանի, որ Էջմիածնին նուիրել է 25 հազար ռուբլի: Բոլոր համարներում նշանակուած են նուիրատուների անուն – ազգանունները, յօդուածներ Ստ. Մալխասեանի ինքնաձայնագիր, նոյնի թարգմանութիւնները Վ. Հիւկօյից (Հուրն երկնից, Յափըշտակութիւն մարդոյ), «Վայրենիների վիճակը», Գալուստ Շիրմազանի հետաքրքրական յօդուածը «Զինուորական հայ պաշտօնակալք ոմանք ի Պարսկաստան » եւայլն :

1888ի ամսաթերթում բովանդակութիւնը տրուած է անուանաթերթի վրայ: Առաջին էջում «Առաջնորդող» վերնագրով յօդուած եւ կրօնականը :

Ամսագրում ստեղծուել է երկու բաժին՝ « Ազգային», որտեղ «Տաճկահայք» եւ « Ռուսահայք» ենթավերնագրերի տակ տեղեկութիւններ են հաղորդուել Թուրքահայերի մասին, եւ « Պաշտօնականք»՝ կաթողիկոսական կարգադրութիւններ :

Ուշագրաւ են Հ. Տենի «Միլտոն եւ նորա « Կորուստ Դրախտի» յօդուածը, որ թարգմանել է Սեդրակ Մանտինեանը (1888 Յունիս, Օգոստոս), Քաջբերանու « Ճանապարհորդական նկատողութիւնք»ը, Դոկտ. Նիմեյրի ընդարձակ յօդուածը «Կիրակուայ հանգստութիւնը եւ նրա նշանակութիւնը առողջութեան համար», որը շարունակւում է մի քանի համարում :

Ամսաթերթում վերը նշուած բաժիններին վրայ աւելանում է մէկ նորը՝ «Գրախօսական» վերնագրով : Այդ վերնագրի տակ գրախօսւում են Սեդ. Մանդինեանի գիրքը Ռուսաց լեզուի դասաւանդման մասին, Էջմիածնի Աւետարանի մասին:1903 թ. Ապրիլ ամսի համարում լոյս է տեսել մեր մեծ լուսաւորիչ Խ. Աբովեանի գերմաներէն մի յօդուածը, որ տպուել է Պետերբուրգում 1853 թ. :

Պէտք է նկատել, որ ամսագիրը (1893) բաւական մեծացել է՝ 56ից մինչեւ 170 էջ:

1900 թ. «Արարատ»ի պատկերը տարբերւում է 1860–90ական թուականների ամսագրից : Հրատարակուած է որակեալ թղթի վրայ եւ աւելի մեծ գիրքով, քան նախորդները : Փոխուել է բովանդակութիւնը եւ աւելի մօտեցել կեանքին, հասարակութեան գիտական պահանջներին ու վերածուել գիտական հանդէսի: Այդ ուղղութիւնն է հրահանգում Երեւ[...] կաթողիկոսի կոնդակը՝ ուղղուած Գար[...] գին վարդապետ Յովսէփեանին, նոր խմ[...] բագրին. « ... Կարեւոր համարեմք [...] Քեզ պայսոսիկ հրահանգս: Նախ [...] մատչելի կացուցանել զԱրարատ գիւղա[...] կան քահանայից մերոց եւ հասարակու[...] թեան օգտական եւ պիտանի յօդուածով[...] կրօնական, բարոյական, կրթական, գի[...] ղատնտեսական, առողջապահական եւ [...] բազմազան բովանդակութեամբ: Երկրո[...] ջանք ի գործ դնել զօրացուցանել [...] կոչման ամսագրին Մ. Աթոռոյս գիտա[...] կան, զպատմական, զմատենագրական, զհնախօսական բաժինն առ ի բարձրացու[...] ցանել զպարի անուն եւ զգիտական համ[...] բաւ միաբանութեան սուրբ Էջմիածնի»:

Կաթողիկոսական այս կոնդակի [...] խմբագիր Գարեգին Վ. Յովսէփեան[...] « Խմբագրութեան կողմից » յօդուած[...] գրում է. «Մեզ համար ցանկալի է, որ[...] քան կարելի է գիտական բազմազան ու[...] ժեր հաւաքել «Արարատ»ի շուրջը վեհա[...] փառ Հայրապետի հրամանով եւ տպա[...] գրական վարչութեան սիրալիր աջակցու[...] թեամբ մենք պատրաստ ենք մինչեւ [...] սովորական ծաւալից աւելի ընդարձակ[...] գիտական բաժինը»: Եւ արդարեւ, թեր[...] թի շուրջը համախմբւում են ժամանակ[...] « գիտական բազմազան ուժեր» ու տպա[...] գրւում բազմազան գիտական գործեր, ինչպէս Մ. Աբեղեանի «Հայ ժողովրդա[...] կան առասպելները», Մովսէս Խորենացու «Հայոց պատմութեան» մէջ, Հր. Աճառ[...] եանի «Քննութիւն Ղարաբաղի բարբառի», Կոմիտասի քննադատական յօդուածը [...] Եղիազարեանի Փարիզում տպագրուած « Հաւաքածոյ Հայոց ժողովրդական եր[...] գերի» գրքի մասին, Գր. Վանցեան[...] « Դիտողութիւններ Խորենացու մասին», « Լեհաստանի Հայերը», Գալուստ Տէր-Մկրտչեանի (Միաբանի) յօդուածները, բժշկապետ Ա. Բարայեանի «Ինչպէ[...] պահպանուել ծաղիկ հիւանդութիւնից», Բժ. Ռեկլամի «Առողջապահական գիտե[...] լիքներ», Գ. Ղազարեանի յօդուածները «Երկրագործական անհրաժեշտ գիտելիք[...] ներ», «Ինչպէս պէտք է վարել հողը», Ե[...] Մովսէսեանի «Շիրակի գիւղական կեան[...] քից» եւայլն : Գիտական ուղղութեամբ աշխատակցում են ամսագրին պատմաբան Յ. Մանանդեանը, բանասէրներ Յով[...] Յովհաննիսեանը, իրաւաբան Ս. Տէր[...] բանեանը, լեզուաբան Եղնիկ Գեանջեց[...] եանը, Մեսրոպ վրդ. Մաքսուեանը [...] մանկավարժ Գուրգէն Էդիլեանը «Հեր[...] պերտ Սպենսերը ժողովրդ. կրթութեան մասին», «Գողթան երգերի տաղաչա[...] փութեան մասին», « Թուղթ Մխիթար վարդապետին, որ Գօշն կոչիւր» եւայլ[...] Ուշագրաւ է Կոմիտաս վրդ.ի աշխատակ[...] ցութիւնը ամսագրին, հետաքրքրական [...] նրա գրած յօդուածները՝ «Տաղաչափու[...] թիւն եւ չեչտադրութիւն», «Հայոց եկե[...] ղեցական եղանակները», «Մի համեմա[...] բանադող »:

Ամսաթերթն ունի նոր բաժիններ՝ [...]

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Անմիջապէս, պատասխանեց կուսակալը զանգակը հնչեցնելով եւ պէտք եղած հրամանը տալով :

Առտուան ժամը 6ին Շէրիֆ պէյ արդէն պանդոկին դրան առջեւն էր: Մէկ ժամուչափ հոն վեր վար պտըտեցաւ տենդային անհամբերութեամբ: Վերջապէս պանդոկին դուռը բացուեցաւ եւ սպասաւոր մը երեւցաւ երկու խոշոր պայուսակներով: Սպասաւորը զանոնք գետին դնելով՝ նըշան ըրաւ կառապանի մը, որ խկոյն իր կառքը մօտեցուց:

— Տիկին մը կայ զոր կայարան պիտի տանիս, ըսաւ սպասաւորը պայուսակները տեղաւորելով կառապանին քով :

— Շատ լաւ, եթէ Իւսկուպի կառախումբին պիտի հասնի, պէտք է որ աճապարէ ...

Հազիւ թէ խօսքը աւարտած էր, Սալիհա հանըմ երեւցաւ դրան սեմին վրայ, պանդոկի ղոնապանին ու սպասաւորին մէջ մէկ նուէր տուաւ եւ մտաւ կառքը, որ անմիջապէս ճամբայ ելաւ:

Լըտեսը արդէն ինքն ալ այդ միջոցին կառք մը կեցուցած էր որուն մէջ մտաւ՝ գոչելով.

— Շուտ կայարան տար. Իւսկուպի կառախումբին պիտի հասնիմ:

Կայարանին մէջ կառախումբը արդէն պատրաստ կեցած էր ու վայրաշարժը կը փչէր, մեկնելու պատրաստ :

Սալիհա հանըմ Իւսկուպի համար առաջին կարգի տոմսակ մը առաւ եւ վակոնի մը կանանց յատուկ բաժինը մտաւ: Լըտեսը եւ իր ընկերները, նոյնպէս առաջին կարգի տոմսակով մը գացին տեղաւորուեցան նոյն վակոնի մէկ ուրիշ բաժինը:

— Ալ որսը ձեռքերնիս է, ըսաւ Շէրիֆ յաղթականօրէն, երբ վայրաշարժը սուլելով ճամբայ ելաւ:

Սալիհա հանըմ իր շուրջը կատարուած հսկողութիւններէն անտեղեակ՝ թաղուած էր խոր մտածումներու մէջ եւ գործունէութեան նորանոր ծրագիրներ կը պատրաստէր մտքի, վակոնին ղոնակէն դիտելով իր շուրջը պարզուած գեղեցիկ համայնապատկերը:

Կառախումբը Վարտարի վրայ ձգուած երկու կամուրջէ մը անցնելէ ետքը, կանգառաւ կայարան մը: Սալիհա հանըմ գըլուխը ղոնակէն դուրս հանեց, շուրջը դիտելու համար եւ յանկարծ նշմարեց Ալպանացի դեղջկականի տարազով մարդ մը, որ զինքը կը դիտէր եւ միեւնոյն ատեն կը ժպտէր: Գիւղացին ձեռքի շարժումով մը մտերմական բարեւ մը տալէ ետք, գնաց երրորդ կարգի վակոնի մը մէջ տեղաւորուեցաւ:

Սալիհա հանըմ, որ չէր ճանչցած զայն, մէկէն յիշեց .

— Վայ, ըսաւ ինքնին, Մէհմէտ փաշան է ... բայց որքա՜ն լաւ կերպով ծըպտուած է, եթէ նախապէս չգիտնայի թէ Առնավուտ գիւղացիի հագուստ պիտի հագնէր, երբեք պիտի չկրնայի զինքը ճանչնալ:

Արդարեւ, թիկնապահը անճանաչելի դարձած էր իր նոր հագուստներով մանաւանդ որ դեղնագոյն կեղծ պեխ մըն ալ դրած էր, պարտկելու համար իր ածիլուած դէմքը որ բնաւ չէր յարմարեր առնաւուտ գիւղացիի մը:

Կառախումբը կրկին ճամբայ ելաւ սուրալով նկարչագեղ դաշտերու, թթենիի անտառներու եւ կիրճերու մէջէն ու ատեն ատեն անցնելով Վարտարի վրայէն որ կարծես օձապտոյտ կը սողոսկէր երկաթուղիի գծին տակ, հեղհեղէ նեղնալով:

Քէօփրիւլիւէն անցնելէ ետք, կառախումբը մտաւ կիրճի մը մէջ, ուրկէ դուրս ելլելէն ետքը Իւսկուպի հրաշ[...] դաշտը պարզուեցաւ իր անսահման վէ[...] վէտումներով, ձիւնին սպիտակութեա[...] տակ ծածկուած:

Կէսօրէն ետքը, ժամը երկուքին, կա[...] ռախումբը կանգ առաւ Իւսկուպի կա[...] յարանը:

Շէրիֆ պէյ, քոմիսէրն ու ոստիկ[...] խկոյն վար ցատկեցին իրենց վակոն[...] եւ եկան կեցան այն բաժինին առջեւ, [...] րուն մէջ կը գտնուէր Սալիհա հանըմ[...] Այս վերջինը, գլուխը ղոնակէն դուր[...] հանելով՝ նշան ըրաւ բեռնակիրի մը [...] գայ ու իր երկու պայուսակները առնէ[...]

— Ո՞ւր պիտի երթաք, տիկին, [...] ցուց բեռնակիրը որ երիտասարդ Պուլկ[...] մըն էր:

— Իրաւ որ չեմ գիտեր, ո՞րն է ա[...] տեղի լաւագոյն պանդոկը, ըսաւ Սալի[...] հանըմ:

— Ամէնէն լաւը, ուր Եւրոպացինե[...] կ'երթան, Նիքոլիին պանդոկն է, պա[...] տասխանեց Պուլկարը:

— Ուրեմն հոն կ'երթամ: Այս պայու[...] սակները կառք մը փոխադրէ եւ եկ[...] այս ծածկոցն ալ առնելու, ըսաւ Սալի[...] հանըմ ցոյց տալով ոտքերն ու ծունկ[...] պատսպարելու յատկացուած փաղկ[...] մեծկակ ծածկոյթ մը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. 76)

ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ ՀԵՏ
ԱՓՐԻԿԷԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

Բ.

Փետրուար 13 Հինգշաբթի օր ժամը 11·45ին, ծանուցուած էր Ազնաւուրին ժամանումը Գամերունի Մայրաքաղաք Եաունտէէն գալով Ֆոր–Լամիի միջազգային օդակայանը :

Էր – Աֆրիք օդանաւային ընկերութեան Քարավէլը անչարժացաւ օդակայանին փարքինկին վրայ ծանուցուած ժամուն : Ճամբորդներու կարգին՝ օդանաւին մեծութեան խոտոր համեմատող մեր Ազնաւուրը կը փնտռէի, Մեքսիքեան յարդէ գլխարկի մը շուքին տակ կորսուած էր ան կարծես : Այրող արեւէն՝ որ կը ճնշէր ամէնուս վրայ, շատ աւելի տաք էր հոգիս՝ երբ հպարտութեամբ սեղմեցի անոր ձեռքը եւ ինքզինքս ներկայացուցի :

« Ուրախ եմ ձեզի ծանօթանալուս, հայրենակից, ինչպէս էք», բացագանչեց ան հայերէնով : Զարմանք մը տիրապետած էր կարծես վրան, Աֆրիկէի կեդրոնը՝ Հայ մը դիմացը կ'ելլէր չյուսացած վայրկեանին : Պահ մը մոռցաւ ան զինքը դիմաւորող յանձնախումբը :

— Այս ինչ անակնկալ է ինծի համար, աւելի քան տասը օրէ ի վեր Աֆրիկէի քանի մը երկիրները այցելեցի, բայց շատ քիչ Հայերու հանդիպեցայ, թերեւս երկու կամ երեք անձի : Այս քաղաքին մէջ քանի Հայեր կան :

— Ընդամէնը 12 հոգի մը կանք, եւ եթէ ընդունիք՝ վաղը կէսօրին միայն ձեր հայրենակիցներով շրջապատուած սեղան պիտի նստինք ճաշելու, արդեւք մը ունիք արդեօք :

— Բնաւ երբեք, բարեկամ, մեծ հաճոյք մը եւ միեւնոյն ատեն՝ պատիւ մըն է ինծի Աֆրիկէի կեդրոնը հայրենակիցներու սեղանակից ըլլալս :

— Լաւ ճամբորդեցիք, Շարլ : Կարծեմ Եաունտէէն կուգաք հիմա : Ուրիշ ո՞ր քաղաքները այցելեցիք եւ երգահանդէս տուիք : Եթէ չեմ սխալիր, այս գիշեր ձեր վերջին երեկոյթը պիտի տաք Ֆոր–Լամիի մէջ եւ վաղը պիտի մեկնիք դէպի Փարիզ :

— Այո, ճամբորդութիւններս շատ լաւ անցան, թէեւ քիչ մը յոգնեցուցիչ էին, երգեցի Տաքարի, Աբիճանի, Տուալայի, Լիպրըվիլի, Քինշասայի, Պանկիի եւ Եաունտէի մէջ եւ այս գիշեր ձեր քաղաքին մէջ պիտի երգեմ եւ վաղը կէսօրէ ետք ժամը չորսին կը վերադառնամ Փարիզ : Յառաջիկայ Շաբաթ ալ պիտի մեկնիմ Լոնտոն՝ Զաթոպէքի վրայ Ֆիլմ մը պատրաստելու :

Այս հարց – պատասխանը կրնար աւելի երկարիլ, երբ արդէն օդակայանի ընդարձակ սրահն էինք մտած : Վեհափառ Հայրապետին հետ նկարած քանի մը գունաւոր պատկերները իրեն յանձնեցի իբրեւ յիշատակ՝ որոնց ի տես մեծապէս ուրախացաւ :

— Քանի մը անգամներ առիթն ունեցած եմ Վեհափառին հետ տեսակցելու, վերջին անգամ Պուէնոս Այրէսի Առաջնորդարանին մէջն էր · տեսնք ուր նկարած էք : Օ, հիմա յիշեցի, Փարիզի մէջ երբ եկայ իրեն այցելութեան ատեն քանի մը տարիներ առաջ, այո, :

Այդ պահուն իրեն մօտեցաւ պետական ձայնասփիւռի ներկայացուցիչը, տարաւ զինքը սրահին մէկ անկիւնը եւ ձայնագրել սկսաւ իր «հարց – պատասխանին» (տեսակցութիւնը), տեղական լուրերու կարգին զայն ձայնասփռելու դիտաւորութեամբ :

Բազմաթիւ հարցումներէն ուշադրութիւնս գրաւեց հետեւեալը եւ մանաւանդ Ազնաւուրին պատասխանը :

— Շարլ, կ'ըսէք թէ՝ մանաւանդ տաժանակիր աշխատանքով կարելի է հասնիլ ձեր արուեստի կատարին, միայն տաղանդ ունենալը չի բաւեր · ձեզի պէս ուրիշ շատեր աշխատած են չարաչար, եւ կրնան ալ տաղանդաւոր նկատուիլ, սակայն չեն հասած ձեր աշխարհահռչակ համբաւին, ինչ է ատոր գաղտնիքը :

Լակոնական եղաւ Ազնաւուրին պատասխանը :

— Կը խորհիմ թէ բախտն ալ իր փըրկարար դերը կը կատարէ : Ես պիտի թելադրէի այդ անձերուն փոխել իրենց արհեստը առանց ժամանակ կորսնցնելու :

Ժամը 13·30 էր արդէն երբ պանդոկ հասանք : «Լա Զաուինէն», քաղաքին նորակառոյց եւ արդիական ամէն յարմարութիւններով օժտուած հիւրանոցն է ան որ Զատի պարծանքներէն մին է եւ ճանչցուած՝ արդէն Եւրոպայի բոլոր երկիրներէն :

« Շարլ, ճաշէն ետք՝ կը խորհիմ թէ քիչ մը հանգստանալ պիտի փափաքիք, յոգնած ըլլալու էք թերեւս » հարցուցի իրեն, հասկնալու համար թէ ինչ էր իր զբաղումներուն ծրագիրը :

— Բնաւ երբեք, սիրելիս, ժամը 11·30–ին «Էլէֆաններուն» պիտի երթանք, պատկեր եւ շարժանկար քաշելու, իսկ վաղը առտու ալ «Հիբոբօթամ»ներուն պիտի այցելենք :

Այս խօսակցութիւնը անշուշտ միշտ մեր մայրենի քաղցր լեզուով տեղի կ'ունենար ինծի հետ, հակառակ անոր որ յաճախ շրջապատուած էր աւելի քան տասնեակ մը Ֆրանսացիներով, մերթ ընդ մերթ անշուշտ, առ ի քաղաքավարութիւն՝ ֆրանսերէնով կ'ըլլար ընդհանուր խօսակցութիւնը :

Լսած էի թէ՝ Ազնաւուր հպարտ էր հայ ժողովուրդին մէկ զաւակն ըլլալուն : Կէս օրուան ճաշի էինք նստած պանդոկի ընդարձակ սրահին մէջ : 15 էր սեղանակիցներու թիւը, Ազնաւուրը եւ իր նուագածու ընկերները, զինքը ընդունող յանձնախումբը եւ ես :

Մէկ մէկ իր խումբի անդամները Ֆոր Լամիցիներուս ներկայացնելէն ետք, դարձաւ իր մօտ նստած ժպտադէմ երիտասարդի մը՝ որ մարմնով շատ աւելի մանրուք էր քան ինքը, եւ ֆրանսերէնով հարցուց իրեն :

— Dis donc, Léon, comment dit-on « éléphant » en arménien ?

Այս պարոնը Լեւոն Սանոսեան կը կոչուէր, Ազնաւուրին կ'ընկերանար իր բոլոր ճամբորդութիւններուն իբրեւ իր բեմայարդարը : Մտածողի լրջութիւն մը ուրագծեց մեր Լեւոնին դէմքը, իր երկչոտ նայուածքը իմ վրաս բեւեռեց ան պահ մը կարծես կը խնդրէր ինձմէ որ օգնեմ իրեն, իբրեւ թէ թուաբանական կնճռոտ խնդիր մը ըլլար լուծուելիքը :

— Je ne connais pas le nom d'un si grand animal.

— Et comment on dit « hippopotame » ? շարունակեց հարցնել իրեն իր վարպետը :

— Ça aussi, c'est trop grand pour moi.

Մեր սեղանակից Ֆրանսացիները կոկորդային ազմկալից խնդուք մը ծայր տուին :

Ա. ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

(Շար·)

տար եկեղեցիներ, զրախօսական եւ մանրալուրք (մանր լուրեր) :

Այս նոր ուղղութեամբ ամսագիրը շարունակում է իր գոյութիւնը մինչեւ 1919 թուականը, երբ քաղաք · ստեղծուած աննպաստ պայմանների հետեւանքով դադարում է նրա հրատարակութիւնը :

« Արարատ » ամսագրի հրատարակութիւնը մշակութային մեծ երեւոյթ էր հայ լրագրութեան պատմութեան եւ Մայր Աթոռի տարեգրութեան մէջ :

ՓՐՈՖ· Ա· ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Սեբաստիոյ Նահանգ· Մուրատ Ռսսումնասիրացի Փարիզի կեդր· միութեան ընդհ· ժողովը տեղի ունեցաւ Փետրուար 3ին հայրենակից Ն· Սայրինեանի բնակարանը :

Մեծամասնութեամբ պատասխանած էին վարչութեան հրաւէրին իրենց ներկայութեամբ միութեան ատենադպիր Միրճան Տիրվանեան կարդաց իր զեկոյցը, նոյնպէս Իր հաշուետուութիւնը բրաւ գանձապահ Լուտվիկ Գաչիքէմանեան, եւ ներկաները արտայայտուեցան գնահատանքով տարած աշխատանքին :

Վարչութեան ատենապետի ներկայացուցած հրաժարականով եղաւ նոր ընտրութիւն հետեւեալ կազմով :

Ատենապետ՝ Յարութիւն Տիրվանեան,
Ատենադպիր՝ Հայկազուն Քէֆէլեան,
Գանձապահ՝ Լուտվիկ Գաչիքէմանեան,
Միրճան Տիրվանեան եւ Նշան Սայրինեան խորհրդականներ :

ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ ՔԷՖԷԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Կոմիտասի ծննդեան հարիւրամեակի յոբելեանին առթիւ նախապատրաստական աշխատանքներ կը կատարուին Հայաստանի մէջ : Բոլոր դպրոցներու 5–7րդ դասարաններու դաշնակահարները, ջութակահարները, քանոնահարները, երգչախումբերը մրցումի մը պիտի մասնակցին Մարտ 24–30ին : Ապրիլ 2ին տեղի պիտի ունենայ եզրափակիչ համերգը :

Երաժշտագէտ Ռոբերտ Աթայեան մանկական երգչախումբերու համար կազմած է հաւաքածոյ մը, որուն մէջ կը մտնեն 12 ստեղծագործութիւններ, ասոնք մանուկներու համար յօրինուած են Կոմիտասի կողմէ, շատեր ցարդ անծանօթ մնացած էին :

Մասնագէտ երաժիշտներ Կոմիտասի երգերէն փոխադրումներ կը կատարեն զանազան նուագարաններու՝ դաշնակի, ջութակի, թաւջութակի, քանոնի համար :

×

Յովհաննէս Թումանեանի ծննդեան 100–ամեակին առթիւ հայ նկարիչներ նկարազարդումներ կը կատարեն բանաստեղծին գիրքերուն համար :

« Հայաստան » հրատարակչութիւնը ռուսերէնով լոյս ընծայեց բանաստեղծին քառեակները :

×

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՎԱՐՊԵՏ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի գրականութեան հիմնարկութեան Գիտական Խորհուրդին որոշումով Անուշաւան Մակարեանի շնորհուած է Գիտութիւններու վարպետի աստիճան, անոր « Երուանդ Օտեան» աշխատութեան համար :

Մենագրութեան մէջ, որ Օտեանի նուիրուած առաջին ամբողջական գործն է, հեղինակը աշխատած է ներկայացնել գրագէտին աշխարհահեացքը եւ գործին արժէքը :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (434)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ· ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

— Բայց ըսի քեզի որ ուշադրութիւն ընես, հասակը նոյնը, դէմքը նոյնն է. հաղիւ թէ աւելի ծեր է. կան մարդիկ որ չեն ծերանար, չեմ գիտեր թէ ի՛նչ կ'ընեն որ չեն ծերանար · ձայնն ալ նոյնն է : Աւելի մաքուր հագուած է, ահա միակ փոփոխութիւնը այս է : Ա՜հ, սմսեղուկ ծերուկ, հիմա ա՛լ բռնեցի քեզ : Կեցիր...

Կանգ առնելով իր աղջիկներուն ըսաւ ·

— Դուք ելէք գացէք ասկէ : Շատ զարմանալի բան, որ անմիջապէս աչքէդ հզարկաւ այդ մարդը :

Աղջիկները հնազանդելու համար ոտքի ելան :

— Իր վիրաւոր ձեռքո՞վը, թոթովեց մայրը :

— Օդ առնելով ցաւը պիտի մեղմանայ, ըսաւ Ժոնտրէթ : Գացէ՛ք :

Յայտնի էր թէ Ժոնտրէթ այն մարդոց կարգէն էր, որոնց ներելի չէ դիմադարձութիւն ընել : Աղջիկները դուրս գացին :

Մինչ դռնէն դուրս կ'ելլէին, հայրը անդրանիկ աղջկան թեւը բռնեց, եւ մասնաւոր ձայնով մը ըսաւ անոր ·

— Երկուքնիդ ալ ժամը ճիշդ հինգին հոս պիտի գտնուիք : Պէտք պիտի ունենամ ձեզի :

Մարիուս կրկնապատկեց ուշադրութիւնը :

Ժոնտրէթ երբ մինակ մնաց կնոջը հետ, նորէն սկսաւ քալել սենեակին մէջ եւ լռելեայն երկու կամ երեք անգամ շրջան ըրաւ ծայրէ ծայր : Յետոյ վրայի կնոջական շապիկին ստորին մասը իր տափատին գօտիին մէջ խօթեց եւ իջեցուց : Քանի մը վայրկեան եւս անցաւ :

Յանկարծ դէպի իր կինը դարձաւ, եւ թեւերը կուրծքին վրայ դնելով պոռաց ·

— Կ'ուզե՞ս որ քեզ ուրիշ բան մըն ալ ըսեմ · օրիորդը...

— Է՛, ըսէ նայիմ, ի՞նչ է օրիորդը, պատասխանեց կինը :

Մարիուս չէր կրնար կասկածիլ · իրօք «անոր» մասին էր խօսքը :

Եռանդագին անձկութեամբ մտիկ կ'ընէր : Իր ամբողջ կեանքը ականջներուն մէջն էր :

Բայց Ժոնտրէթ ծռած եւ կնոջը ցած ձայնով բան մը ըսած էր :

Յետոյ կանգնեցաւ եւ բարձր ձայնով վերջացուց խօսքը ·

— «Ան» է :

— Ան որ... ըսաւ կինը :

— Ան է հա, ըսաւ ամուսինը :

Բառ չենք գտներ որ կարենանք մեկնել ինչ որ կը պարունակէր կնոջ այս «ան էր»ը... : Այս խօսքին մէջ ամփոփուած էր զարմանք, կատաղութիւն, ատելութիւն, բարկութիւն որոնք հրէշային գոչումի մը հետ խառնուած եւ միացած էին :

Ամուսինը կնոջ ականջին քանի մը բառ ըսելով, անշուշտ օրիորդին անունը տալով, այս ամեհի եւ ամքած կինը մէկէն արթնցաւ, եւ պժգալի ըլլալէ դադրելով, ահարկու կերպարանք մը առաւ :

— Անկարելի բան, պոռաց : Երբ կը մտածեմ թէ իմ աղջիկներս բոկոտն կը քալեն եւ շրջազգեստ մը չունին, որ հագնին : Ի՜նչ, անդուաէ մաշկեակ մը, թաւիշէ փեղոյր մը, մետաքսեայ կիսաձեւ կօշիկներ եւ ուրիշ բաներ, որոնք ամէնը մէկ երկու հարիւր Ֆրանքէն աւելի կ'արժեն · հագուստ մը զոր տեսնողը պիտի կարծէ թէ ազնիւ օրիորդ մըն է ան, ոչ, կը սխալիս բարեկամ, աւելա ան չէ, բայց նախ գիտէ որ միւսը սոսկալի տգեղ մըն էր, աւելա գէշ չէ · իրօք կ'ըսեմ թէ աւելա գէշ չէ, աւելա չի կրնար ան ըլլալ :

— Ես ալ կ'ըսեմ թէ ան է : Պիտի տեսնես :

Ժոնտրէթի կինը երբ այս բացարձակապէս հաստատական պատասխանը առաւ, իր լայն դէմքը որ կարմիր եւ խարտեաշ էր, վեր ըրաւ եւ ձեղունը նայեցաւ տձեւ նայուածքով մը :

Այդ պահուն այս կինը իր ամուսինէն աւելի ահարկու երեւցաւ Մարիուսին :

Մատակ վագրի մը պէս նայող խոզ մըն էր ան :

— Ի՜նչ, կրկնեց կինը, ուրեմն մուրացկան լակո՞տն է այս սոսկալի գեղեցիկ օրիորդը որ կարեկից կերպարանքով մը աղջիկներուս կը նայէր : Ո՜հ, ո՛ւր է թէ կարենայի ոտքերուս տակ առնել եւ կօշիկներովս կոխկրտելով փորը դուրս թափել :

Անկողինէն վար ցատկեց եւ պահ մը ոտքի վրայ կեցաւ՝ գլուխը բաց, ռունգերը ուռած, բերանը կիսաբաց, եւ ձեռքերն ալ պրկուած ու դէպի ետեւը նետուած էր :

Ապա իյնալու պէս նորէն երկնցաւ խշտեակին վրայ :

Մարդը կ'երթեւեկէր առանց ուշ դնելու իր էգին :

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար·)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Ցամրիկ Տէր – Աւետիս – եան, Այրի Տիկին Մանուշակ Մելքեան 50ական ֆրանք կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի կայանին, Օր. Արաքսի Թորոսեանի կսկծալի մահուան առթիւ :

(Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Կրընոպլի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Թագուհի Մանանեանէ տասը ֆրանք, ի նպաստ պպրոցի :

×

Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ – Ռասուլեան Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հայրենակիցներէ 100 ֆրանք փոխան ծաղկեպսակի հայրենակից Արտաշէս Գմբէթեանի *յանկարծական կսկծալի մահուան առթիւ :*

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Նայիրի *պարախումբի Թէյասեղանը Կիրակի, Մարտ 16, ժամը 15էն 19, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ,*

17 Րիւ Պլէօ, (մեթրօ Քատէ)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՐՊՈՆԻԷՐԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Տէսինի «Դրօ» խումբին :

Շաբաթ, 29 Մարտ, ժամ 21էն մինչեւ լոյս :

Նուագախումբ՝ ՃԷՔԻ ՄԱՑԸՐԷ

Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի Տէսինի Հայկական Տան նորոգութեան ֆոնտին :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իգմիրի եւ շրջաններու Հայր. Միութեան կողմէ Սանթրոյի մեծ սրահներուն մէջ, 8 *Րիւ Ժան Կուժօն Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16–23 :*

Նախագահութեամբ

Պ. ՍԵՐԺՕ ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆԻ

Նուագ Մ. ՎԱՐԴԻՎԱՌԵԱՆԻ ծանօթ խումբը :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՍՕՍԻ պարախումբը ղեկավարութեամբ ՏԻԿ. Յ. ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆԻ : Կ'երգէ ու կը նուագէ Պ. Բիւզանդ Ֆընտըքեան :

Ընտիր պիւֆէ և հաճելի անակնկալներ :

Մուտք 10 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ. — Սեղանները սահմանափակ ըլլալով այժմէն ապահովելու համար հեռաձայնել Տիկիններ Նալպանեանին 770 – 39 – 35 *Թորոսեանին* 473–53–71 :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպէ ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Նուիրուած

Ֆրանսահայ բանաստեղծուհի

ՆԱԶԵՆԻ ՏԷՐ–ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ

14 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին

Քաֆէ «Ռեժանս»ի վերնայարկը

Ռիւ Լաֆայէթ, (Մեթրօ Քատէ)

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի Մարտ 27ին, ժամը 20.30ին, 77 Րիւ Լաֆայէթ, *Փարիզ :*

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն վարչութեան մէկ երրորդը նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան :

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամի գրասենեակը դիմել ամէնէն ուշը Մարտ 13ին :

Առ այդ, փափաքողները պէտք է ընթեռնլի կերպով գրեն, տալով իրենց անունը, մականունը եւ հասցէն :

Թեկնածու կրնան ըլլալ միայն այն անդամները, որոնք իրենց աղամավճարները կանոնաւորապէս վճարած են երեք տարիէ ի վեր :

ԿՈՉՈՒՆՔ

Ֆրանսական բանակի Օտար Նախկին Սպայից Միութիւնը ճաշ մը կազմակերպած է Ուրբաթ, Մարտ 14, ժամը 20ին, Սերքլը Միլիթէռ, (Փլաս Սէն թ'Օկիւսթէն) :

Կը նախագահէ ՀԱՆՐԻ ՏԻՒՎԻԼԱՆ

(Նախկին Ռազմիկներու նախարար)

Մասնակցութիւն՝ 40 ֆրանք :

Արձանագրուիլ նախագահին մօտ՝

Յակոբ Առաքելեան, 20 Րիւ Նէօնժէսէռ է Քոլի, (*Փարիզ* 16), *հեռ.* 605–34–70 :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Պոնտոսի Նահանգի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի, Մարտ 17ին, ժամը 3ին, Մշակոյթի Տան սրահը : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ : Ներկաներու թիւը, ինչ որ ալ ըլլայ մեծամասնութիւն պիտի նկատուի :

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ — Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը պատիւն ունի հրաւիրելու Վալանսի եւ շրջակայքի բոլոր հայ լուսաւորչական համայնքը իր գործունէութեան երկամեայ նստաշրջանի բոլորման առթիւ լսելու իր նիւթական եւ բարոյական դեկուցումը եւ հոգաբարձութեան նոր ընտրութիւն : 21 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Ֆուայէ Տիւ Թէաթրի *մէջ :*

ԿՈՉ

ՍԱՆ – ՍԱՆՈՒՀԻԻ ՀԱՄԱՐ

Սեբաստիոյ Նահանգ. Մուրատ Ռասուլեան Փարիզի Կեդր. եւ Մարսիլիոյ իր մասնաճիւղի վարչութեանց փափաքով, այս տարի եւս կուզայ կրկնել մամուլով կոչը սան կամ սանուհիի մը թեկնածութեան համար, 1969–1970 վերամուտի Փարիզի հայկական վարժարան մը յաճախելու (գիշերօթիկ) :

Թեկնածուէն կը խնդրուի գոհացնել առանց զաւակի խտրութեան հետեւեալ պայմանները :

Ա) Տարիք՝ 11էն 13 եւ պատկանիլ Սեբաստիոյ նահանգին կամ անոնցմէ սերող դերդաստանէն :

Բ) Ընտրութիւնը կարենալ ընելու, ուսումնասիրութեան պէտք առնուին իրենց տեղւոյն յաճախած, դպրոցական նիշերը ու փոքր ուսուցչական քննութիւն մը :

Գ) Նկատի կ'առնուին մի միայն գրաւոր *դիմումները եւ ուղղուած Միութեան քարտուղարութեան, ամէնէն ուշը, Մայիս ամսուն վերջ :*

Սոյն թուականէն յետոյ բոլոր ստացուած դիմումներուն հետեւանք չի տրուիր :

Դիմումները ընել հետեւեալ հասցէներուն.—

M. HENRI KEFELIAN
15, Rue du Hameau, 75 - Paris (15e)

M. H. MARDIROSSIAN
73, Bd, Georges-Estragen
Roucas-Blanc, 13 - Marseille (7e)

ՆՎԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութեան կազմակերպած ճաշը Մարտ 23ին : Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

Նոր Սերունդի պարահանդէսը Ամպասատէօրի մէջ, Մայիս 4ին ժամը 17էն 24 :

×

Զմիւռնիոյ եւ շրջականերու Հայր. Միութեան տարեկան պարահանդէսը Մարտ 23ին, Սանթրոյի սրահներուն մէջ : Մանրամասնութիւնները յառաջիկային :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Հայր. Միութեանս կեդր. վարչութիւնը կը պատրաստուի տօնելու Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը նուիրուած Արամ Մանուկեանի, վանի Արամին, *մահուան յիսնամեակին, Ապրիլ 27ին, Օթէլ Սպլանտիտի սրահներուն մէջ : Մանրամասնութիւնները յետագային :*

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան կողմէ ի նպաստ Օդափոխութեան կայանին

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16էն 23

CHALET DES ILES, BOIS DE BOULOGNE

Métro Porte Dauphine

Շեհերազատի նուագախումբը իր բոլոր սոլիստներով :

Հայկական երգ ու պար, ճոխ եւ առատ պիւֆէ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

Երկրորդ անգամ ըլլալով

ի նպաստ եկեղեցւոյ կը ներկայացնէ

Անմահն Տիգրան Չուխաճեանի

ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ ՀՈՐ ՀՈՐ ԱՂԱ

« ԿԱՐԻՆԷ »

Երգախառն զուարճ օփերէթը

որուն մէջ կ'երգէ Հայաստանի սոխակ

ԳՈՀԱՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Մարտ 12, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 20.45ին

Առնուվիլի *Սինեմա – Քազինոյի* մէջ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԷՍ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կոմիտաս Երգչախումբի 7րդ տարեդարձի առթիւ բացառիկ հանդէս *Կիրակի, Մարտ 23, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ,* 295 Րիւ Պուալօ :

Հովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Նախագահութեամբ՝ ՀԱՅՐ ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎԱՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի

Երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ թատերական ներկայացում

Պիտի բեմադրուի Մոլիէռի ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ

Հանդէսէն ետք ընտանեկան խնջոյք ճոխ պիւֆէ : Մուտքը ազատ է

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԾՐԱՐ

FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale

Directrice : Arpik Missakian

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ՄԱՐՏ

JEUDI 13 MARS 1969

Le Numéro 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11461 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.461

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԱԽԱՐԴԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿ

Քուվ տը Միւրվիլի կառավարութիւնը, որ իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր կարելին կը փորձէր անցեալ տարուան Մայիս – Յունիսեան դէպքերու բացած վէրքերը դարմանելու եւ բնականոն վիճակ ստեղծելու համար, ամխներէ ի վեր ծանր դժուարութեանց առջեւ կը գտնուի:

Ուսանողներէն ետք բանուորներն ալ սկսան խլրտիլ:

Դպրոցական վերամուտը չատ դիւրին չեղաւ:

Ուսանողները թիւը աւելցած ըլլալով, հարկ եղաւ համալսարանի զանազան ճիւղերու համար յաւելուածական նոր չէնքեր տրամադրել լատինական թաղէն հեռու չրջաններու կամ արուարձաններու մէջ: Երկար ատեւեց ծանօթ դէպքերուն առթիւ վնասի ենթարկուած կրթական հիմնարկութեանց նորոգութիւնը:

Արդիւնքն այն եղաւ, որ բարձրագոյն վարժարաններու վերամուտը կարեւոր յապաղում կրեց:

Ընդ առաջ երթալով բողոքարկու ուսանողներու պահանջներուն կառավարութիւնը կարեւոր փոփոխութիւններ մըտցուց համալսարանի եւ մասնագիտական բարձրագոյն վարժարաններու վարչական դրութեան մէջ: Ուսանողներն ու դասախօսները որոշ իրաւունքներ ստացան դըպրոցներու ներքին գործերուն իրենց մասնակցութիւնը բերելու ուղղութեամբ: Պետութիւնը ազատ չէ առաջուան պէս ինքը տնօրինելու ամէն ինչ: Ուսանողներու, դասախօսներու եւ կրթական նախարարութեան ներկայացուցիչները միասնաբար պիտի յանձնձեն գործերը:

Այս կարգադրութենէն գոհ չեն ձախակողմեան տարրերը, որոնք կ'ուզեն արգելք հանդիսանալ ուսանողներու ներկայացուցիչները ընտրելու առթիւ կատարուած քուէարկութեանց: Տեղ տեղ միջադէպեր ալ պատահեցան այս առընչութեամբ, առանց ծանր հանգամանք ստանալու: Կառավարութիւնը խստիւ կը հսկէ, որպէսզի չկրկնուին անցեալ տարուան ցաւալի դէպքերը: Միջին հաշուով ուսանողները մեծամասնութեամբ մասնակցեցան քուէարկութեանց:

Բանուորական խլրտումներն ալ սկսան մտահոգիչ դառնալ վերջերս:

Անցած տարուան միամսեայ գործադուլին հետեւանքով կառավարութիւնը եւ գործատէրերը որոշ յաւելում կատարած էին աշխատավարձքերու վրայ, պայման դնելով, որ այս տարուան Մարտին կրկին պիտի քննուէր կացութիւնը, եթէ ապրուստը սղէր:

Արդ, «Մարտի հանդիպումը» տեղի ունեցաւ ընկերային գործոց նախարարին, գործատէրերուն եւ բանուորական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն միջեւ: Այս վերջինները բաւարար չգտան կառավարութեան եւ անհատական ձեռնարկներու պատուիրակներուն առաջարկած յաւելումը: Կառավարութիւնը կ'առաջարկէր չորս առ հարիւր յաւելում կատարել այս տարի, երկու առ հարիւր Ապրիլին, երկու առ հարիւր Նոյեմբերին:

Կողմերը իրենց փաստացի պատճառները ունէին անշուշտ: Կառավարութիւնը կը պնդէր, որ գործաւորներու գնման կարողութիւնը աւելցած է անցեալ տարուան հետ բաղդատելով, մինչ ապրուստի անհրաժեշտ առարկաներու գիները չատ աւելի համեստ չափերով միայն աւելցած են: Աշխատավարձքերու նոր յաւելում մը պատճառ պիտի դառնայ մէկ կողմէ գիներու բարձրացման, միւս կողմէ Ֆրանքի

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼԻ ՃԱՌԸ

ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ՝ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄ

Գործադուլի օր մըն էր որ կը վերջանար, երբեւ փակում ունենալով նախագահ տը Կոլի ճառը:

Ծանօթ է որ տը Կոլի այս ելոյթը վերապահուած էր գլխաւորաբար մերձաւոր հանրաքուէին, բայց կասկած չկար նաեւ որ տը Կոլ պիտի անդրադառնար ընկերային տագնապին:

Տը Կոլ նախ վերյիշեց 1968ի Մայիսեան օրերը, որոնց նախօրեակին տնտեսութիւնը չատ լաւ ճամբու մէջ էր, Պետութիւնը կը փակէր իր ծախքերը, Ֆրանքը օրինակելի կայունութիւն մը ունէր եւ Ֆրանսայի ապրուստի մակարդակի բարձրացումը պիտի չարունակուէր: Տը Կոլ կ'ընդունի թէ չատ պակասներ ալ կային, բայց միջոցներն ալ կային անոնց դարմանը գտնելու:

Ու տը Կոլ կ'անդրադառնայ Մայիսեան իրարանցումին երբ երկու ամիս աշխատանքը դադրեցաւ եւ ասպարէզ եղաւ երաղաէջներու, փառամոլներու եւ ոխակալներու թափօր մը: Բայց քանդումի այս հսկայ ձեռնարկը չհասաւ իր նպատակին չնորհիւ վարչակարգին համերաշխութեան եւ երկրին զանգուածային պատասխանին իր թափօրներով եւ ընտրութիւններով: Այս ամբողջը, կ'ըսէ տը Կոլ, պատճառ եղաւ որ երկրին տնտեսութիւնը կրկին խնդրոյ առարկայ դառնայ: Վերջերս, կ'ըսէ տը Կոլ, ամէն ինչ կարծել

կուտար թէ 1969ը վերադարձ մը պիտի ըլլայ հաւասարակչռութեան, բայց ահա նոր ջանք կը թափուի որ Հանրապետութեան դրամը խախտի: Բայց նախագահը վճռական է, թոյլ պիտի չտայ որ իր վերջոյ երկիրը արգելափակուի մենատիրական վարչակարգի մը մէջ: Ու տը Կոլ կ'անցնի իր բուն նիւթին, որ հանրաքուէ է: Տը Կոլ կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ երկու հարցումներ միայն մէկ պատասխան կը պահանջեն: Հանրաքուէն տրամաբանական արդիւնքն է Ֆրանսայի ապրած վերանորոգման չրջանին: Նախ՝ մասնակցութիւն: Եւ այս մասնակցութեան իսկ փաստն է հանրաքուէն: Տը Կոլի համար, չրջաններու վերածել Ֆրանսան (ռեժիոնալիզասիոն) եւ Ծերակոյտը բարեփոխել, որ նորոգուի եւ յարմարի ժամանակներուն, սահմանադրական հարց մըն է եւ այդ իսկ պատճառով կը վերաբերի «ձեզի՛, ձեզի, ձեզի՛» չեչտեց նախագահը մասի չարժումով, այսինքն ժողովուրդին:

Եզրակացնելով, տը Կոլ չեչտեց թէ հանրաքուէն ընտրութիւն մըն է յառաջդիմութեան եւ իրարանցումին միջեւ. — «Գալով ինծի, եզրակացուց տը Կոլ, չեմ կրնար կասկածիլ արդիւնքէն, ձեզի հետ եւ չնորհիւ ձեզի, վստահ եմ Ֆրանսայի ապագային: Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը, կեցցէ՛ Ֆրանսա»:

Զորեքշաբթի առաւօտ, ոչ մէկ թերթ լոյս տեսած ըլլալով, տակաւին յայտնի չէր թէ ի՞նչ է այս ճառին արդիւնքը, բայց սենդիքաները կը յայտնէին արդէն թէ տը Կոլ կամովին երար խառնած է քաղաքական եւ ընկերային հարցերը, վախ պատճառելու համար:

× Երեքշաբթի երկրին գործադուլը 80 առ հարիւր համեմատութեամբ գործադրուած էր: Փարիզի մէջ Պասթիյլէն Նասիոն ցոյց մը տեղի կ'ունենար սենդիքաներու հրաւէրով: Ըստ ոստիկանութեան ցուցարարներու թիւը վաթսուն հազար էր, մինչ սենդիքաները չորս հարիւր հազար կը հաշուէն, այլ խօսքով միջին հաշուով կը կարծուի թէ 150էն 200 հոգի մասնակցած են: Սենդիքաները չեշտած էին որ քաղաքական բնոյթ պիտի չտրուի այս տողանցքին, այդ իսկ պատճառով կարգ մը միջադէպեր պատահեցան երբ կօշիւթ ուսանողներ սեւ դրօշակներ եւ Մաոյի նկարները փորձեցին պարզել: Փոքր այլ յատկանչական դրոյց մըն ալ եղած է այդ առթիւ, բանուորի մը եւ ուսանողի մը միջեւ, երբ այս վերջինը՝ «դաւաճանութիւն» պոռացած է բանուորական չարժումին հասցէին, եւ բանուորը պատասխանած է «գործատուն դնա՛»:

Ձերբակալութիւններ ալ կատարուած են բայց ամէն ոք ազատ ձգուած է Զորեքշաբթի առաւօտ:

Փարիզ – Լիոն եւ Փարիզ – Պէլֆոռ երկաթուղիի գիծերուն վրայ սապոթաժ եղած էր, բայց ժամանակին պարզուած ըլլալով զոհ չկայ:

արժեզրկման:

Տուրքերու յաւելումն ալ ուրիչ ցաւ մըն է, որմէ կը տառապին ո՛չ միայն աշխատաւորները, այլ նաեւ մանր առեւտրականներն ու արհեստաւորները: Այս վերջինները, Ֆրանսայի պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, գործադուլ ըրին անցեալ Զորեքշաբթի, կէս օրէ ետք, բողոքելու համար նոր տուրքերուն դէմ, որոնք ծանր կը ճնշեն իրենց վրայ:

Գործադուլները կը չարունակուին ու լայն համեմատութիւններ կը ստանան հետզհետէ: Դժուար կացութեան մատնուած է կառավարութիւնը:

Ֆրանքի արժեզրկման վախերն ալ չեն անհետացած բոլորովին: Ոսկիի գինին անհամեմատ բարձրացումը մտահոգիչ է: Պանք տը Ֆրանս չորս միլիառ տոլարի պահեստի գումար ունի՝ Ֆրանքը պաշտպանելու համար: Հակառակ կառավարութեան հաւաստիքներուն՝ անվստահութեան մթնոլորտ մը ստեղծուած է այս մարզին մէջ:

Աշխատավարձքի եւ գիներու յաւելման պայքարը կը նմանի կախարդական չըրջանակի մը, որմէ անկարելի է դուրս գալ:

Նոր տագնապներու նախօրեակին կը գտնուինք:

Ապրիլ 27ի հանրաքուէին դէմ ձախակողմեան հոսանքներու պայքարը նոյնպէս մէկ ծալքն է ներքին տագնապին, որմէ կը տառապի Ֆրանսա:

Զօրաւոր տը Կոլ անգամ մը եւս կը փորձէ նժարի մէջ դնել իր հեղինակութիւնը:

Անցեալի յաղթանակները կը մղեն զինք աւելի յանդուգն քայլեր առնելու, յաջողութեան յոյսերով:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒ ԹԱՆ մերժողական պատասխան տըւած էԻսրայէլի, որ իր (իմա՛ ՄԱԿին) միջամտութիւնը կ'ուզէր արաբական պետութեանց մօտ, որպէսզի վերջ դրուի էլ-Ֆաթհի գործունէութեանց այդ երկիրներուն մէջ: Իսրայէլ չատ դժգոհ է այս պատասխանէն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արտաքին նախարարը կարճ այցելութիւն մը կատարած է Փարիզ: Կիրակի օր տեսակցութիւն մը ունեցած է Տըպրէի հետ, որմէ ետք Զաղլայանկիլ յայտարարած է լրագրողներուն թէ վարչապետ Տէմիրէլի Փարիզ այցելութիւնը տեղի պիտի ունենայ երեսփոխանական ընտրութիւններէն ետք (Հոկտեմբեր 12):

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին նախարարը Միչէլ Տըպրէ յայտարարեց Վիլլի Պրանտի հետ ունեցած խօսակցութիւններէն ետք թէ Ֆրանսա եւ Գերմանիա հաւատարիմ կը մնան բարեկամական իրենց դաշինքին հակառակ կարգ մը տարակարծութեանց եւրոպական հարցերու չուրջ:

ՆԱՍՐԻ անձնական խորհրդատուն Տոքթ. Ֆավզի Փարիզէն Լոնտոն անցած է եւ ընդունուած վարչապետ Ուիլսընի կողմէ:

ՄԻ ՎՇՏԱՑՆԷՔ...

Աշխարհի մեծագոյն թերթերէն է «Նիւ Եորք Թայմզ»: Միացեալ Նահանգներու մեծագոյնը՝ իր ազդեցութեամբ: Բայց երբեմն կը փոքրանայ: Փոքրացած է վերջերս՝ արժանապատուութեան ամէն զգացում ոտնակոխ ընելով:

Առիթը Թուրքիան է, աւելի ճիշդը՝ միջադէպերը, որոնք պատահեցան ամերիկեան Վեցերորդ Նաւատորմին Պոլիս եւ Իզմիր այցելութեան ընթացքին:

Ցուրտ է ամերիկեան օրաթերթին ինքնաքննադատութիւնը, երբ կ'ըսէ.

«Մենք Ամերիկացիներս, պէտք չէ վըշտացնենք Թուրքիան, որ յարգանքի արժանի բարեկամ մըն է»... «Պէտք է խորհիլ, թէ Թուրքիա արժանաւոր բարեկամ մը եւ օգտակար կռուան մըն է»... «Խրրամատ մը բացուած է Թուրքիոյ եւ Ամերիկայի միջեւ, Ամերիկա պէտք է փութով փակէ այդ խրամատը»...

Ամբողջ յօդուածը նման «Պէտք է»ներու չարան մըն է: Ամերիկա նստած է յանցապարտի աթոռին վրայ ու խեղճ զոհէն՝ Թուրքիայէն ներողութիւն կը խնդրէ: Ձենք գիտեր, թէ ամերիկեան հպարտ արծիւը որքան համաձայն է, բայց կը թուի, թէ Նիւ Եորքի օրգանին նման, ամերիկեան իշխանութիւնները եւս հայցողի նոյն դիրքին մէջ են ու Թուրքիան ողոքելու համար, կը դիմեն այն միակ միջոցին, որ հասկնալի է Անգարայի վարիչներուն եւ Թուրք ժողովուրդին համար.

ԴՐԱՄԻՆ:

Օրին նկատած էինք ամերիկեան այս առատաձեռնութիւնը, Թագսիմի դէպքերէն անմիջապէս ետք: «Եանքի, կօ հոմ» պոռացողները քանիեւչորս միլիոն տոլար կը ստանային ... վասն «վարչատրութեան»: Կը կարծենք, սակայն, թէ այդչնչին գումարը, բաղդատած քան տարիէ ի վեր Թուրքիոյ կոկորդը իջած միլիառներուն, չուտ պիտի մոռցուի, ժամանակաւոր պիտի ըլլայ անոր ազդեցութիւնը Թուրքերու ընչաքաղցութեան վրայ եւ Աթաթիւրքի հայրենակիցները նոր առիթներ պիտի գտնեն Ամերիկայէն դրամ ուզելու համար: Թէեւ, ոմանք կը կարծեն, թէ «տոլարն ու դանակը հասած են Թուրքիոյ կոկորդին» եւ իրենց ընկերները անգամ մըն ալ պիտի փորձեն ուրլին ու ... մանգաղը, ինչպէս փորձած էին Լենին – Աթաթիւրք սիրաբանութեան օրերուն:

Երանելի օրեր էին ...

Երբ ռուսական ոսկին անսպառ կը հոսէր... Աթաթիւրքին կոկորդը:

Եթէ Թուրքիան չվշտացնելու՝ ամերիկեան մտահոգութիւնը կը բաժնեն նաեւ Կրեմլինի այս հաւատարիմները՝ իրենց պիտանալիքն է:

Թող չվշտացնեն: Միջոցն ալ պարզ է. Դրամը:

Տ. Ո.

«Ազդակ»

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԻՆՉԵ՞Ր ԿԸ ՊԱՏՄԷ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ

Ա.

Ազգի մը ղարաւոր կեանքին պատմու – թիւնը արձանագրուած է անոր ընիկ լեզուին մէջ: Բառերը որով կազմուած է այդ լեզուն, յաւիտենական խորհրդանշաններ են որոնց մէջ կրնայ կարդալ լեզուին խորհուրդներուն ներուս (ինիսիէ) մէկը զանոնք խօսող ժողովուրդին բովանդակ անցեալը, ամենահին ժամանակներէ, մերթ նոյնիսկ անոր ծագումէն սկսեալ, որովհետեւ չեզուն ազգերու ընկերական յարաբերութեանց իբրեւ գերագոյն միջ – նորդը, ամէնէն կերպընկալ (փլասթիք) տարրը եղած է խորապէս կրելու համար իր ենթարկուած բոլոր շփումներուն դրոշմը: Եւ այդ դրոշմը թէեւ յաճախ այլափոխուած, բայց երբեք բոլորովին ջնջուած չէ: Ժամանակը յաճախ կրցած է փճացնել ամէնէն ամրակուռ պատմա – կան յիշատակարանները, բայց անկարող եղած է ջնջելու յիշատակարաններուն ա – մէնէն օդայինը, ամէնէն աղաղունը, յի – շատակարան – բառերը, որոնց մէջ մենք շատ անգամ կը նշմարենք հետքերը զար – հուրելի, ապշեցուցիչ հնութեան մը: այդ յիշատակարան – բառերը ոչինչ կ՚ը – սեն, ոչինչ կը պատմեն անտարբերներու, որոնց աչքին քերականական պարզ տար – րեր են՝ գաղափարներն արտայայտելու սահմանուած, բայց հետաքննին ուսումնա – սիրողի մը համար, որ կը չահագրգռուի բառերու ներքին կեանքովը, որ գիտէ թափանցել՝ եթէ ներելի է ըսել, անոնց հոգեբանութեանը, անոնք գաղտնախօր – հուրդ լաւ վկաներ են, որ ամբողջ հէք – եաթական պատմութիւններ ծրարած կը պահեն իրենց ծոցին մէջ: Վերլուծէ այդ բառերը, թափանցէ անոնց կազմութեա – նը; քննէ անոնց զարգացման ընթացքը եւ կրած ձեւափոխութիւնները, համեմատէ զանոնք ուրիշ բառերու հետ, եւ մանա – ւանդ ունեցիր քիչ մը յատակատես միտք, եւ ահա՛ լուռ վկան անակնկալ կերպով պերճաբարբառ պիտի խօսի եւ պիտի պատմէ այնպիսի զարմանալի բաներ, ո – րոնց մասին չէինք իսկ կասկածեր: Եթէ այս նկատողութիւնները ճշմարիտ են բո – լոր լեզուներու համար, մասնաւորապէս ճշմարիտ են հայերէնի համար որ աշ – խարհի ամենահին լեզուներէն է: Այո, հայ լեզուն ալ իր հնադարեան բառերովը կը պատմէ մեր ցեղին անցեալը, անոր վաղնջական ծագումը, անոր քաղաքա – կրթութեան զանազան փուլերը, անոր ամբախտ ու մխանդամայն փառաւոր, սարուկ ու մխանդամայն դիւցազնական շրջանները, եւ դեռ ուրիշ շատ բաներ... Ան, հայ լեզուն, կը պատմէ թէ մեր ցեղը ցեղակից է ամէնէն փառաւոր եւ ազնուա – կան ցեղին, հնդեւրոպականին, որուն քա – ղաքակրթութիւնը հնագոյնն ու բարձրա – գոյնն եղած է, որ ամէն դարու մէջ եւ երկրագունդի ամէն մասերուն վրայ, ուր ցրուած են իր ճիւղերը, քաղաքակրթու – թեան ջահին ջահակիրն ու աննկուն ռահ – վիրան հանդիսացած է, որ յղացած է մարդկայնական մտածումներուն, տիեզե – րական գաղափարներուն է՛ն ազնուագոյն – ները, որ բարութեան ու ճշմարտութեան, գեղեցկութեան եւ արդարութեան վեհա – գոյն ըմբռնումն ունեցած է, որ ամէնէն լայն զոհաբերութիւններն ընծայած է մեծ գաղափարներու յաղթանակին համար...

Ան, հայ լեզուն, կը պատմէ թէ ինք հնդեւրոպական լեզուախումբին մէջ, հնդկերէնին, իրանեանին, յունարէնին ու լատիներէնին չափ անկախ ճիւղ մը կը կազմէ, եւ արմատակիցն է այն լեզու – ներուն որոնցմով գրուեցան հնդկական վսեմ Վետաներն ու զրադաշտական ոսկե – ղինիկ Զենտավեստան, յունական չքնաղ Իլիականն ու Ոդիսականը եւ պարսիկ գո – հար Շահնամակը եւ դեռ ուրիշ այնքան հնաշխարհիկ գիրքեր, որոնց քով իրենց ուրոյն փայլերովը կը շողան նաեւ մեր Եղնիկն ու Աստուածաշունչի հայ անդրու – գական թարգմանութիւնը՝ տիպարական եւ բնադրական գեղեցկութեամբ:

Ան, հայ լեզուն, իր մէջ ընդունած եւ իւրացուցած օտար տարրերուն, ինչպէս հնագոյն ասորեստանեան, ղուրանական, պահլաւիկ – պարսիկ, եւ ապա հետզհետէ յունարէն, ասորերէն, արաբերէն, լատի – ներէն, թրքերէն եւ նորագոյն ֆրանսերէն փոխառեալ բառերու մթերքովը, եւ այդ իւրաքանչիւր լեզուէ առնուած բառերուն բնութեամբն ու յատկանշական կողմերո – վը կը պատմէ թէ մեր ցեղը նախապատ – մական ու պատմական ժամանակներէ ի վեր որպիսի ցեղերու հետ եւ ինչպիսի պայմաններու տակ յարաբերութիւններ ու շփումներ ունեցած է, եւ այդ յարա – բերութիւններն ինչ աստիճան սերտ եղած են եւ ինչ բնութիւն ունեցած են. զորօրի – նակ՝ քաղաքակա՞ն բնութիւն ունին թէ կրօնական, զրական, տնտեսական կամ ընտանեկան – ընկերական եւայլն, որով – հետեւ բառերը շատ լաւ կը յատկանշեն բոլոր այս հանգամանքները:

ՅՈՎՀ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ ՀԵՏ

ԱՓՐԻԿԷԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

Գ.

Ազնաւուր պահելով իր ժպիտին տակ ո – րոշ լրջութիւն մը՝ միշտ ֆրանսերէն լեզուով ըսաւ.

— Գիտեմ թէ «էլէֆանին» » փիղ կ՚ը – սեն, բայց «հիբոբօթամին» հայերէնը չեմ գիտեր: Ցետոյ ինծի դառնալով հարցուց, թէ ես գիտե՞մ:

— Անշուշտ ձեզի հայերէն սորվեցնե – լու յաւակնութիւնը չունիմ, բայց այդ կենդանիին հայերէն «գետաձի» կ՚ըսեն, եղաւ իմ պատասխանս:

— Լեւոն, դուն երկու բառ սորվեցար հայերէն: Ափրիկէի կեդրոնը, իսկ ես մէկ բառ, ըսաւ Ազնաւուր միշտ ժպտերես եւ փոխեց խօսակցութեան նիւթը:

Ժամը 13.30 էր երբ ճաշը վերջացու – ցինք. պէտք է աճապարէինք եթէ փիղե – րու երամակ մը տեսնել էր մեր մտա – դրութիւնը:

Ինքնաշարժերով ճամբայ ելանք Ֆոր – Լամիէն դէպի հարաւ՝ Գուէնտուլ ըսուած գիւղը, ժամ մը տեւող ճամբայ մըն էր այդ մացառոտ տափաստաններուն ընդմէջէն ուր կան՝ տեղ տեղ խիտ եւ հսկայ ծառեր որոնց շուքին տակ կարելի է հանդիպիլ այդ կենդանիներուն՝ բախտի բերումով անշուշտ:

Եւրոպացի եւ տեղացի երկու ուղեցոյց – ներ, որոնք լաւ գիտէին այդ վայրերը, թելադրեցին մեզի իջնել մեր ինքնաշար – ժերէն եւ ոտքով հետեւիլ իրենց:

Խումբը կը բաղկանար միշտ նոյն ան – ձերէ որոնց կը միանային մեր այս երկու առաջնորդները: Արեւին տաքութիւնը 50 աստիճանէն աւելի էր թերեւս: Իրարու ետեւէ անշշուկ կը յառաջանայինք ճմլե – լով մեր ոտքերուն ներքեւ փուշոտ թու – փեր եւ մացառներ եւ հետեւելով փիղե – րուն՝ գետնի վրայ թողած՝ թաթերու հետքերուն եւ խոշորակոյտ աղբերուն: Մեր ուղին ցուցնողները ձեռքերու շար – ժումներով կը հասկցնէին մեզի մեր ընե – լիքը, չհրաւիրելու համար մեր վրայ այդ անասուններուն ուշադրութիւնը:

Ֆրանսացի մեր առաջնորդը, որուն ա – նունը Տարպելօ է, արհեստով ճարտարա – պետ, ոչ միայն սքանչելի նկար քաշող մըն է վայրի կենդանիներու, այլ նաեւ քմայքն ունի (hօպպի), տարիներով հե – տապնդելու զանոնք եւ միշտ թաղնուե – լով՝ գաղտագողի ուսումնասիրելու ա – նոնց բնազդները:

Ils sont là, attention !

Փսփսաց ան մեզի ցոյց տալով չորս հսկայ փիղեր՝ որոնցմէ ամէնէն մեծը վեց թօն կը կշռէր:

Ցանկարծ բոլորս ալ անշարժացանք: Մեր պատկերի մեքենաները ուղղեցինք դէպի այդ անասունները: Դանդաղ շար – ժումներով աղդին անդին ցրուեցանք ա – նոնցմէ քանէն քառասուն մեթր հեռաւո – րութեան մը վրայ:

Մեր Շարլը ամէնէն շատ խանդավառ – ուածն էր մէջերնիս, յաճախ տեղ կը փո – խէր շարժապատկերի առնելու այդ կեն – դանիներուն շարժումները:

Հինգ վայրկեան չանցած երբ անոնցմէ ամէնէն վիթխարին՝ մեծ չափի ա – կանջները օդին բացած՝ մեր վրայ յար – ձակիլ սկսաւ: Բոլորս ալ ընկրկեցանք եւ նոյնիսկ մեզմէ ոմանք մէջտեղէն բոլորո – վին անհետացան: Տարպելօ փիղերու փանչիւնի նման ճիչեր արձակեց եւ յաջո – ղեցաւ այդ անասունին յառաջացումը կա – սեցնել: Ճիշդ է որ Ազնաւուր դրաւած ըլլալով շարժապատկերի իր մեքենայովը շատ չհեռացաւ իր գտնուած տեղէն: Լե – ւոնը եւ ես իրարու քով էինք կեցած մեր ուղեցոյցներէն եւ Ազնաւուրէն հազիւ քանի մեթր աւելի ետեւ:

Բաւական երկար տեւեց մինչեւ որ դէպի մեր ինքնաշարժերը վերադարձանք ճամբուն վրայ՝ նորէն կազմեցինք մեր ամբողջական խումբը:

Մեր Ազնաւուրը «Քաջ Նազարի» առա – պելական արիութեամբ տոգորուած, կա – տակ մը ընելու գիտումով՝ հպարտու – թեամբ ըսաւ ամէնուս:

Թէեւ մենք Հայերս փոքրամասնութիւն կը կազմենք, աւելի խիզախ ու անվեհեր եղանք փիղերուն դիմաց քան թէ դուք:

Ցետոյ ինծի դառնալով ըսաւ մեր լեզ – ուով.— «Երբեմն երբեմն կը սիրեմ կա – տակով կծել ընկերներս, բայց եթէ ես ալ ուշադրութիւն ըրած ըլլայի թէ այդ փիղը մեր վրայ կը յարձակէր, ես ալ իրենց պէս կ՚աներեւութանայի:

Ժամը երեկոյեան վեցն էր երբ պան – դոկ վերադարձանք: Մէկ ժամ վերջ կարճատեւ փորձ մը պիտի ըլլար «Վօլդի» մէջ, հանդէսէն առաջ տեղեակ ըլլալու համար սրահի արձագանգին:

Այս փորձը հազիւ վերջացած էր եւ կը – կին հիւրանոց էինք վերադարձած, կէս – թուխ կէս սպիտակ՝ երեսունննոց համակ – րելի երիտասարդ մը մօտեցաւ ինծի, խնդրելով որ Ազնաւուրին ներկայացնեմ զինքը: Կը ճանչնայի զինքը երբ հազիւ վեց տարեկան տղէկ մըն էր: Հայրը մա – հացած էր արկածով 1944ին, իսկ մայրը տեղացի խափշիկուհի մը՝ Կ՚ապրի տա – կաւին:

— Շարլ, այս պարոնն ալ Հայու զա – ւակ է, անունն է Կարապետ Տէօքմէճեան, եկեր է ձեզի ներկայանալու՝ մղուած ան – շուշտ իր հայրենակցական զգացումնե – րէն:

— Ուրախ եմ պարոն, ի՞նչպէս էք հարցուց ան:

— Դժբախտաբար հայերէն չի գիտեր, ըսի իրեն. ան իր ուսումը առած է Փա – րիզի մէջ եւ այսօր որոշ պաշտօն մը ունի երկրին տնտեսական նախարարութեան մէջ:

Ազնաւուր թթուեցուց իր դէմքը եւ ֆը – րանսերէնով յայտնեց իրեն թէ՝ անոր հայերէն չգիտնալը շատ հաճոյք չէ պատճառեր իրեն:

— Անկարելիութիւն մըն էր, Շարլ, – նոր մեր լեզուն սորվիլը: Հօրը թրքախօս եւ մօրը արաբախօս ըլլալը, տեղական իր շրջանակը եւ մանաւանդ քաղաքէս իր եր – կարատեւ բացակայութիւնը արգիլեց ներքին այդ բանին: Սակայն, չէ՞ կարծեր որ գնահատելի է այս երիտա –

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Կառքի պէտք չկայ, ըսաւ Պուլկարը, Նիքոլիին պանդոկը հոս, կայարանին մօտն է:

Բեռնակիրը ծածկոյթն ալ ուսին վրայ առնելով վար իջաւ վակոնէն ու հեռացաւ ըսելով.

— Կայարանին դուրը ձեզի կը սպասեմ, հոն ուր տոմսակները կը նային:

Սալիհա Հանըմ Պուլկարին հեռանալէն ետքը, ձեռքի պայուսակը բացաւ, փոք – րիկ հայելի մը առաւ մէջէն ու արագօ – րէն, ձեռքով մազերը յարդարեց, կրկին դռնակէն նայեցաւ ինքնիրեն ըսելով.

— Զարմանալի բան, ո՞ւր է Նուրի պէյը որ զիս դիմաւորելու պիտի գար...

Հասնող ճամբորդները, ընդհանրապէս գիւղացիներ կամ փոքրիկ առեւտուրի մարդիկ, ամէնքն ալ գրեթէ երրորդ կար – գի ուղեւորներ, հետզհետէ կը մեկնէին եւ կայարանը, կամաց կամաց կը դա – տարկանար: Սալիհա Հանըմ, աչքը չորս կողմ պտըտցնելով, տեսաւ ծպտուած թիկնապահը որ հեռուն կեցած էր ան – շուշտ իրեն վար իջնելուն սպասելով:

Հինգ վայրկեանի չափ դռնակին առջեւ կենալէ ետք, Սալիհա Հանըմ տեսնելով որ իր սպասած անձը չերեւար, որոշեց կառքէն իջնել:

Հազիւ թէ ոտքը գետին դրած էր ու դէպի կայարանին ելքը երթալ կը պատ – րաստուէր, Շէրիֆ պէյ մօտեցաւ իրեն եւ չոր ձայնով մը ըսաւ.

— Սալիհա Հանըմ, ձեզ ձերբակալելու հրաման ունինք, առանց աղմուկ հանելու հետեւեցէք մեզի, որեւէ ընդդիմութիւն աւելորդ է:

Թեթեւ սարսուռ մը անցաւ կնոջ բովան – դակ մարմինէն եւ դժգոհութիւն մը պա – տեց դէմքը, բայց այն կորովի անձնիշ – խանութեամբ, որ իրեն յատուկ էր, խա – կոյն ինքզինքը ժողվեց եւ ամենայն հան – դարտութեամբ պատասխանեց.

— Ձեմ հասկնար թէ ի՛նչ ըսել կ՚ուզէք, Սալիհա Հանըմ չկայ այստեղ, այլ ամե – րիկեան հպատակ Միսըս Պլաքթոն:

— Ամէն բան յայտնուած է, Սալիհա Հանըմ, շարունակեց լրտեսը, ուրանալը օ – գուտ չունի, հետեւեցէք մեզի, առանց մեզ ստիպելու որ բռնութեան դիմենք:

Սալիհա Հանըմ, տենդոտ ձեռքով մը պայուսակը բացաւ եւ թուղթ մը հանե – լով ըսաւ խիստ չեշտով.

— Ահաւասիկ ամերիկեան անցագիրս, թողէք որ անցնիմ, եթէ ոչ ծանր պատաս – խանատուութեան կ՚ենթարկուիք... ուղ – ղակի մեր հիւպատոսին պիտի բողոքեմ:

— Մեզի հրաման եղած է ձեզ ձերբա – կալելու եւ մենք այդ հրամանը պիտի գործադրենք. դուք, յետոյ, եթէ կրնաք, ապացուցէք թէ Սալիհա Հանըմը չէք եւ թէ Ամերիկացի էք...:

Թիկնապահը, որ հեռուէն տեսած էր տիկնոջ խօսակցութեան բնոյթը անծա – նօթի մը հետ, որուն 2 ոստիկաններ կ՚ընկերանային, կամաց կամաց մօտեցած էր, բայց տակաւին կարող չէր եղած փոխանակուած խօսքերը լսելու: Քանի մը քայլ եւս մօտեցաւ, սակայն քոմիսէրը դայն նշմարելով, խիստ ձայնով գոչեց.

— Ճամբադ գնա ու հեռացիր այս տեղէն:

Սալիհա Հանըմ գլուխը դարձուց տես – նելու համար թէ որո՞ւ կ՚ուղղուէին այդ խօսքերը ու նշմարեց թիկնապահը. այն ատեն ձայնը բարձրացնելով պոռաց այն – պէս, որ խօսքերը լսուին:

— Ես Սալիհա Հանըմը չեմ, իրաւունք չունիք զիս ձերբակալելու, ես Սալիհա Հանըմը չեմ...

— Կը տեսնեմ որ կարելի չէ անուշու – թեամբ քեզի հետ գործ տեսնել, գոչեց լրտեսը իր կարգին, ուժով մը կնոջ թե – ւէն բռնելով. օ՛ն, քալէ տեսնենք...:

Նոյն րոպէին պայթում մը լսուեցաւ եւ Շէրիֆ պէյ գլխէն դնդակահար գետին տապալեցաւ. յետոյ, իրարու ետեւէ եր – կու պայթում եւս լսուեցաւ եւ քոմիսէրն ու ոստիկանը նոյնպէս գետին ինկան... Սալիհա Հանըմ շուարած աղաղակ մը ար – ձակեց...:

— Եկուր, ըսաւ իրեն թիկնապահը, ու – նոր ձեռքէն բռնելով ու քաշելով դէպի երկաթուղիի ճամբուն վրայ:

Հրացաններուն ձայնը լսելով, կայարանի պաշտօնեաները եւ մէկ քանի յապաղած ճամբորդներ սկսան վազել, մէկ մասը գետին ինկողներուն քով, իսկ միւս մասը տիկնոջ ու թիկնապահին ետեւէն:

Մէհմէտ փաշա իր պրաունինկը իրենց վրայ եկողներուն ուղղելով գոչեց.

— Մօտեցողը պիտի զարնեմ...:

Ամէնքն ալ սարսափահար, կանգ առին: Նոյն միջոցին երիտասարդ մը հասաւ ի հեւ, ինքն ալ խկոյն ռեվոլվէրը հանեց եւ պոռաց.

— Հեռացէք այս տեղէն...

Եւ զէնքը օդին մէջ պարպեց անգամ մը: Սալիհա Հանըմ Նուրիին տեսնելով, ու – րախութեան ճիչ մը արձակեց ու աղա – ղակեց.

— Նուրի՛, Նուրի՛...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 77)

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Մարտ 2ին, կէսօրէ ետք Հայ Արիներու Միութեան 38րդ տարեկան ցերեկոյթն էր, այս անգամ ալ Շիմիի ընդարձակ սրահներուն մէջ: Ամէն տարի Հայ Արիները միշտ միեւնոյն մտահոգութիւնը ունին, յայտագիրը ամբողջովին նորութիւններ բերէ, եւ հանդիսականներու բազմութիւնը միշտ աւելի ըլլայ:

Ուրախ ենք որ թէ շատ գեղեցիկ եւ ինքնատիպ յայտագիր մը կար, եւ այս տարի ալ աւելի հանդիսականներ եկած էին, սրահին բոլոր մասերը լեցուն էին:

Ֆրանսական սկաուտական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, ֆրանսական գայլիկ եւ սկաուտ խումբեր շատ մը ֆրանսացի բարեկամներ, հայկական կազմակերպութեանց, եկեղեցիի ներկայացուցիչները, Կապոյտ Խաչի վարչութեան անդամներ եւ շատ մը նոր եւ հին բարեկամներ, ծնողքներ եւ երիտասարդներ խանդավառ հանդիսականներու բազմութիւն մըն էին:

Փարիզի շրջանի սկաուտներու, գայլիկներու, արենոյշներու եւ թեւիկներու տողանցքով սկսաւ հանդէսը եւ ընդարձակ բեմը լեցուեցաւ մեր շրջանի հինգ խումբերով եւ դրօշակներով:

Յայտագիրը սկսաւ գայլիկներու «ժայռի խորհուրդով» եւ մարզանքով յաջորդաբար սկաուտները ներկայացուցին «Զուիցերական ծափերը», «Սկովտական տողանցքը» աճպարարութեան վրայ շինուած պզտիկ դաւեշտ մը «Մեծ վարպետը» արենոյշները հայկական խմբերգներով, երգերով եւ արտասանութիւններով մեծ գնահատանքի արժանացան:

Միութեան ընդհ. պետ՝ Գուրգէն Մեծատուրեան կարդաց սկաուտական համաշխարհային պիւրոյի ընդհ. քարտուղարին շնորհաւորական եւ քաջալերական ուղերձը:

Անգամ մը եւս միջազգային սկաուտական կեդրոնը իր գնահատանքը կը բերէր Հայ Արիներու Միութեան գործունէութեան, մեր նախագահ Պ. Սարգիս Պալապանեան հայերէն եւ ֆրանսերէն ճառով մը Միութեան գործունէութեան տեղեկագիրը տուաւ, խիստ շահեկան, որուն կարեւոր մէկ մասը կուտանք:

«Այս տարի ալ հաւաքուած ենք մեծ թիւով մեր աւանդական տարեկան հանդէսին առթիւ, շնորհակալութիւն բոլորիդ, որ այսքան բարեկամական, ջերմ եւ տաք մթնոլորտ մը ստեղծեցիք:

Ուրախ ենք որ մէկ տարուան ընթացքին մեր անդամներու թիւերը աւելի քան կրկնապատկուած են, կազմուած են Արենոյշներու եւ Թեւիկներու նոր խումբեր, գայլիկներու եւ սկաուտներու նոր խմբակներ նշանակուած նոր խմբապետներով եւ խմբապետուհիներով, բոլորն ալ գիտակից իրենց պարտականութեանց խանդավառութեամբ կ՚առաջնորդեն իրենց խումբերը:

Անցեալ տարուան մեր գործունէութիւնը գոհացուցիչ եղաւ, արշաւներ, բանակումներ եւ հաւաքոյթներ կանոնաւոր կերպով՝ Ապրիլ ամսուան սկաուտական Ս. Գէորգի տօնին առթիւ կազմակերպեցինք պտոյտ մը Հավր քաղաքը: Օգոստոս ամսուան ընթացքին սկովտիական սկաուտական միջազգային բանակումին երկու հայկական խմբակներ մասնակցեցան մեծ յաջողութեամբ:

Մեր Միութեան միջազգային դիրքը պարտականութիւն կը դնէ մեր վրայ սերտ յարաբերութիւններ ստեղծելու ուրիշ երկիրներու մէջ գտնուած Հայ սկաուտական կազմակերպութեանց հետ միշտ եղբայրական ոգիով:

Անցեալ տարի հաճոյքը ունեցանք Լիբանանի Հայ սկաուտական մարմիններու վարիչներուն այցելութիւնը ընդունելու, մեր ընդհանուր պետը հրաւիրուած է Լիբանան հայ խմբապետական դպրոց մը ղեկավարելու միջազգային վկայականով վարժարելու հայ խմբապետները:

Արժանթինի հայ սկաուտներու պետն ալ այցելեց եւ առաջարկեց ստեղծել համագործակցութեան միջոցներ, կապուելով նաեւ Հայ Արիներու Միութեան:

Մեր շարժումին ընդլայնումը, նոր խումբերու կազմութիւնը, խմբապետներ եւ խմբապետուհիներ պատրաստել մեր վարչութեան անմիջական նպատակն է: Այսօրուան յաջող հանդէսը աւելի եռանդ պիտի տայ մեզ բոլորիս վստահ ենք թէ դուք ալ բոլորդ պիտի օգնէք մեզ:

Բանակումի ծրագիրներ ունինք այս ամառուան համար, կը փափաքինք որ մեծ թիւով գայլիկներ, սկաուտներ եւ արենոյշներ բանակին:

Հայ Արիներու Միութիւնը կարեւոր պատուիրակութեամբ մը պիտի մասնակցի Օգոստոս ամսուան ընթացքին տեղի ունենալիք համաշխարհային սկաուտական համագումարին Ֆինլանտայի մէջ, որուն կը մասնակցին հինգ հարիւր պատուիրակներ 95 զանազան երկիրներէ:

Պիտի ջանանք միշտ հաւատարիմ մնալ սկաուտական ոգիին:

Մեր վարչութեան կազմը աւելի ընդարձակուեցաւ նուիրեալ եւ կարող նոր անդամներ եկան, օգնելու հիներուն, որոնք կը մնան մշտական հաւատարիմները, բոլորն ալ իրենց ներշնչումը եւ քաջալերանքը կը ստանան մեր սիրելի ընդհանուր պետ Գուրգէն Մեծատուրեանէն, որուն կը յայտնեմ մեր բոլորիս յարգանքը եւ ջերմագին երախտագիտական զգացումները:

Մեր նպատակը չէ փոխուած եւ չի կրնար փոխուիլ. կ՚ուզենք տարածել սկաուտական ոգին եւ ներշնչել հայ պատանիները — պահել մեր Հայութիւնը, մեր լեզուն, մեր եկեղեցին, այդ բոլոր անգին եւ սուրբ ժառանգութիւնները, եւ միշտ արժանի մնալ անոնց: Շնորհակալութիւն նաեւ, այս գեղեցիկ հանդէսը կազմակերպող սկաուտներուն, գայլիկներուն, թեւիկներուն եւ արենոյշներուն, բոլորն ալ արժանի են գովասանքի:

Անգամ մը եւս ջերմագին շնորհակալութիւններ ձեզ բոլորիդ, բարեկամներ եւ ծնողքներ, մեզի համար շատ կենսական է ձեր ներկայութիւնը ձեր քաջալերանքը, ձեր համակրութիւնը, որոնց շնորհիւ պիտի կրնանք միշտ բարձր պահել մեր Եռագոյնը միջազգային եղբայրութեան մէջ, դրօշակ մը որ մեզ բոլորիս կը պատկանի»:

Հանդէսին առաջին մասը վերջացաւ գայլիկներուն հայկական պարերով, բոլորն ալ յաջող:

Միջնադադարէն ետք արենոյշները եւ թեւիկները ներկայացուցին պալէ մը, սկաուտները հայերէն ներկայացուցին «Երկու հնակարկատները» շատ յաջող:

Արենոյշները եւ սկաուտները հայկական պարերու նոր շարք մը ներկայացուցին իրենց կողմէ շինուած գեղեցիկ հագուստներով, բոլորս ալ հմայուած էինք:

Հանդէսին վերջաւորութեան Գիւտ Ծ. Վ. Նազգաշեան, Սերովբէ Արք.ի բացակայութեան, փակման խօսքը ըրաւ գնահատելով հայ արիներու եւ իրենց պետերուն նուիրեալ ազգօգուտ գործունէութիւնը, Սերովբէ Արք.ի օրհնութիւնները տուաւ եւ հանդէսը վերջացաւ Տէրունական աղօթքով որ երգեցին բոլոր հանդիսականները: Իսկ բեմին վրայ մեր գուարթ եւ խանդավառ արիներու, արենոյշներու եւ խմբապետներու ամբողջ կազմը երեք հուռաներով ողջունեցին իրենց 38րդ տարեկան հանդէսին յաջողութիւնը:

Շնորհաւորութիւններ բոլորիդ:

Հ. Ա.

սարդին արարքը, ձեզի ներկայանալ ուզելը իբրեւ Հայու մը զաւակը եւ ոչ թէ մի որեւէ անհատ:

Յաջորդ օրը, Ազնաւուր խոստովանեցաւ ինծի թէ՝ այդ երիտասարդը պանդոկ գացեր էր կրկին տեսնելու զինքը: Սեխի մեծութեամբ ջայլամի երկու հաւկիթներ նուիրելով իրեն պատմեր էր անոր իր կեանքը, թէ ան Փարիզի Հայոց Առաջնորդարանն էր գացեր պահանջուած սակը վճարելու եւ խնդրելու որ իր հօրեղբայրը փնտռուի: Լսած է եղեր թէ ան կամ Արժանթին կամ ալ Պրազիլիա կը բնակի:

Այս միջադէպերը կամ դրուագները յաջորդաբար պատմելու միակ նպատակն է անշուշտ, ցոյց տալ Շարլ Ազնաւուրին խիկար Հայ մը ըլլալը խոստովանելու հպարտութիւնը եւ անոր իբրեւ այդ՝ ունեցած զգացումներուն անկեղծութիւնը, այդ արժէքաւոր անձին՝ որուն շուրջ համբաւ եւ նախանձոտ հերիւրանքներ եմ իմացած երբեմն Փարիզի մէջ... եւ զոր սակայն կը վերագրեմ անոնց հեղինակներուն անգիտութեան...

Ա. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

(Շար.)

ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ

ՆՈՐ ՖԻԼՄԵՐԸ

«Նոր» ֆիլմը տարբեր բան մըն է բեմադիրին համար եւ տարբեր՝ հանդիսատեսին: Այսպէս, մեզի համար, Հանրի Վերնէօյի նոր ֆիլմն է՝ «Սան-Սեպաստիանի կռիւը» որու ներկայացումը այս օրերս կը սկսի փարիզեան շարժարահներուն մէջ, մինչ այս ժապաւէնին հեղինակը արդէն իսկ մոռցած է այս արտադրութիւնը եւ նոր ֆիլմ կը նկատէ, այն զոր կը դարձնէ այս միջոցին՝ «Սիկիլիացիներու խմբակը» (Լը Քլան տէ Սիսիլիէն):

Հանրի Վերնէօյ ֆրանսական շարժարուեստի այն մեծ անունն է, որ քանի մը տարի առաջ գրաւեց Ամերիկացիներու ուշադրութիւնը եւ յաջողեցաւ անոնց հետ ֆիլմեր դարձնել իր պարտադրած պայմաններով: Այսպէս Մեքսիքայի մէջ դարձուց «Սան-Սեպաստիանի Կռիւը» (մոնթաժը ընելով՝ Հոլիվուտ), որ Պեն-Հուրի մրցանիշը կոտրած գործ մը նըկատուեցաւ Միացեալ Նահանգներու մէջ:

Տեղական մամուլը (Ֆիկարօ, Օռոռ եւայլն) լայն սիւնակներ կը տրամադրեն այս միջոցին Աշոտ Մալաքեանի իր երկու ֆիլմերուն առթիւ:

«Օռոռ»ի քրոնիկագիրը հաճելի ոճով կը պատմէ իր զրոյցը, Վերնէօյի հետ, այն օդանաւին մէջ որ զիրենք Նիւ Եորք կը տանէր: Վերնէօյ սրամտօրէն կը բացատրէ թէ ինչո՛ւ «առեւտրական» բեմադիր մը ըլլալու համբաւը վիրաւորական չէ. «Առեւտրական նախատական ածականը, կը նշանակէ թէ մարդիկ եկած են ձեր ֆիլմը տեսնելու: Այդ ածականը հնարած են անոնք որոնց ֆիլմերը ոչ ոք կ՚երթայ տեսնելու: Անոնք կը յաւակնին «հակաառեւտրական» ֆիլմեր պատրաստել: Որքան քիչ հանդիսատես ունենան, այնքան աւելի գոհ են: Երբ 2.000 հոգինոց սրահ մը ունիք որ «լեցուն» կը յայտարարէ, 150 դոլարով կը գտնէք, երկու հարիւր սպասուհի, ութ հարիւր աշխատաւոր, հինգ հարիւր պաշտօնեայ, երեսուն փաստաբան, տասը բժիշկ, հինգ գործատէր, եւն. եւն.: Կարճ՝ երկրին պատկերը: Յիմարներու ժամադրութիւն մը չէ այս կամ այն ֆիլմը տեսնելու համար: Ֆիլմեր կան որ ժողովուրդ կը քաշեն, ուրիշներ որ չեն քաշեր, այդքան»:

Նոր ֆիլմը, «Սիկիլիացիներու խմբակը» քով քովի կը բերէ Ժան Կապէն, Ալէն Տըլոն, Լինօ Վանթիւրա Վերնէօյի վարպետ ղեկավարութեան տակ: Արդարեւ Լա Թապլը օ Քրէվէէն մինչեւ Սան Սեպաստիանի կռիւը, Աշոտ Մալաքեան գիտցած է ընտրել առաջնակարգ դերասաններ, յաջող գրուցագիրներ, տաղանդաւոր պատկերահաններ, երեւան հանելու համար «լաւ վերջացած» գործ մը, ֆրանսական բացատրութեամբ: Այս ստորոգելիներուն վրայ երբ կ՚աւելնան վարպետ սենարիսթներ (յաճախ՝ ինք ալ) եւ իր արուեստին գիտակից իր նման բեմադիր մը, արդիւնքը անշուշտ յաջողութիւն կ՚ըլլայ: Եւ լաւ է անշուշտ, այսպիսի ֆիլմեր պատրաստել քան կեղծ մտաւորականներու յատուկ, բան մը ըսել չուզող ժապաւէններ, որոնք կը ձգտին նորելուկ սնոպիզմ մը ստեղծելու:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԱՐԹՕՆԸ (435)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Քանի մը վայրկեան անցաւ լռելեայն. մարդը կնոջը մօտեցաւ եւ կանգ առաւ անոր առջեւ թեւերը կուրծքին վրայ առնելով, ինչպէս ըրած էր պահ մը առաջ:

— Կ՚ուզե՞ս որ քեզ ուրիշ բան մըն ալ ըսեմ:

— Ի՞նչ, հարցուց կինը:

Կարճ եւ ցած ձայնով պատասխանեց.

— Ա՛լ հարստացայ:

Կինը ամուսինին նայեցաւ այն նայուածքով որ կը նշանակէ.

— Խե՞նթ մըն է արդեօք հետս խօսողը:

Ժոնտրէթ շարունակեց.

— Նզովից արմատ: Անօթի մեռիր երէ կրակ ունիս, ցրտահար մեռիր երէ հաց ունիս, Թաղին Թաղեցին էի մինչեւ հիմա. ալ այսքանը կը բաւէ. կը բաւէ ալ կրած թշուառութիւնը. ինծի համար, ուրիշներուն համար կրեցի. ալ կատակը մէկդի, ալ ծիծաղաշարժ չերեւար ինծ այս վիճակը, այսքան բառախաղերը կը բաւեն, ո՛հ, Աստուած, ալ կատակ չեմ վերցներ, ես ալ պիտի ուտեմ յագենալու համար, ո՛վ Հայր յաւիտենական,, ես ալ պիտի խմեմ ծարաւս անցընելու համար. ես ալ կ՚ուզեմ շուայտիլ. քնանալ, չբանիլ ամենեւին, սատկելէ առաջ, կ՚ուզեմ որ կարգը ինծի ալ եկած ըլլայ, կ՚ուզեմ քիչ մը միլիոնատէր ըլլալ:

Որջին բոլորտիքը շրջան մը ըրաւ ետք.

— Ուրիշներուն պէս, շարունակեց:

— Ի՞նչ ըսել կ՚ուզես, հարցուց կինը:

Գլուխը օրօրեց, աչքը թարթեց եւ ձայնը հանեց փողոցներու բժշկի մը պէս, որ կ՚ուզէ հնարք մը ցուցնել.

— Ի՞նչ ըսել կ՚ուզեմ... մտիկ ըրէ:

— Կամաց խօսէ, մրմռաց կինը, այդքան բարձր մի խօսիր. եթէ գործի մասին պիտի խօսիս, պէտք չէ որ լսուի ըսելիքդ:

— Վա՛հ, ո՞վ պիտի լսէ, դրացի՞ն, քիչ մը առաջ դուրս ելլելը ես տեսայ: Բայց եթէ չելած անգամ ըլլայ, աս աւանակին աւանա՞կը միթէ կը լսէ. բայց կը կրկնեմ թէ դուրս ելլելը աչքովս տեսայ:

Սակայն տեսակ մը բնական մղումով, Ժոնտրէթ սկսաւ աւելի ցած ձայնով խօսիլ, թէեւ բաւական ցած ձայնով չխօսելուն համար, Մարիուս կը լսէր անոր խօսքերը:

Մարիուս կէտ առ կէտ եւ ամբողջութեամբ կրցաւ լսել այս խօսակցութիւնը՝ շնորհիւ նպաստաւոր պարագայի մը. այդ պարագան ձիւն եկած ըլլալն էր, որու հետեւանքով փողոցէն անցնող կառքերուն աղմուկը չէր խանգարեր խօսակցութիւնը:

Ահաւասիկ ինչ որ լսեց Մարիուս:

— Աղէկ մտիկ ըրէ: Բռնուեցաւ Բուրժուան. բռնուած ըսել է, արդէն եղաւ լմընցաւ այս գործը: Ամէն բան կարգի դրուած է: Պէտք եղած անձերու հետ տեսնուեցայ: Այս իրիկուն ժամը վեցին պիտի գայ վաթսուն ֆրանքը բերելու համար սրիկան: Տեսար ինչպէս շլացուցի եւ կլլեցուցի. վաթսուն ֆրանք պարտք ունիմ, տան տիրոջս տունը պիտի երթամ, պայմանաժամը Փետրուար 4ին կը լրանայ ըսի, ինչ որ ըսի, ամէնուն ալ հաւատաց. աւանա՞կ էր ինչ էր. արդ ժամը վեցին պիտի գայ, այսինքն այն միջոցին, երբ դրացին ալ ընթրելու գացած կ՚ըլլայ: Պիւրկոն խաթունն ալ քաղաքին մէջ ամանները լուալու վրայ պիտի ըլլայ: Դրացին ժամը տասնեմէկէն առաջ տուն չի դառնար: Պզտիկները պիտի հսկեն դուրսը: Դուն պիտի օգնես մեզի: Մարդը մեր գործը պիտի սակայն լմնցնելու:

— Եւ եթէ չլմնցնէ՞, հարցուց կինը:

Ժոնտրէթ սոսկալի շարժում մը ընելով ըսաւ.

— Մենք ալ զինքը կը լմնցնենք:

Եւ սկսաւ քահ քահ խնդալ:

Մարիուս առաջին անգամն էր որ անոր խնդալը կը տեսնէր: Այս խնդուքը ցուրտ եւ մեղմ էր եւ սարսուռ կուտար:

Ժոնտրէթ շըմինէին քով պահարան մը բանալով գլխանոց մը առաւ եւ թեզանիքովը զայն խոզանակելէն ետք գլուխը դրաւ:

— Հիմա ես կ՚երթամ, ըսաւ: Տակաւին տեսնուելու մարդեր ունիմ, լաւ տեսակներէն: Պիտի տեսնես թէ ինչպէս գործը պիտի յաջողի: Կարելի եղածին չափ շուտ պիտի դառնամ, շահաւոր գործ մըն է մեր այս կատարելիք գործը, դուն տունը պահպանէ:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Պ. Կարապետ Ճէնձեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ճէնձեան եւ աղջիկը՝ Պրիժիթ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ճէնձեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Ճէնձեան եւ զաւակները՝ Ալէն եւ Մառլէն, Տէր եւ Տիկին Առման Ճէնձեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Ճէնձեան, Տէր եւ Տիկին Տուս եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Աճէմեան եւ զաւակները (Պուլկարիա), Պ. Կարօ Երանեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սողոմոնեան, Տէր եւ Տիկին Քիւրքճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Հիւսնիկ Խաչիկեան (Հայաստան), Այրի Տիկին Քանթարճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Սարգիսեան եւ զաւակները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր, մօրաքրոջ, կնքամօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՍՈՄԷ ՃԷՆՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ Հանիյովսէփեան, Պանտըրմացի)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 10ին, 97 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ (Մարտ 14) առաւօտ ժամը 9ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբր այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Ամերիկայէն Տէր եւ Տիկին Տատայեանէ 25 ֆրանք յանկարծելու համար կարիքաւորներու:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

Աղքատախնամի վարչութիւնը իր նոր կեդրոնի բացման առթիւ, կազմակերպած է երեք ընդունելութիւններ: Առաջինը բոլորովին պաշտօնական, վերապահուած էր ֆրանսացի եւ հայ պաշտօնական անձնաւորութեանց եւ մարմիններու ներկայացուցիչներուն: Երկու յաջորդող Ուրբաթ իրիկունները վերապահուած են Միութեան անդամներուն, այրենական կարգով:

Երրորդ եւ վերջինը տեղի կ՚ունենայ այս Ուրբաթ, Մարտ 14, ժամը 18էն 20, 77 Րիւ Լաֆայէթ (Բ. յարկ):

Սիրով կը հրաւիրուին նաեւ ոչ անդամ այն բոլոր հայրենակիցները, որոնք կը հետաքրքրուին Միութեան գործունէութեամբ՝ ՔՈՔԹԷՅԼ:

Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տարաբախտ Արտաշէս Գմբէթեանի յիշատակին նուիրուած երեկոյթ մը տեղի կ՚ունենայ Ապրիլ 18ին, Ուրբաթ:

Հասոյթը ամբողջովին պիտի յատկացուի իր շիրիմին կառուցման:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Նայիրի պարախումբի թէյասեղանը Կիրակի, Մարտ 16, ժամը 15էն 19, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ,
17 Րիւ Պլէօ, (մեթրօ Քատէ)

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իզմիրի եւ շրջանների Հայր. Միութեան կողմէ Սանթրոյի մեծ սրահներուն մէջ, 8 Րիւ Ժան Կուժօն Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16-23:

Նախագահութեամբ
Պ. ՍԵՐԳՕ ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆԻ

Նուագ Մ. ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆԻ ծանօթ խումբը:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին
ՍՕՍԻ պարախումբը ղեկավարութեամբ Տիկ. Յ. ՔԻԻԹՆԷՐԵԱՆԻ: Կ՚երգէ ու կը նուագէ Պ. Բիւզանդ Ֆընտըքեան:
Ընտիր պիւֆէ և հաճելի անակնկալներ:

Մուտք 10 փրանք

ԾԱՆՕԹ. — Սեղանները սահմանափակ ըլլալով այժմէն ապահովելու համար հեռաձայնել Տիկիններ Նալպանեանին 770 – 39 – 35 Թորոսեանին 473-53-71:

ԿՈՉՈՒՆՔ

Ֆրանսական բանակի Օտար Նախկին Սպայից Միութիւնը ճաշ մը կազմակերպած է Ուրբաթ, Մարտ 14, ժամը 20ին, Սերքլը Միլիթէռ, (փլաս Սէն Օկիւսթէն):

Կը նախագահէ ՀԱՆՐԻ ՏԻՒՎԻԼԱՆ (Նախկին Ռազմիկներու նախարար)
Մասնակցութիւն՝ 40 փրանք:
Արձանագրուիլ նախագահին մօտ՝
Յակոբ Առաքելեան, 20 Րիւ Նէօնժէսէռ է Քոլի, (Փարիզ 16), հեռ. 605-34-70:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՇԱՐՊՈՆԻԷՐԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Տէսինի «Դրօ» խումբին:
Շաբաթ, 29 Մարտ, ժամ 21էն մինչեւ լոյս:
Նուագախումբ՝ ՃԷՔԻ ՄԱՅԸՐԷ

Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի Տէսինի Հայկական Տան նորոգութեան ֆոնտին:

ՍԻՆԵՄԱՅԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Երեքշաբթի, 18 Մարտ,
ժամը 20·45ին
CINEMA LE DAUPHIN
65, Rue Lafayette, Métro Cadet
Կը ցուցադրուին
ՀՐԱԺԵԱՅ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ
(փաստանկար)
եւ անմահ Տիգրան Չուխաճեանի

Կ Ա Ր Ի Ն Է

Գլուխ – Գործոցը

(Լէպլէպիճի Հօր Հօր աղա) գունաւոր ֆիլմը, ուր պիտի տեսնէք տաղանդաւոր դերասան Արման Կոթիկեանը իր վերջին դերին մէջ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսահայոց ծանօթ սիրուած դերասանուհի Վարդուհի Վարդերեսեան:

Մուտք 6 փրանք

Տոմսերը կը ծախուին հետեւեալ վայրերը —
M. Z. Tchakmechian
22, Rue Richer, Paris (9e)
Restaurant Adjémian
12, Rue Cadet, Paris (9e)
Alimentation « Massis »
21, Rue Saulnier, Paris (9e)
Pâtisserie Markarian
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Պոնտոսի Նահանգի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի, Մարտ 17ին, ժամը 3ին, Մշակոյթի Տան սրահը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Ներկաներու թիւը, ինչ որ ալ ըլլայ մեծամասնութիւն պիտի նկատուի:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ.— Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը պատիւ ունի հրաւիրելու Վալանսի եւ շրջակայքի բոլոր հայ լուսաւորչական համայնքը իր գործունէութեան երկամեայ նստաշրջանի բոլորման առթիւ լսելու իր նիւթական եւ բարոյական գեկուցումը եւ հոգաբարձութեան նոր ընտրութիւն: 21 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Ֆուայէ Տիւ Թէաթրի մէջ:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ
ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի Մարտ 27ին, ժամը 20·30ին, 77 Րիւ Լաֆայէթ, Փարիզ:

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն վարչութեան մէկ երրորդը նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ՚ընէ իր անդամներէն անոնց, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան:

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամի գրասենեակը դիմել ամէնէն ուշը Մարտ 13ին:

Առ այդ, փափաքողները պէտք է ընթեռնլի կերպով գրեն, տալով իրենց անունը, մականունը եւ հասցէն:

Թեկնածու կրնան ըլլալ միայն այն անդամները, որոնք իրենց աղամավճարները կանոնաւորապէս վճարած են երեք տարիէ ի վեր:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած կապոյտ խաչի Շրջ. վարչութեան կողմէ ի նպաստ
Օդափոխութեան կայանին

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16էն 23
Գեղատեսիլ վայրի մը մէջ
CHALET DES ILES, BOIS DE BOULOGNE
Métro Porte Dauphine

Շեհերազատի նուագախումբը իր բոլոր սոլիստներով:
Օր. Խատկոֆ (ցիկան պարուհի), Միսսիա (երգչուհի)
Հայկական պար Օր. Սթելլա Պագըրճեանն եւ Ժան – Ժագ Օսմանեան:
Երգ՝ Պ. Պետիկեան

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով 929-91-94
Նաւահանգիստը Օթէններ կ՚առաջնորդեն հանդիսականները:

Հայկական երգ ու պար, ճոխ եւ առատ պիւֆէ
ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԷՍ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կոմիտաս երգչախումբի 7րդ տարեդարձի առթիւ բացառիկ հանդէս Կիրակի, Մարտ 23, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295 Րիւ Պուալօ:

Հովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Նախագահութեամբ՝ ՀԱՅՐ ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎԱՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի
Երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ թատերական ներկայացում
Պիտի բեմադրուի Մոլիէրի ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ
Հանդէսէն ետք ընտանեկան խնջոյք ճոխ պիւֆէ: Մուտքը ազատ է

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութեան կազմակերպած ճաշը Մարտ 23ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպէ ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ մ[illegible]
Նուիրուած
Ֆրանսահայ բանաստեղծուհի
ՆԱԶԵՆԻ ՏԷՐ–ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ

14 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 21[illegible]
Քաֆէ «Ռեժան»ի վերնայարկը
Րիւ Լաֆայէթ, (Մեթրօ Քատէ)

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՌՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք
« ՅԱՌԱՋ » Ի
32, Rue de Trévise
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 14 ՄԱՐՏ
VENDREDI 14 MARS 1969
LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11462
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
45e ANNÉE — No 11.462

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԵԼ ՎԻՃԱԿ

Վերջին օրերու ընդհարումները Սուէզի ջրանցքին երկու կողմերը, ցոյց կուտան, որ մօտալուտ խաղաղութեան մը յոյսերը պարզապէս ցնորք են :

Վեցօրեայ պատերազմի վաղորդայնին զինադուլ հռչակուած էր եւ պատերազմական գործողութիւնները պաշտօնապէս վերջ գտած : Սակայն անպաշտօն կերպով ընդհարումները կը շարունակուէին հակառակորդ ճակատներու միջեւ, փոքրիկ ընդհատումներով, առաւել կամ նուազ սաստկութեամբ :

1967 Յունիս հինգին Իսրայէլ յարձակած էր արաբական երկիրներու վրայ, առանց վերջնագիր տալու, ինչպէս կը պահանջէ միջազգային իրաւունքը, եւ առանց պաշտօնապէս պատերազմ յայտարարելու, բոլորովին անակնկալ կերպով, յանկարծակիի բերելով հակառակորդները : 1939 Սեպտեմբեր մէկին նոյն ձեւով յարձակած էր Հիթլէր Լեհաստանի վրայ :

Դիւանագիտութեան եւ միջազգային յարաբերութեանց դասական աւանդութիւնները պատմութեան անցած են այլեւս :

Արաբեւիսրայէլեան վէճը բոլորովին նոր, աննախընթաց երեւոյթ մը կը պարզէ : Արաբները պաշտօնապէս չեն ճանչնար Իսրայէլը իբրեւ անկախ պետութիւն, ուստի կը մերժեն անոր հետ միասին նստիլ կանաչ սեղանի մը շուրջ, հաշտութեան պայմաններու մասին խօսելու համար :

ՄԱԿը միջնորդի դեր ստանձնած է կողմերուն միջեւ : Սակայն փորձը ցոյց տուաւ, որ այդ միջոցն ալ լուծում մը չբերաւ հարցին :

Բազմակողմանի բարդութիւններ անել վիճակ մըն են ստեղծած :

ՄԱԿի առաքելութիւնն է՝ նախ առաջքն առնել պատերազմներու, յետոյ եթէ չըյաջողի արգիլել զինեալ բախումները, ազգամիջեան վէճերը լուծել իրաւարարութեամբ, խաղաղ միջոցներով, շահակից կողմերը գոհացնելու եղանակով :

Այս երկու պարտականութեանց մէջ ալ իր անկարողութեան ապացոյցը տուաւ Նիւ Եորքի արիսպագոսը : Դեռ աւելին. չկրցաւ գործադրել տալ 1967 Նոյեմբեր 22ին Ապահովութեան Խորհուրդին կողմէ քուէարկուած բանաձեւը, իբրեւ լուծում Մերձաւոր Արեւելքի վէճի կարգադրութեան :

(Անբախտ թուական մըն է « Նոյեմբեր 22»ը : Նոյեմբեր 22ի մըն էր (1920), որ նախագահ Ուիլսըն տուած էր Թուրքիոյ հայկական չորս նահանգները Հայաստանի Հանրապետութեան կցելու իրաւարարական վճիռը : Վճիռ, որուն գործադրութեան կը սպասէ հայ ազգը շուրջ կէս դարէ ի վեր ...) :

Լուծումի հաւանական եղանակ մը առաջարկեց Ֆրանսա, ՄԱԿի հովանիին տակ, սակայն աւելի սեղմ շրջանակի մէջ : Մերձաւոր Արեւելքի մէջ կարեւոր շահեր ունեցող չորս պետութիւններ, Մ. Նահանգները, Մեծն Բրիտանիա, Խ. Միութիւնը եւ Ֆրանսա պէտք է խորհրդակցին՝ կողմերուն կողմէ ընդունելի պատուաւոր լուծում մը գտնելու համար :

Զօրսերը տրամադիր կը թուին այս ձեւին շուրջ համաձայնելու : Սակայն կողմերը չեն ուզեր, որ առաջարկուելիք պայմանները, առանց նախապէս իրենց համաձայնութիւնը ստանալու, վերէն պարտադրուած որոշումներու հանգամանք ստանան :

1938ին Միւնիխի մէջ ուրիշ Զօրսեր — Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա, Գերմանիա եւ Իտալիա — Չեխոսլովաքիան զոհեր էին Հիթլէրի «կենսական տարածութեան » պահանջին : Իսրայէլի վարիչները վախնալով նման կարգադրութենէ մը՝ այժմէն կը յայտարարեն թէ իրենք Չեխոսլովաքիա չեն :

Քանի օրերը կը սահին, այնքան յստակ կը դառնայ Իսրայէլի նպատակը գրաւուած հողերէն մաս մը վերջնապէս պահելու մասին : Սուէզի արեւելեան ափերուն վրայ ամրութիւններ կառուցանելու ձեռնարկները ատոր ապացոյցն են :

Եգիպտացիք վտանգ մը տեսնելով իրենց ապահովութեան դէմ՝ ամբողջութեամբ կ'ուզեն արգիլել անոնց կառուցումը : Իսրայէլացիք իրենց կարգին կը փոխադարձեն՝ կարեւոր վնասներ պատճառելով Սուէզի Արեւմտեան եզերքի եգիպտական քաղաքներուն :

Միւս կողմէ Ֆէտայիներն ալ կը սաստկացնեն իրենց գործունէութիւնը, երդուընելով վար չդնել զէնքերը՝ մինչեւ Պաղեստինի ազատագրութիւնը : Չեն ընդունիր ՄԱԿի Նոյեմբեր 22ի բանաձեւը : Ու չեն ուզեր ենթարկուիլ արաբական պետութեանց որոշումներուն :

Իսկական անել վիճակ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԲ ՄՈՍԿՈՒԱ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ԿԸ ԴԻՄԷ

ՉԻՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Անսովոր, նոյնիսկ աննախընթաց քայլ մը առած է Մոսկուա, տեղեկացնելով արեւմտեան պետութիւններուն եւ Ճափոնի թէ դժուարութիւնները զորս ունի Չինաստանի հետ, շատ լուրջ են :

Արդարեւ, չին – խորհրդային սահմանային արիւնալի միջադէպէն ետք (որ, թէեւ առաջինը չէր) խորհրդային կառավարութիւնը հարկ համարեցաւ անմիջականօրէն, իր դեսպաններուն միջոցաւ յարաբերութեան մէջ մտնել Ամերիկայի, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Ճափոնի եւ մինչեւ իսկ Դաշնակցային Գերմանիոյ կառավարութեանց հետ : Այս վերջին պարագան մանաւանդ աւելի քան զարմանալի է :

Կ'ըսուի թէ Փարիզի խորհրդային դեսպանը՝ Վալերիան Զորին, նոյնիսկ «դեղին վտանգի» մասին խօսած է : Նոյն ատեն խորհրդային մամուլը յարատեւօրէն կը « պայմանաւորէ» հանրային կարծիքը : Բոլոր թերթերը կը ծանրանան չին – խորհրդային տարակարծութեանց վրայ եւ անշուշտ շահեկան է երեւոյթը եւ պարզուած պատկերն ալ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ համայնավարին վախը իրմէ աւելի համայնավարէ մը ...:

Կոմունիստ պարբերականը կը գրէ. չին համայնավարութեան մասին . — «Ժողովուրդը Մաոյականներու կողմէ կը նկատուի իբրեւ նիւթը « առաջնորդին » գործունէութեան : Մաօ կը յայտարարէ թէ չին ժողովուրդը «սպիտակ թուղթ » մըն է, որու վրայ «մեծ ղեկավարը» ըսքանչելի պատկերներ կը գծէ, կարճ՝ մարդուն դերը զերոյի իջած է» :

Դէպերու կարծիքով, երբ Մոսկուա Արեւմուտքը իբրեւ վկայ կը բռնէ իր նպատակն է .— Ա) Փաստել իր խղճի հանգստութիւնը աշխարհի առջեւ : Բ) Դէմ դնել Չինացիներու ըսածներուն, որոնց բացատրութիւնը սահմանային միջադէպին մասին, սկսած է հող գտնել բազմաթիւ մայրաքաղաքներու մէջ : Գ) Ցոյց տալ որ միջադէպը հարկ եղածին չափ ծանրակշիռ եղած է եւ կը սպառնայ միջազգային արձագանգներ ունենալ : Դ) Սարսափեցնել այսպէս իր հաւատարիմները որպէսզի, յետագային, անոնց ներկայացնէ ծրագիր մը, համայնավար կուսակցութեանց վեհաժողովին ; ծրագիր մը որ կը ձգտի գլխաւորաբար միանգամընդմիշտ ջնջել «չինական ձեւի համայնավարութիւնը » :

Անկարելի չէ նաեւ որ Մոսկուա, այս ձեւով ուզէ յառաջացնել Մոսկուա – Ուաշինկթըն բանակցութիւնները : Կ'ըսուի թէ Նիքսըն Մոսկուա պիտի երթայ Ապրիլին : Այս լուրը հասած է Պելկրատէն, բայց Սպիտակ Տան բանբերը ճշդած է թէ այժմ, նախագահը ճամբորդութեան ոչ մէկ ծրագիր ունի :

ԿՈՄԻՏԱՍԻ 100-ԱՄԵԱԿԸ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Խորէն Ա. Կաթողիկոսի եւ նախաձեռնութեամբ «Համազգային » Երաժշտական Կեդր. Յանձնախումբի, Կիրակի, 9 Մարտ, երեկոյեան ժամը վեցին, ամերիկեան համալսարանի «Ձեփըլ»ին մէջ տեղի ունեցաւ Կոմիտասի ծննդեան հարիւրամեակին նուիրուած յիշատակի հանդէսը :

Ներկայ էին Խորէն Կաթողիկոս, Կաթողիկէ Հայոց Պատրիարք Իգնատիոս – Պետրոս ԺԶ. Պաթանեան, Լիբանանահայոց առաջնորդ Տաճատ Արք. Ուրֆալեան, Թեհրանի Հայոց Առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեան, Հալէպի Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդ Գէորգ Արք. Լայիքեան, Կաթողիկէ պատրիարքարանի ընդհ. փոխանորդ Մեսրոպ Եպիսկ. Թէրզեան, Դրան Եպիսկոպոս Գարեգին Եպիսկ. Սարգիսեան, պետական երեսփոխան Պ. Մովսէս Տէր – Գալուստեան երեւելի ազգայիններ եւ երկսեռ հասարակութիւն մը, որ ծայրէ ծայր լեցուցած էր ընդարձակ սրահը :

Յանձնախումբի կողմէ բացման խօսքը կատարեց Պ. Գէորգ Գանտահարեան : Ամփոփ գիծերու մէջ ներկայացուց Կոմիտասի կեանքն ու գործը : Ընդգծեց արժանիքները :

Բանախօսեց Գարեգին Եպիսկ. Սարգիսեան : Ներկայացուց Կոմիտասի կատարած մեծ դերը :

Երգիչ Կարապետ Զատրեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Տիկին Մելինէ Թնճուկեանի, ապրումով մեներգեց «Գարուն ա», «Քելէ, Քելէ»ն եւ «Ծիրանի ծառը » :

Կոստան Զարեանի «Աստուածք մեռած բանաստեղծի համար»ին խմբական արտասանութիւնը կատարեցին Դպրեվանքի սաները :

Երգչուհի Տիկին Արփինէ Փեհլիվանեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Տիկին Մելինէ Թնճուկեանի, խոր ապրումով մեներգեց «Տըլէ եաման»ը, «Կաքաւիկ»ը եւ «Կռունկ»ը :

Երաժշտագէտ Պ. Օննիկ Սիւրմէլեանի ղեկավարութեամբ, լարային նուագախումբը նուագեց «Հոյ Նազան»ը, « Այ այլուղ»ը, «Ալագեազ»ը, «Հարբրան»ը եւ «Էջմիածնի պար»ը : Այս վերջինը կրկնուեցաւ :

Խմբավար Պ. Գէորգ Գանտահարեանի ղեկավարութեամբ՝ «Կանաչեան» երգչախումբը խմբերգեց «Սուրբ Սուրբ»ը, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, «Սարերի վրով գնաց »ը, «Այ աղջիկ – Անձրեւ եկաւ»ը եւ մեծ յաջողութեամբ՝ «Կալի երգ »ը :

Բանախօս ու արուեստագէտներ՝ գնահատուեցան բուռն ծափերով :

Փակման խօսքը ըրաւ Հայրապետը : Հոգեկան գոհունակութեան եւ վայելքի գեղեցիկ պահ մը եղաւ այս երեկոն, — ըսաւ Կաթողիկոսը : Գործադրուած յայտագիրը լաւագոյնս ներկայացուց հայ երաժշտութեան մեծ քուրմին՝ անմահն Կոմիտասի կեանքը եւ անոր կատարած սքանչելի գործը :

«Հայ ժողովրդական երաժշտական կալուածէն ներս, Կոմիտաս վարդապետ եղաւ այն անձնաւորութիւնը, որ գիտցաւ եւ կրցաւ հաւաքել գրեթէ անճանաչելի դարձած մեր երգերը, զտեց, մշակեց զանոնք եւ իբրեւ երաժշտական ընտիր գոհարներ՝ ներկայացուց հայ ժողովուրդին :

« Բարձրօրէն կը գնահատենք «Համազգային»ի Երաժշտական Կեդր. Յանձնախումբը իր այս գեղեցիկ նախաձեռնութեան համար : Կ'օրհնենք անմահն Կոմիտասի անթառամ յիշատակը : Կ'օրհնենք բոլոր ծառայողները եւ սպասարկուները, որոնք նուիրուած են հայ երաժշտութեան եւ հայ մշակոյթին » :

Հանճարեղ Կոմիտասի ծննդեան հարիւրամեակին նուիրուած յիշատակի այս փառաշուք հանդէսը յարգանքի տպաւորիչ պահ մը եղաւ :

×

Կոմիտասի ծննդեան հարիւրամեակին նուիրուած ցուցահանդէսին բացումը տեղի ունեցաւ Ուրբաթ, 7 Մարտ, երեկոյեան ժամը 7ին, «Կալըրի Մանուկ»ի սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ. – Հ. Ե. Ը. Հայ Համալսարանական Ուսանողներու Միութեան Մշակութային Յանձնախումբի :

Ցուցադրութեան դրուած են Կոմիտասի մեծադիր մէկ լուսանկարը, որուն վրայ ստորագրած է Կոմիտաս եւ նուիրած՝ իր մէկ բարեկամին, Ալեքսանդրիա : Նկարին տակի ձօնը Կոմիտասի ձեռագիրն է : Նաեւ՝ 26 նկարներ, գործ՝ Փօլ Կիրակոսեանի, Կիւվի, Աբրահամ Գուրգէնեանի, Լիւսի Թիւթիւնճեանի, Գրիգոր Մոմճեան, Լիւսի Կէօչէրեանի, Յարութիւն Թոռոսեան, Եասմինի, Սիմոն Պալթաքեան Մարթայեանի, Սեդա Մանուկեանի, Անդրանիկ Ազնաւուրեանի եւ Խաչիկ Ֆերմանեանի :

Կոմիտասի հեղինակութիւններէն ներշնչուած նկարներ են, Կոմիտասի ապրումները : Կը ներկայացնեն՝ «Կռունկ»ը, «Անտունի»ն, «Կուժն առայ ելայ սարը», « Անձրեւ եկաւ շաղալէն», «Արեւ բացուեց թուխ ամպերէն», «Սիրտս այրում ա», «Շողեր ճան», «Կոմիտասի ներաշխարհը», «Կոմիտաս կ'երազէ», «Անձկութիւն», «Երազ», «Քոմբողխոխոն», «Միւդիք քօղմիք», «Օրկ միփիքալ», «Մենութիւն մահուան սեմին», «Կոմիտասի մուսան», «Կոմիտաս» եւայլն :

Գնահատելի աշխատանք մը՝ արուեստի օտար վարժարաններու մէջ իրենց զարգացումը ստացած հայ արուեստագէտներու կողմէ :

Սակայն, բացի քանի մը ուշադրաւ պաստառներէ, միւսները, մեզի ծանօթ հանճարեղ Կոմիտասը իր խորհուրդով չէին դրսեւորած : Կարծես թէ Կոմիտասի կեանքն ու գործը լաւապէս ուսումնասիրուած չէին :

«ԱԶԴԱԿ»

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈՄՓԻՏՈՒ եւ կինը ճաշի հիւրերը եղած են տը Կոլի, Չորեքշաբթի իրիկուն Էլիզէ : Ներկայ եղած են նաեւ Տէր եւ Տիկին Տըպրէ : Կը կարծուի թէ նախագահը ուզած է հրապարակաւ ցոյց տալ թէ վստահութիւն ունի միշտ իր նախկին նախարարապետին եւ կարեւորութիւն չի տար Մարքովիչի խնդրին առթիւ եղած ըսի – ըսաներուն :

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԻՆՉԵ՛Ր ԿԸ ՊԱՏՄԷ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ

Բ.

Ան, հայ լեզուն, իր Ե. դարու ոսկեդինիկ շրջանովը, ուր անգիրէն դրաւոր լեզուի բարձրանալով գրականացաւ, այն վերին աստիճանի կանոնաւոր, զմայլելի կերպով կատարելագործուած՝ անակնկալ ճոխութեամբը որով կը յայտնուի այդ դարուն, պերճաբարբառ կը պատմէ, կը վկայէ այն բարձր քաղաքակրթութիւնը՝ որուն յաջողած էր հասնիլ հայ ցեղը: Ազգի մը լեզուն ջինջ հայելին է անոր քաղաքակրթութեան եւ զարգացման մակարդակին, վասնզի լեզուն իսկ ինքնին արդէն ստեղծումն է քաղաքակրթութեան, որուն օրըստօրէական զարգացման պահանջներուն համեմատ օրէ օր կը ճոխանայ, եւ ցորչափ ժողովուրդի մը կեանքի պէտքերը կ'աւելնան, կ'այլադանուին, կը բարդանան, ցորչափ անոր մտածողութիւնը կը սրի, կ'ընդարձակի, զգացումներն ու ճաշակները կը նրբանան, նոյն համեմատութեամբ ալ լեզուն ինքզինք կը ճոխացնէ՝ իրերու, գաղափարի նրբերանգներու, նորանոր բարդ զգացումներու համար նոր նոր բառեր յերիւրելով, նորաստեղծելով, պատշաճեցնելով: Միեւնոյն կերպով, ցորչափ ազգի մը քաղաքակրթութիւնը անկման կը մխի, լեզուն ալ անոր հետ յետաշրջական ընթացք մը կ'առնէ. օրէ օր կ'աղքատանայ, կ'անշքանայ, կը ռամկանայ, միշտ մնալով հաւատարիմ հայելին զինք խօսող ժողովուրդին քաղաքակրթութեան: Եւ աւա՜ղ, հայ լեզուն ալ՝ Ե. դարու մեծապայծառ, արփաշող շրջանէն վերջ՝ օրէ օր կրած շիջելափառ անկումը, օրէ օր ենթարկուած ողորմելի ռամկացումը մինչեւ անցեալ դարու սկիզբները ուր տեղի ունեցաւ լեզուին վերածնումը՝ աշխարհաբարի կաղապարին մէջ նորաձուլուած եւ Փրանսական գրականութեան կենսունակ հիւթերովը պատուաստուած արդի հայերէնով, այդ անկման շրջանի լեզուն ալ կը յատկանշէ հայ քաղաքակրթութեան աստիճանական անկումը՝ հալածանքի, դժբախտութիւններու, ճակատագրական ողբալի հարուածներու ազդեցութեան տակ:

Ու դեռ ասոնք մեր ցեղի կեանքին ընդհանուր ու լայն հատուածակողմերն են, զոր կը ցոլացնէ հայ լեզուն: Ան, հայ լեզուն մեր հին կեանքէն մանրամասնութիւններ, պզտիկ ջնջին բաներ, հէքեաթունակ դէպքեր ալ կրնայ պատմել ու պատմած իսկ է: Ունի բառեր որ մեր ցեղին մէկ հին հաւատալիքը կ'անդրադարձնեն, բառեր, որ հին սովորութիւն մը կը պատմեն, բառեր ու ոճեր՝ որ պզտիկ, սիրուն աւանդավէպեր կը խտացնեն իրենց մէջ. վերջապէս մեր բոլոր հին ըմբռնումները, սովորութիւնները, կրօնքը, նախապաշարումները, մէկ խօսքով բովանդակ ժառանգական հոգեբանութիւնը կը կարդացուի անոնց մէջ:

Եւ տակաւին բան մը չեն ինչ որ մինչեւ հիմա հայ լեզուն կամ անոր բառերը պատմած են մեզի մեր անցեալ կեանքէն. գիտնական հետաքննին ուսումնասիրողներու ձեռքին տակ անոնք մէկիկ մէկիկ կը քննուին, կը վերլուծուին, կը բաղդատուին ճիշդ ինչպէս բուսաբան մը կը քննէ բոյսերը. հետզհետէ անոնք պիտի բանան մեր առջեւ իրենց հաւատարմօրէն պահպանած դարաւոր գաղտնիքները, եւ մեզի պիտի պատմեն ա՛լ աւելի զարմանալի, անակնկալ բաներ...:

Սիրենք մեր լեզուն եւ գիտակից ըլլանք թէ անոր ամէն մէկ բառին ու ոճին վրայ ու մէջն ու չուրջը մեր ցեղին կեանքէն, անոր արիւնէն ու միսէն, սիրտէն ու հոգիէն, փառքերէն ու դժբախտութիւններէն՝ եթէ ներելի է ըսել, հոսանուտային աննիւթական մասնիկ մը, բան մը կառչած է ու կը սաւառնի անտեսանելի կերպով, ինչ որ կրնայ տեսնուիլ, յայտնուիլ այն պայծառատես միտքերուն, որոնք լեզուաբանական հոգեչափութեամբ օժտուած են...

ՅՈՎՀ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Կ. Պոլիս, 1910

ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ ՀԵՏ ԱՓՐԻԿԷԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Ժամը 20.30ն է: «Վօկ» սինեմային մուտքի դուռները կը բացուին: Առաջին մտնողներէն մէկն ալ ես եմ: Ինծի տրամադրուած աթոռը կը գրաւեմ առաջին շարքի վրայ եւ տեղէս չեմ շարժիր մինչեւ երգահանդէսին վերջանալը: Քառասունեւհինգ վայրկեանէն աւելի կը տեւէ սրահին բերնէ բերան լեցուիլը: Ակնարկ մը ներկաներուն վրայ:

Զատ կառավարութեան կողմէ կրթութեան եւ արուեստից նախարարները, բազմաթիւ երկիրներ եւ պետութիւններ ներկայացնող դիւանագիտական եւ դեսպանական կազմերը, քաղաքիս Եւրոպացի եւ տեղացի ընտրանի դասակարգ մը, եւ «աղ պղպեղ» հոծ բազմութիւն մը, կազմուած մեծ մասամբ երիտասարդ ու արդիական երգի մոլեռանդ տարրերէ:

Երկուքուկէս ժամ տեւող այս երգահանդէսի ընթացքին, մեր ջերմարդկային Ազնաւուրը կը հրապուրէ, կը յուզէ եւ կը զուարճացնէ բոլոր ներկաները անխտիր, իրեն հետ կ'ապրինք՝ իր բառերուն եւ մեղեդիներուն ազդեցութեան տակ՝ այն կեանքը, զոր կը պարտադրէ ան մեզի բացարձակ լռութեան մը մէջ, մանաւանդ երբ կ'երգէ ան իր հոգիին ամբողջ էութեամբը «Լա Մամմա»ն, «Լա Պոհէմ» եւ «Ամրնէ մուա»ն: Հանդէսին վերջաւորութեան, աջէն ու ձախէն կ'իմանամ կարգ մը քննադատութիւններ որոնք՝ մերթ կը հրճուեցնեն եւ մերթ ալ կը տխրեցնեն ու կը զայրացնեն զիս:

«Ուրիշ շատեր ներկայացան մեզի այս բեմին վրայ, բայց Ազնաւուր գլեց ու անցաւ բոլորը»:

«Ազնաւուր յուսախաբ ըրաւ զիս: Փարիզի «Օլիմփիայի» բեմին վրայ իմացած եմ զինքը, ան այլապէս կը գերազանցէր ինքզինքը այն ատեն քան այսօր»:

«Շատ սիրեցի զինքը, սքանչելի երգեց»:

«Իր երգերուն բառերը լաւ են, բայց եղանակները մեծ բան մը չեն արժեր, իսկ ձայնը այնքան ալ հաճելի չէ»:

Բնաւ յաւակնութիւնը չունիմ եւ ոչ ալ կը համարձակիմ քննադատի իմ կարծիքս յայտնել այս էջերուն վրայ, Ազնաւուրի նման միջազգային «վըտէթ»ի մը արուեստին մասին: Պէտք է ճանչնալ ու հասկնալ զինքը: Թափանցել երգիչին զգացումներուն եւ ապրումներուն: Երբեմն մագլցիլ անոր հետ դէպի իր արուեստի գեղեցկութեան արփաւէթ կատարը եւ երբեմն խորասուզուիլ մինչեւ յատակը անոր ալեկոծ հոգիին, որովհետեւ Ազնաւուր անբոխավառ «իէ-իէ» երգիչ մը չէ բնաւ. այլ ինքզինքը լրջօրէն պարտադրող ամբողջական արուեստագէտ մը, դասական անգնահատելի արժէք ներկայացնող նկարի մը չափ:

×

Կէս գիշերը անց էր երբ հրաժեշտ առի իրմէ ջերմօրէն շնորհաւորելէ յետոյ իր յաջողութիւնը:

Յանդավառ տպաւորութիւններուս եւ յուզումներուս ծանրութեան ներքեւ ընկճուած տանս սեմէն ներս մտայ: Քունս կորսնցուցած էի: Երկար ակնարկ մը նետեցի՝ փոքրակազմ՝ սակայն հոգիով գերազանց այդ էակին կորած ճամբուն վրայ վերջին այս 15 տարիներու ընթացքին, տարակոյս չկայ որ ան հսկայ աշխատանք է դրած իր գործին մէջ:

Յաջորդ առտու նորէն պանդոկ գացի մեր հիւրը տեսնելու: Ժամը 9ը չէր տակաւին երբ բարեւեցի զինքը, նախաճաշի նստեր էր ան իր ընկերներուն հետ:

— Շարլ, կը ներէք որ պիտի չկարենամ ընկերանալ ձեզի գետաձիները տեսնելու, ստիպուած եմ հիւրանոցի ճաշարանապետին հարկ եղած հրահանգները տալ կէսօրուան ճաշը պատրաստելու համար: Ուրեմն ժամը 12.30ին կը տեսնուինք:

— Արդէն երկար պիտի չտեւէ այս արշաւանքը, կէսօրէն առաջ պէտք է վերադարձած ըլլանք, ժամը 14.30ին կանչուած եմ օդակայան եւ ժամը 15.30ին Փարիզ կը մեկնինք: Հետեւաբար հազիւ երկու ժամ կրնանք տրամադրել ճաշի եւ մեր պայուսակները պատրաստելու:

Երեք մեքենավար նաւակներով խումբը մեկնեցաւ «Շարի» կոչուած լայն գետին վրայ դէպի «Զատ» լիճին ուղղութեամբ: Այս գետը, որ Ֆօր - Լամի քաղաքի երկայնքին արծաթահոս երիզը կը կազմէ արեւին տակ լուսաւոր, երկիրս գրեթէ անապատային բնութեան զարդ մը կը շնորհէ՝ իր հունին երկու ափերուն՝ խիտ բուսականութիւն ստեղծելով. զարմանազան տեսակի ձուկեր մեծ ու պզտիկ, կոկորդիլոսներ և գետաձիներ կը վխտան անոր ջուրերուն մէջ, սակայն այս վայրենի անասունները չեն համարձակիր քաղաքին մօտենալ գետին վրայ շատ երթեւեկ ըլլալուն, պէտք է քանի քիլոմեթր նաւարկել հանդիպելու համար անոնց:

Ճիշդ կէսօրին Ազնաւուր արդէն պանդոկ վերադարձած էր իր ընկերներուն հետ գոհունակ սրտով, բազմաթիւ գետաձիներու հանդիպած էին անոնք գետին մէջ եւ անոր ափերուն վրայ:

Կէս ժամ վերջը քաղաքին տասնեակ մը հայերը եկան ու զիս գտան պանդոկի հիւրասրահին մէջ: Ակներեւ ուրախութիւն մը կ'արտայայտէին անոնց դէմքերը, հպարտ էին բոլորն ալ Շարլ Ազնաւուրեանին սեղանակից ըլլալուն:

Ժամանակը կարճ էր: Ամէնքս ալ գրաւեցինք մեր տեղերը մեզի համար յատկապէս պատրաստուած սեղանին շուրջ:

Ազնաւուրը, իր բեմայարդար Լեւոնը եւ իր նուագախումբին վարիչ Հանրի Պիրսը: որ միակն էր մեր մէջ իբրեւ ֆրանսացի, եկան շուտով մեզի միանալու: Ընդամէնը 12 հոգի եղանք:

Պարտականութիւնս էր մեր թանկագին հիւրերուն ներկայացնել մի առ մի հայ գաղութիս անդամները:

— Տէր եւ Տիկին Սուրէն Վանեան՝ երկրիս նախագահին անձնական բարեկամը՝ Տէր եւ Տիկին Արմենակ Սալբեան եւ իր եղբայրը Նուպար, Պ. Կարապետ Թօփալեան՝ Ֆօր - Արշամպօ քաղաքէն, ուր հաստատուած է ան իր կնոջ հետ եւ այսօր պատահմամբ մեր մէջ կը գտնուի, բոլորն ալ թրանսբորով կը զբաղին: Տիկին Հերմինէ Սիւլահեան՝ տեղւոյս Ամերիկեան դեսպանատան մէջ քարտուղարուհի է: Տիկին Գազանճեան, Գահիրէէն եկած իր քրոջը, Տիկին Սիւլահեանին այցելութեան եւ ես: Տէր եւ Տիկին Աւետիս Սիմիթեան եւ Պ. Նշան Համալեան ցաւ յայտնեցին որ, կարգ մը պատճառներով պիտի չկրնան օգտուիլ այս երջանիկ հանդիպումէն:

Այս առթիւ ոգեկոչեցին նաեւ ամէնքին պատուական Հայուն՝ Օննիկ Սիմիթեանին յիշատակը ըսելով:

— Շարլ, այս Պ. Վանեանին մօրեղբայրն էր այդ անձը, նիւթական եւ բարոյական բարձր դիրքի հասած, այս երկրին մէջ՝ երեսուն երեք տարիներէ ի վեր, ասկէ երեք տարի առաջ հոգին յանձնեցինք անոր մարմինը: Այն գեղեցիկ շատրուանը զոր ցոյց տուին երէկ ձեզի քաղաքիս մեծագոյն հրապարակին մէջ-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Երիտասարդը ցատկեց երկաթուղիի գծին վրայ ու եկաւ միացաւ Սալիհայի ու իր ընկերոջ եւ երեքը միասին սկսան վազել դէպի պուլկարական գերեզմանոցը, որ կայարանին դէմը կը գտնուի:

Ոչ ոք համարձակեցաւ զանոնք հետապնդել:

Հրազէնի այս պայթումները բազմութիւն հաւաքած էին կայարանին մէջ, գետին փռուած երեք անձերուն շուրջը:

Քիչ ետքը մէկ քանի ոստիկաններ ալ հասան եւ բազմութիւնը ճեղքելով մօտեցան գետինը տարածուած երեք անձերուն, որոնց ոչ ոք համարձակած էր տակաւին ձեռք դպցնել:

Ոստիկան մը ծռեցաւ ու լրտեսին ուսերէն բռնելով վեր վերցուց:

— Մեռած է, ըսաւ, ճակտէն զարնուեր է:

Յետոյ միւսներն ալ քննելէ ետք յայտարարեց.

— Ամէնքն ալ մեռեր են, զարնողը կ'երեւայ որ ճարտար նշանառու մըն է եղեր, մէյ մէկ հարուածով վայրկեանապէս սպաններ է... ու ամէնքն ալ իրենց գլխէն զարնուեր են...:

— Ես տեսայ զարնողը, ըսաւ ներկաներէն մին, Առնավուտ գիւղացի մըն էր:

— Բայց ի՞նչ պատահեցաւ, հարցուց ոստիկաններէն մէկը:

Ներկաներէն ոչ ոք կրցաւ որոշ պատասխան մը տալ: Եղելութիւնը այնքան արագ ու անակնկալ կերպով կատարուած էր որ կայարանը գտնուողներէն ոչ մէկը կրցած էր բան մը հասկնալ:

Հետզհետէ հասան հարցաքննիչ դատաւորը, ոստիկանապետը եւ ուրիշ պաշտօնական անձեր եւ նախնական քննութիւն մը կատարելէ ետքը, վերջապէս մտածեցին ոճրագործը հալածել:

— Առնավուտ գիւղացին իր ոճիրը գործելէ ետքը, յայտարարեց այն անձը, որ քիչ առաջ խօսք առած էր եւ որ ամէնէն տեղեակը կը թուէր, կնոջ մը հետ փախաւ դէպի պուլկարական գերեզմանոցը եւ անյայտ եղաւ:

— Ուրիշ անձ մըն ալ միւսին հետ էր, ըսաւ մէկը:

— Այո, այո, ուրիշ երիտասարդ մըն ալ իրենց ընկերացաւ, ռեվոլվէրը ձեռքը, սպառնալով ետեւնուն վազողներուն:

Պուլկար գերեզմանոցէն անդին անտառոտ լեռներ կը բարձրանային, փախստականները արդէն մինչեւ հիմա ժամանակ ունեցած էին մինչեւ հոն երթալու, այնպէս որ խուզարկութիւնը բաւական դժուարին պիտի ըլլար, այսուհանդերձ քոմիսէր մը, մէկ քանի ոստիկաններով, իսկոյն մեկնեցաւ դէպի այն կողմը ուր դիմած էին երեք անձերը:

— Քանի որ հետերնին կին մը կայ, յայտարարեց ոստիկանապետը, այդ մարդիկը շուտով չեն կրնար յառաջանալ եւ անյայտ ըլլալ... վստահ եմ որ շատ չանցած զիրենք ձեռք պիտի կրնանք ձգել:

Այս դէպքը իսկոյն տարածուեցաւ ամբողջ քաղաքին մէջ եւ մեծ յուզում յառաջ բերաւ: Միայն թէ ոչ ոք կարող կ'ըլլար եղելութիւնը որոշապէս ըմբռնել: Սպաննուած անձերը անծանօթ էին Իսքուպի մէջ, թէեւ երկուքը իրենց հագուստներէն կը ճանչցուէին թէ մին քոմիսէր եւ միւսն ալ ոստիկան էր: Անծանօթ էր նաեւ սպանութիւնը գործող Առնավուտ գիւղացին, ինչպէս նաեւ օտարական կինը որ քրիստոնեայ ըլլալ կը թուէր: Չէին կրնար բնաւ բացատրել թէ ի՛նչ առնչութիւն կրնար ունենալ Ալպանացի գեղջուկի մը եւ առաջին կարգով ճամբորդող Եւրոպացի կնոջ մը միջեւ:

Ու ամէն մարդ իր ուզած մեկնութիւնը կուտար այդ տարօրինակ դէպքին:

Փախստականները գտնելու համար գացող խումբը ձեռնունայն վերադարձաւ, չորս հինգ ժամ լեռներուն մէջ թափառելէ ետքը:

Իրիկուան դէմ սակայն Սելանիկի հետ փոխանակուած հեռագիրներ խնդիրը լուսաբանեցին: Սպաննուածներուն եւ փախստականներուն ինքնութիւնը երեւան ելաւ, նոյնպէս հասկցուեցաւ թէ կնոջ միացող երրորդ անձը Նուրի պէյն էր, երիտասարդ սպայ մը որ վերջերս Սելանիկէն եկած էր ազատական գաղափարներով:

Իրիկունը, կայարանին մօտերը գտնուող երգեցիկ սրճարաններուն մէջ, ուր ընդհանրապէս ըմպուորականները կը յաճախէին, խօսակցութեան ընդհանուր նիւթը այդ երրեակ սպանութիւններն էին. Սալիհա Հանըմի անունը ամէնուն շրթունքին վրայ էր: Երիտասարդները խանդավառուած բարձրաձայն գովքը կ'ընէին թիկնապահ Մէհմէտ փաշայի, որ չէր վարանած լրտեսը ու ոստիկանները սպաննել՝ յեղափոխուհին ազատելու համար:

— Ահա գեղեցիկ օրինակ մը որուն մենք ալ պէտք է հետեւինք, ըսաւ ենթասպայ մը, երբ մեր անձը կամ մեր ընկերները ձերբակալուելու վտանգին մէջ կը գտնուին:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. - 78)

տեղը, այդ անմոռանալի Հայուն նուէրն է տեղւոյս քաղաքապետութեան, եւ որ 1962ին արժեց աւելի քան տասը միլիոն հին ֆրանք :

Կը զգայի թէ գոհունակութեամբ լեցուած էր անոր սիրտը, հաճոյքով կը լսէր ամէն մէկուն հարցումը եւ իր գնահատելի պատրաստաբանութեամբ՝ կը պատասխանէր ամէնուն : Ուրախ էր ան, Ափրիկէի կորսուած այս անկիւնը, շրջապատուած ըլլալուն այդքան Հայերու տաքուկ շունչովը : Ճիշդ այդ պահուն էր՝ երբ նկատեցի թէ բան մը կը փոխուէր մէջս, երբեք չէի զգացած ինքզինքս այդքան մօտիկ մեր պատուական հիւրին սրտին ու հոգիին որքան այդ վայրկեաններին : Բաժակս վերցուցի եւ առաջարկեցի խմել անոր կենացը եւ իր կատարեալ յաջողութեանը :

Առկէ վերջ, դէմ դիմաց նստած, աւելի մտերիմ եղաւ մեր խօսակցութիւնը :

— Սիրելի Շարլ, ըսի իրեն, եթէ նոյնիսկ չես կարդացած, հաւանաբար իմացած ես որ, մենք ալ ունեցած ենք արժէքաւոր բանաստեղծներ, վիպական կամ իրապաշտ, որոնք քեզի պէս երգած են բնութիւնը, կինը, սէրը եւ մարդկային հոգեբանութեան երջանիկ եւ տխուր պահերը, եւ տուի իրեն քանի մը օրինակներ, ինչպէս՝ Ռուբէն Որբերեանի «Գիւղին ճամբան», Դանիէլ Վարուժանի «Հարճը», Ռուբէն Սեւակի «Պզտիկ աղջիկ մ'ինծի կ'ըսէ»ն, Վահան Թէքէեանի «Բու'լիշատակն այս գիշեր»ը կամ «Բարձրացիր բարձրացուր»ը, ինչպէս նաեւ Հայաստանի մէջ այժմ ապրող բազմաթիւ ուրիշ հայ բանաստեղծներ, որոնց քերթուածները կրնան հասնիլ Միջազգային գրականութեան արժէքի բարձրութեան: Չե՞ս կարծեր որ՝ եթէ ասոնցմէ մէկ քանի հատը ազատօրէն թարգմանենք ֆրանսերէնի, կրնաս մեղեդիներ դնել անոնց եւ երգել զանոնք աշխարհի զանազան բեմերու վրայ: Այս ձեւով՝ մեր գրականութեան գոհարներն ալ կը ճանչցնես օտար ազգերուն :

— Ո՛չ, բարեկամ, եղաւ անոր կտրուկ պատասխանը: Իմ քերթուածներս միշտ ես է որ կը գրեմ, անոնց եղանակները ես կը դնեմ եւ ես կ'երգեմ զանոնք բեմերու վրայ : Ուրեմն, այս ձեւով կ'ապրիմ իմ սեփական եւ ինքնուրոյն աշխարհս՝ որուն մենաշնորհը միայն ինծի է տրուած :

— Շատ ճիշդ է, իրաւունք ունիս Շարլ: Քեզի պէս կատարեալ էակ մը որ միեւնոյն ժամանակ թէ բանաստեղծ է թէ երաժիշտ, թէ երգիչ է եւ թէ դերասան ճանչցուած աշխարհիս ամէն կողմ, անշուշտ թէ պէտք չունի ուրիշներու գաղափարներուն եւ զգացումներուն, ճոխացնելու համար իր արուեստին՝ արդէն այնպէս առատ եւ գեղեցիկ՝ քանակն ու որակը :

— Շնորհակալ եմ որ իմ արժանիքներս թուեցիր, հայրենակից, միջամտեց ան, սակայն երկու ուրիշ արժանիքներ ալ ունիմ զորս մոռցար յիշելու : Գիտցիր որ նախ վաճառական մըն եմ եւ երգի արուեստս արհեստի վերածելով՝ դրամ կը շահիմ, եւ երկրորդ՝ հաշտարար մըն եմ, քանի որ երգովս կը հաշտեցնեմ զիրար չհասկցող մեր կուսակցութիւնները եւ եթէ ուզեն, նոյն իսկ իրարու քաղաքականօրէն թշնամի ազգերը :

Որքա՜ն ճիշդ էին անոր այս խօսքերը : Միթէ երգի արուեստը բարձր չէ՞ այդ անստոյգ իրականութիւններէն, որոնք կը խուլեն ու կը վտանգեն մարդոց եւ ազգերու երջանկութիւնը :

— Այդ մասին, Շարլ, առիթը պիտի ունենամ հաւանաբար Փարիզի մէջ քեզի հետ խօսակցելու, սակայն թոյլ տուր որ շարունակեմ մտածումս :

Դուն արդէն մեծապէս կը սատարես քու սիրելի ազգիդ ու ժողովուրդիդ : Ձեռքի վրայ կրնանք համրել քեզի պէս իրենց ժողովուրդը միջազգայնացնող Հայու զաւակներ : Քաղաքական աշխարհի մէջ ունեցանք Միկոյեան մը, գիտական աշխարհի մէջ ունինք Վիքթոր Համբարձումեան մը, գրականութեան մէջ՝ Ուիլեամ Սարոյեան մը եւ Հանրի Թրուաեա մը, շարժապատկերի արուեստի մէջ՝ Ռուբէն Մամուլեան մը եւ Հանրի Վերնէօյ մը, նկարչութեան մէջ Գարզու մը եւ Ժանսէմ մը եւ երաժշտութեան մէջ Արամ Խաչատուրեան մը, Գոհար Գասպարեան մը եւ Ազնաւուր մը :

×

Ճաշը վերջացած էր ժամը 14·30ին: Բոլորս ալ օդակայան մեկնեցանք ճամբու դնելու մեր բարեկամ Ազնաւուրը եւ իր խումբը :

Էր Աֆրիկէի հսկայ օդանաւը «Ասփալթին» վրայ փռուած կը հեւար : Ճամբորդները կարգով կը ներկայանային ոստիկանութեան եւ մաքսատան պաշտօնեաներուն՝ վերջացնելու համար այդ գրասենեակներուն պատրաստած վերջին ձեւակերպութիւնները :

Երբ իրեն հարցուցին իր տպաւորութիւնները Ֆոր – Լամիի մասին, ըսաւ ան ինծի. «Այս քաղաքը ամէնէն անուշիկը գտայ, եւ շատ հաճելի օր մը անցուցի մանաւանդ գլխ դուրդուրանքով շրջապատուած հայրենակիցներուս հետ »:

Ա. Գ.

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Կեանքը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ գոյութեան պայքար մը, այն վստահութեամբ՝ թէ ի վերջոյ պիտի յաղթուինք

ՇՈՓԵՆՀԱՈՒԷՐ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Կիրակի, Մարտ 2, յայտագրին համաձայն ժամը ճիշդ 16·30ին բացուեցաւ Պէշիկթաշլեան – Ալէմշահ սրահի թատերաբեմին վարագոյրը : Երկրորդ դասարանի աշակերտներէն Տարօնեան Ալեքսան, Տարօնեան Էլլա, Սողոմոնեանց Վիգէն եւ Օրթաքէօյլի Սարգիս ներկայացուցին «Օն տըմանտ էօն պանտի» երկու արարով ֆրանսերէն զաւեշտը, զուարթութեամբ համակելով ներկաները :

Ներկայացուած երկրորդ գործը, հայերէնով, որ յայտագրին գլխաւոր մասը կը կազմէր, գլեց անցաւ ամէն ակնկալութիւն : Սահուն հայերէնով, վարժ իրենց դերին բեմ եկան Մուրատեանի աշակերտները եւ երկուքուկէս ժամ տեւողութեամբ ներկայացուցին Չարլզ Տիքընսի «Օլիվըր Թուիսթ»ը :

Պատանի դերասաններէն Քրիստիան Քիւրէմիտճեան, Սիքս աւազակին դերով, դերասանական յատկութիւններ ցուցաբերեց : Վարուժան Մինթանճեան, Օլիվըր Թուիսթի դերին մէջ, կրցաւ ապրիլ ու ապրեցնել այդ անմեղ մանուկին հոգեկան վիճակը : Վասիլեան Նազարէթ, Արթինեան Պատրիկ, Եալընեան Աւետիս, Սանոսեան Արման, Զազուկեան Պետրոս, Սարգիսեան Սեւան, Անուշեան Սարգիս, Թուֆանեան Հայկ եւ Պօտոսեան Յ. ամէնքն ալ արժանացան ներկաներու գնահատանքին ու բուռն ծափերուն :

Յայտնի է որ ոչ մէկ զոհողութիւն խնայուած էր՝ յաջողութիւն ըլլալու համար, ոչ միայն առոգանութեան, խաղարկութեան, այլեւ տարազներու պատշաճեցումին մէջ : Ներկայացումը իսկապէս զարմացուց ներկաները: Մուրատեանի աշակերտները յաջողած էին իրենց նպատակին մէջ : Պէշիկթաշլեան – Ալէմշահ սրահը անգամ մը եւս արձագանգեց՝ մաքուր եւ սահուն հայերէնով, անգամ մը եւս Մուրատեանի աշակերտութիւնը եկաւ ապացուցանելու թէ կը շարունակէ վառ պահել իրեն յանձնուած աւանդական ջահը :

Բայց.. ո՞ւր էին շատ մը աշակերտներու, նոյնիսկ դերակատար աշակերտներու ծնողքները ... Ո՞ւր էին շատ ու շատ նախկին սաներ ու բարեկամներ ...

Ֆրանսայի մէկ հատիկ մանչերու հայկական վարժարանին թատերասրահը կիսովին պարապ էր :

Մուրատեանի շրջանաւարտներէն հրաշքներ կը սպասէինք, երբ մեզմէ շատերուն շրթները այլեւս հայերէնի ծարաւը կորսնցուցած են :

Այսպէ՞ս կը քաջալերեն հայկական վարժարանն ու հայերէնով մեզի «Օլիվըր Թուիսթ» հրամցնող աշակերտութիւնը :

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՏԻԹՐՈՅԻԹԻ մէջ, Մ. Նահանգներ, մեռած է գաղութիս ծանօթ ազգայիններէն Պօղոս Մարանեան : Ողբացեալը, որ միշտ ինքնաբուխ նուիրատուութիւններով սատարած է ազգային ձեռնարկներուն, եղած է հիմնադիրներէն Գալիֆորնիոյ Հայ Կրթական Հիմնարկութեան: Օժանդակած է նիւթապէս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան :

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ Մարտ մէկին բացումը կատարուած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի 18րդ պատգամաւորական ժողովին, որուն մասնակցած են 36 պատգամաւորներ Պէյրութէն եւ շրջաններէն: Կարդացուած է մասնաճիւղերու, Շրջ. սկաուտական խորհուրդի եւ Շրջ. վարչութեան երկամեայ (1967 – 1968) բարոյական եւ նիւթական գործունէութեանց տեղեկագիրները : Շրջանային նոր վարչութեան անդամ ընտրուած են՝ Յ. Շահինեան, Բժ. Մ. Արզումանեան, Բժ. Վ. Կիւրեղեան, Հ. Մուրատեան, Ժ. Նալպանտեան, Վ. Դանիէլեան, Ե. Տէմիրճեան, Ժ. Խաչատուրեան եւ Յ. Տէր – Յարութիւնեան :

ՊՈՍԹԸՆԻ Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Փետրուար 20ին, հայ մշակոյթի էութեան եւ կենսանորոգ ուժի մասին դասախօսած է դրան Եպիսկոպոս եւ եկեղեցիներու համաշխարհային խորհուրդի գործադիր մարմնի անդամ Գարեգին Եպս. Սարգիսեան : Դասախօսը կարելի սահմաններուն մէջ ներկայացուցած է հայ մշակոյթի բոլոր մեծ իրագործումները՝ անոնց ընդմէջէն զտնելու համար Հայութիւնը, հայ միտքն ու հոգին, հայ ժողովուրդի ձգտումները, պայքարները, կեանքի հանգրուանները եւ իրագործումները :

ՖՐԵԶՆՈՅԻ մէջ, Փետրուար 9ին, հացկերոյթով եւ գեղարուեստական ճոխ բաժնով մը յիշատակուած է «Ասպարէզ» եռօրեայի վաթսունամեակը: Այս առթիւ ուղերձներ կարդացուած են Հ. Յ. Դ. Գալիֆորնիոյ Կեդր. Կոմիտէի, Ֆրեզնոյի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ, Հայ Օգնութեան Միութեան ներկայացուցիչները :

ՔԻՉ ՄԸ ԾԻԾԱՂ

Հոգեվերլուծողը յաճախորդը քննելէ ետք կը հարցնէ անոր .

— Աղջիկներու հետ պտոյտի կ'ելլէ՞ք երբեմն :

— Ոչ, կը պատասխանէ յաճախորդը կտրուկ :

— Պիտի ուզէի՞ք ելլել, կը հարցնէ անոր :

— Անտարակոյս, կը յարէ յաճախորդը: Շատ պիտի ուզէի :

— Այն ատեն, ինչո՞ւ չէք ելլեր :

— Որովհետեւ կինս թոյլ չի տար, դժբախտաբար :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (436)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Եւ երկու ձեռքը տափատին գրպաններուն մէջ դրած պահ մը կեցաւ խորհելով, յետոյ աղաղակեց.

— Մեծ բարեբախտութիւն մըն ալ սա է որ ան չճանչցաւ զիս: Եթէ ան ալ զիս ճանչցած ըլլար, ալ հոս պիտի չգար: Պիտի փախցնէինք զինքը: Մօրուքս ազատեց զիս, վիպական մօրուքս, իմ աղուոր վիպական մօրուքս:

Եւ նորէն սկսաւ խնդալ:

Պատուհանին քով գնաց : Անդադար ձիւն կուգար եւ երկինքի գորշ գոյնը կը գծաւորէր:

— Ի՜նչ սոսկալի օր, ըսաւ:

Ապա վերարկուն հագնելով.

— Քիչ մը լայն կտրուած է, բայց հոգ չէ, շարունակեց Ժոնտրէթ, աղէկ որ թշուառական ծերուկը ինծ տուաւ այս վերարկուն: Եթէ այս վերարկուն չըլլար, պիտի չկրնայի դուրս ելլել եւ դարձեալ ամէն բան պարապի գացած պիտի ըլլար: Տես թէ ինչպիսի բաներէ կախում ունին դէպքերը:

Եւ գլխանոցը մինչեւ աչքերուն իջեցնելով դուրս ելաւ: Հազիւ թէ դուրսը քանի մը քայլ առնելու ժամանակ ունեցած էր, ահա դուռը նորէն բացուելով Ժոնտրէթի շիկագէմ եւ ուշիմ կերպարանքը կիսովին երեւցաւ դրան բացուածքէն:

— Մոռցայ ըսելու, որ կրակարանին համար ածուխ առնես:

Եւ կնոջը ղենջակին մէջ նետեց հինգ ֆրանքնոց դրամը զոր « մարդասէրը » տուած էր իրեն:

— Կրակարանին համար, հարցուց կինը:

— Այո:

— Քանի՞ քիլօ:

— Զոյգ քիլօ:

— Զոյգ քիլօն երեսուն սու կ'ընէ: Մնացորդովը ընթրիքին պէտք եղածը կ'առնեմ :

— Չէ:

— Ինչո՞ւ:

— Մի վատներ հինգ ֆրանքնոցը:

— Ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ ես ալ բան ունիմ գնելիք:

— Ի՞նչ:

— Բան մը:

— Ո՞րքան պէտք է քեզի:

— Այս կողմերը երկաթեղէն վաճառող մը ո՞ւր կայ:

— Մուֆթար փողոցը:

— Հա՛, աղէկ ըսիր, փողոցին ծայրն է. կրպակը կը տեսնեմ:

— Բայց չըսե՞ս թէ ո՛րքան պէտք է քեզ ծախու առնելիքիդ համար:

— Երեք ֆրանքի չափ:

— Ընթրիքին համար շատ բան պիտի չմնայ:

— Այսօր ընթրելու օր չէ: Աւելի աղէկ գործ ունինք կատարելու:

— Ասիկա կը բաւէ, գոհարդ իմ:

— Ժոնտրէթ կնոջ այս խօսքին վրայ նորէն գոցեց դուռը, եւ այս անգամ Մարիուս լսեց նրբանցքին մէջէն անոր հեռանալը եւ սանդուխէն արագօրէն իջնելը:

Նոյն պահուն Սէն – Մէտարի եկեղեցիէն ժամը մէկ կը զարնէր :

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

ԱՌԱՆՁԻՆ ԵՄ ԱՌԱՆՁՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ԾԱԾՈՒԿ ՏԵՂ ՄԸ ՉԵՆ ԽՈՐՀԻՐ ԱՂՕԹՔ ԸՆԵԼ, ՀԱՅՐ ՄԵՐ

Մարիուս թէեւ մտախոհ, բայց եւ այնպէս, ինչպէս ըսած ենք արդէն, հաստատ եւ գործունեայ բնաւորութիւն մը ունէր:

Առանձնական մտախոհութեան սովորութիւնները անոր համակիր եւ կարեկից զգայութիւնները բորբոքեցնելով թերեւս բարկանալու կարողութիւնը նուազած :

Սրտմտելու կարողութիւնը անեղծ պահած էին. պրահմայի մը պէս բարեսէր եւ դատաւորի մը պէս անաչառ էր. կը գթար գորտի մը վրայ, այլ կը ջախջախէր իժ մը :

Արդ Մարիուս իր կեցած տեղէն նայած էր իժերու ծակի մը մէջ: Մարիուսի առջեւ տեսնուածն էր հրէշներու բոյն մը:

— Պէտք է ջախջախել այս թշուառականները, ըսաւ ինքնին:

Կը յուսար թէ պիտի պարզուէին զինք շրջապատող կնճիռները, բայց բան մը յայտնուած չէր. ընդհակառակն ամէնքն ալ թերեւս աւելի անիմանալի եղած էին. աւելի տեղեկութիւն մը առած չէր ոչ Լիւքսէնպուրկի գեղանի պատանուհիին եւ ոչ ալ այն մարդուն վրայ զոր Պ. Լըպլան կ'անուանէր. հասկցած էր միայն թէ Ժոնտրէթ կը ճանչնար զանոնք:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Պէզազեան, Տէր եւ Տիկ. Վահագն Պէզազեան իրենց սիրելի քրոջ ողբացեալ ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՏԷՐ - ՎԱՐԴԱՆ - ԵԱՆԻ (ծնեալ Պէզազեան) մահուան քա - ռասունքին առթիւ հոգեհանգիստ կատա - րել կուտան այս Կիրակի առաւօտ (16 Մարտ) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկե - ղեցիին մէջ :

× Այս տխուր առթիւ Ոմն քանակին ֆրանք կը նուիրէ Մշակոյթի Տան, կապ. Խաչին (ստանալ Յառաջէն) եւ Յառաջի :

×

Պ. Ռափայէլ Խերումեան եւ Ալլարի ընտանիքը կը ծանուցանեն թէ հոգեհան - գստեան պաշտօն կը կատարուի այս Ուր - բաթ (Մարտ 14) ժամը 17·15ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւին իրենց եղ - բօր եւ ազգականին՝

ՌՈՒԲԷՆ ԽԵՐՈՒՄԵԱՆԻ

(Նախկին նախագահ Փարիզի Մարդա - բանութեան ընկերութեան)

յիշատակին, որ իր մահկանացուն կնքեց Փետրուար 25ին, Փարիզ եւ որու յուղար - կաւորութիւնը կատարուեցաւ Մարտ 1ին, Ռուէռ (Քրէօզ) :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Զաքարեան, Պաղտասարեան եւ Պէ - զազեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք այցե - լութեամբ, նամակով, հեռախօսով, հե - ռագիրով եւ նուիրատուութեամբ ցա - ւակցութիւններ յայտնեցին իրենց սիրելի զարմիկին, քրոջ եւ ազգականին,

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՏԷՐ-ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ Պէզազեան) կսկծալի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Մարսիլիոյ Պօմոն արուարձանին մէջ, 27 Յունուար, 1969ին :

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 21էն մին - չեւ լոյս ՍԱԼ ՎՈԼԹԷՌ (Րիւ Վոլթէռ), (Ալֆորվիլ) :

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ՝

LES PARTENAIRES

avec son animateur

GERARD MELKONIAN

Պիւֆէ — Մուտք 12 ֆրանք

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

Աղքատախնամի վարչութիւնը իր նոր կեդրոնի բացման առթիւ, կազմակերպած է երեք ընդունելութիւններ : Առաջինը բոլորովին պաշտօնական, վերապահ - ուած էր ֆրանսացի եւ հայ պաշտօնական անձնաւորութեանց եւ մարմիններու ներ - կայացուցիչներուն : Երկու յաջորդող Ուր - բաթ իրիկունները վերապահուած են Մի - ութեան անդամներուն, այրենական կար - գով :

Երրորդ եւ վերջինը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ, Մարտ 14, ժամը 18էն 20, 77 Րիւ Լաֆայէթ (Բ. յարկ) :

Սիրով կը հրաւիրուին նաեւ ոչ անդամ այն բոլոր հայրենակիցները, որոնք կը հետաքրքրուին Միութեան գործունէու - թեամբ՝ ՔՈՔԹԷՅԼ :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իզմիրի եւ շրջաննե - րու Հայր. Միութեան կողմէ Սանթրոյի մեծ սրահներուն մէջ, 8 Րիւ Ժան Կուժօն Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16–23 :

Նախագահութեամբ

Պ. ՍԵՐԺՕ ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆԻ

Նուագ Մ. ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆԻ ծանօթ խումբը :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՍՕՍԻ պարախումբը ղեկավարութեամբ Տիկ. Ց. ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆԻ : Կ'երգէ ու կը նուագէ Պ. Բիւզանդ Ֆընտըքեան :

Ընտիր պիւֆէ և հաճելի անակնկալներ :

Մուտք 10 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ. — Սեղանները սահմանափակ ըլլալով այժմէն ապահովելու համար հե - ռաձայնել Տիկիններ Նալպանտեանին 770 – 39 – 35 Թօրոսեանին 473–53–71 :

ԿՈՉՈՒՆՔ

Ֆրանսական բանակի Օտար Նախկին Սպայից Միութիւնը ճաշ մը կազմակեր - պած է Ուրբաթ, Մարտ 14, ժամը 20ին, Սերքլը Միլիթէռ, (Փլաս Սէն Օգիւս - թէն) :

Կը նախագահէ ՀԱՆՐԻ ՏԻՒՎԻԼԱՆ (Նախկին Ռազմիկներու նախարար)

Մասնակցութիւն՝ 40 ֆրանք :

Արձանագրուիլ նախագահին մօտ՝ Յակոբ Առաքելեան, 20 Րիւ Նէօնժէսէռ է Քոլի, (Փարիզ 16), հեռ. 605–34–70 :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՐՊՈՆԻԷՐԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Տէսինի «Դրօ» խումբին :

Շաբաթ, 29 Մարտ, ժամը 21էն մինչեւ լոյս :

Նուագախումբ՝ ՃԷՔԻ ՄԱՅԸՐԷ

Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատ - կացուի Տէսինի Հայկական Տան նորոգու - թեան ֆոնտին :

Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ իր Յոբելենական յանձնախումբին :

Տարաբախտ Արտաշէս Գմբէթեանի յի - շատակին նուիրուած երեկոյթ մը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 18ին, Ուրբաթ :

Հասոյթը ամբողջովին պիտի յատկաց - ուի իր շիրիմին կառուցման :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՍԻՆԵՄԱՅԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Երեքշաբթի, 18 Մարտ,

ժամը 20·45ին

CINEMA LE DAUPHIN

65, Rue Lafayette, Métro Cadet

Կը ցուցադրուին

ՀՐԱՉԵԱՅ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ

(փաստանկար)

եւ անմահ Տիգրան Չուխաճեանի

Կ Ա Ր Ի Ն Է

Գլուխ – Գործոցը

(Լէպլէպիճի Հօր Հօր աղա) գունաւոր ֆիլմը, ուր պիտի տեսնէք տաղանդաւոր դերասան Արման Կոթիկեանը իր վերջին դերին մէջ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսահայոց ծանօթ սիրուած դերասանուհի Վարդուհի Վարդերեսեան :

Մուտք 6 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին հետեւեալ վայ - րերը —

M. Z. Tchakmechian
22, Rue Richer, Paris (9e)
Restaurant Adjémian
12, Rue Cadet, Paris (9e)
Alimentation « Massis »
21, Rue Saulnier, Paris (9e)
Pâtisserie Markarian
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Պոնտոսի Նահանգի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի, Մարտ 17ին, ժամը 3ին, Մշակոյթի Տան սրահը : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ : Ներկաներու թիւը, ինչ որ ալ ըլլայ մե - ծամասնութիւն պիտի նկատուի :

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ.— Վալանսի Ս. Գրի - գոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձու - թիւնը պատիւ ունի հրաւիրելու Վալան - սի եւ շրջակայքի բոլոր հայ լուսաւորչա - կան համայնքը իր գործունէութեան եր - կամեայ նստաշրջանի բոլորման առթիւ լսելու իր նիւթական եւ բարոյական զե - կուցումը եւ հոգաբարձութեան նոր ընտ - րութիւն : 21 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Ֆուայէ Տիւ Թէաթրի մէջ :

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցու - թեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի Մարտ 27ին, ժամը 20·30ին, 77 Րիւ Լաֆայէթ, Փարիզ :

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համա - ձայն վարչութեան մէկ երրորդը նորո - գելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ը - նէ իր անդամներէն անոնց, որոնք կը փա - փաքին մասնակցիլ վարչութեան :

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնա - մի գրասենեակը դիմել ամէնէն ուշը Մարտ 13ին :

Առ այդ, փափաքողները պէտք է ըն - թեռնլի կերպով գրեն, տալով իրենց ա - նունը, մականունը եւ հասցէն :

Թեկնածու կրնան ըլլալ միայն այն ան - դամները, որոնք իրենց աղամավճարնե - րը կանոնաւորապէս վճարած են երեք տարիէ ի վեր :

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան կողմէ ի նպաստ Օդափոխութեան կայանին

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16էն 23

Գեղատեսիլ վայրի մը մէջ

CHALET DES ILES, BOIS DE BOULOGNE

Métro Porte Dauphine

Շեհերազատի նուագախումբը իր բոլոր սոլիստներով :

Օր. Խատկոֆ (ցիկան պարուհի), Միւսիա (երգչուհի)

Հայկական պար Օր. Սթելլա Պագըրճեանի եւ Ժան – Ժագ Օսմանեանի :

Երգ՝ Պ. Պետիկեան

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով 929–91–94

Նուահանգիստը Օթէսներ կ'առաջնորդեն հանդիսականները :

Հայկական երգ ու պար, ճոխ եւ առատ պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԷՍ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կոմիտաս երգչախումբի 7րդ տարեդարձի առթիւ բացառիկ հանդէս Կիրակի, Մարտ 23, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295 Րիւ Պուալօ :

Հովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Նախագահութեամբ՝ ՀԱՅՐ ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎԱՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի

Երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ թատերական ներկայացում

Պիտի բեմադրուի Մոլիէռի ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ

Հանդէսէն ետք ընտանեկան խնջոյք — Ճոխ պիւֆէ : Մուտքը ազատ է

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Նայիրի պարախումբի թէյասեղանը Կիրակի, Մարտ 16, ժամը 15էն 19, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ,

17 Րիւ Պլէօ, (մեթրօ Քատէ)

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպէ ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Նուիրուած

Ֆրանսահայ բանաստեղծուհի

ՆԱԶԵՆԻ ՏԷՐ-ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ

14 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին

Քաֆէ «Ռեժան»ի վերնայարկը

Րիւ Լաֆայէթ, (Մեթրօ Քատէ)

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 16ին, Պ. Յակոբ Ազատեանի սրճարանը, Րիւ տը լա Տէֆանս : Կը հրաւիրուին Խրիմեան Հայրիկ Խանասոր խումբի «Նոր Սերունդ»ի ըն - կերները : Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԶԱՏԻԿԸ — ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ —

ԳԱՐՆԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐԵՒԱՆ

ԱՊՐԻԼ 2-ԷՆ 17

Երթուդարձ՝ օդանաւով — պանդոկ առաջին կարգ, «ԱՐՄԵՆԻԱ»յի մէջ

Այս բացառիկ ճամբորդութեան գինն է միայն՝ 2000 ֆրանք բոլոր ծախքերը մէջը :

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS — 22, Rue du 4-Septembre, PARIS, Tél. 742.77.40 ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15–18 : ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ, 13, ռիւ տը Ֆար, ժամը 15–18 (այս ժամերէն դուրս հեռաձայնել 48·94·74), ինչպէս եւ Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝ 11 ռիւ Պասէն Սէն Ժիլլիէն : ԼԻՈՆԻ մէջ՝ ՊԱԼԵԱՆԻ՝ 145 ռիւ Պարապան, հեռաձայն՝ 60–01·11 : ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ, ՏԷՍԻՆԻ մէջ՝ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՌՈՒՑԻԿ — ՏՈՄՍԱԿ — ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ — ԵԽԱՅԼՆ

FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph. : 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 15 ՄԱՐՏ
SAMEDI 15 MARS 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11463

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.463

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՕՐ

Լիբանանի պատկան իշխանութեանց որոշումով, Մարտի առաջին շաբթուան առաջին Շաբաթը Ուսուցիչներու Օր հռչակուած է : Այս տարի առաջին անգամ ըլլալով, լիբանանեան վարժարաններու բոլոր ուսուցիչները, զանազան ձեռնարկներով, պիտի տօնեն իրենց Օրը, այդ տօնակատարութեան տալով համալիբանանեան նկարագիր :

Քաղաքակիրթ բոլոր երկիրներու մէջ, ուսուցչութիւնը կը վայելէ բացառիկ յարգանք : Ուսուցիչը այն է՝ որուն երկիր մը կը վստահի իր ապագան, որովհետեւ անոր ձեռնհասութեան եւ մարդակերտումի գործին վստահած է նոր սերունդը, որ, երբ ժամը հասնի, պիտի գայ ստանձնելու ազգին ղեկավարութիւնը :

Այս քանի մը տողերուն մէջ, կարելի է հաստատել այն բացառիկ կարեւորութիւնը, որ կը ստանայ ուսուցիչներու առաքելութիւնը ժողովուրդի մը կեանքին մէջ: Ուսուցչութիւնը պարզ ասպարէզ չէ, ոչ ալ ապրուստի հասարակ միջոց մը ենթակային համար : Երբ ազգ մը իր ապագան կը տեսնէ նոր սերունդի դաստիարակնեոուն ձեռնհասութեան մէջ, այդ կը նշանակէ, թէ գործնապէս, ուսուցչութեան կուտայ առաքելութիւն մը, որ կոչուած է հիմնական դեր կատարելու երկրի մը ապագային տեսակէտէն :

Հոս է որ ուսուցիչի մը ասպարէզը կը հասնի կոչումի բարձրութեան, ու միայն կոչումով ուսուցիչներ կրնան առաւելագոյն չափով կատարել այն պարտականութիւնը, որ կը ծանրանայ իրենց ուսերուն վրայ :

Մարդը, իբրեւ ընկերային անհատ, գիտութեան այս դարուն, իր անձնական եւ հաւաքական կեանքին մէջ, պէտք ունի հաւասարակշռութեան մը, որպէսզի իր մէջ հաւասար չափով աճին բարոյական, հոգեկան եւ ընկերային ըմբռնումները՝ օգտուելով գիտութեան ընձայած լայն հնարաւորութիւններէն :

Այս հաւասարակշռութեան ստեղծումին մէջ, մեծ է ուսուցիչին դերը : Աշխարհի գրեթէ բոլոր երկիրներէն ներս, ուսանողութեան տագնապը նաեւ տագնապն է ուսուցչութեան, որ տեղտեղ կարծէք դժուար կը համակերպի նոր ժամանակներու ոգիին և հին ճամբաներէ քալելու սովորամոլութիւն մը կը մատնէ :

Հայ ժողովուրդի պարագային, ուսուցիչին առաքելութիւնը աւելի մեծ կարեւորութիւն կը ստանայ անոր համար՝ որ հայ ուսուցիչը ոչ միայն իր խնամքին յանձնուած մատղաշ հոգիներուն մէջ պիտի ծաղկեցնէ մարդկային առաքինութիւններ, այլ նաեւ, մարդուն մէջ, պիտի կերտէ նաեւ ՀԱՅԸ : Ու երբ այս է հայ ուսուցիչին պարտականութիւնը, երբ կ'ուզենք զինք տեսնել այս պարտականութեան բարձրութեան վրայ, պէտք է ընդունինք, որ յաւելեալ պարտականութիւններ ունինք նաեւ մենք՝ այդ ուսուցիչին հանդէպ :

Դժբախտաբար, ինչ որ կուտանք հայ ուսուցիչին, իբրեւ հոգածութիւն, իբրեւ շօշափելի գնահատանք, տեսականէն անդին չանցնիր : Բոլորս ալ կ'ընդունինք անհրաժեշտութիւնը իր առաքելութեան խոր գիտակցութիւնը ունեցող ուսուցչութեան մը, բայց միայն այդքան: Ծիշդ է որ հայ ուսուցիչին այսօրուան կացութիւնը այն չէ՝ ինչ որ էր տասնամեակներ առաջ. ան եւս սկսած է օգտուիլ ընկերային կարգ մը ապահովութիւններէ, բայց եղածը բաւական չէ դեռ : Ուսուցիչին նիւթական բարօրութիւնը զանգազ ընթացք մը ունի, մինչ պէտք է աւելի արագ ըլլար՝ քան այլ ասպարէզներու հետեւողներուն, որովհետեւ անոնցմէ շատ ետ մնացած է :

Անշուշտ, ուսուցիչն ալ պարտաւոր է յաւելեալ ճիգով մը արդարացնել այն հոգածութիւնը, որ այսօր կը պահանջենք իր անունով : Բայց նախ մենք տանք, ու յետոյ պահանջենք : Մինչ ցարդ տեղի ունեցած է հակառակը. պահանջած ենք, ու յետոյ՝ տալու մեր պատրաստակամութեան մէջ տկարացած :

Ուսուցիչներու Օրուան առիթով, այս քանի մը հաստատումները կատարելով, երբ առաւելաբար շեշտը կը դնենք անոնց նիւթական կացութիւնը բարուքելու անհրաժեշտութեան վրայ, կը հաւատանք, թէ արդար պահանջ մը ներկայացուցած կ'ըլլանք, որովհետեւ, ինչպէս բսուեցաւ, անոնցմէ կախում ունին ապագան դիմագրաւելու, գայն ամուր հիմերու վրայ դնելու մեր հնարաւորութիւնները :

«ԱԶԴԱԿ»

(Պէյրութ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ - ՔԻԶԻՆԿԵՐ ԳԼՈՒԽ ԳԼԽԻ

ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՄՆԱՆ

Հինգշաբթի օր սկսան տը Կոլ – Քիզինկէր խօսակցութիւնները, կը թուի թէ սակայն համաձայնութեան գետին մը չէ գտնուած : Այս խօսակցութիւններուն ներկայ չէ կրցած ըլլալ Արտաքին Նախարարը, որ սաստիկ գումէ կը տառապի : Գերմանիոյ վարչապետին ի պատիւ տրուած ճաշին ընթացքին, յատկանշական բաժակաճառեր արտասանուած են : Տը Կոլ շեշտած է թէ Ֆրանքօ-գերմանական գործակցութեան դաշինքին ստորագրութենէն ի վեր, շատ բաներ փոխուած են եւ երկու երկիրները այլեւս բնաւ նոյն կացութեան մէջ չեն : Աւելցուցած է թէ նման հանդիպումներու նպատակը նոր համաձայնագրեր կնքելու մէջ չէ, այլ բացատրուիլ երկուստեք, իւրաքանչիւրին մտադրութեանց մասին : Տիրապետող զգացումները անկեղծութիւն եւ սիրալիրութիւն էին :

Իր պատասխանին մէջ, վարչապետ Քիզինկէր յայտարարած է.— «Կարծեմ թէ կրնամ ըսել թէ գոհունակութեան զգացումով է որ Գերմանիա կը վերադառնամ: Մեր խօսակցութիւնները համոզեցին զիս որ, ինչպէս անցեալին, հասարակաց շատ տեսակէտներ ունինք : Վասնզի իրաւ է որ մեր երկու երկիրներու ճակատագիրները կապուած են անքակտելի կերպով : Մեզի կը մնայ դէպի բարին առաջնորդել մեր ընկերութիւնը, զոր բնութիւնը կ'ուզէ՝ լաւագոյնին եւ վատթարագոյնին համար : Ինչ ալ ըլլան այն դժուարութիւնները որ կը խճողեն այդ ճամբան, մեր յարաբերութիւնները եւ Եւրոպայի ճակատագիրը պիտի շարունակեն պայմանաւորել մեր ապագայ դիրքը » :

Խօսակցութեանց գլխաւոր երեք կէտերն են.— Ա) Առեւտրական փոխանակութիւնները : Բ) Հասարակաց հողագործական քաղաքականութիւնը : Գ) Սառ – Լոռէն շրջանի հողամասին սարքաւորումը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ համայնավար համագումարին յանձնախումբերը կ'ուսումնասիրեն կուսակցութեան հաւաքական ղեկավարութիւն մարմնի մը ստեղծումը :

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ վարչապետը՝ Ուիլսըն մտադիր է Նիժերիա երթալու, խաղաղութեան առաքելութեամբ մը : Կիրակի օր, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, հանդականութիւն պիտի ըլլայ Պիաֆրայի ի նպաստ :

ԱՓՈԼՕ 9Ի ճամբորդները ողջ – առողջ երկիր վերադարձան, կատարեալ առաքելութիւն մը կատարելէ ետք :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կ'ամրապնդէ իր հակայ սահմանագլուխը Չինաստանի հետ: Միւս կողմէ, երկրին մէջ հակաչինի քարոզչութիւնը նոյն թափով կը շարունակուի ճայնասփիւռով եւ մամուլով : Չեխոսլովաքիոյ վարչապետը՝ Չերնիք անակնկալ ճամբորդութիւն մը ըրած է Մոսկուա :

ԹԷԼ ԱՎԻՎԻ մամուլին համաձայն Ֆրանսա նոր առաջարկներ ըրած է լուծելու համար Իսրայէլ – Արաբ տագնապը : Միւս կողմէ, արտաքին նախարար՝ Աբա Էպան տեսնուած է Միացեալ Նահանգներու Արտաքին Նախարարին հետ եւ այդ տեսակցութենէն ետք յայտարարած է թէ ամերիկացի իր պաշտօնակիցին պարզած է «սկզբունքները, զորս Իսրայէլ կը գործադրէ խաղաղութեան ապահովութեան իր հետապօտութեան մէջ : Անդրադառնալով Ֆրանսական կառավարութեան դրած արգելքին Իսրայէլի զէնքերու համար, Արտաքին նախարարը յայտարարած է «կը յուսամ թէ ներդաշնակութիւն կը վերահաստատուի Իսրայէլի եւ Ֆրանսայի միջեւ » :

ԵԹՈՎՊԻԱՅԷՆ արտաքսուած են խորհրդային երկու լրագրող եւ չեխ երեք դիւանագէտ : Ամբաստանուած են որ «ազգային շահուն» հակառակ գործունէութեան ունեցած են, գլխաւորաբար համալսարանական վերջին խլրտումներուն առթիւ, որոնք դասաւանդութեանց դադրելուն իսկ պատճառ եղան :

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ ընկերային տագնապը կը ծաւալի եւ շարք մը գործադուլներ կան կրկին : Հողագործական ճիւղին մէջ, 2 միլիոն բանուոր բանթող ըրած են Չորեքշաբթի օր, ամսականներու իրենց պահանջներուն համար :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «Պրաւդա»ն սկսած է Շոլոխովի պատմական վէպի մը անտիպ մէկ մասը հրատարակել ուր կ'ամբաստանէ Ստալինը, որ «երկիրը ղեկավարած է աչքերը գոց» : Այս մասը Շոլոխովի վէպին Բ. եւ վերջին հատորն է՝ Կռուեցան հայրենիքին համար : Վէպին առաջին հատորը զոր Շոլոխով գրեց 1942ին Դոնի Ղազաղներուն դիմադրութեան մասին եւ հրատարակուեցաւ, բայց այսօր անգըտնելի է, հակառակ հսկայ տպաքանակին :

« ՊՐԱՒՏԱ» յօդուածով մը կը թելադրէ Դանիայի և Նորվեկիայի քաշուիլ Ատլանտեան Ուխտէն, քանի որ վերոյիշեալ կազմակերպութիւնը հնարաւորութիւն կուտայ Արեւմտեան Գերմանիոյ «իր ազդեցութիւնը տարածել այս երկու սկանտինաւեան երկիրներու վրայ » :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Ն. Չէուշեսքու, 51 տարեկան, միաձայնութեամբ հանրապետութեան նախագահ ընտրուեցաւ յաջորդ չորս տարիներու համար, Ռումանիոյ խորհրդարանին կողմէ :

ՈՒՍՈՒՐԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Այս անգամ լուրջ էր :

Մինչեւ հիմա բազմաթիւ դէպքեր մատնանշուած էին— «Փրաւտա» կ'ըսէ՝ հինգ հազար—, բայց անոնցմէ ոչ մէկը ունեցաւ այն տարողութիւնը եւ հետեւանքները, որքան անցեալ Կիրակի, Ուսուրի գետին վրայ պատահածը :

Մոսկուայի մէջ, անպաշտօն կերպով կը խօսուի տասնեակներով մեռեալներու մասին, ինչպէս նաեւ յուղարկաւորութեան համար Խապարովսք ղացած բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու : Այլ խօսքով, պաշտօնական եւ անպաշտօն բերաններ չեն վարանիր հարցին ծանրութիւնը հրապարակելու :

Եւ այս, կը կարծենք, նորութիւն է :

Ինչո՞ւ այսքան աղմուկ : Բացատրութիւններ շատ կը տրուին, բայց անոնցմէ մէկը կը թուի աւելի ճշմարտանման՝ քան միւսները :

Պերլինի տագնապին ամէնէն տաք օրերուն, Խորհրդային Միութիւնը, գիտակցելով, թէ այս անգամ եւս պիտի նահանջէ ու պիտի չկրնայ ընթացք տալ իր ազդարարութիւններուն, իր հանրային կարծիքին եւ արեւելեան արբանեակ երկիրներուն ուզեց ցոյց տալ, թէ արեւելեան սահմաններուն վրայ ուրուագծուող վըտանգը շատ աւելի մեծ է՝ քան արեւմտեան սահմաններուն վտանգը, այսինքն Գերմանիան :

Չինական վտանգը, որ հետզհետէ չօշափելի իրականութիւն կը դառնայ Մոսկուայի համար, հաւանական է որ Եւրոպայի մէջ որոշ հրամայականներու առջեւ դնէ Խորհրդ. Միութիւնը : Երբ Կրեմլին այնքան զգայուն է ամէն անգամ որ Եւրոպայի յետպատերազմեան ղոյավիճակը փոփոխութեան ենթարկելու քայլեր կ'առնուին, պատճառներէն մէկը կը թուի Մաօյի Չինաստանը, որուն ծաւալողական ախորժակներուն դէմ թումբ կանգնելու համար, Ռուսիա պէտք ունի հանդարտ Եւրոպայի մը :

Խորհրդային այս արդար մտահոգութիւնը ռազմավարութեան լայն լուսանցք մը կ'ընծայէ Ատլանտեանի զինակցութեան եւ մասնաւորաբար Միացեալ Նահանգներուն, որոնք անպայման օր մը հասած պիտի նկատեն Խորհրդ. Միութեան հետ նախապատրաստուած աշխատանքով բանակցութեան նստելու պահը :

Նախագահ Նիքսընի Եւրոպա ճամբորդութիւնը այդ նախապատրաստութեան մէկ փուլն է, եւրոպական դաշնակիցներուն հետ խորհրդակցելու դծով : Յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին, այլ աշխատանքներ կրնան կատարուիլ :

Այս պարագային, միակ անծանօթը կը մնայ Փեքինի դիրքը : Արդարեւ, Ուոշինկթընի ուղղութեամբ առնուելիք չինական որեւէ քայլ, մօտեցման ճամբով, բոլորովին կրնայ փոխել համաշխարհային խնդիրներու տուեալները եւ նոր կացութիւններ ստեղծել :

Ու այն ատեն, դարպասուողը, պիտի ըլլայ Ուոշինկթըն, պայմանով որ մինչ այդ նախագահ Նիքսըն լուծած ըլլայ իր նախորդէն ժառանգ մնացած կարգ մը խնդիրներ, որոնց ծանրութիւնը չի խուսափիր Սպիտակ Տան նոր բնակիչին ուշադրութենէն :

Տ. ՌՍԿՈՒՆԻ

ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐԷՆ ՆՏՔ

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Անցեալ տարուան Մայիս ամսուան «դէպք»երը, որոնք ամբողջ Ֆրանսան ցնցեցին, սկսան համալսարանի ուսանողներու ցոյցերով:

Օր ըստ օրէ տարածուեցաւ խառնակ դոյավիճակ մը: Երկրորդական վարժարաններու մէջ ալ (լիսէ եւ գոլէժ) դադրեցան դասաւանդութիւնները, սկսան ցոյցերը եւ անկարգութիւնները, որոնց յաջորդեց անիշխանական վիճակ մը: Ուսուցիչներուն մեծամասնութեան գործադուլը եւ Փարիզի ընդհանուր վիճակը ամբողջովին ջնջեցին աշակերտական որեւէ կանոնաւոր կեանք:

Ամիսներ առաջ արդէն քանի մը լիսէներու մէջ (ի հարկէ դրդուած դուրսէն) կազմուած էին դպրոցական եւ տեղական գործադիր մարմիններ (Սէ – ա – Էլ)՝ ի նպաստ «Վիէթնամի խաղաղութեան:» Ուրիշ յանկերգներ եւս հրապարակ նետուեցան, որոնք ստեղծեցին անհանդարտ կացութիւն մը:

Առաջին ցոյցերը այս պզտիկ խումբերը կազմակերպեցին, եւ քանի մը օր ետք Փարիզի բոլոր դպրոցները վերածուած էին քաղաքական հաւաքավայրերու: Տնօրէններուն եւ տեսուչներուն ձեռքը շատ քիչ իրաւասութիւն մնացած էր եւ ամէն օր լիսէներուն մէջ ըլլայ Աշակերտաց Ծնողական Միութեան անդամները, ըլլայ ուսուցիչները կը ջանային խօսիլ, հասկընալ, համոզել եւ հսկել:

Բոլորն ալ բարենորոգումներ կը պահանջէին. ոմանք տրամաբանական էին կարելիութեան սահմաններուն մէջ, իսկ «յեղափոխական»ները, կը պահանջէին պարզապէս ջնջումը ամէն ինչի, որ գոյութիւն ունէր .— աշակերտներն էին որ միայն իրաւունք պիտի ունենային թէ կառավարելու դպրոցները, թէ մանկավարժական յայտագիրներ պատրաստելու եւ գործադրելու, ինչպէս նաեւ ընտրելու իրենց ուսուցիչները՝ ուղղութիւն տալով անոնց:

Շատ մը ծնողքներ հրաժարած էին արդէն ունեցէ հեղինակութիւն ունենալէ իրենց տղոց եւ աղջիկներուն վրայ. բոլորն ալ իրենց ուղածը կ՚ընէին շատ անգամ այդ ազատութիւնը չարաչար գործածելով, որոնք շատ մը տղեղ արարքներու պատճառ եղան:

Երբ կառավարութիւնը յաջողեցաւ վերականգնել կարգն ու օրէնքը եւ վերջ տուաւ այս անիշխանական վիճակին, շատ դժուար պայմաններու մէջ վերաբացուեցան դպրոցները:

Երեք չարաթ ետքը սկսան արդէն ամառուան արձակուրդները: Պարպուեցան լիսէները, մաքրուեցան եւ կարգի բերուեցան քանդուած, կոտրած կամ վնասուած դասարանները եւ կարասիները:

Արձակուրդներու ընթացքին խաղաղ վիճակ մը ստեղծուեցաւ, եւ Ֆրանսայի կրթական նախարարը, համալսարանի բարենորոգութեան ծրագիրներուն հետ, սկսաւ նաեւ երկրորդական վարժարաններու գործունէութեան նոր հիմը դնել:

Ֆրանսական համալսարաններու նոր վարչաձեւը Երեսփոխանական ժողովին էր, որ քուէարկեց, լայն վիճարանութիւններէ եւ բացատրութիւններէ ետք գրեթէ միաձայնութեամբ, իսկ լիսէներու կեանքին յեղաշրջումը նախարարական շրջաբերականներով որոշուեցաւ:

Լիսէներու ներկայ վարչաձեւը խիկական յեղաշրջում մըն է եւ աւելի քան 150 տարուան ընթացքին գոյութիւն ունեցած օրէնքները բոլորովին ջնջուած են:

Առաջ, լիսէի տնօրէնը կամ վերատեսուչը տէրն ու տիրականն էր լիսէին, կար ներքին խորհուրդ մը, որ ոչ մէկ իրաւունք ունէր սակայն որոշում մը տալու կամ գործադրելու: Միայն խորհրդակցական էր իր մասնակցութիւնը, եւ վերջին տարիներու ընթացքին հետզհետէ հաստատուող օրէնքները շատ պարզ կերպով ցոյց կուտային թէ օր մը պիտի գար, որ ծնողքները իրաւունք անգամ պիտի չունենային իրենց զաւակներուն ապագային համար որեւէ որոշում տալու:

Պզտիկ դասարաններէն մինչեւ բարձրագոյն կարգերը, թէ աշակերտները եւ թէ ծնողքները անորոշ եւ միջանկեալ վիճակի մը մէջ կը գտնուէին:

Հոկտեմբեր ամիսէն սկսեալ հրատարակուեցան նոր օրէնքները, եւ յաջորդող չորս ամիսներուն ընթացքին սկսաւ անոնց գործադրութիւնը:

Իսկապէս բոլորովին նոր եւ հմայիչ բարենորոգում մըն էր, որ կեանք կ՚առնէր, որուն հիմն է, աշակերտներուն մասնակցութիւնը դպրոցական կեանքին:

Ամէն լիսէ կամ գոլէժ պարտաւոր է ունենալու իր վարչական խորհուրդը, որուն կը մասնակցին աշակերտներու, ծնողական միութիւններու ընտրած անդամները, ուսուցիչներու ընտրած ներկայացուցիչները, աշակերտներու եւ դպրոցին տնօրէնութեան եւ պաշտօնէութեան ներկայացուցիչները, բոլորն ալ ընտրուած իրենց մարմիններէն համեմատական դրութեամբ: Վարչաձեւին նախագահը ոչ թէ դպրոցին տնօրէնը, այլ համալսարանի վերատեսուչին (ռեքթէօր) ներկայացուցիչն է:

Միայն այդ վարչական խորհուրդն է, որ կը մատակարարէ դպրոցը, բոլոր մանկավարժական, կարգապահական եւ յայտագրի հարցերը իր որոշումով կը գործադրուին:

Օրինական կերպով կազմուած է նաեւ «Մշտական Ցանձնախումբ» մը՝ նշանակուած վարչական խորհուրդին կողմէ (որուն անդամները մաս կը կազմեն այդ խորհուրդին), որ կը զբաղի անմիջական կարեւորութիւն ունեցող հարցերով:

Ամէն լիսէ ունի հիմա «Աշակերտներու ընկերային եւ մշակութային օճախ»ը: Աշակերտները իրաւունք ունին հրաւիրելու բանախօսներ դուրսէն, կազմակերպելու քաղաքական եւ ընկերային բնոյթ ունեցող հաւաքոյթներ, վիճաբանական ժողովներ եւայլն: Այս բոլոր լիսէներուն մէջ, բացի դասի ժամերէն դուրս, որոշ ազատութիւն մը տրուած է աշակերտներուն կարգապահական հարցերու շուրջ:

Կազմուեցան նաեւ «դասարաններու խորհուրդ»ները, հերթական հաւաքոյթներ ամէն դասարանի կեանքի համար, որուն կը մասնակցին ծնողական միութեանց նշանակուած պատուիրակները, ուսուցիչները եւ աշակերտներու ընտրած ներկայացուցիչները: Իրենց ծրագրին մէջ եւս, յայտագիրներու բարեփոխումները, աշակերտներու աշխատանքը դատելու թուագրութիւնները, եւայլն:

Ի հարկէ բոլորն ալ գոհ չեն այդ նորութիւններէն, կան նաեւ ուրիշներ, որ այս յեղաշրջումները անբաւական կը գտնեն: Իսկ «ծայրայեղ» աշակերտները դժգոհութեամբ պիտի մասնակցին այս նոր կարգերուն: Արդէն շատ մը լիսէներու մէջ, ամբողջովին սկսած է գործադրութիւնը այս նոր օրէնքներուն, շատ մը յուսադրիչ արդիւնքներ սկսած են արդէն մէջտեղ ելլել:

Կարելի է նախատեսել դեռ շատ մը դժուարութիւններ մինչեւ որ աշակերտները, ծնողքները եւ դպրոցներու տնօրէնները եւ ուսուցչական կազմերը վարժուին այս նոր դրութեան: Շատ բան կախուած է աշակերտներու պատասխանատուութեան զգացումներէն: Վստահ ենք, թէ այս բոլոր բարեփոխումները իրենց ժամանակին կուգան եւ եթէ գործադրուին ուղղամտօրէն եւ առանց յետին միտքի, նոր ոգի մը պիտի մտցնեն ֆրանսական աւանդական եւ պատմական երկրորդական վարժարաններուն մէջ:

Ֆրանսական մանկավարժական դրութիւնը հաւանաբար նոր եւ փայլուն շրջան մը սկսի եւ սպասուած արդիւնքները աւելի պիտի բարձրացնեն անոր հմայքը եւ անզուգական փարկը, օրինակ դառնալով ուրիշ երկիրներու ալ, ինչպէս եղած է անցեալին մէջ:

Բայց տակաւին շատ մը դժուարութիւններ կը նախատեսուին մինչեւ խաղաղ օրերու վերադարձը:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵՏԱՍՈՒՐԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԳԵՐՄԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՀԱՅՆԸՄԱՆԻ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Կանուխէն յայտարարեց Նախագահ Հայնրիխ Լիւպքը հրաժարելու իր փափաքը՝ պաշտօնի տեւողութենէն ամիսներ առաջ, որպէսզի աշնան տեղի ունենալիք երեսփոխանական ընտրութիւնները իրենց կանոնաւոր ընթացքը ունենան:

Ուրեմն անոր յաջորդը պիտի ընտրուէր 1969, Մարտ 5ին, որպէսզի Ցուլիսի ըսկիզբը նորընտիր նախագահը իր պաշտօնին անցնէր:

Վայրի հարցը բաւական զբաղեցուց ներքին եւ արտաքին քաղաքական շրջանակները, որովհետեւ, հակառակ 15 տարուան մէջ երեք անգամ Պերլինի մէջ ընտրութիւնը կատարուելուն, Արեւելեան Գերմանիոյ կառավարութիւնը եւ Խորհրդ. Միութիւնը պահանջ դրին որ Նախագահի ընտրութիւնը Պերլինի մէջ չկատարուի, հակառակ պարագային խիստ միջոցներով արգելք պիտի հանդիսանային: Ըստ իրենց, Արեւմտեան Պերլին կը ներկայացնէ «բացառիկ իսճճավար միաւոր» մը ուր Արեւմտեան Գերմանիոյ Դաշնակցային կառավարութիւնը որեւէ իրաւունք չունի Արեւմտեան Պերլինի մէջ պետական օրկաններ ունենալու կամ ընտրական ժողով սարքելու: Այս տեսակէտին հակառակ, Պոնի կառավարութիւնը պնդեց իր իրաւունքին վրայ, մանաւանդ իբր ընկալեալ սովորութիւն: Իսկ Արեւմտեան երեք համաձայնական պետութիւնները պաշտպան կեցան այն սկզբունքին թէ իրենց հսկողութեան տակ կազմուած Արեւմտեան Պերլինի կառավարութիւնը կամ քաղաքային վարչութիւնը իրաւունք է արտօնելու Պոնի կառավարութեան որ այստեղ ընտրական ժողով գումարէ ինչպէս 1954ին, 1959ին եւ 1964ին:

Խորհրդ. Միութեան դեսպանը միջնորդի դեր կատարել ուզելով գերման վարչապետ Քիզինկէրի առաջարկեց միջին ճամբայ մը. հրաժարիլ ժողովը Պերլին գումարելէ, որուն փոխարէն Արեւելեան Պերլինի կառավարութիւնը պիտի արտօնէր Արեւմտեան Պերլինցիներուն Զատկի տօնի օրերուն այցելել իրենց ազգականներուն: Այս սակարկութիւնը անյաջող ելք ունեցաւ, որովհետեւ Արեւելեան Պերլին մէկ անգամի համար այդ տեսակ արտօնութիւն մը տալ կ՚ուզէր մինչդեռ գերման վարչապետը կը հասկնար թէ ընդհանուր երթեւեկի բարելաւում մը պիտի յաջողցուէր:

Անկէ զատ այդ օրերուն հանդիպեցաւ այցելութիւնը Մեծն Բրիտանիոյ վարչա-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Յեղափոխական առաջին կռիւն է որ արձակուեցաւ բռնակալութեան դէմ, ըսաւ ուրիշ մը, ահա կռիւը սկսած է բանակին ու բռնաւորին միջեւ:

— Ի՞նչ պիտի ընենք եթէ մեզի հրաման ըլլայ երթալ փախստականները հալածելու եւ ձերբակալելու մեր զօրքերուն օժանդակութեամբ, հարցուց հարիւրապետ մը իր քովի ընկերներուն:

— Պիտի մերժենք հնազանդիլ այդպիսի հրամանի մը, եւ մենք ալ մեր զէնքերով լեռ պիտի քաշուինք:

— Հապա հաւատարմութեան մեր երդո՞ւմը...:

— Մենք երդում ըրած ենք հաւատարիմ գտնուիլ մեր հայրենիքին հանդէպ եւ ի հարկին մեր կեանքը զոհել անոր պաշտպանութեան համար, բայց երդում չենք ըրած մեր եղբայրները բռնաւորին մատնելու...:

Գրգռութիւնն ու յուզումը, այսպէս հետզհետէ կը սաստկանար զինուորականներու մէջ, որոնք արձակ համարձակ Ապտիւլ Համիտի դէմ կը դառնային, նոյն իսկ իրենց հազարապետներուն դէմ:

Կէս գիշերին մօտ կառավարական պաշտօնեայ մը երեւցաւ Օլիմպիա սրճարանը ուր զինուորականներու խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր: Պաշտօնեան ներկաներուն վրայ աչք մը պտըտցնելէ ետք մօտեցաւ խումբի մը եւ խօսքը հոն նստող հազարապետի մը ուղղելով ըսաւ.

— Օսման պէյ, զօրանոց գացի ձեզ փնտռելու ու անկէ ըլս հոս ղրկեցին...

— Ի՞նչ կայ որ, հարցուց հազարապետը:

— Կուսակալ փաշան անպատճառ ձեզ տեսնել կ՚ուզէ, հիմա անմիջապէս:

Հազարապետը ոտքի ելաւ, իր ընկերները բարեւեց եւ պաշտօնեային հետ մեկնեցաւ:

Արդարեւ կուսակալը տենդային անհամբերութեամբ մը կը սպասէր զինուորականին:

— Եկաք վերջապէս, ըսաւ զայն դիմաւորելով, ժամ մըն է որ ձեզի կը սպասեմ:

— Պտոյտի ելած էի քիչ մը, փաշա էֆէնտի, ի՞նչ է արդեօք ըլս գիշեր ժամանակ փնտռելնուդ պատճառը:

— Սելանիկէն հեռագիր մը ստացայ, խիստ սոսկալի, զոր հարկ է անմիջապէս գործադրել... մեր վեհափառ Սուլթանին բացարձակ հրամանն է...

— Ի՞նչ կը հրամայէ այդ հեռագիրը, հարցուց Օսման պէյ պաղարիւնով:

— Այսօրուան պատահած դէպքին մասին է... գիտէք արդէն որ երեք անձերը սպաննող զիւղացիի զգեստով ծպտուած անձը նոյնինքն Սուլթանին թիկնապահներէն Անատոլու Մէհմէտ փաշան է, իսկ իրեն ընկերացող կինն ալ որ երկու ամիս է ի վեր Սելանիկ կը գտնուի եղեր իբրեւ ամերիկացի միսիոնարուհի մը, վտանգաւոր յեղափոխական Սալիհա Հանըմն է. այդ երկու անձերուն հետ գացած է նաեւ Նուրի պէյը... արդ, ցերեկուընէ ի վեր Սելանիկի հետ անընդհատ հեռագրական հաղորդակցութեան մէջ ենք այս դէպքերուն առթիւ եւ ժամ մը առաջ նոր հեռագիր մը ստացայ որով Իզզէթ փաշայանուն Վեհափառ Սուլթանին, կը հրամայէ որ խուսափող Ուսկուպ գտնուած երկու զօրագունդերը զէնքի տակ կանչուին եւ ճամբայ հանուին, այդ երեք վտանգաւոր չարագործները ողջ կամ մեռած ձերբակալելու համար... այս վայրկեանիս նոր հեռագիր մը ստացայ որով կը հարցնեն թէ տրուած հրամանը գործադրուա՞ծ է:

— Եւ ի՞նչ պատասխանեցիք այդ նոր հեռագրին, հարցուց հազարապետը հանդարտութեամբ:

— Տակաւին բան մը չպատասխանեցի, բայց հիմա որ ձեզ տեսայ եւ հրամանը հաղորդեցի, խոկոյն պիտի հեռագրեմ որ Սուլթանին կամքը գործադրուած է...:

— Ոչ, ըսաւ Օսման պէյ, այդ ձեւով մի հեռագրէք:

— Հապա ի՞նչ կ՚ուզէք որ հեռագրեմ:

— Ըսէք որ Սուլթանին հրամանը կարելի չէ գործադրել, պատասխանեց Օսման պէյ բառերը հատիկ հատիկ արտասանելով:

Կուսակալը այս խօսքերը լսելով, ապշահար՝ հազարապետին երեսը նայեցաւ:

— Ի՞նչ ըսիք, գոչեց, կարելի չէ՞ Սուլթանին հրամանը գործադրե՛լ... Օսման պէյ, չեմ հասկնար թէ ի՛նչ ըսել կ՚ուզէք:

— Նորէն կը կրկնեմ որպէսզի կարենաք հասկնալ, պատասխանեց զինուորականը. այո, Սուլթանին տուած այդ հրամանը կարելի չէ գործադրել, որովհետեւ իմ սպաներէս ոչ մէկը պիտի հաւանի այդ փախստականները հալածելու պաշտօնը յանձն առնել:

— Եւ կ՚ուզէք որ այդ բառերով հեռագրե՞մ Վեհափառ Սուլթանին, գոչեց կուսակալը խռոված:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 79)

պետ Ուլըրըխ, որ պնդեց համաձայնականներու իրաւունքին վրայ, որով Պերլին պիտի պաշտպանուէր ամէն ոտնձգութեան դէմ: Նոյնը եւ աւելի հաստատ կերպով յայտարարեց Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու նորընտիր նախագահ Նիքսըն Պերլին իր այցելութեան օրը, (փետրուար 27) մանաւանդ Զիմէնս գործարանի վեց հազար գործաւորներուն խօսած ճառին ընթացքին:

Խրախուսիչ էր Պերլինցիներուն համար Նիքսընի վերջին խօսքը. «Եւ վերջին խօսք մըն ալ Պերլինցիներուն. կրնայ ըլլալ որ դուք զձեզ լքուած զգաք երբեմն, բայց միշտ յիշեցէք որ մենք ձեր կողքին կեցած ենք, եւ յիշեցէք միշտ որ ամբողջ աշխարհի մէջ մարդիկ, որոնք ազատ են եւ ազատ մնալ կ'ուզեն, ձեզի կռնակ կեցած են: Այն իմաստով, որ մարդիկ Պերլինի մէջ ազատութեան եւ խաղաղութեան համար կը դիմակալեն, աշխարհի ամէն մարդ Պերլինցի է»:

Պերլինցի ըլլալու ակնարկը իր սկըզբնական նշանակութիւնը կ'առնէ Քենըտիի երբեմնի խօսքէն, ըսել ուզելով որ՝ ազատութիւնը կը սիրեմ, ուրեմն ես Պերլինցի եմ... Քենըտի այս ճառը խօսած էր համալսարանի շէնքին առջեւ:

Հետեւաբար թէ Արեւմտեան Պերլինի վարչութիւնը եւ թէ Արեւելեան Պերլինի կառավարութիւնը մնացին իրենց նախկին դիրքերուն վրայ եւ ժամանակն ալ թոյլատու չէր բանակցութիւնները շարունակելու, որով Նախագահի ընտրական ժողովը տեղի ունեցաւ ըստ ծրագրի Պերլինի մէջ:

Ցամաքի ճամբաները նոյն օրը գոցուեցան երեք անգամ: Արեւելեան կողմէն յայտնուեցաւ որ Խորհրդային Միութեան եւ Արեւելեան Գերմանիոյ զինուորական ուժերու ռազմափորձեր տեղի կ'ունենան: Երեսփոխանները օդային ճամբով երթեւեկեցին առանց միջադէպի:

Դաշնակցային ժողովը կազմուեցաւ Պունտէսթակի երեսփոխաններէ եւ նոյն թիւով երեսփոխաններէ, որոնք կուգային դաշնակցային պետութեան մաս կազմող նահանգներու (Լանտեր) ներկայացուցչական ժողովներէ: Այսպէս՝

Պունտէսթակի երեսփ.ներ	518 հոգի
Զանազան քաղաքային երեսփոխաններ	518 հոգի
Ընդհ. թիւ	1036 հոգի

Ըստ կուսակցական բաժանման.

Քրիստոնէականներ	482
Սոց. դեմոկրատներ	449
Ազատականներ	83
Ազգայնական ռամկավարներ	22
Ընդհ. թիւ	1036

Երկու թեկնածուները նշանակուած էին երկու մեծ կուսակցութիւններէն, Քրիստոնէականներու կողմէ Տոքթ. Շրէօտէր (պաշտպանութեան նախարար), Սոցեալ Դեմոկրատներու կողմէ Տոքթ. Հայնըման (արդարադատութեան նախարար):

Քանի որ Ազգայնականները Քրիստոնէականներու թեկնածուին համակիր էին, Սոցիալ Դեմոկրատները անյոյս վիճակի մը մատնուած էին, որովհետեւ Ազատականները միացեալ կարծիք չէին յայտնած Հայնըմանի ընտրութեան համար: Միայն վերջին գիշերային ժողովին մէջ, որոշեցին Հայնըմանի վրայ կեդրոնացնել իրենց քուէները, որով երրորդ անգամ քուէարկութեան արդիւնքը այն եղաւ, որ ներկաներու թիւին մեծամասնութեան ձայնով ընտրուեցաւ Հայնըման, այսպէս առաջին անգամ նոր Գերմանիոյ հանրապետութեան նախագահ կ'ըլլայ Սոցիալ-Դեմոկրատ կուսակցութեան անդամ մը: Ծանօթ է որ առաջին հանրապետութիւնը փրկող եւ կազմող առաջին նախագահը Սոցիալ Դեմոկրատ Ֆրիտրիխ Էպէրթն էր (1919–1924):

Այս պաշտօնին վրայ ալ Հայնըման հակումներ ցոյց կուտայ դէպի դժգոհներն ու երիտասարդ բողոքարկուները:

Նախագահի պաշտօնը ըստ Գերմանիոյ սահմանադրութեան աւելի հաշտարար է ներքին ճակատին վրայ, այլ ոչ՝ նախաձեռնող, իսկ արտաքին քաղաքականութեան համար ներկայացուցչական հանգամանք ունի. բուն քաղաքական վարչութիւնը Պունտէսքանցլերին կը պատկանի, որ իր կարգին կախում ունի կուսակցութիւններու կարծիքէն:

Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

Բոլոր ունեցածս վրաս է.— Բիաս փիլիսոփան այս պատասխանը տուաւ իր հայրենակիցներուն, որոնք Պարսիկներէն փախնալով կը փախչէին, իրենց ունեցածը միասին առած, եւ կը զարմանային, որ փիլիսոփան բան մը չէր առներ: Ան այս խօսքով կ'ուզէր հասկցնել, թէ իր ամբողջ հարստութիւնը գլխուն մէջն է:

×

Յո՞ երթաս.— Աւանդութեան մը համաձայն, Պետրոս առաքեալ Հռոմէն փախած ատեն Յիսուսի հանդիպեր է ու հարցուցեր՝ «Յո՞ երթաս, տէր»: —«Հռոմ կ'երթամ նորէն խաչուելու համար», պատասխաներ է Յիսուս:

×

Եկի, տեսի, յաղթեցի.— Կեսարի հռչակաւոր խօսքը, որով ծանոյց Ծերակոյտին իր արագ յաղթանակը Պոնտոսի թագաւոր Փառնակէսի վրայ: Կը գործածուի յաջողութեան մը դիւրութիւնն ու արագութիւնը յայտնելու համար:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18-Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հայ Մշակոյթի Տան Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին մէջ, Կիրակի, Մարտ 9ին, երեկոյեան, ընկերահամակրական խնճոյքով մը նշուեցաւ հայ ժողովուրդի վերջին յիսնամեակի պատմութեան մեծագոյն ընդվզումին՝ Փետրուար 18ի 48րդ տարեդարձը, նախագահութեամբ Փետրուարեան համաժողովրդական ապստամբութեան մասնակից ընկեր Աշ. Խաչհակեանի:

Ընկերը անդրադառնալով բոլշեւիկեան բռնատիրութեան դէմ պատմութեան մէջ առաջին անգամը ըլլալով բռնկած ապստամբութեան նախորդող ժամանակաշրջանի քաղաքական եւ ընկերային անցքերուն, բնութագրեց հայ-խորհրդային յարաբերութիւններու եւ համերաշխութեան փորձերու ամբողջական պատկերը, անդրադարձաւ Հայաստանի պատմաբաններու պատմական խեղաթիւրումներուն եւ շեշտը դնելով Փետր. 18ի ըմբոստութեան պատճառներուն վրայ պատմեց իր ականատեսի տպաւորութիւնները, թուեց Հայաստանի մէջ Յեղկոմի կատարած անարդար քայլերուն շարանը, այն միտքը յայտնեց, որ Փետրուար 18ի ապստամբութիւնը մեր պատմութեան մեծագոյն ըմբոստութիւնն է, աւելի մեծ քան Վարդանանց ըմբոստութիւնը, որովհետեւ այս վերջինին մասնակից էր միայն մեր ժողովուրդին մէկ փոքր մասը, իսկ 1921 Փետրուար 18ի ապստամբութեան կը մասնակցէր մեր ժողովուրդին իննսուն առ հարիւրը՝ մեծով ու պզտիկով, ծերուններով ու կիներով: Մեծ էր այդ ապստամբութիւնը, որովհետեւ Հայը կը կռուէր բոլշեւիկեան Ռուսաստանի սպառազէն բանակներու դէմ բահ ու բրիչով, մանգաղ-գերանդիով, կամ լաւագոյն պարագային որսի հրացանով, մէկ խօսքով խեղճ պայմաններու մէջ: Փետրուարեան ապստամբութիւնը հայ ժողովուրդին համար ունեցաւ այն նշանակութիւնը, որ կարողացաւ ստիպել բոլշեւիկներուն աւելի չափաւորելու իրենց ծայրայեղութիւնը, վարելու աւելի խոհեմ քաղաքականութիւն հայ ժողովուրդին նկատմամբ, փրկելու հայ մտաւորականներէն շատերուն կեանքը:

Ֆրանսերէն լեզուով բանախօսեց ընկեր Վիգէն Թորոսեան, որ իր լաւապէս ուսումնասիրուած ճառին մէջ անդրադառնալով հայ-խորհրդային յարաբերութիւններու բնոյթին, եւ մատնանշելով բոլշեւիկներու վարած դաւաճանական եւ կայսերապաշտական քաղաքականութիւնը, յիշատակեց շօշափելի փաստեր միջազգային յարաբերութիւններու պատմութիւններէն, տուաւ հատուածներ խորհրդահայ մամուլէն, մեկնաբանելով այդ գրութիւններուն իմաստը եւ հետապնդած նպատակները, որոնք կը ձգտին խեղաթիւրումներու ճամբով նսեմացնել Փետրուար 18ի ապստամբութեան արժէքը: Բանախօսը իր խօսքը վերջացուց տրամաբանեալ եզրակացութեամբ մը:

Խնճոյքը սեղանապետութեամբ ընկեր Գրիշա Տէր-Ստեփանեանի եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի «Նայիրի» պարախումբի, ինչպէս նաեւ Նոր Սերնդականներու խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ երեկոյ եւ փակուեցաւ սեղանապետին ու օրուան նախագահին փակման խօսքերով ու բոլորին կողմէ երգուած «Մեր Հայրենիք»ով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Կեղծաւորութիւնը միակ չարիքն է, որ անտեսանելի կը մնայ ամէնուն, բացի Աստուծմէ:

ՄԻԼԹԸՆ

×

Եթէ կ'ուզես դրամին արժէքը հասկընալ, փորձէ փոխ առնել, ով որ փոխառնելու կ'երթայ, աւելի լաւ է կախուելու երթայ:

ՖՐԱՆՔԼԻՆ

×

Անհունօրէն պզտիկները անհունօրէն մեծ հպարտութիւն ունին:

ՎՈԼԹԷՌ

×

Աւելի լաւ է որ մարդ մեռնի, երբ չի կրնար պատուաւոր կերպով ապրիլ:

ԼՈՆԿ

×

Իմաստութիւնը այն է մտքին համար, ինչ որ է առողջութիւնը մարմնին համար:

ԼԱՌՈՇ ՖՈՒՔՕ

×

Քաղաքակրթութիւնները կը մեռնին, սակայն, մարդիկը կը շարունակեն ապրիլ եւ հիներուն տեղ նոր քաղաքակրթութիւններ կը կառուցանեն:

ԷՏՄԱՆ

×

Անոնք որ քաղաքականութիւնը կ'անջատեն բարոյականէն, երբեք, ոչ մէկը եւ ոչ ալ միւսը պիտի հասկնան:

ՄՈՐԼԷՅ

×

Անկեղծութիւնը՝ լաւագոյն քաղաքականութիւնն է:

ՉԸՐՉԻԼ

«ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (437)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Այն լսուած մթին խօսքերէն որոշապէս հասկցած էր միայն թէ դաւաճանութիւն մը կը պատրաստուէր, անյայտ այլ այսինքն հայրը անհրաժեշտաբար եւ աղջիկն ալ հաւանօրէն մեծ վտանգի մէջ էին. թէ պէտք էր ազատել զանոնք, թէ պէտք էր Ժոնտրէթներուն սոսկալի կարգադրութիւնները ապարդիւն ընել եւ կտրել այս սարդերուն ոստայնը:

Մարիւս պահ մը Ժոնտրէթին կինը դիտեց: Կինը սենեակին մէկ խորշէն թիթեղեայ հին հնոց մը քաշած էր, եւ հին երկաթներ կը խառնէր:

Մարիւս դարանէն վար իջաւ խիստ կամաց եւ ուշադրութիւն ընելով, որպէսզի ձայն չհանէ:

Ան կը համակուէր երկիւղով մը՝ զոր պատրաստուած դաւաճանութիւնը կը ներշնչէր, եւ պժգանքով մը՝ զոր Ժոնտրէթները կուտային իրեն: Մարիւս տեսակ մը ուրախութիւն ալ կը զգար մտածելով թէ գուցէ արժանի պիտի ըլլայ այսպիսի ծառայութիւն մը ընել անոր զոր կը սիրէր:

Բայց ի՞նչպէս գործէր, պէ՞տք էր իմաց տալ վտանգի ենթարկուած անձերուն. բայց ո՞ւր գտնէր զանոնք քանի որ անոնց ո՛ւր բնակիլը չէր գիտեր: Պահ մը երեւցած էին իրեն, յետոյ նորէն սուզուեր էին Փարիզի անբաւ անդունդներուն մէջ: Մինչեւ իրիկունը ժամը վեցին դուռը սպասէր՝ Պ. Լըպլանը եկած միջոցին որոգայթը անոր իմացնելու համար, բայց Ժոնտրէթ եւ մարդերը անշուշտ պիտի տեսնէին թէ կը լրտեսէ զինք. վայրը ամայի տեղ մըն էր. անոնք իրմէ զօրաւոր էին, հետեւաբար պիտի կրնային բռնել զինքը կամ հեռացնել, եւ այն՝ զոր Մարիւս ազատել կ'ուզէր, պիտի կորսուէր:

Ժամը մէկ զարկած էր, դաւաճանութիւնը վեցին պիտի կատարուէր. Մարիւս հինգ ժամ ատեն ունէր գործելու համար:

Մէկ բան կար ընելիք:

Մարիւս հագաւ իր թիկնոցը որ բաւական աղէկ էր դեռ, վիզը թաշկինակ մը կապեց, գլխարկը առաւ եւ դուրս ելաւ առանց ձայն մը հանելու, իբր թէ մամուռներու վրայ կոխէր բոկոտն:

Մանաւանդ որ Ժոնտրէթին կինը տակաւին հին երկաթեղէնները խառնելու կը պարապէր:

Մարիւս տունէն դուրս ելլելուն պէս Փըթի Պանքիէի փողոց գնաց:

Այս փողոցին մինչեւ կիսավայրը եկած եւ հասած էր խիստ ցած պատի մը քով, որուն քանի մը տեղերէն կարելի էր ոստոստելով անցնիլ եւ որ անմշակ դաշտի մը վրայ կը նայէր. մտատանջութիւն ունենալուն, կամաց կամաց կը քալէր:

Ոտքին ձայնը չէր լսուեր, վասնզի ձիւնին վրայ կը քալէր:

Յանկարծ ձայներ լսեց, որոնք շատ մօտէն կը խօսէին:

Ետին դարձաւ. փողոցը ամայի էր, ճանճ անգամ չկար, թէեւ կատարելապէս ցերեկ էր դեռ, այլ սակայն որոշապէս ձայներ լսեց:

Մտածեց նայիլ վրայէն միւս կողմը:

Հոն, իրօք, երկու մարդ կար, որ պատին կռթնելով ձիւնին վրայ նստած կը խօսէին ցած ձայնով:

Մարիւս չէր ճանչնար այս երկու կերպարանքները. մին պլուզ հագած մօրուանի մարդ մըն էր, միւսն ալ հնոտիներ հագած եւ մազոտ մարդ մը:

Մօրուանին յունական կրկնոց մը ունէր, միւսին գլուխը բաց էր եւ մազերուն մէջ ձիւն կար:

Մարիւս գլուխը անոնց վերեւը մօտեցնելով, կրնար լսել:

Մազոտը արմուկով կը հրէր միւսը եւ կ'ըսէր.

— Փաթրոն, Մինէթի հետ կրնայ յաջողիլ այս գործը:

— Կը կարծե՞ս, ըսաւ մօրուանին:

Մազոտն ալ պատասխանեց.

— Ամէն մէկը հինգ հարիւր Փրանք պիտի առնէ, եւ հետեւանքն ալ ըլլայ հինգ տարի, վեց տարի, տասը տարի ամէնէն շատը:

Միւսը՝ վարանելով եւ իր յունական գդակին տակ ցրտահար դողալով պատասխանեց.

— Ատիկա յայտնի բան է: Ատանկ բաներու կարելի չէ հակառակիլ:

— Ես կ'ըսեմ թէ գործը չի կրնար չյաջողիլ, կրկնեց մազոտը: Բան ախպարին մարէնկոթը (տեսակ մը կառք) պիտի լծուի:

Յետոյ սկսան խօսիլ նուագաւոր ներկայացումի մը մասին, զոր առաջին օրը Կէթէի թատրոնը տեսած էին:

Մարիւս իր ճամբան շարունակեց:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Նար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է .—

Տիկին Սիրանուշ Էլմասեանի (ծն. Շահինեան) մահուան առիթով փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւններ կ՚ընեն . Պ. Պ. Ե. Գաբրիէլեան եկեղեցիին տասը ֆր., Ե. Պապոյեան եկեղեցիին եւ դպրոցին տասնական, Գ. Զազալօղեան եկեղեցիին տասը, Բ. Տէվէճեան տասը, Բ. Գամպուրեան եկեղեցիին եւ դպրոցին 10-ական, Յ. Մըրըլեան եկեղեցիին 30, Ժ. Գասապալեան եկեղեցիին յիսուն, Ն. Մըըըլեան եկեղեցիին եւ դպրոցին 10-ական, Դպրաց դասուն տասը, Ղ. Կիւլեան եկեղեցիին, Առաջնորդարանին, դպրաց դասին 10ական, Ա. Թէճիրեան եկեղեցիին յիսուն, Լ. Գէնտիրեան եկեղեցին քսան, Ռ. Թէճիրեան եկեղեցիին քսան, Գ. Ռաֆայէլեան Ժ. Ս. Ա. Մարզականին 80, եկեղեցիին, դպրոցին 10-ական, Զ. Զամանթլեան դպրոցին 50, Ա. Զամանթլեան Ժ. Ս. Ա. Մարզ. Միյիսուն, Վ. Եաղուճեան եկեղեցիին եւ դպրոցին 10ական : (Շար.)

ՊՕՄՈՆ, Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ Թաղիս հաւատացեալներուն թէ Ս. Գր. Լուսաւորչի տօնին առթիւ 17 – 23 Մարտ, մէկ շաբաթ հսկումի արարողութիւններ պիտի կատարուին: Այս առթիւ եկեղեցւոյս մէջ պիտի քարոզեն եւ նախագահեն յաջորդաբար Արտաւազդ Եպիսկ. Տ. Տարօն, Տ. Վաչէ, Տ. Գուրգէն եւ Տ. Գեղամ վարդապետներ եւ Տ. Եղիշէ եւ Տ. Շահան քահանաները : Արարողութիւնները կը սկսին իրիկուան ժամը 7·30ին : Սիրով կը հրաւիրուին Թաղիս եւ ժողովուրդին բոլոր հաւատացեալները :

Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ իր Յոբելենական յանձնախումբին :

Տարաբախտ Արտաշէս Գմբէթեանի յիշատակին նուիրուած երեկոյթ մը տեղի կ՚ունենայ Ապրիլ 18ին, Ուրբաթ:

Հասոյթը ամբողջովին պիտի յատկացուի իր շիրիմին կառուցման :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ
ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի Մարտ 27ին, ժամը 20·30ին, 77 Րիւ Լաֆայէթ, Փարիզ :

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն վարչութեան մէկ երրորդը նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ՚ընէ իր անդամներէն անոնց, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան :

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամի գրասենեակը դիմել ամէնէն ուշը Մարտ 13ին :

Առ այդ, փափաքողները պէտք է ընթեռնլի կերպով գրեն, տալով իրենց անունը, մականունը եւ հասցէն :

Թեկնածու կրնան ըլլալ միայն այն անդամները, որոնք իրենց աղամավճարները կանոնաւորապէս վճարած են երեք տարիէ ի վեր :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Նոր Սերունդի պարահանդէսը Ամպասատէօրի մէջ, Մայիս 4ին ժամր 17էն 24:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Հայր. Միութեանս կեդր. վարչութիւնը կը պատրաստուի տօնելու Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը նուիրուած Արամ Մանուկեանի, վանի Արամին, մահուան յիսնամեակին, Ապրիլ 27ին, Օթէլ Սպլանտիտի սրահներուն մէջ : Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 90-ամեայ յոբելենական հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Մայիս չորսին :

×

Ապրիլ 27ին Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան ձեռնարկը:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՇԱՐՊՈՆԻԷՐԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Տէսինի «Դրօ» խումբին :

Շաբաթ, 29 Մարտ, ժամ 21էն մինչեւ լոյս :

Նուագախումբ՝ ՃԷՔԻ ՄԱՅԸՐԷ

Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի Տէսինի Հայկական Տան նորոգութեան ֆոնտին :

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆԻՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 21էն մինչեւ լոյս ՍԱԼ ՎՈԼԹԷՌ (Րիւ Վոլթէռ), (Ալֆորվիլ) :

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ՝
LES PARTENAIRES
avec son animateur
GERARD MELKONIAN

Պիւֆէ Մուտք 12 ֆրանք

ՃԱՇ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութիւնը կազմակերպած է ճաշ մը, Մարտ 23-ին, կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 17ին Քլամառի Փըթի Տրափօ սրահը: Մասնաւոր ինքնաշարժի փառքինք :

Նախագահութեամբ Ն. ՀԱՅԹԱՅԵԱՆԻ
Խօսնակ ՇՄԱՒՈՆ ՊԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, անակընկալներ, իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Պետրոս Պետիկեան (երգ), Մկրտիչ Ֆիրմանեան (սազ), նաեւ կը նուագեն Միհրեան Շիրվանեան (ութ), Շըմաւոն Պալեան (ջութակ) :

Սեբաստիոյ հին պարերը :

Մասնաւոր խնամքով պատրաստուած համեղ խմորեղէններ :

Մուտքը ազատ է Ճաշագին 12 ֆր.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Նայիրի պարախումբի թէյասեղանը Կիրակի, Մարտ 16, ժամը 15էն 19, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ,

17 Րիւ Պլէօ, (մեթրօ Քատէ)

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իզմիրի եւ շրջաններու Հայր. Միութեան կողմէ Սանթրոյի մեծ սրահներուն մէջ, 8 Րիւ Ժան Կուժօն Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16–23 :

Նախագահութեամբ
Պ. ՍԵՐԳՕ ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆԻ

Նուագ Մ. ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆԻ ծանօթ խումբը :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՍՕՍԻ պարախումբը ղեկավարութեամբ ՏԻԿ. Յ. ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆԻ: Կ՚երգէ ու կը նուագէ Պ. Բիւզանդ Ֆընտըքեան :

Ընտիր պիւֆէ և հաճելի անակնկալներ:

Մուտք 10 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ. — Սեղանները սահմանափակ ըլլալով այժմէն ապահովելու համար հեռաձայնել Տիկիններ Նալպանեանին 770 – 39 – 35 Թորոսեանին 473-53-71 :

Հ. Յ. Դ.

ԽՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 16ին, Պ. Յակոբ Ազատեանի սրճարանը, Րիւ տը լա Տէֆանս: Կը հրաւիրուին Իսիի Խանասոր խումբի «Նոր Սերունդ»ի ընկերները: Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Պոնտոսի Նահանգի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի, Մարտ 17ին, ժամը 3ին, Մշակոյթի Տան սրահը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ : Ներկաներու թիւը, ինչ որ ալ ըլլայ մեծամասնութիւն պիտի նկատուի :

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ.— Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը պատիւն ունի հրաւիրելու Վալանսի եւ շրջակայքի բոլոր հայ լուսաւորչական համայնքը իր գործունէութեան երկամեայ նստաշրջանի բոլորման առթիւ լսելու իր նիւթական եւ բարոյական տեղեկացումը եւ հոգաբարձութեան նոր ընտրութիւն: 21 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Ֆուայէ Տիւ Թէաթրի մէջ:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած կապոյտ խաչի Շրջ. վարչութեան կողմէ ի նպաստ Օդափոխութեան կայանին

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16էն 23

Գեղատեսիլ վայրի մը մէջ

CHALET DES ILES, BOIS DE BOULOGNE
Métro Porte Dauphine

Շեհերազատի նուագախումբը իր բոլոր սոլիստներով :

Օր. Խատկոֆ (ցիկան պարուհի), Միւսիա (երգչուհի)

Հայկական պար Օր. Սթելլա Պագըրճեան եւ Ժան – Ժագ Օսմանեան:

Երգ՝ Պ. Պետիկեան

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով 929-91-94

Նուահանդիսատը Օրէնսեր կ՚առաջնորդեն հանդիսականները :

Հայկական երգ ու պար, ճոխ եւ առատ պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին Կապ. Խաչի ընկերուհիներուն մօտ, ու նաեւ ընկերուհի Բալուեանի, 43 Րիւ Ռիշէ :

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԷՍ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կոմիտաս Երգչախումբի 7րդ տարեդարձի առթիւ բացառիկ հանդէս Կիրակի, Մարտ 23, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295 Րիւ Պուալօ :

Հովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Նախագահութեամբ՝ ՀԱՅՐ ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎԱՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի Երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ Թատերական ներկայացում

Պիտի բեմադրուի Մոլիէռի ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ

Հանդէսէն ետք ընտանեկան խնջոյք Ճոխ պիւֆէ : Մուտքը ազատ է

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի հանդէսը Կիրակի, Մարտ 23ին : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
նոր գրասենեակի հասցէն է
77, Rue Lafayette, PARIS (9e)
2ème étage
Tél. TRU. 02-99

TRANSIT
Agence en Douane
— Transports —
Maison DERDERIAN
Commissionnaire en Douane Agréé
N° 793 du J. O. du 4 Janvier 1956
32, Rue de la République
Tél. : 20-74-98
MARSEILLE (1·)

POUR
LOUER
VENDRE
ACHETER
AGENT IMMOBILIER AGREE
Consultez en toute confiance
Jacques TORANIAN
DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER
sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE
TÉLÉPHONE :
LIT. 67-61 — BAB. 70-63
122, BOULEVARD RASPAIL — PARIS (6)
Métros :
N.-D. des Champs — Vavin
ESTIMATION GRATUITE
10ème année

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...
Դիմեցէք
«ՅԱՌԱՋ»ի
32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60
ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale

Directrice : Arpik Missakian

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-83

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 16 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 16 MARS 1969

Le Numéro 0,50 F.

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

45ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11464

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.464

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Վերջին օրերու կարգ մը երեւոյթները եկան անգամ մը եւս ապացուցանելու, որ միջազգային համայնավարութիւնը ծանր տագնապի մէջ է :

Տարիներ առաջ, երբ եօթը հարիւր յիսուն միլիոննոց Զինաստան համայնավարական վարչաձեւ որդեգրեց, Կրեմլին հրճուանքի մէջ էր, երազելով համաշխարհային յեղափոխութեան մօտալուտ իրականացումը :

Ուրախութիւնը երկար չտեւեց : Մաօ Ցէ Թունկ քան զպապն պապական, դարձած՝ Մոսկուայի Պոլիտպիւրօն մեղադրեց, որ դաւաճանած է ուղղափառ մարքսականութեան դէմ եւ աղճատած ընկերվարութեան հիմնական սկզբունքները :

Գաղափարախօսական գետնի վրայ պայքարը կը տեւէ տարիներէ ի վեր : Ու փոխանակ թեթեւնալու, օրէ օր աւելի կը սաստկանայ :

Վարդապետական գետնէ քաղաքական – զինուորական հողի վրայ փոխադրուած է այժմ պայքարը : Պաղ պատերազմը տաքի վերածուելու վտանգ կը ներկայացնէ :

Մարտ 7ին, չինեւխորհրդային սահմանագլուխին վրայ, Ուսուրիի մէջ, կողմերու սահմանապահներուն միջեւ պատահած ծանր ընդհարումը, որուն երկուստեք զոհ գացին բազմաթիւ զինուորներ, պայթեցուց պալարը :

Զանգուածային ցոյցեր տեղի ունեցան Մոսկուայի չինական եւ Փեքինի խորհրդային դեսպանատանց առջեւ, փոխադարձ թշնամական ծանր ու նախատալից արտայայտութիւններով : Մինչ ռուս ցուցարարները թիւը տասնեակ հազարներով կը հաշուէին, Չինացիներունը միլիոններու կը հասնէին հեռագիրները :

Ամէն պարագայի, ստոյգ է մէկ բան, որ Կրեմլինի վարիչները մտահոգուած են : Զինեալ բախումի մը հեռանկարը կ'ուրուագծուի հորիզոնին վրայ :

Յաւիտենական դեղին վտանգն է, որ կը սպառնայ աշխարհի :

Դեղին վտանգին դէմ պաշտպանուելու համար, Մոսկուա դաշնակիցներու կը կարօտի արեւմուտքի մէջ : Գերմանականէն աւելի ահաւոր է չինականը :

Խորհրդային Միութեան պատասխանատու վարիչները չարթուց իրենց մտավախութիւններուն հաղորդակից դարձուցին արեւմտեան պետութիւնները : Փարիզի դեսպան Զորին Ֆրանսայի արտաքին նախարարին, Պոնի դեսպան Ցարապկին նախարարապետ Քիզինկէրի հետ մասնաւոր տեսակցութիւններ ունեցան չինեւխորհրդային վէճին մասին : Միւս կողմէ մարէշալ Կրէչքօ, Խ. Միութեան պաշտպանութեան նախարարը պաշտօնական առաքելութեամբ Փաքիստան գնաց :

Մոսկուա դաշնակիցներ կը փնտռէ ամէն կողմ, դեղին վտանգին դէմ :

Շուտով Փեշտայի մէջ պիտի գումարուի Վարշաւայի Ուխտի խորհրդաժողով : Վերապահ է Ռումանիա : Իսկ Եուկոսլաւիա մաս չի կազմեր Ուխտին :

Պելկրատի մէջ տեղի կ'ունենայ Եուկոսլաւիոյ համայնավարական Լիգայի իններորդ համագումարը, որ կը գումարուի անոր հիմնադրութեան յիսնամեակին : Հակառակ իրենց խոստումին, վերջին վայրկեանին մերժած են համագումարին ներկայացուցիչ ղրկել լեհ, մաճառ, պուլկար, չեխ եւ արեւելեան – գերման համայնավար կուսակցութիւնները : Մոսկուան է, որ հրահանգեր է «պոյքոթ»ի ենթարկել համագումարը :

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն.—

Ընդհ. Սպայակոյտի նախագահ Զօր. Ճէմալ Թուրալ բաժնուեցաւ իր պաշտօնէն եւ իբր սպարապետ իրեն յաջորդ կարգուեցաւ Ցամաք. Ուժերու հրամանատար Զօր. Մեմտուհ Թաղմաճ : Զօր. Թուրալ անդամ ընտրուեցաւ զինուորական Բարձրագոյն Խորհուրդին : Առնէ մը ի վեր շրջան ընող տարաձայնութիւնները իրականացան այս կերպով, եւ վարչապետ Տէմիրէլ պաշտօնապէս հաղորդեց կառավարութեան որոշումը : Տէմիրէլ յայտարարեց թէ սպարապետ Թուրալի պաշտօնավարութեան շրջանը կը լրանայ Մարտ 5ին, եւ ան գնահատուած է տարիներու իր պատուաբեր ծառայութիւններով : Այժմ առիթ պիտի տանք որ Թուրք բանակին նոյնքան արժէքաւոր հրամանատարներն ալ կատարեն իրենց հերթական պարտականութիւնը, ինչ որ բարոյական վարձատրութիւն մը պիտի ըլլայ իրենց համար : Այս գաղափարէն առաջնորդուած, կառավարութիւնս յարմար նկատեց մեծայարգ Թուրալի սպարապետական պաշտօնին վերջ տալ եւ զինքը կոչել Զինուորական Բարձրագոյն Խորհուրդին անդամակցութեան, գնահատելով իր մատուցած ծառայութիւնները : Իրեն յաջորդ կարգուեցաւ Ցամաքային Ուժերու հրամանատար Զօր. Մեմտուհ Թաղմաճ :

Լրացուցիչ տեղեկութեանց համաձայն, Ցամաքային Ուժերու հրամանատար պիտի կարգուի Զօր. Ֆիքրէթ Էրէն, որ Բ. Սպարապետ է ներկայիս : Ազգ. Պաշտպանութեան նախարարութեան խորհրդական Զօր. Ֆարուք Կիւրլէր պիտի կոչուի Բ. Սպարապետութեան եւ այս կարգադրութեանց մասին պատրաստուած որոշմնագիրը պիտի հրատարակուի այս օրերս : Մինչեւ Օգոս. 30, տարբեր անուանումներ ալ պիտի ըլլան եւ Օդային Ուժերու հրամանատար պիտի կարգուի Զօր. Մուհսին Պաթուր, յաջորդելով Զօր. Րէշատ Մաթէրի, որ պիտի կոչուի Զին. Բարձր. Խորհուրդի անդամակցութեան :

Վարչապետ Սիւլէյման Տէմիրէլ գնահատական գիր մը ուղղած է նախորդ սպարապետ Զօր. Ճէմալ Թուրալի, յանուն կառավարութեան շնորհակալութիւն յայտնելով, իր երկարամեայ ծառայութեանց համար :

Նորընտիր սպարապետը, Զօր. Մեմտուհ Թաղմաճ, ծնած է Իզմիր, 1926ին աւարտած Գուլէլիի զինուորական վարժարանը, 1928ին առաջնութեամբ պատերազմական վարժարանը եւ հետզհետէ բարձրացած բանակային շարքերուն մէջ: 1956ին եղած է զօրավար եւ 1966ին Օրկէնէրալի աստիճան ստացած: Այդ թուականէն ի վեր հրամանատարն էր Ցամաքային Ուժերուն :

Զօր. Մեմտուհ Թաղմաճ ամուսնացած է եւ ունի երկու որդիներ, որոնք կ'ուսանին Ծովային Պատերազմական վարժարանը : Ֆրանսերէն գիտէ եւ տարու մը մեծ է Զօր. Ճէմալ Թուրալէ, որ երէկ հաւաքած է իր պաշտօնատան մէջ ունեցած անձնական գոյքերը եւ ըսած է թէ հրաժեշտի արարողութեան պէտք չկայ :

Մարէշալ Թիթօ իր բացման ճառին մէջ խստիւ քննադատած է Կրեմլինի քաղաքականութիւնը, մասնաւորաբար ծանրացած է Չեխոսլովաքիոյ բռնագրաւման վրայ :

Ուրեմն համայնավարութեան տագնապը հետզհետէ չնչուած հանդամանք կը ստանայ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ - ՔԻԶԻՆԿԷՐ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱՆ

Տը Կոլ – Քիզինկէր հանդիպումը վերջ գտաւ Ուրբաթ օր : Վերջին տեսակցութեան ընթացքին Ֆրանսայի նախագահը դիտել տուաւ, թէ այս հանդիպումներուն նպատակն էր բացատրութիւններ տալ եւ ստանալ, նկատի առնելով երկու երկիրներուն համագործակցութեան տրամադրութիւնը : Այս բացատրութիւնները շատ օգտակար եղան, քանի որ քննութեան առնուեցան քաղաքական, տնտեսական հարցեր Եւրոպայի կապակցութեամբ : Ինչ կը վերաբերի Եւրոպային, աւելցուց տը Կոլ, կայ նախ՝ Եւրոպայի տնտեսական հասարակապետութիւնը՝ կազմուած հինգ անդամներէ : Գործը լաւ կ'ընթանայ, անշուշտ, կրնայ աւելի լաւ ընթանալ : Եթէ աւելի լաւ ընթացքի մէջ չէ, պատճառները քաղաքական են : Մեր կարծիքով ոչ միայն պէտք է շարունակուի այս աշխատանքը, այլեւ զարգանայ : Ցամենայն դէպս արգելքները Ֆրանսայէն չեն գար : Չինական վտանգին հետեւանքով նոր կացութիւն մը ստեղծուած է Խորհ. Միութեան համար : Այժմ կարելի է ըսել, թէ Խորհ. Միութիւնը Եւրոպան նուաճելու տրամադրութեամբ չառաջնորդուիր : Պատրաստ է զարկ տալու յարաբերութիւններուն եւ փոխանակութիւններուն Արեւմուտքին եւ Մ. Նահանգներու հետ : Հետեւաբար, ներկայիս աւելի յստակ կը դառնայ այն միտքը, թէ անհրաժեշտ է անկախ Եւրոպա մը ստեղծել՝ տնտեսապէս եւ քաղաքականապէս, ինչպէս նաեւ ապահովութեան տեսակէտով :

Քիզինկէր, իր կարգին, յայտարարեց թէ լիովին համաձայն է տը Կոլի հետ : Կը նկատէ, որ խօսակցութիւնները եղան իրապաշտ գետնի վրայ եւ ճիշդ է, որ նոր տուեալներ կան ներկայիս միջազգային քաղաքականութեան մէջ : Քիզինկէր անհրաժեշտ գտաւ Եւրոպայի տնտեսական հասարակապետութեան զարգացումը :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՆԻՔՍԸՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Նախագահ Նիքսըն մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին անդրադարձաւ կարգ մը կարեւոր հարցերու : Երկիրը պաշտպանելու համար հրթիռներու դէմ որոշած է հաստատել հակահրթիռային պաշտպանողական եղանակ մը, որ բաղդատմամբ Ծոնսընի եւ Մաք Նամարայի որդեգրած ծրագրին, աւելի սահմանափակ է : Արդարեւ, Մոնթանայի եւ Հիւս. Տաքոթայի մէջ պիտի հաստատուին միջցամաքային հրթիռներ, որոնց բնոյթը պաշտպանողական է : Վիէթնամի հարցին կապակցութեամբ նոր սպառնալիք մը չուղղեց հիւս. Վիէթնամի՝ այս վերջնոյն ծաւալած յարձակողական գործողութեանց կապակցութեամբ : Դիտել տուաւ, սակայն, թէ իրաց կացութեան մէջ կարելի չէ մտածել ամերիկեան ուժերուն պարպումը « մօտ ապագային» : Դէտերու կարծիքով Նիքսընի հիմնական նպատակն է հանդիպում մը ունենալ խորհրդային ղեկավարներուն հետ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ կը հաղորդեն, թէ հաւանական է, որ Մարտ 17–20ին հանդիպում մը տեղի ունենայ Վարշաւայի Ուխտի ղեկավարներու միջեւ : Աւելի քան

ՏԽՐՈՒՆԻ. - ՌՈՒԲԷՆ ԽԵՐՈՒՄԵԱՆ

Ցաւով կը տեղեկանանք, որ վերջերս Փարիզի մէջ իր մահկանացուն կնքած է Ռուբէն Խերումեան, որ ծանօթ էր Հայերու ծագման մասին իր ուսումնասիրութիւններով :

Հանգուցեալը Կովկաս ծնած՝ ուսած էր ռուսական բարձրագոյն վարժարաններու մէջ, իբրեւ մասնագիտութիւն ընտրելով մարդաբանութեան ճիւղը :

Ռուսական յեղափոխութենէն ետք Ֆրանսա գալով հաստատուած էր Փարիզ, ուր կը զբաղէր տպագրական գործով : Երկար ատեն հեռու կ'ապրէր հայկական շրջանակներէ : Սակայն վերջին պատերազմի ընթացքին մօտէն հետաքրքրուեցաւ Հայութեամբ : Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ հարիւրաւոր Հայերու արեան քննութիւն կատարեց եւ գանկեր լուսանկարեց :

Իր ուսումնասիրութեանց արդիւնքը հրատարակեց 1941ին, 127 էջ եւ 24 նկար պարունակող գրքով մը, որուն խորագիրն էր՝ Լէ զ'Արմէնիէն, ռաս, օրիժին էթնօսափալ :

Գրուման իշխանութիւնները ծրագրած ըլլալով Հայերն ալ սեմական նկատել Հրեաներուն պէս, Փարիզի հայ գաղթականաց գոյգ մարմինները զինքը ղրկեցին Պերլին, ուր դիմումներ կատարեց պատկան իշխանութեանց մօտ՝ Հայերու արիական ըլլալը ապացուցանելու համար :

Վերադարձին հրատարակեց երկրորդ գիրք մը՝ Լէ զ'Արմէնիէն, էնթրոտիւքսիօն ա լ'Անթրոփօլօժի տիւ Քօքաս – 8 քարթ, 192 փիկիւր :

Պահ մը իբրեւ դասախօս պաշտօնավարեց Փարիզի Մարդաբանական վարժարանին մէջ, որուն տնօրէնն էր Հայերու ծանօթ բարեկամ Լուի Մարէն :

Հաւանական կը նկատուի Ռումանիոյ նախագահ Ն. Չէուչեսքուի մասնակցութիւնը յիշեալ ժողովին : Ցարդ չէ հրապարակուած հանդիպման օրակարգը :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՆԱՍԸ եգիպտական բանակներու ընդհանուր սպայակոյտի պետ նշանակեց Զօր. Ահմէտ Իսմայիլը : Իր նախորդին նման յիսուն տարեկան է : Աւարտած է Եգիպտոսի զինուորական վարժարանը : Մասնակցած է 1948ի պաղեստինեան պատերազմին՝ Կազայի եւ Ռաֆֆայի մէջ :

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ մէջ ծայր տուած ներքին խլրտումներուն վերջ տալու նպատակով, նախագահ Մոհամմէտ Այուպ Խան համաձայնեցաւ ընդդիմադիր հոսանքներուն հետ՝ վերահաստատելու խորհրդարանական դրութիւնը Արեւելեան եւ Արեւմտեան Փաքիստանի մէջ :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ 14 շահագէտներ ծանր պատիժներու ենթարկուեցան, կը գրէ խորհրդային թերթ մը : Հաւանական է, որ մահապատիժներ եւս տրուած ըլլան, քանի որ շահագիտութիւնը 1961էն ի վեր ենթակայ է նման պատիժի : Ամբաստանեալները մաս կը կազմէին խմբակի մը, որ 12 տարիներէ ի վեր կը գործէր, մեծ վաճառատուներու պատասխանատու պաշտօնեաներու մեղսակցութեամբ :

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետական խորհուրդը պաշտօնապէս յայտարարեց, թէ ձեռք առնուած միջոցներու շնորհիւ Հալի թաղին մէջ թունաւորումէ սատկած են քսան հազար մուկեր : Հալի տեղափոխութեան առիթով շրջանի մուկերու թիւը ներկայացուած էր 300.000 :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութիւնը օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ խորհրդարանին, ըստ որուն կարգապահական պատիժներ պիտի սահմանուին համալսարաններու մէջ հանրային անդորրութիւնը խանգարողներուն :

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ «ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՄԷՋ

(ՅԱՊԱՒՈՒՄՆԵՐՈՎ)

Ա.

Հայ լեզուաբանական գրականութիւնը կը սկսի Ե. դարուն, գիրերու գիւտին հետ, երբ մեր ուսումնասէր հայրերը թարգմանեցին, աւելի ճիշդ փոխադրեցին Թրակացիի քերականութիւնը։ Միջին դարերուն կազմուեցան քերականագիտական եւ ոճագիտական արժէքաւոր երկեր։ Սակայն գիտական բովանդակութեամբ՝ հայ լեզուաբանութիւնը մեր իրականութեան մէջ սկսաւ ԺԹ. դարուն Եւրոպայի մէջ։ Վենետիկ հաստատուած Մխիթարեան հայրերը մեր նախնեաց խորախորհուրդ լեզուին քերականութեան մանրազնին ուսումնասիրութեամբ հնարաւորութիւն ընձեռեցին եւրոպացի գիտնականներուն ծանօթանալու Հայոց լեզուին։ Իսկ Հայկազեան բառարանը (1836-37) դիւրացուց Հայոց լեզուին՝ ուրիշ լեզուներու հետ բաղդատելու եւ անոնց հետ ազգակցութեան կապերը ի յայտ բերելու խնդիրը։ 1843ին հրատարակուեցաւ «Բազմավէպ»ը, իսկ 1887ին՝ «Հանդէս Ամսօրեայ»ն։

Հայոց լեզուի ուսումնասիրութեան պատմութեան մէջ նոր էջ մը բացաւ գերմանացի հայագէտ Հայնրիխ Փեթերման (1801-1876), որ տարիներ շարունակ Վենետիկի մէջ հայերէն ուսանելով՝ 1837ին լատիներէն լեզուով հրատարակեց «Հայոց լեզուի քերականութիւն» արժէքաւոր աշխատութիւնը, ուր առաջին անգամ ըլլալով խօսեցաւ Հայոց լեզուին՝ արիական լեզուներուն հետ ունեցած ցեղակցութեան մասին։ Եւրոպայի մէջ ստեղծուեցաւ հայագիտական դպրոց։ Լեզուաբաններ Վինտիշման եւ Ֆ. Միւլլեր, Փ. Տըլակարտ եւ ուրիշներ արժէքաւոր ուսումնասիրութիւններ գրեցին Հայոց լեզուին զանազան հարցերուն շուրջ։ Ֆ. Միւլլեր մանաւանդ տեսութեան ստորիճանին բարձրացուց եւ տենդոտ կերպով պաշտպանեց այն տեսակէտը, թէ հայերէնը արիական լեզուներու իրանական ճիւղին կը պատկանի։ Եւ այնուհետեւ ոչ ոք փորձեց այս տեսութեան դէմ արտայայտուիլ, մինչեւ գերմանացի մեծ հայագէտ Հայնրիխ Հիւպշման (1848-1908) 1875ին գրած «Հնդեւրոպական լեզուներու շարքին մէջ հայերէնի դիրքը» գրութեամբ հիմնաւորեց այն տեսակէտը, թէ հայերէնը «չի կրնար արիական համարուիլ... Ահա թէ ինչո՛ւ պէտք է զետեղել իրանականին եւ սլաւոնականին միջեւ, իբրեւ ինքնուրոյն ճիւղ»։

Այս ամփոփ պատմութիւնը ըրինք ցոյց տալու համար, թէ տեսական լեզուաբանութեան եւ հայերէնի այսպէս կոչուած տոհմաբանութեան, ազգակցութեան ինչ տեսակէտներ էին ընդունուած գիտական աշխարհին մէջ, երբ «Արարատ» ամսագիրը սկսաւ հրատարակուիլ։

«Արարատ» ամսագրին դերն ու նշանակութիւնը մեծ է հայ պարբերական մամուլի պատմութեան մէջ, իսկ մեր ժողովուրդին արեւելահայ իրականութեան համար՝ շատ բարձր ու բացառիկ։ Կարելի է վստահ ըսել, թէ արեւելահայ իրականութեան մէջ ոչ մէկ ամսագիր «Արարատ»ի նման բարձր եւ հետեւողական կերպով ներկայացուցած է հայագիտական նիւթերը։

Անցեալ դարու 60-70ական թուականները յատկանշական դարձան լեզուաշինարարութեան ուղղութեամբ։ Ազգային զարթօնքը եւ ազգային արժանապատուութիւնը անհամատեղելի էին Հայոց լեզուին մէջ գտնուող բուռ բուռ օտար բառերու գործածութեան հետ։ Այս հարցերու մասին ամսագիրին մէջ յօդուածներ գրած է Գաբրիէլ Տէրունի Պատկանեանը, որ առողջ մտածումով կը քննադատէ հայերէնը անհարկի օտար բառերով ծանրաբեռնելու ձգտումը։ «Միթէ՞ յիրաւի մեր ազգային գրականութիւնն այնքան անմըշակ է, այնքան աղքատ է, այնքան թըշուառ է, որ երկու տող չիք հնար գրել՝ առանց օտար լեզուէ բառ մը մուրալու», — կը գրէ ան։ Ապա նաեւ՝ «Լեզուի եւ խօսակցութեան մէջ օտար բառերի սպըրդումն... ընդ ամենայն տեղիս մեր քընքոյշ եւ քաղցր բարբառն աղաւաղել է եւ խանգարել»։ Լեզուի մաքրութեան հարցով մարդիկ կը հետաքրքրուին, որովհետեւ «լեզուն ազգութեանց դրօշմն է, կ'ուզե՞ս ջնջել ազգութիւն մը, ջնջէ այդ ազգին լեզուն»։

Ահա թէ ինչո՛ւ հրապարակ կը դրուի կարեւոր հարց մը. կաթողիկոսին գլխաւորութեամբ կա՛մ յանձնախումբ, կա՛մ ակադեմիայ ստեղծել, որ զբաղի Հայոց լեզուին եւ անոր մաքրութեան հարցով։

Պատմական դառն ճակատագրին հետեւանքով երկփեղկուած է մեր ժողովուրդը։ ԺԹ. դարու կէսերուն հայ ժողովուրդին երկու հատուածները երկու բարբառներու հիման վրայ որդեգրեցին տարբեր գրական լեզուներ։ 1897ին «Արարատ»ի մէջ հրատարակուած «Մեր երկու գրական լեզուի միութեան խնդիրը» վերնագրով յօդուածին մէջ Մ. Աբեղեան, քննելով երկու գրական լեզուներու կազմութեան պատմական հանգամանքները, կը գտնէ, որ «մենք մի հայ ազգ ենք եւ մի հայ գրականութիւն ու գրական լեզու պիտի ունենանք։ Իսկ եթէ չունենանք այդ, կը նշանակէ մեզ պակասում է արդի ժամանակների հոգեւոր միութեան համար ամենամեծ ուժը»։ Սակայն, դժբախտաբար, Մ. Աբեղեան իր մտածումը իրականացնելու համար գործնական գետնի վրայ ընդունելի, տրամաբանօրէն համոզիչ առաջարկներ չի ներկայացներ, այլ, ինչպէս կը նկատէ յայտնի մանկավարժ Ս. Մանդինեան, «այսուհետեւ բոլոր գիջումները արեւմտեան բարբառից պէտք է պահանջուին, իսկ արեւելեանը հանդիստ հոգով կարող է ոչ մի նշանախեցից չհրաժարուել»։ Ս. Մանդինեան շատ իրաւամբ գիտել կուտայ, թէ «անկարելի է լեզուի մի մասին անպատիժ դիպչել, առանց խախտելու եւ միւս մասերը, որոնք առաջինի հետ սերտ կապուած են ներքին ծածուկ շղկապներով եւ հիւսուածութեամբ», ուստի հիմա ժամանակը չէ լեզուին միութիւնը նեղ կանոններով կաշկանդելու, որ արդէն ինքնին բնական հոլովոյթով կը կատարուի, այլ մեր երկու գրական լեզուները պէտք է ազատօրէն օգտուին իրարմէ՝ նոյնիսկ քերականական ձեւեր փոխ առնելով, «որպէսզի բնական ընտրութեամբ յաղթականը յաղթէ եւ մեր արեւելեան բարբառը զօրանայ, կանոնաւորուի, գեղեցկանայ»։

Ա. ԱՆԹՈՍԵԱՆ

(Շար.)

ՄԵՐ ԲԻՒՐԱԿԱՆԸ

ԴԷՊԻ ԱՍՏՂԱԶԱՐԴ ԵՐԿԻՆՔԸ. — Վերըստին կ'երթանք Բիւրական, ուր ձմեռ ժամանակ իսկ երկինքը պայծառ է, արեւոտ։ Հեռուէն կ'երեւի Արագածի լանջին վրայ հաստատուած այգեստանը, որուն տերեւաթափ ծառերուն մէջէն կը նշմարուին արծաթափայլ գմբէթներ։

Ոլորապտոյտ ուղին կը բարձրանայ մինչեւ Վարդաստան հարթութիւնը, ուր վերջին քսանամեակին բարձրացած են Բիւրականի վարդագոյն տուֆէ կառուցուած շէնքերը։ Անոնց գագաթները կ'երկարին մինչեւ երկինք, աստղերը։ Բիւրականի աչքը կը թափանցէ տիեզերքին խորը։

Մեր աչքին առջեւ է աստղադիտարանի կեդրոնական շէնքը։ Երկյարկանի այդ համեստ շէնքին մէջ կ'աշխատի Վիկտոր Համբարձումեան, որուն տիեզերախոյզ միտքը թափանցեց հեռաւոր ծիր-կաթիներու խորերը, բացաւ անոնց բազմաթիւ գաղտնիքները՝ մեծ հռչակ բերելով Բիւրականին, Հայաստանին...

Բիւրականի աստղադիտարանը... Բիւրականի գիտակները... Բիւրականի գեկուցումները... Բիւրականի յայտնագործութիւնները... Այս բառերը սկսան տպուիլ աշխարհի զանազան երկիրներու հրատարակութիւններու, գիրքերու մէջ, արտասանուեցան զանազան լեզուներով, գիտական համագումարներու մէջ եւ համալսարանական ամպիոններու վրայ...

Բիւրականը Հայոց հին երկրին մէկ հին բնակավայրն է, Բիւրականցիներն ալ՝ հայ ժողովուրդին մէկ մասնիկը։ Անոր պատմութիւնը մեր հայրենի երկրին եւ ազգին մաքառումներուն պատմութեան հատուածն է, անոր անշեղ զարգացումին յատկանշական գիծը, անոր յառաջդիմութեան ձգտումը, անոր վեր բարձրանալու անզուսպ խոյանքը։

ԱՆՑԵԱԼԸ. — Ե. դար։ Մեսրոպ Մաշտոցի աշակերտները Հայաստանի զանազան վայրերու մէջ հիմնեցին դպրոցներ։ Հատ մըն ալ հաստատեցին հոս։

Թ. դար։ Հայաստանի ժողովուրդը կը պայքարի օտարին լուծը թօթափելու եւ հայկական պետականութիւնը վերահաստատելու համար։ Բիւրականը նոյնպէս ոտքի ելաւ եւ մասնակցեցաւ այս պայքարին։ Այսպէս կռուի ելաւ ամբողջ ժողովուրդը։ Անոր հետ էր ինքը՝ պատմագիր Յովհաննէս Դրասխանակերտցին։ Հայոց ապագայ կաթողիկոսը (պատմութեան մէջ ծանօթ է նաեւ Բիւրականցի անունով)։ Երկրին տիրակալը՝ արաբ ոստիկանը գիտէր, որ Բիւրականը պայքարի յենակէտն է եւ բանակը ուղղեց դէպի այդ ամրոցը, ապստամբները ընկճելու, ոչնչացնելու համար։ Բեշիրի զօրագունդը բարձրացաւ Բիւրական։ Գիշեր ցերեկ զէնքի ընդունակները կռուեցան, յայտարարելով՝ «Ամբարտաւան գարշապարը մեր վրայ թող չգայ եւ մեղաւորներուն ձեռքը չահաբեկէ...»։

Հայ ժողովուրդը յաղթեց։

Եկան նոր ժամանակներ, դժոխային օրեր։ Հայոց պետութիւնը քանդուեցաւ։ Սելջուկ եւ Պարսիկ հորդաները աւերեցին երկիրը։ Աւերեցին նաեւ Բիւրականը։ Բիւրականցիները խոշտանգուեցան, բայց տոկալով ապրեցան, քաշուեցան Ամբերդի քարանձաւները, Աղբիւրաձորին քարայրները, կռուեցան եւ ապրեցան լաւ օրերու յոյսով։

ԺԸ. դար։ Հայաստանի զանազան կեդրոններու մէջ կը բորբոքին հայ ազգային-ազատագրական շարժումները։ Բիւրականը մասնակցեցաւ այդ կռիւներուն։ 1724ին հարիւրաւոր Բիւրականցիներ զէնքը ի ձեռին պաշտպանեցին Երեւանն ու Կարբին։ Վաթսուն օր շարունակ հերոսաբար մարտնչեցան թշնամի գերազանց ուժերու դէմ։

ԺԹ. դարու առաջին տասնամեակները։ Երեւանի սարդարը կը հալածէր Հայոց լեզուն եւ գիրը, կ'արտաքսէր ազատատենչ երիտասարդները, իսկ շատերն ալ իրենք կը փախէին, խուսափելով հետապնդումներէ։ Ներսէս Արք. Աշտարակեցին, որուն մայրը՝ Սուսամբար, Բիւրականցի Տէր-Ղազարի աղջիկն էր, հալածանքներէն խուսափելով, կ'ապաստանի Թիֆլիս։ Աշտարակի, Բիւրականի մէջ սարդարի հետապնդումներէն փախած Ներսէսի բարեկամները կ'անցնին Հայաստանի հիւսիսային շրջանները, որոնք արդէն գրաւուած էին ռուսական ուժերու կողմէ։ Հաւաստի աղբիւրներու վկայութեամբ, 1810ին Մեծ եւ Փոքր Ղարաքիլիսներու եւ Պարնիի մէջ ապաստան գը-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Անշուշտ, քանի որ ճշմարտութիւնն է այս, եթէ քիչ մը առաջ ինծի հետ ըլլայիք ու լսէիք մեր սպաներուն յայտարարութիւնները, հիմա իմ ըսածներս այդքան պիտի չզարմացնէին ձեզ։

— Աստուա՛ծ իմ, Աստուա՛ծ իմ, այս ի՛նչ օրերու հասանք, հառաչեց կուսակալը... Ի՞նչպէս կարելի է ըմբոստանալ մեր Վեհափառ Սուլթանին մէկ հրամանին դէմ։

— Ահաւասիկ կացութիւնը ձեզի պարզեցի, փաշա էֆէնտի, պատասխանեց Օսման պէյ, եթէ իմ խօսքերուս չէք հաւատար կամ զանոնք չափազանցութիւններ ու անձնական կարծիքներ կը համարէք, կրնաք մեր զինուորականները ձեր մօտ հրաւիրել եւ անձամբ անոնց հաղորդել Սուլթանական հրամանը։

— Բնականաբար այդպէս պիտի ընեմ... Հիմա անմիջապէս զիրենք հոս կանչել պիտի տամ եւ կը խնդրեմ ձեզմէ, որ դուք ալ հոս մնաք եւ ինծի հետ ջանաք զիրենք համոզել, որ հրաժարին այդ տեսակ ըմբոստական ընթացքներէ որոնք կրնան շատ ծանր հետեւանքներ ունենալ։

Կէս ժամ ետքը կուսակալին սրահը հաւաքուած էին տասնի չափ բարձրաստիճան սպաներ, որոնց հաղորդուեցաւ Ապտիւլ Համիտի հեռագրական հրամանը։

Ամէնքն ալ բացարձակապէս մերժեցին այդ տեսակ հրաման մը գործադրել։

Կուսակալը ճարահատ, ճամբու դրաւ զանոնք, բուռն յուզումի մը մատնուած։

ԳԼՈՒԽ Ժ.

ՀԱՄԻՏԻ ԿԱՏԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

Առնավուտ Քէօյի բարձունքին վրայ, ընդարձակ պարտէզի մը մէջ կը բարձրանար փայտաշէն մեծկակ տուն մը, խոշոր ծառերու ետեւ կորսուած։ Այդ բնակարանը կը պատկանէր Մալիէի պաշտօնեաներէն Ճէմալ պէյի, որ զարգացած ու ազատամիտ անձ մըն էր եւ խիստ մօտէն կը հետեւէր երիտասարդ Թուրքերու յեղափոխական շարժումին, որուն ջերմ համակիր էր։ Հակառակ տիրող ծայրայեղ խստութիւններուն եւ լրտեսական հետապնդումներու, Ճէմալ պէյ կրցած էր խուսափիլ Ապտիւլ Համիտի մարդոց աչքէն եւ երբեք կասկածանքի չէր ենթարկուած, թէեւ իր տունը ծածուկ ժամադրավայր մը դարձած էր քոմիթէի անդամներուն, որոնք, շատ անգամ, հոն կը հաւաքուէին խորհրդակցելու համար։

Իսկուտի մէջ պատահած դէպքին ճիշդ հետեւեալ օրը, այսինքն Երեքշաբթի 29 Յունուար, Ճէմալ պէյի բնակարանին մէջ հաւաքուած էին Սայի պէյ, Շաֆաքի նախկին խմբագիր Սատըք պէյ եւ Արիֆ պէյ։ Այս երկու վերջինները, ինչպէս անշուշտ մեր ընթերցողները կը յիշեն, Թիկնապահ Մէհմէտ փաշայի շնորհիւ կրցած էին խուսափիլ Ապտիւլ Համիտի ճիրաններէն ու յաջողած էին ծածուկ պահուիլ, հակառակ ոստիկանական ամենախիստ խուզարկութիւններու։

Երեք ընկերները սենեակ մը քաշուած, զոր իրենց տրամադրութեան ներքեւ դըրած էր տանուտէրը Ճէմալ պէյ, կացութեան վրայ կը խորհրդակցէին։ Սայի պէյ ամենածանր լուրեր առած էր Եըլտըզէն։ Սալիհա հանըմի եւ Մէհմէտ փաշայի ներկայութիւնը Սելանիկի մէջ երեւան ելած էր եւ Ապտիւլ Համիտ հրամայած էր որ անմիջապէս ձերբակալուին ու Պոլիս բերուին։ Ձերբակալութիւնը, ըստ Սայի պէյի կարծիքին, արդէն տեղի ունեցած ըլլալու էր։

Այս տեղեկութիւնները խոր յուզումի ու մտատանջութեան մատնեցին երկու երիտասարդները, որոնք մեծամեծ յոյսեր դրած էին Սալիհա հանըմի գործունէութեան վրայ։

— Մեր յետին ապաւէնը, Րումելիի բանակը, եթէ տակաւին անշարժ մնայ, քիչ ատենէն ամէնքս ալ կորսուած ենք ու մեզի հետ յեղափոխական շարժումն ալ ի սպառ վերջացած, ըսաւ Սատըք պէյ յուսահատ դէմքով մը։

— Բայց ի՞նչպէս կարելի է բանակը ոտքի հանել յանկարծ, երբ տակաւին հասարակ զինուորներու մէջ յեղափոխական փրոփականտը նոր պիտի սկսի, պատասխանեց Արիֆ պէյ։

— Այո, հաստատեց միւսը, դժբախտաբար շատ ուշ արթնցանք...։

— Եւ Ապտիւլ Համիտ որ ընդհակառակն բնաւ չի քնանար, այժմ իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է Րումելիի զօրաբանակներուն վրայ եւ կը պատրաստուի սարսափելի հարուածով մը ջախջախել յեղափոխական ոգին, որ սկըսած է տարածուիլ այդ զօրաբանակներուն մէջ։

Երեք ընկերները իրենց այս մտատանջութեանց մէջ խորասուզուած էին, երբ դուռը զարնուեցաւ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 80)

տած Բիւրականցիներու թիւը 115 էր։

1826 – 1828ի պատմական օրերուն ատենուընէ շատերը կամաւոր արձանագրուեցան հայկական կամաւորական գունդերուն մէջ։ Անոնց մէջ էին Բիւրականցիներ Բաբաջան Բաբաջանեանը, Աւագ Կիներ Բաբաջան Բաբաջանեանը, Աւագ Կիրակոսեանը, Դաւիթին Մանուկը, պարոնի Յովհաննէս Ասլանեանը եւ ուրիշներ։ Կը պատմեն, որ երբ ռուսական բանակները եւ հայ կամաւորները կը մտնեն Աշտարակ, «Ներսէսը կէս ճանապարհէն առաջ ուղարկեց էջմիածին Բիւրականցի Յովհ. Ասլանեանին, որ աւետէ միաբանութեանը Ռուսաց մօտենալը եւ քանի բերանացի յանձնարարութիւններ տուաւ։ Ծպտեալ Ասլանեանը բռնուեցաւ Պարսիկներից եւ հարց ու փորձի ենթարկուեցաւ։ Մահը աչքի առաջ ունենալով, այս աղնիւ երիտասարդը յամառութեամբ հրաժարեցաւ յայտնել իւր չարչարողներին, թէ ինչ յանձնարարութեամբ էր ուղարկում սորան Ներսէսը էջմիածին։ Նա չարաչար տուժեց։ Պարսիկները նախ կտրեցին նորա քիթը, ապա հանեցին մէկ աչքը, բայց երբ դարձեալ չուզեց յայտնել, թէ ինչու համար է ուղարկուած, կտրեցին լեզուն եւ արիւնի մէջ լողացող կիսաշունչ դիակը թողնելով դաշտի մէջ ընկած, անգութ դահիճները հեռացան։ Ժամերից յետոյ ուշքի գալով, Ասլանեանը հազիւ հազ հասաւ էջմիածին եւ կտրուած լեզուով դարձեալ կարողացաւ հասկացնել, որ Ներսէսը Ռուսաց զօրքերով վաղը միւս օրը կը հանի աթոռը։ Ասլանեանի այս հերոսական հաւատարմութիւնը արդէն մտած է Ռուսաց կովկասեան տարեգրութեան մէջ՝ ի չարս պանծալի գործերի։ Քթից, աչքից, լեզուից զրկուած բիւրականցի Ասլանեանին Պասկեւիչի միջնորդութեամբ շնորհուեցաւ ոսկէ մետալ եւ ցմահ տարեկան հարիւր ռուբ. թոշակ»։

1918 Մայիսին կը ղօղանջեն Բիւրականի վանքին զմրէթին զանգերը։ Հայրենիքը վտանգի տակ էր։ Հայրենիքին նկատմամբ՝ պարտքի խոր գիտակցութեամբ Բիւրականցիներէն շատեր զէնք վերցուցին եւ իջան Սարտարապատ, ոմանք դիրքերու վրայ սպաննուեցան։

Սարտարապատի հերոսամարտի օրերուն Բիւրականցիները միաժամանակ կազմակերպեցին իրենց գիւղին պաշտպանութիւնը հիւսիսէն յարձակող թշնամիին դէմ։ Իսկ երբ դրացի Տեղեր (Դղեր) գիւղը շրջապատուեցաւ Թուրքերու կողմէ, եւ բնակչութիւնը փակուելով եկեղեցիին մէջ օգնութիւն կը խնդրէր, Բիւրականցիներու զինուած ջոկատը, աւելի քան հարիւր մարդ, սպայ Ճաղարովի ղեկավարութեամբ, գիշերով կ'անցնի Ամբերդի ձորը, կը յարձակի պաշարուած գիւղին վրայ, կը ճեղքէ պաշարման օղակը եւ կը փրկէ ջարդուելու դատապարտուած Հայերը։

Բիւրականի դպրոցի նախկին սաներ՝
Ա. ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ, Հ. ԽԱՉԱ – ՏԿՐԵԱՆ ԵՒ Ա. ԲԱԲԱՅԵԱՆ։

Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Հայկական գեղեցիկ ոճով կառուցուած է թանգարանը, իսկ սենեակները կը պատկերացնեն բանաստեղծին Թիֆլիսի յարկաբաժինը։ 54 սանդուխներ կը խորհրդանշեն Յ. Թումանեանի կեանքի տարիները։

Առաջին սրահի սենեակներուն մէջ զանազան լուսանկարներով եւ նիւթերով կը ներկայացուին բանաստեղծին մանկութեան եւ պատանեկութեան տարիները։ Բազմաթիւ գեղանկարներն ու լուսանկարները կը պատկերացնեն Լոռիի Դսեղ գիւղը, ուր ծնած է ան 1869 Փետրուար 19-ին, գիւղացի քահանայի ընտանիքի մէջ։

Մանկութեան տարիները անցուցած է հոն։ Անոր դպրոցը տունն էր, գիւղի միջավայրը եւ լեռնային հարուստ բնութիւնը։ Այդ բնութիւնը անմահացուցած է իր բանաստեղծութիւններով։ Գեղեցիկ է նկարիչ Մ. Սարեանի կտաւը, ուր պատկերացուած են Դսեղն ու անոր բնութիւնը։

Ութ տարեկանին, կը պատմէ թանգարանին պատասխանատուներէն Ֆ. Յակոբեան, Թումանեան կը սկսի գրել եւ կարդալ։ 1883ին հայրը զինք կը տանի Թիֆլիս, ուր կ'ընդունուի Ներսիսեան դպրոցը։ Հոն կ'ընդլայնի ապագայ բանաստեղծին միտքի հորիզոնը. ան յափշտակութեամբ կը կարդայ հայ եւ Եւրոպացի գրողներու գործերը, կը ծանօթանայ Խ. Աբովեանի եւ Մ. Նալբանդեանի երկերուն, որոնցմէ կ'ազդուի մեծապէս։

Այցելուները ակնածանքով կը դիտեն Թումանեանի ստեղծագործութիւններուն առաջին հաւաքածոները, որոնք լոյս տեսած են 1890 – 1892ին Մոսկուայի մէջ՝ հայ ուսանողներու աջակցութեամբ։

Թիֆլիսի մէջ կը ծանօթանայ Րաֆֆիի, Գ. Սունդուկեանի, Ղ. Աղայեանի, Պ. Պռօշեանի, Աւ. Իսահակեանի, Շիրվանզադէի, Մուրացանի։

Թանգարանին երկրորդ սրահը կը համապատասխանէ Թիֆլիսի բնակարանին հիւրասենեակին։ Ընդարձակ սենեակին մէջ դրուած են դաշնակը, բազկաթոռներ, գրապահարաններ, սեղան։ Այս մեծ սենեակին մէջ յաճախ կը հաւաքուէին բանաստեղծներ, գրողներ, նկարիչներ, երաժիշտներ։

«Ղ. Աղայեանը, Դ. Դեմիրճեանը եւ ես, — կը գրէ Աւ. Իսահակեան, — Շաբաթը մէկ երկու անգամ հաւաքւում էինք Օհաննէս Թումանեանի մօտ... ընթերցում էինք մեր նոր գրած բաները, քննադատում, կարծիքներ փոխանակում։ Ինքնաբերաբար փափաք զարթնեց մեր խմբակին անուն տալ։ Առաջարկուեց «Վերնատուն» անունը։ Այդ անունը այլեւս ընդմիշտ կապուեց մեզ հետ. «Վերնատունը», «Վերնատան գրողները»։

Թումանեանի հիւրասենեակին մէջ անմահ Կոմիտաս է երգած իր հոգեմայլ երգերը, Ա. Տիգրանեանը ներկաներուն ծանօթացուցած է «Անուշ»ի եղանակները, Ալ. Սպենդիարեանը՝ «Ալմաստ»ի երաժշտութիւնը։

1901 – 1903ին Թումանեան կը հիւանդանայ եւ բուժուելու նպատակով կը մեկնի Աբասթուման, Ուրալիլ։ Այդ խաղաղ անկիւնին մէջ, հեռու առօրեայ անցուդարձերէ, կը գրէ իր գլուխ գործոցները՝ «Թմկաբերդի առումը», «Փարւանա»ն, «Սասունցի Դաւիթ»ը, կը վերամշակէ «Անուշ»ը, կը գրէ նոր բանաստեղծութիւններ։

«Անուշ»ի, ինչպէս նաեւ իր միւս պոեմներուն մէջ Թումանեան ներկայացուցած է հայ գիւղական կեանքը իր կենցաղով, սովորութիւններով, աւանդութիւններով եւ հակասութիւններով։

Թանգարանին երրորդ սրահը կը վերարտադրէ բանաստեղծին առանձնասենեակը, որուն պատերը, իրերը դասաւորուած են այնպէս, ինչպէս եղած են բանաստեղծին օրով։ Գրասեղանին վրայ մնացած են Պուշկինի եւ Շեւչենկոյի հատորները, կաղամարը, գրիչը, նկարները, արձանները, թախտը եւայլն։

«Թւում է, թէ նա ողջ է, երբ մտնում ես մեծ բանաստեղծի առանձնասենեակը, — դեռ 1953ին տպաւորութիւններու գիրքին մէջ գրած է Հրաչեայ Քոչար, — Թւում է, թէ հիմա կը վերադառնայ, հիւրերին չի սպասեցնի։ Եւ քանի որ դեռ նա չկայ, բանաստեղծին դուստրն է զբաղեցնում քեզ բարի ժպիտով ու լաւ զրոյցներով»։

1908, 1911ին կը ձերբակալուի եւ Մետեխի բանտին մէջ կը գրէ «Մի կաթիլ մեղրը»։

Ցուցափեղկերուն մէջ դրուած են «Հասկեր» մանկական ամսագիրը, ուր տպուած են Թումանեանի բազմաթիւ մանկական բանաստեղծութիւնները եւ «Լուսաբեր» դասագիրքը։

Պատին վրայ փակցուած է հայ գրողներուն Կովկասեան ընկերութեան կանոնադրութիւնը։ Ինչպէս յայտնի է, այդ ընկերութիւնը հիմնած էր Թումանեան Թիֆլիսի մէջ, 1912ին։

Այժմ վերահաստատուած է ճաշասենեակը, որուն մեծ սեղանին շուրջը կը հաւաքուէր բանաստեղծին բազմանդամ ընտանիքը։ Ճաշին յաճախ ներկայ կ'ըլլային գրչակիցներն ու համագիւղացի հիւրերը։

Վեցերորդ սրահը ննջարանն է։ 1922-ին, հիւանդութեան ծանր օրերուն բանաստեղծը պառկած էր այս սենեակին մէջ։

Յովհ. Թումանեանի տուն – թանգարանը, ուր սրբութեամբ պահպանուած են անոր կեանքին եւ ստեղծագործութեան վերաբերեալ 4354 ցուցանիշեր եւ հայ նկարիչներու ու քանդակագործներու բազմաթիւ կտաւներ ու քանդակներ, մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է իր շուրջ։

ԶՕՐ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Առանձին պիտի հրատարակենք Զօր. Ս. Մարտիրոսեանի այցելութիւններու ու ելոյթներու թղթակցութիւնները։ Ստորեւ, Զօր. Մարտիրոսեանի հաւանութեամբ, կը հրատարակենք իր եւ Պ. Օհանեանի մակագրութիւնները Թանգարանի յուշամատեանին մէջ։

×

«Մեծ հետաքրքրութեամբ դիտեցինք Թանգարանը, անհրաժեշտ է լուրջ ուշադրութիւն դարձնել այդ արժէքաւոր փաստաթղթերի եւ իրերի պահպանման վրայ եւ հնարաւորին սահմաններում հարստացնել Թանգարանը նոր պատմական փաստաթղթերով և արժէքաւոր իրերով»։

ԶՕՐ. Ս. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

«Այս եւս հայ ժողովուրդի պատմական դէպքերն ու անցքերն են, որոնք շատ անհրաժեշտ են մեր ժողովրդի անցեալը յիշելու. կ'անցնեն դարեր եւ դա հրաշալի պարդեւ կը դառնայ մեր ժողովրդին»։

Վ. ՕՀԱՆԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Մեծ ճամբան շատ հարթ է, բայց բոլորն ալ կը սիրեն կողմնակի ճամբաները։

×

Երջանկութեան երեք գաղտնիքներն են չարիքը չտեսնել, չլսել, չգործել։

×

Լսելը արքայութիւն է, տեսնելը դժոխք։

×

Երկինքը մէկ ճամբայ ունի, բայց ոչ ոք կ'անցնի հոնկէ, դժոխքը դարպաս չունի, բայց մարդիկ իրար կը հրմշտկեն հոն հասնելու համար։

×

Եթէ բլուրի վրայ չելլես, երբեք չես գիտնար, թէ դաշտը ինչ բանի կը նմանի։

ՉԻՆԱԿԱՆ

Հիմնադրութենէն ի վեր անցած են 15տարիներ եւ այցելուներու թիւը եղած է 350 հազար։

Ֆ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (438)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Մարիուսի կը թուէր թէ տարօրինակ հերպով մը պատին ետեւը պահուող եւ ձիւնին մէջ կծկուող այս մարդերուն մութ խօսքերը թերեւս յարաբերութիւն մը ունէին Ժոնտրէթի զարշելի նպատակներուն հետ։ «Գործը» անշուշտ Ժոնտրէթի պատրաստած դաւաճանութիւնն էր։

Դէպի Սէն Մարսոյի արուարձանը ուղղուեցաւ եւ հարցուց կրպակի մը թէ ո՛ւր կար ոստիկանութեան գործակալ մը։ Փոնթուազի փողոցը եւ 14 թիւը ցոյց տրուեցաւ իրեն։

Մարիուս հոն գնաց։

Հացագործի մը առջեւէն անցնելու ատեն երկու սու տալով հաց մը առաւ եւ կերաւ, մտածելով թէ զուցէ պիտի չընթրէ։

Ճամբան, մինչդեռ կը քալէր, իրաւունք տուաւ Նախախնամութեան։

Մտածեց, որ եթէ առտուն իր հինգ ֆրանքը Ժոնտրէթի աղջկան տուած չըլլար, Պ. Լըպլանին ետեւէն գացած պիտի ըլլար եւ բան մը իմացած պիտի չըլլար, եւ Ժոնտրէթի նիւթած դաւաճանութիւնը անարգել պիտի կատարուէր, թէ Պ. Լըպլան պիտի կորսուէր եւ անշուշտ աղջիկն ալ իր հետ։

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

ՈՒՐ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐԴ ՄԸ ԵՐԿՈՒ ԱՏՐՃԱՆԱԿ ԿՈՒՏԱՅ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻ ՄԸ

Մարիուս Փոնթուազ փողոցին 14 թիւը հասնելով առաջին յարկը ելաւ եւ ոստիկանութեան գործակալը հարցուց։

— Ոստիկանութեան պարոն գործակալը հոս չէ, ըսաւ ծառայ մը, բայց տեսուչ մը կայ, որ անոր տեղակալն է։ Կ'ուզէ՞ք անոր հետ խօսիլ. միթէ առխպողական գո՞րծ է։

— Այո, պատասխանեց Մարիուս։

Ծառան գործակալին խուցը տարաւ Մարիուսը։ Հոն վանդակի մը ետեւ ոտքի վրայ կանգնած եւ կրակարանի մը կռթըննած բարձրահասակ մարդ մը կար որ եռօձիկ ընդարձակ թիկնոցի մը ծայրերը կը վերցնէր ձեռքերով։

Կերպարանքը քառակուսի, բերանը նուրբ եւ հաստատուն, կիսամօրուքները թանձր, ալեւոր եւ վայրենաձեւ, իսկ նայուածքը մարդու գրպանին յատակն անգամ դիտելու նայուածք մըն էր։

Կրնար ըսուիլ թէ այս նայուածքը ոչ թէ կը թափանցէր, այլ կը խուզարկէր։

Այս մարդը գրեթէ Ժոնտրէթին չափ ահարկու եւ անագորոյն կ'երեւար. երբեմն ամեհի շունի մը հանդիպիլը գայլի մը հանդիպելէն ոչ նուազ վտանգաւոր է։

— Ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուց մարդը Մարիուսին՝ առանց պարոն ըսելու։

— Հո՞ս է ոստիկանութեան պարոն գործակալը։

— Բացակայ է։ Ես իր տեղակալն եմ։

— Խիստ գաղտնի գործի մը համար եկած եմ։

— Խօսեցէք ուրեմն։

— Եւ խիստ առխպողական։

— Ուրեմն շուտ խօսեցէք։

Այս հանդարտ եւ ամարդի մարդը, ահարկու եւ միանգամայն վստահելի էր։ Երկիւղ եւ վստահութիւն կը ներշնչէր։

Մարիուս իրողութիւնը պատմեց, ըսելով թէ անձ մը զոր տեսքով միայն կը ճանչնար, երեկոյին դաւաճանութեան մը կը մատնուէր, թէ որջին կից սենեակին մէջ բնակելով ինքը։ Մարիուս Փորմէրսի փաստաբան, միջնորմին ետեւէն լսած էր ամբողջ դաւադրութիւնը, թէ Ժոնտրէթ կ'անուանուէր այն ապիրատը, որ որոգայթը ծրագրած էր, թէ Ժոնտրէթ մեղսակիցներ, քաղաքադռներու թափառիկներ պիտի ունենար իրեն գործակից, որոնց մէկը մանաւանդ Փրենթանիէ, Պիկրընայ ըսուած Փանշօ անուն անձ մըն էր, թէ Ժոնտրէթին աղջիկները դուրսը պիտի լրտեսեն, թէ ամենեւին միջոց չկար եղելութիւնը իմացնելու այն մարդուն որ վտանգի մէջ էր, վասնզի անոր եւ ոչ իսկ անունը յայտնի էր, եւ թէ վերջապէս այս ամէնը երեկոյեան ժամը վեցին տեղի պիտի ունենայ 50-52 թիւ տունին մէջ որ պուլվառ տը Լ'Օփիթալի ամէնէն ամայի կողմն է։ Տեսուչը երբ լսեց այս թիւը, գլուխը վերցուց անտարբերութեամբ։

— Ուրեմն նրբանցքին խորի սենեակին մէջ տեղի... պիտի ունենայ այնպէս չէ՞։

— Ճիշդ է, պատասխանեց Մարիուս, եւ շարունակեց.

— Արդեօք կը ճանչնա՞ք այդ տունը։

Տեսուչը պահ մը կեցաւ լուռ, յետոյ կօշիկին ներբանը վառարանին բերանը դնելով որ տաքնայ, պատասխանեց.

— Թերեւս։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Մարիամ Ակոնայեան 50 փրանք կը նուիրէ Մշակոյթի Տան, Օր. Արաքսի Թորոսեանի կսկծալի մահուան առթիւ։ (Ստանալ «Յառաջ»էն) ։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տէր եւ Տիկին Թուրիկեան, Իսի, իրենց կնքամօր Անահիտ Թուրիկեանի մահուան քառասունքին առթիւ Հայ Մշակոյթի Տան կը նուիրեն 50 փրանք ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախմբ. Հայր. Միութեան Ֆրանսայի շրջանի Կեդր. վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հայրենակից Պ. Յակոբ Սիմոնեանի եւ իր զաւակներուն ու բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Մելոյեանի, իրենց կնոջ, մօր, քրոջ եւ հարսին՝ ՏԻԿԻՆ Ս. ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ (ծնեալ Մելոյեան) մահուան առթիւ (Սէն Լու, Մարսէյլ) ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է .—

Արամ Տէրունեան եկեղեցիին, Սերաստիոյ Նահանգ. Մուրատ Ռսսումնասիրացի տասնական փրանք, Վարդան Էյմասեան, իր մօրը մահուան առթիւ դպրոցին յիսուն, Բ. Թիրէքեան եկեղեցիին տասը, Հ. Մարտիրոսեան եկեղեցիին տասը, Սեբաս. Մուրատ Ռսսումնասիրացին քսան, Մ. Բապուճեան եկեղեցիին քսան, Տէր եւ Տիկին Դարբինեան Հայկ. եկեղեցիին 10, դպրոցին տասը, Այրի Տիկին Զ. Թիրէքեան եկեղեցիին, Առաջնորդարանին 10-ական։ Այրի Տիկին Սիվլի Յովհաննէսեանի մահուան առթիւ Յ. Տէրոյեան եկեղեցիին, դպրոցին տասնական, Ա. Տուտունեան դպրոցին, եկեղեցիին տասնական, Սահակեան եկեղեցիին տասը փր.։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ։ 23 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Օհանջանեան սրահին մէջ ։

Խնջոյք, առատ կերուխում մատչելի գիներով ։

Կը խօսի ընկեր ՄԻՍԱՔ–ՄԻՐԶԷ ։

Մուտքը ազատ է

ՊՕՄՈՆ, Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ Թաղիս հաւատացեալներուն թէ Ս. Գր. Լուսաւորչի տօնին առթիւ 17 – 23 Մարտ, մէկ շաբաթ հսկումի արարողութիւններ պիտի կատարուին։ Այս առթիւ եկեղեցւոյս մէջ պիտի քարոզեն եւ նախագահեն յաջորդաբար Արտաւազդ Եպիսկ. Տ. Տարօն, Տ. Վաչէ, Տ. Գուրգէն եւ Տ. Գեղամ վարդապետներ եւ Տ. Եղիշէ եւ Տ. Շահան քահանաները ։ Արարողութիւնները կը սկսին իրիկուան ժամը 7.30ին ։ Սիրով կը հրաւիրուին Թաղիս եւ ժողովուրդին բոլոր հաւատացեալները ։

Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ իր Յոբելենական յանձնախումբին ։

Տարարախտ Արտաշէս Գմբէթեանի յիշատակին նուիրուած երեկոյթ մը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 18ին, Ուրբաթ։

Հասոյթը ամբողջովին պիտի յատկացուի իր շիրիմին կառուցման ։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ
ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի Մարտ 27ին, ժամը 20.30ին, 77 Րիւ Լաֆայէթ, Փարիզ ։

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն վարչութեան մէկ երրորդը նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան ։

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամի գրասենեակը դիմել ամէնէն ուշը Մարտ 13ին ։

Առ այդ, փափաքողները պէտք է ընթեռնլի կերպով գրեն, տալով իրենց անունը, մականունը եւ հասցէն ։

Թեկնածու կրնան ըլլալ միայն այն անդամները, որոնք իրենց ադամավճարնեերը կանոնաւորապէս վճարած են երեք տարիէ ի վեր ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՇԱՐՊՈՆԻԷՐԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Տէսինի «Դրօ» խումբին ։

Շաբաթ, 29 Մարտ, ժըամ 21էն մինչեւ լոյս ։

Նուագախումբ՝ ՃԷՔԻ ՄԱՑԸՐԷ

Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի Տէսինի Հայկական Տան նորոգութեան ֆոնտին ։

ՃԱՇ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութիւնը կազմակերպած է ճաշ մը, Մարտ 23-ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 17ին Քլամառի Փըթի Տրափօ սրահը։ Մասնաւոր ինքնաշարժի փառքինք ։

Նախագահութեամբ Ն. ՀԱՅԹԱՅԵԱՆԻ

Խօսնակ ՇՄԱՒՈՆ ՊԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, անակընկալներ, իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Պետրոս Պետիկեան (երգ), Մկրտիչ Ֆիրմանեան (սազ), նաեւ կը նուագեն Միրիճան Շիրվանեան (ութ), Շըմաւոն Պալեան (ջութակ) ։

Սեբաստիոյ հին պարերը ։

Մասնաւոր խնամքով պատրաստուած համեղ խմորեղէններ ։

Մուտքը ազատ է Ճաշագին 12 փր.

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իզմիրի եւ շրջաններու Հայր. Միութեան կողմէ Սանթրոյի մեծ սրահներուն մէջ, 8 Րիւ Ժան Կուժօն Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16–23։

Նախագահութեամբ

Պ. ՍԵՐԳՕ ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆԻ

Նուագ Մ. ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆԻ ծանօթ խումբը ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՍՕՍԻ պարախումբը ղեկավարութեամբ ՏԻԿ. Յ. ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆԻ։ Կ'երգէ ու կը նուագէ Պ. Բիւզանդ Ֆընտըքեան ։

Ընտիր պիւֆէ և հաճելի անակնկալներ։

Մուտք 10 փրանք

ԾԱՆՕԹ. — Սեղանները սահմանափակ ըլլալով այժմէն ապահովելու համար հեռաձայնել Տիկիններ Նալպանեանին 770 – 39 – 35 Թորոսեանին 473–53–71 ։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ռուբէն» Ուս. խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ Մարտ 21ին, երեկոյեան ժամը ութին։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ.— Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը պատիւ ունի հրաւիրելու Վալանսի եւ շրջակայքի բոլոր հայ լուսաւորչական համայնքը իր գործունէութեան երկամեայ նստաշրջանի բոլորման առթիւ լսելու իր նիւթական եւ բարոյական գեկուցումը եւ հոգաբարձութեան նոր ընտրութիւն։ 21 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Ֆուայէ Տիւ Թէաթրի մէջ։

Fabrique de Vêtements

POUR HOMMES
VILLE - SPORT

Ets ARAKELIAN

84 - AVIGNON
56, Rue Thiers
Tél. (90) 81-44-27
84 - BOLLENE
Tél. (90) 70-10-54

PANTALONS HOMMES ET GARÇONNETS
TERGAL - COTON
JEAN - VELOURS - COTON

VAJA NEW JEAN'S

VENTE AUX GROSSISTES

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան կողմէ ի նպաստ Օդափոխութեան կայանին

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16էն 23

Գեղատեսիլ վայրի մը մէջ

CHALET DES ILES, BOIS DE BOULOGNE
Métro Porte Dauphine

Շեհերազատի նուագախումբը իր բոլոր սոլիստներով ։

Օր. Խատկոֆ (ցիկան պարուհի), Միւսիա (երգչուհի)

Հայկական պար Օր. Սեթլլա Պագըրճեան եւ Ժան – Ժագ Օսմանեան։

Երգ՝ Պ. Պետիկեան

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով 929–91–94

Նուահանդիսար Օթէսներ կ'առաջնորդեն հանդիսականները ։

Հայկական երգ ու պար, ճոխ եւ առատ պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին Կապ. Խաչի ընկերուհիներուն մօտ, ու նաեւ ընկերուհի Բալուեանի, 43 Րիւ Ռիշէ ։

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԷՍ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կոմիտաս Երգչախումբի 7րդ տարեդարձի առթիւ բացառիկ հանդէս Կիրակի, Մարտ 23, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295 Րիւ Պուալօ ։

Հովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Նախագահութեամբ՝ ՀԱՅՐ ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎԱՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի

Երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ Թատերական ներկայացում

Պիտի բեմադրուի Մոլիէռի ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ

Հանդէսէն ետք ընտանեկան խնջոյք Ճոխ պիւֆէ ։ Մուտքը ազատ է

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԱՐՏ 29, ԺԱՄԸ 20.45ԻՆ

SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République

Կը ներկայացուի՝ Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով

SOMERSET MAUGHAMի "ՆԱՄԱԿԸ"

Հետաքրքրական թատերգութիւն 3 արար, երկու պատկեր

Գլխաւոր դերակատարներ

ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, ինչպէս նաեւ ՓԻԷՌ ԹԷՐԶԵԱՆ, ԼԻՒՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆ եւ ՊԵՐՃ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ – ՀՐԱՅՐ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Բեմադրութիւն՝ ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Ուշադրութիւն, վարագոյրը ճիշդ ժամուն կը բացուի ։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ ։

Տոմսերը կը ծախուին.— Ճաշարան Տիամանթէռ, 66 Րիւ Լաֆայէթ ։ Անէմեան ճաշարան, Ռիւ Քատէ ։ Մարգարեան, 32 Րիւ Թուէվիզ ։ Մասիս նպարավաճառատուն, Ռիւ Սօլնիէ (Քատէ) ։ Տիրինեան, 36 Ռիւ տը Փլէռի ։ Զարմչեան, 20–22 Ռիւ Ռիշէ ։

Բեմասիրացի անդամներուն մօտ ։

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ, ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ ԵՒ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԻՒՐԵՐՈՒ

Չորեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ՝ Մայիս 7, 8, եւ 9, «Լը Կռան տ'Օթէլ»ի մէջ, Փարիզ, Օփերայի հրապարակ

×

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ընդունելութիւն ի պատիւ պատգամաւորներու եւ հիւրերու ։ Հանդիսաւոր պատարագ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ։ Խմբական Ուխտագնացութիւն փէր-Լաշէզի գերեզմանատունը մեծ հիմնադիր ՊՕՂՈՍ ՓԱՇԱ ՆՈՒՊԱՐԻ շիրմին։ Խմբական Ուխտագնացութիւն դէպի Հայոց վերջին Թագաւորին դամբարանը Սէն Տընի ։ Շրջապտոյտներ՝ ի մասնաւորի Փարիզի Համալսարանական Ուսանողական մէջ Հ. Բ. Ը. Միութեան Մառի – Նուպար Ուսանողական Տունը ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԻԼԹԸՆ ՊԱՆԴՈԿԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ա.— Հանդիսաւոր մեծ ճաշ համագումարին փակումին առթիւ ։

Ուրբաթ երեկոյ, Մայիս 9

Բ.— Բացառիկ մեծ պարահանդէս, ի ներկայութեան Պատգամաւորներու հիւրերու ։

Շաբաթ, երեկոյ, Մայիս 10, երեկոյէն մինչեւ առաւօտ

ՄԵԾ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԸ

Ինքնաշարժին վիճակահանութիւնը՝ նուէր Միութեան նախագահին կողմէ, պիտի քաշուի մեծ պարահանդէսին ընթացքին ։

Մանրամասնութիւնները յետագային

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՄԱՐՏ
MARDI 18 MARS 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11465 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 45e ANNÉE — No 11.465

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԻՋԻՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՏԵՐԵՒԱԹԱՓԸ

Մեր կորուստներու շարքը կ'երկարի անընդհատ :

Մահուան հրեշտակը դուլ ու դադար չունի : Մանգաղը կը գործէ անխնայ : Տիւ եւ գիշեր : Ամառ թէ ձմեռ, աշուն թէ գարուն : Մահազդներն ու «Տխրութի» – ները ամէնօրեայ անբաժանելի մասը կը կազմեն թերթին :

Սփիւռքի մտաւորական անդաստանը կը պարպուի հետզհետէ : Նորեր չեն հաս – նիր՝ լեցնելու համար գոյացած պարապը :

Երեք սերունդէն հարիւրաւորներ զոհ գացին Մեծ Եղեռնին : Շատ քիչեր վեր – ապրեցան թրքական սպանդէն :

Մխիթարուեցանք որոշ չափով, երբ մեծ փոթորիկէն ետք նուիրեալներու փաղանգ մը եկաւ հրապարակ, գործի լծուեցաւ եւ կարելին ըրաւ դղալի չդարձը – նելու համար մեզմէ անդարձ բաժնուող – ներու պակասը :

« Միջին » կոչեցինք այդ սերունդը : Ցետոյ « դժբախտ » մակդիրը աւելցու – ցինք այդ յորջորջումին վրայ :

Դժբախտ եղան այդ սերունդի տղաքը, որ 1914ին, երբ պայթեցաւ ահաւոր աշ – խարհամարտը, տակաւին դպրոցական գրասեղաններուն վրայ կը գտնուէին, կամ հազիւ աւարտած ուսման շրջանը, կը պատրաստուէին նետուելու կեանքի ասպարէզը :

Զօրակոչն ու տարագրութիւնը պատնէշ կանգնեցին համալսարանական կամ առ – նուազն երկրորդական ուսում առած հա – զարաւոր հայ երիտասարդներու առջեւ, որոնք կոչուած էին դեր մը կատարելու Օսմանեան Սահմանադրութեան շնորհիւ ստեղծուած համեմատաբար խաղաղ շըր – ջանին : Զարթօնքի, վերածնունդի շըր – ջան, որ, աւա՜ղ, երկար չտեւեց :

Համիտեան բռնակալութեան 32 տարի – ներու ընթացքին կաշկանդուած էր հայ միտքը : Գրաքննութիւնը կապանք էր դը – րած մամուլին վրայ :

Որքան դաժան էր եղած ազատ կամքի վրայ դրուած բռնութիւնը, այնքան ու – ժեղ դարձաւ խանդավառութիւնն ու ոգե – ւորութիւնը ազատատենչ երիտասարդու – թեան, մասնաւորապէս դաւառի ուսում – նատենչ հայորդիներուն մէջ, որոնք հա – րիւրներով դիմեցին մայրաքաղաք, դար – գանալու, իրենց ուսման ծարաւը յագե – ցընելու առաջադրութեամբ, փայլուն հե – ռանկարներու կարօտով :

Զօրակոչը հնձեց մեծ թիւ մը այս երի – տասարդներէն՝ Տարտանէլի դժոխքին մէջ, ինչպէս նաեւ Կովկասի ու Պաղես – տինի ճակատներուն վրայ : Ապագայի ի՜նչ յոյսեր, ի՜նչ խոստումներ մէկ օրէն միւսը պարտադրուեցան իրենց թանկա – գին արիւնը տալ ի պաշտպանութիւն բար – բարոս ու ոճրագործ պետութեան մը, որ ճիշդ նոյն օրերուն ցեղասպանութեան իր դիւային ծրագիրը կը գործադրէր Թրքա – հայաստանի մէկ ծայրէն միւսը եւ Թուր – քիոյ հայաբնակ բոլոր քաղաքներուն մէջ, Սեւ Ծովէն մինչեւ Միջերկրական :

Շատեր իրենց համալսարանական ու – սումը կէս ձգած էին, պահեստի սպայ դառնալու համար : Հազիւ կեանքին բացած էին իրենց աչքերը, երբ առ յա – ւէտ հրաժեշտ տուին անոր, ծաղիկ հա – սակի մէջ :

Անոնք, որ հրաշիւք խոյս ճողոպրած է – ին ռազմաճակատներէն, տարագրութե – նէն ու ջարդերէն, ջանացին, կարելիու – թեան սահմաններուն մէջ, դղալի չդարձը – նել մեծ փոթորիկէն ետք գոյացած պա – րապը :

Հայոց պատմութիւնը նոր դարձակէտ մը կը նշէր : Հայաստանի անկախութիւնը կը խանդավառէր զիրենք : Վառ էր հայ – րենասիրական զգացումը իրենց մէջ : Զո – հողութեան ոգին կը մղէր զիրենք նուի – ւելու հանրային գործին :

Տարագիր Հայութիւնը սփիւռքին մէջ վերջին յիսնամեակին շատ բան կը պար – տի միջին սերունդի այս մնացորդացին :

Տերեւաթափը բոլորովին նօսրացուց այս մնացորդացի շարքերը :

Միջինին յաջորդող սերունդը օտար աստղերու տակ ծնած մեր տղաքն ու աղ – ջիկներն են : Կարելին կը փորձենք հայ կեանքին կապելու համար զանոնք :

Որպէսզի արժանաւոր ժառանգորդները դառնան տերեւաթափի ենթակայ միջին սերունդին :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԻՆԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԾԱՆՐ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ՈՒՍՈՒՐԻԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ ՏԵՒԱԾ ԵՆ ԵՕԹԸ ԺԱՄ, ՀՐԵՏԱՆԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԱԾ Է ԿՌՈՒԻՆՆԵՐՈՒՆ, ԵՐԿՈՒՍՏԵՔ՝ ՄԵԾ ԹԻՒՈՎ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Երկու շաբաթ առաջ ծանր բախում մը տեղի ունեցած էր Չինեւխորհրդային սահմանագլուխին վրայ, Ուսուրիի շրջա – նին մէջ, որու հետեւանքով լարուած կա – ցութիւն մը ստեղծուեցաւ երկու երկիր – ներու միջեւ : Շաբաթ օր նոյն շրջանին մէջ երկրորդ անգամ ըլլալով բաւական բուռն կռիւներ տեղի ունեցած են խոր – հրդային եւ չին սահմանապահ ուժերու միջեւ, որու ընթացքին երկուստեք զոր – ծածութեան դրուած է ծանր հրետանին : Խաղաղականի սահմանային շրջանի հրա – մանատար Զօրավար Վասիլի Լոպանով հաղորդագրութեամբ մը յայտարարած է, թէ Չինացիները Շաբաթ օր փորձած են գրաւել Տամանսքի կղզին, «սակայն ետ մղուած են » :

« Մարտ 15ին,— կը ճշդէ խորհրդային հաղորդագրութիւնը, — չինացի զինուոր – ներու գունդ մը, հրետանիի կրակի օ – ժանդակութեամբ, յարձակեցաւ խորհըր – դային սահմանապահ ուժերու վրայ : Հակառակ իրենց թիւի գերակշռութեան եւ կրակի սաստկութեան, մեր սահմանա – պահ ուժերը ետ մղեցին Չինացիները » : Հուսկ ուրեմն, կ'աւելցնէ խորհրդային հաղորդագրութիւնը, — Չինացիները յա – ջորդական գրոհներով փորձեցին գրաւել կղզին, որով հարկ եղաւ օգնական ուժեր խնդրել : Եօթը ժամուան կռիւէ ետք է միայն, որ «մեր ուժերը տէր դարձան կացութեան» : «Ռումբերու պայթիւննե – րու հետեւանքով ձիւնը բոլորովին սեւ – ցած էր » :

Մոսկուայի մէջ շրջան ընող լուրերու համաձայն այս անգամ վիրաւորներու եւ մեռեալներու թիւը աւելի մեծ է : Մարտ 2ի բախումին ընթացքին սպաննուած էին 31 ռուս զինուորներ եւ վիրաւորուած՝ 14 զինուորներ :

Համաձայն Մոսկուայի Չինացիները կղզին գրաւելու փորձեր կը կատարեն 18 ամիսէ ի վեր : Շաբաթ օրուան չինական յարձակումը ծրագրուած եւ պատրաս – տուած էր վեց օր առաջ :

Աւելցնենք, որ Չինացիները Տամանսքի կղզին մկրտած են Փեքին Չին – Փաօ անունով :

Չինացիներու մեկնաբանութիւնը Շա – բաթ օրուան բախումներուն մասին, բը – նականաբար, բոլորովին տարբեր է : Հա – մաձայն Չինացիներուն, խորհրդային ու – ժերն են, որ անցնելով Ուսուրիի սա – ռած գետը, յարձակած են իրենց վրայ, հետեւաբար, հարկադրաբար կրակած են յարձակողներուն վրայ : « Անդրադարձը եղած է խիստ» : Չինացիները, միեւնոյն ատեն կը պնդեն, թէ խորհրդային ծանր հրետանին ռմբակոծած է չինական հողը մինչեւ եօթը քիլոմեթր խորութեամբ :

«Երեկոյեան ժամը 7ին ետ մղած էինք յարձակողները եւ յաղթականօրէն ա – պահոված մայր հայրենիքին ամբողջա – կանութիւնը », կը յայտարարէ Փեքինի ձայնասփիւռը :

Այս վերջին դէպքին առիթով Մոսկուա խիստ ազդարարութիւն մը ուղղեց Փե – քինի : « Ցաջորդ գրգռութեան, պատաս – խանը պիտի ըլլայ կայծակնային» :

Ցամենայն դէպս վերջին շաբաթներու իրադարձութիւնները ցոյց կուտան, թէ խիստ լարուած կացութիւն մը ստեղծը – ւած է Չինեւխորհրդային սահմանագծին վրայ, որ 7500 քիլոմեթր երկարութիւն ունի :

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ՈՒԽՏԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ՓԵՇՏԱՅԻ ՄԷՋ

Վարշաւայի Ուխտի խորհրդաժողովին բացումը, մասնակցութեամբ ուխտի ան – դամ երկիրներու առաջնորդներուն, կա – տարուեցաւ Երկուշաբթի, Փեշտայի մէջ :

Օրակարգի գլխաւոր հարցը, անկաս – կած, Չին եւ խորհրդային վերջին դէպ – քերու քննութիւնը պիտի ըլլայ : Դէտե – րու կարծիքով հաւանական կը նկատուի, որ խորհրդային ղեկավարները պահան – ջեն զատապարտութիւնը համայնավար Չինաստանի : Կը կարծուի նաեւ, թէ Ռուսերը պահանջեն իրենց արբանեակ եր – կիրներէն, որ զինուորական գետնի վրայ օգնեն իրենց : Համաձայն պատրաստուած ծրագրին, Պուլկարները, Արեւելեան Գեր – մանացիները, Լեհերը, Մաճառները եւ նոյնիսկ Չեխոսլովաքներր զինուորական ուժեր պէտք է ղրկեն կա'մ Խորհ . Միու – թիւն, որպէսզի փոխարինեն Ծայրագոյն Արեւելք փոխադրուած խորհրդային ու – ժերը, կա'մ Սիպերիա :

Ցամենայն դէպս, արեւելեան Եւրոպա – յի երկիրները դոհունակութեամբ պիտի չընդունին այս առաջարկը : Արդարեւ, դէտերու համոզումով, Ռումանիա նոյն – իսկ շատ հաւանական է, որ մերժէ բացէ ի բաց նման առաջարկ մը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ բարձրագոյն սէնտիքայի համագումարը վերջացաւ : Պարտուեցաւ «կոլիստ» հոսանքը եւ նոր ղեկավարու – թիւնը անցաւ «սէնտիքալ» հոսանքին ձեռքը, որ համայնավար կը նկատուի : Նոր քարտուղարին անունն է Ինոսոն :

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ Միացած Կուսակցու – թեան (Փ. Ս. Իւ.) համագումարը որոշեց ոչ պատասխանել հանրաքուէին, մինչդեռ կուսակցութեան դիւանը առաջարկած էր ձեռնպահ մնալ :

ՅՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ համայնավարներու լիկայի 9րդ համագումարը վերջ գտաւ մարեշալ Թիթոյի փակման ճառով, Շա – բաթ օր : Համագումարը միաձայնու – թեամբ որդեգրեց Եուկոսլաւիոյ ծա – նօթ բանաձեւը համայնավար քոյր կու – սակցութիւններու եւ երկիրներու յարա – բերութեանց մասին, որով կը մերժուի Խորհ . Միութեան առաջադրած եւ պաշտ – պանած «սահմանափակ գերիշխանու – թեան» սկզբունքը : Համագումարի ըն – թացքին ժողովականներ խստօրէն քննա – դատեցին «ընկերվարական երկիրներու » մէջ գոյութիւն ունեցող զանազան երե – ւոյթները (քարոզչութեան եղանակ են .) որոնք անյարիր են ընկերվարութեա սկզբունքներուն : Մասնաւորապէս քննա – դատուեցաւ Խորհ . Միութեան համայնա – վար կուսակցութիւնը, որ հպարտ հոգե – բանութեամբ մը կը մերժէ խօսիլ, «հա – ւասար գետնի վրայ», ուրիշ համայնա – վար կուսակցութիւններու եւ յառաջդի – մական կազմակերպութիւններու հետ : Համագումարը 1261 թեր, մէկ դէմ եւ երկու ձեռնպահ ձայներով կուսակցու – թեան նախագահ ընտրեց մարեշալ Թի – թօն :

ՎԻԷԹՆԱՄԻ մէջ համայնավար ուժերու յարձակումը աւելի սաստկացաւ վերջին 48 ժամերուն : Հիւսիսային Վիէթնամցիները առաջին անգամ ըլլալով 240 միլիմեթր տրամագիծով հրթիռներ արձակեցին Սայկոնի վրայ :

ՊԻԱՖՐԱՅԻ բոլոր ճակատներուն վրայ բուռն կռիւներ տեղի կ'ունենան ներկա – յիս : Պիաֆրայի ուժերը ոչ միայն յաջո – ղեցան ետ շպրտել Նիժերիացիներուն յարձակումները, այլեւ գրաւեցին ռազ – մագիտական կարեւոր կեդրոններ Օվէյ – րիի, Ապաքի եւ Ազիւմինի շրջաններուն մէջ :

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ օդուժը ռմբակոծեց եւ քանդեց ֆէտայիներու երեք կեդրոններ Այսրյորդանանի մէջ : Միւս կողմէ կա – ցութիւնը միշտ լարուած է Սուէզի ջը – րանցքին երկայնքին վրայ, ուր Իսրայե – լացիք կը շարունակեն ամրապնդել իրենց դիրքերը :

ՄՈՆԿՈԼԻՈՅ համայնավար կուսակցու – թիւնը խստիւ դատապարտեց Չինաստա – նի ձգտումը դրաւելու Խորհ . Միութեան հողեր :

ՀԻՒՍ . ՔՈՐԷԱՑԻՆԵՐԸ ռմբակոծեցին ՄԱԿի ուժերը երկու Քորէաներու սահ – մանագլուխին վրայ : Սպաննուած է մէկ զինուոր :

ՓՐԱԿԱՅԷՆ կը հաղորդեն, թէ մօտ եօ – թը հազար ուսանողներ եւ երիտասարդ – բանուորներ Փրակայի մէջ ցոյց մը կա – տարած են, որու ընթացքին իրենց հա – մակրութիւնն ու համամտութիւնը յայտ – նած են Եուկոսլաւիոյ ներքին եւ, մա – նաւանդ, արտաքին քաղաքականութեան հանդէպ : «Թիթօ այո՛, Պրեժնեւ ո՛չ », « Եուկոսլաւներ ձեզի հետ ենք», «քաղա – քական դէմքեր կ'ուզենք եւ ոչ թէ ծառա – ներ», պոռացած են ցուցարարները : « Ռիւտ Փրաւօ» թերթը, իր կարգին, կը հաղորդէ, թէ բաւական թիւով համայնա – վարներ կը հրաժարին կուսակցութենէն Հիւսիսային Պոհեմի մէջ :

ՌՈՒՄԱՆԻԱ Ուրբաթ օրուընէ ի վեր օժտուեցաւ «Պաշտպանութեան խորհուր – դ»ով մը : Վերջինիս մարմնին նախա – գահ ընտրուեցաւ Ն. Չէուշեսքու : Ռու – մանիա այս ձեւով քայլ մը աւելի յառաջ կ'երթայ իր անկախութեան ըմբռնումի ճամբուն մէջ :

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մամուլին համաձայն ի – րաքեան ուժեր հաստատուած են Տէրաա – յի շրջանին մէջ, Սուրիոյ հարաւը : Ի – րաքեան ուժերու ընդհանուր սպայակոյ – տի պետը՝ զօրավար Համմուտ Շեպապ Դամասկոս կը գտնուի Մարտ 12էն ի վեր :

ԼՈՆՏՈՆԷՆ կը հաղորդեն, թէ Հարոլտ Ուիլսըն Մարտ 26ին Լակոս պիտի մեկնի տեսակցելու համար Զօրավար Կովոնի հետ Պիաֆրայի հարցին շուրջ :

ԻՍՐԱՅԵԼԻ արտաքին նախարարը՝ Ապ – պա Էպան քանի մը օրէ ի վեր կը տե – սակցի նախագահ Նիքսընի եւ ամերիկացի կառավարական դէմքերու հետ Ուաշինկ – թընի մէջ : Խօսակցութեանց նիւթն է ա – րաբ – իսրայէլեան կնճռոտ հարցին խա – ղաղ լուծումը :

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ «ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՄԷՋ

(ՅԱՊԱՒՈՒՄՆԵՐՈՎ)

Բ.

Լեզուաբանութիւնն ու հայրենագիտութիւնը «Արարատ»ի էջերուն մէջ նոր ոյժ կը ստանայ, երբ անոր կ'աշխատակցին Հ. Աճառեան, Մ. Աղաբեկեան, Գր. Ղափանցեան, Ռ. Աբրահամեան եւ ուրիշներ: 1898ի «Արարատ»ի երեք թիւերու մէջ տպագրուած «Զայնաբանութիւն վրացերէն հայերէնից փոխառեալ բառերի» յօդուածին մէջ Հ. Աճառեան քննելով հայերէնի եւ վրացերէնի մէջ 900 բառերու հնչիւնային կազմութիւնը, համոզիչ կերպով ցոյց կու տայ, որ այդ բառերուն մեծ մասին աղբիւրը հայերէնն է, քանի որ այդ բառերը վրացերէնի մէջ կը ներկայանան հայերէնի հնչիւնի օրէնքներուն համապատասխան փոփոխուած ձեւով, ինչպէս՝ զմրուխտ – զուրմուխտի, գանձ – գանձի, անդերձ – անդերձի, բազմակ – բազմակի:

Յայտնի է, որ Ն. Մառը եւս, քննելով վրացերէնով գրուած 14 վարքաբանութիւններու լեզուն, եկաւ այն եզրակացութեան, որ ատոնք թարգմանուած են հայերէնէ: Գարեգին վրդ. Յովսէփեանց «Արարատ»ի 1900ի թիւին մէջ կը հաստատէ, որ նոյնիսկ ձեռագիրներէն մէկուն մէջ յիշատակուած էր, թէ հայերէնէ թարգմանուած է, «բայց անհարազատ ձեռքեր աշխատել են քերել այդ նկատողութիւնը»:

Հ. Աճառեան «Արարատ»ի մէջ տպեց «Քնութիւն Ղարաբաղի բարբառ»ի արժէքաւոր աշխատութիւնը:

Անոր իսկ վկայութեամբ աշակերտական տարիներէն սկսեալ կազմած է հայերէնի արմատական բառարանը: Այսպէս, «Արարատ»ի էջերուն մէջ զանազան առիթներով «Հայկականք» ընդհանուր խորագրին տակ Աճառեան տուած է կամ ճշդած կարգ մը բառերու ստուգաբանութիւնը: Ասոր առընթեր անդրադարձած է նաեւ ստուգաբանութեան տեսական հարցերուն:

Դարասկիզբին ուսումնասիրութիւններ կը կատարուին հնդեւրոպական – սեմական, հնդեւրոպական – ուկրօֆիննական, կովկասեան — սեմական եւ կովկասեան-հնդեւրոպական լեզուական ընդհանրութիւններ յայտնաբերելու ուղղութեամբ: Այդ յորձանքին մէջ կը նետուի նաեւ Ն. Մառ, որ ճայնակցելով Քարոտի, հայերէնի համար կը սահմանէ նոր ծագումաբանութիւն մը՝ հայերէնը յաբեթական լեզու է, նոյնիսկ հայերէնը մէկ լեզու չէ, այլ երկու հայերէն լեզու կայ, f-ով հայերէն եւ p-ով հայերէն (ըստ f եւ hp յոդնակիակերտներուն): Քարոտ–Մառեան այս տեսութիւնը տեղ գտած է «Արարատ»ի էջերուն մէջ: Ի պատիւ Հ. Աճառեանի ըսենք, որ 1914ի «Արարատ»ն մէջ անդրադառնալով Մառի «տեսութեան», կը գրէ թէ «Յայտնի է, որ Մառի հնարած վարդապետութիւնը ո՛չ մէկ հետեւող ունի եւրոպական գիտական աշխարհի մէջ: Բոլոր այն գիտնականները, որոնք առիթ ունեցած են այս մասին խօսելու, ցոյց տուած են Մառին ոչ հաճելի վերաբերմունք: Պր. Մառը առայժմ մինակ է»:

Հ. Աճառեան «Արարատ»ի էջերուն մէջ տպագրած է նաեւ կարգ մը գիտական հանրամատչելի յօդուածներ: Ուշագրաւ է յատկապէս 1902ին գրած «Մեր լեզուի տարրերը» յօդուածը, որուն մէջ հայագէտներուն համար կարեւոր ծրագիր մը ներկայացուած է. «Հայ լեզուաբանութեան գործածելու միջոցների մէջ մի մեծ թերի մաս կայ, խիստ քիչ բան է յայտնի կապադովկերէնից, փռիւգերէնից, խալդերէնից եւ փոքր – ասիական այլ լեզուներից, եւ սակայն սրանք շատ մեծ դեր ունեն մեր լեզուի կազմութեան մէջ»: Եւ իրապէս, ներկայիս այս ուղղութեամբ Փրոֆ. Գ. Ջահուկեանի կողմէ կատարուող աշխատանքները մեծ նորութիւններ բերին հայ լեզուաբանութեան մէջ հայերէնի կազմութեան, բառապաշարի եւ քերականութեան կարգ մը կնճռոտ հարցեր լուսաբանելու ուղղութեամբ: Հին յոյն պատմագիրներու վկայութեամբ Հայերը եւ Փռիւգիացիները կապեր ունեցած են իրարու հետ: Արդար ըլլալու համար յիշենք, որ Մառը եւս կարգ մը ճիշդ ստուգաբանութիւններ կատարած է, որոնցմէ է Աստուած բառին ստուգաբանութիւնը՝ զայն կապելով փռիւգիական Սաբազիոս բառին հետ: Յուսիկ Արք.ի թարգմանութեամբ Մառի այդ յօդուածը, որ «Սաբազիոս աստուած առ Հայս» խորագիրը կը կրէր, լոյս տեսած է «Արարատ»ի մէջ:

«Արարատ»ի մէջ լեզուաբանական լուրջ յօդուածներ ստորագրած է նաեւ հայ լեզուաբանութեան մէկ ուրիշ կաղնին՝ Գ. Ղափանցեանը: Ծանօթ է, որ Ղափանցեան սկիզբները որդեգրած էր երիտքերականներու դպրոցը, մասնաւորապէս պտուլին ար Քուրտէնի ուղղութիւնը: Այս տեսութեան հիմունքներով գրուած է «լեզուաբանական դիսցիպլինաներ եւ լեզու» յօդուածը, որ լոյս տեսած է 1914ին: Բնորոշելով լեզուաբանութեան բաժինները՝ Ա) Ներածութիւն լեզուաբանութեան, Բ) Ընդհանուր լեզուաբանութիւն, Գ) Պատմական լեզուաբանութիւն, «երիտքերականների նման լեզուական բոլոր երողութիւնների հիմքում տեսնում է մարդկային հոգեկան աշխարհի գործունէութիւնը, ամբողջ լեզուական երեւոյթների բուն է համարում մարդկային հոգին» (Էդ. Աղայեան, Հայ լեզուաբանական պատմութիւն): Այդ յօդուածին մէջ Ղափանցեան կը գրէ. «Լեզուային երեւոյթները, ինչ պատճառից էլ յառաջացած լինեն, միայն մի շաւղով են խսկապէս երեւան գալիս լեզուի մէջ, — այդ մեր հոգեբանութեան միջնորդութիւնն է: Այդ լեզուական երեւոյթներն ... իրենց իսկական «մկրտումը» եւ ձեւաւորումը ստանում են մեր հոգեկան բովը անցնելով»:

Ղափանցեանի այս յօդուածը աւելի արժէք կը ստանայ, երբ նկատի ունենանք, թէ անիկա փաստօրէն հիմ ծառայեց 1937ին, ապա նաեւ 1939ին հրատարակուած «Ընդհանուր լեզուաբանութիւն» խիստ արժէքաւոր աշխատութեան համար, որ «անշուշտ նշանաւորում է մի նոր էտապ: Նրա բերած նորութիւններից յատկապէս պէտք է նշել ձեւոյթի, որպէս լեզուաբանական կատեգորիայի, ըմբռնումը» (Էդ. Աղայեան): Ղափանցեան սկիզբէն իսկ չկիրարկեց պատմա – համեմատական մեթոդը, որոշ վերապահութիւններ ընելով, սակայն իր ամբողջութեան մէջ որդեգրեց Մառի յաբեթաբանութիւնը: Այս իմաստով մեծ արժէք ունի 1917ի «Արարատ»ին մէջ Ղափանցեանի տպագրած «հայա – արմենական լեզուախմբի ազգակցութեան բովանդակութիւնը» յօդուածը: Նախ՝ յաբեթաբանութեան մասին. «Յաբեթական լեզուների ընտանիքը՝ Փրոֆ. Մառի այդ հանճարեղ գիւտը փաստած է եղել առաւելապէս Փոքր Ասիայի հիւսիսարեւելեան մասում եւ Կովկասում եւ ագգակից է համարւում սեմական լեզուների հետ, իբրեւ երկուորեակներ»: Ղափանցեան կ'ընդունի նաեւ, որ դասական հայերէնն ու արդի հայ բարբառները յառաջ եկած են երկու տարբեր լեզուական զանգուածներէ՝ պատմականօրէն մէկը՝ հայկականէն, միւսը՝ արմենականէն: Այնուհետեւ Ղափանցեան դիտել կու տայ, թէ հայերէնը ուսումնասիրողին համար «գիտական դոգմա պիտի համարուեն հետեւեալ չորս սկզբունքները. առաջին՝ որ պատմական Հայաստանի հարաւային մասն է եղել հայ ազգի եւ լեզուների բնադաւառը եւ օրրանը. երկրորդ՝ որ մինչեւ «պատմական» հայ ազգի կազմուելը այդ տեղում ապրելիս են եղել առաւելապէս այլեւայլ յաբեթական ցեղեր (ոչ արամէական, այսինքն սեմական)՝ ազգակից ըստ Փրոֆ. Մառի սեմական ժողովուրդների հետ. երրորդ՝ որ եկուոր փռիւգիական Հայերի եւ այդ տեղացիների ձուլուելուց է յառաջացել պատմական հայ ազգը. եւ չորրորդ՝ որ այդ ազգի լեզուն (կամ լեզուները) գոյացել է երկու լեզուական սիստեմների եւ տարրերի հարկադրաբար բաղադրուելուց եւ ներկապակցուելուց որպէս հնդեւրոպական եւ յաբեթական, որ պատմականօրէն ի յայտ է եկել երկու տարբերակներով՝ Ա) ոստանիկ բարբառով, Բ) ռամկականով: Սակայն այնուամենայնիւ Ղափանցեան կ'ընդունի, որ «յաբեթական ձեւաբանութիւնը համեմատաբար աւելի նուաղ քանակով է մնացած, քան հնդկա-եւրոպականը, բայց «բառարանի» տեսակէտից յաբեթականը գերիշխում է, մանաւանդ մեր արդի բարբառներում»:

Ա. ԱՆԹՈՍԵԱՆ

ԶՕՐ. Ս. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ա.

Ծանօթ է Փարիզի Հայութեան որ խորհրդային բանակի հայ Զօրավար մը՝ Սարգիս Մարտիրոսեան, Փարիզ կը գտնուի քանի մը օրէ ի վեր: Եկած էր Հայաստանէն ընկերակցութեամբ Պ. Վահան Օհանեանի եւ Օրիորդ Նատիա Դուլիթեանի:

Զօրավար Մարտիրոսեան մի քանի տասնեակ շքանշաններով զարդրած է իր կուրծքը ցոյց տուած քաջագործութիւններուն պատճառաւ: Ծնած է 1902ին, Շամախի Մատրասա գիւղը, որուն դպրոցը աւարտելէ ետք, յաճախած է Գէորգեան Ճեմարանը:

Թուականի կարգով պիտի ջանանք ներկայացնել, իրեն ի պատիւ եղած հանդիսութիւններն ու իր այցելութիւնները:

Առաջին այցելութիւնը տուաւ Նախկին Ռազմիկներու Նախարարին, Մարտ 7ին, Ուրբաթ օր ժամը 10.30ին, Րիւ Պէլշասի գրասենեակը:

Զօրավարը իր հետեւորդներով եւ առաջնորդութեամբ Ռազմիկներու Միութեան նախագահ Պ. Գ.: Պաղըճեանի ու Ս. Ճերմակեանի, սիրալիր ընդունելութեան արժանացաւ նախարարին կողմէ, որ բարի գալուստ մաղթելէ ետք փափաքեցաւ որ կրկին այցելէ Փարիզ Նոյեմբեր 11ին, ներկայ գտնուելու համար գինադադարի տարեդարձի հանդիսութեանց:

Զօրավար Մարտիրոսեան, հայ մանրանկարչութեան Ալպոմ մը նուիրեց նախարարին, որ իր կարգին փոխադարձաբար զինադադարի 50ամեակի առթիւ պատրաստուած պղնձեայ զինանշանը նուիրեց թէ զօրավարին եւ թէ իր հետեւորդներուն:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Եղած մասնաւոր հրաւէրի վրայ Զօրավար Մարտիրոսեան եւ հրամանատար Վ. Օհանեան, ինչպէս նաեւ Օր. Նատիա Դուլիթեան իրենց հետեւորդներով այցելեցին, Շաբաթ Մարտ ութին, ժամը 2.30ին յետ միջօրէի, Հայ Մշակոյթի Տան յարկաբաժինները եւ մասնաւորաբար Հ. Յ. Դաշնակցութեան Թանգարանը:

Զօրավարը մօտէն տեղեակ՝ անցեալի հայ հերոսներու կեանքին եւ պատմութեան մեծ հետաքրքրութեամբ կանգ առաւ Թանգարանի բոլոր ապակեդարաններուն առջեւ, ուր խնամքով ցուցադրուած կան, հայ ազատագրութեան պատմութեան վերաբերեալ, հերոսներու անձնական յիշատակներն ու առարկաները, նկարները, հայ մամուլի հաւաքածոներն ու ալպոմները:

Թանգարանի տնօրէն Պ. Կ. Մեհեան կու տար պէտք եղած բացատրութիւնները:

Այս այցելութեան առթիւ Զօրավար Մարտիրոսեան եւ Պ. Վ. Օհանեան պատուոյ մատեանին մէջ արձանագրեցին իրենց լաւագոյն տպաւորութիւնները իմաստալից տողերով:

Ապա, յարգելի հիւրերը հիւրասիրուեցան Թէքիրեան սրահին մէջ:

Զօրավարին այս այցելութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց հետզհետէ հաւաքուող ընկերներու եւ բարեկամներու վրայ, եւ պիտի մնայ պատմական:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԿԱՄԱՐԻՆ

8 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 17ին, Զօրավար Մարտիրոսեան այցելեց անծանօթ զինուորի գերեզմանը, իր հետեւորդներով եւ յանուն Նախկին Ռազմիկներու զետեղեց ծաղկեպսակ մը:

Զօրավարը ընդունուեցաւ զինուորական ընկերակցութեանց ներկայացուցիչներուն կողմէ, ներկայ էր նաեւ Ֆրանսական

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Մտէք, ըսաւ Սայի պէյ ապահով ըլլալով որ եկողը իրենցմէ մէկն էր:

Դուռը բացուեցաւ եւ պատանի Հասան երեւցաւ յուզուած ու շփոթած կերպարանքով մը:

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ ունիս, գոչեց Սայի պէյ պատանիին խռոված դէմքը տեսնելով:

— Գէշ լուրեր, պատասխանեց Հասան, շատ գէշ լուրեր...

— Բայց խօսէ տեսնեմ, շուտ եւ մանաւանդ հանդարտութեամբ:

— Ձեր պատուէրին համեմատ գացի տեղեկութիւն առնելու մատակարար Սուլէյման աղայէն, չարունակեց պատանին իր յուզումը կրցածին չափ զսպելով... այս առտուընէ ի վեր Սուլթանը սարսափելի կատաղութեան մը մատնուած է եղեր...

— Եթէ Ապտիւլ Համիտ կատաղութեան մատնուած է, ըսաւ Սատըք, ուրեմն լուրերը գէշ չեն կրնար ըլլալ, ընդհակառակն երբ ինք ուրախ ու գոհ է, այն ատեն վախնալու է թէ գէշ բան մը պատահած է մեզի համար:

— Բայց իր կատաղութեան առաջին զոհը մեր խեղճ Զուլէհան եղած է, շարունակեց պատանին, որուն աչքերը լեցուեցան իր բարեկամուհիին յիշատակութենէն:

— Ի՞նչպէս, պատմէ տեսնենք, բայց կարգով, որպէսզի լաւ մը կարենանք ըմբռնել անցած դարձածը:

Պատանին որ ոտքի վրայ կեցած էր, աթոռ մը առաւ եւ վրան տեղաւորուելով, սկսաւ իր պատմութիւնը:

— Սիւլէյման աղա, ըսաւ, գիս տեսնելուն պէս ուրախութեան աղաղակ մը արձակեց եւ ձեռքէս բռնելով տարաւ իր սենեակը, դուռը լաւ մը կղպեց եւ ըսաւ. «Աղէկ որ եկար, որովհետեւ շատ ծանրակշիռ բաներ ունիմ հաղորդելիք. Սուլթանը ամենախիստ պատուէրներ տուած է որպէսզի թէ Պոլիս եւ թէ գաւառները, մանաւանդ Ռումելիի մէջ գտնուող բոլոր կասկածելի անձերը ձերբակալուին եւ ամենախիստ հարցաքննութեան ենթարկուին...:

— Անիկա պարզապէս Սալիհա Հանըմի եւ Մէհմէտ փաշայի ձերբակալուելնուն արդիւնքն է, վճռեց Սայի պէյ:

— Ամէնը այդ չէ, շարունակեց պատանին, Ապտիւլ Համիտ այս առտու կանչել բերել կուտայ Զիւլէհան որ մինչեւ հիմա Պիւրհանէտտինի իշխանին ապարանքը, Սաֆնազ գալֆային խնամքին յանձնուած էր ու կը հրամայէ որ զայն չարչարանքներու ենթարկեն որպէսզի խօսի:

— Ուրեմն հասկցա՞ծ է որ աղջկան համրութիւնը կեղծ է...

— Ո՛վ գիտէ, խնդիրը այն է որ այս վայրկեանիս խեղճ աղջիկը գուցէ անլուր տանջանքներու ենթարկուած է... միեւնոյն ատեն Սիւլէյման աղա ըսաւ թէ Սաֆնազ գալֆան ալ Եըլտըզ կանչուած է եւ թէ անոր վրայ ալ կասկածներ կը ծանրանան...:

— Անիկա քիչ մը ծանրակշիռ է, դիտել տուաւ Սայի պէյ, Սաֆնազ հանըմ մեզի համար շատ զօրաւոր օժանդակ մըն է եւ իր վտանգուիլը կրնայ մեծամեծ վընասներ պատճառել:

— Ասկէ զատ, շարունակեց պատանին, եթէ Զիւլէհա չկարենայ տոկալ իրեն տրուած չարչարանքներուն եւ խօսիլ սկսի, կրնանք ամէնքս ալ վտանգուիլ... գիտէք որ Զիւլէհա գրեթէ մեր բոլոր հաւաքման տեղերը գիտէ, նոյնիսկ բնակարանն ալ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 81)

Բանակի Օտար Կամաւորներու Միութեան նախագահը՝ Տունօ Մաֆֆինի ։

Գ. ՊԱՐԹԵՒ

ՃԱՇ ԵԱՆՑ'Ի ՄԷՋ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը պաշտօնական ճաշ մը կազմակերպած էր Եանց'ի ակումբին մէջ, Շաբաթ, Մարտ 8, ժամը 21ին, ի պատիւ Զօր. Սարգիս Մարտիրոսեանի ։

Սեղաններու շուրջ հաւաքուած էին օրուան պաշտօնական հիւրերին կողքին Փրանսայի դիմադրական ճակատի երբեմնի զեկավարներէն Վաչան Օհանեան, Օր. Նատիա Դուլիթեան (Հայրը գնդակահարուած նացիներու կողմէ), Հայ Նախկին Ռազմիկներ, մամուլի ներկայացուցիչներ եւ հայրենակիցներ ։

Երեկոյթին բացման խօսքը արտասանեց Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան նախագահը՝ Պ. Գ. Պաղըճեան, որ այս առթիւ հրաւիրեց ներկաները վայրկեան մը, լռութեամբ յարգելու յիշատակը մեծ պատերազմներու հայ նահատակ կամաւորներուն, ինչպէս նաեւ նորոգ ողբացեալ Արտաշէս Գմբէթեանի ։

Ներկաներու փափաքին ընդառաջելով գ. Վահան ստանձնեց օրուան սեղանապետութիւնը ։

Պ. Սիրանոսեան յաջորդաբար դաշնակի վրայ նուագեց Խաչատրեանի Թոքաթան եւ Չէյթունցիներու քայլերգը ։ Բ. Ֆնտըքեան կիթառով մեներգեց Յակոբեանի «Հայաստանը» եւ Ա. Բաբաջանեանի Սերենատը ։

Մէջ ընդ մէջ եղան խմբերգներ, արտասանուեցան բաժակաճառեր ։

Առաջին խօսողը եղաւ Զաւէն Խանդամեան, որուն յաջորդեց Տիրան Ոսկերչեան, որ մանրամասնօրէն ներկայացուց Զօր. Ս. Մարտիրոսեանի ռազմական գործունէութիւնը Բ. համաշխարհային պատերազմի օրերուն, հուսկ ուրեմն, Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պետրոս Զալուքճեան, որ նախ անդրադարձաւ հայ ժողովուրդին մարտունակ ոգիին, կորովին եւ միասնական ոգիին, յիշեցնելով, թէ մեր բովանդակ պատմութեան ընթացքին եւ ամենուրեք հայ մարդը կրցած է տոկուն դիմադրութիւն ցուցաբերել երբ իր անկախ եւ ազատ ապրելու իրաւունքը կաշկանդուած են ։ Ցոյց յայտնեց, որ «մեր նահատակները ի վերջոյ հանգիստ կը ննջեն՝ հայրենիքի ազատագրութիւնը իրականացած տեսնելով» ։

Այժմ խօսքը կը պատկանէր օրուան հիւրերուն, որոնց ի պատիւ տրուած էր ճաշը ։ Վահան Օհանեան, որ Ֆրանսայի եւ, մասնաւորապէս, Կառ ու Լոզէր նահանգներուն մէջ դիմադրական փայլուն գործունէութիւն ցուցաբերած է երկրին գրաւման օրերուն, նախ դիտել տուաւ, թէ քիչ ազգեր կան, որ մեզի նման հին, հարուստ եւ փայլուն պատմութիւն մը ունեցած ըլլան, ապա շեշտեց, թէ համեմատութեան ճամբով ու տոկոսի հաշուով մեր ժողովուրդը համաշխարհային Բ. պատերազմին ամէնէն բարձր թիւը ներկայացուց ռազմաճակատին վրայ՝ զինուորական տեսակէտով — Խորհ. Միութեան մէջ ապրող շուրջ երեք միլիոն հայութիւնը տուաւ 400.000 ռազմիկ եւ 56 զօրավար ։ Այսօր, — աւելցուց բանախօսը, — չկայ մարդ մը գիտութեան եւ մշակոյթի բնագաւառին մէջ, ուր Հայը առաջնակարգ դիրքերու հասած չըլլայ ։

Երէկ մեզ կը նկատէին կորսուած եւ աշխարհի քարտէսէն սրփուած ազգ մը եւ հայրենիք մը, իսկ այսօր օտարներն իսկ կ'ընդունին թէ հրաշափառ վերելք մը արձանագրած ենք ազգովին ։

Վահան Օհանեան վերջացուց իր խօսքը յայտարարելով — ժամանակը կուգայ, երբ այսօրուան փոքրիկ Հայաստանէն մեծ Հայաստան մը կը կերտուի, ասիկա մեր ժողովուրդին տաղանդին արդիւնքը պիտի ըլլայ ։

Վերջին խօսքը կը պատկանէր Զօրավար Ս. Մարտիրոսեանի, որ շնորհակալութիւն յայտնեց ցոյց տրուած այս սրտաբուխ ընդունելութեան համար, ապա՝ հայրենի ժողովուրդին անունով ողջունեց Ֆրանսայի հայ գաղութը մաղթելով յաջողութիւն անոր հայրենասիրական գործունէութեան ճամբուն մէջ ։ Զօրավարը հուսկ ուրեմն շեշտեց, թէ մեր արի ազգին հանճարեղ զօրավարները հնուց անտի իրենց կեանքը զոհաբերած են հայրենիքին ազատութեան համար ։ Զօրավարը անդրադարձաւ նաեւ Բ. համաշխարհային պատերազմի ընթացքին մեր ժողովուրդին ի յայտ բերած մարտունակ, զոհաբերող եւ նուիրումի ոգիին ու տրամադրութեան, յիշեցնելով, թէ հարցը միայն թիւի մէջ չէ, այլ նաեւ որակի մէջ է ։

Մասնաւորապէս խօսեցաւ միասնականութեան ոգիի մասին, յիշելով, այս առթիւ, հայկական հին աւանդութիւն մը ։ Վերջապէս, անդրադարձաւ իր զինուորական գործունէութեան, եւ ապրումներու ճամբով շեշտեց, թէ ինք հայ է ամէն բանէ առաջ ։ «Հպարտացէք ձեր Հայութեամբ, սիրեցէք ձեր լեզուն եւ մշակոյթը» ։ Այս եղաւ զօրավարին վերջին խօսքը ։

Երեկոյթին ներկայ էր Իւժեվրի կարիպալտեաններու հատուածին նախագահը, որ դրուատելէ ետք օրուան պաշտօնական հիւրերուն եւ անոնց պատկանած ժողովուրդին առաքինութիւնները մասնաւորապէս Ֆրանսայի ազատագրութեան գործին մէջ, Զօրավար Սարգիս Մարտիրոսեանի եւ Վահան Օհանեանի յանձնեց իրենց կազմակերպութեան համանուն շքանշանները, ընդհանուր ծափերու մէջ ։

Նախագահին փակման խօսքերով վերջ գտաւ ընդունելութիւնը ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Կրթական Կեդր. Յանձնախումբը 1969 – 1970 դպրոցական տարեշրջանի համար՝ համալսարանական ուսմանց յատուկ թոշակներու բաշխումին մասին կը ծանուցանէ հետեւեալը, շահագրգռուողներուն ի գիտութիւն ։

1.— Միութիւնը ներկայիս ունի 170 թոշակընկալ սաներ, որոնցմէ 35ը այս տարի իրենց ընթացքը կ'աւարտեն ։ Ուրեմն, իրենց ուսումը դեռ պիտի շարունակեն 135 հոգի, որոնք կրթաթոշակ պիտի ստանան յառաջիկայ շրջանին եւս, եթէ յաջողութեամբ անցընեն իրենց տարեվերջի քննութիւնները ։

2. Նկատի առնելով հայ վարժարաններու համար լուրջ պատրաստութեան տէր ուսուցիչներու կարիքը, Կրթ. Յանձնախումբը նպատակայարմար կը գտնէ՝ վերջին քանի մը տարիներուն նման, այս շրջանին եւս, զանազան ճիւղերու հետեւող վերոյիշեալ 135 ուսանողներուն կատարելիք վճարումներէն ետք, կրթաթոշակներու մնացեալ գումարը տրամադրել ուսուցիչներու կատարելագործումի ծրագրին եւ սահմանափակ թիւով նոր թեկնածուներու ։

3. Կրթաթոշակի այս յատկացումներէն կրնան օգտուիլ արդէն իսկ պաշտօնի վրայ գտնուող ուսուցիչներ, որոնք մասնաւորաբար կը յանձնարարուին իրենց վարժարաններուն տնօրէնութեան կամ հոգաբարձութեան կողմէ ։

4. Համալսարանական ընդհ. ուսմանց համար թեկնածու ներկայացողները պէտք է անպայման Երկրորդական վարժարանի մը վկայականը ունենան ի ձեռին, ապա թէ ոչ իրենց դիմումը անպատասխանի պիտի մնայ ։

5. Նոր թեկնածուներու մէջ նախապատուութիւն պիտի տրուի բոլոր անոնց՝ որոնք հայ մշակոյթին ստարելու կոչուած ուսմանց կը հետեւին ։

6. Բոլոր թեկնածուները, ուսուցիչ թէ ուսանող, Լիբանանի, Սուրիոյ եւ Եւրոպայի մէջ իրենց դիմումը պիտի կատարեն Միութեան հետեւեալ մարմիններուն ։

Armenian General Benevolent Union
District Committee of Lebanon
P. O. Box 715
BEIRUT, LEBANON

Armenian General Benevolent Union
District Committee of Syria
P. O. Box 348
ALEP, SYRIA

Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
Comité Central pour l'Europe
11, Square Alboni, PARIS (16e)
FRANCE

7. Միութեանս այս Յանձնաժողովները հարկ եղած հարցարանները պիտի ղրկեն թեկնածուներուն, որոնց թղթածրարները տեղական Կրթ. Յանձնախումբերու կողմէ ուսումնասիրուելէ ետք պիտի փոխանցուին Կեդրոն՝ արժանաւոր թեկնածուներու մասին պատճառաբանեալ յանձնարարութեամբ ։

8. Ուրիշ վայրերու թեկնածուները ուղղակի պիտի դիմեն Կեդր. Վարչութեան, ստորեւ տրուած հասցէով ։

9. Բոլոր թեկնածուները, Լիբանանէն, Սուրիայէն, Եւրոպայէն եւ ուրիշ վայրերէ, իրենց դիմումները վերեւ յիշուած մարմիններուն մօտ պէտք է կատարեն մինչեւ 1 Ապրիլ 1969 ։ Այդ թուականէն անմիջապէս ետք անոնց պիտի ղրկուին հարցարաններ, որոնց տրուած պատասխաններուն եւ զանոնք հաստատող փաստաթուղթերուն հիման վրայ նկատի պիտի առնուին իրենց խնդրանքները ։

10. Միութեան Եւրոպայի, Լիբանանի եւ Սուրիոյ մարմինները թեկնածուներուն թղթածրարները Նիւ Եորք պիտի հասցնեն մինչեւ Մայիս 15 եւ Կեդր. Վարչ. Ժողովի Կրթ. Յանձնախումբը զանոնք քննելով կրթաթոշակներու բաշխումը պիտի կատարէ Յունիս ամսուան մէջ ։

11. Ներկայիս իրենց ուսումը շարունակող Հ. Բ. Ը. Միութեան սաները, ընթացիկ դպրոցական տարեշրջանի վերջաւորութեան, իրենց քննութեանց արդիւնքը եւ կարգափոխութեան ու շրջանաւարտութեան պարագաները պէտք է անպայման մինչեւ Յուլիս մէկ հաղորդեն ուղղակի Կեդր. Վարչութեան ։

12. Ըստ Կեդր. Կրթ. Յանձնախումբի որոշման, իրենց համալսարանական ուսման ընթացքին առանց Կեդրոնի գիտութեան ճիւղ փոխող սաները կը դադրին կրթաթոշակ ստանալէ ։ Աւելցնենք նաեւ թէ կրթաթոշակ չի յատկացուիր այն թեկնածուներուն, որոնց վերջին տարուան նիշերու ընդհանուր միջինը 80 առ հարիւրէն պակաս է ։

13. Թեկնածուները պարտին դիմումնագիրին մէջ յիշուած ինքնակենսագրականը պատրաստել իրենց իսկ ձեռագրով եւ հայերէն ։ Մայրենի լեզուի մէջ իրենց ունեցած կարողութիւնը մասնաւոր նկատողութեան առարկայ պիտի ըլլայ ։

Այս յայտարարութիւնը միաժամանակ հրատարակութեան կը տրուի Ամերիկայի եւ արտասահմանի հայ թերթերուն մէջ ։

ԴԻՒԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ

Նիւ Եորք, 4 Մարտ, 1969

K. Guiragossian, Executive Director
Armenian General Benevolent Union
109 East 40th Street
NEW-YORK, N.Y. 10016 — U.S.A.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (439)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Եւ աւելի փողկապին քան թէ Մարիուսին հետ խօսելով ակռաներով մռմռաց.

— Գործի մէջ հարկաւ փոքր ինչ Փաթրոն-Մինէթ պիտի ըլլայ ։

Այս անունը Մարիուսի ուշադրութիւնը գրաւեց ։

— Փաթրոն-Մինէ՞թ, ըսաւ ։ Իրօք այդ անունին տեղ մը տրուիլը լսած եմ ։

Եւ Փըթի Պանքիէ փողոցին պատին ետեւ, ձիւնին մէջ պահուող մազոտ մարդուն եւ մօրուսանի մարդուն տրամախօսութիւնը տեսուչին պատմեց ։

Տեսուչը մռմռաց ակռաներու տակէն.

— Մազոտը Պրիւժոնը պիտի ըլլայ, եւ մօրուսաւորն ալ Տէօ Միլլիառ ըսուած Տըմի-լիարը ըլլալու է ։

Նորէն վար ըրած էր արտեւանունքը եւ կը խորհէր.

— Իսկ Ժան ախպարին ո՛վ ըլլալը կը գուշակեմ ։ Ահա թիկնոցս այրեցի ։ Այս անիծեալ վառարաններուն մէջ միշտ շատ կը դնեն կրակը ։ Թիւ 50–52 ։ Կորպոյի հին կալուածն է ան ։

Յետոյ Մարիուսին նայելով .

— Արդ մօրուսաւորէն եւ մազոտէն զատ մարդ չտեսա՞ք ։

— Նաեւ Փանշօն ։

— Տեսակ մը պզտիկ եւ շներես սրիկայի մը այդ կողմերը թափառիլը չտեսա՞ք ։

— Ո՛չ ։

— Եւ ոչ ալ յաղթանդամ ահագին արձան մը, որ Բուսաբանական պարտէզի փիղին կը նմանի ։ Ոչ ալ հանած վարած մը որ վաղեմի ծաղրածուի կերպարանքը ունի

— Ո՛չ ։

— Իսկ չորրորդը, ոչ ոք, ոչ իսկ օգնականները, գործակալներն ու ծառաները կը տեսնեն ։ Այնքան չեմ զարմանար զայն չնշմարելուդ ։

— Ոչ ։ Ի՞նչ տեսակ մարդիկ են այդ բոլոր անձերը, հարցուց Մարիուս ։

Տեսուչը պատասխանեց.

— Մանաւանդ որ անոնց ժամանակը եկած չէ տակաւին ։

Նորէն լռեց, յետոյ կրկնեց.

— 50–52, գիտեմ խրճիթը ։ Անկարելի է որ ներսը պահուինք առանց նշմարուելու դերասաններէն. եթէ նշմարեն, ներկայացումը յետաձգելով կը փախին, այնքան ամչկոտ են, որ հանդիսականներու առջեւ նեղութիւն կը կրեն ։ Ասանկ չեմ ուզեր, ոչ, ատանկ չեմ ուզեր ։ Կ'ուզեմ անոնց երգերը լսել եւ պարել տալ զանոնք ։

Այս մենախօսութիւնը երբ վերջացաւ, դէպի Մարիուս դարձաւ, եւ ուղղակի նայելով հարցուց.

— Կը վախնա՞ք ։

— Ի՞նչ բանէ, ըսաւ Մարիուս ։

— Այդ մարդոցմէն ։

— Եւ ոչ իսկ ձեզմէ, խստութեամբ պատասխանեց Մարիուս, որ կը սկսէր նշմարել թէ ոստիկանութեան այս լրտեսը դեռ պարոն ըսած չէր իրեն ։

Տեսուչը աւելի ուշադրութեամբ դիտեց Մարիուսը եւ տեսակ մը վճռական հանդիսաւորութեամբ կրկնեց.

— Իրրեւ քաջասիրտ եւ պարկեշտ մարդ կը խօսիք ։ Քաջութիւնը ոճիրէն չի վախնար, եւ պարկեշտութիւնը իշխանութենէ չի վախնար ։

— Լաւ, ընդմիջեց Մարիուս, բայց ի՞նչ պիտի ընէք ։

Տեսուչը միայն սա պատասխանը տուաւ.

— Այդ տունին վարձակալները բանալի ունին գիշերը իրենց սենեակը վերադառնալու ։ Անշուշտ դուք ալ բանալի մը ունիք ։

— Այո, ըսաւ Մարիուս ։

— Հիմա ձեր քո՞վն է ան ։

— Այո ։

— Ինծի տուէք, ըսաւ տեսուչը ։

Մարիուս բանալին գրպանէն հանեց եւ տեսուչին յանձնելով զայն շարունակեց.

— Եթէ խօսքիս կը հաւատաք, շատ մարդ առնելով եկէք ։

Տեսուչը արագօրէն Մարիուսին նայեցաւ անգամ մը այն նայուածքով, որով անշուշտ Վոլթէր նայած պիտի ըլլար՝ իրեն ոտանաւորի յանգ մը առաջարկող գաւառական ակադեմիի անդամի մը ։ Մէկ շարժումով թիկնոցին երկու ահագին գրպանները խօթեց ձեռքերը եւ երկու պզպզատեայ պզտիկ ատրճանակ հանեց, այն ատրճանակներէն, որոնք «քութը փուէն» կ'անուանուին ։ Մարիուսին տուաւ այդ ատրճանակները եւ ուժգնակի ու կտրուկ կերպով ըսաւ.

— Առէք այս ատրճանակները ։ Ձեր սենեակը գացէք, հոն պահուեցէք, եւ թող կարծուի թէ դուրս ելած էք ։ Լեցուն են ատոնք, ամէն մէկուն մէջ երկու գնդակ կայ ։

ՎԻԿՏՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Նար.)

Տէր եւ Տիկին Անտրէ Ֆէյտի, Տէր եւ Տիկին Ֆրէտէրիք Ֆէյտի, Օր. Մառի Լուիզ Ֆէյտի, Պ. Ցակոբ Ֆէյտի սրտի անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն մահը իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԱՆ ՖԷՅՏԻԻ
(Ծնեալ Մարկրրիթ Տիւմոլէն)

որ պատահած է Մարտ 15ին, 95 տարեկանին, իր բնակարանին մէջ :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Զորեքշաբթի, Մարտ 19ին, ժամը 10·30ին, Սէն Փըլուի ւատ. եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Տէնքերք քաղաքին գերեզմանատունը՝ ընտանեկան դամբանին մէջ :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ :

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները Փրոֆ. Ֆէյտիի, Տիկին Ֆէյտիի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18-Ը

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի : 23 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Օհանջանեան ակումբին մէջ : Խնջոյք, առատ կերուխում մատչելի գիներով :

Կը խօսի ընկեր ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐԶԷ :
Մուտքը ազատ է

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Ընկերահամակրական խնջոյք Փետր. 18ի տարեդարձին առթիւ, Կիրակի, 23 Մարտ, կէսօրէ ետք ժամը 3·30ին, Սէն Լուի Րիւ Ժէի սրահին մէջ,: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի : Ճոխ պիւֆէ եւ գեղարուեստական բաժին :

ՊՈՄՈՆ, Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ Թաղիս հաւատացեալներուն թէ Ս. Գր. Լուսաւորչի տօնին առթիւ 17 – 23 Մարտ, մէկ շաբաթ հոկումի արարողութիւններ պիտի կատարուին: Այս առթիւ եկեղեցւոյս մէջ պիտի քարոզեն եւ նախագահեն յաջորդաբար Արտաւազդ Եպիսկ. Տ. Տարօն, Տ. Վաչէ, Տ. Գուրգէն եւ Տ. Գեղամ վարդապետներ եւ Տ. Եղիշէ եւ Տ. Շահան քահանաները : Արարողութիւնները կը սկսին իրիկուան ժամը 7·30ին : Սիրով կը հրաւիրուին Թաղիս եւ ժողովուրդին բոլոր հաւատացեալները :

ՃԱՇ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութիւնը կազմակերպած է ճաշ մը, Մարտ 23-ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 17ին Քլամառի Փըթի Տրափօ սրահը: Մասնաւոր ինքնաշարժի փառքինք :

Նախագահութեամբ Ն. ՀԱՅԹԱՅԵԱՆԻ
Խօսնակ ՇՄԱՒՈՆ ՊԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, անակընկալներ, իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Պետրոս Պետիկեան (երգ), Մկրտիչ Ֆիրմանեան (սազ), նաեւ կը նուագեն Միհրեան Շիրվանեան (ութ), Շըմաւոն Պալեան (ջութակ) :

Սեբաստիոյ հին պարերը :

Մասնաւոր խնամքով պատրաստուած համեղ խմորեղէններ :

Մուտքը ազատ է — Ճաշագին 12 փր.

Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ իր Յոբելենական յանձնախումբին :

Տարաբախտ Արտաշէս Գմբէթեանի յիշատակին նուիրուած երեկոյթ մը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 18ին, Ուրբաթ:

Հասոյթը ամբողջովին պիտի յատկացուի իր շիրիմին կառուցման :

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ.— Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը պատիւն ունի հրաւիրելու Վալանսի եւ շրջակայքի բոլոր հայ լուսաւորչական համայնքը իր գործունէութեան երկամեայ նստաշրջանի բոլորման առթիւ լսելու իր նիւթական եւ բարոյական զեկուցումը եւ հոգաբարձութեան նոր ընտրութիւն: 21 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Ֆուայէ Տ? Թէաթրի մէջ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՐՊՈՆԻԷՐԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Տէսինի «Դրօ» խումբին :

Շաբաթ, 29 Մարտ, ժամ 21էն մինչեւ լոյս :

Նուագախումբ՝ ՃԷՔԻ ՄԱՅԸՐԷ

Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի Տէսինի Հայկական Տան նորոգութեան ֆոնտին :

ՍԻՆԵՄԱՅԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Երեքշաբթի, 18 Մարտ,
ժամը 20·45ին
CINEMA LE DAUPHIN
65, Rue Lafayette, Métro Cadet
Կը ցուցադրուին
ՀՐԱՉԵԱՅ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ
(փաստանկար)
եւ անմահ Տիգրան Չուխաճեանի

" ԿԱՐԻՆԷ "

Գլուխ – Գործոցը

(Լէպլէպիճի Հօր Հօր աղա) գունաւոր ֆիլմը, ուր պիտի տեսնէք տաղանդաւոր դերասան Արման Կոթիկեանը իր վերջին դերին մէջ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսահայոց ծանօթ սիրուած դերասանուհի Վարդուհի Վարդերեսեան :

Մուտք 6 փրանք

Տոմսերը կը ծախուին հետեւեալ վայրերը .—
M. Z. Tchakmechian
22, Rue Richer, Paris (9e)
Restaurant Adjémian
12, Rue Cadet, Paris (9e)
Alimentation « Massis »
21, Rue Saulnier, Paris (9e)
Pâtisserie Markarian
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իզմիրի եւ շրջաններու Հայր. Միութեան կողմէ Սանթրոյի մեծ սրահներուն մէջ, 8 Րիւ Ժան Կուժօն Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16–23:

Նախագահութեամբ
Պ. ՍԵՐԳՕ ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆԻ

Նուագ Մ. ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆԻ ծանօթ խումբը :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՍՕՍԻ պարախումբը ղեկավարութեամբ ՏԻԿ. Յ. ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆԻ: Կ'երգէ ու կը նուագէ Պ. Բիւզանդ Ֆընտրքեան :

Ընտիր պիւֆէ և հաճելի անակնկալներ:

Մուտք 10 փրանք

ԾԱՆՕԹ. — Սեղանները սահմանափակ ըլլալով այժմէն ապահովելու համար հեռաձայնել Տիկիններ Նալպանեանին 770 – 39 – 35 Թորոսեանին 473–53–71 :

Հ. Բ. Ը. Մ. ԵՐԻՏ. ԱԿՈՒՄԲ

Կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները՝ տօնելու Գարունը պարանցիկ երեկոյթով մը, որ տեղի պիտի ունենայ, Ուրբաթ, 21 Մարտ, 1969ին, ժամը 20·45էն մինչեւ կէս գիշեր :

à la MAISON DES CENTRAUX
8, Rue Jean Goujon — - Paris (8e)

Կը յանձնարարուի կրել գարնանային զուարթ զգեստ :

Ուտելիքը ձրի է :

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 15 ֆրանք: Անդամներու եւ ուսանողներու համար 10 ֆրանք :

Տեղեկութեան համար դիմել Հ. Բ. Ը. Միութեան գրասենեակը :

11, Square Alboni — 75 - Paris (16)
Tél. : 870-03-18

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ
ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի Մարտ 27ին, ժամը 20·30ին, 77 Րիւ Լաֆայէթ, Փարիզ :

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն վարչութեան մէկ երրորդը նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան :

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամի գրասենեակը դիմել ամէնէն ուշը Մարտ 13ին :

Առ այդ, փափաքողները պէտք է ընթեռնլի կերպով գրեն, տալով իրենց անունը, մականունը եւ հասցէն :

Թեկնածու կրնան ըլլալ միայն այն անդամները, որոնք իրենց աղամակճարները կանոնաւորապէս վճարած են երեք տարիէ ի վեր :

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած կապոյտ խաչի Շրջ. վարչութեան կողմէ ի նպաստ Օդափոխութեան կայանին

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16էն 23
Գեղատեսիլ վայրի մը մէջ
CHALET DES ILES, BOIS DE BOULOGNE
Métro Porte Dauphine

Շեհերազատի նուագախումբը իր բոլոր սոլիստներով :
Օր. Խատկոֆ (ցիկան պարուհի), Միւսիա (երգչուհի)
Հայկական պար Օր. Սթելլա Պագըրճեան եւ Ժան – Ժագ Օսմանեան:
Երգ՝ Պ. Պետիկեան

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով 929–91–94
Նուահանդիստը Օթէսեր կ'առաջնորդեն հանդիսականները :
Հայկական երգ ու պար, ճոխ եւ առատ պիւֆէ
ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին Կապ. Խաչի ընկերուհիներուն մօտ, ու նաեւ ընկերուհի Բալուեանի, 43 Րիւ Ռիշէ :

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԷՍ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կոմիտաս Երգչախումբի 7րդ տարեդարձի առթիւ բացառիկ հանդէս Կիրակի, Մարտ 23, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295 Րիւ Պուալօ :

Հովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Նախագահութեամբ՝ ՀԱՅՐ ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎԱՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի
Երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ թատերական ներկայացում
Պիտի բեմադրուի Մոլիէռի ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ
Հանդէսէն ետք ընտանեկան խնջոյք Ճոխ պիւֆէ : Մուտքը ազատ է

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԱՐՏ 29, ԺԱՄԸ 20·45ԻՆ

SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République

Կը ներկայացուի՝ Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով

SOMERSET MAUGHAMի " ՆԱՄԱԿԸ "

Հետաքրքրական թատրերգութիւն 3 արար, երկու պատկեր

Գլխաւոր դերակատարներ

ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, ինչպէս նաեւ ՓԻԷՌ ԹԷՐԶԵԱՆ, ԼԻՒՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆ եւ ՊԵՐՃ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ – ՀՐԱՅՐ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Բեմադրութիւն՝ ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Ուշադրութիւն, վարագոյրը ճիշդ ժամուն կը բացուի : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

Տոմսերը կը ծախուին.— Ճաշարան Տիամանթէռ, 66 Րիւ Լաֆայէթ : Անէմեան ճաշարան, Ռիւ Քատէ : Մարգարեան, 32 Րիւ Թրէվիզ :

Մասիս նպարավաճառատուն, Ռիւ Սօլնիէ (Քատէ) :

Շիրինեան, 36 Ռիւ տը Քլէռի : Զաքմչեան, 20–22 Ռիւ Ռիշէ :

Բեմասիրացի անդամներուն մօտ :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Բնիկ Խսկի – Շէհիրցի Ամիրայեան Արթինի աղջիկը Տ. Նոյէմծառ Եարըճըեան, Ամերիկայէն, կը փնտռէ իր մայրը՝ Ամասեացի Աննիկ եւ եղբայրները՝ Ստեփան, Գրիգոր եւ Հմայեակ: Կը կարծուի թէ Ֆրանսա կը գտնուին :

Իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝

M. Maslakian Vahram
5, Rue du Progrès, LES LILAS (93)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ռուբէն» Ուսանողական խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ Մարտ 21ին, երեկոյեան ժամը ութին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փօթորիկ» խումբի ժողովը այս Զորեքշաբթի երեկոյ Մշակոյթի Տան մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը :

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20·30-ին, նոր հաւաքատեղին : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՂԹԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale

Directrice : Arpik Missakian

Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՄԱՐՏ
MERCREDI 19 MARS 1969

Le Numéro 0,50 F.

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11466 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE No 11.466

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՉԻՆԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՎԷՃԸ

Այն պահուն , երբ աշխարհի ճակատագիրը վարող պետութիւններ իրար են անցած խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար Վիէթնամի , Մերձաւոր Արեւելքի, Նիկերիոյ եւ այլ վայրերու մէջ , քաղաքական հորիզոնը յանկարծ մթագնեցաւ, իբրեւ հետեւանք չինեւխորհրդային վէճին, որ կը սպառնայ աստիճան մը աւելի ծանրացնել երկրագունտի խռովայոյզ վիճակը

Նոր չէ երկու հսկաներու հակամարտութիւնը : Ոչ ալ զուտ գաղափարախօսական հողի վրայ է միայն այժմ վէճը , ինչպէս երբեմն :

Բաւական երկար տեւեց համայնավարական վարդապետութեան շուրջ Մոսկուայի եւ Փեքինի միջեւ տեղի ունեցող փոխատացութիւնը : Կողմերը կը շարունակեն իրենք զիրենք նկատել Մարքս – Լէնինի ուղղափառ ժառանգորդները : Այս կէտին շուրջ ո՛չ մէկ զիջում :

Եւ սակայն Կրեմլին կ'ամբաստանէ Մաօ Ցէթունկը , որ մշակութային յեղափոխութեան պիտակին տակ զուտ ազգայնական քաղաքականութիւն կը հետապնդէ , ինչ որ բոլորովին հակառակ է Լէնինի վարդապետութեան :

Հետզհետէ կը հաստատուի, որ վէճը առաւելաբար հողային պահանջներու շուրջ կը դառնայ : Չինացիները խնդրոյ առարկայ կը դարձնեն հարիւր տարի առաջ կնքուած համաձայնագիր մը, որով ցարերու կողմէ գրաւուած չինական հողեր միացուած էին Ռուսիոյ :

Մարտ 2էն ետք ռուսեւչինական սահմանին վրայ տեղի ունեցան նոր ընդհարումներ, ծանրացնելով կացութիւնը :

Նման միջադէպեր յաճախ պատահած էին անցեալին երկու երկիրներու սահմանագլուխին վրայ, սակայն կարգադրուած էին անաղմուկ, առանց ծանրակշիռ հանգամանք առնելու :

Այս անգամ կը կարծուի թէ դիտաւորեալ կերպով կը մեծցուի խնդիրը՝ քաղաքական կամ ռազմական զանազան նկատումներով :

Չինաստան հիւլէական ռումբերու գաղտնիքին տիրացած է շատոնց եւ կրնայ վտանգաւոր դառնալ յառաջիկային աշխարհակալական նկատումներով :

Համրանքին միացնելով զինուորական ուժը, սպառազինուած արդիական ահարկու զէնքերով, Մաօ Ցէթունկի հայրենիքը կրնայ մեծ վտանգ սպառնալ Խ. Միութեան ասիական եւ եւրոպական լայնածաւալ տարածութեանց :

Չինաստանի սահմաններէն, Մոնկոլիերու երկրէն ու կեդրոնական Ասիայէն է , որ դարեր առաջ միլիոններու հասնող պատերազմիկ հորդաներ խուժեցին դէպի Արեւմուտքի քաղաքակիրթ երկիրները եւ իրենց բանակալ տիրապետութեան ենթարկեցին զանոնք, հուրի եւ սուրի մատնելով ամէն ինչ իրենց ճամբուն վրայ :

Անցեալի պատմութիւնը կրնա՞յ կրկնուիլ : Փոխուած են դարերը : Սակայն լաւագոյն է նախատեսել եւ կանխարգելիչ միջոցներ ձեռք առնել :

Կը մտածուի թէրեւս այժմէն ջլատել չինական ահարկու ուժը եւ փարատել ապագայ ամէն վտանգ, քանի դեռ իր սպառազինման գերագոյն աստիճանին չէ հասած Մաօ Ցէթունկի երկիրը :

Դեղին վտանգին դէմ դնելու համար Մոսկուա պէտք ունի միացեալ ուժերու : Ուստի ամէն բանէ առաջ կը ջանայ համերաշխութիւն գոյացնելու համայնավարական ընտանիքին մէջ, կեդրոնախոյս ձգտումները անհետացնելով : Յետոյ կը մօտենայ արեւմուտքին, Եւրոպայի ու Ամերիկայի, խաղաղ գոյակցութեան վարդապետութիւնը աստիճան մը աւելի շեշտելով :

Փեշտայի ժողովէն ետք համայնավար կուսակցութեանց Մոսկուայի Մայիսեան խորհրդաժողովը կարեւոր անկիւնադարձ մը պիտի կազմէ Կրեմլինի քաղաքական ուղեգծին համար :

Մինչ այդ մաղթելի է, որ ջիղերու պաղ պատերազմը տաքի չվերածուի եւ նոր հրդեհ մը խնայուի խաղաղասէր մարդկութեան :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԿՈՉԸ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ

ՓԵՇՏԱՅԻ ԺՈՂՈՎԸ ԵՐԿՈՒ ԺԱՄ ՏԵՒԵՑ

Վարշաւայի Ուխտի խորհրդաժողովը վերջ գտաւ պաշտօնական բացումէն երկու ժամ ետք, այլ խօսքով՝ չափազանց կարճ տեւեց : Այսուհանդերձ, յատկանշական դարձաւ այն իմաստով, որ Ուխտի անդամ պետութիւնները միացեալ ընկոյցով մը կոչ ըրին Եւրոպայի բոլոր ժողովուրդներուն որ՝ «պատրաստուին եւ կազմակերպեն համեւրոպական խորհրդաժողով մը՝ քննելու համար Եւրոպայի ապահովութեան եւ համագործակցութեան հարցերը » :

Միացեալ զեկոյցին մէջ Վարշաւայի Ուխտի անդամ երկիրներու ղեկավարները դիտել կուտան, թէ բարի դրացնութեան, իրերհասկացողութեան եւ փոխադարձ վստահութեան տրամադրութիւնը ցայտուն կը դառնայ Եւրոպայի բոլոր երկիրներու ժողովուրդներուն եւ կառավարութիւններուն մօտ : Այժմու Եւրոպան, որ ստեղծուեցաւ համաշխարհային Բ. պատերազմէն ետք, իր մէջ կ'ամփոփէ երսունէ աւելի մեծ ու փոքր երկիրներ, ընկերային այլազան կարգ ու սարքով, աշխարհագրական տարբերութիւններով եւ շահերով : Այսուհանդերձ, «Պատմութեան վճիռով պէտք է ապրինք կողք կողքի եւ ոչ ոք կրնայ ձեւափոխել այս իրողութիւնը » :

Խորհրդաժողովին մասնակցող երկիրներու առաջնորդները դիտել տալէ ետք , թէ քաղաքական հարցերը կարելի է միայն կարգադրել խաղաղ միջոցներով , կ'առաջարկեն գումարել համեւրոպական խորհրդաժողով մը «վերջ տալու համար Եւրոպայի բաժանումին զինուորական պլոքներու եւ ստեղծելու համար խաղաղ համագործակցութիւն մը Եւրոպայի բոլոր պետութիւններուն եւ ժողովուրդներուն միջեւ » :

Վերոյիշեալ զեկոյցին հրապարակման առիթով միջազգային մամուլին եւ դիտորուն կարծիքը այն է, թէ Խորհ. Միութիւնը ի տես չինական սպառնալիքին կ'ուզէ ապահովել իր թիկունքին — իմա՛ Եւրոպա – խաղաղութիւնը : Արդարեւ , Մոսկուայէն հասած լուրերու համաձայն, խորհրդային բանակը Սիպերիոյ ճակատին վրայ զօրաշարժի ենթարկուած է : Նոր կարեւոր ուժեր եւս կը ղրկուին Ծայրագոյն Արեւելք :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հաղորդեն, թէ Ամերիկա Թուրքիոյ մէջ իր ունեցած զինուորական ուժը եւ պաշտօնէութիւնը պիտի զեղչէ հետզհետէ, իսկ ամերիկեան խարիսխներէն ոմանք մօտերս պիտի յանձնուին Թուրքիոյ : Յունիս 30ին Թուրքիայէն պիտի մեկնին հազար զինուորներ Ինճիրլիքի (Ատանա) խարիսխէն, ինչպէս նաեւ Պոլսոյ եւ Անգարայի զօրանոցներէն : Ներկայիս Ամերիկա տասը հազարի մօտ զինուորական ուժ մը պահէ Թուրքիոյ մէջ :

ՍՆԷՍԻՒՓԸ (Բարձրագոյն Ուսուցման Սէնտիքա) կրնայ վճռական դեր խաղալ Էտկար Ֆօռի բարեփոխումներու գծով : Գրած էինք թէ համագումարին մէջ պարտուեցաւ կօշիսթ (ոչ կոլիստ, ինչպէս գրուած էր տպագրական վրիպումով մը) թեւը եւ ընդհ. քարտուղար ընտրուեցաւ Ինոսան :

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կառավարութիւնը որոշեց արդիականացնել եւ մեծցնել Պէյրութի միջազգային օդակայանը : Այս աշխատանքը, որ պիտի արժէ մօտ ութսուն միլիոն ֆրանք, յանձնուեցաւ ֆրանսական ընկերութեան մը :

ԺԱՆԸՆԷ պատասխանելով հեռատեսիլէն լրագրողներուն հարցումներուն ճշդեց թէ եթէ հանրաքուէն երկու հարցումներու միայն մէկ պատասխան կ'ուզէ, պատճառը այն է որ կառավարութիւնը ամբողջութիւն մը նկատէ բարեփոխումը : Պարզ է, ըսաւ Ժանընէ, որ առաջարկուածը սովորական օրինագիծ մը չէ եւ եթէ «ոչ»ը յաղթէ, անշուշտ հետեւանք կ'ունենայ :

Photo Arax

ԶՕՐ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿ ԿԸ ԴՆԷ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՇԻՐԻՄԻՆ

Օրէ Օրին

«ԿՈՒՏԱՔ ՄԻ ՔԱՀԱՆԱՅԻ»

Վառի նահանգէն ընկեր մը, «Յառաջ»ի իր բաժանորդագրութեան միացնելով նաեւ բարգաւաճման ի նպաստ գումար մը, երկրորդ գումար մը եւս կը կցէ՝ նշելով. «կուտաք մի քահանայի՝ որ երթայ Անդրանիկի յուշարձանի վրայ հոգւոց կամ պահպանիչ կարդայ» :

Քահանան գնաց՝ կարդաց իր հոգոցը :

Հաւատացեալներուն կը թողունք, ինչպէս աղօթքը կը բանաձեւէ , թէ Անդրանիկի հոգին ի՛նչ է եղեր՝ վերը :

Մեզի համար Անդրանիկի հոգին անհրաժեշտ է վա՛րը, հո՛ս : Թող երկի՛ր մնայ Անդրանիկի հոգին, ինչպէս զայն կը զգայ մեր հայրենակիցը :

« Կու տաք մի քահանայի ...» : Տուինք մի քահանայի : Քահանան գնաց : Աստուած լսեց կամ ոչ, որո՛ւն հոգը :

Հայ զօրավար մը եկաւ Փարիզ, գնաց եւ գլուխը խոնարհեց Անդրանիկի շիրիմին , լաւ, շատ բարի : Շատեր եկան Անդրանիկի շիրիմին եւ դեռ շատեր պիտի գան : Ծաղիկները չեն որ պիտի դեղեցկացնեն հերոսներու գերեզմանը , ոչ արցունքը եւ ոչ ալ հիացումի մեր խօսքերը : Չի բաւեր յարգել :

« Գործս կէս մնաց ...» : Գործելու համար պէտք է կարենալ ստեղծագործել, ստեղծագործելու համար՝ սիրել :

Պէտք է սիրենք Անդրանիկը, պէտք է կարենանք շարունակել Կայսրին սկսած փառքի պայքարը եւ յաւակնութիւնը ունենանք ապացուցելու յաչս Թշնամեաց , թէ Անդրանիկը մեռաւ՝ կեցցէ՛ Անդրանիկը :

Այլապէս ...

Այլապէս մեր հայրերը եւս օտար փոսերու պիտի առաջնորդուի՛ն՝ Անդրանիկներուն համար «հոգո՛ց» հառաչելով :

Կարօ՛տ ենք Անդրանիկներուն՝ աւելի քան երբեք : Պէտք է ապրեցնենք Անդրանիկները մե՛ր սրտերուն մէջ, հո՛ս, վարը , ցան ու ցրիւ աշխարհի բոլոր անկիւններուն մէջ, եւ ոչ թէ երկնային լոյսերուն մէջ՝ վե՛րը, որովհետեւ, կ'ըսէ արեւելեան իմաստութիւնը , «Արքայութիւնը հոն է՝ ուր լոյսերը չեն մեռնիր » :

Այսինքն , եթէ լոյսերը մեռնին , չկա՛յ Հայոց Արքայութիւն՝ երկրի՛ վրայ :

ԱՐՏԱԶ

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ «ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՄԷՋ

(ՅԱՊԱՒՈՒՄՆԵՐՈՎ)

Դ.

«Արարատ» ամսագրին կ'աշխատակցէր նաեւ վաստակաւոր հայագէտ Մ. Աբեղեան: Ան ընդհանրապէս շատ չէ հետաքրքրուած ընդհանուր լեզուաբանութեան հարցերով. ընդհանրապէս զբաղած է արեւելահայերէնի քերականութեամբ: Ճիշդ է, որ իրմէ առաջ Ստ. Պալասանեան ստեղծած էր արեւելահա՛յ լեզուի քերականութեան դասընթացք մը, սակայն լեզուական երեւոյթներու բացատրութեան տեսակէտով Աբեղեան մեծ բարձունք մըն էր:

«Արարատ»ի 1908ի թիւին մէջ տպագրուեցաւ Մ. Աբեղեանի «Աշխարհաբարի հոլովները» ծանօթ յօդուածը, որ լայն վէճերու դուռ բացաւ: Իբրեւ սկզբունք որդեգրելով այն տեսակէտը, թէ ձեւաբանութեան մէջ միայն ձեւին հետ պէտք է գործ ունենալ, Աբեղեան կը գտնէր, որ արեւելահայ աշխարհաբարը հինգ հոլով ունի: «Մեր աշխարհաբար լեզուն ըստ ձեւի միայն հինգ հոլով է գանագանում, ուստի ձեւաբանութեան մէջ միայն հինգ հոլով պիտի դնել», իսկ կոչականը, հարցականն ու սեռականը «ձեւերի կիրառութիւններ են, որ շարահիւսութեան նիւթն է»: «Ինչպէս կոչականը, նոյնպէս հայցականն ու սեռականը միայն ըստ նշանակութեան կարելի է հոլով համարել, ուստի դրանց ուսուցումը պէտք է մտնի շարահիւսութեան մէջ»:

Արժէքաւոր է նաեւ 1912ի «Արարատ»ին մէջ տպագրած «Բայի եղանակներն արեւելեան աշխարհաբարում» յօդուածը, ուր խօսելով եղանակի ու ժամանակի տրամաբանական եւ քերականական ըմբռնումներու մասին, կը պարզացնէ Ստ. Պալասանեանի հաստատած կարգը եւ հիմը կը դնէ ներկայ պարզ ու յստակ սիստեմին:

«Արարատ»ի էջերուն մէջ լեզուաբանական եւ հայրենագիտական լուրջ յօդուածներ ստորագրած է նաեւ Մեսրոպ վրդ. Մաքսուտեանց: Այսպէս՝ 1914ին գրած «Նշխարներ հայ լեզուի պատմութեան» յօդուածաշարքին մէջ կը փորձէ գրաբարով գրուած բնագիրներէն դուրս մնացած ծանօթագրութիւններու, յիշատակարաններու եւ մանր գիտողութիւններու ուսումնասիրութեամբ երեւան հանել աշխարհաբար տարրերը: Արդարեւ, Էջմիածնի մատենադարանին թիւ 359-2627 ձեռագիր Աստուածաշունչին (1338, Մխ) մէջ գործածուած են կիլիկեան հայերէնը եւ Դարանաղեաց կամ Երզնկայի բարբառը: Մաքսուտեան Վրդ. արժէքաւոր միտքեր յայտնած է նաեւ հայերէնի մէջ եղանիմ բային ձեւափոխութիւններուն, ինչպէս նաեւ հայերէնի տաղաչափութեան վերաբերեալ: Ուշադրութեան արժանի է անոր այն միտքը, թէ հին հայերէնը ունեցած է երկար եւ կարճ ձայնաւորներ:

Արդէն առիթ ունեցանք յիշելու Ռ. Աբրահամեանի անունը, որ «Արարատ»ի մէջ տպագրած է կարեւոր յօդուածներ: Այսպէս՝ 1912ին գրած «Ի՞նչ է լեզուաբանութիւնը» յօդուածին մէջ ան համառօտօրէն կը բնորոշէ լեզուաբանութեան նիւթը, անոր բաժինները, լեզուաբանական հարցերը եւ գաղափար մը կուտայ ներքին եւ արտաքին խօսքին մասին: Իսկ «Ի՞նչ կերպ հնարաւոր է հայերէնի գիտական ուսումնասիրութիւնը» յօդուածին մէջ կ'առաջարկէ ստեղծել Հայոց լեզուի համակարգային դասընթացք մը՝ հիմ ընդունելով բարբառներու ուսումնասիրութիւնը:

Կ'արժէ երկու խօսք ըսել նաեւ հայ եւ օտար հայագէտներու հայագիտական եւ լեզուաբանական աշխատանքներու, ինչպէս նաեւ «Արարատ»ի մէջ լոյս տեսած գրախօսականներու, զանազան բնոյթի յօդուածներու մասին, ինչպէս Մ. Աբեղեանի գրախօսականը Մեսրոպ Վրդ. Մաքսուտեանի «Լը Փարլէ Արմէնիէն տ'Ակն (Փարիզ, 1912) բարբառագիտական արժէքաւոր աշխատութեան մասին, Գ. Տէր-Մկրտիչեանի «Հայկականք» խորագրին տակ Մառի «Վարդանի առակագրքի» եւ Ստ. Լեհացու երկասիրութիւններու մասին (1899), Թադէոս Վրդ. Աստուածատրեանի «Համաբարբառ հին ու նոր կտակարանաց» աշխատութեան մասին: Մ. Աղամեան պատարագ բառը պարսկերէն փադըրէf (բադարջի՞կ) բառէն ծագած կը համարի, իսկ Ա. Շահնազարեան կը պնդէ, որ Ղարաբաղը մորտել բառ չունի, իսկ որեար կազմուած կը համարի որ+եար մասերէն եւայլն, եւայլն:

Մառ կ'առաջարկէ Անիի մէջ հիմնել հնագիտական հիմնարկութիւն մը: Գիտնականը հիացած Երերոյքի եւ Ագարակի կաթողիկէներով եւ Տեկորի տաճարով կը բացագանչէ. «Կովկասը կրնայ նաեւ հպարտանալ ուրիշ գանձով մը՝ Անիի աւերակներով, այս իւր հնագիտական թագի մէջ ամենամեծ մարգարիտով»:

«Արարատ»ի մէջ շահեկան յօդուածներ տպագրուած են նոյնպէս հայերէն լեզուի դասաւանդութեան վերաբերեալ: Ս. Մանդինեան կ'առաջարկէ առակներով շարադրութիւն գրել սովեցնել («Շաբադրական վարժութիւններ» 1890), իսկ «Քերականական լուծումն» յօդուածին մէջ կ'առաջադրէ. «Մեր ուսուցիչը ոչ միայն ուղիղը պէտք է սովորեցնէ, այլեւ մահու եւ կենաց պատերազմ յայտնէ օտարաբանութիւններին, որոնք ամենայն խորշերից մտնում, աճում, բազմանում են մեր մթնոլորտի մէջ» (1890):

Ընդհանուր ձեւով ահա ասոնք են «Արարատ» ամսագրին մէջ արծարծուած լեզուաբանական, այլեւ հայերէնի ուսուցման հարցերը: Անկասկած այս յօդուածները ձեւաւորեցին լեզուաբանական եւ մանկավարժական միտքը, նպաստեցին հայագիտութեան զարգացումին, միաժամանակ գործնական դետնի վրայ օգտակար եղան հայ ուսուցչութեան՝ լեզուաբանութեան հիմունքներու ծանօթանալու եւ Հայոց լեզուն գիտական իմաստով առաւել լաւ դասաւանդելու համար:

Ա. ԱՆԹՈՍԵԱՆ

«Էջմիածին»

ԴԷՊՔԵՐ ՈՒ ԴԷՄՔԵՐ

ԿՈՄԻՏԱՍ

Կէս պիտի մնար հայ ժողովուրդին վէրքերի թափը՝ եթէ դարերը չբանային իրենց ընդերքը կը չպարզէին փոշիներու տակ թաղուած հայ ժողովուրդին հոգեկան գանձերը:

Ուղին Գարեգին Սրուանձտեանցը բացաւ սկսելով որոնել հայ ժողովրդական հարստութիւնները փլատակներու տակ: Ան եղաւ որ յայտնաբերեց Սասունցի Դաւիթը դարերու մոռացութեան ծոցէն եւ ճամբան հարթեց բանասէրներու, որոնք Մանուկ Աբեղեանէն մինչեւ Արշակ Չօպանեան պիտի գային երեւան հանել հայ ֆոլքլորը իր բազմազան երեսներուն մէջ եւ ինչ որ հայ ժողովրդական բանաստեղծութիւնը ունէր հմայիչ ու շքեղ:

Դարերը համր աւերակներ ձգած էին այն վեհափառ գանձէն, որ հայ ճարտարապետութիւնն էր իր զմայլելի նմոյշներով: Համեստ հայ ճարտարապետ մը, Թորոս Թորամանեանի պիտի վիճակէր քաղել անոնց լեզուն եւ աշխարհին պատմել հայ ժողովուրդին դրոշմած ինքնատիպ գեղեցկութիւնը քարերուն վրայ:

Գիտնականներու ուրիշ խումբ մը՝ Գարեգին Յովսէփեանէն մինչեւ Սիրարփի Տէր-Ներսէսեան, պիտի գար աշխարհին ներկայացնելու հայ ժողովուրդին նուաճած փառքը արուեստի ուրիշ դետնի մը վրայ, որ հայ մանրանկարչութիւնն էր:

Կոմիտաս պիտի գտնէր հայ ժողովուրդի հոգին անմիջական արտայայտութեանց, այսինքն իր երգերուն մէջ: Ծնած 1869ին Կուտինայի մէջ եւ կանուխէն որբ մնացած՝ բախտը զայն նետեց Գէորգեան ճեմարան եւ զայն լծեց առաքելութեան մը, որ դպրոցական դրասեղաններէն կը սկսէր ամբողջ քառորդ դարու ընթացքին իր պիտի ընդհատուէր 1915ին չարաշուք պայմաններու տակ՝ երբ դեռ իր ուժերուն լրութեան մէջ էր ան, որպէսզի իր աչքերը ընդմիշտ փակելէ առաջ քսան տարիներ չարչարուի բուժարանի մը անկիւնը:

Եւ սակայն Կոմիտաս փառքով պսակեց այդ առաքելութիւնը՝ հակառակ խութերուն, զորս միշտ ունեցաւ քայլերուն առջեւ, եւ հակառակ հալածանքներուն, որոնց յաճախ նշաւակ եղաւ:

Կոմիտասի կեանքով ու գործունէութեամբ գրագողները կը շուարին անոր տեղը ճշդելու ատեն հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ: Հայ երաժշտական վաղեմի աւանդութիւնները յայտնաբերո՞ղ մը պէտք է սեպել զայն, թէ հայ ժողովրդական երգը գրի առնող մը ու դաշնակող մը, հայ երգը պարզ տարածո՞ղ մը հանդիսացաւ ան, թէ երաժշտութեան ուսուցիչ ու համերգներու ղեկավար, երգի՞չ պէտք է սեպել զայն, թէ երգահան: Վաղուան իր կենսագիրը կարիք չունի չփոթելու: Կոմիտաս այդ բոլորն ալ էր, եւ մեծ էր այդ բոլորին մէջ ալ:

Հայ երաժշտութիւնը իր աղաւաղեալ եւ պղծուած վիճակէն փրկելու եւ անոր պարզեւելու համար հին օրերու վսեմ իր պարզութիւնը, հայ երգին հուսկ փշրանքները կորուստէ փրկելու եւ հայ երաժշտութեամբ ոգեւորուող սերունդ մը հասցնելու համար, հայ ժողովուրդին սիրցնելու համար իր երգը եւ հայ երաժշտութեան հանդէպ գնահատանքով տոգորելու համար նաեւ ուրիշ ժողովուրդներ՝ միակ մարդու մը կեանքը բաւական չէր: Եւ սակայն Կոմիտաս այդ բոլոր աշխատանքներուն միանգամայն լծուեցաւ եւ գլուխ հանեց բոլորն ալ: Ճիշդ է դաժան պարագաները ընդհատեցին անոր գործունէութիւնը ամէնէն խանդավառ պահու մը, երբ ան իր ստեղծագործութեան ամէնէն բեղնաւոր հանգրուանին էր հասած, բայց ինչ որ ան կատարեց, եւ ինչ որ թողուց, բաւական են որպէսզի Կոմիտաս շարքը անցնի Հայոց պատմութեան մեծ ռահվիրաներուն եւ հայ ժողովուրդը անոր ծննդեան հարիւրամեակը պատրուակ ընէ այս տարի անգամ մը եւս խոնարհելու համար անոր աճիւններուն առջեւ:

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ջորին գլրցնելու համար ձին ստամոքսին դարձնելը անխելքութիւն է:

Տգիտութիւնը մտքի գիշերն է, գիշեր մը՝ առանց լուսնի եւ աստղերու:

×

Հազար մղոնի ճամբորդութիւնը կը սկսի մէկ քայլով:

×

Գիտնալ եւ գիտնալ որ գիտես, եւ չգիտնալ ու գիտնալ որ չես գիտեր, իսկական գիտութիւնն է:

ՉԻՆԱԿԱՆ

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Ես վստահ եմ որ այդ աղջիկը դիւրաւ պիտի չխօսի, պատասխանեց Սայի պէյ վճռաբար:

— Ես ալ մեծ վստահութիւն ունիմ Ձիւլէհայի վրայ, պատասխանեց պատանին, բայց վերջապէս փափուկ արարած մըն է... իցի՛ւ թէ ես ըլլայի իր տեղը:

— Ցուզուելու ժամանակ չէ, ըսաւ Սայի պէյ խստութեամբ, թէեւ ինքն ալ յուզուած էր լսելով մանկատի աղջկան դժնդակ վիճակը:

— Ուրիշ ի՞նչ տեղեկութիւն տուաւ Սիւլէյման աղա, հարցուց Սաաըք պէյ:

— Կ'երեւայ որ խիստ հրահանգներ զրկուած են Սելանիկ որպէսզի իսկոյն ձերբակալուին կասկածելի նկատուած զինուորականները, ըսաւ Հասան:

— Ահաւասիկ իրապէս ծանրակշիռ լուր մը, մրմնջեց Նախկին խմբագիրը:

— Իրիկունը, եթէ միջոց գտնէ Սիւլէյման աղան անձամբ պիտի գայ ձեզ տեսնելու, շարունակեց պատանին, եւ նոր տեղեկութիւններ պիտի հաղորդէ:

Պատանիին բերած լուրերը շատ ճիշդ էին: Ապտիւլ Համիտ որ տենդային յուզումով մը երկու օրէ ի վեր, մէկ ժամէն միւսը, կը սպասէր Սալիհա հանըմի եւ Մէհմէտ փաշայի ձերբակալման լուրը առնելու, սոսկալի կատաղութեան մը մատնուած էր ստանալով Իւսկուպի կուսակալին հեռաւեալ հեռագիրը.

«Սալիհա եւ Մէհմէտ փաշան հետապնդելու եւ գտնենք ողջ կամ մեռած ձեռք անցընելու համար զինուորական ուժը գործածել կարելի չէ: Հակառակ Նորին Վեհափառութեան բացորոշ հրամանին, զոր անմիջապէս հաղորդեցի զինուորական իշխանութեան, սպաները մերժեցին այդպիսի հետապնդում մը կատարել, առարկելով թէ զինուորական պատիւի անարժան արարք մըն է այդ:

«Ի զուր փորձեցի անուշութեամբ կամ սպառնալիքով զիրենք համոզել: Անկարելի եղաւ. սպաներու տրամադրութիւնը շատ վրդովիչ է եւ կրնան ծայրայեղութիւններ յառաջ գալ եթէ նորանոր ճնշումներ ի գործ դրուին իրենց վրայ: Նորին Վեհափառութեան իմաստութեան կը թողում արժանը տնօրինել: Գալով ինծ՝ կայսերական հրամանին հանդէպ ցոյց տրուած այս ըմբոստացման վրայ պարտք կը զգամ հրաժարելու»:

Բռնաւորը թէեւ գիտէր թէ, յեղափոխական թաքուն գործունէութեանց շնորհիւ, ժամանակէ մը ի վեր Ռումէլիի բանակին մէջ ազատասէր ոգի մը կը տիրէր եւ թէ սպաներէն շատեր ծածուկ յարաբերութիւններ ունէին յեղափոխական քոմիթէին հետ, սակայն կը կարծէր թէ շարժումը տակաւին խիստ սահմանափակ էր եւ երբեք գործնականօրէն եւ ակընյայտնի կերպով երեւան ելլելու վիճակի մէջ չէր: Իւսկուպի միջադէպը այժմ ցոյց կուտար թէ կը սխալէր: Ասիկա սարսափելի հարուած մը եղաւ իրեն համար: Երեսուն տարիէ ի վեր առաջին անգամն էր որ իր տուած մէկ հրամանը անգործադրելի կը մնար...:

Իզզէթ փաշա որ հեռագիրը անձամբ բերած ու կարդացած էր Սուլթանին՝ անոր վրայ կը տեսնէր այն սոսկալի յուզումը, որ այդ ընթերցումը յառաջ բերած էր բռնաւորին ներսիդին:

— Ի՞նչ կ'ըսես այս եղածին, Իզզէթ, գոչեց Ապտիւլ Համիտ իր սիրական քարտուղարին, կարելի՞ է այսպիսի բան մը մտքէ անցընել:

— Ապահովաբար ոչ, պատասխանեց պալատականը, բայց եթէ կը ներէք, դիտել պիտի տամ Ձեր Բարձր Վեհափառութեան, որ պատահածը գուցէ այնքան ծանրակշիռ չէ որքան կ'երեւայ...:

— Ի՛նչպէս, պոռաց բռնաւորը, հրաման մը կ'ընեմ իմ բանակիս եւ բանակ կը մերժէ զայն գործադրել ու դուն կ'ը... սես թէ ծանրակշիռ չէ ասիկա...

— Վեհափառ Տէր, արդա՞ր է արդեօք բանակը նոյնացնել մէկ քանի յիմար ու անհնազանդ սպաներու հետ:

— Եթէ միայն մէկ քանի սպաներ ըլ... լային ըմբոստացողները, զանոնք կարգի բերել կամ պատժելը շատ դիւրին կ'ըլ... լար, բայց այս հեռագրէն կ'երեւայ որ խնդիրը քու ենթադրածիդ պէս չէ, քանի որ նոյնիսկ կուսակալը իր հրաժարականը տալու կը ստիպուի:

— Բայց ենթադրենք որ Իւսկուպի բոլոր զինուորները միեւնոյն տրամադրութեան մէջ գտնուին, դարձեալ կարծեմ կացութիւնը ծանր չէ...: Իւսկուպի մէջ Հալիւ երկու զօրագունդ ունինք այս մի... Ջօցիս, որոնք մօտաւորապէս 1600 հոգի կը ներկայացնեն, եթէ ատոնց ամէնքն ալ ապստամբին Ձեր Բարձր Վեհափառութեան դէմ, կրնանք շատ դիւրաւ զանոնք պատժել...:

— Իրենց դէմ քանի մը զօրագունդ ղըր... կելով...:

— Բնականաբար... միթէ ամէն տեղ ուր զինուորը կ'ըմբոստանայ նոյն միջոցին չե՞նք դիմեր:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. - 82)

ԶՕՐ. Ս. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԱՅՑ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՇԻՐԻՄԻՆ

Կիրակի, Մարտ 9ին, առաւօտեան ժամը 11.30ին Զօր. Ս. Մարտիրոսեան այց մը կը կատարէր Փէռ – Լաշէզ Անդրանիկի շիրիմին: Ծաղկեպսակը դնելէն եւ բարեւի կենալէն ետք, Զօր. Մարտիրոսեան ուզեկոչեց յիշատակը անոր$ «որ կռուեցաւ յանուն հայրենիքի ազատութեան եւ անկախութեան»: Զօր. Մարտիրոսեան յիշեց թէ ներկայիս Խորհ. Հայաստանի մէջ մեծ յարգանք կը տածուի հերոսին նկատմամբ: Հայ Ռազմիկներու Միութեան նախագահ Պ. Գէորգ Պազրճեան քանի մը խօսք ըսելէ ետք, շեշտեց գլխաւորաբար թէ Անդրանիկը պէտք է հայրենիք փոխադրուի:

ՄԻՒԹՈՒԱԼԻԹԷԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

9 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին հանդէս մը կազմակերպուած էր, Միւթիւալիթէի սրահին մէջ, ի պատիւ Հայ Զօրավարին:

Բեմին վրայ տեղ գրաւած էին, Զօրավարի կողքին, Պ. Վ. Օհանեան, Ռազմիկներու Միութեան նախագահ՝ Պ. Գ. Պազրճեան, ընդհանուր քարտուղար Պ. Զպուքճեան եւ քարտուղար՝ Ն. Յակոբոֆ:

Պ. Պազրճեան հանդէսը բացուած յայտարարեց, շնորհակալութիւն յայտնելով յարգամեծար հիւրերուն եւ հրաւիրեց ներկաները, մէկ վայրկեանի յոտնկայս լռութեամբ յարգելու նահատակ ընկերներու յիշատակը:

Ապա, խօսքը տուաւ Պ. Պ. Զպուքճեանի որ կարդաց Ռազմիկներու Միութեան համառօտ տեղեկագիրը 1914էն մինչեւ մեր օրերը (տեղեկագիրը պիտի տրուի առանձին):

Պ. Ն. Յակոբոֆ եւս ֆրանսերէնով մանրամասնօրէն ներկայացուց ընկերակցութեան կեանքն ու գործունէութիւնը:

Առաջին խօսողը եղաւ Պք Վ. Օհանեան, իբր դիմադրական ճակատի ղեկավար, պատմականը ըրաւ շարժման ու Հայերու կողմէ կազմակերպուած կռիւներուն, գրուատիքը ըրաւ անոնց կատարած գնահատելի աշխատանքներուն, որոնք սակաւաթիւ ուժերով մեծապէս նպաստած էին ազատագրել Ֆրանսայի դատին:

Պատմեց դրուագներ Ֆրանսայի զանազան շրջաններու մէջ տեղի ունեցող կռիւներէն, աւելցնելով որ իր հրամանին տակ գտնուող երկրորդ գումարտակը առանձինն փճացուցած է հինգ հարիւր գերմանական ինքնաշարժեր, առանց հաշուելու գերիներու թիւը:

Պ. Օհանեանէ ետք խօսք առաւ Զօրավար Մարտիրոսեան: Նախ ներկաներուն հաղորդեց Ա. եւ Բ. Աշխարհամարտի Հայաստանի հայդուկներուն, իրենց պատուիրակութեան, ինչպէս նաեւ իր անձնական ջերմագոյն ողջոյնները Ֆրանսահայութեան:

Յայտնելէ ետք թէ ինք համայնավար է առաջին իսկ օրէն, աւելցուց որ Ա. եւ Բ. աշխարհամարտներուն, բոլոր ժողովուրդներու շարքին հայ ժողովուրդի բերած լուման եղած է զգալի ու վճռական՝ բոլոր մարզերու մէջ: Նկարագրեց հայ ժողովուրդի սխրագործութիւնները, զինուորական, գիտական ու այլ մարզերու մէջ:

Այդ երկու պատերազմներու ընթացքին վաթսուն հազար հայ մարտիկներ ստացած են պատուանշաններ, ունեցած ենք 64 զօրավարներ ու ծովակալներ:

Յայտնեց որ Հայերը տոկուն համեմատութեամբ թիւով քիչ, բայց որակով բարձր, սակայն աննման հայորդիները պայքարեցան մեր սիրելի հայրենիքի ազատութեան համար: Ու շեշտեց. «Ես հին մարտիկ եմ, բոլոր ճակատներու վրայ երբ կը կռուէի, միշտ աչքիս առջեւ կը տեսնէի Հայաստանի պատկերը:

Մանրամասն կերպով նկարագրեց զանազան ճակատներու վրայ տարած իր յաղթանակները: Իր զօրամասերը 28 հազար գերի են առած Գերմաններէն՝ որոնք թողած են 23 հազար դիակ, իսկ իրենց կորուստը եղած է 811 սպաննուած, փճացուցած են երկու հարիւր օդանաւեր:

Վերջացնելով իր խօսքերը, աւելցուց. «Այսօր մեր երկիրը ծաղկում է տնտեսապէս, մենք պատերազմ չենք ուզում, եւ այդ, վախի արդիւնք չէ, մենք իրաւունք ունինք ապրելու՝ իբրեւ Հայ: Գաղութներու Հայերդ, որ կ՛ապրիք հայրենիքէն հեռու, միասնական ոգիով, առանց խտրականութեան, պէտք է աշխատիք ձեր մասնակցութիւնը բերելու հայրենիքի բարգաւաճմանը: Սիրեցէք ձեր ազգը, ձեր լեզուն, ձեր կրօնն ու էջմիածինը»:

Զօրավարը վերջացուց իր խօսքերը, բուռն ծափերու մէջ, մաղթելով Ֆրանսահայ գաղութին երջանկութիւն եւ բարօրութիւն:

Կարճ դադարէ մը ետք սկսաւ հանդէսի գեղարուեստական բաժինը: Տիկին Աստղիկ Տէտէեան մեներգեց «Վարդը», Ռ. Մելիքեանի, «Անուշ»էն հատուած մը, «Ես սիրեցի»՝ Ալէմշահէն, «Երեւան»՝ Մազմանեանէ, «Կ՛անձրեւէ տղաս»՝ Հ. Պէրպէրեանէ, «Էքլա տը ռեւ»՝ Օպէռի:

Տիկին Հայկուհի Խորշեան (Լա Շասաներ) արտասանեց Յովհ. Շիրազէն, Սարմէնէն եւ Փօլվէսէն՝ ֆրանսերէն:

Պ. Բիւզանդ Ֆընտըգեան կիթառի ընկերակցութեամբ մեներգեց մի քանի հայ ժողովրդական եղանակներ:

Իբր եզրակացութիւն, կարելի է վստահօրէն յայտարարել թէ առաջին անգամն է որ Հայաստանէն եկողներու մէջ, Զօրավար Ս. Մարտիրոսեանի եւ Վ. Օհանեանի թողած տպաւորութիւնը հայ ժողովուրդին վրայ եղաւ աննախընթաց, նկատի առնելով անոնց ցոյց տուած անխտրական ոգին եւ ազգասիրական անկեղծութիւնը:

Անշուշտ կարելի էր ալ աւելի փայլուն ընդունելութիւններ կազմակերպել ի պատիւ հիւրերուն, ժողովրդային այն խաւերու մասնակցութեամբ, սակայն ժամանակի կարճութեան պատճառաւ հապճեպ կերպով եղան կազմակերպութիւնները:

Վստահ ենք որ այդ թերացումը պիտի դարմանուի, իր երկրորդ այցելութեան:

Տեղին է յիշել, որ Զօրավար Մարտիրոսեանի, Վ. Օհանեանի եւ Օրիորդ Նատիայի Փարիզ այցելութեան ամբողջ տեւողութեան, Ռազմիկներու Միութեան նախագահ Պ. Գէորգ Պազրճեան համակ նուիրում ցուցաբերեց, որու համար ջերմապէս շնորհաւորելի է:

Պ. ՊԱՐԹԵՒ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետրուար 23, կէսօրէ ետք ժամը 16ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին թէյասեղանը: Ներկայ էին մեծ թիւով համակրականներ, ինչպէս նաեւ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութեան ընկերուհիներէն ոմանք — Տիկին Ա. Յակոբեան, Օր. Ա. Առաքելեան եւ Տիկին Հր. Գազզեան:

Յոտնկայս երգուած «Յառաջ Նահատակ»էն ետք, ընկերուհի Աննիկ Պագրըճեան երկու խօսքով յիշեցուց այս հանդիպման նպատակը – հին եւ նոր Խաչուհիներ բաժակ մը թէյի շուրջ մեկտեղել եւ, մանաւանդ, հրապարակաւ գոհունակութիւն յայտնել այն գեղեցիկ երեւոյթին համար, որ մասնաճիւղը վերջին շրջանին իր շարքերուն մէջ ունեցած է 18 նոր ընկերուհիներ, բոլորն ալ երիտասարդ:

Այս առթիւ անդրադարձաւ ընկ. Արամ Աւետիսեանի երկարամեայ աշխատանքին, մասնաճիւղին կազմութեան օրէն ցայսօր: Այդ աշխատանքը եղած է արդիւնաւէտ:

Շրջ. վարչութեան կողմէ Օր. Ա. Առաքելեան խօսք առնելով գնահատեց մասնաճիւղին գործունէութիւնը, մանաւանդ Խաչուհիներու նուիրումի ոգին, որուն շնորհիւ կանգուն կը մնայ, նոյնիսկ դժուարին պայմաններու մէջ, այս ազգօգուտ միութիւնը: Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութեան նախագահուհին ապա թուեց Միութեան կատարած աշխատանքները

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հայ Ազգային Միութեան նախաձեռնութեամբ Փետրուար 22ին, Կիրակի երեկոյ, Հայոց մատուռին մէջ յիշատակուեցաւ Վարդանանցը, նախագահութեամբ Վահան վրդ. Թօփալեանի:

Երեկոյթին բացման խօսքը արտասանեց Ա. Տէմիրճեան, որ բացատրեց Վարդանանցին իմաստն ու խորհուրդը: Ապա խօսքը տրուեցաւ Դաւիթ Ծ. Վարդապետին, որ հանգամանօրէն ներկայացուց 451ի պատմական իրադարձութիւնները, շեշտելով, թէ դարեր ետք հայ ժողովուրդը վերստին երկնեց Վարդանանցը այս անգամ Սարտարապատի մէջ:

Բժ. Սարաֆեան ֆրանսերէն լեզուով նկարագրութիւնը ըրաւ Աւարայրի ճակատամարտին, թելադրելով երիտասարդներուն ողեշնչուիլ անոր խորհուրդով:

Պ. Յովսէփեան ուղերձով փառաբանեց Աւարայրի դիւցազուններն ու նահատակները:

Երեկոյթը վերջ գտաւ միաբերան երգուած «Թէ հայրենեաց պսակադիր»ով:

Ս. Է.

Ֆրանսայի հայ գաղութին մէջ՝ իր հիմնադրութեան օրէն մինչեւ այսօր: Կոչ ուղղեց ներկաներուն, մանաւանդ երիտասարդուհիներուն, բոլորուիլ Կապ. Խաչի շուրջ, որպէսզի Միութիւնը նոր թափով ծառայէ ազգին եւ հայրենիքին: Այս ուղղութեամբ յիշեց կայանին օգտակար դերը հայ մանուկին հայեցի դաստիարակութեան գործին մէջ:

Օր. Լ. Եաղուպեան և Պ. Ժ. Պալանցեան ներկաներուն հրամցուցին հայկական ժողովրդական երգերու փունջ մը: Օր. Ա. Պայրամեան, Պ. Թ. Օսմանճեանի ընկերակցութեամբ, հայկական պարերով մեներգեց քանի մը երգ: Մէջ ընդ մէջ եղան խմբերգներ:

Տիկին Յ. Քիւթնէրեան ընդառաջելով Կ. Խաչի հրաւէրին, իր ղեկավարած «Սօսի» պարախումբի քանի մը անդամներով եւ անդամուհիներով ներկայ էր այս երեկոյթին: Պարախումբին պարուսոյց՝ Օր. Ե. Արզուեան, ինչպէս նաեւ Տիկին Պ. Օսմանճեան, Օր. Ա. Պայրամեան եւ Օր. Ս. Գարբիկեան պարեցին հայկական ժողովրդական երեք պարեր:

Օր. Ն. Նալպանտեանի երգէն ետք արտասանեց Օր. Գ. Ճոլաքեան Ս. Կապուտիկեանի «Խօսք իմ որդուս»ը:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերող բոլոր երգիչ – երգչուհիները, պարողներն ու արտասանողը արժանացան ջերմ ծափերու:

Երեկոյթը վերջ գտաւ ուրախ մթնոլորտի մէջ:

Ինքնաբուխ նուէրներէ գոյացաւ 320 ֆրանք:

ԽԱՉՈՒՀԻ ՄԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (440)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Ինչպէս ըսինք, պատին վրայ ծակ մը կայ, ուրկէ դիտեցէք երբ մարդիկը գան, թողուցէք որ քիչ մը յառաջանան: Երբ գործը յարմար կէտին հասած եւ ալ արգիլելու ժամանակը եկած սեպէք, ատրճանակին մէկը նետեցէք: Բայց ոչ այնքան շուտ:

Անկէ ետք պէտք եղածը ինծի կը վերաբերի: Ատրճանակ մը պարպեցէք դէպի օդը, ձեղունը, ո՛ւր որ կ՛ուզէք, բայց նայեցէք որ շատ շուտ չպարպէք: Սպասեցէք որ գործադրութիւնը սկսած ըլլայ. փաստաբան էք եւ գիտէք ինչ ըսել կ՛ուզեմ:

Մարիուս ատրճանակները առաւ եւ իր թիկնոցին կողի գրպանը դրաւ:

— Այդ գրպանին մէջ ուռեցք մը կը կազմեն դուրսի կողմէն եւ կ՛երեւան, ըսաւ ոստիկան տեսուչը: Աւելի աղէկ է տափատիդ գրպաններուն մէջ դնել:

Մարիուս տափատին գրպաններուն մէջ պահեց ատրճանակները:

— Հիմա, շարունակեց տեսուչը, ոչ դուք եւ ոչ ես կրնանք ժամանակ կորսնցնել: Ժամը քանի՞ է... երկուքուկէս: Զըսի՞ք թէ ժամը եօթնին պիտի ըլլայ:

— Վեցին, ըսաւ Մարիուս:

— Ժամանակ ունիմ, կրկնեց տեսուչը, բայց ճիշդ այնքան որքան պէտք է ինծի: Ըսածներէս բան մը չմոռնաք: Տա՛նկ կ՛ընես ատրճանակը պարպելով:

— Անհոգ եղէք, պատասխանեց Մարիուս:

Եւ մինչ Մարիուս դուռը բանալու եւ դուրս ելլելու համար ձեռքը դռնափակին կը տանէր, տեսուչը եռուէն պոռաց.

— Աղէկ միտքս եկաւ, եթէ մինչեւ այդ ժամանակ ինծի պէտք ունենաք, հոս եկէք կամ մէկը ղրկեցէք: Անունս Ժավէր է, տեսուչ:

ԳԼՈՒԽ Մ.

ԺՈՆՏՐԷԹ ԿԸ ԳՆԷ ԻՆՉ ՈՐ ՊԷՏՔ Է ԻՐԵՆ

Քանի մը բոպէ ?ետք, ժամը երեքի ատենները Քուրֆէյրաք Պոսիւէի հետ պատահաբար Մուֆթար փողոցէն կ՛անցնէր: Ձիւնը հետզհետէ կը շատնար եւ անջրպետը կը գրաւէր:

Պոսիւէ Քուրֆէյրաքին կ՛ըսէր.

— Ձիւնի այս բաթիլներուն իյնալը տեսնելով, կրնայ ըսուիլ թէ երկինքը սպիտակ թիթեռնիկներու ժանտախտ մը կը թափէ:

Պոսիւէ հազիւ այս խօսքը ըսած էր, երբ Մարիուսը նշմարեց որ մէկը փողոցը կը մտնէր դէպի պուլվար ուղղուելու համար. անսովոր կերպարանք ունէր ան:

— Ահա Մարիուսը, ըսաւ Պոսիւէ:

— Տեսայ, ըսաւ Քուրֆէյրաք, բայց չխօսինք հետը:

— Ինչո՞ւ:

– Գործ ունի:

— Ի՞նչ գործ:

— Չե՞ս տեսներ կերպարանքը:

— Մէկու մը ետեւէն զացողի կերպարանքը ունի:

— Իրաւ է, ըսաւ Պոսիւէ:

— Տես ի՛նչպէս կը նայի, կրկնեց Քուրֆէյրաք:

— Բայց ո՞ր շուտիկին ետեւէն կ՛երթայ արդեօք:

— Անշուշտ աղուորիկ աղջիկի մը, պոռնիկի մը ետեւէն: Սիրահար է ան:

— Բայց, կրկնեց Պոսիւէ, փողոցին մէջ ոչ աղուորիկ աղջիկ եւ ոչ ալ պոռնիկ կը տեսնեմ: Ոչ մէկ կին կայ:

— Մարդու մը ետեւէն կ՛երթայ:

Իրօք Մարիուսին առջեւէն եւ քսան քայլի չափ հեռուէն մարդ մը կը քալէր, որ գլխանոց մը ունէր եւ որու ալեւոր մօրուսը կը նշմարուէր, թէեւ կռնակի կողմէն կը տեսնուէր մարդը: Այս մարդը բոլորովին նոր եւ իրեն համար շատ մեծ թիկնոց մը հագած էր, ինչպէս եւ ծուիկ ծուիկ եւ տիղմէն սեւցած ահագին տափատ մը:

Պոսիւէ քահ քահ խնդաց: Ո՞վ է այդ մարդը: — Անիկա՞, կրկնեց Քուրֆէյրաք, բանաստեղծ մըն է: Բանաստեղծները ճագարի մորթ ծախողներու տափատներ եւ Ֆրանսայի ատենակալներու թիկնոցներ կը հագնին բաւական յօժարութեամբ: Տեսնենք թէ ո՛ւր կ՛երթայ այդ մարդն ալ: Տեսնենք թէ ո՛ւր կ՛երթայ Մարիուս: Ի՞նչ կ՛ըսես, երթա՞նք անոնց ետեւէն: Պոսիւէ՛, արծիւնդ Մօլի, պոռաց Քուրֆէյրաք, երեւելի ապուշ մըն ես եղեր: Միթէ լսուա՞ծ բան է մարդու մը ետեւէն գացող մարդու մը ետեւէն երթալը:

Եւ յանկարծ ետ դարձան:

Իրօք Մարիուս Մուֆթար փողոցէն Ժոնտրէթի անցնիլը տեսնելով, գաղտնապէս կը դիտէր զայն: Ժոնտրէթ գլուխը կախած կ՛երթար առանց կասկածելու թէ ետեւէն նայուածք մը արդէն կը գրաւէր զինքը:

ՎԻԿՏՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ գլուխը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Աթոռներու նորոգութեան եւ բարենպաստ ձեռնարկներու համար :

Տէր եւ Տիկին Արմ. Գույումճեան 1000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Համազասպ Մոմճեան, փոխան ծաղկեպսակի Օր. Արաքսի Թորոսեանի մահուան առթիւ 250, Տիկին Զարուհի Բամպուքճեան «Ծերանոցէն» 200, Տէր եւ Տիկին Արմէն Տապաղեան փոխան ծաղկեպսակի Օր. Արաքսի Թորոսեանի մահուան առթիւ 100, Տէր եւ Տիկին Գասպար Մանխեան հարիւր, Տէր եւ Տիկ. Գարզու 100, Օր. Շահզատէ Թաթարեան յիսուն ֆրանք :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Նոր Տարւոյ առթիւ նուէրներ Մարսէյլի Աղքատախնամ եւ Որբախնամ Միութեան :

Յակոբ Եպս. Վարդանեան, Յ. Ծ. վրդ. Զուհաճեան, Դ. Պանտիկեան, Ա. Պապոյեան, Օ. Վարժապետեան, Զարդարեան հարիւրական ֆրանք : Օր. Տ. Ճէլալեան երեք հարիւր ֆրանք :

Մ. Պօղոսեան, Մ. Ափրիկեան, Վ. Պանտիկեան, Ժ. Սինանեան, Յ. Պիպէրեան, Դ. Պալեան, Բժ. Սարաֆեան, Ճ. Պահատուրեան, Թ. Թագւորեան, Պ. Մալեան, Ժ. Գաբրիէլեան, Դ. Հայրապետեան, Սէն Ժէրոմի Թաղականութենէն (փոխ. ծաղկեպսակի), Յ. Պանտիկեան (փոխ. ծաղկեպսակի) 50ական ֆրանք :

Գասպարեան (Կարտան), Ա. Տէր-Զաքարեան, Ա. Կուզիկեան 40ական ֆր. :

Յ. Քէչէքեան, Ն. Սահաթճեան, Էտ. Գալփաքճեան, Ռ. Տէր-Խաչատուրեան, Ա. Արութեան, Այրի Տիկին Տէրտէրեան 30ական ֆրանք : Ա. Մենծիկեան, Լ. Գազազեան 15ական ֆրանք :

Ա. Կորկոտեան, Տիկիններէ ձեռամբ Տիկին Արութեանի, Մ. Աթայեան, Մ. Արութեան, Խ. Հացպանեան, Ժ. Արեւիքեան, Պ. Ժողովարեան, Տ. Մուշեղեան, Ն. Գալվաճեան, Ղուկասեան, Յ. Գումրեան, Կ. Կոտւճեան, Ա. Էլէվանեան, Մէհլէմճեան, Տէր Համբարձում Համբարձումեան, Գ. Նաճարեան, Կարապետեան, Մխճեան, Ա. Թոնկուրեան, Թոպալեան, Յ. Անդրէասեան, Խ. Հացպանեան, Բ. Զորլուճեան, Պ. Հայկազեան քսանական ֆրանք :

Յ. Ազայեան, Փափազեան, Ն. Օհաննէսեան, Հ. Գայսէրլեան, Ե. Տէրիկեան, Մ. Մուշեղեան, Հ. Ամիրայեան, Թորոսեան, Մխճեան, Տոքթ. Կէօնճեան, Իվոն, Գ. Տէրտէրեան, Ռէվէլ Կալիսար, Ս. Գասպարեան, Ա. Թումայեան, Գաստէլլի, Օր. Լ. Գալուստեան, Հ. Տէր-Բարսեղեան, Յ. Աւետիքեան, Տիկին Աճէմեան, Տիկին Ազնաւուրեան, Կարապետեան ընտանիք, Խ. Հասպանեան, Գ. Գալայճեան, Տիկին Սողոմոնեան, Տիկին Ա. Մինասեան տասնական ֆրանք :

Օր. Տէր-Աթանասեան, Տիկիններ Խոնոյեան, Թաղէոսեան, Բարսեղեան, Է. Մինասեան, Տէֆէրեան, Ալթունեան, Մ. Արութեան, Կիւքէլեան, Քիւթէլեան Անորէ Անթուան 5ական ֆրանք :

Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ իր Յոբելենական յանձնախումբին :

Տարաբախտ Արտաշէս Գմբէթեանի յիշատակին նուիրուած երեկոյթ մը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 18ին, Ուրբաթ :

Հասոյթը ամբողջովին պիտի յատկացուի իր շիրիմին կառուցման :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՊՈՄՈՆ, Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ Թաղիս հաւատացեալներուն թէ Ս. Գր. Լուսաւորչի տօնին առթիւ 17 – 23 Մարտ, մէկ շաբաթ հսկումի արարողութիւններ պիտի կատարուին : Այս առթիւ եկեղեցւոյս մէջ պիտի քարոզեն եւ նախագահեն յաջորդաբար Արտաւազդ Եպիսկ. Տ. Տարօն, Տ. Վաչէ, Տ. Գուրգէն եւ Տ. Գեղամ վարդապետներ եւ Տ. Եղիշէ եւ Տ. Շահան քահանաները : Արարողութիւնները կը սկսին իրիկուան ժամը 7·30ին : Սիրով կը հրաւիրուին Թաղիս եւ ժողովուրդին բոլոր հաւատացեալները :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18-Ը

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի : 23 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Օհանջանեան սրահին մէջ : խնջոյք, առատ կերուխում մատչելի գիներով :

Կը խօսի ընկեր ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐԶԷ :

Մուտքը ազատ է

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Ընկերահամակրական խնջոյք Փետր. 18ի տարեդարձին առթիւ, Կիրակի, 23 Մարտ, կէսօրէ ետք ժամը 3·30ին, Սէն Լուի Րիւ Ժէի սրահին մէջ, : Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի : Ճոխ պիւֆէ եւ գեղարուեստական բաժին :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՐՊՈՆԻԷՐԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Տէսինի «Դրօ» խումբին :

Շաբաթ, 29 Մարտ, ժամ 21էն մինչեւ լոյս :

Նուագախումբ՝ ՃԷՔԻ ՄԱՅԸՐԷ

Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի Տէսինի Հայկական Տան նորոգութեան ֆոնտին :

LA SETION DES JEUNES DE L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

invite tous ses membres et amis à célébrer le PRINTEMPS par une soirée dansante qui aura lieu le VENDREDI 21 MARS DE 20 H. 45 A 0 H. à la MAISON DES CENTRAUX
8, Rue Jean Goujon — Paris (8e)

Une tenue fleurie et printanière est suggérée

BUFFET GRATUIT

Participation aux frais : 15 Francs
Pour les membres et les étudiants 10 F.

Renseignements :
Union Générale Arménienne de Bienfaisance
11, Square Alboni - Paris (16e)
Tél. : 870-03-18

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսիի եւ շրջանների Հայր. Միութեան կողմէ Սանթրոյի մեծ սրահներուն մէջ, 8 Րիւ Ժան Կուժօն Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16–23 :

Նախագահութեամբ
Պ. ՍԵՐԳՕ ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆԻ

Նուագ Մ. ՎԱՐԴԻՎԱՌԵԱՆԻ ծանօթ խումբը :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՍՕՍԻ պարախումբը ղեկավարութեամբ Տիկ. Յ. ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆԻ : Կ'երգէ ու կը նուագէ Պ. Բիւզանդ Ֆընտըքեան :

Ընտիր պիւֆէ և հաճելի անակնկալներ :

Մուտք 10 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ. — Սեղանները սահմանափակ ըլլալով այժմէն ապահովելու համար հեռաձայնել Տիկիններ Նալպանտեանին 770 – 39 – 35 Թորոսեանին 473–53–71 :

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի Մարտ 27ին, ժամը 20·30ին, 77 Րիւ Լաֆայէթ, Փարիզ :

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն վարչութեան մէկ երրորդը նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան :

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամի դրասենեակը դիմել ամենէն ուշը Մարտ 13ին :

Առ այդ, փափաքողները պէտք է ընթեռնլի կերպով գրեն, տալով իրենց անունը, մականունը եւ հասցէն :

Թեկնածու կրնան ըլլալ միայն այն անդամները, որոնք իրենց աղամավճարնեըը կանոնաւորապէս վճարած են երեք տարիէ ի վեր :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած կապոյտ խաչի Շրջ. վարչութեան կողմէ ի նպաստ Օդափոխութեան կայանին

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16էն 23

Գեղատեսիլ վայրի մը մէջ

CHALET DES ILES, BOIS DE BOULOGNE
Métro Porte Dauphine

Շեհերազատի նուագախումբը իր բոլոր սոլիստներով :

Օր. Խատկոֆ (ցիկան պարուհի), Միւսիա (երգչուհի)

Հայկական պար Օր. Սթելլա Պագրըճեան եւ Ժան-Ժագ Օսմանեան :

Երգ՝ Պ. Պետիկեան

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով 929–91–94

Նուահանդիստը Օթէներ կ'առաջնորդեն հանդիսականները :

Հայկական երգ ու պար, ճոխ եւ առատ պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին Կապ. Խաչի ընկերուհիներուն մօտ, ու նաեւ ընկերուհի Բալուեանի, 43 Րիւ Ռիշէ :

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԷՍ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կոմիտաս Երգչախումբի 7րդ տարեդարձի առթիւ բացառիկ հանդէս Կիրակի, Մարտ 23, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295 Րիւ Պուալօ :

Հովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Նախագահութեամբ՝ ՀԱՅՐ ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎԱՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի

Երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ թատերական ներկայացում

Պիտի բեմադրուի Մոլիէրի ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ

Հանդէսէն ետք ընտանեկան խնջոյք Ճոխ պիւֆէ : Մուտքը ազատ է

ՃԱՇ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութիւնը կազմակերպած է ճաշ մը, Մարտ 23-ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 17ին Քլամառի Փըթի Տրափօ սրահը : Մասնաւոր ինքնաշարժի փառքինք :

Նախագահութեամբ Ն. ՀԱՅԹԱՅԵԱՆԻ

Խօսնակ ՇՄԱՒՈՆ ՊԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, անակընկալներ, իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Պետրոս Պետիկեան (երգ), Մկրտիչ Ֆիրմանեան (սազ), նաեւ կը նուագեն Միբիճան Շիրվանեան (ութ), Շըմաւոն Պալեան (ջութակ) :

Սեբաստիոյ հին պարերը :

Մասնաւոր խնամքով պատրաստուած համեղ խմորեղէններ :

Մուտքը ազատ է Ճաշագին 12 ֆր.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Նոր Սերունդի պարահանդէսը Ամպասատէօրի մէջ, Մայիս 4ին ժամը 17էն 24 :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Հայր. Միութեան կեդր. վարչութիւնը կը պատրաստուի տօնելու Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը նուիրուած Արամ Մանուկեանի, Վանի Արամին, մահուան յիսնամեակին, Ապրիլ 27ին, Օթէլ Սպլանտիտի սրահներուն մէջ : Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 90-ամեայ յոբելենական հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Մայիս չորսին :

×

Ապրիլ 27ին Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան ձեռնարկը :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ. — Հ. Յ. Դ. «Ռուբէն» Ու... խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ Մարտ 21ին, երեկոյեան ժամը ութին : Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը :

ՓԱՐԻԶ. — Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի երեկոյ Մշակոյթի Տան մէջ : Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը :

ԼԻՈՆ. — Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, Նոր հաւաքատեղին : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հ. Յ. Դ. ներկայացուցչական ժողովը, այս Շաբաթ իրիկուան ժամը 21ին, Ահարոնեան ակումբի մէջ :

ՓԱՐԻԶ. — Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» խումբի ժողովը Մարտ 21ին, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ. — Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը պատիւն ունի հրաւիրելու Վալանսի եւ շրջակայքի բոլոր հայ լուսաւորչական համայնքը իր գործունէութեան երկամեայ նստաշրջանի բոլորման առթիւ լսելու իր նիւթական եւ բարոյական գեկուցումը եւ հոգաբարձութեան նոր ընտրութիւն : 21 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ֆուայէ Տէ Թէաթրի մէջ :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի
32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph. : 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ՄԱՐՏ

JEUDI 20 MARS 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11467

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.467

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԿՈՂՄՆ ԱՇԽԱՐՀԻ

Զինեւխորհրդային վէճը պէտք չէ մոռցնել տալ, որ Մերձաւոր Արեւելքի անլոյծ կնճիռը կը շարունակէ մնալ քաղաքական աշխարհի օրակարգի առաջնակարգ խնդիրը :

Չորս մեծերը տակաւին չկրցան համաձայնիլ կլոր սեղանի մը շուրջ նստելու սկզբունքին մասին : Արաբական պետութեանց եւ Իսրայէլի պատասխանատու վարիչները տենդոտ գործունէութեան են լծուած իրենց տեսակէտները պարզելու համար չորսերուն :

Կողմերը հաստատ կը մնան իրենց հիմնական պահանջներուն վրայ, որոնք անհաշտելի են :

Այս պայմաններուն տակ ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլայ խաղաղ լուծում մը գտնել վէճին, դիւանագիտական ճամբով, առանց զէնքի դիմելու :

Իսրայէլի նոր վարչապետը՝ Տիկին Կոլտա Մէյր՝ խորհրդարանին առջեւ ճառ մը խօսելով պարզեց իր կառավարութեան քաղաքականութիւնը :

Որքան ատեն, որ խաղաղութիւնը չէ վերահաստատուած, բսաւ, Իսրայէլ պիտի պահէ գոյավիճակը, այսինքն վեցօրեայ պատերազմին ատեն գրաւած հողերը : Կ'ուզէ այնպիսի խաղաղութիւն մը, որ վերջնապէս արգիլէ Արաբներուն նոր յարձակում մը փորձելու : Դժգոհ է, որ Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւն հակառակ են իր պահանջներուն :

Միւս կողմէ արաբական ճակատին վրայ ներքին անհամաձայնութիւնները կը փարատին : Իրաք եւ Սուրիա կարգադրեցին իրենց վէճը, որուն իբրեւ հետեւանք իրաքեան նոր զօրագունդեր գրկուեցան Իսրայէլի ճակատը :

Սուէզի եւ Յորդանանի սահմաններուն վրայ, փոխադարձ յարձակումները կը սաստկանան օրէ օր : Իսրայէլ կ'ուզէ միանգամ ընդ միշտ լուծարքի ենթարկել Փէտայիներու կազմակերպութիւնները, որոնք վերջերս թափանցած են գրաւուած հողերու ներսերը, իրենց աջակից ունենալով տեղական բնակչութիւնն ու անոնց գլխաւոր վարիչները : Երուսաղէմի, Նապլուսի եւ Քալքիլայի մէջ երկու հարիւր հողի ձերբակալուած են՝ իբրեւ կազմակերպիչ ու մասնակից վերջին ամիսներու եղեռնափորձերուն :

Գահիրէի կիսապաշտօն թերթը Էլ-Ահրամ կը գրէ, որ Իսրայելցիք Սուէզի եզերքէն 45 քիլոմեթր դէպի ներս՝ Սինայի մէջ կառուցած են երեսուն չարժուն հրթիռարձակարաններ եւ նոր ամրութիւններ կը շինեն :

Ռազմական նման ձեռնարկներ արգիլելու համար է, որ Եգիպտացիք պարբերաբար թնդանօթներով կը ռմբակոծեն Սուէզի արեւելեան ափերը : Իսրայէլ կը շարունակէ մէկի դէմ տասնապատիկ փոխադարձել :

Այսպէս, խռովայոյզ վիճակը կը սաստկանայ օրէ օր արեւելեան կողմն աշխարհի :

Երկու Մեծերը — Մ. Նահանգներն ու Խ. Միութիւնը — իրենց ներկայութիւնը զգալի կ'ընէին ցարդ՝ Միջերկրականի ջուրերուն մէջ պտտցնելով իրենց մարտանաւերը :

Այժմ ուշագրաւ երեւոյթ մըն է ՕԹԱՆի նաւային ռազմափորձերը Թուրքիոյ եւ Յունաստանի եզերքներուն մօտ : Մ. Նահանգներու, Մեծն Բրիտանիոյ, Իտալիոյ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ պատկանող քաներկու մարտանաւեր կը մասնակցին այս ռազմափորձերուն, որոնք սկսան Երկուշաբթի օր եւ պիտի շարունակուին մինչեւ ամսոյս 28ը :

Միւս կողմէ նոր լուրեր կը հասնին քրտական ճակատէն :

Ե՞րբ պիտի խաղաղի արեւելեան կողմն աշխարհի :

ՀՐԱՆԴ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱՄՄԱՆ ԵՐԹԱԼ Կ'ՈՒԶԷ

ՀԻՒՍԷՅՆ ԿՐՆԱՅ ՀՐԱԺԱՐԻԼ

Իսրայէլի վարչապետը, Տիկին Կոլտա Մէյր տրամադրութիւն յայտնած է Ամման երթալու խաղաղութեան մասին, խօսելու համար : Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ Հիւսէյն տրամադրութիւն ունի նոյնիսկ հրաժարելու եթէ Միջին – Արեւելքի թղնամը լի մօտոյ չլուծուի :

Տիկին Կոլտա Մէյր յայտարարած էր առջի օր թէ հարց չի կրնար ըլլալ որ Իսրայէլ ներկայ սահմաններէն հեռանայ խաղաղութիւն հաստատուելէն առաջ : Իսկ ներկայս, կ'ըսէ Տիկին Մէյր, ակնարկելով Ամման երթալու իր տրամադրութեան. «ամէնը ամբողջովին Հիւսէյն Թագաւորէն կախում ունի » :

Գալով Հիւսէյնի, որ առջի օր երկար տեսնուած էր Նասրի հետ, Գահիրէէն մեկնելէ առաջ, կարգ մը յայտարարութիւններ ըրած է Ալ Ահրամին : Կ'առաջարկէ որ Արաբ Պետութիւնները վեհաժողով մը գումարեն Միջին Արեւելքի կացութեան մասին : « Վեհաժողովի մը ընթացքին, կ'ըսէ Հիւսէյն, կրնանք որոշել թէ ի՛նչ միջոցներ ձեռք պէտք է առնենք ընդդէմ Թշնամիին : Ինչ կը վերաբերի Երուսաղէմի, երբեք պիտի չընդունինք որեւէ փոփոխութիւն 1300 տարի հնութիւն ունեցող կացութեան մը : Կը մեռնինք բայց չենք լքեր Երուսաղէմը, եւ ատոր համար, պատրաստ ենք բոլոր զոհողութիւններուն » :

Հիւսէյն կը խորհի թէ գրաւեալ հողամասերու ազատագրումը չի կրնար իրագործուիլ միայն Պաղեստինեան քոմանտոներով : Այդ պատճառով, Հիւսէյն կը պնդէ որ դիմադրութեան պաղեստինեան կազմակերպութիւնները պէտք է աւելի օժանդակութիւն ստանան արաբ պետութիւններէն :

× Թէլ – Ավիվի մէջ, Տիկին Կոլտա Մէյրի դահլիճը «շարունակութիւն» ապահովող դահլիճի մը բնոյթն ունի բայց անշուշտ տարբերութիւն կայ Նախորդին եւ նորին միջեւ, առնուազն վարչապետներուն տարբերութեամբ :

Էշքոլի կառավարական ծրագիրը սահմանուած էր 1966ին : Ներկայ կառավարութեան ծրագիրը սահմանուած է 1969–ին :

Ներկայիս միակ կէտը որու վրայ վէճ չկայ եւ ուր ճշգրիտ ծրագիրը գործադրութեան մէջ է Ազգ. պաշտպանութեան հարցն է : Բանակը, ուր գաղափարաբանական վէճերը տեղ չունին, գործունէութեան իր ծրագիրը որդեգրած է 1969–70 տարեշրջանին համար : Ծրագիր մը, որ կ'ընդգրկէ զրահապատներու եւ օդնուժին ուժի ամրապնդումը ինչպէս նաեւ աւելի գործօն քաղաքականութիւն մը ահաբեկիչներու խարիսխներուն դէմ :

× ՄԱԿի մօտ ամերիկեան պատուիրակը՝ Եոսթ յայտարարեց թէ աւելորդ յաւատեսութիւն պէտք չէ ունենալ չորս մեծերու ժողովի մը շուրջ, բայց օգտակար աշխատանք տարուած է երկկողմանի խօսակցութեանց ընթացքին (Ամերիկա – Խ. Միութիւն) :

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ

ՃԵԼԱԼ ՊԱՅԱՐ ԳՈՐԾԻ Կ'ԱՆՑՆԻ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն ·—

Առջի օր, հաղորդուեցաւ թէ երեսփոխան Թուրհան Տիւլէկլ օրինագիծ մը ներկայացուցած է Ազգ. Ժողովին, եւ առաջարկած է որ Եասըատայի դատապարտեալները վերստին դատուին վերագաս ատեանի մը առջեւ, եւ իրենց դէմ տրուած վճիռները վերաքննուին : Այս դիմումը լայն մեկնաբանութիւններու տեղի տուած է կուսակցական շրջանակներու մէջ, եւ զրոյց կը շրջի թէ երեսփոխանական յառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ, զանազան շփումներ եւ սակարկութիւններ տեղի կ'ունենան վարչապետ Տէմիրէլի եւ Ճէլալ Պայարի միջեւ, կարգ մը անձերու միջամտութիւնով : Ինչպէս կը յիշուի, ԱՓի պատգամաւորական համաժողովին մէջ, որոշուած էր նախկին Տէմոքրաթներու քաղաքական եւ ընտրական իրաւունքները վերադարձնել եւ այս նպատակով աշխատանքի լծուիլ : Անոնք որ այս շարժումին նախաձեռնարկ եղած էին, այժմ ճնշում կը բանեցնեն Տէմիրէլի եւ Ատալէթ կուսակցութեան վարիչ դէմքերուն վրայ : Ցամառ զրոյց կը շրջի թէ 5 Մարտին ժողով մը գումարուած է Հայրէտտին Էրքմէնի Իսթանպուլի գրասենեակին մէջ ուր ներկայ եղած են Ճէլալ Պայար, Ճէլալ Եարտըմճը, Մազլում Գայալար, Հայրէտտին Էրքմէն, Կըյասէտտին Էմրէ, եւ Թուրհան Տիւլէկ իրաւագէտ խորհրդականը, Վէճիհի Ըշըք : Խորհրդակցութեանց ընթացքին, Ճէլալ Պայար հարցուցած է Վէճիհի Ըշըքի ·— Համաժողովի որոշումը գործադրելու համար վերջին պայմանաժամ մը տրուած էր, ան ալ լրացաւ : Խօսեցա՞ք «անոր հետ » :

Ըշըք հետեւեալ պատասխանը տուած է· — Խօսեցանք, սա պահուս կարելի չէ, ատենը չէ : Այս պատասխանը ստանալէ ետք, Ճէլալ Պայար երկու պայման դրած է : Առաջին, ջնջել Պատժական Օրէնքին 146րդ յօդուածին յաւելեալ տրամադրութիւնը, որ Ազգ. Միասնութեան Կոմիտէին կողմէ յատկապէս դրուած էր : Այդ պարագային, նախկին Տէմոքրաթները պիտի կրնան ընտրութեանց մասնակցիլ :

Երկրորդ, ԱՓէ հեռացուած Թուրհան Տիւլէկլը անկախ թեկնածու ներկայացնել ընտրական գօտիէ մը եւ ապահովել արդիւնքին : Պայար աւելցուցած է ժողովին մէջ· — Եթէ այս ծրագիրը յաջողութեամբ պսակուի, Եասըատայի մէջ դատապարտուած մեր երեք հարիւր ընկերները պիտի կրնան ընտրութեանց մասնակցիլ : Այդ պարագային ես ալ պիտի աշխատիմ որ Ատալէթ կուսակցութիւնը մեծամասնութիւն ապահովէ : Յետագային իմ եւ ինծի պէս մահուան դատապարտուածներու կացութիւնը կը քննուի եւ մեր ալ խնդիրը կը կարգադրուի :

Ուրիշ ժողով մըն ալ գումարուած է Անգարա, Ատալէթ թերթի խմբագրատան մէջ, մասնակցութեամբ Ատալէթ կուսակցութեան ծերակուտական խմբակի նախագահ Շէրէֆ Գայալարի : Յայտնի չէ թէ այս ժողովին մէջ ինչեր խօսած են : Միայն թէ ժողովին յաջորդ օրն իսկ երեսփոխան Թուրհան Տիւլէկլ այդ օրինագիծը տուած է Ազգ. Ժողովին, առաջարկելով դատապարտեալ Տէմոքրաթներու վերադատումը :

Ճէլալ Պայար, որ վերջերս Եթփին ուժտուած էր, այս անգամ կը չեղի իր ճամբէն եւ կը ջանայ կապ մը հաստատել ԱՓի եւ նախկին Տէմոքրաթներու միջեւ :

ՊԱՅԱՐ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Ճէլալ Պայար նախընթաց օր Անգարա գացած է, առանին խնդիր մը պատրուակելով : Իրականութեան մէջ իր Անգարա ժամանումը քաղաքական բնոյթ ունի, եւ իր մտերիմներն ալ ըսած են թէ կարգ մը ձեռնարկներ պիտի կատարէ, յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ իր դիրքը զօրացնելու համար :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Քանի մը օրէ նոր բաղդութիւն մը ըստեղծուած է Քարայիպներու ծովին մէկ կղզիին մէջ, որու անունը, շատերուն ցարդ անծանօթ էր :

Փոքր կղզի մըն է Անկիլլան, որու բնակչութիւնը կը կազմեն վեց հազար Սեւեր եւ ոչ մէկ հարստութիւն ունի : Երկու տարի առաջ, յետ – գաղթատիրական հաւաճեպ կարգադրութիւնով մը, Մեծն Բրիտանիա դաշնակցային պետութիւն մը կը ստեղծէր, կէս – անկախութիւն վայելող, որ կը համախմբէր Ս. Քից եւ Անկիլլա կղզիները : Բայց Անկիլլայի բնակիչները համաձայն չէին այս ընկերութեան, որ զիրենք միւս երկու աւելի մեծ կղզիներուն ձեռքը կը ձգէր : Պահանջեցին որ կրկին գաղթավայր դառնան, բայց մերժուեցան եւ ամիս մը առաջ Անկիլլա անկախութիւն կը հռչակէր : Տեղւոյն նպարավաճառը, որ նաեւ հողեւոր հովիւն է, Հանրապետութեան նախագահի տիտղոսը կ'առնէր եւ կարգին Սահմանադրութիւն մը կը պատրաստէր : Քից եւ Նեվիս, բարկացած «փոքրիկին» ապերախտութենէն բանագնացներ ղրկեցին Լոնտոն հասկցնելու համար թէ «բաներ մը կ'անցնի կը դառնայ Անկիլլա » : Այսպէս է որ Ուիլսընի կառավարութիւնը արտաքին նախարարութեան իր մէկ պաշտօնեան կը ղրկէր Անկիլլա տեսնելու համար թէ իսկապէս ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ : Այցելութիւնը կարճ տեւեց : Մարդը առօք – բարօք օդակայան տարած են, նախապէս ալ զէնք պարպելով վրան : Կը թուի թէ կղզիին աւազակներու մաֆիայի մը ձեռքը անցած է որ զայն կ'ուզէ Քարայիպներու Բաբելոնը դարձնել : Անգլիացիք, Սքոթլէնտ Եարտի ոստիկանապետի մը գլխաւորութեամբ որոշած են ցամաքահում մը կատարել հակառակ եղած սպառնալիքներուն :

«ՆԻՒ ԵՈՐՔ ՀԵՐԸԼՏ» կը հաղորդէ, թէ Պոլսոյ համալսարանին մէջ ծանր միջադէպեր տեղի ունեցած են առջի օր, ձախ եւ աջ ուսանողական հոսանքներու բախումներու հետեւանքով : Ձախակողմեան ուսանողներու խմբակ մը յանկարծակի մուտք գործած է իրաւագիտութեան եւ տնտեսագիտութեան վարժարանը եւ բռնի դուրս հանած հոն գտնուողները : Աջակողմեաններ, իրենց կարգին, յարձակած են եւ սկսած է բուռն կռիւ մը 250 ուսանողներու մասնակցութեամբ : Կան վիրաւորներ :

ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդը «ո՛չ» պատասխանեց կառավարութեան, որ իր կարծիքը ուզած էր մերձաւոր հանրաքուէին համար, հանրաքուէ մը որ միաժամանակ շրջաններ կը ստեղծէ եւ կը ջնջէ օրէնսդրական Ծերակոյտը : Պետութեան Խորհուրդը հակասահմանադրական կը նկատէ ձեւը :

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՎՃԻՌԸ

Արջը եօթը պատմութիւն գիտէ, եօթն ալ տանձի մասին :

Մեր թերթերը շաբաթը եօթը յօդուած եթէ տպեն, եօթն ալ կապ կ'ունենայ այլասերման վտանգներուն եւ մեր գոյա – պայքարի միջոցներուն հետ : Եւ ասիկա անբնական երեւոյթ մը չէ, քանի որ Սփիւռքի ամբողջ տարածքին վրայ ազ – գային տեսակէտէն չունինք աւելի հրա – տապ խնդիր, քան հայ մնալու եւ մեր զաւակները հայ մեծցնելու դժուարին պարտականութիւնը :

Մեր այս պայքարը վինագուլ չունի : Որուն հետ կրնանք հաշտութեան դաշ – նագիր կնքել . օտար դպրոցներո՞ւն հետ, որոնք կը քաշեն մեր մատղաշ տղա – քըն ու աղջիկները եւ անոնց կուտան ան – հարազատ կրթութեան մը անհարազատ դրոշմը . օտար բարքերուն, պարերուն, կենցաղային այլազան հաղոյրներո՞ւն հետ, որոնք իրենց յորձանքին մէջ կը դարձնեն մեր նոր սերունդը . օտար դրա – կանութեանց եւ մշակոյթներո՞ւն հետ, որոնք իրենց շլացուցիչ լոյսով կը կա – խարդեն մեր զաւակներուն Հայու աչքե – րը :

Արդարեւ, ասոնցմէ ո՞ր մէկը խօսք կրնայ հասկնալ, հանդիստ ձգել մեզ եւ չմտնել մեր կեանքի սահմաններէն ներս :

Ոչ մէկը անշուշտ եւ ճիշդ այդ պատ – ճառով մեր պայքարը դուլ ու դադար չունի : Դժբախտաբար ժամանակն ալ դաշնակից չէ մեզի : Որքան տարիները անցնին, այնքան պահեստի մեր ուժերը կը սպառին, հիները մի առ մի կ'անհե – տանան, հին յուշերու եւ կարօտներու գինամթերքը կը հատնի եւ տեղը նորը չի գար :

Շա՛տ դժուար, գրեթէ անկարելի դար – ձած է արտաքին ճակատի վրայ զինա – կիցներ գտնել : Ընդհակառակն, պայ – մանները կարծես տարուէ տարի աննը – պաստ դասաւորում կը ստանան մեզի համար : Կազմակերպուած գաղութներ ունէինք, դպրոցով, եկեղեցիներով, ա – կումբներով, որոնք մէկը միւսին ետե – ւէն սկսան քայքայուիլ եւ երեսուն – քա – ռասուն տարիներու ճիգն ու աշխատանքը հեղեղը տարաւ : Հեղինակաւոր թերթեր ունէինք, որոնք լռեցին : Եւ այդ գա – ղութներուն մէջ տուն – տեղ եղած Հա – յութեան բեկորները ստիպուեցան անգամ մը եւս գաղթական դառնալ՝ հեռաւոր աշխարհներու մէջ նոր բախտ եւ նոր կայք որոնելու համար :

Այո՛, խրախուսիչ չեն կարծես ազգա – յին գոյապայքարի ճակատներէն հասնող լուրերը : Եւ սակայն պայքարը կը շա – րունակուի բնազդի մը դրդումով կար – ծես, քիչ մը ամէն կողմ : Տեղ մը ծրա – գիրներ կը մշակուին դպրոց բանալու, ուրիշ տեղ նոր եկեղեցիներ կը բարձրա – նան, մոռցուած անկիւնի մը մէջ, ուր հազիւ երկու – երեք տուն հայ կայ, մարդիկ քով – քովի կուգան ազգային նուիրական տօն մը տօնելու : Ցուցիչ են այս անջատ ճիգերը, որոնք բոլորն ալ ի վերջոյ կը ձգտին նոյն նպատակին :

Պատմութիւնը առհասարակ կ'արձանա – գրէ ռազմադաշտին վրայ մղուած ճակա – տամարտները եւ անոնց արդիւնքը : Վար – դանանց պատերազմ, Աւարայրի դաշտ, վաթսունըվեցհազար կտրիճներ, միօրեայ պատերազմ ...

Պատմութիւնը պիտի կրնա՞յ հարա – զատօրէն արձանագրել նաեւ այն «պա – տերազմը» զոր մէկ միլիոնէ աւելի Հա – յեր յիսուն տարիներէ ի վեր կը մղեն աշ – խարհիս բոլոր տարածութիւններուն վը – րայ : Պիտի կրնա՞յ հաշուել զոհերուն թի – ւը, կտրիճներուն շարքերը, զոհաբերու – թեան քանակը :

Ո՛չ ոք կրնայ ուրանալ թէ մեր մղած այս անարիւն պատերազմին ալ ունեցանք եւ ունինք դասալիքներ, անտարբերներ, նահանջողներ, թշնամիին կողմը անցնող – ներ : Ո՞ր բանակը զերծ է նման տարրերէ : Ունեցանք եւ պիտի ունենանք այսուհե – տեւ ալ քաջքշուողներու, թմրածներու, հազիւ քալողներու զանգուած մը եւս, ո – րուն ներկայութիւնը աւելի թիւ է քան թէ որակ : Բայց ունեցանք եւ կը շարու – նակենք ունենալ նաեւ անձնուէրներու, հերոսներու փաղանգ մը, որ միշտ առաջին գիծերուն վրայ է :

Կարեւորը այս մանրամասնութիւնները չեն . կարեւորը ոչ իսկ շահաչուն յաղթա – նակներն են կամ շահուած հողերը : Կե – նաց – մահու նման երկարատեւ եւ մաշե – ցընող պայքարներու աւեն կարեւորը հա – ւաքականութեան արթուն գիտակցութիւ – նըն է, ընդհանրական ճիգը, ամէնօրեայ մաղլցումը : Աշխարհատարած ճակատնե – րու վրայ ամէն հայ թէ՛ զինուոր է, թէ՛ զօրավար : Երբեմն մինակը, երբեմն իր ընտանիքի անդամներուն հետ, ստիպ – ուած է կուրծք տալ մեր ազգային զգա – ցումներուն եւ դիմագիծին վրայ արշա – ւող ուժերուն : Առանց հարցնելու թէ մեկուսացած իր ջանքերը օգուտ մը ու – նի՞ն, ազգը կը փրկե՞ն թէ ոչ : Եւ փոքրիկ այս ճիգերը, շատ հեղ չտեսնուող հերո – սական այս արարքները օղակ առ օղակ հաւաքուելով, համադրուելով Սփիւռքի կեանքը կ'երկարաձգեն նոր տասնամեակ – ներու համար : Տեղ մը Կոմիտասի երգը, ուրիշ տեղ մը շարական ու խունկ, տեղ մը մեսրոպեան տառերուն ամենազօր ներ – կայութիւնը, ուրիշ վայրի մը մէջ ճառ ու հանդէս, եւ ահա սերունդներու հոգեկան աշխարհին մէջ կանգուն եւ պայծառ կը մնայ Արարատի տեսիլքը :

Ցեռո՞յ, մինչեւ ե՞րբ, մինչեւ ո՞ւր, պիտի հարցնեն հաշուագէտ իմաստուն – ներ :

Ոչ ոք կրնայ նախատեսել դալիքը : Ազ – գերը իրենց պայքարը չեն լքեր ճամբու կէսին : Կարեւորը այն է որ պատմութիւ – նը ապագային կարենայ արձանագրել մեր հաշուին .

— Անոնք մինչեւ վերջ կատարեցին ի – րենց պարտքը : Անոնք դերազանց ուժե – րու դէմ պայքարեցան հերոսական ոգիով եւ երբեք վար չդրին զէնքերը : Անոնք արժանի եղան իրենց պապերու անունին :

Մ. ԻՇԽԱՆ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԻՆԱՆԵԱՆ

Յարութիւն Սինանեանը խոր ներքնաշ – խարհով, բազմաքանքար արուեստագէտ էր : Լինելով հայ նշանաւոր երգահան Տիգրան Չուխաջեանի աշակերտը, Յ. Սինանեանը համատեղում էր ջութակա – հարի, դաշնակահարի, նուագավարի, մանկավարժի եւ երգահանի բազմաշնոր – հութիւնը :

Յարութիւն Սինանեանը ծնուել է 1872 թուականին, Իսկիւտարում, Ինը տարե – կան էր, երբ հայրը նրան սովորեցրեց ջութակ նուագել : Նրա դասատուները ե – ղան Չուխաջեանը, Պրաւէն եւ դաշնատո – բումից՝ Ռատեկլայնը : Յարութիւնը դեռ – եւս մանկութիւնից աչքի է ընկել երաժըշ – տական բացառիկ շնորհով : Ընտանիքը, արուեստի մարդկանցով շրջապատուած լինելը, բնականաբար, նպաստում էին նրա ընդունակութիւնների զրսեւորմանը : Ընտանեկան երաժշտական երեկոյթները, համերգներում մանուկ հասակից հանդէս գալը, ինչ խօսք, որոշակի նշանակութիւն ունեցան նրա ապագայի հարցում : 12 տա – րեկան՝ նա ակնառու յաջողութեամբ էր կատարում եւրոպական դասականների ստեղծագործութիւնները : Ապտիւլ Հա – միտը լսելով հայ տաղանդաւոր մանկան մասին, հրաւիրում է նրան իր պալատը : Սա արտասովոր մի դէպք էր տեղի Հայե – րի համար :

Պատանի հասակում ի յայտ են գալիս Սինանեանի նաեւ երգահանային ընդու – նակութիւնները : Այս առումով նրա գե – ղագիտական, գեղարուեստական հայ – եացքների կազմաւորումը տեղի է ունե – նում Սինանեան – կատարողի եւ Սինան – եան երգահանի սերտ միակցութեամբ : Այս տեսակէտից Յ. Սինանեանի արուես – տը հանդիսանում է հայ երաժիշտների աւանդոյթների շարունակութիւն, ա – ւանդոյթներ, որոնցում որպէս կանոն համատեղւում էին կատարողական զոր – ծունէութիւնը երգահանութեան հետ :

Սինանեանի կեանքում մեծ դեր խա – ղաց սերտ կապը հայ նշանաւոր երգահան Չուխաջեանի հետ եւ ուսումը նրա մօտ : Իր հերթին Չուխաջեանը շատ էր սիրում ու գնահատում տաղանդաւոր պատա – նուն : Իր ուսուցչի նման Սինանեանը ձգտում էր իւրացնել եւրոպական երաժըշ – տական մշակոյթի հարուստ փորձը՝ ծա – ռայեցնելով այն հայկական ազգային ե – րաժշտական արուեստի հարստացման խնդիրներին : Պատահական չէ, որ Սի – նանեանին Չուխաջեանի յետնորդն էին համարում : Սակայն, ի տարբերութիւն Չուխաջեանի, այդ ձգտումների հիմնա – կան ոլորտը գործիքային երաժշտութիւ – նըն էր :

Տասնվեց տարեկանից սկսած, Յարու – թիւնը ղեկավարում էր «Հայկական նուա – գախումբը» : Այդ նուագախումբը, որ Գրիգոր Սինանեանն էր հիմնադրել, հա – մալրուեց եւ հասաւ քառասուն հոգու, որտեղ ինքը՝ Գրիգորը՝ զիջելով առաջին ջութակների կոնցերտմայստերի և նուա – գավարի տեղն իր որդուն՝ դառնում է երկրորդ ջութակների առաջատար : Այս մասնագիտական խումբը, որ կատարում է երաժշտական քարոզչութեան դեր, ընդհանուր ճանաչում է ստանում որպէս « Սինանեանի նուագախումբ» կամ «Հայ – կական նուագախումբ » ...

Ըստ էութեան սա Կ. Պոլսի առաջին խո – շոր սիմֆոնիկ նուագախումբն էր : Նրա ծրագրում ներկայացուած էին Պէթհովէ – նի, Մոցարթի, Կունոյի, Վերտիի, Ռոս – սինիի, Պելլինիի, Չուխաջեանի, Յ. Սի – նանեանի ստեղծագործութիւնները :

Նուագախումբի կատարած գործի նշա – նակալի մասը պէտք է վերագրել Սինան – եան – նուագավարի ջանքերին : Նրա նուագավարական բնութագրի մասին մենք շատ տուեալներ չունենք : Բայց չափա – զանց նշանակալի է նրա կողմից եւրոպա – կան դասական երաժշտութեան ստեղծա – գործութիւնների կատարումը : Բնորոշ կողմ է եղել ազգային երաժշտութիւնը տարածելու մշտական ձգտումը : «Հայկա – կան Վերտի » — Չուխաջեանի շատ ըս – տեղծագործութիւնները յանձին նրա գտել են նուրբ մեկնաբանողի :

Պէտք է ենթադրել, որ Սինանեանը ե – ղել է անչափ – գիտակ նուագավար : Տո – ղերիս հեղինակին ուղղած նամակում Ան – տոն Սինանեանը պատմում է . «Յարու – թիւնը դիւրութեամբ կարդում էր պար – տիտուրները եւ կարող էր վերջինից մէ – կէն կատարել ուղածդ ստեղծագործու – թիւնը » :

Չուխաջեանի «Օլիմպիա» Օփերայի նա – խերգանքը Սինանեանը հեղինակի մահից յետոյ վերադաշնակեց դաշնամուրի հա – մար՝ նպատակ ունենալով ստացուելիք ե – կամուտով հանգուցեալ դասատուին եւ բարեկամին յուշարձան կանգնեցնել :

Յ. Սինանեանը Կ. Պոլսի սիմֆոնիկ նուագախումբի անփոփոխ ղեկավարն էր : Հաղուադէպ էր պատահում, որ նա իր նուագավարական փայտիկը յանձնէր ուրէ մէկին : Բացառութիւն էին կազմում Չու – խաջեանը եւ Յարութիւնի եղբայրը՝ Ան – տոն Սինանեանը : Վերջինս նոյնպէս նշա – նաւոր ջութակահար էր Կ. Պոլսում : Իր երաժշտական կրթութիւնը նա ստացել էր Փարիզում՝ «Էքոլ քլասիկ ալ Միւզի – քում» : Տեղեկութիւններ կան այն մասին, որ աւարտման տարին 30 սաներից լաւա – գոյնը Անտոնը դուրս եկաւ : «Նա ամ – բողջապէս արդարացրեց իր վրայ դրուած յոյսերը »,— գրում է «Բազմավէպ» հան –

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Եւ եթէ զանոնք զսպելու համար դրկուելիք զօրագունդերը մերժեն քալել :

— Վեհափառ Տէր, միթէ կարելի՞ է կասկածիլ մեր բանակին հաւատարմու – թեան վրայ :

— Այդ հաւատարմութեան մէկ նմոյշը ահաւասիկ, գոչեց Ապտիւլ Համիտ դառ – նութեամբ, Իւսկիւպէն եկած հեռագիրը ցոյց տալով :

Պալատականը չպատասխանեց եւ սպա – սեց որ իր Վեհափառ տիրոջ բարկութիւ – նը անցնի : Բայց Ապտիւլ Համիտ հեռա – գրէն աւելի կը բորբոքէր, քանի միտքը կը բերէր այդ չարաշուք հեռագրին խօս – քերը :

Անշուշտ իր միակ ու մեծագոյն փա – փաքն էր չարաչար պատժել իր հրամանին ըմբոստացող սպաները, բայց կը վարա – նէր : Սոսկալի կասկած մը իր միտքը կը պաշարէր .

— Եթէ այդպիսի հրաման մը տար ու այն ալ անգործադրելի մնար...

Սոսկումով կը մտածէր այդպիսի հա – ւանականութեան մը վրայ . նոյն կարգի արարք մը իր բացարձակ տիրապետու – թեան վերջաւորութիւնը պիտի նշանա – կէր... :

— Չէ, խորհեցաւ ինքնին, այդպիսի փորձութեան մը չենթարկուինք, լաւա – գոյն է խոհեմութեամբ ու վարպետու – թեամբ գործ տեսնել, կացութիւնը յան – կարծական կերպով չվտանգել, նախ բա – նակը մաքրագործել ու յետոյ խիստ մի – ջոցներու դիմել... : Եւ իր հաւատարիմ քարտուղարին հետ խորհրդակցելով հե – տեւեալ հեռագիրը ուղղեց Իւսկիւպի կու – սակալին .

«Նորին Վեհափառութիւնը բացարձա – կապէս կը մերժէ ձեր հրաժարականը, եւ կ'ուզէ որ ձեր պաշտօնին մէջ մնաք : Ծագած միջադէպը թիւրիմացութեան մը արդիւնքն է . Վեհափառ Սուլթանը եր – բեք հրաման չէ ըրած որ փախստական – ները հալածելու կամ ձերբակալելու հա – մար զինուորական ուժ գործածուի : Նո – րին Վեհափառութեան փափաքը այն է միայն, որ բանակը աչալուրջ կերպով հսկէ երկրին անդորրութեան եւ հանդար – տութեան եւ չշեղի իր անխախտ հաւա – տարմութենէն եւ միշտ պատրաստ ըլլա – նուի սրբազան հայրենիքի պաշտպանու – թեան համար : Վեհափառութեան այս փափաքը յայտնեցէք ուր որ անկ է եւ ծանուցէք որ Վեհափառ Սուլթանը իր բարեները կը հաղորդէ Իւսկիւպի իր հաւատարիմ զօրագունդերուն : Գալով փախստականներուն՝ ջանացէք օրինաւոր ճամբով զանոնք հետապնդել ու ձեռք ձը – գել անպատճառ » :

Կարելի է ըսել որ այս հեռագիրը Ապ – տիւլ Համիտի առաջին իրաւախոհու – թիւնն էր յեղափոխութեան հետ :

Ընկրկումը կը սկսէր :

Բայց մինչ մէկ կողմէ տեղի կուտար Ապտիւլ Համիտ, միւս կողմէ իր կառա – վարութիւնը կը թափէր շուրջը գտնուողնե – րուն գլուխը :

Օրերէ ի վեր կատարուած ոստիկանա – կան խուզարկութիւնները որեւէ արդիւնք չէին տուած : Սատըք եւ Արիֆ պէյերը, ինչպէս նաեւ Ֆաթմա Հանըմ երեւան չէին հանուած, հակառակ ոստիկանութեան նախարար Շէֆիք փաշայի ջանքերուն : Սելանիկի եւ Իւսկիւպի դէպքերը այժմ աւելի կը շեշտէին այդ անյաջողութիւն – ները : Բռնաւորը կը զգար որ իր բանակը գլխէ հանողը մութին մէջ գործող այդ թաքուն զօրութիւնն էր :

— Եթէ այդ զօրութիւնը, այդ անիծ – եալ քոմիթէն ջախջախեմ, այն ատեն բա – նակն ալ կը փրկուի, կը խորհէր :

Բայց ի՞նչպէս կարելի էր ձեռք անցը – նել այդ խորհրդաւոր արարածները, ո – րոնք յանկարծ անյայտ կ'ըլլային ճիշդ այն միջոցին երբ կը կարծուէր թէ ձեր – բակալուած են :

Ապտիւլ Համիտ, Իւսկիւպի հեռագիրը դրկել տալէ ետքը, երբ իր անզօր կատա – ղութեան մէջ, այս բաներուն վրայ կը խորհէր, մէկէն միտքը ինկաւ մանկամ – աղջիկը՝ Զիւլէհան, զոր գրեթէ մոռ – ցած էր :

— Այդ աղջիկը բացարձակապէս յայտ – նի է որ քոմիթէին մարդոց հետն է, մը – տածեց, պէտք է անպատճառ միջոց մը գտնել գինքը խօսեցնելու... նշաններով կամ որեւէ կերպով... խուլ համրերը շատ աղէկ իրենց միտքը կրնան բացատ – րել, ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այս աղջիկը չի կրնար բան մը հասկցնել, մանաւանդ որ դէմքէն խելացի կ'երեւայ, արդեօք խո՞ր – մըն է որ կ'ընէ մեզի այսպէս խուլ համր ձեւանալով...

Եւ իսկոյն հրամայեց որ աղջիկը կա – նանոցէն բերեն :

Ներքինի մը, որ Սուլթանին հրամանը գործադրելու գացած էր՝ վերադարձաւ ու յայտարարեց .

— Աղջիկը կանանոցին մէջ չէ :

— Ի՛նչպէս, գոչեց Սուլթանը, ա՞ն ալ փախցուցած են...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 83)

դէսի քննադատը: Ահա թէ ինչու պատահական չէ, որ Անտոնը դարձաւ Ցարութիւնի մերձաւոր օգնականը, հանդէս եկաւ համատեղ մենակատարային համերգներով, նուագավարեց եւ դասաւանդեց:

Հայկական նուագախմբի համբաւը տարածուեց Մերձ. Արեւելքում: Այդ տարիներին Թուրքիայում ծաւալուեցին քաղաքական իրադարձութիւններ, որոնք ճակատագրական հանդիսացան նուագախմբի համար: Նուագախմբի մի քանի մասնակիցների, որոնց թւում եւ Սինանեանի փեսայի՝ Օննիկի, նահատակումը հասցրեց այն բանին, որ նուագախումբը դադարեց գործել: Տաճկական իրականութեան պայմաններում նրան այլեւս վիճակուած չէր վերածնուել:

Ց. Սինանեանի յետագայ գործունէութեանը կարելի է հետեւել մամուլի միջոցով: Նուագախմբի քայքայուելուց յետոյ Սինանեանը որոշ ժամանակ ելոյթ է ունենում որպէս ջութակահար – մենակատար, այն էլ հիմնականում Թուրքիայի սահմաններից դուրս:

1903ին Ֆրանսիայում նրա ստեղծագործութիւնների կատարումը դրական արձագանգ է գտնում մամուլում: 1905ին Ցարութիւն եւ Անտոն Սինանեանները ջերմօրէն ընդունւում են Եգիպտոսում: Յաջորդ տարին նրանք ելոյթ են ունենում Կ. Պոլսի «Օտէօն» թատրոնում: Միաժամանակ հրապարակ են գալիս Ց. Սինանեանի երաժշտագիտական յօդուածները, այնուհետեւ հրատարակւում են նրա նոր ստեղծագործութիւնները: Նա բազմաթիւ ելոյթեր է ունենում մենակատարային երեկոյթներում, ինչպէս նաեւ հիւանդանոցների եւ որբանոցների օգտին տրուած բարեգործական համերգներում:

Սինանեանի կատարողական գործունէութիւնը ծաւալւում է նաեւ յետագայ տարիներին: 1923ին Կ. Պոլսի «Ժողովուրդի ձայն» թերթը գրում է Լոնտոն եւ Մանչեսթր քաղաքներում կայացած նրա ելոյթների մասին: 1926ին նա ընտրւում Կ. Պոլսի երաժշտական խորհրդի պատուաւոր անդամ:

Սինանեանը բաւական արդիւնաւէտ երգահան էր (հեղինակ է աւելի քան 70 ստեղծագործութիւնների): Դժբախտաբար շատ բան չի պահպանուել: Նրա ստեղծագործական ժառանգութեան մէջ գերակշռում են առաւելապէս փոքր ծաւալի երգերը: Մի քանիսում օգտագործուած են ժողովրդական եղանակներ՝ «Ծիծեռնակ», «Ոհ, ինչ անուշ», «Դպրոցաւէր», «Մայր Արաքսի», «Բամ փորոտան» եւայլն:

Դրա հետ մէկտեղ նրա համար բնորոշ է արեւելեան ոճի կապակցումը եւրոպականի (գլխաւորապէս՝ իտալականի) հետ: Այս աւանդոյթը գալիս է Զուխաջեանից:

Սինանեանը ճանաչուած էր որպէս լուրջ, պատրաստուած մանկավարժ: Նա դասաւանդել է Պէրպէրեան, Հինդլեան, Փիլչեան, Միրիճանեան վարժարաններում:

Նրա աշակերտներից անհրաժեշտ է նշել Միհրան Տարքնտէլեանին (ծնեալ 1889)՝ ուսեալ ջութակահար գործչին, երգահանին, երաժշտագէտին, երաժշտագիտական աշխատութիւնների հմուտ թարգմանչին:

ԱՆԱՀԻՏ ՑԻՑԻԿԵԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Ընդհ. քարտուղարը Տոքթ. Եուճին Քարսըն Պլէյք 1 – 12 Մարտի միջոցին քննական շրջապտոյտի մը ձեռնարկեց Միջին Արեւելքի երկիրներուն մէջ, եւ չորս Մարտին հասաւ Պէյրութ, երկօրեայ այցելութեան մը համար:

Սոյն այցելութիւնը կը հետապնդէր երկու նպատակներ. — Ա) Այցելել Միջին Արեւելքի այն եկեղեցիները, որոնք անդամ էին Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին, եւ Բ) Կարելի համագաղութեամբ եւ ամբողջականութեամբ ճանչնալ այժմու կացութիւնը Միջին Արեւելքի մէջ եւ ըստ այնմ աշխատիլ օգտակար ըլլալու համար Միջին Արեւելեան տագնապի լուծման:

1967ի Յունիսի պատերազմէն ետք, Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը մօտէն զբաղած էր գաղթականներու հարցով եւ շուրջ երկու միլիոն տոլար յատկացուած էր այս նպատակին: Բայց Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը մանաւանդ Ուփսալայէ (Շուէտ) ետք, որոշած էր անդրանցնիլ բարեսիրական նկարագրով իր գործունէութենէն, եւ ջանալ դրական, մնայուն եւ հիմնական լուծումի մը համար աշխատիլ ի խնդիր արդարութեան եւ խաղաղութեան հաստատման:

×

Տոքթ. Եուճին Ք. Պլէյք Պէյրութ ժամանեց Երեքշաբթի, 4 Մարտի կէսօրին, եւ օդանաւէն իր էջքին ընդունուեցաւ Պետութեան եւ Եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն կողմէ: Օդակայանի Պատուոյ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ համեստ հիւրասիրութիւն մը, եւ ապա, թղթակիցներու հարցումներուն պատասխանելով, ականաւոր հիւրը պարզեց իր այցելութեան շարժառիթները:

Ս. Աթոռիս եւ անոր Կաթողիկոսին կողմէ սոյն ընդունելութեան ներկայ եղան Դրան Եպիսկոպոս Տ. Գարեգին Ս. Եպիսկոպոս եւ Դպրեվանքի Տեսուչ Տ. Մեսրոպ Վրդ. Աշճեան:

Նոյն օրը, Պէյրութի Սէն Ժորժ պանդոկին մէջ ճաշ մը տրուեցաւ ի պատիւ Տոքթ. Պլէյքի, որու ընթացքին յանուն տեղական բոլոր եկեղեցիներուն բարի գալստեան խօսք արտասանեց Տ. Գարեգին Ս. Եպիսկոպոս:

Կէսօրէն ետք, Տոքթ. Պլէյք, իր հետեւորդներով եւ ընդունելութեան յանձնախումբին կողմէ նշանակուած անդամներուն ընկերակցութեամբ հետզհետէ այցելեց անդամ եկեղեցիներուն.— Անտիոքի Յոյն – Օրթոտոքս Պատրիարքութեան, Արաբ Բողոքական Համայնքին եւ Մերձաւոր Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու նախագահութեան:

Երեքշաբթի երեկոյեան, Պէյրութի Յունաց Առաջնորդարանին մէջ անդամ եկեղեցիներու անունով կազմակերպուած էր քոքթէյլ մը, ի պատիւ Տոքթ. Պլէյքի: Քոքթէյլին ներկայ եղան եկեղեցական, պետական եւ աշխարհիկ բազմահարիւր ականաւոր անձնաւորութիւններ, որոնց շարքին նաեւ Կաթողիկոսարանիս Միջ – Եկեղեցական Յանձնախումբի, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան եւ Հայց. Եկեղեցւոյ Համալսարանական Ուսանողական Միութեան վարչութեան անդամները:

Չորեքշաբթի, 5 Մարտին, առաւօտեան ժամը 9·30ին, Տոքթ. Պլէյք, ընկերակցութեամբ տեղւոյն եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն, այցելութիւն մը տուաւ Նորին Վսեմութիւն նախագահ Պ. Շարլ Հէլուին, ուր ունեցաւ շատ շահեկան եւ ջերմօրէն սիրալիր խօսակցութիւն մը Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի դերին եւ գործունէութեան շուրջ:

Ապա, նոյն ընկերակցներով, Տոքթ. Պլէյք մեկնեցաւ Պքէրքէ, հանդիպում մը ունենալու համար Մարոնիթ Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Պետ Կարտինալ Փոլ Մէուշի Պատրիարքին հետ:

Պքէրքէն մեկնելով, Տոքթ. Պլէյք ուղղուեցաւ դէպի Անթիլիաս, այցելութիւն մը տալու համար Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան:

Տոքթ. Պլէյք Անթիլիաս ժամանեց կէսօրուան ժամը 12·15ին եւ ընդունուեցաւ Ս. Աթոռիս Միաբանութեան կողմէ եւ առաջնորդուեցաւ Մայր Տաճար: Դպրեվանուց տաներ «Ուրախ լեր» շարականի երգեցողութեամբ ողջունեցին Տոքթ. Պլէյքի մուտքը Մայր Տաճարէն ներս: Կանոնական աղօթքէն ետք, հիւրերը առաջնորդուեցան Նորակառոյց Վեհարան, ուր Խորէն Ա. Կաթողիկոս ջերմօրէն ողջագուրուեցաւ Տոքթ. Պլէյքի հետ եւ միասին յառաջացան դահլիճ եւ գրաւեցին իրենց տեղերը:

«Կիլիկիա» երգէն ետք, կաթողիկոսը խօսք առաւ եւ ըսաւ.—

«Սիրելի Եղբայր ի Քրիստոս,

«Մեծապէս ուրախ ենք այս պահուն, երբ առիթը կ'ունենանք ողջունելու ձեզ Կաթողիկոսարանիս նորակառոյց այս Վեհարանին մէջ, ուր, գեղեցիկ զուգադիպութեամբ մը, դուք կը հանդիսանաք մեր պաշտօնական առաջին եւ սիրելի հիւրը:

«Այս վայրկեանիս կը յիշենք ձեր նախորդին՝ Տոքթ. Վիսըր'թ Հուֆթի այցելութիւնը մեր սիրեցեալ նախորդին եւ հոգեւոր եղբօր՝ Երջանկայիշատակ Տ. Տ. Զարեհ Ա. Կաթողիկոսին, թուականէս շուրջ վեց տարիներ առաջ, ձեր բարեբաստիկ այս այցելութիւնը երկրորդն է ահա որ կը կատարուի Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Ընդհ. Քարտուղարի մը կողմէ Կիլիկեան դարաւոր Ս. Աթոռին:

«Մեր առաջին հանդիպումը չէ սակայն ասիկա ձեզի հետ: Քաղցր է մեզ յիշել այն երջանիկ հանդիպումը, զոր ունեցանք ձեզի հետ, 1967ի Մայիսին, Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Ժընեւի Կեդրոնատեղիին մէջ, ուր այնքան ջերմ ընդունելութեան արժանացանք ձեր կողմէ սիրոյ եւ եղբայրութեան ոգիով: Մենք առիթը եւ հաճոյքը ունեցանք մօտէն ճանչնալու ձեզ եւ ձեր գործակիցները, եւ ծանօթանալու ձեր այնքան կարեւոր ու նուիրական գործին, զոր կը տանիք որպէս հաւատարիմ սպաս քրիստոնէական եկեղեցւոյ միութեան եւ առաքելութեան Ի. դարուն: Մեր այդ այցելութիւնը անջնջելի տպաւորութիւններ եւ անմոռանալի յիշատակներ թողուց մեր կեանքին մէջ:

«Սիրելի Եղբայր ի Քրիստոս,

«Դուք մեր հոգեւոր այս տունը կու գաք ոչ միայն որպէս հարազատ եղբայր մը եւ Քրիստոսի ծառայ մը, այլ նաեւ որպէս «Կիլիկեան Իշխան» մը: Մեզի համար բացառիկ ուրախութիւն էր ձեր կուրծքը զարդարել «Կիլիկեան Իշխան»ի շքանշանով Ժընեւի Կեդրոնատեղիին մէջ, մօտաւորապէս երկու տարիներ առաջ: Կիլիկեան Թագաւորութեան որպէս Իշխան եկած էք այժմ հոս, ձեր տունը, որ ահա վերանորոգուած է ու պայծառացած ազատ Լիբանանի դարաւոր Մայրիներու կենսանորոգ շուքին տակ եւ Միջերկրականի ղեղածիծաղ այս ափերուն վրայ:

«Կիլիկեան մեր Ս. Աթոռին ծաղկումը Անթիլիասի մէջ, նշան մըն է այն վերածնունդին որ այժմ հայ կեանքին ամէնէն յատկանշական եւ յուսադրիչ երեւոյթն է ամենուրեք: Փառք կուտանք Աստուծոյ, որ Համաշխարհային Առաջին պատերազմի ահաւոր տառապանքներէն եւ մահասարսուռ ջարդերէն ետք, հայ ժողովուրդը այսօր կ'ապրի վերազարթօնքի շրջան մը:

«Մենք անհունօրէն կը հրճուինք, որ հայ ժողովուրդին յարութեան այս շրջանը կը հանդիպի Էքիւմենիկ շարժումին, որ ինքնին նոր ոգի մը յայտնութիւնն է եկեղեցիներու կեանքին մէջ եւ որ կը ձգտի քրիստոնէական կեանքի վերածաղկումին:

«Մեր սրտալից մաղթանքն է, որ Աստուած հարցն մերոյ, աճեցնէ եւ զօրացնէ այդ կեանքը բոլոր եկեղեցիներուն մէջ եւ օրհնէ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը եւ իր նուիրեալ ղեկավարները»:

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

9 Մարտ, 1969, Անթիլիաս – Լիբանան

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (441)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՈՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Ժոնտրէթ Մուֆթար փողոցէն ելաւ եւ Մարիւս տեսաւ անոր Կրասիէօզ փողոցը ամենատխրալի խրճիթ մը մտնելը, ուր Ժոք Որէք քառորդի մը չափ մնալէ ետք, նորէն Մուֆթար փողոցը ելաւ:

Այդ ժամանակ Փիէր Լոմպար փողոցին անկիւնը երկաթեղէններու կրպակը մտաւ եւ պահ մը ետք դուրս ելաւ ձեռքը տեսակ մը դուր (որ չի կտրեր եւ արկղներու բացումը դիւրացնելու կը ծառայէ) բռնած, որուն կոթը ճերմակ փայտէ էր: Թիկնոցին տակ պահեց զայն:

Երբ Փըթի Ժանթիյի փողոցին վերի կողմը հասաւ, ձախ կողմ դարձաւ, եւ շուտով Փըթի Պանքիէ փողոցը մտաւ:

Օրը կը տարաժամէր, ձիւնը որ պահ մը դադրած էր, նորէն սկսած էր տեղալ:

Մարիւս որ Ժոնտրէթին մկրատ առնելն ալ տեսած էր, նոյնիսկ Փըթի Պանքիէ փողոցին անկիւնը պահուըտեցաւ որ միշտ ամայի էր եւ չգնաց Ժոնտրէթի ետեւէն:

Աղէկ որ չգնաց, որովհետեւ Ժոնտրէթ երբ մօտեցաւ այն ցած պատին, ուր Մարիւս մազոտ մարդուն եւ մօրուսաւոր մարդուն խօսակցիլը լսած էր, ետեւը դարձաւ ստուգելու համար որ մարդ չկա՞յ, յետոյ պատին վրայէն ցատկեց եւ աներեւոյթ եղաւ:

Ժամանակին կառք վարձողը, որ քանի մը հին կառքեր ունէր հիւղերու մէջ, կրնար այս անմշակ հողէն անցնիլ կառքով:

Ժոնտրէթի բացակայութենէն օգտուելով իր գրասենեակը երթալը խոհեմութիւն սեպեց Մարիւս, մանաւանդ որ ժամանակը կ'անցնէր. Պիւրկոն խաթունը ամէն իրիկուն սպասները լուալու համար երբ քաղաք իջնէր, սովորութիւն ունէր գոցելու տան դուռը, որ միշտ գոց էր երեկոյեան ժամերուն:

Մարիւս իր բանալին տուած էր ոստիկան տեսուչին. ուստի պէտք է աճապարէր:

Իրիկուն եղած էր եւ գիշերուան մութը գրեթէ տիրած էր ամենուրեք. Հորիզոնին եւ երկնի վրայէն արեւէն լուսաւորուած միայն մէկ կէտ կար՝ լուսինը:

Լուսինը Սալփեթրիէրի ցած գմբէթին ետեւէն կ'ելլէր կարմրագոյն:

Մարիւս մեծաքայլ երթալով 50–52 թիւ տունը հասաւ: Դուռը բաց էր տակաւին: Ոտքին ծայրովը կոխելով սանդուխէն վեր ելաւ եւ նրբանցքին պատին քովէն մինչեւ իր սենեակը սպրդեցաւ:

Ընթերցողը, ինչպէս կը յիշէ անշուշտ, այս նրբանցքին երկու կողմը վարձու սենեակներ կային, որոնք այդ ժամանակ բոլորն ալ պարապ էին: Պիւրկոն խաթունը սովորաբար բաց կը թողուր անոնց դուռները: Մարիւս երբ այս դուռներուն մէկուն առջեւէն անցաւ, անորնակ խուցին մէջ անշարժ մարդերու չորս գլուխ նշմարել կարծեց, զոր աղօտապէս կը սպիտակեցնէր վերջալոյսի մնացորդ շող մը:

Մարիւս չուզելով տեսնուիլ՝ չփորձեց զանոնք տեսնել: Յաջողեցաւ մտնել իր սենեակը՝ առանց նշմարուելու եւ ձայն մը հանելու: Ժամանակն էր մտնելու, որովհետեւ պահ մը ետք Պիւրկոն խաթունը ելաւ գնաց եւ տունին դուռը գոցուեցաւ:

ԳԼՈՒԽ ՄԱ.

ՈՒՐ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿՈՎ ԵՐԳ ՄԸ
ՊԻՏԻ ԳՏՆՈՒԻ, ՈՐ 1832ԻՆ
ԱՄԷՆՈՒՆ ԲԵՐԱՆՆ Է

Մարիւս իր անկողնին վրայ նստաւ: Ժամը հինգուկէս կար:

Կէս ժամ մնացած էր տեղի ունենալու ինչ որ պիտի պատահէր:

Իր շնչերակներուն զարկը կը լսէր՝ մութին մէջ ժամացոյցի մը զարկը լսելու պէս: Կը մտածէր որ նոյն միջոցին երկու բան կը քալէր. մէկը խաւարի մէջ, ոճիրը որ մէկ կողմէն կը յառաջանար, միւսը արդարութիւնը, որ միւս կողմէն կուգար:

Չէր վախնար, բայց չէր կրնար առանց սարսուռ զգալու մտաբերել այն դէպքերը որ տեղի պիտի ունենային:

Յանկարծ զարմանալի արկածի մը ենթարկուող բոլոր անձերու պէս, Մարիւս կը կարծէր թէ այդ օրը առաւօտէն մինչեւ իրիկուն երազ մըն էր իրեն համար, եւ սոսկալի անուրջէ մը ճնշուիլ կարծելու համար պէտք ունէր զգալու իր տաբատի գրպաններուն մէջ պահուած պողպատեայ երկու ատրճանակներուն ցուրտը:

Ժոնտրէթի հիւղին մէջ լոյս կար: Մարիւս միջնորմին ծակին կարմիր լոյսով մը փայլիլը տեսաւ, որ արնագոյն կ'երեւար:

Յայտնի էր թէ այս լոյսը ճրագէ մը չէր կրնար արտադրուիլ:

Մարիւս, մեղմիկ կօշիկները հանեց եւ անկողնին տակը հրեց:

ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Նար.)

Նիսէն Նորայր Սահաթճեան, Տէր եւ Տիկին Բաջայր Սահաթճեան եւ զաւակները (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Ամասեան (Նիս), խոր ցաւով կը հաղորդեն մահը իրենց սիրեցեալ քրոջ՝

ՊԷԱԹՐԻՍ ՍԱՀԱԹՃԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցաւ 9 Մարտին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ 13 Մարտին, մտերիմ շրջանակի մէջ: Մարմինը ամփոփուեցաւ ընտանեկան դամբարանը:

Այս տխուր առթիւ, իր յիշատակին կը նուիրեն հետեւեալ գումարները.—

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Մ.ի Տիկնանց յանձնախումբի ձեռամբ պզտիկներու

Օգափոխութեան	500 ֆր.
Մարսէյլի Փրատոյի մայր եկեղեցիին	100 ֆր.
Մարսէյլի Ազգատախնամին	100 ֆր.
Մարսէյլի Կարմիր Խաչին	100 ֆր.
Մարսէյլի Կապ. Խաչին	100 ֆր.
«Յառաջ»ի բարգաւաճման	100 ֆր.

(Ստանալ «Յառաջ»էն)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Սրբուհի Եօթնեղբայրեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին նորոգհանգուցեալ ԳԷՈՐԳ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ, Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, այս Կիրակի յետ պատարագի:

Առ ի գիտութիւն հանգուցեալին յիշատակը յարգողներուն:

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

Մարսէյլէն Պ. Երուանդ Զարդարեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ (օդային սպասարկութեամբ) Պ. Պ. Տուրսունեանի (Սենեկալ):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհի Լինտա Աբէլեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց մօրեղբօր՝ Տոքթ. Խոլագեանի ցաւալի մահուան առթիւ (Պէյրութ):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլ – Սարսէլի Կապ. Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Սողոմոն Կիւլէզեանէ 50 ֆր. իր կնոջ ապաքինման համար:

×

Այրի Տիկին Նիկողոսեանէ քսան ֆր. իր ամուսնոյն մահուան չորրորդ տարելիցին առթիւ:

×

Բարեպաշտ Տիկինէ մը 50 ֆր.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԻԿԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին կը նուիրեն.— Սրբուհի Գարակէօզեանի վաղահաս եւ դառնակսկիծ մահուան տխուր առթիւ Մխիթարի Ամերիկեան վարժարանի ընկերուհիները, Տիկիններ, Յոլինէ Զիլինկիրեան, Մելինէ Աւագեան 50 ֆր.: Տիկիններ՝ Թերէզ Գումրուեան եւ Աննիկ Պագըրճեան յիսուն ֆրանք: Տէր եւ Տիկ. Արտաւազդ Էֆէեան յիսուն ֆր., ողբացեալ Սրբուհի Մարտիրոսեանի յիշատակին:

×

Մոնմորանսիէն Տէր եւ Տիկին Ն. Քէօսէեան քսան ֆրանք կը նուիրեն Ազգատախնամին փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ Օր. Արաքսի Թորոսեանի կսկծալի մահուան առթիւ: (Ստանալ Յառաջէն):

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ
ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Աղքատ. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը՝ տեղի կ'ունենայ, Հինգշաբթի Մարտ 27ին, երեկոյեան ժամը 20.30ին, 77 Րիւ Լաֆայէթ:

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ: Արդէն ունեցողները, ընտրութեանց կրնան մասնակցիլ ղրկելով իրենց քուէները:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18-Ը
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի: 23 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Օհանջանեան ակումբին մէջ:

Խնջոյք, առատ կերուխում մատչելի գիներով:

Կը խօսի ընկեր ՄԻՍԱՔ–ՄԻՐԶԷ:

Մուտքը ազատ է

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Ընկերահամակրական խնջոյք Փետր. 18ի տարեդարձին առթիւ, Կիրակի, 23 Մարտ, կէսօրէ ետք ժամը 3.30ին, Սէն Լուի Րիւ Ժէի սրահին մէջ,: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի: Ճոխ պիւֆէ եւ գեղարուեստական բաժին:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՇԱՐՊՈՆԻԷՐԻ ՄԷՋ

կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Տէսինի «Դրօ» խումբին:

Շաբաթ, 29 Մարտ, ժըամ 21էն մինչեւ լոյս:

Նուագախումբ՝ ՃԷՔԻ ՄԱՅԸՐԷ

Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի Տէսինի Հայկական Տան նորոգութեան ֆոնտին:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ
ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ապրիլեան Եղեռնի,

24 Ապրիլ, 1915ի 54րդ տարեդարձը

Հովանաւորութեամբ Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանի գործակցութեամբ Գաղութիս կազմակերպութեանց տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, 13 Ապրիլ, ժամը 10ին, Թէաթրը Տիւ Ժիմնազին մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իզմիրի եւ շրջաններու Հայր. Միութեան կողմէ Սանթրոյի մեծ սրահներուն մէջ, 8 Րիւ Ժան Կուժօն Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16–23:

Նախագահութեամբ
Պ. ՍԵՐԳՕ ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆԻ

Նուագ Մ. ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆԻ ծանօթ խումբը:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՍՕՍԻ պարախումբը ղեկավարութեամբ Տիկ. Ց. ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆԻ: Կ'երգէ ու կը նուագէ Պ. Բիւզանդ Ֆընտըքեան:

Ընտիր պիւֆէ և հաճելի անակնկալներ:

Մուտք 10 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ. — Սեղանները սահմանափակ ըլլալով այժմէն ապահովելու համար հեռաձայնել Տիկիններ Նալպանեանին 770 – 39 – 35 Թորոսեանին 473–53–71:

Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ իր Յոբելենական յանձնախումբին:

Տարաբախտ Արտաշէս Գմբէթեանի յիշատակին նուիրուած երեկոյթ մը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 18ին, Ուրբաթ:

Հասոյթը ամբողջովին պիտի յատկացուի իր չիրիմին կառուցման:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՊՕՄՈՆ, Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ Թաղիս հաւատացեալներուն թէ Ս. Գր. Լուսաւորչի տօնին առթիւ 17 – 23 Մարտ, մէկ շաբաթ հսկումի արարողութիւններ պիտի կատարուին: Այս առթիւ եկեղեցւոյս մէջ պիտի քարոզեն եւ նախագահեն յաջորդաբար Արտաւազդ Եպիսկ. Տ. Տարօն, Տ. Վաչէ, Տ. Գուրգէն եւ Տ. Գեղամ վարդապետներ եւ Տ. Եղիշէ եւ Տ. Շահան քահանաները: Արարողութիւնները կը սկսին իրիկուան ժամը 7.30ին: Սիրով կը հրաւիրուին Թաղիս եւ ժողովուրդին բոլոր հաւատացեալները:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած կապոյտ խաչի Շրջ. վարչութեան կողմէ ի նպաստ Օդափոխութեան կայանին

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16էն 23

Գեղատեսիլ վայրի մը մէջ

CHALET DES ILES, BOIS DE BOULOGNE
Métro Porte Dauphine

Շեհերազատի նուագախումբը իր բոլոր սոլիստներով:

Օր. Խատկոֆ (ցիկան պարուհի), Միսիա (երգչուհի)

Հայկական պար Օր. Սեթըլլա Պագըրճեանի եւ Ժան – Ժագ Օսմանեան:

Երգ՝ Պ. Պետիկեան

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով 929–91–94

Նուահանդիսար Օթէններ կ'առաջնորդեն հանդիսականները:

Հայկական երգ ու պար, ճոխ եւ առատ պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին Կապ. Խաչի ընկերուհիներուն մօտ, ու նաեւ ընկերուհի Բալուեանի, 43 Րիւ Ռիշէ:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԷՍ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կոմիտաս Երգչախումբի 7րդ տարեդարձի առթիւ բացառիկ հանդէս Կիրակի, Մարտ 23, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295 Րիւ Պուալօ:

Հովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Նախագահութեամբ՝ ՀԱՅՐ ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎԱՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի

Երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ Թատերական ներկայացում

Պիտի բեմադրուի Մոլիէռի ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ

Հանդէսէն ետք ընտանեկան խնջոյք Ճոխ պիւֆէ: Մուտքը ազատ է

ՃԱՇ

Սեբաստիոյ Դուվրայի Հայր. Միութիւնը կազմակերպած է ճաշ մը, Մարտ 23ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 17ին Քլամառի Փըթի Տրափօ սրահը: Մասնաւոր ինքնաշարժի փառքինք:

Նախագահութեամբ Ն. ՀԱՅԹԱՅԵԱՆԻ
Խօսնակ ՇՄԱՒՈՆ ՊԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, անակընկալներ, իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Պետրոս Պետիկեան (երգ), Մկրտիչ Ֆիրմանեան (սազ), նաեւ կը նուագեն Միրիեան Շիրվանեան (ութ), Շըմաւոն Պալեան (ջութակ):

Սեբաստիոյ հին պարերը:

Մասնաւոր խնամքով պատրաստուած համեղ խմորեղէններ:

Մուտքը ազատ է Ճաշագին 12 ֆր.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին թէյասեղանը Մարտ 30ին, Կիրակի ժամը 16ին: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

×

Նոր Սերունդի պարահանդէսը Ամպասատէօրի մէջ, Մայիս 4ին ժամը 17էն 24:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Հայր. Միութեանս կեդր. վարչութիւնը կը պատրաստուի տօնելու Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը նուիրուած Արամ Մանուկեանի, Վանի Արամին, մահուան յիսնամեակին, Ապրիլ 27ին, Օթէլ Սպլանտիտի սրահներուն մէջ: Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

Ապրիլ 27ին Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան ձեռնարկը:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ռուբէն» Ու… խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ Մար… 21ին, երեկոյեան ժամը ութին: Ներկ… կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցի…

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բո… լոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, նոր հաւաքատեղին: Բոլոր ընկեր… րու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Ներկայացու… չական ժողովը, այս Շաբաթ իրիկուան ժամը 21ին, Ահարոնեան ակումբի մէջ:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» խումբի ժողովը Մարտ 21ին, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէին ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին, ղպրոցին սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20ին Օհանջանեան Ակումբը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ.— Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը պատիւն ունի հրաւիրելու Վալանսի եւ շրջակայքի բոլոր հայ լուսաւորչական համայնքը իր գործունէութեան եր… կամեայ նստաշրջանի բոլորման առթի… լսելու իր նիւթական եւ բարոյական գե… կուցումը եւ հոգաբարձութեան նոր ըն… րութիւն: 21 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ֆուայէ Տէ Թէաթրի մէջ:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ

FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ
21
ՄԱՐՏ
VENDREDI
21 MARS
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11468
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
45e ANNÉE — No 11.468

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԽԱՂԱՂ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Անփառունակ վախճան մը ունեցաւ փէշթայի խորհրդաժողովը : Ուշ բացուեցաւ եւ շուտ փակուեցաւ : Հազիւ երկու ժամ միայն տեւեց Վարշաւայի Ուխտի պետութեանց հանդիսաւոր հաւաքոյթը :

Ի՞նչ կը նշանակէ այս :

Զինուորական վէճը իր մութ հետանկարներով կը տիրապետէր խորհրդաժողովի պատգամաւորներուն վրայ, թէեւ օրակարգի վրայ չէր այդ հարցը եւ շատ ակնարկութիւն չեղաւ այդ մասին :

Դեղին վտանգի չեշտուած սպառնալիքին առջեւ Կրեմլինի վարիչները հիմնական փոփոխութիւն կ'ուզեն մտցնել իրենց ընդհանուր քաղաքականութեան մէջ :

Այդ մտայնութիւնը բացէ ի բաց ի յայտ եկաւ խորհրդաժողովէն ետք, երբ պաշտօնապէս կոչ ուղղուեցաւ արեւմուտքի քաղքենի պետութեանց՝ միասին գերատիճան ժողով մը գումարելու, ամուր հիմերու վրայ դնելու համար խաղաղութիւնը Եւրոպայի մէջ :

Դեռ աւելին : Կ'առաջարկուի լուծել միաժամանակ Վարշաւայի Ուխտն ու Ատլանտեանինը՝ զինեալ բախումի մը հաւանականութիւնները ի սպառ բառնալու համար :

Մոսկուա Եւրոպային կը մօտենայ Նոյի աղաւնիին պէս՝ խաղաղութեան նշանակ ձիթենիի շիւղը բերնին :

Ատլանտեան Ուխտը լուծարքի ենթարկել կը նշանակէ գիծ քաշել երկու տասնեակ տարիներու ընթացքին արեւմտեան պետութեանց, մասնաւորապէս Միացեալ Նահանգներու հետապնդած հիմնական քաղաքականութեան եւ միլիառներու զոհողութեանց վրայ :

Կրեմլինի աշխարհակալական ցանկութիւններն էին, որ ստիպեցին կեանքի կոչել Ատլանտեան Ուխտը, թումբ կանգնելու համար բոլշեւիկներու ծաւալումին դէմ Եւրոպայի մէջ :

Եթէ Ամերիկա, Ֆրանսա եւ Անգլիա անհուն զոհողութեանց գնով բանակ կը պահեն այսօր Գերմանիոյ մէջ, պատասխանատուն Խ. Միութիւնն է, որ պատերազմէն ետք անմիջապէս չպարպեց իր գրաւած հողերը, ինչպէս ըրին դաշնակիցները, ու ցարդ կարմիր բանակի սպառնալիքին տակ կը պահէ Լեհաստանը, Հունգարիան, Պուլկարիան, Չեխոսլովաքիան ու Արեւելեան Գերմանիան, ուր տիրապետող վարչաձեւը համայնավարական է :

Չեխոսլովաքիոյ զինուորական գրաւումն ու վերջերս Պերլինի վրայ կատարուած ճնշումը անվստահութեան մթնոլորտը մեծապէս ծանրացուցին : Խաղաղ գոյակցութեան յոյսերը նուազեցան :

Մինչ այս էր տակաւին երէկ կացութիւնը եւ շատ փայլուն չէին հակամարտ ճակատներու յարաբերութիւնները, քաղաքականութեան յանկարծական փոփոխութիւնը ընդհանուր զարմանք առաջ բերած է արեւմտեան կողմն աշխարհի :

Ամերիկայի Ձայնը Երեքշաբթի օր արձագանգ կ'ըլլար ուշագրաւ լուրերու : Ուաշինկթընի խորհրդային եւ Մոսկուայի ամերիկեան դեսպանները իրենց պատկանած երկիրներու արտաքին պաշտօնատանց հետ ուղղակի պիտի կապուին առանձին անթելով, առանց խանգարուելու: Ամերիկա եւ Խ. Միութիւն նոր հիւպատոսարաններ պիտի բանան փոխադարձաբար իրարու երկրին մէջ:

Մոսկուա–Ուաշինկթըն «կարմիր հեռաձայնի» շարունակութիւնն է այս :

Կրեմլինի վարիչներու նոր քաղաքականութիւնը կը ձգտի վստահութիւն ներշնչելու արեւմուտքին: Խրուշչեւի խաղաղ գոյակցութիւնը հետզհետէ հող կը շահի :

Եթէ անկեղծ է այս ուղեգիծը, պատերազմի մղձաւանջը կը վերնայ Եւրոպայի վրայէն: Ու սպառազինութեանց յատկացուած միլիառները կը յատկացուին քաղաքակրթական, մշակութային ու արդիւնաբեր ձեռնարկներու :

Առ այժմ Արեւմուտք վերապահ է համայնավար ճակատի կոչին հանդէպ եւ կասկածանքով կը դիմաւորէ զայն :

Ո՛րքան պիտի բաղձայինք, որ Կրեմլին գործնական քայլերով արդարացնէր իր նոր քաղաքականութիւնը, որպէսզի ազատատենչ մարդկութիւնը խաղաղութեան մէջ նուիրուի շինարարական աշխատանքներու :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՏԸ ԿՈԼ ԵՒ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

Նախարարական հերթական խորհուրդէն ետք, կառավարութեան բանբերը յայտարարեց թէ Զօր. տը Կոլ, Ապրիլ 10ի առտնները, զրոյց մը պիտի ունենայ լրագրողի մը հետ, հեռատեսիլէն: Լը Թէօլ աւելցուց թէ տը Կոլ հրապարակաւ պիտի ըսէ այդ առթիւ թէ ի՞նչ բան իրե՛ն կը վերաբերի եւ պիտի բացատրէ մանաւանդ կարեւորութիւնը վստահութեան քուէին որ այդ ձեւով դրուած է Ֆրանսացիներուն կենսական հարցի մը մասին, որ կը վերաբերի հանրային իշխանութեանց կազմակերպութեան եւ մասնակցութեան :

Այս, կը նշանակէ արդէն որ տը Կոլ, հակառակ կարծուածին, կրնայ անգամ մը եւս խնդրոյ առարկայ ընել իր մնալը կամ քաշուիլը ըստ հանրաքուէին արդիւնքին :

Առջի օրուան նախարարաց Խորհուրդը, արդէն շատ ծանրաբեռնուած օրակարգ մը ունեցած է: Նախ Արտաքին Նախարար Տըպրէ իր զեկուցումը տուած է միջազգային կացութեան մասին եւ քննած նաեւ չին – խորհրդային վէճով ստեղծուած նոր կացութիւնը: Լիփովսկի հաղորդած է Ֆրանքեւգերման խօսակցութեանց արդիւնքը (Տըպրէ՝ հիւանդ, չէր կրցած մասնակցիլ): Այդ խօսակցութիւնները ծանրացած են գլխաւորաբար այն հեռանկարներուն վրայ, զորս Զօր. տը Կոլ ճշդած է, Եւրոպայի ապագայի նկատմամբ.— «Ոչ մէկ բախում կայ, ոչ մէկ ողբերգութիւն, ինչպէս ոմանք կը կարծէին այլ բացատրութիւն մը եւ լուսաբանութիւններ տրուած են իւրաքանչիւր կողմի մտադրութեանց մասին, որոնք շատ մը կէտերու շուրջ իրարու համապատասխան են: Այս խօսակցութեանց ընթացքին, գործնական գործակցութեան կէտերու մասին խօսուած է, դրական ձեւով, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի Էրպիւսին: Կարճ՝ այս խօսակցութիւնները տուին ինչ որ կը սպասուէր »:

× Նախագահ տը Կոլ Քորսիքա պիտի երթայ Օգոստոս 15ին, որ Նափոլէոնի ծննդեան երկուհարիւրամեակի թուականն է: Օգոստոս 16ին եւ 17ին յատուկ դրօշմաթուղթ մը պիտի տպուի իսկ Հոկտեմբերին Փարիզ եւ Քորսիքա պատմաբաններու ժողով մը տեղի պիտի ունենայ: Դեկտեմբերին յատուկ զինուորական արարողութիւն Էնվալիտի մէջ, Հռոմի Թագաւորին համար :

× Վալերի Ժիսքառ տ'Էսթէն, «այո, բայց»երու ախոյեանը կ'ուզէ որ «գլուխ-գլուխ» զրոյց մը ունենայ Ժանընէի հետ հեռատեսիլէն, հանրաքուէի շուրջ :

Ժանընէ դէմ չէ սկզբունքով, բայց կ'ըսէ թէ հարցը պէտք է ուսումնասիրուի :

× Ինչ կը վերաբերի հանրաքուէին դիրքերը կը կարծրանան: Սենտիքաները մանաւանդ կոչ կ'ընեն աշխատաւորներուն որ զանգուածային կերպով՝ ո՛չ պատասխանեն: Ս Էժ Էթէն համայնավար)արդէն որոշած է ո՛չ պատասխանել, նոյն դիրքը կ'որդեգրէ Էֆ Օն (Բանուորական Ուժ, ընկերվարական):

× Օսթերլիցի կայարանին մասնակի գործադուլը կը շարունակուի եւ վախ կայ որ տարածուի :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ուժերը ցամաքահանում կատարեցին Անկիլլա, առանց որեւէ դիմադրութեան հանդիպելու : Ամբողջ կղզիին գրաւումը հազիւ ժամ մը տեւած էր :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «Կարմիր Աստղը» որ բանակին պաշտօնաթերթն է կը գրէ թէ միջադէպերը վերսկսած են Չին – խորհրդային սահմանին վրայ :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ մայրաքաղաքին մէջ բացուած է համայնավար կուսակցութեանց նախապատրաստական ժողովը, 67 պատուիրակութիւններու ներկայութեան: Նիստերուն կը նախագահէ Պոնոմարեվ: Վերջին փաստաթուղթին ընդհանուր խորագիրն է «աշխարհակալութեան դէմ պայքարի պարտականութիւններ ներկայ հանգրուանին մէջ եւ գործունէութեան միասնականութիւն համայնավար եւ բանուորական կուսակցութեանց հակաշխարհակալական բոլոր ուժերու» :

ՓԵՇՏԱՅԻ կարճատեւ ժողովին առաջին հաշուեկշիռը ներկայացուց Փրակայի համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղար՝ Տիւպչէք, տեսակցութեան մը միջոցաւ զոր շնորհած է Ռուտէ Փրաւօ թերթին : Տիւպչէք կը յայտնէ թէ Վարշաւայի Ուխտին ներքին կանոնագիրը փոփոխութեան ենթարկուած է այնպիսի ձեւով որ անդամ երկիրները «աւելի գործօն մասնակցութիւն պիտի բերեն այդ կազմակերպութեան գլուխը եւ այլ հարցերու կարգադրութեան, բայց, կ'աւելցնէ Տիւպչէք, պաշտպանութեան նախարարաց խորհուրդի մը ստեղծումը եւ միջզինակից հրամանատարութեան մը հաստատումը պիտի աւելցնեն զինուորական ղեկավարութեան արդիւնաւէտութիւնը »:

ՃԻՀԱՏԻ (Ս. պատերազմ) կոչ մը ըրաւ խորհրդային բանաստեղծը՝ Եվտուշենկօ, Լիտերատուրնայա Կազետայի մէջ : «Եթէ ստիպուինք, կ'ըսէ բանաստեղծը, պատերազմի պիտի երթանք ոչ միայն Ռուսաստանի եւ հաւատքի համար, այլեւ մեր 15 հանրապետութիւններուն, որեւէ փոքրիկ կայարանի ու նաեւ գիւղացիներուն կոնակը կապուած չին երախաներուն համար»: «Նկատի ա՛ռ, Պատմութիւն, կը գրէ Եվտուշենկօ, կարմիր պահակութիւնը ոճիրի կը վերածուի: Արիւնոտ արատներ կան ձիներուն վրայ ինչպէս Մաոյի մտածումներու գիրքը» եւ բանաստեղծը եզրակացութեան մէջ կը խոստանայ «Նոր բարբարոսներուն նոյն ճակատագիրը զոր վայելեցին իրենց նախնիք» :

ԻՍՐԱՅԷԼ ՄԱԿի դիմած է որպէսզի պահանջէ Իրաքէն զինադուլի համաձայնագրերու գործադրութիւնը : Դիմումին մէջ, Իսրայէլի դեսպանը կ'ըսէ թէ Իրաքեան զօրքերը որ համախմբուած են Իսրայէլի եւ Սուրիոյ սահմանին վրայ սպառնալիք մըն են խաղաղութեան համար : Երուսաղէմի մէջ Տիկին Կոլտա Մէյր կրկնած է առջի օր, որ երկրի մը ճակատագիրը չի կրնար որոշուիլ ուրիշ երկիրներու կողմէ : Գալով արտաքին նախարար՝ Էպանի որ ներկայիս Ամերիկա կը ճամբորդէ, յայտարարած է որ խաղաղութիւնը անխուսափելի է, բայց հիմա զինադուլը նախընտրելի է ուրիշ որեւէ կացութենէ :

ՊԱՊԸ Ուկանտա պիտի երթայ Յուլիսի երկրորդ կիսուն եւ օծէ նոր Մայր – Տաճարը որ կառուցուած է 1964ին սրբացած մարտիրոսներու յիշատակին :

«ԱՐԱԳԸՆԹԱՑ ՃԱՄԲՈՐԴԵԼԻՍ»

Հակառակ միշտ ստեղծուող նոր աղմուկներուն, միշտ կը գտնուին մարդիկ, հիներուն մէջ ու նորերու շարքերուն, որոնք փչողհովերուն դէմ անվրդով կը մնան եւ կը շարունակեն իրենց սկսած հաւատքի գործը : Ասոնք զարմացնելու մեղաւոր տենչերէն մղում չեն առներ, փառասիրութիւններով սնանող անձերը չեն ասոնք, ամէն բանէ վեր դասուած հետանկարներու ընծայուած ընտիրներ են, որոնք կը հետեւին միմիայն ներքին կոչերու, կը տքնին, կ'երկնեն այդ մղումով եւ բան մը աւելցնելով կեանքին վրայ՝ կ'աւարտեն իրենց ճակատագիրը :

Խօսքը կը վերաբերի ժողովուրդի մը մէկ երակին զարգացման ինքզինք նուիրած մարդուն, անոր՝ որ կը խառնուի կեանքին, կ'ունկնդրէ բոլոր ձայները, կը տեղեկանայ աշխարհի բոլոր հոսանքներուն, բայց հոսանքներէն չի տարուիր, կ'իւրացնէ շատ բան, բայց միշտ կը մնայ ինքը, չենթարկուիր, կ'ենթարկէ, չի մթագներ իր տեսիլքը, կը բեղնաւորէ զայն աւելի, չի պղտորեր իր ցեղային անհատականութիւնը, այլ նոր փորձառութիւններով ու լոյսերով առաւել եւս կը պայծառացնէ անոր ակունքները :

Աշխարհի նորութիւնները այս ձեւով ու քարիքով կ'անդրադառնան կոչեցեալներուն վրայ, իսկ նոյն նորութիւնները կը ճզմեն, կ'անէացնեն անկոչ աղմկարարները, որոնք բոլոր ժամանակներուն փըրփուրը տեսան միայն, աշակերտեցան մօտային եւ անցան գացին անհետ :

Էականը էութեան խորունկներէն ցայտեցուած ձայնն է, խոհը, իմաստութիւնը, առաջնորդող ջահը, որոնցմէ ոչինչ կրնայ փոխել փոխուող ժամանակը, որովհետեւ, ինչպէս առիթով մը վերջերս կ'ըսէր Գուրգէն Մահարի՝

«Որքան կեանքը փոխուի եւ գիտութիւնը կերպարանափոխի մեր շատ բան տեսած հողագունդը, մարդը մնում է մարդ եւ նա, վաղուայ չարքային աստղանաւորդը, սիրով պիտի կարդայ անցած ժամանակի իսկական բանաստեղծներին, այնպէս, ինչպէս այսօր մենք սիրով եւ յափշտակութեամբ կարդում ենք Նարեկացուն ու Քուչակին՝ արագընթաց ճամբորդելիս» :

Լաւ օրինակ է, անդրադարձումի լաւ առիթ մը՝ Մահարիի տուած այս պատկերը :

Վաղը, նորէն «արագընթաց ճամբորդելիս», մեզի հետ նորէն պիտի ունենանք կարդալիք գործեր, եւ անոնց հեղինակները, անտարակոյս, պիտի ըլլան անոնք՝ որոնք շատ չտարուեցան առօրեայ աղմուկներէն, վարուեցան Նարեկացիին ու Քուչակին պէս, անսացին իրենց հարազատ ձայնին, երկնեցին ժամանակի մը հրաշարար կշռոյթով :

Պ. Ս.

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

ԱՐԱՔՍԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

(1898 – 1969)

Ա.

Ինչպէս գրեցինք, Մարտ 4ին Փարիզի իր բնակարանին մէջ սրտի անակնկալ տագնապի մը հետեւանքով յանկարծամահ եղաւ Օր. Արաքսի Թորոսեան, նախկին մատենադարանապետ Սորպոնի: Հանգստեան կոչուելէն ի վեր ժրնեւ հաստատուած, Մարտի սկիզբը այցելութեան էր եկած իր քոյրերուն:

Ծնած էր Ատափազար 1898ին: Երրորդն էր չորս քոյրերուն, որոնց կրտսերն է տաղանդաւոր երգչուհի Օր. Հայկանուշ Թորոսեան:

Հայրը՝ հանգուցեալ Տ. Աբիսողոմ քահանայ Թորոսեան՝ կանուխէն ընտանեօք փոխադրուած է նախ Ռումանիա, յետոյ Պուլկարիա, ուր պաշտօնավարած է տարբեր Հայոց եկեղեցիներուն մէջ:

Ողբացեալ Արաքսի նախնական ուսումը առած է Վառնայի մէջ: Յաճախած է տեղւոյն Նոթր Տամ տը Սիոնի մայրապետներու վարժարանը, ուր դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենային ֆրանսերէնով: Ուստի հայերէնէն առաջ ֆրանսերէն սորված էր:

Օժտուած բնածին ուշիմութեամբ, միշտ առաջին հանդիսացած է դասարանին մէջ, արժանանալով ուսուցիչներու գնահատանքին:

Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումէն ետք, հրապուրուած խարուսիկ ազատութեան ընծայած հեռանկարներէն, շատերու նման, Տէր Աբիսողոմ քահանայ եւս 1909ին վերադարձած է Թուրքիա եւ հաստատուած Պոլիս, ուր իր աղջիկները հնարաւորութիւն պիտի ունենային սորվելու մայրենի լեզուն:

Նոր էր բացուած Պետրոս Կարապետեանի հիմնած աղջկանց վարժարանը Սկիւտարի բարձունքին վրայ, Իճատիյէ: Օրմանեան Սրբազանի խորհուրդով Արաքսի իրբեւ գիշերօթիկ աշակերտուհի կը մտնէ նորաբաց դպրոցը, զոր կ'աւարտէ 1913ին: Այստեղ եւս աչքի կը զարնէ իր ուշիմութեամբ եւ համբաւը կը հասնի Կարապետեան մանչերու երկրորդական վարժարանի աշակերտներուս:

1914ին Պոլսէն փոխադրուած էին իրենց ծննդավայրը Ատափազար, երբ տարի մը ետք Թորոսեան ընտանիքն ալ պիտի ճաշակէր տարագրութեան դառնութիւնները:

Զինադադարէն քանի մը տարի ուսուցչական պաշտօն կը վարէ Գատըգիւղի Արամեան վարժարանին մէջ, ուր կը յաճախէր քոյրը՝ Օր. Հայկանուշ:

Արաքսի Փարիզ եկաւ 1921ին՝ ուսումը կատարելագործելու եւ Պոլիս վերադառնալով ուսուցչական ասպարէզին նուիրուելու ծրագրով: Սորպոնի մէջ հետեւեցաւ նախ «Ֆրանսական քաղաքակրթութեան» դասընթացքին, յետոյ համալսարանի գրական եւ այլ ճիւղերուն, հինգ տարի ստանալով ուսուցչական եւ այլ վկայականներ:

Հետեւեցաւ նոյնպէս Հնչաբանական (փոնէթիք) ինսթիթիւի դասընթացքին, զոր լրացուց աւարտական ճառով մը, նուիրուած հայերէն լեզուի բաղաձայնական դրութեան: Վկայական ստացաւ նաեւ Արեւելեան կենդանի լեզուներու ազգային վարժարանէն: Ի վերջոյ Սորպոնի գրականութեան ճիւղէն վկայուեցաւ Լիսանսիէ – էս – Լէթրի տտիճանով, 1926ին:

Կ'անդամակցէր Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութեան (հիմնուած 1888ին) եւ պահ մը միասին կը ներկայացնէինք զայն Տիկնանց Ուսանողներու խնամակալ մարմնին մօտ, յանուն վարչութեան:

Ուսման շրջանը աւարտելէ ետք կը պատրաստուի մատենադարանապետի մասնագիտութեան: 1933ին կը մասնակցի մրցումի եւ առաջնութիւնով կը ստանայ բարձրագոյն վկայականը: Շնորհիւ իր այս բացառիկ յաջողութեան, փոխանակ դաւառ ղրկուելու, կը կոչուի Փարիզի համալսարանի Գրականութեան ճիւղի (Սորպոն) Մատենադարանի վարիչի բարձր ու պատուաւոր պաշտօնին:

Տարիներով մեծ ձեռնհասութեամբ վարեց մատենադարանապետի բարդ ու դժուարին գործը, իբրեւ օգնական ունենալով տասնեակով մասնագէտ պաշտօնեաներ, որոնք մեծապէս կը յարգէին զինքը, իր բացառիկ կարողութեան համար: Օր. Արաքսի միաժամանակ կը ղեկավարէր զանազան համալսարաններու միջեւ գիրքերու փոխանակութեան սպասարկութիւնը:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԻՆ ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ԿԵՍԱՐԱԿԱՆ ԹՄԲՈՒԿԸ

(ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ)

Առտուն, շա՜տ կանուխ, անօրինակ զոփիւն մը կ'ազմկէր Արքայութեան սահմանները, ուր տակաւին քունը՝ անմեղ հոգիներու մէջ կը սրսկէր իր անդորրիչ անուշութիւնը:

Գաբրիէլի առաջնորդութեամբ, երկու պահակ ոգիներէ բռնուած ըմբոստ մը, որ երէկ դեռ նոր դրուած էր գերեզման, կրցած էր դժոխայիններու արթուն հսկողութենէն պրծիլ եւ մտնել, դէպի աջ կողմը, Երանութեանց սեմերէն ներս: Մինչեւ այդ բոպէն ուրիշ ոչ ոք ունեցած էր այդ յաջողութիւնը: Առաջին պահակախումբը ֆաւութեան Թուղթ հարցուց: Ան, հիւրը, խաչակնքեց ու, իբրեւ նշան, աջ բազուկին վրայ ցոյց տալով Յիսուսի պատկեր մը ուսին վրայ դրած զանուլ, անցաւ դէպի յառաջ: Նոր էր քաւութեան այդ նշանը, նոր էր եկուորը ինքն ալ, յանդուգն, խիզախ ու գլուխը վեր: Բայց ի՞նչ ընել, արդէն ներս մտած էր ու բաւական յառաջացած: Առաջին քննութիւնը պիտի ըլլար Ստեղծագործութեան եւ Օրէնքի մարգարէին առջեւ: Խոժոռ էր ան ու դաժան, իր ճակտին վրայ ծալք ծալք կը կենային խորացած գիծերը, սրբուած չէին հետքերը այն զայրոյթին որով ապառաժներէն վար նետեց օրէնքին տախտակներն ու փշրեց զանոնք բոպէապէս երբ, գլուխը ամպերու մէջ, հողին Իսրայէլի վալիք երանութիւնովը պարպատուն, Սինայէ վար իջնելու ատեն, լսեց ամբոխին ոռնոցը ու տեսաւ մոլեկան պարը ոսկիէ հորթին շուրջը, ազմկալից եւ փուշոտ: Մանրախոյզ քննութեամբ յայտնի եղաւ թէ ո՛չ Աբրահամի ուխտին նշանը ունէր հիւրը եւ ոչ Իսրայէլի ցեղերէն մէկուն անունը: Գոնէ ազազաւորի կերպարանք մը, քիչ մը քինք, ողոքիչ խօսքեր, որոնց ոչ մէկը ունէր: Եւ որպէսզի անիրաւութիւն մը չգործուի Արդարութեան յարկին մէջ, նշան տուաւ, եւ հիւրը քաշքշեցին Դաւիթի մօտ:

Դեռ նոր արթնցած աղմուկէն, աչքերը կը սրբէր Սաղմոսերգուն: Ցոյց տուին քննութեան նշանները: Մինչ ան զարմացած, չէր կրնար իր վարանքին մէջ, վրճռականութեան մը յանգիլ, հիւրը փութաց արտասանել. «Երանեալ է այր որ ոչ գնայ 'ի ճանապարհս ամպարշտաց» եւ այլն: Սաղմոսին տուները, ջուրի հոսանքին պէս, կը վազէին իրարու ետեւ. ու Դաւիթը կը թուլնա՛ր իր երգերու դաշնակութենէն: Ա՛լ քնէն բոլորովին սթափած էր. դէմքը զուարթ անուշութիւն մը կը հագնէր, եւ կարեկցութիւնը ճամբայ կը բանար որ առաջ անցնի հիւրը:

Քիչ մը անդին էր Եսայի, Ս. Գրքի կարմիր մարգարէն: Իր կրակէ գլուխն եւ հուր աչքերը բոցերու մէջ կը վառէին. լուսեղէն ծխածան մը կամարաձեւ կը բարձրանար իր վերեւը: Հրէական օրէնքը փակուած էր իր ձեռքերուն տակ, ...մէկ փաստ կրնար ընձեռել: Զահի արիւններու տեղ իր քով կը ծխրտար աղօթքին ծուխը, թեւ թեւ ու թափանցիկ:

Այդ աչքերը քաշքշուած մարդուն ձեռքին մէջ տեսած էին ողորմութիւնը, ...ղօթքը անոր շրթունքներուն վրայ, ... գիրին մէջ անուն մը, որուն քարոզիչը ...ցած էր ինքը, մերթ ճրագի մը ...պատրոյգին պէս, մերթ հեղիկ զանակի մը նման, իր կորիչին առջեւ անմռունչ, եւ մերթ կարմրուկ լաթեր հագնելով, հնձանահարի ոտքերով: — Տրուած նշանի մը համեմատ, առանց կեցնելու, ...առաջ տարուեցաւ: Պետրոս դրանը առջեւ կեցած էր: Սպիտակ մօրուքը կը կախուէր լանջքին վրայ, կարմիր քղամիդը կ'իջնէր թիկունքէն վար. խոշոր բանալիներու տրցակ մը ունէր ան ձեռքին տակ:

— Հիւրը ոչ քղամիդէն սխրժեցաւ եւ ոչ բանալիներէն: Բանտապահի մը դատավարը խրտչեցուց զանի: Ինքը բանտի ու բանալիքի ամէն հաշիւ փակած էր, եւ հիմա կուգար ստանալու տառապանքի խոստացուած վարձքը:

— Ոչ, կը պոռար, բանտապահի քով մի տանիք զիս. առաջնորդեցէք անոր որ բաւ թէ ինծի զան ամէն անոնք որ ճնշուած են բեռներու տակ եւ ընկճուած աշխատանքի ներքեւ: Տեսէք, քրտինքը ...վալին ճակտիս վրայ է, բեռներու ցաւը կոնակիս վրայ դգալի, ծունկերս ...դողդոջուն՝ կրած աշխատանքէս:

Պետրոս նայեցաւ իր ոչխարներու ցանկին մէջ. ո՛չ տոր անունը գտաւ եւ ո՛չ իր անունովը տրուած գումար մը իր փոխանորդին դրպանը: Պըլտտեց թաւ յօնքերը եւ բանալիներու ծայրովը նշան ըրաւ, որ խկոյն ետ դարձնեն այդ մոլորականը: Հազիւ թէ պահակներու ձեռքերը պիտի երկննային իր վրայ, ուժգին բողոք մը սկսաւ, աղմուկ, զոռին, գոչիւն: Արքայութեան յարկը դղրդեցաւ վերէն վար:

Անուշ դէմք մը ծրագրուեցաւ վերը լուսեղէն շրջանակի մէջ. իր նայուածքին մէջ կը վառէր ներողութիւնը. կերպարանքը ամբողջովին օծուած էր անմահութիւնով. շրթունքին վրայ կը ծաղկէր յաւիտենականութիւնը, եւ ամբրոսական բուրումը կը ծաւալէր իրմէն: Պահակները ծռեցան իր առջեւ, եւ խկոյն բաղմութիւնը չարուեցաւ իր բոլորտիքը — Մովսէս՝ օրէնքին գիրքերովը, Դաւիթ՝ իր Սաղմոսներովը, Եսայի՝ իր պատգամներովը, ու Պետրոս, այդ թինդոնը, իր բանալիներովը: Առաջինը յայտարարեց թէ չէր ճանչեր այդ օտարականը, երկրորդը հաստեց թէ բոլորովին օտարական մը չէ ինքն, կրակէ մարգարէն բաւական մօտիկ գտաւ զայն իրեն. ... Պետրոս յայտարարեց, թէ տոր համար բանալի չունի ու իր հաշիւովը, պէտք էր ետ դարձնել զանի:

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ

ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Ո՛չ, Վեհափառ տէր, պատասխանեց ներքինին, միայն թէ այդ աղջիկը փոխադրուած է Պիւրհանէտտին էֆէնտիի ապարանքը, Սաֆինազ գալֆայի քով:

— Բայց որո՞ւն հրամանով եւ ե՞րբ եղած է այդ տեղափոխութիւնը...

— Վեհափառ տէր, կանանոցէն ինծ ըսին որ երկու շաբաթ է ի վեր աղջիկը իշխանին ապարանքը փոխադրուած է:

Կասկածոտ բռնաւորը չգոհացաւ այս բացատրութիւններէն: Իրեն դէմ նորանոր դաւադրութիւններ նշմարեց այս եղածին մէջ եւ ուզեց մանրամասն քննութիւն մը բանալ: Վերջապէս ճշմարտութիւնը յայտնուեցաւ: Սաֆինազ գալֆան էր որ աղջիկը տարած էր իշխանին ապարանքը, հակառակ կայսերական հարէմին մէջ գտնուող միւս գալֆաներուն դիտողութեան: Ապտիւլ Համիտ հրամայեց որ մանկուհին խկոյն Եըլտըզ բերուի եւ հարէմին մէջ բանտարկուի, ամէն յարաբերութենէ զրկուած: Սուլթանական հրամանը անմիջապէս գործադրուեցաւ եւ մանկատի աղջիկը փոքրիկ խուցի մը մէջ փակեցին: Ապտիւլ Համիտ յետոյ կանչել տուաւ Սաֆինազ գալֆան:

— Ինչո՞ւ համար այդ աղջիկը հարէմէն ուրիշ տեղ փոխադրած ես առանց իմ հրամանիս, գոչեց գալֆային երեսին:

Սաֆինազ գալֆա սարսափահար, գլուխը գետին խոնարհած, չէր գիտեր ի՛նչ պատասխանէր:

— Խօսէ՛, գոռաց բռնաւորը, խստօրէն վանէ. զայն փախցնելու համար, այնպէս չէ՞...

— Վեհափառ տէր, թոթովեց խեղճ կինը, ի՞նչպէս կարելի է այդպիսի կասկած մը ունենալ իմ մասիս...

— Ուրեմն ինչո՞ւ տար տարիր աղջիկը:

— Իրեն այնքան համակրեցայ, որ ուզեցի քովս ունենալ, մանաւանդ կը կարծէի որ որեւէ անպատեհութիւն չկար ասոր մէջ... Եթէ գիտնայի որ Ձեր Վեհափառութիւնը դժգոհ պիտի մնար այս ըրածէս, անշուշտ այդպիսի բան մը պիտի չընէի, բայց...

— Միթէ չէի՞ր գիտեր որ այդ աղջիկը իմ անձիս դէմ դաւաճանողներու խումբին կը պատկանի:

— Ոչ, Վեհափառ տէր, չէի գիտեր, պատասխանեց գալֆան դողահար ձայնով մը, լսած էի որ խուզարկութեան մը պահուն, Սկիւտար, տան մը մէջ գտնուած էր, բայց ինքն ալ դաւադիր ըլլալուն մասին տեղեկութիւն չունէի եւ մինչեւ հիմա չեմ հաւատար որ այդ աղջիկը յանցաւոր ըլլայ...

— Ի՜նչ, կը համարձակի՞ս տակաւին զայն պաշտպանել իմ ներկայութեանս, պոռաց բռնաւորը, կը ջանաս զիս սո՞ւտ հանել...

— Աստուած չընէ որ այդպիսի բան մը միտքէս անցընեմ... միայն թէ այդ աղջկան հետ երկու շաբաթ ի վեր ապրելով սա համոզումը գոյացուցի թէ բոլորովին անմեղ է:

— Ուրեմն կրցա՞ր հետը խօսակցելու միջոց մը գտնել, հարցուց Ապտիւլ Համիտ նուաղ բարկաճայթ շեշտով մը:

— Այսինքն նշանացի կերպով կարողացայ հետը քիչ մը ընտելանալ, թոթովեց Սաֆինազ հանըմ որ զգաց թէ անխոհեմ խօսք մը փախցուցած էր բերնէն:

— Ի՞նչպէս իր անմեղութիւնը հասկըցար, խօսէ տեսնեմ, պնդեց բռնաւորը:

— Կ'ենթադրեմ որ անմեղ է, որովհետեւ բան մը չեմ գիտեր, մրմնջեց Սաֆինազ հետզհետէ շփոթելով:

Ապտիւլ Համիտ կնոջ շփոթութիւնը տեսնելով աւելի հաստատուեցաւ իր կասկածներուն մէջ:

— Այս կինը չափազանց կը խառնի այս աղջկան համար, մտածեց, ուրեմն գաղտնիք մը կայ գործին մէջ:

Յետոյ յանկարծ գոչեց.

— Հիմա հասկցայ որ դուն ալ ինծի դէմ դաւաճաններուն հետ ես. դուն ալ, հոս այս պալատին մէջ մեքենայութիւններ կը լարես, դուն որ հաւատարիմ կը կարծէի եւ որուն դեռ վերջերս պատուանշան ալ շնորհեցի...

— Վեհափառ տէր, ձեր կասկածները անհիմն են, Աստուած վկայ է որ երբեք իմ հաւատարմութենէս չեմ շեղած, գոչեց Սաֆինազ հանըմ լալագին ձայնով մը:

— Զարաչար պիտի պատժուիք երկուքդ ալ, գոչեց բռնաւորը, հիմա պիտի հրամայեմ որ ամենասոսկալի տանջանքներու ենթարկեն այդ աղջիկը մինչեւ որ լեզուն բացուի...

— Մի ընէք այդ բանը, Վեհափառ տէր, կ'երդնում որ անմեղ է Ջիւլէհան, գոչեց Սաֆինազ հանըմ ծունկի վրայ իյնալով, խնայեցէք այս խեղճ աղջկան...:

Ապտիւլ Համիտ յանկարծ սարսռաց:

— Ոտքի ել, հրամայեց գալֆային:

Սաֆինազ հանըմ կանգնեցաւ:

— Ինչ ըսիր, կրկնէ տեսնեմ, պոռաց բռնաւորը:

— Ըսի որ խնայեցէք այդ խեղճ աղջկան որ անմեղ է...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 84)

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Իր կարգին խօսք առնելով, Տոքթ. Պլէյք իր ուրախութիւնը յայտնեց որ հնարաւորութիւնը ունեցած էր փոխադարձելու Վեհափառ Հօր այցելութիւնը՝ ժընեւի Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Կեդրոնին, եւ յիշեց թէ այս ձամբորդութեան առթիւ իր հետ կը կրէ «Կիլիկեան Իշխան»ի այն շքանշանը, զոր Վեհափառ Կաթողիկոսը շնորհած էր իրեն, եւ վեր առաւ այն կարեւոր դերը զոր Արեւելեան Ուղղափառ Եկեղեցիները, ընդ որս եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը ունին Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի գործունէութեան մէջ։

Պաշտօնական ընդունելութիւնը փակուեցաւ «Ի վեհ Բարձանց» մաղթերգով, եւ ապա Վեհափառը իր դրասենեակին մէջ առանձնացաւ իր ականաւոր հիւրին հետ աւելի մտերմիկ եւ կարեւոր խօսակցութիւն մը ունենալու համար։

Սոյն տեսակցութեան ներկայ եղան Ազգային Ընդհ. Ժողովի եւ Կեդր. Վարչութեան զոյգ դիւաններու անդամները եւ Լիբանանի ու Թեհրանի Առաջնորդ Սրբազանները՝ Տ. Տ. Տաճատ եւ Արտակ Արքեպիսկոպոսները եւ Դրան Եպիսկոպոս, Տ. Գարեգին Ս. Եպիսկոպոս։ Վեհափառը յայտնեց Տոքթ. Պլէյքին որ Միջին Արեւելքի տագնապը կը լուծուի ոչ թէ գաղթականներուն մատուցանելով մարդասիրական ծառայութիւններ, այլ վերահաստատելով արդարութիւնը, ճանչնալով իրենց հայրենի իրաւունքներէն զրկուած արաբ հայրենակիցներու մարդկային եւ ազգային արդար պահանջները։ Ըսաւ նաեւ, թէ Հայց. Եկեղեցին եւ Հայ ժողովուրդը մասնաւորապէս ուրախ են որ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը յատուկ շահագրգռութիւն ցոյց կուտայ մարդկային իրաւանց հարցին նկատմամբ։ Իրենց արդար իրաւունքներէն զրկուած ժողովուրդներու, որոնց շարքին յատկապէս Հայ ժողովուրդի ձայնը պէտք է լսելի դարձնել Միջազգային Ատեաններէն։ Ապա տեղի ունեցաւ շատ հետաքրքրական խօսակցութիւն մը Տոքթ. Պլէյքի եւ ներկայ գտնուող հոգեւորական եւ աշխարհական անդամներուն միջեւ։

Կէսօրին, Վեհափառը Վեհարանի նոր սեղանատան մէջ շքեղ հացկերոյթ մը կազմակերպած էր ի պատիւ Տոքթ. Եուճին Քարսըն Պլէյքին։ Հացկերոյթին ներկայ եղան Տ. Տաճատ Ս. Արքեպիսկոպոս, Առաջնորդ Հայոց Լիբանանի, Տ. Արտակ Ս. Արքեպիսկոպոս, Առաջնորդ Հայոց Թեհրանի, Տ. Գարեգին Ս. Եպիսկոպոս, Դրան Եպիսկոպոս, Տ. Ժոզէֆ Խուրի Արքեպիսկոպոս, Մարոնիթ Առաջնորդ Սուրի եւ նախագահ Կաթոլիկ եկեղեցւոյ միջ-եկեղեցական յարաբերութեանց յանձնախումբին, Տ. Իգնատիոս Հազիմ Արքեպիսկոպոս, Յոյն-Օրթոտոքս Առաջնորդ Լաթաքիոյ, Տ. Էլիաս Գուրպան Արքեպիսկոպոս, Յոյն Օրթոտոքս Առաջնորդ Թրիփոլիի եւ նախագահ Յոյն Օրթոտոքս եկեղեցւոյ Միջ-Եկեղեցական Յարաբերութեանց յանձնախումբին, Հայր Ցեցսիս (Ե. Հ. Խորհուրդի Կեդրոնէն, Ժընեւ), Վեր. Ֆորքըր (Ե. Հ. Խորհուրդի Մամլոյ պատասխանատու), Տոքթ. Սամարթա (Ե. Հ. Խորհուրդի Կեդրոնէն, Ժընեւ), Տ. Մեսրոպ Վրդ. Աշճեան, Տեսուչ Դպրեվանուց, Իպրահիմ Տաղեր, նախագահ Լիբանանի եւ Սուրիոյ Աւետարանական համայնքին եւ բողոքական եկեղեցիներու Միջ-Եկեղեցական Յարաբերութեանց Յանձնախումբին, Իսթիրօ, Ընդհանուր Քարտուղար Մերձաւոր Արեւելքի Աւետարանական Միութեան, Պ. Վահէ Սէթեան, ատենապետ Ազգ. Ընդհ. Ժողովոյ, Մեթր Խաչիկ Պապիկեան, Առողջապահական նախարար եւ ատենապետ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան, Տոքթ. Եդիկ Գոնեալեան, Ատենադպիր Ազգ. Ընդհ. Ժողովոյ եւ Պերճ Մըսըրլեան, Ատենադպիր Ազգ. Կեդր. Վարչութեան։

Հացկերոյթը անցաւ հաճելի եւ սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ, որուն ընթացքին Վեհափառը բաժակ բարձրացուց Տոքթ. Եուճին Քարսըն Պլէյքի կենաց՝ մաղթելով լիառատ արդիւնաւորութիւն եւ կատարեալ յաջողութիւն իր պաշտօնին եւ առաքելութեան մէջ։

Հացկերոյթէն ետք խօսակցութիւնը պահ մը եւս շարունակուեցաւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, պատուոյ հիւրասրահին մէջ, ուր տեղի ունեցաւ նաեւ նուէրներու փոխանակութիւն։ Վեհափառը Տոքթ. Պլէյքին ընծայեց Հայ Մանրանկարչութեան նուիրուած շքեղ հատոր մը՝ անգլերէն լեզուով, ալպոմ եւ այլք։ Նուէրներ ընծայուեցան Տոքթ. Պլէյքի հետեւորդներուն եւս։ Տոքթ. Պլէյք իր կարգին Վեհափառ Հօր ընծայեց Ուփսալայի ժողովին Տեղեկագրի դեղակազմ հատորը, յատուկ ընծայական մակագրութեամբ։

Ժամը 2·30ին, Եպիսկոպոսարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ խորհրդակցական հանդիպում մը, որուն մասնակցեցան Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Ընդհանուր քարտուղարը, Լիբանանի Կաթոլիկ, Յոյն Օրթոտոքս, Աւետարանական եւ Հայ Եկեղեցւոյ Միջ-Եկեղեցական Յարաբերութեանց Խորհուրդներու անդամները։

Ժամը չորսին, հիւրերը լուսանկարուելէ ետք Վեհափառ Հօր հետ, հրաժեշտ առին Կաթողիկոսարանէն եւ մեկնեցան Մերձաւոր Արեւելքի Եկեղեցիներու Խորհուրդին Կեդրոնը, յատուկ այցելութեան մը համար։ Նոյն պատուիրակութիւնը ապա այցելեց Տար էլ Ֆաթուա եւ հանդիպում մը ունեցաւ Իսլամ երեւելիներու հետ։

Երեկոյեան ժամը 7ին, Ամերիկեան Համալսարանի Ջէփըլին մէջ Տոքթ. Եուճին Քարսըն Պլէյք բարձրարժէք դասախօսութիւն մը տուաւ ընտրանի եւ ստուար հասարակութեան մը ներկայութեան՝ «Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը եւ Համաշխարհային Հարցեր» նիւթին շուրջ։

Յաջորդ առաւօտ, Տոքթ. Եուճին Քարսըն Պլէյք մեկնեցաւ Սուրիա. իսկ երեկոյեան, Լիբանանի վրայով անցաւ Յորդանան՝ նոյն առաքելութեամբ։

Տոքթ. Եուճին Քարսըն Պլէյքի այցելութիւնը լիբանանեան կեանքին մէջ կարեւոր դէպք մըն էր որ լայնօրէն արձագանգ գտաւ մամուլին մէջ եւ ձայնասփիւռին ու հեռատեսիլին վրայ։ Իր կաթողիկոսարան այցելութիւնը գեղեցիկ եւ պատմական օր մը եղաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան պատմութեան մէջ։

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

9 Մարտ, 1969, Անթիլիաս – Լիբանան

— Է՛յ, խելքերնիդ գլուխնիդ ժողվեցէք, ալկէ անդին չեմ երթար ես։ Ըսէք սա բանալիով մարդուն, որ լեզուն քաշէ, Մովսէսի հետ գործ չունիմ այլեւս։ Գալով պատգամներու եւ Սաղմոսի մարգարէներուն, պէտք է քիչ մը լեզունին բանան եւ վկայեն որ տարիներով իրենց գիրքերուն հետ եղած եմ։ Թող յայտնապէս վկայեն ուրեմն, ս՞ւր է ճնշուած թիկունքներու եւ կթոտ ծունկերու խոստացուած հանգիստը»։ Վարանքը չէր ցրուեր տակաւին։ — Ըսէք սա անուշ պատկերին, որ քառասուն տարի տուրք տուի իր անունին համար, ծեծ կերայ իր հաւատքին համար, նախատինք լսեցի ու լսեցի, համբերեցի իր վարդապետութեանը համար։ Եթէ կ'ուրացուին այդ ամէնը, եթէ ինծի խոստացուած տեղը կը գըլանաք, թող ետ դարձուին բոլոր հատուցած տուրքերս...»։

Իրաւունքի ձայնը կ'արձագանգէր յաւիտենականութեան վայրին մէջ. Մովսէս եւ Պետրոս տեսան թէ ետ դառնալու երես չունէր անծանօթը, Դաւիթ ու Եսայի հաշիւ չէին հասկնար, եւ որպէսզի կռիւը աւելի սուր հանգամանք մը չառնէ, թոյլ տուին որ երթայ իր ու իրեններուն օթեւանը, եւ գտնէ Թմբուկը։

Եկուոր մտաւ կեսարացուց բաժինը։ Թմբուկին վրայ քառասուն տարուան փոշիներու խաւը դիզուած էր. Թուլցած էին անոր կապերը, թուլցած էին կաշիները եւ ամկութենէն մինչեւ որ Թմբուկը կարգի եկաւ, հարսնիքի օրերը անցած էին արդէն։

1909

ՀՐԱՆԴ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Լենինականի մանկավարժական դըպրոցի աշակերտները այցելած են Թիֆլիս, ուր ծաղկեպսակներ զետեղած են Յովհ. Թումանեանի, Րաֆֆիի, Սունդուկեանի, Մուրացանի, Նար – Դոսի, Պռօշեանի գերեզմաններուն վրայ։

×

Մարտ ութին Երեւանի մէջ իր դուռները բացաւ նորաստեղծ տռամաթիք թատրոնը։ Առաջին ներկայացումն էր «Ս. Նուշ»ը։

×

Գիտութեան վարպետի կոչում ստացան Գրիգոր Տէր – Յովհաննիսեան եւ Վիլէն Աստուածատրեան, երկուքն ալ բժշկագիտական ճիւղով։

×

Երեւանի մէջ վերջերս իր մահկանացուն կնքած է տաղաչափ Եղիշէ Չարենցի այրին՝ Իզաբելլա Չարենց, 58 տարեկանին։

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ

1512.— Առաջին հայ տպագրիչը Մեղապարտ Յակոբն է, որ 1512ին Վենետիկի մէջ հրատարակած է առաջին հայերէն գիրքը՝ «Պարզատումար»ը։

×

1537.— Ֆրանսայի մէջ առաջին հայատառ տպագրութիւնը կատարած է Փոստէլ ֆրանսացի լեզուագէտը, որ տասներկու օտար լեզուներու շարքին հրատարակած է նաեւ հայերէն այբուբենը։

×

1567.— Աբգար Դպիր Պոլսոյ մէջ բացած է Թուրքիոյ առաջին հայ տպարանը, ուր տպագրած է քերականութիւն մը ուրիշ երեք գիրքեր։

×

1616.— Լեհաստանի Լվով քաղաքին մէջ առաջին հայ տպարանը բացած է Յովհաննէս Երէցյ Քարմատանենց, որ հրատարակած է «Սաղմոսարան» եւ Բժշկարան» գիրքերը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (442)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՈՍ

—*—

ԵՐՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Քանի մը րոպէ անցաւ։

Մարիուս լսեց վարի դրան իր ծխնիին վրայ դառնալը, ծանր եւ արագաշարժ քայլ մը վեր ելաւ սանդուխէն եւ եկաւ նրբանցքէն անցաւ, որջին դռնափակը վեր ելաւ աղմկելով, Ժոնտրէթն էր եկողը, որ սենեակ կը մտնէր։

— Ես եմ, ըսաւ Ժոնտրէթ։

— Բարի իրիկուն, հայրիկ, ոռնացին աղջիկները։

— Ի՞նչ ըրիր, հարցուց մայրը։

— Ամէն բան կարգին է, պատասխանեց Ժոնտրէթ, բայց ոտքերս փէտ (փայտ) կորած են ցուրտէն։ Լաւ, աղէկ ըրեր ես այդպէս հագուելովդ։ Պէտք պիտի ըլլայ որ կարենաս վստահութիւն ներշնչել։

— Բոլորովին պատրաստ եմ դուրս ելլելու։

— Ըսածներէս բան մը պիտի չմոռնաս. ամէն բան լաւ պիտի կատարես, այնպէս չէ՞։

— Անհոգ եղիր։

— Ինչու որ... ըսաւ Ժոնտրէթ, բայց չամբողջացուց խօսքը։ Մարիուս լսեց որ Ժոնտրէթ ծանր բան մը դրաւ սեղանին վրայ. հաւանական է թէ մկրատն էր դրածը։

— Հա, աղէկ մը՞տքս եկաւ. կերակուր կերա՞ք, կրկնեց Ժոնտրէթ։

— Այո, ըսաւ մայրը, երեք հատ խոշոր գետնախնձոր եւ աղ առի։ Կրակի մէջ եփել տուի եւ կերանք։

— Աղէկ, կրկնեց ոժնտրէթ, վաղը ձեզի հետս կը տանիմ ընթրելու։ Բադ մը պիտի ունենք եւ ուրիշ ինչ որ պէտք է։ Շարլ ԺԱ.ին պէս պիտի ընթրէք. ամէն բան յաջող կ'երթայ։

Ցետոյ ձայնը ցածցնելով շարունակեց.

— Կափույը բացուեցաւ. կառուները հոս են։

Քիչ մը աւելի ցածցուց ձայնը եւ ըսաւ.

— Կրակի վրայ դիր առնը։

Մարիուս ածուխի շառաչին մը լսեց. իրօք ունելիով կամ երկաթէ գործիքով մը ածուխ կը կոտրուէր։

Ժոնտրէթ շարունակեց.

— Դրան ծխնիներուն իւղ քսեցի՞ր որպէսզի ձայն չհանեն։

— Այո, պատասխանեց կինը։

— Ժամը քանի՞ է։

— Վեցը պիտի զարնէ հիմա։ Սէն Մէտարի ժամացոյցը կէսը զարկաւ արդէն։

— Իրա՞ւ կ'ըսես. ուրեմն պէտք է որ պզտիկները երթան լրտեսեն, կրկնեց Ժոնտրէթ, հոս եկէք դուք եւ ինձ մտիկ ըրէք։

Փսփսուք մը եղաւ։

Ժոնտրէթ նորէն ձայնը բարձրացնելով ըսաւ.

— Պիւրկոն խաթունը դուրս ելա՞ւ։

— Այո, ըսաւ կինը։

— Աղէկ գիտե՞ս թէ դրացիին սենեակը մարդ չկայ։

— Այսօր չեկաւ ան եւ գիտես արդէն թէ հիմա անոր ժամն է։

— Աղէկ գիտե՞ս։

— Այո։

— Բայց ի՞նչ վնաս ունի, կրկնեց Ժոնտրէթ. պէտք է անգամ մը երթալ նայիլ թէ հո՞ն է։ Աղջիկ, առ սա ճրագը եւ գնա նայէ անգամ մը։

Մարիուս ձեռքերուն եւ ծունկերուն վրայ կքելով կամաց մը իջաւ եւ լռութեամբ անկողինին տակը սպրդեցաւ։

Հազիւ թէ անկողինին տակ կծկուած պահուած էր, երբ իր դրան ճեղքերէն լոյս մը նշմարեց։

— Հայրիկ, աղաղակեց ձայն մը, դուրս ելած է դրացին։

Մարիուս ճանչցաւ Ժոնտրէթի անդրանիկ աղջկան ձայնը։

— Ներս մտա՞ր, հարցուց հայրը։

— Ոչ, պատասխանեց աղջիկը, բայց յայտնի է թէ դուրս ելած է, վանդի բանալին դրան վրան է։

Հայրը պոռաց.

Դուռը բացուեցաւ, եւ Մարիուս տեսաւ աղջկան ներս մտնելը՝ ձեռքը աշտանակ մը բռնած։

— Առաւօտեան աղջիկն էր, միայն թէ աւելի ահարկու կ'երեւար ձեռքի ճրագին լոյսէն։

Անկողնին քով, պատին վրայ ուղղակի բեւեռուած հայելի մը կար. աղջիկը դէպի այդ հայելին կ'երթար։ Ան բարձրացաւ ոտքի մատներուն վրայ եւ հայելիին նայեցաւ։ Մօտերը, հին երկաթեղէններ կը խառնուէին եւ ձայն կը հանէին։

Աղջիկը մազերը յարդարեց եւ ժպիտներ տալով հայելիին՝ գերեզմանական իր ձայնով երգելով յետադայ տունը.

Մեր սէրը տեւեց շաբաթ մը միայն,
Ո՛հ, որքան կարճ են երջանիկ օրեր.
Ութ օր պաշտուիլ, աշխատանք ունայն
Սիրոյ ժամանակ միշտ տեւել պէտք էր
Միշտ տեւել պէտք էր, միշտ տեւել պէտք էր։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՃԱՇԱՐԱՆ ԱՐԱՐԱՏ

RESTAURANT
AU
MONT ARARAT

38, Ave. Bosquet, PARIS (7e)
(Près Champ de Mars)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐ
ՄԱՔՈՒՐ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ
ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Սեղանները ապահովել
հեռաձայնելով
— 468-59-95 —

SPÉCIALITÉS
FRANÇAISES ET ARMÉNIENNES
SERVICE SOIGNÉ — CADRE AGRÉABLE

RETENEZ VOS TABLES
en téléphonant 468-59-95

FERMÉ LE LUNDI — ՓԱԿ Է ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Փոմոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Շուշան Տէր-Վարդանեանի հոգեհանգստեան առթիւ, Վ. Տէր-Վարդանեան քսան ֆր., Ա. Հրաչեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Տէր-Վարդանեան, Տիկին Հայկուհի Շալճեան 10-ական: Գըլըճեան ընտանիք տասը, վաղամեռիկ զաւկին՝ Վրէժի հոգեհանգըստեան առթիւ:

Ողբ. Գէորգ Մահիկեանի յուղարկաւորութեան առթիւ, Մահիկեան ընտանիք յիսուն ֆր., Վ. Տէր-Վարդանեան 10, (Օր. Տիկ. Միութեան), Տէր եւ Տիկին Ս. Տէյիրմէնճեան քսան, Տէր եւ Տիկին Յ. Քիւրտօղլեան քսան, Յովհ. Տէր-Վարդանեան տասը ֆրանք:

×

Փոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի Տիգրան Մահիկեանի յուղարկաւորութեան առթիւ: Մահիկեան ընտանիք՝ 50 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Տէյիրմէնջեան երեսուն, Տէր եւ Տիկին Քիւրտօղլեան երեսուն, Ռոժէ Դարբինեան քսան, Վաղարշակ Տէր-Վարդանեան 10, Սարգիս Տէմիրճեան տասը, Պ. Ոհաննեան տասը, Ժան Գասպարեան քսան, Է. Մուրատեան տասը, Յովհ. Քոչակէօզեան 10:

Ազգատոց՝ Վաղարշակ Տէր-Վարդանեան, Գասպարեան, Ա. Վանոյեան, Լէոն Ստեփանեան տասնական, Մահիկեան ընտանիք յիսուն, Ս. Տէմիրճեան քսան, Շ. Մէլէմէզեան քսան:

×

Որբեւոյ Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է Պօյաճեան ընտանիքէն (Արժանթէյ) Տոքթ. Պօյաճեանի միջոցաւ հարիւր ֆրանք ողբ. Օր. Արաքսի Թորոսեանի յուղարկաւորութեան առթիւ:

×

Պուլ. Օտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ստացած է Ողբ. Ա-կայեանի թաղման առթիւ Մ. Մանուկեանէ Փ. Ծ. եկեղեցւոյ քսան ֆրանք, Մխաքեան ընտանիք Ազգատոց քսան, Պ. Գնիճեան Ազգատոց քսան, Պ. Պէր-պէրեան եկեղեցւոյ տասը ֆրանք:

Այրի Տիկին Նազարեան եկեղեցւոյ բարեզարդման յիսուն ֆրանք, Ողբ. Խ. Հայրապետեանի թաղման առթիւ, Ճնտոյեան Փոխ. Ծ. եկեղեցւոյ տասը ֆրանք, Ա. Հայրապետեան եկեղ. տասը, Պուլ. Օտոյի Արծիւ եկեղեցւոյ 10, Մարգար-եան եկեղեցւոյ տասը, Սէֆէրեան ընտ. տասը ֆրանք:

Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ իր Ցօրելենական յանձնախումբին:

Տարաբախտ Արտաշէս Գմբէթեանի յիշատակին նուիրուած երեկոյթ մը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 18ին, Ուրբաթ:

Հասոյթը ամբողջովին պիտի յատկացուի իր չիրիմին կառուցման:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18-Ը

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի: 23 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Օհանջանեան ակումբին մէջ:

Խնջոյք, առատ կերուխում մատչելի գիներով:

Կը խօսի ընկեր ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐՁԷ:

Մուտքը ազատ է

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Ընկերահամակրական խնջոյք Փետր. 18ի տարեդարձին առթիւ, Կիրակի, 23 Մարտ, կէսօրէ ետք ժամը 3·30ին, Սէն Լուի Րիւ Ժէի *սրահին մէջ,: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի: Ճոխ պիւֆէ եւ գեղարուեստական բաժին:*

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՐՊՈՆԻԷՐԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Տէսինի «Դրօ» խումբին:

Շաբաթ, 29 Մարտ, ժըլամ 21էն մինչեւ լոյս:

Նուագախումբ՝ ՃԷՔԻ ՄԱՅՐԸՆ

Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի Տէսինի Հայկական Տան նորոգութեան ֆոնտին:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ապրիլեան Եղեռնի,

24 Ապրիլ, 1915ի 54րդ տարեդարձը

Հովանաւորութեամբ Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանի գործակցութեամբ Գաղութիս կազմակերպութեանց տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, 13 Ապրիլ, ժամը 10ին, Թէաթրը Տիւ Ժիմնազին *մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:*

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իզմիրի եւ շրջանների Հայր. Միութեան կողմէ Սանթրոյի մեծ սրահներուն մէջ, *8 Րիւ Ժան Կուժօն Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16–23:*

Նախագահութեամբ

Պ. ՍԵՐԺՕ ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆԻ

Նուագ. Մ. ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆԻ ծանօթ խումբը:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՍՕՍԻ պարախումբը ղեկավարութեամբ ՏԻԿ. Յ. ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆԻ: Կ'երգէ ու կը նուագէ Պ. Բիւզանդ Ֆընտըքեան:

Ընտիր պիւֆէ և հաճելի անակնկալներ:

Մուտք 10 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ. — Սեղանները սահմանափակ ըլլալով այժմէն ապահովելու համար հեռաձայնել Տիկիններ Նալպանեանին 770–39–35 *Թորոսեանին* 473–53–71:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ. — Հ. Յ. Դ. «Ռուբէն» Ուս. խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ Մարտ 21ին, երեկոյեան ժամը ութին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԼԻՈՆ. — Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը20·30-ին, նոր հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հ. Յ. Դ. ներկայացուցչական ժողովը, այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, Ահարոնեան ակումբի մէջ:

ՓԱՐԻԶ. — Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» խումբի ժողովը Մարտ 21ին, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. — Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէին ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Շաբաթ, ժամը 20·30-ին, դպրոցին սրահը: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՎԻԷՆ. — Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20ին Օհանջանեան Ակումբը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան կողմէ ի նպաստ Օգնութեան կայանին

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16էն 23

Գեղատեսիլ վայրի մը մէջ

CHALET DES ILES, BOIS DE BOULOGNE
Métro Porte Dauphine

Շեհերազատի նուագախումբը իր բոլոր սոլիստներով:
Օր. Խատկոֆ (*ցիկան սպրուհի*), Միւսիա (*երգչուհի*)
Հայկական պար Օր. Սթելլա Պագըրճեան եւ Ժան-Ժագ Օսմանեան:
Երգ՝ Պ. Պետիկեան

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով 929–91–94
Նուահանդիսը Օթէններ *կ'առաջնորդէն հանդիսականները:*

Հայկական երգ ու պար, ճոխ եւ առատ պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին Կապ. Խաչի ընկերուհիներուն մօտ, ու նաեւ ընկերուհի Բալուեանի, 43 Րիւ Ռիշէ:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԷՍ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կոմիտաս Երգչախումբի 7րդ տարեդարձի առթիւ բացառիկ հանդէս
Կիրակի, Մարտ 23, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295 Րիւ Պուալօ:

Հովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Նախագահութեամբ՝ ՀԱՅՐ ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎԱՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի
Երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ թատերական ներկայացում
Պիտի բեմադրուի Մոլիէրի ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ

Հանդէսէն ետք ընտանեկան խնջոյք Ճոխ պիւֆէ: Մուտքը ազատ է

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ
ԱՌ Ի ՅԱՐԳԱՆՍ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՓԱԼԷ ՏԷ ՍՓՈՌԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, 12 Ապրիլ 1969 ժամը ճիշդ 20·45ին
Կազմակերպութեամբ ու երգեցողութեամբ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Կը նախագահէ՝

MAIRE D'ALFORTVILLE et CONSEILLER GENERAL DU VAL DE MARNE

JOSEPH FRANCESCHI

Որ պիտի խօսի «Հայ մեծ երաժշտագէտ»ին մասին

Կը մասնակցին գաղութիս լաւագոյն երգիչ-երգչուհիներէն, Օրիորդներ Շաք Պէնկեան (*սոփրանօ*), Լուիզա Նալճեան, (*սոփրանօ*), Սոնիա Նիկողոսեան (*Մեցցօ*) Պ. Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան (*թենոր*), Ռընէ Մարթայեան (*թենոր*), Մարիօ Հանըթիս (*պաս*):

Տոմսերը ունենալու համար դիմել, Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, *երգչախումբի անդամներուն, եւ Ալֆորվիլի մէջ քաղաքապետարանը, Պ. Արման Նըշանեանի գրասենեակը:*

Գիներ. — 15 ֆր. եւ 10 ֆր.: Երիտասարդական բոլոր կազմակերպութեանց անդամներուն համար միայն բացառիկ գին 5 ֆրանք:

Երթ ու դարձը ապահովող ձրի քառեր *Քաղաքապետարանի հրապարակէն ժամը ճիշդ 20·15ին* ISSY-LES-MOULINEAUX (Hôtel de Ville)

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. — Քաղաքապետարանէ, եւ Փլաս Քարնոյէն ժամը ճիշդ 20·30ին:

ՃԱՇ

*Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութիւնը կազմակերպած է ճաշ մը, Մարտ 23-ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 17ին Քլա-*մառի Փըթի Տրափօ *սրահը: Մասնաւոր ինքնաշարժի* փառքինք:

Նախագահութեամբ Ն. ՀԱՅԹԱՅԵԱՆԻ
Խօսնակ ՇՄԱՒՈՆ ՊԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, անակընկալներ, *իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն* Պետրոս Պետիկեան (*երգ*), Մկրտիչ Ֆիրմանեան (*սազ*), *նաեւ կը նուագեն* Միհրեան Շիրվանեան (*ութ*), Շըմաւոն Պալեան (*ջութակ*):

Սեբաստիոյ հին պարերը:

Մասնաւոր խնամքով պատրաստուած համեղ խորտիկներ:

Մուտքը ազատ է — Ճաշագին 12 ֆր.

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ
ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Աղքատ. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը՝ տեղի կ'ունենայ, Հինգշաբթի Մարտ 27ին, երեկոյեան ժամը 20·30ին, 77 Րիւ Լաֆայէթ:

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ: Արգելք ունեցողները, ընտրութեանց կրնան մասնակցիլ գրաւոր զրկելով իրենց քուէները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայր. Միութեան Փարիզի շրջանի ընդհ. անդամական ժողովը Մարտ 30ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 15ին Մշակոյթի Տան Շ. Միսաքեան *սրահը: Կը խնդրուի հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին թէյասեղանը Մարտ 30ին, Կիրակի ժամը 16-ին: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

×

Նոր Սերունդի պարահանդէսը Ամպասատէօրի մէջ, Մայիս 4ին ժամը 17էն 24...

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Հայր. Միութեանս կեդր. վարչութիւնը կը պատրաստուի տօնելու Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը նուիրուած Արամ Մանուկեանի, Վանի Արամին*, մահուան յիսնամեակին, Ապրիլ 27ին, Օթէլ Սպլանտիտ սրահներուն մէջ: Մանրամասնութիւնները յետագային:*

×

Ապրիլ 27ին Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան ձեռնարկը:

ՅԱՌԱՋ
Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 22 ՄԱՐՏ
SAMEDI 22 MARS
1969
Le Numéro 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11469
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
45e ANNÉE — No 11.469

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԿԸ ՎԵՐԱՐԾԱՐԾՈՒԻ

1966 Յունիսին Պաղտատի մէջ համաձայնագիր մըն էր ստորագրուած Իրաքի վարչապետ Պէզզազի եւ Քիւրտիստանի ապստամբ ուժերու ղեկավար Մոլլա Մուսթաֆա Պարզանիի ներկայացուցիչներուն միջեւ :

Այդ համաձայնագրով որոշ զոհացում կը ստանային հիւսիսային Իրաքի Քիւրտերը եւ զինադուլ կը կնքուէր : Կռիւները կը դադրէին եւ որոշ չափով բնականոն կեանքը կը վերահաստատուէր քրտաբնակ շրջաններուն մէջ :

Հինգ տարուան զինուորական գործողութիւնները մեծ վնաս պատճառած էին ապստամբներուն : Բազմաթիւ գիւղեր քանդուած էին իրաքեան օդանաւերու ռումբերով : Պատերազմական վիճակը տարիներով թոյլ չէր տուած գիւղացիներուն, որ իրենց հողերուն վրայ վարուցանք կատարեն : Հազարաւոր Քիւրտեր լեռնային անառիկ շրջաններ ապաստաներ էին ռմբակոծումներէն խուսափելու համար :

Շուրջ երեք տարուան խաղաղութիւնը առիթ ընծայած էր ապստամբներուն մասամբ դարմանելու բացուած վէրքերը :

Սակայն Պարզանի, իր սպայակոյտն ու հաւատարիմ զինուորները կը հսկէին սահմաններուն վրայ, պաշտպանողական նպատակներով : Վար չէին դրած զէնքերը :

Պաղտատի կառավարութիւնն ալ հանգիստ ձգեր էր զիրենք : Դադրած էին օդային ռմբակոծումները :

Միւս կողմէ քիւրտ դեմոկրատ կուսակցութիւնը զինաթափ չէր եղած ու արտասահմանի մէջ կը շարունակէր իր քարոզչական աշխատանքները : Պարզանիի ներկայացուցիչը՝ Իսմիր Քեամուրան Պէտըրխան՝ պարբերական այցելութիւններ տալով Ամերիկա, երբեմն ալ խօսելով ֆրանսական ձայնասփիւռէն եւ զեկոյցներ հրատարակելով մամուլին մէջ՝ վառ կը պահէր քրտական հարցը՝ արեւմուտքի հանրային կարծիքին առջեւ :

Ու մինչ կը կարծուէր թէ վերջնապէս խաղաղած էր քրտական ճակատը, Տէյլի Թէլէկրաֆ կը գրէ թէ ամիս մը առաջ, օգտուելով նպաստաւոր եղանակէն, իրաքեան բանակը գարնանային ընդհանուր յարձակողականի մը ձեռնարկեր է Պարզանիի դիրքերուն դէմ, շարժման մէջ դնելով վաթսուն հազար զինուոր : Օդանաւերն ալ ամէն օր նափալմով կրակ տեղացեր են քրտական գիւղերուն ու քաղաքներուն վրայ :

Անգլիական թերթին թղթակիցը իր տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Իրանի սահմանակից Քալա - Տիզա գիւղէն, ուր, հանդիպում մը ունեցեր է Մուսթաֆա Պարզանիի հետ :

Ըստ թղթակցին, քրտական ապստամբութեան վարիչը կը սպառնայ Քիւրտիստանը անկախ պետութիւն հռչակել, եթէ Պաղտատի կառավարութիւնը յամառի ինքնավարութիւն չշնորհել Քիւրտերուն « Խելքի մօտ » սահմաններու մէջ : Պարզանի կը պահանջէ՝

Ա) Քրտաբնակ շրջաններուն տալ վարչական ինքնավարութիւն եւ քրտերէնը ճանչնալ իբրեւ պաշտօնական լեզու այնտեղ :

Բ) Կառավարական զօրքերը քաշել Քիւրտիստանէն եւ զինաթափ ընել իրաքեան բանակի վարձկան քիւրտ զինուորները :

Գ) Աղատ արձակել քիւրտ քաղաքական բանտարկեալները եւ երկրին քարիւղի հասոյթներէն մաս մը յատկացնել քրտական նահանգներու բարգաւաճման :

Դ) Նկատելով, որ Իրաքի ութ միլիոն բնակչութեան երկու միլիոնը քիւրտ է, կառավարութեան մէջ համեմատական չափով տեղ տալ Քիւրտերուն :

Ե) Մամուլի եւ քաղաքական կուսակցութեանց ազատութիւն : Հաւասարութիւն՝ կրթական գետնի վրայ :

Զօր. Պարզանի Տէյլի Թէլէկրաֆի թղթակցին յայտներ է, որ Մարտ մէկին Քէրքիւքի նաւթային զտարաններուն վրայ կատարուած յարձակումը իր մարդոց գործն էր :

Լը Մոնտ (18 Մարտ) կը հաղորդէ, որ քրտական ինքնավարութեան բանակատեղիէն Փարիզ հասած լուրերու համաձայն, այս տարուան Յունուարին եւ Փետրուարին Պարզանիի զինուորներուն հետ բախումներու ընթացքին իրաքեան բանակը կորսնցուցեր է շուրջ հարիւր յիսուն հոգի : Քիւրտերու կորուստն է եղած 7 սպանեալ եւ 14 վիրաւոր : Օդանաւերու ռմբակոծումներէն նոյն ամիսներուն սպաննուած են եօթանասուներեք հոգի, որոնց տասնեւինը երախայ եւ քըսանեւչորսը կին :

Երեքշաբթի առաւօտ ֆրանսական ձայնասփիւռը իր կարգին հաստատեց կռիւներու վերսկսումը հիւսիսային Իրաքի մէջ :

Այսպէս ուրեմն քրտական հարցը կուգայ աւելի բարդացնելու Միջին Արեւելքի խռովայոյզ կացութիւնը : Կը թուի թէ Իրաք կ'ուզէ ապահովել իր թիկունքը, իր զինուորական ուժերը առաւելագոյն չափով օգտագործելու համար Իսրայէլի դէմ :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՁԻՐԱՐ ԿԸ ԾԵԾԵՆ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն (Մարտ 18)·

Քաղաքիս համալսարանին մէջ ցաւալի դէպքեր պատահեցան եւ բուռն կռիւ մը մղուեցաւ ձախակողմեան եւ ազգայնական ուսանողութեանց միջեւ : Այս անգամ ատրճանակներ պայթեցան եւ ձախակողմեան երիտասարդները կրակ բացին իրենց հակառակորդներուն վրայ :

Համալսարանը կռուադաշտի մը վերածուեցաւ նորէն, ձախակողմեան ուսանողները առաւեան կանուխ ժամերուն հաւաքուեցան հաստատութեան կեդրոնական շէնքին մէջ, դռները փակեցին եւ ոչ ոք ներս մտցուցին, յայտարարելով որ գրաւած են համալսարանը : Զինուած էին քարերով, բիրերով եւ այլ զէնքերով : Պահ մը վերջ աջակողմեան ուսանողները միջամտեցին եւ պահանջեցին որ դռները բացուին եւ ամէն ոք ներս մտնէ : Վերատեսուչ Էքրէմ Շէրիֆ Էկէլի, որ այդ պահուն Իրաւաբանական Փաքիւլթէի տեսուչ Փրոֆ. Թունայայի սենեակն էր, ձախակողմեան ուսանողներուն ազդարարեց որ բանան դռները : Անոնք ալ պատասխանեցին թէ արտաքին ուժեր պիտի գան բռնագրաւել համալսարանը, հետեւաբար չեն կրնար բանալ :

Փրոֆ. Էկէլի կեդրոնական շէնքէն ելաւ եւ այս անգամ համալսարանի պարտէզին մէջ դէմ առ դէմ եկաւ «ազգայնական» ուսանողներու հետ, որոնք նոյնպէս բիրերով զինուած էին եւ կը պահանջէին որ դռները բացուին եւ ամէն ոք իր դասին մտնէ : Փրոֆ. Թունայա եւս դուրս ելաւ եւ ազգայնական երիտասարդները հայհոյանքներով եւ եուհաներով դիմաւորեցին զինքը : Ոմանք նոյնիսկ Փրոֆ.ին վրայ յարձակիլ ուզեցին, այս տեսարանին առջեւ Թունայա եւ Էկէլի արագօրէն մտան վերատեսչութեան շէնքը եւ ժողովի նստան միւս դասախօսներուն հետ :

Պահ մը ետք զէնքի ձայներ լսուեցան պարտէզէն, շէնքը փակող համալսարականները Մոլոթոֆեան ռումբեր եւ այլ պայթուցիկներ նետեցին պարտէզը հաւաքուած ազգայնական ուսանողներուն վրայ, որոնք քաշեցին իրենց ատրճանակները եւ կրակեցին միւսներուն վրայ, ձախակողմեաններն ալ նոյն ձեւով փոխադարձեցին եւ իրենց ատրճանակներն ու հրացանները պարպեցին ազգայնականներուն վրայ :

Համալսարանի պարտէզը պատերազմական դաշտի մը տեսարանը պարզեց, հրացանաձգութիւնները հինգ-տասը վայրկեան տեւեցին, յետոյ դադրեցան եւ խորլռութիւն տիրեց : Համալսարանի վարիչները երկու կողմերէն մէկ մէկ պատուիրակ գտան եւ առաջարկեցին որ կրակը դադրեցնեն եւ համաձայնութեան մը յանգին : Այն ատեն աջակողմեաններէն եւ ձախակողմեաններէն երկու պատուիրակ, Պօզքուրթ Նուհօղլու եւ Ըսֆուք Շէհրի, պարտէզին մէկ անկիւնը քաշուեցան եւ քանի վայրկեան տեսակցեցան : Յետոյ յայտարարեցին թէ համաձայնութեան յանգած են եւ կռիւները պիտի դադրին :

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐՍԿՍԻՆ

Հակառակ այս երաշխիքին, բախումները վերսկսան կէսօրէ ետք, դարձեալ բիրերով, քարերով, ատրճանակներով եւ Մոլոթոֆեան պայթուցիկներով : Ձախակողմեան ուսանողները ամէն վայրկեան կը պոռային. — Կեցցէ՛ համայնավար Թուրքիան : Աջակողմեաններն ալ ապարէզ կը կարդային միւսներուն եւ կը պոռային .— Ամէնուդ հաշիւը պիտի մաքրենք : Դուրս ելէք, որպէսզի ձեր խերը անիծենք :

Պահ մը ետք ներսէն եւ դուրսէն հրացանաձգութիւնները վերսկսան, արձակուած գնդակներէն տասը տարու տըղայ մը եւ երկու ուսանողներ վիրաւորուեցան : Ժամերը կը յառաջանային այս անձկալից մթնոլորտին մէջ, մերթ հրացանաձգութիւններ կը լսուէին եւ դուրսը սպասող բազմութիւնը կը շարունակէր ապարէզ կարդալ ներսը փակուած ձախակողմեաններուն : Ատեն ատեն Մոլոթոֆեան ռումբի մը կամ ատրճանակի մը պայթիւնը կը լսուէր, եւ կիրքերը հանդարտած չէին որեւէ կերպով : Այն ատեն տնտեսական Փաքիւլթէի տեսուչ Փրոֆ. Ապտուլլահ Թիւրքօղլու միջամտեց, նախ տեսակցեցաւ ազգայնական երիտասարդներուն հետ, եւ առաջարկեց որ հեռանան պարտէզէն : Երիտասարդները ընդունեցին, եւ չորսական խումբերու բաժնըւած, մաս առ մաս հեռացան պարտէզէն, «կեցցէ՛ ազգայնական Թիւրքիա» պոռալով :

Ձախակողմեան ուսանողները յամառեցան շէնքին մէջ մնալ, մինչ «չէզոք ուսանողներուն» խումբ մը կը հաւաքուի հետզհետէ Աթաթիւրքի Յուշարձանին առջեւ, եւ կը բողոքէր երկու կողմերուն դէմ, պահանջելով որ դասախօսութիւնները ըսկսին :

Վերատեսուչ Էկէլի նոր խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ իր պաշտօնակիցներուն հետ, եւ ապա անգամ մը եւս յորդորեց ուսանողները : Վերատեսչութիւնը առայժմ պէտք չէ տեսած համալսարանը փակել կամ ոստիկան կանչել :

Իրիկուան դէմ, ժամը 16էն սկսեալ, կռուարար ուսանողները հետզհետէ ցըրուեցան, իրարու ապարէզ կարդալով միշտ : Վիրաւորուած տղեկը, Ծավիտ Պագըր, որ ծնօտէն վիրաւորուած էր, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ եւ գործողութեան ենթարկուեցաւ : Իպրահիմ Էրելմագ եւ Ճէմալ Սայկընէր անուն ուսանողներն ալ լըջրօէն վիրաւորուած էին քարերու եւ բիրերու հարուածներուն տակ : Արձակուած քարերէն շէնքին դուռը եւ պատուհանները քանդուեցան :

ԿԱՐՄԻՐ ԴՐՕՇԱԿՆԵՐ ԲԱԺՆԵՑԻՆ

Այսօրուան « Սապահ » եւ « Փուլիտ» կը գրեն. — Ձախակողմեանները այլեւս արձակ - համարձակ կը գործեն, բնաւ մը չեն վախնար : Նախապէս «Կարմիր դրօշ» պարզած էին Պէյազիտի աշտարակին վերեւ, հիմա աւելի քաջալերուեցան եւ Պոլսոյ մէջ զանազան միջոցներով համայնավարական դրօշակներ բաժնեցին, մուրճ - մանգաղի պատկերներով : Ջնջած են թրքական դրօշին մահիկն ու աստղը, եւ անոր վրայ գծած են մուրճ - մանգաղն ու անիւը : Ձախերը ստորերկրեայ կազմակերպութիւն մը հիմնած են այս կերպով եւ իրենց գաղտնի մէկ տպարանին մէջ պատրաստած են այդ դըրօշները :

Երբ կարմիր դրօշ պարզողները անպատիժ կը մնան, եւ արտասահմանի համայնավար ժողովներուն մասնակցողները հետապնդումի չեն ենթարկուիր, արդիւնքը այս կ'ըլլայ անհաւասիկ :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔ

ՏԱՅԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պաշտպանութեան նախարար՝ Մոշէ Տայեան ճառ մը արտասանած է Հայֆայի համալսարանին ուսանողներուն առջեւ եւ չեշտած մանաւանդ.— « Եգիպտոս մեր գլխաւոր թշնամին է, Խորհ. Միութենէն ստացած օգնութեան պատճառաւ» : Տայեան ըսած է նաեւ թէ Իսրայէլ պիտի մերժէ որեւէ լուծում Միջին - Արեւելքի կացութեամբ, որ պարտադրուած ըլլայ չորս մեծերուն կողմէ, «մեզի համար չկռուեցան եւ իրենց չենք դիմած որպէսզի մեզի համար կարգադրութիւն ընեն : Իսրայէլի քաղաքականութիւնը պէտք է հիմնուած մնայ երկու գլխաւոր կէտերու վրայ. — Նոր ապահով սահմանագլուխներ եւ խաղաղութեան իրական եւ բնական համաձայնութիւն մը Արաբներուն հետ : Ներկայիս Իսրայէլ կէս - պատերազմական վիճակի մէջ է : Բայց հակառակ սահմանային միջադէպերու, ահաբեկչական յարձակումներու եւ զէնքերու վրայ եղած արգելքին, Իսրայէլի համար կացութիւնը աւելի ապահով է ներկայիս քան ինչ որ էր վեց օրուան պատերազմին վերջաւորութեան : Զինադուլի ամէնէն բարդ սահմանը մեզի համար Սուէզի Ջրանցքն է » :

Ինչ կը վերաբերի հրէական համայնքներու տեղաւորման Այսրյորդանանի մէջ, Մոշէ Տայեան կ'ըսէ թէ նման համայնքներ պիտի հաստատուին, միայն հոն ուր որոշած են մնալ :

Միւս կողմէ Իսրայէլեան մամուլը կը գրէր արդէն թէ կառավարութիւնը որոշած է մերժել խաղաղութեան ամերիկեան ծրագիրը, որ կը մեղադրուի երեք պատճառներով : Ա) Կ'ուզէ կողմերու ստորագրելիք խաղաղութեան դաշինքը փոխարինել խաղաղութեան կարգադրութեամբ մը, երաշխաւորուած Ապահովութեան խորհուրդին եւ չորս մեծերուն կողմէ : Բ) Պահանջել որ Յորդանան «քաղաքային եւ տնտեսական կանոնագիր» մը ունենայ մինչ Իսրայէլ կ'ուզէ միայն «կրօնական» կանոնագիր մը շնորհել : Գ) Արաբ գաղթականներուն իրաւունք տալ ընտրելու հատուցման մը կամ Իսրայէլ վերադառնալու կարելիութեանց միջեւ, ինչպէս կը նախատեսէ ՄԱԿի 1949ի բանաձեւը :

× Դամասկոսի մէջ բացուած է սուրիական Պաաս կուսակցութեան արտակարգ համագումարը : Նիստերու նախագահելու համար, պատգամաւորները Աթասին ընտրեցին :

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

ԱՐԱՔՍԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Իր կարգադրութեամբ է, որ Սորպոնի վարչութիւնը տարիներէ ի վեր Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիային կը ղրկէ ֆրանսական բոլոր համալսարաններուն ներկայացուած աւարտական ճառերը (թէզ):

Ողբացեալը դասախօսած է գրադարանապետ պատրաստելու սահմանուած մասնագիտական բարձրագոյն վարժարանին մէջ: Ու իբրեւ յաւելուածական աշխատանք, ֆրանսական դրութեան ընտելացուցած է աշխարհի զանազան երկիրներէն այդ նպատակով Փարիզ եկող մատենադարանապետները:

Աշխատակցած է ֆրանսերէն մասնագիտական հրատարակութեանց, ինչպիսին է Աննալ տը լ'Իւնիվէրսիթէ տը Փարի պարբերաթերթը:

1948 – 1957 հրատարակած է գիտական թէզերու Մատենագիտութիւնը, մեթոտով եւ խղճամիտ մանրամասնութեամբ: Նոյն ոգիով լոյս ընծայած է 1964ին իր վերջին հեղինակութիւնը, Բնական Գիտութեանց թէզերու գրացուցակ: Այս վերջինէն բազմաթիւ օրինակներ պահանջուած են աշխարհի բոլոր համալսարաններէն, իբրեւ օգտակար աշխատասիրութիւն մը:

Հիմնական փոփոխութեան ենթարկած է Սորպոնի Գրացուցակներու պատրաստութեան եղանակը, գիտական նորագոյն դրութեամբ, արժանանալով փրոֆէսօրներու անվերապահ գնահատանքին:

Իբրեւ մատենադարանապետ, իր աշխատանքին մաս կը կազմէին՝

Ա) Պատրաստութիւնը ընդհանուր գրացուցակի: Բ) Թէզերու միջազգային փոխանակութիւն համալսարաններու միջեւ: Գ) Բարեփոխում գրացուցակի:

Աւելի քան երեք տասնեակ տարիներ նուիրուած է այս աշխատանքներուն, կատարեալ ձեռնհասութեամբ եւ մանրակրկիտ բծախնդրութեամբ, մինչեւ 1964, երբ հանգստեան կոչուեցաւ տարիքի բերումով:

Սորպոնի վերատեսուչը առաջարկեր էր, որ Արաքսին մնայ համալսարանին մէջ, իբրեւ չարժիչ ուժը Մատենադարանին, սակայն ինք նախընտրեց քաշուիլ Զուիցերիա, ո՛չ միայն հանգստանալու Լեմանի ափերուն վրայ, այլ նաեւ աւարտելու իր կիսատ թողած թէզը: Ժընեւի մէջ իր պարապոյ ժամերուն կը դրաղէր տեղւոյն համալսարանական ոստանի ուսանողութեան աւարտական ճառերու որբագրութեամբ:

Ֆրանսայի Ազգային Կրթութեան նախարարութիւնը, որ զանազան շքանշաններով պատուած էր զինքը, իբրեւ վարձատրութիւն գրական ու գիտական մարզերու մէջ իր մատուցած ծառայութեանց, 1967ին իրեն շնորհեց Շըվալիէ տը լ'Օրտրը Նասիոնալ տիւ Մէրիթ պատուանշանը, կնքահայրութեամբ Փարիզի համալսարանի վերատեսուչ Ժան Ռոշի:

Հայաստանի կառավարութեան հրաւէրով, 1961ին Արաքսի, իր քրոջ Հայկանուշի հետ այցելեց հայրենիք: Այս առթիւ Երեւանի Համալսարանի գրականութեան ճիւղի ուսանողներուն դասախօսութիւն տուաւ լոյս-քաղաքի աշխարհահռչակ կրթական տաճար Սորպոնի մասին, հիմնադրութենէն մինչեւ մեր օրերը: Հայ ուսանողները մեծ հետաքրքրութեամբ լսած էին զինքը: Համալսարանի տեսուչըն ու դասախօսները, որոնք ներկայ եղած են դասախօսութեան, ջերմօրէն շնորհաւորած էին զինքը:

Յառաջիկ սկզբնական տարիներուն, մինչեւ որոշ ատեն մը, կանոնաւորաբար աշխատակցած է Թերթին ֆրանսական եւ միջազգային գրականութեան մասին ուսումնասիրական յօդուածներով եւ թարգմանութիւններով:

Մարտ ութին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ յուղարկաւորութիւնը հայ եւ ֆրանսացի բարեկամներու ներկայութեան:

Ուշագրաւ էր Սորպոնի Գրադարանի Մատենադարանապետ Ժերմէն Քոլմէթի դամբանականը՝ յանուն ողբացեալի վաղեմի պաշտօնակիցներուն: Դամբանախօսը բազմաթիւ յատկութիւններու շարքին մասնաւորապէս շեշտը դրաւ Արաքսիի անկեղծութեան, անշեղ ուղղամտութեան, բարութեան եւ անշահախնդիր վեհանձնութեան վրայ: Ըսաւ թէ ամբողջովին նուիրուած էր Մատենադարանին: Եւ իր պաշտօնակիցներուն հետ կապուած էր սերտ համերաշխութեամբ: Քանի քանի դրապահներ օգտուած են իր դասերէն: Յիշեց նաեւ, որ տարիներով իր քրոջ Հայկանուշի հետ նուիրուած էր «Ժողովուրդները կ'երգեն» գեղարուեստական հանդէսի տարեկան կազմակերպութեան, յօգուտ համալսարանական աղքիկներու: Հանգստեան կոչուելէ ետք նուիրուած էր պատրաստելու բառարան մը՝ կամուրջ մը ձգելու համար իր ֆիզիքական հայրենիքին՝ Հայաստանի եւ Ֆրանսայի միջեւ, զոր իր երկրորդ հայրենիքն էր ըրած՝ նախ քան քաղաքացի դառնալը: Վերջացնելով, մատենադարանապետը ըսաւ թէ անմոռանալի պիտի մնայ իր յիշատակը:

Արաքսի Թորոսեան Փարիզ եկած էր իր ուսումը աւարտելէ ետք հայրենիք երթալով ծառայելու ազգին, որուն կը պատկանէր:

Քաղաքական պայմանները թոյլ չտուին, որ ինք, ինչպէս իր սերունդին պատկանող բազմաթիւ հայ ուսանողներ եւ ուսանողուհիներ, իրագործէին իրենց հայրենասիրական ծրագիրը: Անոնք մնացին Ֆրանսա կամ ցրուեցան զանազան օտար երկիրներ, իրենց տաղանդը ի սպաս դնելով հիւրընկալ երկիրներու մշակոյթին զարգացման: Առանց մոռնալու իրենց ազգը:

Հայու ճակատագիր:

Արաքսի Թորոսեանի մահով պարապ մը եւս կը գոյանայ հայ մտաւորականութեան նօսրացած շարքերուն մէջ:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ԽԻԿԱՐԻ ԶՐՈՅՑԸ

Գիրքեր, պատմութիւններ կան, որ կարծես դարերու հետ կ'ընթանան, երբեք չեն յոգնիր, ժգունիր: Այդպիսիներէն է Խիկարի նշանաւոր զրոյցը՝ Արեւելքի հին գործերէն մէկը, որ անցնելով աւելի քան 2500 տարիներու ճամբայ մը, տակաւին պահած է իր հմայքը, թարմութիւնը, գեղեցիկ խօսքին ուժը:

Արժէքաւոր բոլոր գործերու նման Խիկարի զրոյցը եւս ունեցած է իր յաւերժահոլով վերապրումները Արեւելքի քաղաքակիրթ ազգերուն մէջ: Ծանօթ են անոր բնագիրները արամէական, ասորական, արաբական, սլաւոնական, եթովպական, ինչպէս նաեւ ուրիշ լեզուներով: Խիկարը հինէն ի վեր, տանտիրոջ իրաւունքով, մուտք գործած է նաեւ մեր ազգային մատենագրութեան մէջ: Այն աստիճան, որ շատեր մինչեւ այսօր կը կարծեն, թէ Խիկար Իմաստունը հայ առակախօս մըն է:

Միջազգային բանասիրութեան մէջ Խիկարի ուսումնասիրութեամբ զբաղած են բազմաթիւ անուանի մասնագէտներ՝ Ասեմանի, Հոֆման, Նէօլթեքէ, Ֆրանսուանօ, Հարրիս, Կոնիբէր, Ֆեթթէր, Դուրնովօ, Գրիգորեւ եւ ուրիշներ: Զբաղած են, որովհետեւ այդ հազուագիւտ գործը կապ ունի համաշխարհային երեք մեծ արժէքներու՝ Աստուածաշունչի, Եզովպոսի եւ Հազար ու մէկ գիշերներու հետ:

Ձեռքի տակ չունենալով տարբեր խմբագրութիւններու վստահելի հին աղբիւրներ, բանասէրները հնարաւորութիւն չեն ունեցած լուծելու Խիկարին հետ կապուած բազմաթիւ հարցեր (ծագումը, նկարագիրը եւայլն):

Հայ իրականութեան մէջ Խիկարի մասին առաջին լուրջ ուսումնասիրութիւնը գրած է մեր ազգային բանասիրութեան մեծ երախտաւորը՝ Հ. Յակոբոս Տաշեան, որ նոյնպէս շատ հարցեր ձգած է առկախ, բանասէրներու յաջորդ սերունդներուն «առաջին գործքը» համարելով «այդպիսի բնագիր մը գտնելը»:

Եւ այդպիսի բնագիր մը գտնուեցաւ:

Վերջերս հանրութեան ներկայացուեցաւ Խիկարի հայկական խմբագրութիւնը (6 տարբերակ), իր ամբողջական ձեռագրական պատկերով (*): Գիտահամեմատական, քննական այս հրատարակութեան մէջ ներկայացուած է նիւթին ընդհանուր գրականութեան քննական տեսութիւնը: Գործնականին մէջ ասիկա շատ մեծ աշխատանք է, որ ընթացած է քանի մը լեզուներով ստեղծուած գրականութեան եւ մօտ հարիւր հայկական ձեռագիրներու եւ տպագրուած աղբիւրներու գիտական մանրազնին հետազօտութեան ճամբով:

Աշխատասիրողը՝ Արտաշէս Մարտիրոսեան, կը ներկայացնէ Խիկարի պատումներ, որոնք կուգան ԺԱ. – ԺԲ. դարերէն եւ տարեկից են Բրիտանական Թանգարանին մէջ պահուած ասորական հազուագիւտ պատումներուն, ինչպէս նաեւ երկու ամբողջական բնագիրներ, որ ընդօրինակուած են ԺԴ. դարու առաջին կիսուն եւ երեք դարով հին են գիտութեան մինչեւ այժմ յայտնի միւս բոլոր աղբիւրներէն: Մենք նկատի չունինք Էլեֆանտինեան պապիրուսները, որոնք բոլորովին ուրիշ խմբագրութիւն ունին:

Այս աշխատութեան մէջ տասնեակ ձեռագիրներու եւ տպագրուած բնագիրներու համեմատական ուսումնասիրութեան ճամբով ի մի բերուած, ամբողջացուած են Խիկարի զրոյցին հայկական խմբագրութիւնը, որով հայագիտութիւնը, գիտնականին յոգնաջան նուիրումին շնորհիւ, առաջին անգամ ըլլալով կը ստանայ համաշխարհային գրական յուշարձանին լրիւ պատկերը հայ մատենագրութեան մէջ: Ֆրանսացի անուանի արեւելագէտ Տիւպօն Սոմեր ահա թէ ի՛նչ գրած է այս մասին. «Երջանիկ զգացի, իմանալով, որ դուք կը հրատարակէք Խիկարի զրոյցին հայերէն բնագիրը, որուն համար հիմ ծառայած են բազմաթիւ անտիպ ձեռագիրներ: Բովանդակ գիտական աշխարհը շնորհակալութիւն կը յայտնէ ձեզի այդ աշխատանքին համար»:

Այս ոգեւորութիւնը զարմանալի չէ: Հայ մատենագրութեան կողմէ աշխարհին կը հրամցուի բնագիր մը, որուն համարժէք սկզբնագիրը կորսուած է շատոնց:

Դարերու ընթացքին Խիկարը ազգայնացուած է բոլոր ժողովուրդներուն կողմէ: Մենք եւս ազգայնացուցած ենք, անոր մէջ մուծելով նոր, օտարամուտ շերտեր:

Հայկական տարբերակներէն զատ գիրքին մէջ զետեղուած են նաեւ Խիկարի զրոյցին հայատառ թրքերէն եւ հայատառ ղփչաղերէն խմբագրութիւնները:

ԷԴ. ՇԱՀԻՐԵԱՆ

(*) «Պատմութիւն եւ խրատք Խիկարայ իմաստնոյ», աշխատասիրութեամբ Ա. Մարտիրոսեանի, Երեւան, 1969:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Ոչ, այդպէս չըսիր, անուն մը տուիր, Զիւլէյհան անմեղ է ըսիր, ո՞վ է այդ Զիւլէյհան...

— Աղջիկը, թոթովեց Սաֆինազ գալֆա այլայլած:

— Ի՞նչպէս գիտես իր անունը, պոռաց Ապտիւլ Համիտ չեշտակի նայելով կնոջ աչքերուն մէջ:

Սաֆինազ գալֆա ահաբեկ, ետ ետ գնաց, առանց կարենալ խօսք մը արտասանելու: Իր գործած անհնելի սխալմունքը զգաց ու տեսաւ որ անել կացութեան մը մատնուած էր: Շփոթութիւնը այն աստիճան մեծ էր, որ խեղճ կինը արտասուել սկսաւ:

— Ի՞նչպէս գիտես իր անունը. ուրկէ՞ իմացար, կրկնեց Ապտիւլ Համիտ, իր ձայնը աւելի բարձրացնելով, խօսէ, պատասխան տուր անմիջապէս...

Սաֆինազ հանըմ աչքերը վերցուց, բռնաւորին նայեցաւ ու անոր դէմքին արտայայտութենէն ա՛լ աւելի սարսափեցաւ:

Եւ սակայն պէտք էր պատասխանել...

Յանկարծ ամբողջ ուժը հաւաքեց, ջանաց հանդարտիլ եւ նուաղած ձայնով մը մրմնջեց.

— Այդ անունն ալ ես տուի իրեն...

Բայց բացատրութիւնը թէեւ համոզիչ, սակայն շատ ուշ մնացած էր եւ Ապտիւլ Համիտ բնաւ չգոհացաւ անով:

— Սուտ կը խօսիս, գոչեց:

— Ես տուի այդ անունը իրեն, կրկնեց կինը յուսահատօրէն փարելով իր այս գիւտին:

Ապտիւլ Համիտ ձառքը իր լայն վերարկուին գրպանը խոթեց, ռեվոլվէր մը հանեց հոնկէ ու զայն ուղղելով գալֆային վրայ՝ պոռաց.

— Ճշմարտութիւնը խօսէ, եթէ ոչ հիմա քեզի կը սատկեցնեմ...

Կինը տեսաւ հրազէնի պողպատին շողիւնը եւ բովանդակ մարմնովը սարսռաց, աղաղակ մը արձակեց ու քայլ մը ետ գընաց, երկու ձեռքերը զարհուրանքով վեր բարձրացուցած:

— Խօսէ, գոռաց բռնաւորը իր զէնքը ճօճելով:

— Ինք ըսաւ, թոթովեց խեղճ կինը ճարահատ:

— Ո՞վ ինք, հարցուց Ապտիւլ Համիտ:

— Աղջիկը, ինք յայտնեց իր անունը...

— Բայց ի՞նչպէս, քանի որ խուլ-համր է ու խօսելու կարողութիւն չունի...

— Ոչ, Վեհափառ տէր, կը խօսի ու կը լսէ, միայն թէ այդպէս կեղծած է, որ զինքը խոստովանցնելու չստիպեն, ահա ճշմարտութիւնը. հիմա ըրէք ինչ որ կ'ուզէք ինծի, բայց խնայեցէք այդ աղջըկան:

— Ո՞վ էր այս աղջիկը:

— Հագը պէյի աղջիկն է, պատասխանեց Սաֆրազ հանըմ որ ա՛լ որոշած էր ամէն բան խոստովանիլ:

Ապտիւլ Համիտ ռեվոլվէրը գրպանը դրաւ: Հիմա բարկութիւնը անցած էր եւ անոր յաջորդած էր ներքին ուրախութիւն մը: Վերջապէս իր ձեռքին տակ ունէր մէկը որմէ պիտի կրնար տեղեկութիւններ քաղել:

— Գիտնալով հանդերձ որ այդ աղջիկը դիտմամբ համր կը ձեւանայ, ի՞նչպէս մինչեւ այսօր լռեցիր, ըսաւ գալֆային, ուրեմն դուն ալ անոր մեղսակից ես:

— Վեհափառ տէր, չհամարձակեցայ իրողութիւնը յայտնել, վախնալով որ աղջկան գլուխը փորձանք մը կուգայ. այդ աղջիկը իր գեղեցկութեամբ ու խելացիութեամբ այնքան հմայած է զիս, որ չեմ կրնար իմ ձեռքովս իրեն դժբախտութիւն բերել... այո, կը խոստովանիմ որ յանցաւոր գտնուած եմ ձեր Վեհափառութեան հանդէպ, բայց ուրիշ կերպ չէի կրնար վարուիլ... Հիմա պատրաստ եմ իմ յանցանքիս արժանաւոր պատիժը կրել, սակայն կրկին կը պաղատիմ ձեր Վեհափառութեան, որ մեղմօրէն վարուիք խեղճ աղջկան հետ...

— Այդ իմ գիտնալիք բանս է, պատասխանեց բռնաւորը չոր կերպով:

Յետոյ հրամայեց որ Սաֆինազ գալֆան արգելափակեն մինչեւ ցնոր տնօրինութիւն: Այս հրամանը տալէ ետքը, Ապտիւլ Համիտ ուղղակի գնաց կանանոցը եւ ըսաւ որ ցոյց տան իրեն այն խուցը ուր դեռատի աղջիկը բանտարկուած էր:

Երկու գալֆաներ բռնաւորը առաջնորդեցին դէպի Զուլէյհայի գտնուած խուցը: Դրան առջեւ երկու ներքինիներ պահակ կը սպասէին:

Գալֆաներէն մին, որուն քով կը գտնուէր դրան բանալին, մօտեցաւ եւ դուռը բանալով մէկ կողմ քաշուեցաւ, տեղ տալու համար իր Վեհափառ տիրոջ:

Բռնաւորը առաջ անցաւ տենդոտ շարժումով մը եւ խուցէն ներս մտաւ:

Յանկարծ բարկութեամբ խառն զարմացական ճիչ մը արձակեց:

Սենեակը պարապ էր...

Երկու գալֆաները եւ պահնորդ կեցող ներքինիները որոնք դրան առջեւ կեցած էին՝ առանց սենեակէն ներս մտնել համարձակելու, իրենց Վեհափառ տիրոջ աղաղակը լսելով քիչ մը յառաջացան:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 85)

ԵՐԵՔ ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆ ԿԻՆ

ՄԷԿ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի մանրէակենսաբանական հիմնարկութեան մէջ երեսուն տարիէ ի վեր կ՚աշխատին երեք գիտնական Հայուհիներ՝ Փառանձեմ Սարուխանեան, Ադնիւ Պետրոսեան, Ռոմելա Ղալաչեան: Հիմնարկութիւնը ունի հինգ բաժին, երեքին ղեկավարութիւնը յանձնուած է վերոյիշեալներուն: Աւելցնենք, որ այս հիմնարկութեան մէջ կ՚աշխատին 90 կիներ 150ի վրայ: Ասոնցմէ երեքը կենսաբանական գիտութիւններու դոկտոր են, 11ը՝ գիտութեան թեկնածուներ, եօթը աւագ եւ 42ը կրտսեր գիտաշխատողներ:

Հիմնարկութիւնը հիմնուած է 1943ին եւ 25 տարուան ընթացքին արդէն անուն հանած հաստատութիւն մը դարձած է: Հիմնարկութեան գլխաւոր աշխատանքներու կարգին են հողին մանրէակենսաբանական խնդիրներուն ուսումնասիրութիւնը, պարարտամիջոցներու յայտնաբերումը, աղի հողերու զտումը եւայլն: Ներկայիս փորձեր կը կատարուին թիթեռնածաղկաւոր բոյսերուն համար նոր պարարտամիջոցներ գտնելու համար: Գիտական այս աշխատանքը կը ղեկավարէ կենսաբանական գիտութիւններու դոկտոր Ադնիւ Պետրոսեանը:

Ծնած է Վան, 1903ին: Վեց տարեկան էր երբ կը կորսնցնէ իր հայրը: Առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներուն կը հեռանայ իր մօրը հետ աւեր դարձած ծննդավայրէն: Երեւանի մէջ կը կորսնցնէ իր մայրը: Որբանոց կը մտնէ: 1921ին կ՚ընդունուի Երեւանի համալսարանի գիւղատնտեսական ճիւղը: Սկիզբէն կը հետաքրքրուի մանրէաբանական հարցերով: Կատարած է շատ կարեւոր աշխատանք: Անոր վաստակին մաս կը կազմեն 48 գիտական եւ երեք գիտական-հանրամատչելի աշխատութիւններ:

Սեւանի մօտերը ծնած է Փառանձեմ Սարուխանեան: Անոր ծնողքները արդեօք կը մտածէի՞ն, որ լեռներու գիրկը ծնած իրենց զաւակը օր մը կրնար դառնալ Հայաստանի անուանի կին գիտնականներէն մէկը: Երեսուն տարիներէ ի վեր կ՚ուսումնասիրէ շաքարասնկերը եւ կաթի մանրէները:

Բոյսերու մանրէներու խթանիչներու բաժինը կը ղեկավարէ Ռ. Ղալաչեան: Այս բաժնին մէջ կ՚ուսումնասիրուին բոյսերու հիւանդութիւնները եւ կը պատրաստուին դեղեր՝ զանոնք բուժելու համար:

Հեղինակած է երեսուն գիտական աշխատութիւն:

Ս. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՈՒՐԱՐՏԱԿԱՆ ՋՐԱՆՑՔՆԵՐԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Դարեր շարունակ պահպանուած եւ մեզի հասած են բազմաթիւ սեպագիր արձանագրութիւններ, որոնք կը վկայեն Հայաստանի տարածքին վրայ աւելի քան 26 դար առաջ կառուցուած ջրանցքներու մասին:

Ուրարտացիներու կառուցած ոռոգելի ջրանցքներուն մեծ մասը կը գտնուի արդի Հայաստանի սահմաններէն դուրս՝ Վան եւ Ուրմիա լիճերուն մօտ:

Տուշպայի (Վան) հռչակաւոր ջրանցքները շինած Մենուա թագաւորին զաւակը՝ Արգիշտի Արաքսի ձախ ափին բարեբեր հողերը ոռոգելու համար կը ձեռնարկէ ջրանցքներու շինութեան: Սեպագիր արձանագրութիւնները կը վկայեն, որ ուրարտական պետութեան ժամանակաշրջանին Արարատի հայթաւայրին մէջ մարդիկ զբաղած են խաղողագործութեամբ եւ պտղաբուծութեամբ:

Սարտարապատի մօտերը յայտնաբերուած է սեպագիր արձանագրութիւն մը, որու համաձայն ջրանցք մը կառուցուած է այդ վայրին մէջ Արգիշտի Ա.ի օրով: Նոյն ձեւի արձանագրութիւններ գտնուած են Արմաւիրի մօտերը:

Ուրարտացիներու շինած խոշոր ջրանցք մը կը սկսէր Հրազդանէն (այն ատեն Իլդարուն): Անոր ջուրերով ոռոգուած են ներկայ Էջմիածինի եւ Զուարթնոցի, կամ, ինչպէս այն ժամանակ անուանուած էր, «Կուարլինեան հարթավայրերու»ն հողերը: Ջրանցքին շինարարութեան մասին տեղեկութիւն կուտայ Ռուսա Բ.ի (Արգիշտիին զաւակը) սեպագիր արձանագրութիւնը, որ գտնուած է Զուարթնոցի տաճարին պեղումներուն ժամանակ եւ այժմ կը գտնուի համանուն թանգարանին մէջ: Այդ նոյն ժամանակաշրջանին մէջ կառուցուած է նաեւ Էրեբունիի մօտ գտնուող Դալմայի ջրանցքը:

Ռուսա Բ.ի ջրանցքը, պատմական հաստատուած տուեալներով, այսօրուան Էջմիածինի ջրանցքն է, որ նորոգութեան ենթարկուեցաւ 1923ին եւ կը բանի մինչեւ այսօր: Անոր երկարութիւնը 22 քիլոմեթր է, որուն վեց հարիւր մեթրը կ՚անցնի ժայռերու մէջ փորուած փապուղիներով եւ ծածկուած սրահով: Կ՚ոռոգէ 1500 հեկտար տարածութիւն:

Այդ շրջանին կառուցուած է նաեւ Աշտարակի ջրանցքը: Արագած եւ Աժդահան լեռներու լանջերուն վրայ յայտնաբերուած են քանի մը հին ջրանցքներ, որոնք ծագում առած են լեռներու գագաթներէն: Այս ձեւով օգտագործուած է նաեւ ձիւնը:

Ս. ԿԱՐՈՅԵԱՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Մասնաւոր հանդիսութեան մը ընթացքին Մարսէյլ քաղաքի պատուոյ մետալը շնորհուած է Արամ Շեխիկեանի, որ աւելի քան երեսուն տարի ամէնէն սիրուած եւ գնահատուած դէմքերէն մէկն է Մարսէյլի հայ գաղութին:

Այս առթիւ ծագումով Հայ Ֆրանսացիներու Միութիւնը ճաշ մը կազմակերպած էր որու ընթացքին յաջորդաբար խօսք առած են Ֆրանսուա Խորտէքեան, Միութեան անունով, Սուրէն Էքսէրճեան, յանուն Մուրատ - Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան եւ Պասթիէն Լեսիա, որ կը ներկայացնէր երեսփոխան-քաղաքապետ՝ Կասթոն Տէֆէռ:

Ժիփթիս էբ Փրոթիս պատուոյ մետալը ստացած պահուն, Արամ Շեխիկեան յուզումով յայտնած է թէ իրեն եղած այս պատիւը, պատիւ մըն է ոչ միայն իրեն այլեւ ամբողջ հայ գաղութին:

Հաւաքոյթը վերջացած է ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

ՀԱՅՐԵՆԻ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

— Իսկոյն երեւում է, որ արդէն ամուսնացած ես:

— Ինչո՞ւ:

— Բոլոր կոճակներդ կարուած են:

— Այո, դա առաջին գործն է, որ ինձ սովորեցրեց կինս:

×

— Ինչո՞ւ չամուսնացար, այն աղջկայ հետ:

— Նա խոստովանեց, որ սիրում է երեք հոգու եւս՝ Պայրընին, Ֆլոպէրին եւ Շուպէրթին:

×

— Կինդ առաջուայ նման գեղեցի՞կ է:

— Այո, բայց դա նրանից արդէն երեք ժամ է խլում:

×

Ուշ ժամին վերադարձող ամուսինը՝ կնոջը:

— Ի՞նչ նորութիւն:

— Շրթունքի ներկը, որ քսուած է շապիկդ օձիքին:

×

— Ճի՞շդ է, որ ամուսնացած մարդիկ աւելի երկար են ապրում, քան՝ ամուրիները:

— Ոչ, պարզապէս կեանքը նրանց աւելի երկար է թւում:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Փետրուար ամսուն Հայաստան ներգաղթած են 593 Հայեր (124 ընտանիք): Յունուար եւ Փետրուար ամիսներուն Հայաստան վերադարձած են 1072 Հայեր (215 ընտանիք):

×

Գորիսի «Եռաբլուր» բարձունքին վրայ հաստատուեցաւ պատկերասփիւռի կայան մը, որու շնորհիւ շրջանի բնակչութիւնը հնարաւորութիւն պիտի ունենայ հետեւելու Երեւանի եւ օտար ռուսական կայաններու պատկերասփիւռի յայտագիրներուն:

×

Փինկ - փոնկի Մոսկուայի մրցաշարքին մէջ Հայաստանի ներկայացուցիչը՝ Գեղամ Վարդանեան այր մարդոց զուգախաղերուն մէջ Սարգիս Սարխոյեանի հետ (Վրաստան) գրաւեց առաջին տեղը:

×

Արժանթին մեկնած է Խորհ. Միութեան ըմբշամարտի խումբը: Խումբին մաս կը կազմէ երեւանցի մարդիկ Պ. Մալեան:

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ

1640. — Նոր Ջուղայի Ամենափրկիչ վանքին մէջ Խաչատուր Կեսարացի վարդապետին ջանքերով հաստատուած է Պարսկաստանի առաջին հայ տպարանը որ 1641ին հրատարակած է «Վարք Հարանց»:

×

1772. — Հնդկաստանի Մատրաս քաղաքին մէջ առաջին հայ տպարանը բացած է Շահամիրեան Սուլթան Հնդկահայը, որ առաջին անգամ լոյս ընծայած է հայերէն Այբբենարան մը:

×

1781. — Ռուսաստանի առաջին հայ տպարանը Փեթերսպուրկի մէջ բացած է Գրիգոր Զաքարեանց, որ հրատարակած է ժամագիրք մը:

×

1865. — Եգիպտոսի մայրաքաղաք Գահիրէի մէջ առաջին հայ տպարանը բացած է Աբրահամ Մուրատեան եւ առաջին անգամ սկսած է հրատարակել «Արմաւենի» երկշաբաթաթերթը:

×

1877. — Ռումանիոյ առաջին հայ տպարանը բացուած է Պոքշանի մէջ «Հայաստանեայց Ընկերութիւն» անունով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (443)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Բայց Մարիուս կը դողար: Կը կարծէր թէ աղջիկը անտարակոյս կը լսէր իր շնչառութիւնը:

Աղջիկը դէպի պատուհան ուղղուեցաւ, դուրս նայեցաւ եւ բարձր ձայնով խօսեցաւ կէս մը փախուկի կերպարանքով, ինչպէս իր սովորութիւնն էր:

— Որքա՜ն տգեղ է Փարիզ, երբ ճերմակ շապիկ կը հագնի, ըսաւ:

Նորէն հայելիին քով եկաւ, եւ նորէն ինքն իրեն ձեւեր եւ շարժումներ ըրաւ հետզհետէ չիտակ եւ քովընտի ինքն իրեն նայելով ակնապիշ:

— Է՜, ի՞նչ կ՚ընես հոդ, պոռաց հայրը:

— Անկողինին եւ կարասիներուն տակը կը նայիմ, մարդ չկայ, պատասխանեց առանց մազերը շտկելէ դադրելու:

— Շան երես աղջիկ, շուտ հոս եկուր, ժամանակ չկորսնցնենք, ոռնաց հայրը:

— Եկայ, եկայ, ըսաւ աղջիկը: Իրենց խրճիթին մէջ ամենեւին բան մը ընելու ժամանակ չկայ, շարունակեց ինքն իրեն:

Յետոյ ակռաներուն տակէն երգեց.

Կը մեկնիս՝ փառքով կռուելու համար,
Տրտում սիրտըս միշտ հետդ պիտ՝ ըլլայ:

Անգամ մըն ալ հայելիին նայեցաւ եւ դուրս ելաւ դուռը ետեւէն գոցելով:

Պահ մը ետք Մարիուս երկու նորատի աղջկանց բոկ ոտքերուն ձայնը լսեց, որ նրբանցքէն կ՚անցնէին, ինչպէս եւ Ժոնտրէթի ձայնը, որ կը պոռար անոնց.

— Աղէկ ուշադրութիւն ըրէք. մէկը քաղաքադրան քովէն, միւսն ալ Փըթի Պանքիէ փողոցին անկիւնէն: Պահ մը մի՛ դադրիք դիտելէ տանին դուռը, եւ եթէ բան մը տեսնելու ըլլաք, շուտ մը հոս եկէք չորս ոտքով վազելով: Ներս մտնելու համար բանալի մը ունիք:

Աւագինեկ աղջիկը մրմռաց.

— Ձիւնին մէջ բոկոտն կենալով պահնորդութիւն ընե՜լ...:

— Վաղը բզէզի գոյնով մետաքսեայ կօշիկներ պիտի ունենաք, պոռաց հայրը:

Վար իջան սանդուխէն եւ քանի մը րոպէ ետք վարի դրան գոցուելու ձայնը իմաց տուաւ թէ դուրս ելած էին աղջիկները:

Տունին մէջ ալ միայն Մարիուս եւ Ժոնտրէթները կային, եւ հաւանօրէն նաեւ այն պահուած անձերը, զոր Մարիուս մշուշին մէջ անրնակ սենեակին դրան ետեւ նշմարած էր:

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ՄԱՐԻՈՒՍԻ ՀԻՆԳ ՖՐԱՆՔՆՈՑ ԴՐԱՄԻՆ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Մարիուս մտածեց թէ նորէն իր դիտարանը ելլելու եւ սպասելու վայրկեանը եկած է: Ակնթարթի մը մէջ եւ իր հասակին յատուկ դիւրաշարժութեամբ, միջնորմի ծակին քով գտնուեցաւ:

Նայեցաւ:

Ժոնտրէթի սենեակին ներսը տարօրինակ տեսք մը ունէր եւ Մարիուս հասկցաւ թէ ի՛նչ է եղեր այն տարօրինակ լոյսը զոր նշմարած էր: Ճրագ մը կը վառէր ժանգոտ աշտանակի մը վրայ, բայց սենեակը իրապէս լուսաւորողը ան չէր:

Թանգէ մեծկակ կրակարան մը որ ածուխով լի էր եւ բուխերիկին մէջ դրուած, իր ցոլումով սենեակը բոլորովին կը լուսաւորէր:

Ասիկա այն կրակարանն էր որ Ժոնտրէթ առտուն պատրաստած էր:

Ածուխը խարոյկ եւ կրակարանը կարմիր էր. կապտագոյն բոց մը անոր մէջ կը պարէր եւ կը նպաստէր որոշապէս ցուցնելու այն դուրին ձեւը, որ Ժոնտրէթ Փիէր Լոմպար փողոցէն գնած էր եւ որ խարոյկին մէջ դրուած կը կարմրէր:

Դրան քովը անկիւն մը, երկու կոյտակ կը տեսնուէին, որոնք նախապէս գործածութեան մը համար պատրաստուեր էին կարծես, եւ որոնց մէկը հին երկաթեղէններու կոյտակ մը, միւսն ալ չուաններու կոյտակ մը կ՚երեւար:

Եթէ մէկը տեսնէր այս ամէնը եւ տեղեկութիւն մը չունենար պատրաստուող դէպքին նկատմամբ, իր միտքը ամենասոսկալի կամ ամենապարզ գաղափար մը ունենալով, երկուքին մէջ պիտի վարանէր:

Որջը այսպէս լուսաւորուելով՝ աւելի դարբնոցի քան թէ գեհենական բերանի մը կը նմանէր, բայց այս լոյսով Ժոնտրէթ աւելի դեւի քան թէ դարբինի մը կերպարանքը ունէր:

Կրակին տաքութիւնը այնքան շատ էր, որ սեղանին վրայի մոմը կրակարանին կողմէ կը հալէր եւ շեղակի կը հատնէր:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւննե-րն կը յայտնէ ընկերուհի Եօթնեղբայր-եանի եւ զաւակներուն իրենց ամուսնոյն եւ հօր կսկծալի մահուան առթիւ :

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչու-թիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեանի, ի-րենց քրոջ որդիին կսկծալի մահուան առթիւ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Ռ. Պահա-տուրեան քսան ֆրանք կը նուիրեն Դպրո-ցասէր վարժարանին, իրենց կնքամօր Այրի Տիկին Մարիամ Մ. Հովեանի (Ա-պուջեխցի) մահուան քառասունքին առ-թիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Սարսէլ – Առնուվիլի մաս-նաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացաւ Տիկին Մառի Խաչատուրեանէ եւ զաւակ-ներէ յիսուն ֆրանք իրենց ամուսնոյն եւ հօր Յարութիւն Խաչատուրեանի մահուան եօթներորդ տարեդարձին առթիւ :

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի Օղափ. կայանի ծո-վահայեաց նոր շէնքին գնումին ի նպաստ կը նուիրեն.— Կ. Ծրնկլտըրեան Բ. ան-գամ ըլլալով 250 ֆրանք : Տիկին Հ. Մու-թաֆեան (Քլամառ), Տիկին Ա. Նորա-տունկեան, Տէր եւ Տիկին Տապաղեան, Գ. Ճիէրճեան Գ. անգամ ըլլալով 100ա-կան ֆրանք, Տիկին Ա. Խուպէսէրեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Փափազեան (Սէվրան), Տիկին Ա. Մալաքեան (Նէօյի), Տէր եւ Տիկին Ս. Պահար, Ն. Գասպարեան (Վա-լանս), Տէր եւ Տիկին Մանուկեան, Ժ. Առաքելեան, Տէմիրճեան, Այանեան (Լա Բավօթիէր), Տէր եւ Տիկին Տօղրամա-ճեան (Լիվրի Կարկան), Տիկին Մ. Սա-լաքեան (Մարսէյլ) 50ական ֆրանք : Գո-յունեան եղբայրներ (Լը Բէրէօ) 40 ֆր., Հրաչեան եւ Հաճի Պօղոսեան (Լը Մէն) երեսունական ֆրանք, Օր. Անայիս Չէ-քիչ հինգ Տոլար, Տիկին Մ. Միքայէլ-եան (Կրընոպլը), Այրի Տիկ. Զարֆճեան, Խ. Պալեան (Ժանթիյի), Մ. Թորոսեան (Րոան), Տէր եւ Տիկին Գազանճեան (Կրօ-լէ), Տէր եւ Տիկին Զ. Քէպապճեան (Սէվ-րան), Գասպարեան եւ Միթիլճեան ըն-տանիքներ (Պուրժ), Ժ. Մէչինեան (Ան-թօնի), Տիկին Ս. Սամուէլեան (Մարսէյլ) քսանական ֆրանք : Տէր եւ Տիկին Տ. Մելիքեան (Ժուանվիլ), Ժ. Յակոբեան (Ֆօս), Սապունճեան ընտանիք (Նուազի լը Սէք), Անդրանիկեան (Ալֆորվիլ), Թօփալեան (Րոմէնվիլ), Օր. Մ. Ման-ճիկեան (Մարսէյլ) 10ական ֆրանք :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ապրիլեան Եղեռնի,

24 Ապրիլ, 1915ի 54րդ տարեդարձը

Հովանաւորութեամբ Հարաւ. Ֆրանսա-յի Ազգ. Առաջնորդարանի գործակցու-թեամբ Գաղութիս կազմակերպութեանց տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, 13 Ապրիլ, ժամը 10ին, Թէաթր Տիւ Ժիմնազին մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ :

Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ իր Ցոբելենական յանձնախումբին :

Տարաբախտ Արտաշէս Գմբէթեանի յի-շատակին նուիրուած երեկոյթ մը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 18ին, Ուրբաթ:

Հասոյթը ամբողջովին պիտի յատկաց-ուի իր շիրիմին կառուցման :

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Աղքատ. Ընկերակցու-թեան ընդհ. ժողովը՝ տեղի կ'ունենայ, Հինգշաբթի Մարտ 27ին, երեկոյեան ժա-մը 20.30ին, 77 Րիւ Լաֆայէթ :

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլ-լալ: Արդիւք ունեցողները, ընտրութեանց կրնան մասնակցիլ գրաւոր ղրկելով իրենց քուէները :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18-Ը

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անի կո-միտէի : 23 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Օհանջանեան ակումբին մէջ : Խնջոյք, առատ կերուխում մատչելի գիներով :

Կը խօսի ընկեր ՄԻՍԱՔ–ՄԻՐԶԷ :

Մուտքը ազատ է

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Ընկերահամակրական խնջոյք Փետր. 18ի տարեդարձին առթիւ, Կիրակի, 23 Մարտ, կէսօրէ ետք ժամը 3.30ին, Սէն Լուի Րիւ Ժէի սրահին մէջ, : Նախաձեռ-նութեամբ Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան են-թակոմիտէի : Ճոխ պիւֆէ եւ գեղար-ուեստական բաժին :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՐՊՈՆԻԷՐԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Տէսինի «Դրօ» խումբին :

Շաբաթ, 29 Մարտ, ժըամ 21էն մինչեւ լոյս :

Նուագախումբ՝ ՃԷՔԻ ՄԱՅԸՐԷ

Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատ-կացուի Տէսինի Հայկական Տան նորոգու-թեան ֆոնտին :

ՃԱՇ

Սերասթիոյ Դուրայի Հայր. Միութիւ-նը կազմակերպած է ճաշ մը, Մարտ 23-ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 17ին Քլա-մառի Փըթի Տրափօ սրահը: Մասնաւոր ինքնաշարժի փառքինք :

Նախագահութեամբ Ն. ՀԱՅԹԱՅԵԱՆԻ

Խօսնակ ՇՄԱՒՈՆ ՊԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, անա-կընկալներ, իրենց սիրայօժար մասնակ-ցութիւնը կը բերեն Պետրոս Պետիկեան (երգ), Մկրտիչ Ֆիրմանեան (սազ), նաեւ կը նուագեն Միրիճեան Շիրվանեան (ութ), Շըմաւոն Պալեան (ջութակ) :

Սերասթիոյ հին պարերը :

Մասնաւոր խնամքով պատրաստուած համեղ խորտիկներ :

Մուտքը ազատ է ճաշագին 12 ֆր.

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայր-եան ենթակոմիտէին ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Շաբաթ, ամը 20.30-ին, դպրոցին սրահը: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկե-րական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20ին Օհանջանեան Ակումբը: Բոլոր ըն-կերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԱՐՕՆ – ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայր. Մի-ութեան Փարիզի շրջանի ընդհ. անդա-մական ժողովը Մարտ 30ին, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 15ին Մշակոյթի Տանը Շ. Միսաքեան սրահը : Կը խնդրուի հայ-րենակիցներէն ներկայ գտնուիլ սոյն կարեւոր ժողովին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Իսսի մասնաճիւղին թէ-յասեղանը Մարտ 30ին, Կիրակի ժամը 16-ին: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ :

×

Նոր Սերունդի պարահանդէսը Ամպա-սատէօրի մէջ, Մայիս 4ին ժամը 17էն 24:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայր. Միութեան կեդր. վարչութիւնը կը պատրաստուի տօնելու Վասպուրականի Յաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարե-դարձը նուիրուած Արամ Մանուկեա-նի, Վանի Արամին, մահուան յիսնամ-եակին, Ապրիլ 27ին, Օթէլ Սպլանտիտի սրահներուն մէջ : Մանրամասնութիւն-ները յետագային :

×

Ապրիլ 27ին Վիէնի Հայ Ազգ. Միու-թեան ձեռնարկը:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած կապոյտ խաչի Շրջ. վարչութեան կողմէ ի նպաստ Օդափոխութեան կայանին

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 16էն 23

Գեղատեսիլ վայրի մը մէջ

CHALET DES ILES, BOIS DE BOULOGNE

Métro Porte Dauphine

Շեհերազատի նուագախումբը իր բոլոր սոլիստներով :

Օր. Խատկոփ (ցիկան պարուհի), Միսիա (երգչուհի)

Հայկական պար Օր. Սրբըլլա Պագըրճեան եւ Ժան – Ժագ Օսմանեան:

Երգ՝ Պ. Պետիկեան

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով 929-91-94

Նուահանդիստը Օրէնսներ կ'առաջնորդեն հանդիսականները :

Հայկական երգ ու պար, ճոխ եւ առատ պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին Կապ. Խաչի ընկերուհիներուն մօտ, ու նաեւ ընկերուհի Բալուեանի, 43 Րիւ Ռիշէ :

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԷՍ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կոմիտաս Երգչախումբի 7րդ տարեդարձի առթիւ բացառիկ հանդէս Կիրակի, Մարտ 23, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295 Րիւ Պուալօ :

Հովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Նախագահութեամբ՝ ՀԱՅՐ ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎԱՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի

Երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ թատերական ներկայացում

Պիտի բեմադրուի Մոլիէռի ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ

Հանդէսէն ետք ընտանեկան խնջոյք Ճոխ պիւֆէ : Մուտքը ազատ է

TRANSIT

Agence en Douane

— Transports —

Maison DERDERIAN

Commissionnaire en Douane Agréé

N° 793 du J. O. du 4 Janvier 1956

32, Rue de la République

Tél. : 20-74-98

MARSEILLE (1·)

IMPRIMERIE SPÉCIALE

DU JOURNAL « HARATCH »

32, Rue de Trévise, PARIS (9•)

POUR

LOUER

VENDRE

ACHETER

Consultez en toute confiance

Jacques TORANIAN

DIRECTEUR DU CABINET

RIVE GAUCHE IMMOBILIER

sur rendez-vous

à l'AGENCE ou à DOMICILE

TÉLÉPHONE :

LIT. 67-61 — BAB. 70-63

122, BOULEVARD RASPAIL — PARIS (6)

Métros :

N.-D. des Champs — Vavin

ESTIMATION GRATUITE

10ème année

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ, Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումն ու զարգացումը, Բ. տպագրութիւն, պատկերազարդ, 1968	20 ֆր.
Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ, Ամբողջական երկեր, 3 հատոր, հատորը	20 ֆր.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Կեանքի ուղիներով, 6 հատոր, հատորը	15 ֆր.
Ա. ՇԻՐԱԿԵԱՆ, «Կտակն էր նահատակներուն»	15 ֆր.
ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Ցեղասպան Թուրքը	16 ֆր.
Ե. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Հարք–Խնուս (Տարօնի շրջանի պատմութիւն)	15 ֆր.

(վերոգրեալ գրքերը՝ տպուած Պէյրութ՝ բոլորն ալ լաթակազմ են)

ՏՈՔԹ. Յ. ՏԷՐ–ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Հայկական Կիլիկիա	8 ֆր.
ԱՂԱՍԻ, Զէյթուն եւ իր շրջակաները, Պէյրութ, Թղթակազմ	15 ֆր.
ԳՐ. ԵՊՍ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ, Հայ Գողգոթան, Բ. հատոր, Փարիզ	15 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Վենետիկ	400 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Երեւան, 1967	72,60 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶ, Առաքել Պատրիկի, Երեւան, 1967	17 ֆր.
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ, Կոմիտաս Վարդապետի բոլոր երկերը	

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

Դիմել

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN

51, rue Monsieur-le-Prince - PARIS (6e)

C. C. P. Paris 1278-35 Tél. : 326-88-65

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 23 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 23 MARS 1969
Le Numéro 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11470
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
45e ANNÉE — No 11.470

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՒՐԱՐՏՈՒ

Ա.

Անցեալ Շաբաթ Ժընեւի մէջ լոյս տեսաւ մեծարժէք գիրք մը Ուրարտուի մասին, ֆրանսերէն լեզուով, անգլերէնէ թարգմանուած Անն Մէյժէրի կողմէ :

Հեղինակն է ծանօթ հնագէտ Պրոֆ. Բորիս Բ. Պիոտրովսկի, Լենինգրատի Էրմիթաժի նշանաւոր Թանգարանի տնօրէնը, որ աւելի քան քսան տարիէ ի վեր կը ղեկավարէ Հայաստանի Կարմիր Բլուրի պեղումները :

Գիրքը բաղկացած է 222 էջերէ, կը պարունակէ 128 նկարներ, որոնց 69ը գունաւոր : Կազմուած է եւ ունի գունաւոր ծածկոյթ : Մաս կը կազմէ արքէոլոգիա Մունտի Մատենաշարին, որուն մէջ ցարդ լոյս տեսած են 25 հատորներ, զանազան երկիրներու մասին :

Ուրարտուին իրենց աշխատակցութիւնը բերած են քանի մը հայ գիտնականներ,— Վ. Մելիքսէթեան, Հայաստանի պատմական Թանգարանի տնօրէնը եւ իր աշխատակիցները՝ Կ. Ղաֆադարեան, Վ. Ղազարեան, Տիկիններ Ե. Գէորգեան եւ Մ. Կարապետեան, ինչպէս նաեւ Պ. Պ. Պ. Գրիգորեան, Տ. Խաչատրեան, Ռ. Յով-հաննէսեան եւ Ս. Եսայեան :

Պիոտրովսկի մասնագէտ է Հայաստանի հին, սեպագրական շրջանի պատմութեան եւ ունի հրատարակութիւններ այդ մասին, որոնցմէ մէկը՝ Հայաստանի Հայերէն առաջ՝ արեւմտահայերէնի թարգմանուած, լոյս տեսաւ Փարիզի մէջ 25 տարի առաջ : Ռուսերէնով հրատարակուած են իր ուսումնասիրութիւնները Կարմիր Բլուրի պեղումներուն մասին Երեւանի մէջ 1950, 1952 եւ 1955ին :

1944ին Երեւանի մէջ լոյս ընծայեց Ուրարտուի պատմութիւնն ու մշակոյթը (ռուսերէն) : 1959ին Մոսկուայի մէջ հրատարակուեցաւ իր Վանի թագաւորութիւնը (ռուսերէն), 284 էջնոց քառածալ հատոր մը՝ ընագրէն դուրս 56 լուսատիպ տախտակներով : 1962ին Լենինգրատի մէջ լոյս տեսաւ իր Ուրարտական արուեստը (ռուսերէն) :

Այժմ, Էրեբունիի 2750ամեակի տօնակատարութեանց վաղորդայնին, Ուրարտուի ֆրանսերէնով հրատարակութիւնը մասնաւոր արժէք մը կը ներկայացնէ Հայոց հին հայրենիքը, անոր դարաւոր պատմութիւնը, քաղաքակրթութիւնը, արուեստն ու մշակոյթը միջազգային հասարակութեան ծանօթացնելու տեսակէտէն :

Կը տեղեկանանք, որ Ուրարտուի մասին մեծ ցուցահանդէս մը պիտի կազմակերպուի Փարիզի Փըթի Փալէին մէջ՝ Խ. Միութեան եւ Ֆրանսայի գործակցութեամբ, նման այն ցուցահանդէսներուն, որոնք նուիրուած էին Իրանի, Եգիպտոսի եւ Խորայէլի արուեստներուն :

Ուրարտուի, նոյնիսկ նախուրարտեան, սեպագրական շրջանի պատմութեան մասին գրած են բազմաթիւ օտար եւ հայ հեղինակներ, ԺԹ. դարէն սկսեալ :

Հայ հեղինակներէն յիշենք Հ. Ղեւոնդ Ալիշանը, որ 1904ին Վենետիկի մէջ հրատարակած է իր ծանօթ գիրքը՝ Հայաստան յառաջ քան զլինելն Հայաստան, Լէօ՝ Վանի թագաւորութիւնը, տպուած Կովկաս եւ Քալիֆորնիա, Գէորգ Մեսրոպ՝ Ու բա Արտու կամ Հայաստանի նախաքննիկները (Պոլիս, 1911), Հ. Յով-սէփ Վրդ. Սանտալճեան՝ Իսթուար Տոքիւմանթէր տը լ'Արմէնի տէ'զ աժ տիւ փականիզմ (1410 Ք. Ա. — 304), 2 հատոր, Հռոմ, 1917, Պրոֆ. Ա. Խաչատրը-եան՝ Հայաստանի սեպագրական շրջանի պատմութիւն, Երեւան, 1933, Պրոֆ. Ն. Ադոնց՝ Իսթուար տը լ'Արմէնի, լէ'զ Օրիժին, Փարիզ, 1946, Ն. Վ. Յարութիւնեան՝ Ուրարտուի եւ Կարմիր Բլուրի մասին, Երեւան 1964 եւ 1966, Կ. Լ. Յով-հաննէսեան Արին Բերդի, Կարմիր Բլուրի մասին, Երեւան 1955 եւ 1961 (ռուսերէն) :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԻՔՍԸՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՔԵՆԸՏԻ ԿՈՒԶԷ ՕԳՏՈՒԻԼ
ՉԻՆ–ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՏԱԳՆԱՊԷՆ

Նախագահ Նիքսըն, Քալիֆորնիոյ մէկ քաղաքը, կը նախագահէ չատ գաղտնի մեծ խորհուրդի մը, որ խորապէս պիտի վերաքննէ ամերիկեան քաղաքականութիւնը :

Երեք գլխաւոր հարցեր կան, որոնք օրակարգի վրայ են : Ա) Փարիզի վիեթնամեան ժողովին ամերիկեան պատուիրակութիւնը հրահանգի կը սպասէ գաղտնի խօսակցութիւններ սկսելու համար մերձաւոր ապագայի մը :

Բ) Հարաւային Վիէթնամի ամերիկացի զինուորական պետերը պէտք է գիտնան թէ ինչ հեռանկարներ կը հետապնդէ խոկապէս Ուաշինկթընի կառավարութիւնը եւ ի՞նչ են իր փսկական մտադրութիւնները իր զօրքին մէկ մասը քաշելու առընչութեամբ :

Գ) Ամերիկեան խորհրդարանը անհամբեր է : Անհանդստութիւն մը կը տիրէ ամերիկեան կորուստներու պատճառաւ, եւ որոնք չեն նուազիր :

Այս էր մթնոլորտը երբ Մէսէչուսէցի ծերակուտականը՝ վերջին Քենըտին, ճառ մը կը խօսէր, որ բաւական մեծ արձագանգ կը գտնէր :

Արդէն խսկ այս ճառը պատճառ է որ էտուըրտ Քենըտի դեմոկրատ կուսակցութեան թեկնածու նկատուի 1972ի նախագահական ընտրութեանց համար : Ծերակուտականը յայտարարեց թէ Միացեալ Նահանգները պէտք է ամբողջովին փոխեն իրենց քաղաքականութիւնը Չինաստանի նկատմամբ : Քենըտի կ'ուզէ որ չին – խորհրդային տագնապը ծառայէ Ամերիկայի եւ այս վերջինը կարենայ չահ ապահովել ներկայ կացութենէն : Եօթը կէտերէ բաղկացած ծրագրին մէջ, է. Քենըտի կ'առաջարկէ :—

Ա) Ամէն բանէ առաջ, պէտք է յայտնենք մեր փափաքը նոր քաղաքականութիւն մը որդեգրելու Չինաստանի նկատմամբ, խաղաղութեան քաղաքականութիւն մը, ոչ՝ պատերազմի, քաղաքականութիւն մը որ կը հրաժարի հին յանկերգներէ :

Բ) Պէտք է փորձենք վերսկսիլ Վարշաւայի խօսակցութիւնները (ԽՄԲ.— Տարիներէ ի վեր չին եւ ամերիկացի լեհական մայրաքաղաքի իրենց դեսպանատանց միջոցով է որ բանակցութիւններ կը վարէին) :

Գ) Պէտք է միակողմանի կերպով ջնջենք սահմանափակումները ճամբորդութեանց եւ ոչ – ռազմագիտական փոխանակութեանց վերաբերեալ :

Դ) Պէտք է յայտարարենք թէ տրամադիր ենք վերահաստատելու հիւպատոսարանները զորս ունէինք Չինաստան եւ ընդունելու չին հիւպատոսներ Միացեալ Նահանգներու մէջ :

Ե) Պէտք է փորձենք Չինացիք առաջնորդել չուրջ խօսակցութեանց մէջ, զինաթափի սահմանափակման համար :

Զ) Առաջին առթիւ, պէտք է փորձենք խօսիլ չին ղեկավարներուն հետ. ամբողջական դիւանագիտական յարաբերութեանց հաստատման բարդ հարցին մասին :

Է) Թայուանի հարցին լուծման առանց սպասելու, պէտք է հրաժարինք մեր ընդդիմութենէն Փեքինի անդամակցութեան դէմ Միացեալ Ազգերու մէջ եւ առնել ոչ միայն Ազգաժողովին այլեւ՝ Ապահովութեան Խորհուրդին :

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՉԻՆԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՎԷՃԸ

Ա.

Չին եւ խորհրդային վերջին բաղդարձութիւններու առթիւ «Լը Մոնտ» ժամանակագրական կարգով կը ներկայացնէ երկու երկիրներուն յարաբերութիւններուն պատկերը 1949էն ցայսօր :

Տեւական թարեկամութիւն : 1949–1959

1 ՀՈԿՏ. 1949.— Մաօ կը հռչակէ Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետութիւնը :

14 ՓԵՏՐ. 1950.— Մաօ եւ Սթալին Մոսկուայի մէջ կը ստորագրեն բարեկամութեան, երկուստեք օժանդակութեան եւ զինակցութեան դաշնագիր մը Խորհ. Միութեան եւ Չինաստանի միջեւ : «Յաւիտենական բարեկամութիւն» կ'ըսեն երկու կողմերէն :

25 ՅՈՒՆԻՍ 1950.— Կը սկսի Քորէայի պատերազմը : Հոկտեմբեր 25ին չինացի կամաւորներ մուտք կը գործեն Քորէա : Պատերազմի ամբողջ տեւողութեան ընթացքին Մոսկուա զինուորապէս կ'օգնէ հիւսիսային Քորէացիներուն եւ Չինացիներուն :

5 ՄԱՐՏ 1953.— Մահ Սթալինի : Քիչ ետք՝ 27 Յուլիս 1953ին կը կնքուի Քորէայի զինադադարը :

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1954.— Խրուշչեւ Փեքինի մէջ ինքզինք «վաւերացնել» տալու Մաոյի կողմէ : Կը վերադարձնէ Փորթ – Արթիւրի նաւահանգիստը, կը ջնջէ Չինաստանի մէջ գոյութիւն ունեցող վերջին մենաշնորհները (երկաթուղի, միացեալ ընկերութիւններ) կ'աւելցնէ տնտեսական օժանդակութիւնը :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1956.— Խորհ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան Ի. համագումարին մէջ Խրուշչեւ դատապարտագիր մը կարդայ Սթալինի դէմ : Փեքին չընդունիր այս դատապարտութիւնը եւ «կ'անջատէ ողբացեալին արժանիքները սխալներէն» : («Ժողովուրդին Օրաթերթը», 5 Ապրիլ) :

15 ՀՈԿՏ. 1957.— Խրուշչեւ կը խոստանայ Մաոյի՝ հիւլէական ռումբի գաղտնիքը յանձնել :

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1957.— Մաօ Մոսկուա կը գտնուի : Ռուսական յեղափոխութեան 40ամեակն է : Մաօ կը ստորագրէ համայնավար 12 կուսակցութիւններու առաջին յայտարարութիւնը, սակայն կարգ մը քննադատութիւններ կ'ընէ Խորհ. Միութեան հասցէին : Անհամաձայնութիւնները այնուամենայնիւ կը մնան բարեկամական շրջագիծի մէջ :

1958 ԳԱՐՆԱՆ.— Չինաստան կը կարծրացնէ իր դիրքը : Առաջին քննադատութիւնները վերաքննականներու հասցէին : Քննադատութիւնը բացէ ի բաց ուղղուած է Եուկոսլաւիոյ, անուղղակի կերպով՝ Մոսկուայի :

ՕԳՈՍՏՈՍ – ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1968.— Ֆորմոզի նեղուցի տագնապը, Չինացիք կը ռմբակոծեն Քեմօյ կղզին : Խրուշչեւ կը մերժէ տալ Մաոյի ակնկալած օժանդակութիւնը :

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1958.— Մաօ կը թողու հանրապետութեան նախագահի պաշտօնը, պիտի փոխարինուի Լիու Շաօ – Չիի կողմէ :

20 ՅՈՒՆԻՍ 1959.— Մոսկուա չեղեալ կը համարի հիւլէական ռումբի մասին գոյացած Հոկտեմբեր 1957ի համաձայնագիրը :

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1959.— Խրուշչեւ Մ. Նահանգներ կ'այցելէ : Քէմփ – Տէյվիտի տեսակցութիւնը կը զայրացնէ Փեքինը : Թաս յանցաւոր կը նկատէ Չինաստանը՝ Չին եւ հնդիկ սահմանային տագնապին առթիւ : Երեւուն Սեպտեմբերին Խրուշչեւ Փեքինի մէջ կը ջատագովէ հասկացողութեան եզր մը գտնելու տրամադրութիւնը Մ. Նահանգներու հետ : Շատ դէշ ընդունելութեան կ'արժանանայ : Սահմանային առաջին միջադէպը Չիներու եւ Ռուսերու միջեւ Սինքիանկի մէջ :

21 ԱՊՐԻԼ 1960.— Փեքինի մէջ կը հրատարակուին հակառուս առաջին գրութիւնները՝ լոյս աշխարհ հանելով վարդապետական տարակարծութիւնները (յօդուածները լոյս տեսան «Կարմիր դրօշ»ին մէջ. խորագիրն էր «Կեցցէ՛ Լենինիզմը») :

20 ՅՈՒՆԻՍ 1960.— Պուքրէշի մէջ կը գումարուի ռումէն համայնավար կուսակցութեան համագումարը, որու ընթացքին խիստ քննադատութիւններ կ'ըլլան չին ղեկավարութեան հասցէին : Ալպանիա կը յարի Փեքինի :

16 ՅՈՒԼԻՍ 1960.— Խորհ. Միութիւնն կը կանչէ Չինաստան գտնուող իր մասնագէտները, վերջ՝ ամէն տեսակ աջակցութեան :

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1960.— Մոսկուայի մէջ կը գումարուի 81 համայնավար կուսակցութիւններու համագումարը : «Մոսկուայի երկրորդ յայտարարութիւնը», որ միջին ճամբայ մը գտնելու կը ձգտի տեսաբանական հարցերու մէջ : Երկու մայրաքաղաքները բոլորովին տարբեր ձեւով կը մեկնաբանեն ներկայացուած կէտերը :

Թ. Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՔՕ վերցուց «Բացառիկ վիճակ»ը զոր հռչակած էր անկէ 56 օր առաջ, երեք ամսուան շրջանի մը համար : Բաւական մեծ թիւով ձերբակալութիւններ կատարուած էին եւ մարդիկ հսկողութեան տակ առնուած :

ՄՈՍԿՈՒՑԷՆ «լուրջ» աղբիւրի մը համաձայն, յանկարծակի կերպով լարուած մթնոլորտը մեղմացած է Խորհ. Միութեան եւ Չինաստանի միջեւ : Այս լուրերը թէեւ վերապահութեամբ կ'ընդունուին, բայց դէտերը կը խորհին թէ վերջին պահուն երկու երկիրները ուզած են առաջքն առնել վտանգաւոր կացութեան մը :

ՕՍԹԷՐԼԻՑ կայարանի գործադուլը վերջացաւ Շաբաթ առաւօտ : Տնօրէնութիւն եւ սենտիքա կը շարունակեն բանակցութիւնները աշխատանքի եւ հանգիստի ժամերու շուրջ :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը Միշէլ Տըպրէ Հռոմ պիտի երթայ Ապրիլ 18-ին եւ 19ին խօսակցութիւններ ունենալու իտալացի իր պաշտօնակիցին հետ միջազգային կացութեան եւրոպական հարցերու եւ երկու երկիրները շահագրգռող հարցերու մասին :

ՔԱԼԷՒՏՈՍՔՈՓ ԱՐՈՒԵՍՏԱՍԷՐԻ ՄԸ ՕՐԱԳՐԷՆ

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ «ՄԵՏԻԱՆԵՐԸ» — ԼԵԼԻԱ ԿՈՒՍՍՕ — ԺՈՐԺ ՌՈՀՆԷՐ — ՓԱԶՈԼԻՆԻԻ ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ — ԱՆԻ ԿԱՍԷՐ — ՀԱԹԱՆ ՄԻԼՇԹԱՅՆ — ՀԷՐՊԸՐԹ ՖՕՆ ԳԱՐԱԵԱՆ — ԴԱՇՆԱԿ ՄԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՆՊԱՏՈՒԵԼ—ԳԻՇԱՏԻՉ ԹԸՌՉՈՒՆՆԵՐ — ՔԻԼԻՄԱՆՃԱՐՕ — ՍՏՈՒԵՐՆ ՈՒ ԼՈՅՍԸ — ՌՈՒՃԻԷՐՕ ՌԻՋՋԻ — ԳԱՐԼ ԺԱՍՓԸՐՍ — ՌԻԽԹԷՐ ՄԱՅՁԷԼ — ԱԺԱՔՍ · ՊԷՆՖԻՔԱ — ԻԿՈՐ ՈՒ ՆԱԹԱԼԻԱ ՕՅՍԹՐԱԽ — ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Ա.

3 Փետրուար

Սպառումի մեր ընկերութեան յատեսողական միջոցներուն է որ «Մետիա» կ'ըսենք. սահմանումը լայն՝ բառը նոր՝ բայց արագօրէն գործածական դարձաւ: Մայխեան յեղափոխութենէն ի վեր յաճախ կը լսեմ շուրջս, առանց գիտնալու բուն իմաստը:

Ուզեցի ուրեմն քիչ մը աւելի խորացնել ծանւալ երեւակայածս, կարդալ ամերիկացի յայտնի գրագէտ Մարշալ Մաք Լիւհանի ուսումնասիրութիւնը այդ մասին, որ լոյս տեսաւ անցեալ ամիս: Նիւթ ունի Մետիաներուն դերը այօրեայ մեր կեանքին մէջ: Ամփոփած է իր տարիներու փորձառութիւնը հաստատուր գիրքի մը մէջ: Աւելի քան հետաքրքրական՝ խորհիլ տուող՝ վախցնող գիրք մը: Կը տարուիմ թարգմանել ու սահմանելու հայերէնով Մետիան սապէս. «յատեսողական» ամէն երեւոյթ որ մեր ըմբռնումին վրայ առաւել ազդեցութիւն գործելով, կը սանձէ մեր կամքը եւ անոր կը պարտադրէ նոր խղճեր: Այս կարգին՝ հեռատեսիլ, լրագիր, շարժանկար, լեզուական բազմազիմի հարցեր, դրամ, ծանուցում, ինքնագործ մեքենայ. ու տակաւին չէ աւարտած շարքը:

Ու Մաք Լիւհանի տեսանկիւնով՝ տալուձեւն է աւելի կարեւոր՝ քան բուն պարունակութիւնը: Այսինքն թէ պարփակուած գաղափարէն աւելի, ըղձենուլ փորձած հրապուրիչ պատմուճանն է մեր վրայ ազդեցութիւն գործողը:

Եւ հոդ կը սկսի Մետիային առասպելական դերն ու խաղը: Վտանգն ալ հո՛դ է, կ'ըսէ Մարշալ Մաք Լիւհան: Կամ աւելի ճիշդ՝ այդպէս չուզեր եզրակացնել՝ այլ ընդհանրացնելով կը փորձէ ապացուցանել թէ նոր մարդկութեան մը ծնունդ պիտի տայ ան:

Գալով արուեստին նկատմամբ ունենալիք ազդեցութեան՝ Մետիաները կրնան արուեստի պատմութեան վերջ տալ անշուշտ՝ քանի ամբոխավար տրամադրութեան տէր՝ զինուած են ահարկու ուժերով:

Տխուր է հաստատել թէ Մետիաները՝ տեսակ մը անդիտակից պատմութիւնը կրնան յօրինել մարդկային հոգիին՝ ծըրայախան իմաստով:

Արուեստը առաւելապէս անհատական երեւոյթ ըլլալով, կրնան այդ կերպով արհեստի վերածել զայն: Ելեկտրոնային գիտական արհեստ մը գուցէ՝ բայց ոչ աւելի: Ու կրնան նաեւ մեզի պարտադրել ապրելակերպ մը: Յարդ արուեստագէտ ըլլալ էր նաեւ ընդունիլ ապրելակերպ մը: Տարբերութիւն պիտի չմնար ուրեմն արուեստին ու արհեստին միջեւ, եթէ այդպէս տնօրինէին Մետիաները: Ու դէպի հոդ կ'երթանք:

Հեղինակը ճգնաւոր գրագէտներէն չէ: Փորձառու է: Կը նշէ կարծես բոլոր այն ազդակները որոնք արուեստին ժխտումը կ'աւետեն: Բայց չըսէր թէ միւս կողմէ, մարդ ինչ կարելիութիւններ պիտի գտնէ, ի՞նչ զէնքեր պիտի ստեղծէ, Մետիաներուն դէմ պայքարելու համար: Եւ կամ այն է որ կը խորհի թէ պէտք պիտի չըլլայ պայքարելու: Ինքնապաշտպանութիւն փորձելու համար խել, գիրք մը զոր վերստին պիտի ուզէի կարդալ:

×

5 Փետրուար

Առանց երազելու՝ կը սորվիս երբ Լելիա Կուսսօ կը նուագէ: Քիչ մ'ալ եթէ հրապուրիչ ըլլար, կը հանէր անձնական որոշ իր դրոշմը ունեցող մեկնաբանութիւններու, մանաւանդ Մոցարթի եւ Շուպէրթի գործերուն մէջ զորս ճարտարութեամբ կը մեկնաբէ, առանց սակայն անոնց յատուկ հնչականութիւնն ու ոգին կարենալ վերակենդանացնելու: Յարաբերական է վերապահութիւնս: Դաղարէն վերջ՝ Ռաւէլի «Կասփար տը լա նուի» ու Տէպիւսիի նախերգանքներով՝ երաժշտական խնջոյքի կը վերածուի կիսովին խամրած յայտագիրը:

Ի՞նչ հեչտալուր են Օնտինն ու Սքարպոն այսպէս նուագուած:

Հո՛ս բաւ են կարծես միտքն ու մատներուն գործակցութիւնը:

Հո՛ն ուր Տէպիւսի՝ առաւել կը մօտենայ տպաւորապաշտ նկարչական արտայայտութեան մը՝ Լելիա Կուսսօ դիւրաւ երազելու կը մղէ մեզ իր ներգործական կատարումով՝ ու կը յաջողի խել զործին բովանդակ յայտնութեանը հասնիլ: Լաւագոյն պահը գիշերուան: Եւ մեծ դաշնակահարուհի:

×

7 Փետրուար

Ռոհնէրի արուեստին մէջ կայ՝ հալեցնող, լուծող, իրը փարատող, զայն իր պարզութեանը մէջ դիւթահրաչ դարձնող տեսիլք մը: Թելադրութեան ուրիչ մէկ երեսակն է այս, որ վերացականներուն տեսողութեան կրնայ երբեմն մօտենալ:

Բարեբախտ զուգադիպութիւն մը, մեզի կուտայ կարելիութիւնը ահաւասիկ, նոյն օրերուն տեսնելու զուտ վերացական մը՝ Մօնտրիանը՝ եւ քանի մը քայլ անդին Ռոհնէրը:

Մին՝ գոյներուն եւ գիծերուն հետ խաղալով կը ջանայ մակերեսային ուժեր յառաջ բերել. խել միւսը՝ անոնց նուիրել իր ստեղծագործ երեւակայութիւնը: Տարբերութիւնը տեսակարար է եւ արդիւնքը գլխ առաւել կը գոհացնէ:

Կը սիրէի արդէն Ժորժ Ռոհնէրի նկարչութիւնը զոր ճանչցայ 1957ին: Ինծի թըւած էր միշտ թէ խորանարդապաշտ ու գերիրապաշտներուն միջեւ տեղ մը ունի ան: Կը հաստատուի համոզումս այս շատ կարեւոր ցուցահանդէսը տեսնելէ ետք: Իր արուեստը հետզհետէ կը մերժէ դրեթէ այն ինչ որ ճշգրիտ արտայայտութեան մը կարելիութիւնը չի ընծայեր իրեն:

Երկար խորհրդածութեան պտուղ, իր գործերը թէ աչքին թէ մտքին գոհացում կուտան: Առաջին նայուածքին չէ փառահած՝ ձեռքը հոգիին ու մտքին զերի՝ մանրակրկիտ փնտռտուքէ մը ետք հասած ըլլալ կը թուի, երբեմն խաղով, նախապէս ծըրագրուած հանդրուանին՝ առանց սակայն վիրաւորելու պաստառին թարմ կենսունակութիւնը: Նաեւ կառոյցն ու հնչականութիւնը որ առաւելապէս հզօր կ'երեւին իր վերջին գործերուն մէջ:

Սալոր, կեռաս, տանձ, խնձոր, նարինջ՝ այդ՝ դեղին, կարմիր, նարնջագոյն, կանաչները ծպտուած պտուղներ՝ կը հայթայթեն նախաշարժիչ ուժը այն երեւակայական խաղին որ մեր ինքնաթելադրութեամբը ծնունդ կ'առնէ:

Քիչ է թիւը ակադեմական ինքնիրոյն ոճով նկարիչներու: Ռոհնէր անոնցմէ է: Այս յիսունեւվեց մեռեալ բնութիւններով ան կուգայ իր գիրքը հաւանաբար վերջնապէս գրաւել արդի նկարչութեան մէջ:

Առաւօտ կանուխ կը հեռաձայնեմ շնորհաւորելու զինքը՝ ու կը հարցնեմ՝ ի՞նչու յիսունեւվեց. կը պատասխանէ՝ մեռնող ամէն մէկ տարուան համար հատ մը. յիսունեւվեց տարեկան եղայ:

8 Փետրուար

Ամսուան ընթացքին քանի մը հետաքրքրական ժապաւէններ: «Տէլֆին» «Թեւ փաշտին յարձակումը», «Առաջադրութիւն», «Ուղեղը»:

Ոմանց մէջ դարձեալ խեղկատակ մը առօրեան է նշաւակ:

Արհամարհանք, խնդուք: Բայց Փազոլինի աւելի բարդ ճամբաներով կ'ուզէ հակադրել մեր քաղքենի ապրելակերպին իր «Առաջադրութեան»ը մէջ:

Ծիծաղելի կողմերը ծայրայեղօրէն խոցելի դարձնելով:

Ընտրուած նիւթը՝ չափուած – ձեւուած գաղափարական պայքարով մը չպարուած կը ներկայանայ՝ սակայն կասկածելի կը թուի ինծ իր անկեղծութիւնը: Վաւերականութենէ զուրկ կողմ մը կայ ժապաւէնին ճշմարտացորութեանը մէջ: Ու անհանդուրժելի է մանաւանդ արուեստագէտը որ ինքզինքը լուրջի կ'առնէ իրեն կերպաւորած խաղին մէջ: Անհատական ապացոյցներով բեռնաւորուած կը ծանծաղի մթնոլորտը. կորսնցնելով կշռոյթը:

Բայց նիւթը նախ. չմոռնալու համար՝ խառնիճաղանճ է: Հարուստ խաղաղ ընտանիքի մը մօտ հիւր երիտասարդ մը անդիմադրելի: Անսովոր գեղեցիկ: Անխտիր, բոլոր անդամներն ալ կը սիրահարին իրեն: Կարգաւ՝ նախ սպասուհին՝ յետոյ պատանի տղան՝ հասուն մայրը՝ հայրը՝ եւ ի վերջոյ դեռատի աղջիկը: Բարեկիրթ անուշ տղայ՝ նաեւ գիտակից իր պաշտօնին՝ յարմար կը գտնէ բոլորին գոհացում տալ: Հեռագիր մը՝ կը ստիպուի մեկնիլ:

Վերջ՝ առաջին մասին. երկրորդ՝ յատկապէս եղերական: Սպասուհին որ կը վերադառնայ իր գիւղը՝ ողջ թաղել կուտայ ինքզինքը: Երիտասարդը՝ միջակ նկարիչ՝ կը սկսի միզել իր ստեղծագործութիւններուն վրայ: Մայրը՝ փոխանակ սիրահարով մը գոհանալու՝ կ'ուզէ գոհացնել տրամադիր բոլոր երիտասարդները: Աղջիկը կ ըլլենթանայ. կ'արգելափակեն: Իսկ հայրը գործարանատէր՝ գործաւորներուն կ'ուզէ յանձնել իր վիթխարի հարստութիւնը: Ու հօրը պտոյտ տուքներուն մէջ ամէն ինչ կ'աւարտի:

Դժուար լուծելի զաղտնիք մը. Օսքար Ուայլտի մօտիկ բարեկամ Փազոլինի, ի՞նչպէս կրցած է կաթոլիկէ շրջանակին յատուկ փառատօնի մրցանակը խլել այս նիւթով:

Հարկ է սակայն աւելցնել թէ ժապաւէնը գեղեցիկ է: Կառոյցը՝ արտայայտելու կերպը՝ կլիման՝ խաղարկութիւնը՝ յայտնուած բուն գաղափարներն իսկ մղիչ ուժ մը ունին, եւ այդ վայրկեանին, դէթ համոզիչ կը թուին:

Տարօրինակ բայց ո՛չ յիմար այս փաղլինին: Ընդհակառակն՝ տեսնուելու արժանի նոր ժապաւէն մըն է իր Առաջադրութիւնը (Թէօրէմ):

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(Շար. 1)

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Ո՞ւր է աղջիկը, մէկը չկայ այստեղ, պոռաց Ապտիւլ Համիտ բարկութենէն դողահար ձայնով մը:

Ոչ ոք սիրտ ըրաւ պատասխանելու:

— Փախցուցիք, դաւաճաններ, փախցուցիք, գոչեց բռնաւորը կատղած, ամէնքդ ինծի դէմ միաբանած էք, բայց ես ձեզ ամէնքդ ալ պիտի ջախջախեմ...

Ցետոյ, նշմարելով որ պատուհանը բաց էր, դէպի հոն վազեց: Հանդուցաւոր բարակ պարան մը կ'երկարէր պատուհանէն մինչեւ վար:

— Ահա այս տեղէն փախեր է, շուտ փնտռել տուէք զինքը պարտէզին ամէն կողմը, պոռաց բռնաւորը իր շուրջը գտնուողներուն, որոնք փսկոյն հեռացան իր հրամանը կատարելու փութով ու երջանիկ ըլլալով որ առիթ մը կ'ընծայուէր իրենց փախչիլ երթալու սուլթանական բարկութենէն:

Ապտիւլ Համիտ երբ առանձին մնաց՝ վհատ ու ընկճուած՝ ինկաւ թիկնաթոռի մը վրայ:

— Չէ, չէ, մրմնջեց, ա՛լ հնար չէ տոկալ այս ամէնուն... նոյնիսկ պալատիս մէջ, ամէն կողմ, դաւաճանութիւն, մատնութիւն...:

ԳԼՈՒԽ Ժ.

ՀԱՍԱՆ ԵՐՋԱՆԻԿ Է

Ապտիւլ Համիտ կը սխալէր կարծելով որ Զիւլէհայի փախուստին մասնակից էին ուրիշներ ալ: Աղջիկը առանց ուրիշ մեղսակցի կատարած էր ամէն բան:

Ցորմէհետէ Սաֆնազ գալֆայի քով կը գտնուէր Պիւրհանէտտին իշխանի ապարանքին մէջ, ինչպէս տեսանք, Զիւլէհա գրեթէ ազատ կեանք մը կը վարէր օրն ի բուն շրջելով պարտէզին մէջ եւ ընտանի անասուններու հետ դրօսնելով: Գրեթէ բոլոր պարտէզպաններուն հետ բարեկամացած էր, որոնք այդ մանկատի աղջըկան գեղեցկութենէն հրապուրուած ու անոր խուլ–համր վիճակէն կարեկցած, ամէն ջանք կ'ընէին հաճելի ըլլալու համար անոր: Պարտէզին գեղեցկագոյն ծաղիկները եւ պտուղները իր տրամադրութեան տակն էին ու կրնար ազատօրէն իր ձեռքով քաղել զանոնք: Զիւլէհա սակայն գոհ չէր իր վիճակէն. կը զգար որ բանտարկուած էր, թէեւ գեղեցիկ ու ընդարձակ բանտի մը մէջ, բայց եւ այնպէս բանտարկուած: Իր միակ մտածումն էր ազատիլ այդ հեշտութիւններէն ու դառնալ իր ընկերներուն քով: Ցետոյ կը խորհէր որ այս վիճակը երկար չէր կրնար տեւել, կրնար իր կեղծ խուլ համրութիւնը յայտնուիլ ու այն ատեն սոսկումով կը մտածէր թէ ի՛նչ միջոցներու պիտի դիմէին զինքը խօսեցնելու համար: Այս պատճառով Սաֆնազ գալֆայի քով փոխադրուելէն ի վեր իր սեւեռուն գաղափարն էր փախուստի միջոց մը պատրաստել, առիթը ներկայանալուն պէս օգտուելու համար:

Զուան ցատկելու պատրուակին տակ յաջողած էր իրեն պէտք եղածին չափ պարան հայթայթել զոր խնամով պատրաստած էր, վրան հանգոյցներ շինելով: Ճապուկ ու թեթեւաթեք աղջիկ մըն էր Զիւլէհա եւ շատ դիւրաւ կրնար գործածել այդպիսի սանդուխ մը երբ առիթը ներկայանար: Այդ պարանը սնտուկին մէջ խնամով պահած էր առանց գիտնալու թէ ե՛րբ պիտի կրնար օգտուիլ անկէ:

Առտուն՝ իր արդուզարդին զբաղած ատեն, յանկարծ սենեակին դուռը բացուեցաւ ու Սաֆնազ գալֆա երեւցաւ այլայլած դէմքով մը:

— Աղջիկս, գոչեց խեղճ կինը, դէշ լուր մը ունիմ քեզի հաղորդելիք, բայց սիրտդ ամուր բռնէ եւ ջանայ որ հանդարտութիւնդ պահես:

— Ի՞նչ կայ որ, հարցուց աղջիկը դող ելած:

— Սուլթանը ուզեր է որ քեզ անմիջապէս կրկին Եըլտըզ փոխադրեն եւ ինծի դէմ ալ շատ բարկացեր է որ առանց իր գիտակցութեան քեզ իմ քովս առեր եմ, հաւանական է որ գլխ ալ կանչէ բացատրութիւն պահանջելու համար...

— Ի՛նչ դժբախտութիւն որ իմ պատճառաւս ձեզի ալ փորձանք պատահի, գոչեց մանկատի աղջիկը:

— Իմ մասիս մի մտածեր, ըսաւ Սաֆնազ գալֆա, ես կրնամ օձիքս ազատել, խնդիրը քու վրադ է... կ'երեւայ որ յեղափոխական շարժումներու մասին ծանրակշիռ տեղեկութիւններ եկեր են Սելանիկէն եւ Իւսկիւպէն եւ ատոր վրայ Սուլթանը սոսկալի կերպով զայրացեր է եւ իր բարկութեան միջոցին յանկարծ քեզ յիշեր է...:

— Աստուա՛ծ իմ, ի՞նչ կ'ուզէ ինծմէ, գոչեց Զիւլէհա այլայլած:

— Կը վախնամ որ նորանոր միջոցներու դիմէ, գուցէ նոյնիսկ բռնութիւններու, որպէսզի քեզ խօսեցնել տայ, չըլլայ որ ակարանաս:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 86)

ԴԷՄՔԵՐ ՈՐ Կ'ԱՆՀԵՏԱՆԱՆ

Ձեմ սիրած փետրուարը առանց բանաւոր պատճառ մը ունենալու: Վիժած ամիս մը նկատած եմ մանկութենէս ի վեր: կարծես Աստուած պատժած ըլլայ զայն մեզի անծանօթ մնացած յանցանքի մը համար, անոր օրերը կրճատելով, ինչպէս խաակը՝ ձեռքի բթամատին: Նախապաշարում մը ուրեմն եւ իբր այդ նախազգացումներու աղբիւր մը: Այս տարուան փետրուարին ալ զգացի որ ինծի այցի եկող բարեկամներս, չար լուր մը կը խոնայէին ինծի, հիւանդ մը, աւելի՛ չհիւանդացնելու ազնիւ դիտումով մը: Պատահմամբ է որ իմացայ Ֆրանսահայ ծանօթ արուեստագէտ՝ Արտաշէս Գմբէթեանի մահուան գոյժը իր թաղումէն շատ վերջը: Ըսել թէ այս կորուստով սուգի մէջ մտաւ հայ բեմը Փարիզի կամ ալ ամբողջ սփիւռքին մէջ, ճիշդ չէ: Մեր բեմերը շատոնց է որ սեւ շղարշներով պատանքուած էին արդէն ու Արտաշէս Գմբէթեաններու պատահական ելոյթները մեր բեմերուն վրայ, Սուրբ Ղազարոսի յարութեան նմանող, հրաշքի մօտեցող երեւոյթներ կը թուէին մեզի:

Օր ըստ օրէ ու քանի կը շատնան մեկնողներու թիւը, շղարշներու փոխարէն ծանր ու սեւ վարագոյրն է որ պիտի իջնէ հայ թատերական արուեստին, այլակերպուած, անճանաչելի ու ամայութեան դատապարտուած աւերակներուն վրայ:

Արտաշէս Գմբէթեան հաւանաբար նըկատած էր այս հոլեւարքը ու անոր մութ վախճանը: Եթէ իրատես չըլլար, կրնար այս ողբերգութեան նկատմամբ յօդուածներ գրել, գութը շարժել հայ մեկենասներուն, որպէսզի ապրին, Շանթը, Պարոնեանը, Շիրվանզադէն, Նարդոսը, եւայլն, որպէսզի վառ մնայ ջահը հինէն եկած այս արուեստին:

Ա. Գմբէթեան զգաց որ գութէն աւելի հաւատքն է որ պակսած էր հայ մարդոց մէջ: Տարագիր Հայը տուն շինելով զբաղած էր բոյն դնելով նոր ափերու վրայ: Ո՞վ կը համարձակէր այպանել, պախարակել այս երեւոյթը: Ի տես այս իրողութեանց է որ սկսաւ Ա. Գմբէթեանի նոր առաքելութիւնը, որը կը կայանար մոռացութենէ փրկել, հայ բեմին ծառայած մեզմէ յաւէտ բաժնուած դէմքերը, դերասան ըլլան անոնք կամ թատերագիր ու բեմադիր: «Յառաջ»ի մէջ լոյս ընծայած իր յօդուածաշարքերուն շնորհիւ, արձանագրուած կը մնան այլեւս մինչ այդ շատերուն անծանօթ, վաւերական տաղանդներուն կեանքն ու կենսագրութիւնները հաճելի ոճով եւ խմորով լեցուն առակներով:

Իւմօրը կը յատկանշէր զինքը: Միշտ քմծիծաղ մը կախուած կը մնար իր դէմքին վրայ: Մեր հանդիպումները պատահական էին «Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ: «Պ. Ալէն»ով մը կը բարեւէր:

Իր կրտսերը ըլլալով սերունդի չափանիշով, կրնայի վշտանալ, ընդվզիլ, մտածելով որ գիս ալ ձեռք առած է: Եւ ինչու չէ: Կարեւորը այդ չէր, այլ այն յարգանքը որ կը տածէի իր ու իր նմաններուն արուեստին հանդէպ:

Գաղափարակից ընկերներ չէինք, ոչ ալ մտերիմներ, բայց հաւանաբար արուեստին հանդէպ տածած մեր ակնածանքը, պատճառ էր որ նախապաշարումները զամբիւղը նետուէին:

Թող այս յօդուածս չնկատուի իբրեւ յապաղեալ դամբանական մը, քաջ գիտնալով որ գերեզմանէն անդին կրնայ դարձեալ քմծիծաղը շարժել իր պատկառելի եւ հայ բեմին անմոռանալի դէմքին վրայ:

Արտաշէս Գմբէթեանի մահով արժէքաւոր անուն մը եւս ջնջուեցաւ սփիւռքի մէջ: Ո՞վ պիտի գրէ հիմա անհետացած դերասաններուն մասին: Ո՞վ պիտի գրադի անցեալի քառուղիներուն մէջ արժէքներու պրպտումով: Ու վերջապէս, ո՞վ պիտի խօսի իր մասին, ինք որ իր աչքերուն վերջին լոյսը քամեց անցեալի մէջ թաղուած ստուերներուն լոյս տալով: Սպունգը ձեռքերնուս մէջ, կրնանք գրատախտակին աջեւ սպասել անզօր. յաջորդ մահագոյժին: Ամէն ինչ ջնջելու սահմանուած սերունդի մը ապերախտ գործը, ու հաւանաբար Փետրուարի մէջ կատարուելիք տխուր գործողութիւն մը:

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

— ԳԱՌԶՈՒ — ԵՒ ԹԱՏՐՈՆԸ

Գառզու ներկայիս, կը կատարէ արտայայտչական զանազան ձեւի ստեղծագործութիւններու նկարչութիւն՝ Քոլոյնի մէջ մօտալուտ ցուցահանդէսի մը համար, գիրքերու նկարազարդում, թատրոնի աէքօրի եւ հանդերձաւորումի մաքեթներ, նախագիծ՝ Փարիզեան շէնքի մը ճակատին:

Այս ստեղծագործութիւններէն իւրաքանչիւրին համար Գառզու կը պարզէ ներշնչման իր աղբիւրներն ու իր քեֆ-ներր:

«Քսաներորդ դարու վարպետներ»ու առաջին ալպոմի իր տասը գունաւոր վիմագրութիւններէն ետք (խմբագրութիւն Ժ. Ասեմարի եւ ներկայիս Լօղան ցուցադրուած), լրացնելու վրայ է տասը ժանտաջուրեր՝ որոնք Ռէմպոյի «Հրաշալութիւնները» պիտի պատկերազարդեն:

Տեսանք այս նկարները, տակաւին անաւարտ վիճակի մէջ:

— Ռէմպոյի մաքուր բայց դժուարամատչելի բանաստեղծութիւնը, կ'ըսէ Գառզու, զանազան մեկնութիւններու տուն կուտայ: Կը ջանամ ողեկոչել, գիծերու ցեղումով մը, իր բոլոր բանաստեղծութիւններուն մէջ ներկայ կինը, քաղաքներու խորհուրդը, վայրերու մոգականութիւնը, երեւակայական երկիրներէ եկող պատերազմիկները: Նկարագրութիւն չկայ. արդէն իսկ յստակ պատկերները չեն կրնար ներկայացուիլ իբրեւ այդ: Պէտք է գտնեմ ուրեմն համապատասխան ստեղծագործութիւններ, որոնք կարելի չափով տանին գիս Ռեմպոյի ոգիին եւ իր գրական մթնոլորտին:

Ռեմպոյէն ետք Գառզու պիտի անցնի Ժիւլ Վէրնի՝ գունաւոր նկարազարդումովը «Երկրէն դէպի լուսինին»:

Աշխատանքի իր սեղանին վրայ, ԺԲ. դարու Փերուն ողեկոչող քանի մը ուրուագծեր՝ որոնք կը մատնեն թէ Գառզու պիտի իրագործէ Լա Փէրիէօլի տեքորները ու հանդերձաւորումը՝ Թէաթրը տը Փարիի համար:

«Լէ զ'էնֆան տը Քալէ»էն, «Լը Լու»էն, «Ժիգէլ»էն եւ «Աթալի»էն ետք կը թուէր թէ Գառզու ձեռք քաշած է թատրոնէն: «Լա Փէրիքոլին» կը ձեռնարկէ հոգեկան նոր տրամադրութեամբ մը:

— «Լա Փէրիքոլ»ը ունի ոչ ողբերգական եւ ոչ ալ ռոմանթիկ նկարագիր մը. ամէն ինչ մտացածին է, ուրախ հիւմոր: Նկարչութիւնը պէտք է ըլլայ թեթեւ, Օֆէնպախի երաժշտութեան պէս զուարթամիտ: Պարզ ճարտարապետութիւնը, լատին Ամերիկայի զեխ ճոխութիւնը, այս ամէնը կը գրաւեն զիս:

Գառզու ցոյց կուտայ իր առաջին ուրուագիծերը: Երեք տեքորներ մեզ կը տանին Լիմայի հանրային հրապարակը, եզերուած իր պարզ տուներով, ապա կառավարիչի պալատին ոսկեզօծ դահլիճը, հուսկ բանտ մը՝ ծանր ու չարաշուք:

Ժողովրդական նկարագրով, բայց ոճի բոլէն անցած յիսուն տարազներ պիտի զգեստաւորեն հայկիններ, ծաղրածուներ, կառավարիչին դրանիկները եւ պիտի ցոլացնեն բարեկենդանի պատկերներ՝ ջերմ երանգաւորումով մը:

Պարզ ուրիշ երես մը, այն՝ ինչ որ պատրաստելու վրայ է Գառզու, արդիական շէնքի մը ճակատը՝ բազմերանգ գոյներով կենդանացած:

Հոս այլեւս թատրոնի մէջ չենք, այլ՝ կեանքին:

ԺԱՆԻՆ ՎԱՐՆՕ

(Ֆիկառօ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Քառադադաթ Արագածի լանջերը ճեղքող բազմաթիւ կիրճերէն մէկուն պռունկին վրայ դարեր շարունակ կանգուն մնացած է Հարիճի հին վանքին շէնքերը: Տարեգրութիւնները կը վկայեն, որ ճարտարապետական այս սքանչելի յուշարձանները, որոնք կը պատկանին հին հայկական ճարտարապետութեան լաւագոյն նմոյշներու շարքին, 1224ին շինած են Իվանէ եւ Զաքարէ Արղութեան իշխանները:

Զօրաւոր երկրաշարժ մը դարեր առաջ լեռնաշղթայէն անջատած է ժայռի կտոր մը, որուն ծայրին վրայ մնացած է մատուռ մը: Զօրաւոր փոթորիկներու ժամանակ ժայռը կը ճօճի, ահա թէ ինչու այս մատուռը ներկայիս կը կոչուի ճօճող մատուռ:

×

Ս. Կապուտիկեանի ծննդեան 50ամեակին առթիւ բանաստեղծուհիին նուիրուած երեկոյթ մը սարքուած է Մոսկուայի մէջ: Վերոյիշեալ երեկոյթին ներկայ գտնուած են Ս. Միկոյեան, մառեշալ Յ. Բաղրամեան, Ակադ. Ա. Միկոյեան եւ ուրիշներ:

×

Երեւանի մէջ բացումը կատարուած է կին նկարիչներու ցուցահանդէսին: Ներկայացուած են 50 նկարներ:

×

Վանի մօտերը կը գտնուի Լեւք գիւղը, որ մեծ եղեռնէն առաջ հայաշատ վայր մըն էր: Ջարդերէն ճողոպրած Լեւքցիները նախ ապաստանած են Պաղտատ, ապա մեծ մասով փոխադրուած Հայաստան, Արարատեան դաշտ:

Վերջերս զեղեցիկ նախաձեռնութեամբ մը դաշտահանդէս մը սարքած են, որուն մասնակցած են 130 լեւքցի ընտանիքներու ներկայացուցիչներ՝ ուսուցիչ, ճարտարագէտ, գիտուորական եւայլն: Դաշտահանդէսը վերջ գտած է աւանդական զուռնայով եւ շուրջպարով:

ԾԻԾԱՂ

Մարդակեր մը, առաջին անգամ կը ճամբորդէ սաւառնակով: Օրիորդ մը ճաշացուցակը կը ներկայացնէ անոր՝ որպէսզի նախասիրած ճաշը ընտրէ:

Մարդակերը ցանկին մէջ իր քիմքին յարմար ոչինչ կը գտնէ, ուստի, օրիորդին կ'ըսէ.

— Ճամբորդներու ցանկը բերէք, եթէ կարելի է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (444)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Բուլեւարին վրայ պղնձեայ ծանր եւ հին զոյգ լապտեր մը կար որ Գորբոյի դարձող Դիրղինէսին արժանի էր:

Կրակարանը, որ բուն իսկ բուլեւարին վառարանին մէջ եւ գրեթէ մարած փայտերուն քով դրուած էր՝ իր շոգին բուլեւարին ծխանէն դուրս կը ղրկէր եւ հոտ չէր հաներ:

Լուսինը՝ պատուհանին չորս ապակիներէն ներս մտնելով՝ իր ալխտակութիւնը ծիրանեզոյն եւ բոցափայլ սենեակին մէջ կը ծաւալէր, եւ Մարիւսի բանաստեղծական մտքին համար, որ նաեւ գործողութեան միջոցին կը մտախոհէր, կարծես թէ երկնային մտածում էր որ երկրային տձեւ երազներու հետ կը խառնուէր:

Հովի շունչ մը՝ կոտրուած ապակիէն ներս մտնելով՝ ածուխին հոտը փարատելու եւ կրակարանը ծածկելու կը նպաստէր:

Եթէ ընթերցողը կը յիշէ ինչ որ ըսինք արդէն Կորպոյի տունին մասին, Ժոնտրէթի որջը սքանչելի կերպով ընտրուած էր բուռն եւ տխուր իրողութեան մը թատր եւ ոճիրի մը պահարանը ըլլալու համար:

Այս որջը Փարիզի ամէնէն ամայի պուլվարին, ամէնէն առանձին տունին ամէնէն ներքին եւ հեռու սենեակն էր:

Եթէ դաւաճանութիւն բառած բանը գոյութիւն չունենար անգամ, կրնար հնարուիլ այս որջին մէջ:

Տունի ամբողջ շէնքը եւ խել մը անբնակ սենեակներ պուլվարէն կը զատէին այս որջը, որու միակ պատուհանը պատերով եւ ցցապատնէշներով շրջափակ անմշակ երկիրներու վրայ կը նայէր:

Ժոնտրէթ ծխափայտը վառելով, անխսիր աթոռին վրայ նստած կը ծխէր: Կինը ցած ձայնով հետը կը խօսէր:

Մարիւս եթէ Քուրֆէյրաք ըլլար, այսինքն այն մարդերէն մէկը, որոնք կեանքի բոլոր պարագաներուն մէջ կը խնդան, անշուշտ քահ քահ մը պիտի ձգէր Ժոնտրէթի կինը տեսնելով:

Այս կինը փետուրներով զարդարուած սեւ փեղոյր մը ունէր, որ Շարլ Ժ.ի օծումին զինակիր քարոզներու փեղոյրներուն կը նմանէր բաւական. ահագին թարթան շալ մը իր կտաւէ շրջազգեստին վրայէն առած եւ մարդու մուճակներ հագած էր. առոնք այն մուճակներն էին, զորս աղջիկը առտուն արհամարհած էր:

Ժոնտրէթ իր կնոջ այս հագուստը տեսնելով ահա եղաղած էր եռանդագին.

— Լաւ հագուեր ես եղեր. շատ աղէկ ըրեր: Պէտք է որ կարենաս վստահութիւն ներշնչել:

Իսկ Ժոնտրէթ վրայէն հանած չէր Պ. Լըպլանի տուած այն նոր թիկնոցը, որ մեծ կուգար իրեն, եւ իր հագուստը տակաւին կ'ընծայէր այդ թիկնոցի եւ տաբատի հակապատկերը, որ Քուրֆէյրաքի կարծիքին համեմատ տեսլական բանաստեղծը կը կազմէր:

Յանկարծ Ժոնտրէթ ձայնը բարձրացուց:

— Աղէկ որ միտքս եկաւ: Այս օդին նայելով անշուշտ կառքով պիտի գայ ան: Վառէ լապտերը, առ եւ իջիր: Վարի դուռին ետեւը պահուէ: Երբ կառքին կանգ առնելը լսես, անմիջապէս դուռը բաց, սանդուխէն ելլելու եւ նրբանցքէն դէպի հոս գալու ժամանակ ետեւէն ճրագը բեր որ լոյս ըլլայ. յետոյ ան ներս մտնելու միջոցին դուն վար իջիր շուտով, կառապանին վարձքը վճարէ եւ ետ ճամբէ կառքը:

— Ո՞ւր ստակ գտնեմ, հարցուց կինը:

Ժոնտրէթ տաբատին քսակը խառնեց եւ հինգ ֆրանքնոց մը տուաւ անոր:

— Ի՞նչ է այդ, պոռաց անոր:

Ժոնտրէթ արժանապատուութեամբ մը պատասխանեց.

— Դրացիին այս առտու տուած թալերն է:

Յետոյ շարունակեց.

— Երկու աթոռ պէտք է հոս, գիտե՞ս:

— Ինչո՞ւ:

— Նստելու համար:

Մարիւս ողնին մէջ սարսուռի մը շրջաբերիլը զգաց երբ լսեց կնոջ յետադայ հանդարտ պատասխանը.

— Ատ ալ մտածելու բա՞ն է. կ'երթամ դրացիին աթոռները կը բերեմ:

Եւ արագ շարժումով մը որջին դուռը բացաւ եւ նրբանցքը ելաւ:

Մարիւս դարանէն վար իջնելու, մինչեւ անկողին երթալ եւ տակը մտնելու ժամանակ չունէր իրապէս:

— Ճրագը առ, պոռաց Ժոնտրէթ:

— Ոչ, ըսաւ, աւելորդ արգելք մըն է ատիկա ինծի համար, վասնզի աթոռ պիտի բերեմ: Լուսնի լոյսը բաւական է:

Մարիւս լսեց որ կնոջ ծանր ձեռքը խարխափելով իր դրան բանալին կը փնտռէր մութին մէջ: Դուռը բացուեցաւ:

ՎԻՔԹՕՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի Հ. Ց. Դ. «Արդումեան» խումբի ընկերները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերներ Գէորգ Պօղոսեանի եւ Մարտի – րոս Օհանեանի եւ ընտանեկան պարագա – ներուն իրենց մօր եւ հօրաքրոջ՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

×

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի ըն– կերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհիներ Սրբուհի Կէօշկարեանի, Ե. Գոչեանի, Աննիկ Հաճի Դաւիթեա – նի, Լիւսի Օհանեանի եւ ընտանեկան պա– րագաներուն իրենց մօր, քրոջ եւ տալոջ՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան առթւ :

×

Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Շաւիլի «Խա – նասօր» խումբի ընկեր – ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհի Արտեմիս Տատուրեանի եւ ընկեր Պօղոս Պօղոսեանի եւ ընտանեկան պարագանե – րուն, իրենց մեծ մօր՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

×

Այս տխուր առթիւ Բլիշիէն Տէր եւ Տի– կին Տ. Գալայճեան իրենց խնամիին յի– շատակին յիսուն ֆր. կը նուիրեն Շաւիլի եկեղեցիին եւ Տիկին Շնորհիկ Մարտիկ – եան երեսուն ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճ– ման :

Շաւիլէն ընկերուհի Սրբուհի Տէր –Գա– լուստեան, փոխան ծաղկեպսակի քսան ֆր. Շաւիլի Կապ. Խաչին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեօ Բաշանի մաս – նաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հարիւր ֆր. Տէր եւ Տիկին Շիրինեանէ :

ՎԻՊԱԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԶԱՏԻԿԻՆ

ՖՐԱՆՍԱ, ԼԻՒՔՍԱՆՊՈՒՐԿ, ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՀՌԵՆՈՍԻ ԱՓԵՐԸ

3 օր (Ապրիլ 5–7) Լիւքս օթոճառով

Անդամներու հաւաքոյթ Շաբաթ Ապրիլ 5, ժամը 7ին, մեթրօ Շաթօ տը Վէնսէն, Քաֆէ Թէրմինիւսի առջեւ: Մեկնում ժա– մը 7·30ին դէպի Գերմանիա (Մօ, Մոն – միրայլ, Շալոն, Սէնթ – Մենէհու, ճաշ, ճամբով) Վերտէօն այցելութիւն : Ապա դէպի՝ Թիոնվիլ եւ ժամանում՝ Թրէվ: Սովորական պանդոկը ճաշ, իրիկունը՝ ազատ :

Կիրակի, մեկնում դէպի Պինկէն, ուր հանդստաւէտ զբօսանաւով մը երեք ժամ պտոյտ Հռենոսի վրայ : Տեսարժան վայ– րեր եւ հէքեաթային Լօռըլայը : Ճաշ նաւուն վրայ եւ ցամաքահանում՝ Քօպ – լէնս, ապա քառով վերադարձ դէպի Թր– րէվ,, ճաշ՝ պանդոկը:

Ապրիլ 7, մեկնում դէպի Լիւքսան – պուրկ, քաղաքի այցելութիւն եւ ճամբոր– դութեան չարունակութիւն դէպի Մէս, ուր կ'ըլլայ ցերեկուան ճաշը: Ժամանում Փարիզ ժամը 21ի առենները :

Ծախսերու մասնակցութիւն՝ 168 ֆր.: Սահմանափակ տեղեր :

Դիմել՝

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

32, Rue de Trévise, PARIS (9•)

Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par le loi du 1-7-1901

Le Décret N° 63161 au J.O. du 5 Mars 1965 oblige tout participant à une manifestation touristique organisée par une Association régie par la loi du 1er Juillet 1901 à être *membre côtisant* de cette Organisation.

MEMBRE ACTIF 20 Frs. par AN

Այս ճամբորդութիւնը կը կազմակեր – պենք զեղչեալ գինով յարմարելով ներ– կայ կացութեան, որպէսզի մեր անդամ – ներն ու բարեկամները օգտուին անբաղ – դատելի պատեհութենէն :

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ

Ընդհ. Պատուիրակ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9•)

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 15
ԺԱՄԸ 20.45-ԻՆ

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ

Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ իր Ցոբելենական յանձնախումբին :

Տարաբախտ Արտաշէս Գմբէթեանի յի– շատակին նուիրուած երեկոյթ մը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 18ին, Ուրբաթ: Հասոյթը ամբողջովին պիտի յատկաց – ուի իր շիրիմին կառուցման :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Երիտասարդ մը 17 – 18 տարեկան, մուշ– տակագործի արհեստ սորվիլ ուզող, նա– եւ երիտասարդ օրիորդ մը տուպլածի համար : Դիմել՝

LOTRANGER
22, Rue d'Hauteville — PARIS (10e)
Tél. : TAI. 77-92

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Աղքատ. Ընկերակցու – թեան ընդհ. ժողովը՝ տեղի կ'ունենայ, Հինգշաբթի Մարտ 27ին, երեկոյեան ժա– մը 20·30ին, 77 Րիւ Լաֆայէթ :

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլ – լալ: Արդելք ունեցողները, ընտրութեանց կրնան մասնակցիլ գրաւոր ղրկելով իրենց քուէները :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին թէ– յասեղանը Մարտ 30ին, Կիրակի ժամը 16– ին: Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Հայր. Միութեանս կեդր. վարչութիւնը կը պատրաստուի տօնելու Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարե – դարձը նուիրուած Արամ Մանուկեա – նի, վանի Արամին, մահուան յիսնամ – եակին, Ապրիլ 27ին, Օթէլ Սպլանտիտի սրահներուն մէջ : Մանրամասնութիւն – ները յետագային :

×

Նոր Սերունդի պարահանդէսը Ամպա – սատէօրի մէջ, Մայիս 4ին ժամը 17էն 24:

×

Ապրիլ 27ին Վիէնի Հայ Ազգ. Միու– թեան ձեռնարկը:

Fabrique de Vêtements

POUR HOMMES
VILLE - SPORT

Ets ARAKELIAN

84 - AVIGNON
56, Rue Thiers
Tél. (90) 81-44-27
84 - BOLLENE
Tél. (90) 70-10-54

PANTALONS HOMMES ET GARÇONNETS
TERGAL - COTON
JEAN - VELOURS - COTON
VAJA *NEW JEAN'S*
VENTE AUX GROSSISTES

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ապրիլեան Եղեռնի,

24 Ապրիլ, 1915ի 54րդ տարեդարձը

Հովանաւորութեամբ Հարաւ. Ֆրանսա– յի Ազգ. Առաջնորդարանի գործակցու – թեամբ Գաղութիս կազմակերպութեանց տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, 13 Ապրիլ, ժամը 10ին, Թէաթրը Տիւ Ժիմնազին մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՐՊՈՆԻԷՐԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Տէսինի «Դրօ» խումբին : Շաբաթ, 29 Մարտ, ժամ 21էն մինչեւ լոյս :

Նուագախումբ՝ ՃԷՔԻ ՄԱՅԸՐԷ

Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատ– կացուի Տէսինի Հայկական Տան նորոգու– թեան ֆոնտին :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԱՐՏ 29, ԺԱՄԸ 20·45ԻՆ

SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République

Կը ներկայացուի՝ Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով

SOMERSET MAUGHAM-Ի "ՆԱՄԱԿԸ"

Հետաքրքրական թատրերգութիւն 3 արար, երկու պատկեր

Գլխաւոր դերակատարներ

ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, ինչպէս նաեւ ՓԻԷՌ ԹԷՐԶԵԱՆ, ԼԻՒՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆ եւ ՊԵՐՃ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ – ՀՐԱՅՐ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Բեմադրութիւն՝ ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Ուշադրութիւն, վարագոյրը ճիշդ ժամուն կը բացուի : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

Տոմսերը կը ծախուին — Ճաշարան Տի ամանթէու, 66 Րիւ Լաֆայէթ : Անէմեան ճաշարան, Ռիւ Քատէ : Մարգարեան, 32 Րիւ Թուէվից :

Մասիս նպարավաճառատուն, Ռիւ Սօլնիէ (Քատէ) :

Շիրինեան, 36 Ռիւ տը Փլէռի : Զաքմչեան, 20–22 Ռիւ Ռիշէ :

Բեմասիրացի անդամներուն մօտ :

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ, ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ ԵՒ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԻՒՐԵՐՈՒ

Չորեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ՝ Մայիս 7, 8, եւ 9, «Լը Կռան տ'Օթէլ»ի մէջ, Փարիզ, Օփերայի հրապարակ

×

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ընդունելութիւն ի պատիւ պատգամաւորներու եւ հիւրերու : Հանդիսաւոր պա– տարագ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ: Խմբական Ուխտագնացութիւն ՓԷՐ - ԼԱՇԷԶԻ գերեզմանատունը մեծ հիմնադիր Պ. ՊՕՂՈՍ ՓԱՇԱ ՆՈՒՊԱՐԻ շիրմին : Խմբական Ուխտագնացութիւն դէպի Հայ ոգ վերջին Թագաւորին դամբարանը՝ Սէն Տընի : Շրջապտոյտներ՝ ի մասնաւոր ըի Փարիզի Համալսարանական Ուսանողական մէջ Հ. Բ. Ը. Միութեան Մառի – Նուպա ը Ուսանողական Տունը :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԻԼԹԸՆ ՊԱՆԴՈԿԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ա.— Հանդիսաւոր մեծ ճաշ համագումարին փակումին առթիւ :

Ուրբաթ երեկոյ, Մայիս 9

Բ.— Բացառիկ մեծ պարահանդէս, ի ներկայութեան Պատգամաւորներու եւ հիւրերու :

Շաբաթ, երեկոյ, Մայիս 10, երեկոյէն մինչեւ առաւօտ

ՄԵԾ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԸ

Ինքնաշարժին վիճակահանութիւնը՝ նուէր Միութեան նախագահին կողմէ, պի – տի քաշուի մեծ պարահանդէսին ընթացքին :

Մանրամասնութիւնները յետագային

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ

FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

«ՅԱՌԱՋ»Ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IX• —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-83

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՄԱՐՏ
MARDI 25 MARS 1969
LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11471 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.471

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՒՐԱՐՏՈՒ

Բ.

Ուրարտուի թագաւորութիւնը փայլուն շրջան մըն է բոլորած Քրիստոսէ առաջ իններորդէն եօթներորդ դար : Ցեռոյ վեցերորդ դարու սկիզբը ինկած է օտար տիրապետութեան տակ :

Մովսէս Խորենացի իր Հայոց Պատմութեան մէջ (Գիրք Ա., գլուխ ԺԶ. – ԺԸ.) կը խօսի Ասորեստանի թագուհի Շամիրամի մասին, որուն կը վերագրէ Վանի շրջանի շինարարական աշխատանքները : Կ'ըսէ թէ թագուհին այս նպատակով Ասորիքէն եւ այլ հպատակ երկիրներէ բերել տուած է տասներկու հազար «անարուեստ գործաւորներ» եւ վեց հազար «փայտի, քարի, պղնձի եւ երկաթի« մասնագէտ «արուեստաւոր»ներ : Նախ հրամայած է շինել գետի ամբարտակը «ապառաժիք եւ մեծամեծ վիմօք, կրով եւ աւազով ծածուցեալս, անրաւ լայնութեամբ եւ բարձրութեամբ, որ կայ հաստատուն, որպէս ասեն, մինչեւ ցայսօր ժամանակի» :

Շամիրամ միաժամանակ շինել տուեր է երկու եւ երեք յարկանի ապարանքներ պէս պէս գունաւոր քարերով, ինչպէս նաեւ պարիսպներ պղնձեայ դռներով եւ ընդարձակ փողոցներ :

Իսկ ամէնէն կարեւորը, Վանի բերդին վրայ կառուցանել տուեր է արքայանիստ պալատ մը, պարսպապատ, դժուարամուտ, պարզապէս աննկարագրելի հրաշակերտ մը :

Վանայ միջնաբերդին արձանագրութիւնները ուսումնասիրուած են օտար հնագէտ – լեզուաբաններու կողմէ :

Խորենացիի տեղեկութիւնները ուշադրութիւնը կը գրաւեն գիտնական Ֆ. Է. Շուլցի, որ Ֆրանսայի Ասիական Ընկերութեան կողմէ Թուրքիա կը ղրկուի 1827ին : Վանայ լճին արեւելեան ափին վրայ Շուլց կը գտնէ հսկայ ժայռերով կառուցուած ամբարտակը ճիշդ այնպէս ինչպէս այնքան մանրամասնօրէն նկարագրած էր մեր պատմահայրը : Կը գտնէ նաեւ աւերակները բերդի մը, որուն ժայռափոր սենեակներու պատերուն եւ ամբարտակի ժայռերուն վրայ փորագրուած մեծ թիւով բեւեռագիր արձանագրութիւնները կ'ընդօրինակէ :

Շուլց 1828ին Փարիզ կը ղրկէ Վանայ ժայռին եւ այլ բերդերու վրայէն ընդօրինակուած 42 արձանագրութիւններ, որոնք կը հրատարակուին միայն 1840ին:

Շուլց կը սպաննուի Ճուլամերկի լեռնային շրջանին մէջ, աւազակներու կողմէ : Այնքան արդիւնաւէ՞տ կերպով սկսուած իր գործը կիսատ կը մնայ : Երկար ատեն ո՛չ մէկ Եւրոպացի գիտնական կը համարձակի հետազօտութիւններ կատարել Նայիրի երկրին մէջ :

Հարկ կ'ըլլայ սպասել կէս դար, մինչեւ որ բեւեռագիրներու բանալին կը գտնուի, արձանագրութիւնները կը կարդացուին եւ կը հաստատուի թէ Ուրարտուի թագաւոր Մենուան է եղած իսկական հեղինակը Վանայ շրջանի շինարարութեանց եւ ո՛չ թէ Շամիրամը, այսինքն Ասորեստանի թագուհի Սամմուրամատը (Ք.Ա. 812 – 803), ինչպէս կը կարծէին Խորենացիէն սկսեալ բոլոր պատմագէտները :

Էրեբունիի բերդը կառուցանող Արգիշտի Ա.ի հայրն է Մենուա (Ք. Ա. 810 – 781), որ յաղթած էր Շամիրամի (Սեմիրամիս), մինչեւ պատմութիւնը շրջած է նաքէն դէպքերը եւ յաղթանակ վերագրած Ասորեստանի թագուհիին :

Երկար ատեն տուներու մէջ մնացած Ուրարտուն վերջապէս այժմ դրուած է իր արժանի պատուանդանին վրայ : Շնորհիւ գիտնականներու նոր հետազօտութեանց ու երեւան հանուած հին, սեպաձեւ արձանագրութեանց ընթերցման արդարութիւնը կը յաղթանակէ շուրջ 28 դար ետք:

Պիոտրովսկի իր նոր գրքին մէջ մանրամասնօրէն կը նկարագրէ Հայ ազգի հին օրրան Ուրարտուն, Նայիրի երկիրը, Էրեբունին : Հայաստանի նախնական քաղաքակրթութիւնը, պատմութիւնն ու արուեստը կ'ուսումնասիրէ գիտական մեթոտով, հիմնուած նոր պեղումներու շնորհիւ գտնուած արձանագրութեանց, արձաններու, քանդակներու եւ այլեւայլ առարկաներու վրայ, որոնց նկարները կը հրատարակէ ու կը մեկնաբանէ :

Ուրարտուի պատմութեան գլխաւոր աղբիւրներն են Ասորեստանի Տարեգրութիւնները, ուրարտական արձանագրութիւնները եւ հնագիտական պեղումներու շնորհիւ ամրոցներէն ու դամբարաններէն գտնուած առարկաները :

Ուրարտուի թագաւորութիւնը կործանեցաւ Ք. Ա. վեցերորդ դարուն : Ցարդ կը կարծուէր թէ բնակիչները իրենց երկիրը լքելով հիւսիս ապաստանած էին: Սակայն, ըստ Պիոտրովսկիի, այսօր նոր հետազօտութեանց լոյսին տակ կը կարծուի թէ Ուրարտացիք տեղւոյն վրայ մնացած եւ խառնուած են Հայերուն հետ : Այս մասին որոշ փաստեր կան :

Իր ներկայ աշխատասիրութեամբ գնահատելի նպաստ մը կը բերէ ռուս գիտնականը Հայաստանի հին պատմութեան :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻՆ

ՍԵՆՏԻՔԱՆԵՐՈՒ ԴԻՐՔԸ ԿԸ ԿԱՐԾՐԱՆԱՅ

Լիոնի տօնավաճառի բացման, Ֆրանսայի նախարարապետը անդրադարձաւ նաեւ հանրաքուէին : Շեշտեց գլխաւորաբար — «Ցօղուածները զորս կառավարութիւնը պատրաստեց գաղափարական տեսակէտներ չեն : Նախ գործնական հեռանկար մը ունին եւ պիտի ըսեմ նոյնիսկ՝ շօշափելի : Պէտք է վերջ դնել կեդրոնացման, որ երբ ինչպէս այսօր ծայրայեղութեան կը հասնի, կ'անդամալուծէ նախաձեռնութիւնները, կը խանգարէ պատասխանատուութիւնները եւ կը կասեցնէ զարգացումը : Գործատէրերը արհեստակցական եւ տնտեսական պատասխանատուները սեւէ մէկէն աւելի լաւ գիտեն թէ ինչ հետեւանքներ կ'ըլլան երբ Պետութեան միջամտութիւնը չափազանցուած է բոլոր մարզերու մէջ : Այս ձեւի տակ է որ կը հասկնանք մասնակցութիւնը : Կը մաղթենք որ փորձառու մարդիկ որ լաւ ծանօթ են այս հարցերուն, կարենան ճշդել նախապատուութիւնները, գնահատել կարիքներու [illegible] եւ որոշել տրամադրելիք դրամագլուխները : Կը մաղթենք նաեւ որ, այս խօսակցութեանց մէջ, քաղաքականութիւնը, բառին դէշ իմաստով, տեղ չգտնէ այլ միայն նկատի առնուին շրջանին եւ բնակիչներուն իսկական շահերը : Գիտեմ որ, այս շրջաններու բարեփոխումը, թէեւ մեծամասնութեան կողմէ փափաքուած, որոշ մտահոգութիւններու ծնունդ տուած է : Կ'ուզեմ հոս շեշտել թէ նոր տուրքեր ստեղծելու վտանգը իրական չէ : Հաւատացէնք նման կարելիութիւն : Շրջաններու միջոցները պիտի հայթայթուին մէկ կողմէ պետութեան նպաստներով, միւս կողմէ փոխանցուած տուրքերով : Այս է ընդհ. գիծերու մէջ շրջանի բարեփոխումը : Կենսական հարց մըն է որու յաջողութեան համար, բոլոր տարրերը այլեւս իրարու քով եկած են : Վստահ եմ որ մեր հեռանկարը լաւ հասկցուած է շրջանի մը մէջ, որ այնքան շնչառ կը կրէ նախաձեռնութեան եւ յառաջդիմութեան : Վստահ եմ որ իւրաքանչիւրը գիտակից է որ ամէն մէկ շրջանի աւելի կեանք տալով է որ ամբողջ ազգը կ'ամրապնդուի » :

Ասոր հակառակ, շատ մը դիրքաւորումներ կան : Անկախ հանրապետականները (Ժիսքարիէն) կ'ուզեն ամէն ձեւով յաջողցնել իրենց տեսակէտը : Այլ խօսքով, հանրաքուէն երկու հարցում եւ երկու պատասխան ունենայ : Կը խորհին թէ պարզապէս ո՛չ քուէարկել կամ ձեռնպահ մնալ կրնայ վտանգել երկրին կացութիւնը :

Կեդրոնը բոլորովին դէմ է : Այսպէս Լըքանիւէ ճառ մը խօսած է առջի օր եւ շեշտած «ո՛չ պիտի ըսենք ապօրինի, անպարկեշտ, խաբերայ եւ քանդիչ հանրաքուէի մը » :

Նոյն ժխտական դիրքը բռնած են սենտիքաները :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ կրթական նախարարին հրաժարումը ծանր վիճակ մը ստեղծած է երկրին մէջ եւ վախ կայ որ պատճառ դառնայ քաղաքական ծանր տագնապի մը: Ընկերային մթնոլորտը արդէն պղտոր է եւ վարչապետին դիրքն ալ երթալով աւելի փափուկ ...: Քաղաքական այս բարդութեանց վրայ աւելցած են նաեւ կարգ մը սրբապղծութիւններ: Այսպէս Կարմելուհիներու Սանթա – Մարիա Տէլլա Սքալա եկեղեցւոյ մէջ Սէնթ – Թէրէզ տ'Աւիլայի ոտքին ոսկիէ կօշիկները գողցուած են :

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ բնականոն կացութեան վերահաստատումը կը վերագրուի զբօսաշրջիկներուն, յաղթանակի երեսնամեակին եւ ամերիկեան ճնշումին : Հարիւրաւոր անձնաւորութիւններ ազատ արձակուած են :

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ դժուարութիւններ պիտի ունենայ ՄԱԿի հետ, Անկիլլայի պատճառով, տրուած ըլլալով որ կղզին ՄԱԿի միջամտութեան դիմած է :

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ մէջ սարսափ կը տիրէ եւ երկիրը քաղաքացիական պատերազմի դուռը կը գտնուի : Գիւղերէն հասած լուրերու համաձայն ահաւոր ջարդ մը տեղի կ'ունենայ եւ Այուպ Խանի կողմնակիցները վայրագօրէն կը սպաննուին : Հազարաւոր զոհեր կան արդէն :

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ, Պաասի համագումարին, Զօր. Ասատ կ'առաջարկէ որ դաշնակցային միութիւն մը ստեղծուի Սուրիոյ, Իրաքի եւ Եգիպտոսի միջեւ : Ճառին մէջ, Ասատ բացատրած է նաեւ թէ ինչո՞ւ պետական հարուածի ձեռնարկած է, քննադատելով նախկին ղեկավարութիւնը որ սարսափ ստեղծած էր Սուրիոյ մէջ :

ՊՈՒՐԿԻՊԱ ճառ մը խօսած է եւ ցաւ յայտնած այն շփոթութեան համար, որ կայ Հրեաներուն եւ Սիոնականներուն նկատմամբ, որոնք տարբեր բաներ են Թունուզի նախագահին համար :

ՕՍԹԵՐԼԻՑ կայարանի ուղեւորներուն գործադուլը վերջացաւ, բայց այս շարժումն ալ բաւական լուրջ վտանգ մը կը սպառնայ ելեկտրականութեան եւ մեթրօ օթօպիւսի :

ՓԵՇՏԱՅԻ մէջ պաշտօնապէս բացումը կատարուած է Լաչլօ – Ռայք փողոցի մը: Ռայք համայնավար նախկին ղեկավար եւ նախկին Արտաքին նախարար զոհ գացած էր, 1949ին, դատավարութեան մը, որու «ոչ մէկ խօսքը իրաւ էր» կը գրէ կուսակցական պաշտօնաթերթը :

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՉԻՆԵԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՎԷՃԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՄԵԾ ՀԵՐՁՈՒԱԾԸ

(1959 - 1969)

17 ՀՈԿՏ. 1961.— Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան ԻԲ. համագումարը: Կը դատապարտուի Ալպանիա, իրողութեան մէջ նշանակէտը Չինաստանն է, որ կը բոլորէ տնտեսական եւ պարենաւորման ծանր տագնապ մը: Կը վերսկսի պայքարը Ստալինի դէմ :

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ – ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1962.— Չին եւ հնդիկ բախում Հիմալայեաններու սահմանագիծին վրայ : Փեքին կ'ամբաստանէ Մոսկուան յայտարարելով, թէ զօրավիգ կը կենայ Նոր Տելհիի :

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1962.— Քուպայի տագնապը, որ իր լուծումին կը հասցնէ հակամարտութիւնը: Փեքին կ'ամբաստանէ Խրուշչէվը «անձնատուութեան» մեղքով : Պայքարը կը տարածուի բոլոր մարզերու վրայ :

1963.— Չին եւ ռուս տարակարծութեանց եւ վէճերուն բոլոր ծալքերը կը բացուին հանրութեան առջեւ ամբողջ տարեշրջանին : Յուլիս 5էն 20 հանդիպում չինացի եւ ռուս բարձրաստիճան պատուիրակներու միջեւ հաշտութեան եզր մը գտնելու համար: Կատարեալ ձախողութիւն: Հանդիպումէն առաջ, հանդիպումի ընթացքին եւ անկէ ետք կը բացուի թղթածրարը բողոքագրերու, խմբագրականներու, յայտարարութիւններու եւ, մասնաւորապէս, 25 կէտերէ բաղկացած Փեքինի նամակին (14 Յունիս), ինչպէս նաեւ խորհրդային Կեդր. Կոմիտէի նամակին (14 Յուլիս):

5 ՕԳՈՍՏՈՍ 1963.— Մոսկուայի մէջ կը ստորագրուի հիւլէական փորձերու մասնակի արգիլման համաձայնագիրը : Չինաստան խստիւ կը դատապարտէ :

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1963 – ՅՈՒԼԻՍ 1964.— Փեքինի մէջ կը հրապարակուի վարդապետական բնոյթ ունեցող ինը մեծ յօդուածներու նոր շարք մը : Կը սփռուի բովանդակ աշխարհի մէջ :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1964.— Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան առջեւ Սուսլով կը ներկայացնէ ռուսական ամբաստանութիւններու շարքը Չինաստանի դէմ : Կը ձախողին Փեքինի մէջ սկսուած խօսակցութիւնները սահմանային հարցի կարգադրութեան շուրջ :

15 ՀՈԿՏ. 1964.—Անկում Խրուշչեւի որուն կը յաջորդէ, 16ին, չինական հիւլէական ռումբի առաջին պայթումը :

1965Ի ՍԿԻԶԲԸ.— Բրեժնեւ – Կոսիգին կը փորձեն համաձայնիլ Չինացիներու հետ, մասնաւորապէս, Վիէթնամի կապակցութեամբ միացեալ գործակցութեան մը համար : Փորձը կը ձախողի :

ՄԱՐՏ 1965.— Մոսկուա կը հաւաքուին համայնավար կուսակցութիւններու միջազգային համագումարը պատրաստելու համար, 19 համայնավար կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներ : Չինաստան կը մերժէ ներկայ գտնուիլ :

ՄԱՅԻՍ 1966.— Չինաստանի մէջ ծայր կուտայ մշակութային յեղափոխութեան մեծ շարժումը, որ բազմաթիւ անկիւններէ դիտուած հակախորհրդային է եւ հիմնապէս թշնամական է Խրուշչեւի յաջորդներուն :

ՅՈՒՆՈՒԱՐ – ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1967.— Պաշարում Փեքինի խորհրդային դեսպանատան եւ հակախորհրդային մեծ ցոյցեր՝ ղեկավարութեամբ կարմիր պահակներու :

ՄԱՅԻՍ 1968.— Փարիզի մէջ կը սկսին խօսակցութիւններ Վիէթնամի շուրջ, Փեքին խստօրէն կը ձաղկէ Հանոյի այս քայլը :

2 ՄԱՐՏ 1969.— Ուսուրիի մէջ արիւնալի բախումներ :

Թ. Ա. Թ.

Քալէիտոսքոփ Արուեստասէրի մը Օրագրէն

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ «ՄԷՏԻԱՆԵՐԸ» — ԼԵԼԻԱ ԿՈՒՍՍՕ — ԺՈՐԺ ՌՈՀՆԷՐ — ՓԱՌՈՒՆԻԻ ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ — ԱՆԻ ԿԱՍԷՐ — ՀԱԹԱՆ ՄԻԼՇԹԱՅՆ — ՀԷՐՊԸՐԹ ՖՕՆ ԳԱՐԱԵԱՆ — ԴԱՇՆԱԿ ՄԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՆՊԱՏՈՒԵԼ—ԳԻՇԱՏԻՉ ԹԸՌՉՈՒՆՆԵՐ — ՔԻԼԻՄԱՆՃԱՐՕ — ՍՏՈՒԵՐՆ ՈՒ ԼՈՅՍԸ — ՌՈՒՃԻԷՐՕ ՌԻՋՋԻ — ԳԱՐԼ ԺԱՍՓԸՐՍ — ՌԻԽԹԷՐ ՄԱՑՁԷԼ — ԱԺԱՔՍ · ՊԷՆՖԻՔԱ — ԻԿՈՐ ՈՒ ՆԱԹԱԼԻԱ ՕՅՍԹՐԱԽ — ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Բ.

9 Փետրուար

Եղակի ընդունելութիւն վայելեցին սենեակի նուագախումբերը վերջին տասը տարուան ընթացքին: Անոնք մեզի աւելի մօտեցուցին, մանրակօս սա՛լերուն երեւումէն ի վեր, Պուքսթէհուտ, Քուբբրէն, Ալպինոնի, Քորելլի, Թէլէման, Փերկոլէզ, Վիվալտիի նման հանճարներու երաժշտութեան: Ու այդպէսով, մասամբ անտեսուած ամենադեցիկ լարային հին դարերու ստեղծագործութիւնները, վերակենդանացան:

Եւ լաւագոյնները այդ խումբերուն եկան դրաւել մեր սրտերը, ինչպէս՝ ի Մուզիչի, Թուլուզ, Զակրէպ եւ Մոսկուայի Պարշայը:

Այսօր կը լսեմ առաջին անգամ ըլլալով Քէոլն քաղաքինը: Յատկապէս երիտասարդ տարրերէ կազմուած: Յայտագրին մէջ Հէնտէլի Ռէ Մաժէօր ֆօնչէրթօ կրոսօն նաք, ունինք երեք փրերայաջորդ քոնչէրթիներ, Թէլէման, Մոցարթ եւ Պախ:

Առաջինը կուգայ յարմար կլիման պատրաստել երկրորդին՝ ուր՝ Թրոմբէ-թիսթ Ժան - Գլոտ Տէսիտ աներկեղ եւ անվրէպ զգայուն նուագով մը կը հնչեցնէ իր զօրակոչ գործիքը:

Նոյն այս գործին մէջ կը նախընտրեմ Մորիս Անտրէի մեկնաբանութիւնը աւելի խորհրդաւոր ու զուսպ միանգամայն, բայց պէտք է խոստովանիլ առանց աչգամոլութեան թէ Ֆրանսացիք պղնձէ չընչաւորներուն մէջ փրապէս աշխարհի առաջին աթոռները կրնան գրաւել:

Սրտատրոփ կը սպասեմ հիմա Անի Կասէրին որ պիտի գայ նուագել Մոցարթի, մերթ ընդ մերթ երկնային վսեմութեամբ ու սրամիտ հեգնանքով մը հիւսած մի պէմօլ մաժէօր ֆօնչէրթօն:

Գործ մը որուն մէջ բարկութիւն չկայ, կիրքի նոպայ չկայ, չկայ ընդվզում: Բայց տառապած ըլլալ հարկ է՝ կարենալ լաւագոյնս մեզի փոխանցելու համար ներքին խաղքի ու տխրութեան պահերը: Դժուարին մեկնաբանութեան մը բոլոր ստորոգելիները՝ այդ պարզունակ մեղեդիներուն մէջ: Որովհետեւ Մոցարթի երաժշտութիւնը սրտէն գալով, պէտք է ուղղակի երթայ բախել սրտերուն:

Յետադարձ ակնարկով մը յիշողութիւնըս զիս կը փոխադրէ քանի տարիներ առաջ, ուրիշ քաղաք մը, ուր Անին հինգ տարու՝ կը նուագէր մեզի Շոփէնի «Անձրեւի կաթիլներ» յորջորջուած նախերգանքը:

Հարիւրաւոր հրաշք մանուկներ նուագած են անշուշտ զգայուն կերպով նոյն այդ նուրբ գործը: Բայց կայ անխուսափելի եւ վախցուած պահը՝ ուր մանուկը հրաշք՝ կը դադրի ներդաշնութեամբ կարենալ նուագելէ, եւ կը պարտաւորուի գիտակցօրէն հրամցնելու ինչ որ գիւրաւ կուտար առանց փորձել խաղալու փր ըստեղծագործ երեւակայութեանը հետ: Ու հոդ, ճիշդ այդ բոպէին պիտի ծնի արուեստագէտը: Բանիներ կ'իյնան այդ պահուն: Մեծամասնութիւնը:

Մինչեւ իսկ ապերախտ տարիներուն՝ ուր վստահութիւնը չունէի թէ Անին չահած է իր դրաւը վերջնապէս Արուեստին հետ՝ ես միշտ հաւատքս պահած էի իրեն: Այսօր սակայն բերկրանքով կը հաստատեմ թէ արդասաբեր բուն աշխատութեան տարիները կրնան սկսիլ այլեւս:

Ինքնաբերութեան, զգայնութեան, փափկութեան տիպարն է դարձած ան՝ ու գիտակցօրէն: Տառապած ալ կ'երեւի:

Որքան լաւ կը պատշաճի այդ հոգեվիճակը միջին մասին: Պարմանուհիի կ'այլափոխուի վերջինին մէջ: Փնտռած՝ ու գտած է Մոցարթի հնչականութիւնը՝ նաեւ նախադասութեան թաքուն խորհուրդը առանց դերին դառնալու լոկ շողշողուն խաղի մը:

Ինչ գեղեցիկ ապացոյց՝ մեկնաբանին համոզիչ ապրումներուն: Ես հոդ հասած գտայ Անի Կասէրը:

Տիկին Անի Լիլէֆորս՝ չունեցաւ որուն ամուսինը Մաթ Լիլէֆորս իրմէ եաք կուգայ մեկնաբանել Պախ՝ նոյն նուագախումբին ընկերակցութեամբ: Հէնտէլ, Թէլէման, Մոցարթ, Պախ:

Համերգները որ Պախով կրնան աւարտիլ ցայգանուագային ըլլալու հակամէտ են կարծես: Այս մէկն ալ դմայլելի էր:

×

12 Փետրուար

Երկու աճպարարներու կը նմանցնեմ նախ քննադատ Պէռնար Կավոթին ու ջութակահար Հաթան Միլշթայնը՝ ուր հեռատեսիլէն՝ իրարու որադայթ կ'ուզեն լարել. առաջինը ջանալով երկրորդին ըսել տալ բաներ՝ զոր պիտի զգչար յաջորդ առաւօտն իսկ: Միլշթայն աւելի հասարակ ոճով մը կը մօտենայ լուրջ նիւթերու քան քննադատը. առաջին յուսախաբութիւն: Հարցումները կը ցամքեցնէ:

Օրինակ՝ երբ Կավոթի կը հարցնէ թէ ինչո՞ւ ուսուցչական ասպարէզը կ'անտեսէ ու քովն ի վեր մենակատարի ասպարէզին՝ չուզէր քանի մը աշակերտներ ալ հասցնել՝ իր պատասխանը կ'ըլլայ՝ քանի մը անգամներ փորձեցի. եւ սուղ ալ վճարել կուտայի՝ բայց հաստատեցի թէ աւելի դէշ կը նուագէին հետզհետէ. ի՞նչպէս կրնայի շարունակել: Ու կ'եզրակացնէ, մինչեւ իսկ ընդհանրացնելով. գիտէ՛ք, ամէն լաւ ջութակահար՝ եթէ ուզէ՝ կրնայ դաս տալ ուրիշին՝ բայց բան չունի սորվեցնելիք:

Տեսէ՛ք իմ պարագաս. ուսուցիչս Սթոլիարսքիէն ինչ եմ սորված: Կատակերգութիւն, որոշապէս կ'ուզէ մեր երեւակայութիւնը հրահրել այսպիսի արտայայտութիւններով. մենամարտի դրդիչ կոչ:

Ուրիշ մը. Կավոթի կը հարցնէ թէ ի՞նչի կը վերագրէ ներկայ ռուս ջութակի դպրոցին գերակշիռ դիրքը: Պատասխան՝ գիպուածի արդիւնք: Երեւութական թրտականներուն Ամերիկացիք էին միշտ թէնիսի ախոյեանները. յետոյ եկան Աւստրալիացիք ու խլեցին անոնց ձեռքէն ախոյենութեան բաժակը: Նոյն է պարագան ջութակին համար:

Նուագին անցնելէ առաջ իր վերջինթեր զուարթախօսութիւնը կը յաւելցնէ նըրկարչութեան: Իրմէ ջրաներկ մը կը ներկայացուի՝ որուն վրայ հիացիկ՝ կ'աւելցնէ. աճուրդի գործ մը որ դիս շատ աւելի յուզեցուցած է քան ջութակս:

Միլշթայնի նուագը բնորոշողը իր չեչտերն են նախ: Առնական, դրեթէ վայրագ բնոյթ ունի իր խաղը:

Անձնման կշռոյթով մը ճշգրիտ, կարուկ նախադասութիւններով, կերպնկալ յատուկ ոճ մը ունի որ դիւրահասկնալի կը դարձնէ մեկնաբանած գործին լմբռնումը: Բայց տարիներու ընթացքին, կարծես քիչ մը խորհուրդէն պարպուեր է անոր արտակարգ արագ հրապուրիչ խաղը: Ես զինքը շատ սիրած եմ, կարենալ դոհանալու համար այս գիշեր, չնչասպառ վերջացուցած իր Պէթհովէնի Գրոյցէր սօնաթով:

Ստիպուած եմ սակայն ընդունիլ թէ զգայացունց Պախի Շաքօն մը կը մեկնաբէ: Պայծառ օդով անտառին մէջ կը կարծեմ ինքզինքս: Առաւօտ է, ցուրտ է բայց չեմ մսիր. առուակը մօտէն կ'անցնի. երկինքը՝ ոչ մէկ ամպ: Իր Շաքօնը: Ոչ ոք դրած է այսպէս ջութակին համար կ'ըսէ Միլշթայն, ո՛չ իսկ Փականինին: Ցարաբերական է թեթեւ յուսախաբութիւնս: Ան կը պատկանի մեծերու ընտանիքին:

×

17 Փետրուար

Երէկ գիշեր՝ Փարիզի Ֆիլհարմոնիքին խորհրդաւոր ղեկավար ընտրուեր է Հէրպըրթ ֆօն Գարաեան: Յառաջիկայ ամսուան ընթացքին կը սկսի փորձերը: Նըւագախումբը վարպետ Շարլ Մինշի կողմէ պատրաստուած, կը հանդիսանայ աշխարհի երեք չորս լաւագոյններէն մին՝ Պերլին, Վիէննա, Պոսթըն, ու Լենինկրատի Ֆիլհարմոնիքներու կողքին: Հաւանաբար առաջինը չնչաւորներուն նկատմամբ:

Ցարմար ամուսնութիւն մըն է. ֆրանսական վճիտ տրամաբանութեան պիտի գայ միանալ ուրեմն խոռվիչ խորութիւնը գերման ոգիին:

Շարլ Մինշէ եաք, զոր կորսնցուցինք, լաւագոյն ընտրութիւնն էր որ կրնար ընել այդ ուղղութեամբ պատասխանատու յանձնախումբը մայրաքաղաքին: Նուագախումբը իր համբաւաւոր Պէրլիոզի «Ֆանթասթիքին», կամ Տէպիւսիի «Ծովուն» պիտի ուղէ կցել անկասկած Պըրահմսի ու Շումանի համանուագները:

Լուրը կը կարդամ լրագրիս մէջ որ կը ներկայացնէ ղեկավարը սապէս. Ֆօն Գարաեան գեղեցիկ կին մը ընտրել գիտցած է, լաւ թենիս կը խաղայ, լաւ մըրցումի կառք կը քշէ ու նոյնքան վարժօրէն դանաւ կը վարէ: Ի՞նչ կրնամ աւելցնել այս կատարեալ կենդանագրին վրայ, որ զինքը միայն նուագախումբ վարած պահուն տեսած եմ: Եւ կարծեմ ունի նաեւ խոր երաժշտական պաշար, անդիմադրելի մագնիսական ուժ մը եւ զգայնութիւն, որ կը քշէ կութինդ ամբողջ իր հետ դէպի ուզած կէտը: Վկայ՝ անցեալ գիշեր ունկն իր երեւումը հեռատեսիլէն Զալցպուրկի մէջ՝ դաշնակահար Վայսէնպէրկի հետ:

Գեղեցիկ համերգներու հեռանկարը ուրեմն ուր՝ Փարիզի Ֆիլհարմոնիքին ծրագրին ժամացոյցը պիտի լարուի Գարաեանի հմայիչ ճպոտով:

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(Շար· 2)

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ· ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Այդ մասին ապահով եղիր, ըսաւ աղջիկը խրոխտութեամբ, Հաղդը պէյի դաւակը երբեք չի տկարանար:

— Կեցցես ուրեմն, գիտես որ եթէ խօսիս, եթէ խոստովանութեան սկսիս, ոչ միայն դուն, այլեւ քեզի հետ ես ու մեր ընկերներն ալ կորսուած ենք···

— Կ'երդնում որ բերնէս խօսք մը պիտի չկրնան առնել, պատասխանեց Զիւլէհա հանդիսաւոր ձայնով մը, խուլ—համր պիտի մնամ ինչ որ ալ պատահի:

Սաֆնազ հանըմ մօտեցաւ աղջկան ու զայն խանդաղատանքով համբուրելէ ետքը արտասուալից աչքերով ըսաւ.

— Աղջիկս, շուտով հագուէ ու պատրաստ եղիր, Աստուած հետդ ըլլայ···:

Զիւլէհա երբ մինակ մնաց, խորին հառաչանք մը արձակեց: Թէեւ դուրսէն ինքզինքը հանդարտ ցոյց տալ կը ճգնէր սակայն խորապէս յուզուած էր: Ցանկարծ յիշեց իր պարանը: Արդեօք միթէին առնե՞մ խորհեցաւ:

Բայց յետոյ մտածեց.

— Եթէ Երլտըզի մէջ վրաս խուզարկեն ու պարանը գտնեն՝ վիճակս աւելի կը ծանրանայ···:

Գնաց բացաւ դարակը որուն խորը պահած էր այդ ազատարար գործիքը, պահ մը դիտեց զայն մտածկոտ նայուածքով մը, յետոյ մէկէն ընդդարար քաշեց դուրս հանեց պարանը ու տենդային ձեռքով մը զայն իր բարակ մէջքին չուրջ բոլորեց, չրջազգեստին տակէն, ապա եկաւ խոշոր հայելիին դէմը եւ անոր մէջ նայելով ըսաւ.

— Դուրսէն բնաւ յայտնի չէ որ մէջքս պարան կապած եմ···

Եւ շուտով շարունակեց հագուիլ:

Վայրկեան մը ետքը եկան զինքը փնտռելու: Երլտըզ հասնելուն պէս զինքը առաջնորդեցին կանանոց: Հոն կիներուն դաժան դէմքը եւ իրեն ուղղած կասկածոտ ակնարկները տեսնելով, խեղճ աղջիկը սարսուռ մը ունեցաւ եւ հասկցաւ որ փոթորիկ մը պիտի պայթէր իր դըլխուն, այսուհանդերձ դերագոյն կորովով մը կրցաւ իր յուզմունքը ծածկել եւ հանդարտութիւն կեղծել:

Առանց բառ մը ուղղելու իրեն կամ իրարու մէջ խօսք մը ըսելու որմէ կարենար բան մը գուշակել՝ զինքը առաջնորդեցին խուց մը եւ վրայէն դուռը կղպելով հեռացան:

Մանկամտ աղջիկը իսկոյն մօտեցաւ ուտկանջ դրաւ եւ լսեց հեռացող քայլերու ձայնը:

— Վայրկեան մը կորսնցնելու չէ, ըսաւ ինքնին վճռարար, դուցէ հիմա կը վերադառնան···

Ու պատուհանին մօտենալով զայն բացաւ:

— Զուանս մինչեւ գետին պիտի չհասնի կարծեմ, մտածեց, հոդ չէ կը ցատկեմ···

Իսկոյն մէջքը բոլորած հանգուցաւոր պարանը հանեց, զայն փեղկերը գոցելու սահմանուած երկաթ ձողին կապեց, թեթեւ ոստումով մը պատուհանին մէջ ելաւ, ինքզինքը վար կախեց, յետոյ պարանը բռնելով՝ յուշիկ վար սահիլ սկսաւ: Այս բոլոր գործողութիւնները մանկամտ աղջիկը կատարեց զարմանալի պաղարիւնութեամբ մը եւ ճարպիկութեամբ մը որ իրմէ չէր սպասուեր:

— Իցի՛ւ թէ մէկը չտեսնէր փախուստս, մտածեց. պատուհանէն դիտեցի, ոչ ոք կար պարտէզը, բայց կրնայ ըլլալ որ մէկը մէջտեղ ելլէ···:

Իր ենթադրութիւնը ճիշդ էր, պարանը մինչեւ գետին չէր հասած, աղջիկը պարտաւորուեցաւ երկու մեթր բարձրութենէ մը ինքզինքը վար թողուլ: Այս ոստումը մարգագետնի կակուղ հողին վրայ անդգալի եղաւ:

Զիւլէհա վեհերոտ ակնարկ մը նետեց չուրջը եւ տեսաւ որ ոչ ոք կար ու հանդարտ քայլով մը սկսաւ յառաջանալ ընդարձակ պարտէզին մէջ, որուն բոլոր ճամբաներն ալ դրեթէ ծանօթ էին իրեն: Երբ Երլտըզի պալատէն բաւական հեռացաւ, քայլերը չտապեց եւ դէպի Պիւրանէտին իշխանին ապարանքը դիմեց:

Մէկ քանի պարտիզպաններ զինքը տեսան եւ սիրալիր ժպիտ մը ուղղեցին: Ինքն ալ ձեռքովը բարեւեց ժպիտով:

Ապարանքին, քովէն անցնելով՝ չիտակ գնաց հիւղակ մը ուր պարտիզպանները իրենց զանազան գործիքները կը պահէին: Հիւղակին ետեւ, դետնին վրայ դրուած էր բարակ ու երկար ելարան մը զոր պարտիզպանները կը գործածէին բարձր ծառերու ճիւղերը հատանելու համար:

Աղջիկը ելարանը վերցուց տեղէն եւ հակառակ իր անզօր թեւերուն, ամբողջ ուժը հաւաքելով զայն քաշեց դէպի խոշոր պատը որ ամբողջ Երլտըզի չուրջը կը բոլորուէր:

Պարտէզին այդ մասը, հսկայ ծառերով ծածկուած ու անմշակ, բոլորովին ամայի էր: Պարտիզպանները գործ չունէին այդ կողմը: Մանկամտ աղջիկը ելարանը կռթնցուց պատին ու կատու մը ճարպիկութեամբ մինչեւ վեր բարձրացաւ: Յետոյ ոստում մը ընելով ինքզինքը պատին վրայ դտաւ. միայն թէ այդ վերջին շարժումը ցնցեց ելարանը ու գետին տապալեցաւ:

Զիւլէհա յուսահատութեան ճիչ մը արձակեց: Իր նպատակն էր ելարանը վեր քաշել եւ անոր միջոցաւ պատին միւս կողմէն վար իջնել: Ափսո՜ս, այդ ծրագիրը ջուրը ինկած էր:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար· – 87)

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, ստորեւ կը հրատարակենք Հայ Նախկին Ռազմիկներու տեղեկագիրը, զոր կարդաց Միութեան քարտուղարը՝ Պ. Պ. Զպուքճեան :

Միութեանս 52րդ տարեդարձին առթիւ կ'ուզենք անցողակի ակնարկով մը ներկայացնել ձեզի անոր գոյութեան տուն տուող պատճառները, ինչպէս նաեւ մինչեւ օրս անոր գործունէութեան հակիրճ պատկերը :

1914ի պատերազմի նախօրեակին Ֆրանսահայ գաղութը մեծ թիւ մը չէր ներկայացներ եւ մեծ մասամբ բաղկացած էր գրեթէ երիտասարդ տարրերէ :

Աչքի առջեւ ունենալով ջարդարար Թուրքին բռնելիք դիրքը, Դաշնակիցներու հակառակորդ բանակներու կողքին, բնազդօրէն Հայ ժողովուրդին մէջ սկսաւ ծայր տալ խանդավառ շարժում մը :

Եւ օր մըն ալ 21 Օգոստոս, 1914ին, երիտասարդութիւնը հաւաքուեցաւ Եկեղեցին, ուր խօսք առին գաղութի մի քանի աչքառու դէմքերը : Ապա հոն գտնուող երիտասարդները տողանցք մը կատարեցին Շան Զ'Էլիզէի երկայնքին, յառաջանալով մինչեւ Էնվալիտ, ուր բոլորը մէկ արձանագրուեցան կամաւոր զինուոր Ֆրանսական բանակին :

Այս խումբին, ամէնէն երիտասարդը Ճերմակեան 17 տարեկան էր, իսկ ամէնէն տարեցը Գրիգոր Ալլանեան 60 տարեկան :

Արձանագրուող կամաւորները ղրկուեցան Պլուա, ուր մէկ ամիս մարզուելէ ետք, փոխադրուեցան, օտար ընդհանուր կամաւորներու Միութեան Ռէժիման տը Մառշ տը լա Լէժիոն Էթրանժէռի մէջ, որու մաս կը կազմէին 45 ազգութիւններ, եւ որոնց թիւը կը հասնէր 50 հազարի բակրդնական շրջանին :

Նոյն Լեգէոնը, միշտ առաջին գիծերու վրայ, տեղէ տեղ փոխադրուեցաւ սկսեալ Նոռի Նահանգէն, մինչեւ Սոմ, Շամփանը, Ալզաս եւ Վէրտէօն, մասնակցեցաւ բոլոր սարսափելի կռիւներուն, որու պատճառաւ իր դրօշը ստացաւ 9 բալմ, 3 աստղ, ինչպէս նաեւ լէժիոն տ'օնէօր, Մէտայլ Միլիթէռ, Գրուա տը Կէռ եւ ֆուրաժէռ կրելու արժանիքներուն :

Բանակը տուաւ բազմաթիւ մեռեալներ :

Առաջին վիրաւորներէն Գուրգէն Թահմազեան եւ Զ. Վարպետեան վերադարձան Փարիզ եւ հիմը դրին Հայ Ռազմիկներու Միութեան, որուն մաս կազմեցին Յովսէփ Տատայեան, Կարօ Ժամկոչեան, Ալեքսանեան Պետրոս, եւ Սուրէն Ճերմակեան, որոնք իրենց ժամանակը կը տրամադրէին զարկ տալու համար Միութեան գործունէութեան :

1917ի վերջերը Պօղոս Նուպար Փաշա, մասնաւոր հրաման ստացաւ պատերազմական նախարարութենէն, որպէսզի բոլոր հայ կամաւորները արձակուրդով Փարիզ գան, եւ Սէն Լազարի Օթէլ Թէրմինիւսի մէջ, մեծ հացկերոյթ մը տուաւ անոնց ի պատիւ, եւ վարձատրեց զիրենք նիւթապէս : Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւն մը ուր քաջալերական խօսքեր արտասանուեցան, ապա կամաւորները մեկնեցան իրենց շրջանները :

Այդ թուականին կը զուգադիպէր, ամէնուդ ծանօթ Ճէպէլ Մուսայի Սուէտիոյ ինքնապաշտպանութիւնը, խնդիրները ուր Հայերը հաւաքաբար, կը բարձրանային ֆրանսական յածանաւի մը վրայ, որուն հրամանատարն էր Քոմանտան Պրնուա տ'Ազի եւ հրամանատար Թէքէեան, որոնք իրենց անձնական պատասխանատուութեան տակ, պատիժը աչք առնելով, փոխադրեցին ազատագրեալները Փորթ-Սայիտի նաւահանգիստը:

Հոն էր որ ծնունդ առաւ հայկական Լեգէոնը :

Պօղոս Նուպար Փաշա, որ վարչապետ Քլէմանսոյի անձնական բարեկամն էր, յաջողեցաւ ձեռք ձգել արտօնութիւն, վերջնական լեգէոնի կազմութեան ֆրանսական բանակի կողքին : Այս նպատակաւ Փորթ Սայիտ ղրկուեցան, Փարիզէն Պ. Փորթուգալեան եւ ուրիշներ, տեղւոյն վրայ կազմակերպելու եւ ձեւ տալու, ծնունդ առած շարժումին :

Քիչ ժամանակուան մէջ, ստեղծուած խանդավառ տրամադրութեան եւ ջարդարար Թուրքէն վրէժ լուծելու նպատակաւ, Ֆրանսայի մէջ զէնքի տակ գտնուող բոլոր կամաւորները, ինչպէս նաեւ Ամերիկայէն, Եգիպտոսէն, Սուրիա Լիբանանէն, Յունաստանէն, Անգլիայէն, Պելժիայէն եւ Զուիցերիայէն եկողներէն մեծ մասը մեկնեցան Միջին Արեւելք: Այս խումբին միացան նաեւ Թրքական բանակէ գերի կամ փախստական եղող ուրիշ երիտասարդները, թիւով չորս հազար :

Այս լեգէոնը մարզուելով Կիպրոս կղզիին մէջ, յաղթական մուտք գործեց Կիլիկիա, տեղւոյն հայ ժողովուրդի խելահեղ խանդավառութեան մէջ Հայկական լեգէոնէն մաս մը մեծ քաջագործութիւն ցոյց տուաւ, Հայոց պատմութեան մէջ արձանագրելով Արարայի յաղթական ճակատամարտը: Անգլիական բանակը չէր յաջողած գրաւել Արարայի բլուրը, հայ զինուորները վրէժը իրենց կուրծքին մէկ խոյանքով գրաւեցին զայն 19, Սեպտեմբեր, 1918ին, ջախջախելով Թրքական ուժերը :

Զինադադարին, Նախկին Ռազմիկներէն Ֆրանսայի մէջ, ողջ մնացած էին հազիւ երեսուն առ հարիւր համեմատութեամբ, որոնք ընդհանուր ժողով մը գումարեցին, Փարիզի մէջ կազմելով իրենց առաջին վարչութիւնը նախագահութեամբ Յովսէփ Թարայեանի: Այս ձեւով, ողին ըստացաւ այժմու Նախկին Կամաւորներու Միութիւնը :

Առաջին ձեռնարկը կատարուեցաւ պարահանդէսով մը, հովանաւորութեամբ Արմենակ Համբարձումեանի, եւ գոյացած հասոյթով, պատրաստեցին իրենց առաջին դրօշակը, եւ տարին զայն պաշտօնապէս զետեղելու միւս պատերազմիկներու դրօշներու կողքին Էնվալիտի պատմական թանգարանին մէջ :

Միութեան երկրորդ գործը եղաւ արձան մը զետեղել, եկեղեցւոյ առջեւ ի յիշատակ պատուոյ դաշտին վրայ ինկած իրենց հերոս եղբայրներուն :

Միութիւնը մինչեւ օրս կը պահէ իր գոյութիւնը, որու նախագահութիւնը ստանձնած են տարիներու ընթացքին հետեւեալները :—

Զաւէն Վարպետեան, Հանրի Մարմարեան, Մանուկ Մանուկեան, Կարօ Ժամկոչեան, Գառնիկ Մոմճեան, Կարօ Ալեքսանեան, Պարկիրճեան Վահրամ, իսկ ներկայիս Միութեան նախագահն է Պ. Գէորգ Պագրճեան :

Համաշխարհային Բ. պատերազմին, կամաւորութեան խնդիր չկար, սակայն Տալատիյէի օրէնքով, բոլոր գաղթական Հայերը պարտաւորիչ զինուորութեան կանչուեցան, որոնց թիւը կը հասնէր քանի մը հազարներու : Երկրորդ խումբ մը եւս պիտի մեկնէր ճակատ, սակայն Ֆրանսական բանակի նահանջին հետեւանքով տեղի չունեցաւ այդ :

Բոլոր ճակատներու վրայ, Հայերը հաւատարմօրէն ծառայեցին իրենց երկրորդ հայրենիքին՝ Ասպետական Ֆրանսայի :

Վերադարձողները բոլորուեցան, Ռազմիկներու Միութեան շուրջը, որը միայն իրաւունք ունէր գործելու, այդ օրերուն լուծուած ըլլալով, բոլոր միւս միութիւնները պետական օրէնքով :

Ռիւ Սէն Լազարի մէջ կազմուեցաւ յատուկ մարմին մը Հայ Գերիներու Օգնութեան Մարմին անունով, որու մաս կազմեցին բոլոր լուծեալ միութիւնները, Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերը, Բարեգործականը, Տիկնանց Միութիւնը եւ զանազան անձնաւորութիւններ :

Հազարաւոր ծրարներ ղրկուեցան այս Միութեան կողմէ, հայ գերիներու, ինչպէս նաեւ հակեր ու դեղեր Յունահայերուն: Այս կազմակերպութիւնն էր որ ադամ երկիրներ ճամբեց, փախստականներ, ուր անոնք մտնելով դիմադրական ճակատի մէջ օգտակար աշխատանքներ կատարեցին :

Վերոյիշեալ գործողութիւններու պատճառաւ, Գերմանացիներու կողմէ երկու ամիս փակուեցաւ այդ Միութեան գրասենեակը, եւ ձերբակալուեցան Միութեան ներկայ նախագահը Պ. Պագրճեան եւ Ս. Ճերմակեան:

Երկրորդ անգամ կրկին ձերբակալութիւն մը տեղի ունեցաւ, աքսորի սպառնալիքով Պ. Պ. Կարապետեանի, Սարաֆեանի եւ Ճերմակեանի :

Գրաւուեցան պատրաստուած ծրարները եւ հնչիւն դրամները :

Ռուսահայ գերիները իրենց կարգին յարաբերութեան մէջ էին նոյն Միութեան հետ :

1944, Օգոստոս 16ին Կառ եւ Լօզէր նահանգները եւ բազմաթիւ քաղաքներ ու գիւղեր ազատագրուեցան Ռուսահայ գերիներու միջոցաւ: Նոյն գերիները յետագային փառքով ու շքանշաններով մեկնեցան Հայաստան :

Ֆրանսայի զանազան քաղաքներու մէջ եւս ծնունդ առին, դիմադրական ճակատի շարժումներ, զոհ տալով Միսաք Մանուշեանը, Արբին Դաւիթեանը եւ ուրիշ Հայորդիներ :

Ներկայիս մեր Միութեան մաս կը կազմեն ուրեմն, ոչ միայն 14 – 18ի կամաւորները, որոնց թիւը զգալապէս նուազած է, այլ եւ երկրորդ պատերազմի ռազմիկները եւ դիմադրականները :

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Հացկերոյթի մը ընթացքին, Աւստրիոյ Կարտինալին քով նստած էր չափազանց գեղանի եւ չափէն աւելի հոլանի արդուզարդով կին մը :

Ճաշէն ետք, կինը խնձոր մը առաւ ճաշակելու մտքով :

— Խնդրեմ, զոչեց Կարտինալը կնոջ ձեռքը բռնելով, ձգեցէք այդ խնձորը ... Կրնայ ձեզի ալ պատահիլ այն դժբախտութիւնը, որ պատահեցաւ մեր նախամայր Եւային ...

Երբ գեղանի կինը ապշած կը նայէր, Կարտինալը շարունակեց ․

— Ինչպէս գիտէք, մեր նախամայր Եւան խնձորը ճաշակելէ ետք անդրադարձաւ, թէ մերկ էր ... :

×

Պալատի պարտէզին մէջ շրջագայող սենեկապանուհիները հանդիպելով, մարաջախտ Կրիլըն ուզեց սրամտութիւն մը ընել եւ խօսքը անոնց ուղղելով յարեց ․

— Առանց բացառութեան, բոլոր կիներն ալ դիւրամատոյց էակներ են ...

Սակայն, Թագուհին որ ծառերուն ետին կը գտնուէր, նոյն պահուն յանկարծ մէջտեղ ելաւ՝ լսած ըլլալով Մառեշալին այս անտեղի խօսքը:

— Ե՞ս ալ արդեօք, մարաջախտ, ըսաւ :

— Ո՛հ, Վեհափառուհիս, կակազեց մարաջախտը շուարումի մատնուած, դուք Թագուհի էք ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (445)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Մարիուս գտնուած տեղը մնաց՝ երկիւղէն եւ շուարումէն բեւեռուելով:

Ժոնտրէթին կինը մտաւ:

Մանսարդեան բացուածքէն լուսնի ճառագայթ մը կ'անցնէր եւ երկու մեծամաս ստուերներու մէջտեղը կ'երկննար:

Այս ստուերներէն մէկը ամբողջութեամբ կը ծածկէր այն պատը որու վրայ կրթնած էր Մարիուս, այնպէս որ ան բոլորովին աներեւոյթ կը մնար :

Կինը վեր ըրաւ աչքերը, չտեսաւ Մարիուսը, առաւ երկու աթոռները, որոնցմէ զատ ուրիշ բան չունէր ան, եւ ձգեց գնաց թողելով դուռը, որ շրա՛հ ընելով նորէն գոցուեցաւ:

Ժոնտրէթի կինը որջը մտնելով․

— Ահա աթոռները, ըսաւ:

— Ահա լապտերն ալ, ըսաւ էրիկը: Շուտ իջիր:

Կինը աճապարանքով հնազանդեցաւ եւ Ժոնտրէթ մինակ մնաց:

Աթոռները սեղանին երկու կողմը դէմ դէմի դրաւ, Թուրը կրակարանին մէջ դարձուց, բուխերիկին առջեւէն հին հովարդել մը առաւ որ կրակարանը կը ծածկէր, յետոյ գնաց չուաններուն կոյտակին քով եւ ծռեցաւ, կարծես բան մը քննելու համար:

Մարիուս այն ատեն գիտեց, թէ այն զոր տձեւ կոյտ մը կարծած էր, շատ վարպետութեամբ շինուած ատասանէ ելարան մըն էր որ փայտէ աստիճաններ ունէր, նաեւ երկու ակիշ՝ որոնցմով ելարանը կրնար տեղ մը կառչելով կախուիլ:

Թէ՛ այս ելարանը եւ թէ քանի մը մեծ գործիքներ, որոնք երկաթէ իրական մահակներ էին եւ որոնք դրան ետեւը դիզուած էին հին երկաթեղէններու դէզին հետ խառնուած էին, առտուն Ժոնտրէթի որջին մէջ չկային, եւ անշուշտ կէսօրէն ետք՝ Մարիուսի բացակայութեան ժամանակ բերուած էին:

— Գործիք շինող դարբինի գործիքներ են անոնք, ըսաւ Մարիուս մտովի:

Եթէ Մարիուս այս տեսակ իրերու մէջ աւելի հմտութիւն ունեցած ըլլար, պիտի ճանչնար թէ այն լծակները զորս դարբինի գործիքներ կը կարծէր, կղպանք մը խորտակել կամ դուռ մը բանալ, նաեւ կտրել կամ յատանել կրցող այլ եւ այլ գործիքներ էին, եւ կը կազմէին աղետալի գործիքներու երկու ընտանիքը, զորս գողերը « կրտսերներ » եւ « հնձողներ » կ'անուանեն:

Բուխերիկը, սեղանը եւ երկու աթոռները ճիշդ Մարիուսի դէմ էին:

Կրակարանը պահուած էր, սենեակը այլեւս միայն ճրագէն կը լուսաւորուէր․ սեղանին կամ բուխերիկին վրայ ամենափոքր խեցին մեծ շուք մը կը կազմէր:

Ջուրի սափոր մը որուն բերանը կոտրուած էր, պատի մը կէսը կը ծածկէր:

Այս սենեակին մէջ, չեմ գիտեր ի՛նչ սոսկալի եւ սպառնալի հանդարտութիւն մը կը տիրէր: Կը զգար մարդ, թէ ահարկու բան մը տեղի պիտի ունենար հոն:

Ժոնտրէթ մոռնալով ծխել, ծխափայտը մարած էր, ծանր նշան մտատանջութեան: Ժոնտրէթ իր տեղը նստած էր: Մոմին լոյսը անոր դէմքին վայրենական եւ նուրբ անկիւնները դուրս ցցել կու տար: Յօնքերը կը պատէր եւ աջ ձեռքով յանկարծական ուրախութեան շարժումներ կ'ընէր, կարծես ներքին տխուր մենախօսի մը յետին խրատներուն պատասխան տալով: Երբ անգամ մը եւս այսպիսի անյայտ պատասխան մը տուաւ ինքն իրեն, սեղանին գզրոցը ուժգնակի քաշեց, խոհանոցի երկար դանակ մը հանեց զոր անոր մէջ պահած էր, եւ անոր ծայրը եղունգին վրայ փորձեց: Ետքը դանակը նորէն ներս դնելով գզրոցը հրեց:

Մարիուս ալ իր աջ կողմի գրպանէն ատրճանակը բռնեց հանեց, եւ պարպելու պատրաստուեցաւ:

Ատրճանակի կայծահան բլթակը քաշուելու ատեն պզտիկ ձայն մը հանեց, նուրբ եւ չոր ձայն մը:

Ժոնտրէթ սարսռեցաւ եւ կէս մը աթոռին վրայէն ելաւ:

— Ով է ան, պոռաց:

Մարիուս շունչը բռնեց. Ժոնտրէթ պահ մը մտիկ ըրաւ, յետոյ սկսաւ խնդալ ըսելով․

— Ապուշ եմ ինչ եմ, միջնորմը ճռընչած է անշուշտ:

Մարիուս ատրճանակը ձեռքը պահեց:

ՎԻԿՏՕՐ ՀԻՒԿՕ

(Նար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուրվ. Օտտոյի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.— Պօմոնի Կապ. Խաչը Պուլ. Օտտոյի Կ. Խաչին 30 ֆրանք, Տիկ. Տէգիրճեան եկեղեցիին տասը, Օր. Ա. Արզումանեան եկեղ. տասը, Տիկ. Թէրզիպաշեան եկեղ. տասը, Ա. Հայրապետեան եկեղեց. հինգ, Ա. Հայրապետեան Պուլ. Օտտոյի Կ. Խաչին հինգ, Պօմոնի Կ. Խաչ եկեղ. քսան, Օր. Ա. Հայրապետեան Պուլ. Օտտոյի Կ. Խաչին տասը, Խ. Արզումանեան եկեղ. 10, Վ. Ցակոբեան եկեղ. տասը, Ուխտաւոր մը Պուլ. Օտտոյի Կ. Խաչին 10 ֆր.:

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամերգութիւն եւ պատարագ :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆԱՐԴԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Հեղինակ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԻՐ ԵՕԹԱՆԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

(Պէյրութ, 1968)

«...Այս հատորին մէջ պիտի գտնէք ճառեր՝ հրաբխային կրակով արտասանուած, գրական էջեր՝ մեղրահամ լեզուով մը գրուած, բանաստեղծական վէճեր՝ զարմանալի հմտութեամբ հիւսուած, պատմական նիւթեր՝ ի խորս պեղուած, լեզուաբանական հարցեր՝ յստակօրէն պարզուած, նոյնիսկ աստուածաբանական գրութիւններ՝ անուրանալի հեղինակութեամբ ներկայացուած... » (Հրատարակիչները) :

— Այս գիրքը, պատրաստ վիճակի մէջ տեսնելէ քանի մը օր ետք, Շաւարշ Նարդունի կը կնքէր իր մահկանացուն.—

Գին՝ 10 ֆր., առաքման ծախքով՝ 11.20, (հասոյթը կը յատկացուի իր գործերու հրատարակութեան ֆոնտին) :

Ստանալու համար դիմել՝
N. HOVANNESSIAN
13, Rue du Soleil, Paris (20e)
C. C. P. PARIS 7065-15

Կարելի է նաեւ անձամբ դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը :

ԱԶԳ. ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԼՈՒՐՏ

Նախագահութեամբ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՍՈՒՆԻԻ

Երկուշաբթի Օգոստոս 4էն
Ուրբաթ, Օգոստոս 8

Արձանագրութեան համար դիմել.—
Mgr. J. Tchouhadian
92, Rue d'Aubagne
13 - Marseille (1er), Tél. CO. 42-84
M. l'Archiprêtre M. Momdjian
14, Rue de la Claire - 69 Lyon (9e)
Tél. : 83-77-40
R. Père J. Atamian
10 bis, Rue Thouin, Paris (5e)
Tél. : ODE. 02-12
Rév. Père A. Kessedjian
69, Av. H-Barbusse
Arnouville-les-Gonesse, Tél. : 15-56
M. l'Abbé J. Lévonian
33 bis, Rue Raoul-Batany
92 - Meudon
M. l'Abbé Kétchédjian
110, Rue Vimaine - 38, Vienne
M. l'Abbé M. Yédicardachian
2, Rue Béal, 42, Saint-Chamond
Tél. : 22-09-86

Արձանագրութիւնները կը փակուին Յուլիս 15ին :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ – ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անտոք» եւ «Վարուժան» ենթակոմիտէներու ընկերները, իրենց խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին ընկ. Նշան Այտապիրեանի, իրենց սիրեցեալ մօր Տիկին Խումար Յակոբեանի մահուան տխուր առթիւ :

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

ԿԻՐԱԿԻ

ՅՈՒՆԻՍ 15

ԺԱՄԸ 20.45-ԻՆ

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ

Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ իր Յոբելենական յանձնախումբին :

Տարաբախտ Արտաշէս Գմբէթեանի յիշատակին նուիրուած երեկոյթ մը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 18ին, Ուրբաթ :

Հասոյթը ամբողջովին պիտի յատկացուի իր շիրիմին կառուցման :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ
ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Աղքատ. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը՝ տեղի կ'ունենայ, Հինգշաբթի Մարտ 27ին, երեկոյեան ժամը 20.30ին, 77 Րիւ Լաֆայէթ :

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ: Արդէլք ունեցողները, ընտրութեանց կրնան մասնակցիլ գրաւոր ղրկելով իրենց քուէները :

ՎԻՊԱԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԶԱՏԻԿԻՆ

ՖՐԱՆՍԱ, ԼԻՒՔՍԱՆՊՈՒՐԿ, ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՀՌԵՆՈՍԻ ԱՓԵՐԸ

3 օր (Ապրիլ 5–7) Լիւքս օթոքառով

Անդամներու հաւաքոյթ Շաբաթ Ապրիլ 5, ժամը 7ին, մեթրօ Շաթօ տը Վէնսէն, Քաֆէ Թէրմինիւսի առջեւ: Մեկնում ժամը 7.30ին դէպի Գերմանիա (Մօ, Մոն-միրայլ, Շալոն, Սէնթ – Մենէհու, ճաշ, ճամբով) Վերտէօն այցելութիւն : Ապա դէպի՝ Թիոնվիլ եւ ժամանում՝ Թրէվ: Սովորական պանդոկը ճաշ, իրիկունը՝ ազատ :

Կիրակի, մեկնում դէպի Պինկէն, ուր հանգստաւէտ զբօսանաւով մը երեք ժամ պտոյտ Հռենոսի վրայ : Տեսարժան վայրեր եւ հէքեաթային Լօռըլայը : Ճաշ նաւուն վրայ եւ ցամաքահանում՝ Քոպլէնս, ապա քառով վերադարձ դէպի Թրէվ,, ճաշ՝ պանդոկը:

Ապրիլ 7, մեկնում դէպի Լիւքսանպուրկ, քաղաքի այցելութիւն եւ ճամբորդութեան շարունակութիւն դէպի Մէս, ուր կ'ըլլայ ցերեկուան ճաշը: Ժամանում Փարիզ ժամը 21ի առեններ :

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 168 ֆր.: Սահմանափակ տեղեր :

ԴԻՄԵԼ՝
RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

Le Décret N° 63161 au J.O. du 5 Mars 1965 oblige tout participant à une manifestation touristique organisée par une Association régie par la loi du 1er Juillet 1901 à être *membre côtisant* de cette Organisation.

MEMBRE ACTIF 20 Frs. par AN

Այս ճամբորդութիւնը կը կազմակերպենք զեղչեալ գինով յարմարելով ներկայ կացութեան, որպէսզի մեր անդամներն ու բարեկամները օգտուին անբաղդատելի պատեհութենէն :

ԷՏ. ՃԷՃԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ապրիլեան Եղեռնի,

24 Ապրիլ, 1915ի 54րդ տարեդարձը

Հովանաւորութեամբ Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանի գործակցութեամբ Գաղութիս կազմակերպութեանց տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, 13 Ապրիլ, ժամը 10ին, Թէաթրը Տիւ Ժիմնազին մէջ:
Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՇԱՐՊՈՆԻԷՐԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Սերունդի Տէսինի «Դրօ» խումբին :
Շաբաթ, 29 Մարտ, ժամ 21էն մինչեւ լոյս :

Նուագախումբ՝ ՃԷՔԻ ՄԱՅԸՐԻ

Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի Տէսինի Հայկական Տան նորոգութեան ֆոնտին :

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ
ԱՌ Ի ՅԱՐԳԱՆՍ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՓԱԼԷ ՏԷ ՍՓՈՌԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, 12 Ապրիլ 1969 ժամը ճիշդ 20.45ին
Կազմակերպութեամբ ու երգեցողութեամբ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Կը նախագահէ՝

MAIRE D'ALFORTVILLE et CONSEILLER GENERAL DU VAL DE MARNE

JOSEPH FRANCESCHI

Որ պիտի խօսի «Հայ մեծ երաժշտագէտ»ին մասին

Կը մասնակցին գաղութիս լաւագոյն երգիչ – երգչուհիներէն, Օրիորդներ Շաքէ Պէնկեան (*սոփրանօ*), Լուիզա Նալճեան, (*սոփրանօ*), Սոնիա Նիկողոսեան (*Մեցցօ*) Պ. Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան (*թենոր*), Ռընէ Մարթայեան (*թենոր*), Մարիօ Հանըթիս (*պաս*) :

Տոմսերը ունենալու համար դիմել, Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, երգչախումբի անդամներուն, եւ Ալֆորվիլի մէջ քաղաքապետարանը, Պ. Արման Նըշանեանի գրասենեակը :

Գիներ.— 15 ֆր. եւ 10 ֆր.: Երիտասարդական բոլոր կազմակերպութեանց անդամներուն համար միայն բացառիկ գին 5 ֆրանք :

Երթ ու դարձը ապահովող ձրի քառեր Քաղաքապետարանի հրապարակէն ISSY-LES-MOULINEAUX (Hôtel de Ville) ժամը ճիշդ 20.15ին

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Քաղաքապետարանէ, եւ Փլաս Քարնոյէն ժամը ճիշդ 20.30ին :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Պոնտոսի Նահանգի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի Մարտ 31ին, ժամը 3ին, Մշակոյթի Տան սրահը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ : Ներկաներու թիւը, ինչ որ ալ ըլլայ մեծամասնութիւն պիտի նկատուի :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայր. Միութեանս կեդր. վարչութիւնը կը պատրաստուի տօնելու Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը նուիրուած Արամ Մանուկեանի, Վանի Արամին, մահուան յիսնամեակին, Ապրիլ 27ին, Օթէլ Սպլանտիտի սրահներուն մէջ : Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

Նոր Սերունդի պարահանդէսը Ամպասատէօրի մէջ, Մայիս 4ին ժամը 17էն 24:

×

Ապրիլ 27ին Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան ձեռնարկը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT

LE

Piment Rouge

20, Rue Beauveau, 20
MARSEILLE (IER) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

•

Արդիական ճաշարան որ կը սպասէ ձեր այցելութեան

— Հանելի մթնոլորտ —
Արեւելեան համով ճաշեր

•

փակ է կիրակի օրերը բայց տրամադրելի հացկերոյթներու, հարսանիքի կամ նշանտուքի համար

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՌՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph. : 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՄԱՐՏ
MERCREDI 26 MARS 1969
Le Numéro 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11472
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
45e ANNÉE — No 11.472

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԱՏՈԼՈ՞Ւ ԹԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Թրքահայաստանի բռնագրաւումէն աւելի քան կէս դար ետք, Թուրքերը փոխուցած են իրենց քունը, մղձաւանջի մէջ են տակաւին: Ու հարց կուտան. Վանը, Էրզրումը, Կարսը, Տրապիզոնն ու Տիգրանակերտը (Տիյարպէքիր) Անատոլո՞ւի մաս կը կազմեն թէ Հայաստանի: Ու կը ջղայնանան, երբ օտար, խրադէկ անձեր, թերթեր կամ համայնագիտարաններ կը շարունակեն իբրեւ «Հայաստան» ներկայացնել յիշեալ քաղաքներն ու ամբողջ արեւելեան Անատոլուն, ծանօթ «Հայկական նահանգներ» անունով:

Նման ջղայնութեան, ապացոյցը կուտայ Պոլսոյ Ենի կազէթէ թերթը, զոր նոր ըստացանք բարեկամի մը միջոցաւ, եւ որ Փետրուար 17ի իր թիւին առաջին էջին վրայ իբրեւ առաջին նիւթ կը զբաղի այս խնդրով:

Պատրուակը զբօսաշրջիկութեան ծանուցում մըն է, լոյս տեսած գերմաներէն շատ տարածուած եւ լուրջ թերթի մը՝ Տի վէլթի կիրակնօրեայ թիւին «Արդիական ճամբորդութիւն» խորագիրը կրող սիւնակին մէջ:

Ուրիշ երկիրներու կարգին, ծանուցումը Գերմանացիները կը հրաւիրէ այցելել «Հայաստան»:

Ծանուցումին խորագիրն է գլխագիր ՀԱՅԱՍՏԱՆ: Ահա՛ բովանդակութիւնը:—

«Զբօսաշրջիկները Օգոստոս 7-23 պիտի այցելեն արեւելեան Անատոլու, ցարդ քիչ ճանչցուած շրջան մը: Հանգստաւէտ պայմաններ մի՛ փնտռէք: Բայց գիտցէք, որ այդ շրջանը արտակարգ գեղեցկութեամբ տեսարաններ կը պարզէ եւ պատմական հարուստ անցեալ մը ունի: Ճամբորդութիւնը տեղի պիտի ունենայ Միւնիխէն Տրապիզոն օդանաւով: Տրապիզոնէն Էրզրում, Կարս եւ Վանայ լիճի ճամբով մինչեւ Տիյարպէքիր օթօպիւսով: Վերադարձ օդանաւով: Երթուդարձ Միւնիխէն Միւնիխ 1955 մարք, բոլոր ծախքերը մէջը»:

Այս ծանուցումն է, որ կատղեցուցեր է Թուրք լրագիրը, որուն նշանաբանն է՝ «Խաղաղութիւն հայրենիքին, խաղաղութիւն աշխարհի մէջ», ինչպէս կը կարդանք թերթին ճակատը:

Ենի կազէթէ կ'ըսէ թէ ամէն տարի հազարաւոր Գերմաններ Թուրքիա կ'այցելեն իբրեւ զբօսաշրջիկ ու ներկայիս աւելի քան հարիւր յիսուն հազար Թուրք բանուորներ կ'աշխատին Գերմանիոյ մէջ: «Որքա՞ն կ'ուրախանայինք, մտածելով, որ թէ՛ զբօսաշրջիկութեան եւ թէ տնտեսական մարզերուն մէջ տեսնուած այս երեւոյթներուն շնորհիւ Գերմանները իրենց լաւ պիտի ճանչնային Թուրքիան: Սակայն եկուր տե՛ս, որ շատ անճապարեր ենք. ահա՛ ատոր գեղեցիկ մէկ օրինակը»:

Օրինակը վերոյիշեալ անմեղ ծանուցումն է: Թուրք թերթը իր յօդուածը խորագրած է զոյգ սիւնակի վրայ, մեծատառ, հինգ տողով, ողբալով որ «գերման մեծահռչակ Տի վէլթ թերթը Անատոլուն իբրեւ Հայաստան կը ճանչցնէ գերման ժողովուրդին»:

Սակայն գերմանական թերթը չէ միայն, որ «Արեւելեան Անատոլու»ն իբրեւ Հայաստան կը ներկայացնէ:

Լարուսի մեծ համայնագիտարանը (Կրանտ Լարուս Անսիքլոփէտիք) Էրզրում բառին առջեւ կը գրէ հետեւեալը (1961, հատոր Դ. էջ 665 Գ.):

Էրզրում կամ Էրզըրում, նախկին Թէոտոսուպոլիս, քաղաք Թուրքիոյ, նահանգի կեդրոն հին Հայաստանի, 69.500 բնակիչ: Էր երբեմն առեւտուրի եւ արհեստի շատ բանուկ շուկայ, ունէր ընդարձակ պազարներ եւ կը նուիրուէր կաշիի, ասուիի եւ զէնքերու առեւտուրին: Հայերու դէմ կատարուած կեղեքումները ու անոնց արտաքսումը 1923էն ետք կորսնցնել տուին անոր ամբողջ գործունէութիւնը»:

Ու քիչ վարը պատմական բաժնին մէջ կը գրէ.—

«Այս շատ հին քաղաքը հին Հայերուն Կարինն է եւ Բիւզանդացիներու Թէոդոսուպոլիսը: Ներկայ անունը առած է 1201ին՝ սելճուքեան Թուրքերուն կողմէ գրաւուելէ ետք: Երկար ատենէ ի վեր ամրացուած, տեւականօրէն ռազմագիտական առաջնակարգ կարեւորութիւն ունեցող դեր մը կը կատարէ Հայաստանի մէջ»:

Մեր կողմէ աւելցնենք, որ Էրզրում կը նշանակէ Յոյներու երկիր (արզ = երկիր՝ արաբերէն, րում = Յոյն (Բիւզանդացի իմաստով):

Իսկ Երզնկայի մասին համայնագիտարանի նոյն էջի նոյն սիւնակին վրայ կը կարդանք.

«Էրզինճան, քաղաք Թուրքիոյ, նահանգի կեդրոն հին Հայաստանի մէջ: 26.700 բնակիչ: Էրզրումէն առաջ եղած է գլխաւոր քաղաքը Հայաստանի, ուր ապրած է Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Դ. դարուն եւ ուր տակաւին գոյութիւն ունի պաշտամունքի տարկայ սրբավայր մը»:

Յիշե՛նք նաեւ, որ Հայաստան բառին տակ Լարուս կը գրէ թէ առաջին աշխարհամարտի դէպքերուն հետեւանքով Հայերը գրեթէ ամբողջութեամբ հեռացան Հայաստանէն, այսինքն Թրքահայաստանէն ըսել կ'ուզէ: Որոշ մաս մը Խ. Միութիւն, իսկ մեծ մասը արեւմտեան Եւրոպա եւ Հիւսիսային Ամերիկա ապաստանեցան: Մասամբ Քիւրտեր եւ շատ քիչ թիւով Թուրք գաղթականներ գրաւեցին իրենց տեղը: Հայաստան ներկայիս շատ քիչ բնակիչ ունի տակաւին: Իր հողին ընդերքը կը պարունակէ հանքային կարեւոր հարստութիւններ, մանաւանդ պղինձ եւ քարիւղ: Իր գլխաւոր քաղաքներն են՝ Էրզրում, Երեւան եւ Կարս (հատոր Ա. էջ 581-582, 1960):

Երկար պիտի ըլլար մէջբերումներ ընել ուրիշ աղբիւրներէ: Օրաթերթի սիւնակները թոյլատու չեն անոնց:

Որքան ալ ուրանան մեր «բարեկամ»ները ու թշնամիները, Թրքահայաստանը կը կազմէ «Աւետեաց Երկիր»ը, որուն ուղղուած են ազատատենչ ու հայրենակարօտ Հայութեան աչքերը:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՐԿՆԱԿ ՀԱՐՑՈՒՄ՝ ՄԷԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

ԱՊՐԻԼ 27Ի ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

Նախարարաց Խորհուրդի արտակարգ նիստը, որ գումարուեցաւ Երկուշաբթի օր, վերջնապէս որդեգրեց հանրաքուէին օրինագիծը: Հակառակ բոլոր բողոքներուն եւ իրաւական առարկութեանց, կը թուի թէ ա՛լ կոյ չէ չեղած իր նախնական նպատակէն եւ հանրաքուէի պիտի դրուի կրկնակ հարցում մը (Շրջաններու ստեղծում եւ Ծերակոյտի ջնջում իր ներկայ ձեւին մէջ), որու համար միայն մէկ պատասխան կ'ուզուի ժողովուրդէն:

Պարզ է որ կառավարութիւնը նկատի առած է գլխաւորաբար ժողովուրդին տրամադրութիւնը: Հանրային կարծիքի բոլոր քննութիւնները ցոյց կուտան թէ ժողովուրդը համակարծիք է երկրին շրջանները վերածելուն, բայց շատ աւելի վերապահ է Ծերակոյտի «վերանորոգման» ինչպէս կը կոչուի ծերակոյտի ջնջումը: Այդ պատճառով կառավարութիւնը կը նախընտրէ մէկ պատասխանով հարցը փակել:

× Հեռատեսիլէն «դէմ առ դէմ հանրային կարծիքին» յայտագրին մէջ, Ժագ Տիւհամէլ (կեդրոն) եւ Պուլոշ (ձախի դաշնակցութիւն) բաւական նեղը դրին Էտկար Ֆօռը եւ մանաւանդ Ժանընէն որոնք կը պաշտպանէին կառավարական օրինագիծը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ պաշտօնէութիւնը հրաժարեցաւ գործադուլի որոշումէն, բայց կրնայ պատահիլ որ հոսանքի կարճ ընդհատումներ պատահին շաբթուան ընթացքին:

ՀԻՒՍԷՅՆ Թագաւորը Ապտէլ Ալ Ռիֆային նշանակեց իբրեւ վարչապետ փոխարինելու համար Թալհունին, որ հրաժարած էր, առողջական պատճառներով:

ՆԻՔՍԸՆ Ուաշինկթըն վերադարձաւ, բայց գաղտնիքը կը մնայ գաղտնիք եւ ոչ ոք գիտէ թէ ի՞նչ ըսուեցաւ կամ ի՞նչ որոշուեցաւ Քալիֆորնիոյ ժողովին ընթացքին:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ «Նոր Չինաստան» մամուլի գործակալութիւնը կ'ըսէ թէ Միացեալ Նահանգներու եւ Խորհ. Միութեան համախոհութիւնը ստացած է չին-խորհրդային միջադէպերուն իբրեւ հետեւանք:

ԳԱՐՆԱՆ (Մարտ 20) հետ անսպասելի ձմեռ մը սկսած է Ֆրանսայի մէջ: Ջերմութիւնը մինչեւ 0 իջած էր Փարիզ եւ ոչ մէկ բարելաւում կը նախատեսուի:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ մէջ Մաոյականներն ու ազգայնականները անխնայ կը կռուին իշխանութեան համար:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.

ԽՄԲ.— Միշէլ Թաթիւ կը վերլուծէ չինխորհրդային գաղափարական տարակարծութիւնները Լը Մոնտի մէջ:

Գաղափարական տարակարծութիւնները Փեքինի եւ Մոսկուայի միջեւ լոկ երեւոյթ մը եղած է, որ ի դէպ ամէնէն կարեւորը չէ: Եթէ բոլորովին երկրորդական գիծի վրայ անցան ասոնք վիճաբանութիւններու շարքին մէջ վերջին երեք չորս տարիներուն, իրականութեան մէջ երբեք առաջին կարգի դեր չեն խաղացած: Արդարեւ, օրինակ, գաղափարական առաջին տարակարծութիւնները, որոնք երեւան եկան 1960ին, հետեւեցան (եւ ոչ թէ նախապէս տեղի ունեցան) երկու զինակիցներու միջեւ տեղի ունեցած քաղաքական առաջին բախումներուն, որոնք արձանագրուեցան 1959ին, աւելի ճիշդ՝ 1958ին: Յիշենք Խրուշչեւի կողմէ չեղեալ յայտարարուած հիւլէական գործակցութիւնը չինեւհնդիկ առաջին բախումին առիթով:

Այսուհանդերձ, գաղափարական գետնի վրայ է, որ պայքարը յաջորդաբար երեւան հանուեցաւ հանրութեան առջեւ: Կը վերաբերի «մարքս-լենինեան» որդեգրելի քաղաքականութեան հետեւեալ մեծ հարցերուն շուրջ:

Ա) ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ, ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ Ն ԽԱՂԱՂ ՀԱՄԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ԴԱՐԱՇՐՋԱՆԻՆ.— Այս հիմնական հարցը առաջնահերթ է, քանի որ 1960ին արդէն մէկ կողմը «վարդապետական» կը նկատէ միւսը, իսկ միւս կողմը՝ «արդիական վերաքննականներ»: Հարցը ծագեցաւ Մաոյի 1957ի մէկ յայտարարութեամբ, որ վերստին յիշատակուեցաւ Փեքինի կողմէ 1963 Սեպտեմբեր 1ին:

«Երեւակայեցէք մեռեալներու թիւը պատերազմի պարագային: Աշխարհի երկու միլիառ 700 միլիոն մարդոց մէկ երրորդը կրնայ անհետանալ, թերեւս նոյնիսկ կէսը... Այս մասին վիճաբանութիւն մը ունեցայ օտար պետական անձնաւորութեան մը հետ (խօսքը Նեհրուի մասին է): Ըստ իրեն, եթէ հիւլէական պատերազմ մը ծագի, աշխարհի բնակչութիւնը պիտի բնաջնջուի: Ըսի իրեն, թէ յոռեգոյն պարագային եթէ աշխարհի բնակչութեան կէսը բնաջնջուի, կը մնայ դեռ միւս կէսը: Այսուհանդերձ գաղթատիրութիւնը կ'ենթարկուի լուծարքի եւ բովանդակ աշխարհը կը դառնայ ընկերվարական: Ժամանակ մը ետք բնակչութեան թիւը կրկին կը բարձրանայ երկու միլիառ 700 միլիոնի, նոյնիսկ աւելի»:

Ինչ որ «Կեցցէ Լենինիզմը» յօդուածը, հրատարակուած Փեքինի մէջ Ապրիլ 1960ին, սա ձեւով թարգմանած էր.— «Գաղթատիրութեան աւերակներուն վրայ, յաղթական ժողովուրդները արտակարգ արագութեամբ մը կը ստեղծեն քաղաքակրթութիւն մը, որ հազար անգամ գերադաս կ'ըլլայ դրամատիրական դրութենէն եւ շողշողուն ապագայ մը իրենց համար»:

Խորհրդային քարոզչութեան համար պէտք չկար աւելին ըսելու հաստատելու համար թէ Մաօ «ժողովուրդներուն ճակատագրին հետ կը խաղայ» եւ կը նախընտրէ յեղափոխութիւնը պատերազմի միջոցով:

Արդարեւ, վէճը հակադրութեան կը դնէ երկու ռազմավարութիւններ: Ռուսերուն համար, ինչպէս Խրուշչեւ բացատրեց Յունուար 1961ին, հարկ է ճշդորոշել երկու ձգտումներ գաղթատիրական պետական դէմքերուն մէջ: Մէկը՝ «Ռազմապաշտ, յարձակողական» է, միւսը՝ «չափաւոր, խոհեմ»: Այս երկու ձգտումներուն վրայ խաղալով, պէտք է «փորձել ձեռք ձգել բանակցութիւններ եւ համաձայնութիւններ դրամատիրական երկիրներու հետ շինարար առաջարկներու հիման վրայ, զարգացնել անհատական հանդիպումները ընկերվարական եւ դրամատիրական երկիրներու պետական դէմքերուն միջեւ»: Ասոր Չինացիները կը պատասխանեն 1 Հոկտ. 1963ին.

«Եթէ նկատի առնուի, որ բանակցութիւնը հիմնական եւ, նոյնիսկ, միակ միջոցն է խաղաղ համակեցութիւն մը հաստատելու համար, եւ եթէ մինչեւ իսկ չվարանինք ծախելու ժողովուրդներու հիմնական շահերը համաձայնութեան լեզու գտնելու համար աշխարհակալութեան հետ, այդ պարագային խաղաղ համակեցութիւն չըլլար, այլ՝ համակեցութիւն մը անձնատուութեան գիծով: Եւ արդիւնքը կ'ըլլայ այն, որ աշխարհի խաղաղութիւնը խնդրոյ առարկայ կը դառնայ»:

Այսպէս է, մասնաւորաբար, ապազինումի հարցին կապակցութեամբ: Մինչ Մոսկուա «ընդհանուր եւ ամբողջական» ապազինում կը քարոզէ, իբրեւ հեռանկար ցոյց տալով «առանց զէնքի, բանակի եւ պատերազմի» աշխարհ մը, Փեքին կը գտնէ, որ այս նշանախօսքը պատճառ կը դառնայ «զանգուածներու ապազինումին», մինչ որ՝ իրատես ալ չէ:

Թ. Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

Քալէիտոսքոփ Արուեստասէրի մը Օրագրէն

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ «ՄԷՏԻԱՆԵՐԸ» — ԼԵԼԻԱ ԿՈՒՍՍՕ — ԺՈՐԺ ՌՈՀՆԷՐ — ՓԱՋՈԼԻՆԻԻ ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ — ԱՆԻ ԿԱՍԷՐ — ՀԱԹԱՆ ՄԻԼՇԹԱՅՆ — ՀԷՐՊԸՐԹ ՖՕՆ ԳԱՐԱԵԱՆ — ԴԱՇՆԱԿ ՄԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՆՊԱՏՈՒԵԼ—ԳԻՇԱՏԻՉ ԹԸՌՉՈՒՆՆԵՐ — ՔԻԼԻՄԱՆՃԱՐՕ — ՍՏՈՒԵՐՆ ՈՒ ԼՈՅՍԸ — ՌՈՒՃԻԷՐՕ ՌԻՉՉԻ — ԳԱՐԼ ԺԱՍՓԸՐՍ — ՌԻԽԹԷՐ ՄԱՅՁԷԼ — ԱԺԱՔՍ · ՊԷՆՖԻՔԱ — ԻԿՈՐ ՈՒ ՆԱԹԱԼԻԱ ՕՅՍԹՐԱԽ — ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Գ.

19 Փետրուար

Դաշնակ մը ի՞նչպէս անպատուել. բացատրութեան կը կարօտի: Նախ՝ պիտի չզարմանայի եթէ թատերական ներկայացման մը ընթացքին, բեմին վրայ՝ յանուն ընկերային ճշմարիտ յեղափոխութեան մը՝ եւ քիչ մըն ալ հեղինակին ամլացած երեւակայութեանը արդիւնք՝ հերոսը պարտադրուի կրօնաւորուհի մը պղծել: Ու բացատրուած ըլլայ նաեւ յայտագրին մէջ թէ ամէն գիշեր բեմադրիչը պարտաւոր է նոր դերասանուհիի մը յանձնել այդ փափուկ դերը, որովհետեւ բնագրին մէջ չեշտուած է թէ յատկապէս կոյս պէտք է ըլլայ կրօնաւորուհին: Ու սկիզբէն մինչեւ վերջ տարակայօրէն կը յարգուի հեղինակին կամքը:

Գէթ աշխարհի կարգ մը բեմերուն վրայ այդպիսի ներկայացում կարծես ամսուան խնդիր է այլեւս: Նաեւ համալսարաններուն մէջ:

Նկատելով թէ հերոսը անկարող է իրագործել այդ խելայեղ ու բարձրաթռիչ քաջագործութիւնը առանց հերոսուհիին հաւանութեան՝ յարմար պիտի չըլլար անպատուել բայց գործածել անշուշտ: Առ առաւել երեւոյթը պէտք է ընդունիլ գիտակից ու վտանգաւոր ուխտադրժութեան մը փորձը:

Կան սակայն աւելի զարմանահրաշ տեսարաններ մեր ընկերութեան ծոցին մէջ: Արդարեւ՝ ի՞նչպէս արգիլեմ ինքզինքս խելակորոյս չահիլ բաղկաթոռէն՝ երբ տեսնեմ Արդի Նկարչութեան Թանգարանը տրամադրուած հետեւեալ արկածախնդրութեան:

Բեմ մը՝ դաշնակ մը, երեք սիրուն մատաղ տղայ երեք խարազաններով զինուած. կը զարնեն ու կը զարնեն խեղճ պոչաւորին՝ ներսէն, դուրսէն, փորէն, փորին, ոտքերէն, ճակտէն՝ եւ սեղնաշաբին սեւն ու ճերմակներուն: Բոլոր այն վէրքերը որոնց ակամայ կը հանդուրժէ զմայլելի Սթանվէյը զոհուած՝ աղիողորմ ու լալագին՝ կ'արժանանայ յետոյ տրոփը նոյնքան չնդալից համբոյրներուն նոյն մատաղ տղոց կողմէ:

Աղմուկ մը կ'ապահովէ այս ափսոսալի երթեւեկը բեմին վրայ:

Իտալացի յայտնի երգահան Պուչէոթթիի վերջին գործն է այս:

Ձեմ ճանչնար ձեզ՝ բայց, ապրիս Պուչէոթթի, որ կ'աւետես այսպէս մեր ընտրած ուղիին անելանելի վախճանը:

Ու կը ներկայանաս վերին կարողութիւններէն ապահովագրեալ վճռակիրով՝ որ կ'ենթադրէ սակայն բթացած, ամլացած, կորսնելու վախովը չմորած՝ ծերացած ուղեղներու կնիքը: Կեանքը փորձ՝ բայց կ'արգահատիմ այդ փորձառուներուն վրայ:

×

20 Փետրուար

Երբ այս տուեալներով կը ներկայանայ հեռատեսիլը՝ անկասկած արուեստի գործ է մեզի ներկայացուածը այս գիշեր: Թըռչուններու կեանքը: Ու հեռատեսիլը արուեստ:

Քառորդ ժամ՝ ամբողջ աշխարհ մը նըկարագրուած խրայատուկ սճով: Հսկայ հարսնամատերուն վրայ պտըտկող Թըռչնիկներէն, մինչեւ հաւալուսն, անդղն ու արծիւը՝ հալածուած Ֆրէտէրիք Ռոսիֆի կողմէ իրենց անողոք կեանքի պայքարին ընթացքին:

Կը մտածեմ՝՝ ձուկը, նապաստակը, սկիւռը՝ եթէ կարենային աւելի արագաշարժ ըլլալ այն պահերուն ուր անհետացան զօրաւորին անգգամ թաթ ու մագիլներուն մէջ, պիտի կորսուէին ուրեմն մեծայարգ կարգ մը ուրիշ համակրելի կենդանային ցեղեր:

Ձկա՞ն նոյնքան չարաղէտ ճակատագրի տէր մարդիկ:

Մարդիկ հոգեպէս խուլ, համր կամ կոյր՝ որոնք կը կերակրուին փրամով՝ նման գիշատիչ Թռչուններուն՝ օրհասական իրենց կեանքի կռիւին անձնատուր:

Ու վերջալոյսին՝ արծիւը կը վերադառնայ իր բոյնը: Լայնածաւալ թեւերը կանոնաւոր ու հանգիստ վայրէջք մը կ'ապահովեն իրեն: Աչքերը կը յառէ ձագերուն: Անոնք գիտեն թէ գիշերուան խընջոյքը քիչ վերջ պիտի սկսի:

×

21 Փետրուար

Ձիւնադլուխ լերանց կատարներէն՝ Արարատէն անմիջապէս յետոյ՝ երեւակայութիւնս օրօրուած է պատանեկան օրերէն իսկ ափրիկեան Քիլիմանճարոյով՝ Լիբանանէն ալ առաջ:

Մագնիսացած՝ կը հետեւիմ այսօր ուրեմն այն հրաշալի վերելքին զոր կ'արձանագրեն եօթը սեւամորթ կոյրեր, բարձրանալով վեց հազար մեթր, չորս օրուան ընթացքին՝ Քիլիմանճարոյի գագաթը:

Ցաղթանակեցինք կ'աղաղակէ առաջին հասնողը: Այո, ու կը ստիպուիմ ընդունիլ թէ յանուն կամքին այլեւս արգիլուած է յուսահատութիւնն իսկ:

Գիտութիւնը՝ կրակին ուժը բազմապատկեալ չափերու հասցնելով՝ դիւրացուցած է յաղթանակը թշնամիին դէմ. բայց ի՞նչ պէտք է ընէ մարդ ինքն իր դէմ:

Եւ ի՛նչ յաղթանակ:

Տղայական, խորհողներ ըլլան. ի վերջոյ կոյր են. Հապա՞ եթէ սահէին ու իյնային:

Բայց աչաւորիկ, ուրախացէ՛ք տիրելիք իմ՝ չեն սահած եւ ապրիլ չարունակելու ուժ կրնան ներարկել հիմա երեք միլիառ մարդկանց երակներուն՝ յանուն լոյսի պայքարին:

×

23 Փետրուար

Ուխտադնացութեան տարի է՝ պէտք է Ամսթերտամ երթալ: Ու տասնըեւեօթը տարի տարբերութեամբ ապրիլ քանի մը օր Ռամպրանտի աշխարհին մէջ: Վերստին ապրիլ իրեն հետ, փոշոտածին փոշիները առնելու նաեւ տեսնելու թէ ի՞նչով ու ո՞րքանով եմ փոխուեր:

Ամենուրեք ընդհուպ կը սկսին հանդիսութիւնները իր երեքհարիւրամեակին առթիւ: Սկսած են. գիրքերով նախ: Ու կայ անակնկալ մը առաջին իսկ հրատարակուածին մէջ: Կը պակսէր վարպետ Տորսթ Ժէրսոնի հրատարակելիք Ռամպրանտի ամբողջական գործերուն ցանկին: Լոյս տեսաւ: Հոն կը պակսին ոչ թէ մոռացումի կամ նախընտրութեան արդիւնք՝ մօտ երեք հարիւր գործեր: Այդ կարգին Ռիժքմուզէումի նշանաւոր Սուրբ ընտանիքը:

Ուրեմն ցարդ գիտցուած ու ճանչցուած մօտաւորապէս եօթը հարիւր գործերէն՝ կը մնան վերջնականապէս, բոլորն ալ առաջնակարգ անշուշտ՝ չուրջ չորս հարիւր քսան գլուխ գործոցներ: Կը պակսին նաեւ ցանկին վրայ Լուվրի Թանգարանէն չորս, Վիէննայէն երկու, Նիւ Եորքի Մէթրոփոլիթինէն չորս պատառներ:

Հեռատեսիլը այս առթիւ մեկ գաղափարը ունեցած է սեւ–ճերմակով տալու փորագրութիւններու եւ գծագրութիւններու հսկայ հունձք մը:

Կը յիշեմ նկարիչ Ժանեմը որ տարիներ առաջ օր մը, ներս մտաւ ցուցասրահէն ծանր պայուսակով մը պատկառելի:

Գիտցիր ի՞նչ կայ մէջը հարցուց: Զգիտցայ: Բացինք միասին. միայն ու միայն վիթխարի գիրքեր կային հոն: Ռամպրանտի գծագրական գործն էր: Աւետարանս է աւելցուց:

Եւ որքան հաւկնալի է նկարիչի կողմէ այդ գնահատութիւնը: Բոլոր նկարիչներուն աւետարանն է ան:

Ռամպրանտ գիտէ արտայայտութիւն սրսկել գծին մէջ: Ոչ թէ գծով կ'արտայայտէ. ոչ թէ գծին հետ՝ այլ գծին մէջ է արտայայտութիւնը: Գիծը կը շնչէ. կշռոյթը իր շունչին կարծես կը փոխանցուի ձեռքին: Ու կը տեսնես ձեռքը որ կը ստեղծէ մտքին ու սրտին անձնատուր:

Հեռատեսիլը նոր անկիւններով կը մօտենայ գործերուն: Նոր մանրամասնութիւններ կը տեսնեմ ճանչցածներուս մէջ: Նոր հորիզոններով:

Մարդկային հոգիին բոլոր խորշերուն մէջ իջած է Ռամպրանտ ցոլացնելու համար կիրքն ու երջանկութիւնը անոր՝ իր ստուերն ու լոյսով:

Ձեմ կրնար իսկ հետեւիլ տրուած բացատրութիւններուն այնքան տարուած եմ: Իրմով, իր ոգիով: Աչքիս կը լեփ միայն այդ հրաշագործ ձեռքին փառահեղ արարչանկարքը: Ուխտադնացութիւնը՝ պարտաւորիչ կը դառնայ:

×

24 Փետրուար

Ձկայ ինծի ծանօթ ջութակահարներուն մէջ՝ միայն մէկ գործիք՝ որ յաջողի ապահովել այս կատարելութեամբ տալ Փականինիի սարսռազդեցիկ քանիչոր Քափրիսները՝ ու այդ քաջագործութիւնը իրականացնել նուազահանդէսի մը ընթացքին:

Ռուճիէրօ Ռիչչի ծանօթ իբր հրաշք մանուկ, կորսուած էր հասուն տարիքին, մօտ տասը տարիէ ի վեր, վայրէջք մը արձանագրելով: Կը ներկայանայ ճակատբաց ուրեմն պատկառելի այս յայտագրով:

Բաւ չըլլար կարծես այդ սարսափելի քննութիւնը որ կը կազմէ Փականինիի գործերուն կատարումը՝ կցած է իր երկու յայտագիրներուն՝ Պախի սոնաթներ ու Փարթիթաները՝ լուսակրօն ձգնաւորի վայել սրբութեամբ: Պախ եւ Փականինի: Համոզիչ երաժշտական մեկնաբանութիւն՝ հոգեկան ջերմութիւն՝ սակայն ոճ՝ կուռ հնչականութիւն:

Բայց Փարիզ քմահաճ քաղաք է: Ծանուցումը անբաւարար եղած՝ սրահը կիսովին պարապ է: Ոչ մէկ քննադատ կը նշմարեմ, ոչ մէկ գրութիւն իր մասին վաղը առաւօտ լրագրիս մէջ: Քանի մը հարիւր հոգիներ միայն պիտի տիրեն յիշեն զինքը: Որքան աւելիին արժանի է ան:

Զարմանալի ուղիներէ կ'ընթանայ երբեմն յաջողութիւնը՝ եւ իր ժամադրութիւնները չի յարգեր միշտ:

Մեղսակից չեմ ուզեր ըլլալ իրեն:

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(Շար. 3)

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Մանկատի աղջիկը վար նայեցաւ եւ սոսկումով տեսաւ որ անկարելի էր ցատկել այդպիսի բարձրութենէ մը: Այսպէս, պատին վրայ անշարժ մնալու դատապարտուած էր, մինչեւ որ զինքը տեսնէին ու գային բռնէին: Այս մտածումը զինքը տակնուվրայ ըրաւ եւ խեղճ աղջիկը, որ մինչեւ այդ րոպէին հոգեկան անսովոր կորով մը ցոյց տուած էր, սկըսաւ դառնօրէն լալ:

— Անկարելի է որ փախուստս երկար ատեն ծածուկ մնայ, կը մտածէր, գուցէ նոյնիսկ հիմա ամէն բան յայտնուած է ու արդէն զիս կը փնտռեն ամէն կողմ... ասկէ զատ այս պատերուն երկայնքը, դուրսի կողմէն միշտ պահակներ կը շըրջին, որոնք անշուշտ զիս պիտի նշմարեն:

Կարծես այս խօսքերը անմիջապէս հաստատելու համար, հեռուէն ոտնաձայներ լսուեցան:

— Ահա կուգան, ըսաւ աղջիկը սոսկումով: Ու մէկէն տարածուեցաւ պատին վրայ, ինքզինքը ժողվելով ու կրցածին չափ պզտիկնալով:

Արդարեւ, հինգ հոգիէ բաղկացած պահախումբ մըն էր եկողը, քայլերը հետզհետէ մօտեցան եւ աղջիկը լսեց պահակներուն խօսակցութեան ձայնը, թէեւ առանց զանոնք տեսնելու:

Սրտատրոփ անձկութեամբ մը սպասեց: Միջոց մը զգաց որ ճիշդ իր գտնուած տեղին ստորոտէն կ'անցնէին ու ահաբեկ՝ աչքերը խփեց մրմնջելով.

— Աստուա՛ծ իմ, Աստուա՛ծ իմ պաշտպանէ զիս...

Արհաւիրքի անհուն րոպէ մը եղաւ այս խեղճ մանկատի աղջկան համար: Բայց քայլերը կը հեռանային, պահակները զինքը չէին նշմարած: Փրկուա՛ծ էր: Եւ սակայն այդ փրկութիւնը բան մը չէր արժեր, քանի որ կարող չէր դարման մը գտնել իր տաղնապալի կացութեան:

Այսպէս, տարածուած մնաց ընդ երկար, գուցէ ժամ մը կամ աւելի: Իր շուրջը որեւէ շշուկ չէր լսեր ոչ պարտէզին կողմը եւ ոչ ալ պատին դուրսը:

— Արդեօք տակաւին փախուստս երեւան չելա՞ւ, մտածեց:

Իր դիրքը այնքան անտանելի էր պատին վրայ որ խեղճ աղջիկը այլեւս չէր կրնար տոկալ:

— Իցի՛ւ թէ գային զիս բռնէին ու ազատէի այս տեղէն, խորհեցաւ դառնութեամբ:

Ու կրկին սկսաւ լալ, այս անգամ առանց փոյթ ընելու ձայնը խեղդել. այլ ընդհակառակն կարծես լսուելու ջանքով մը: Բոլորովին իր ցաւին եւ յուսահատութեանը անձնատուր, իր հեծեծանքը հետզհետէ կը բարձրացնէր...

Յանկարծ իր ականջին ձայն մը հասաւ.

— Զիւլէհա՛, Զիւլէհա...

Աղջիկը սարսռաց. լացը դադրեցուց եւ գլուխը դէպի ձայնին եկած կողմը երկարելով՝ տեսաւ իր բարեկամը՝ Հասանը:

— Զիւլէհա, մի լար, ըսաւ պատանին, ես հոս եմ եւ կրնամ քեզի օգնել:

Աղջիկը պատանիին տեսքէն բոլորովին սրտապնդուած էր ու իր կորովը գտած:

— Ի՞նչ բան ունիս այստեղ, ի՞նչպէս իմացար որ ես հոս եմ, հարցուց:

— Անոնք ետքէն կը բացատրեմ, հիմա ամէնէն կարեւորը հոտկէ վար իջնելդ է, պատասխանեց պատանին, պէտք է խոկոյն չուան մը ճարեմ... դուն քիչ մըն ալ համբերէ ու մի լար, վայրկեանէ մը կուգամ:

Ու պատանին վազելով հեռացաւ: Զիւլէհա հիմա ալ հանդարտ սրտով իր բարեկամին վերադարձին կը սպասէր:

Պատանին կ'ուշանար սակայն:

Ձիերու ոտնաձայն մը կրկին խռովեց մանկատի աղջիկը, որ խսկոյն իր նախկին դիրքը առաւ ու տարածուեցաւ պատին վրայ: Այս անգամ ալ ձիաւոր պահակներու խումբ մըն էր որ կ'անցնէր քառասմբակ: Այդ պահնորդները իրենց ամէնօրեայ գիշերային ու ցերեկուան շրջաններուն մէջ բնաւ կասկածելի բան մը կամ անձի մը չէին պատահած: Երբ տղջի անունը այնքան սոսկում կ'ազդէր որ ոչ ոք կը համարձակէր մօտենալ այդ պատերուն եւ ասոր համար պահնորդներն ալ մեքենաբար կը կատարէին իրենց պարտօնը, շատ անփոյթ ու անուշադիր կերպով:

Հազիւ թէ ձիաւորները հեռացած էին, երբ Հասան երեւցաւ: Պատանին այնքան վազեր էր ճամբան, որ շնչասպառ հասաւ պատին տակ:

— Ամէն բան ճարեցի, գոչեց խօսքը մանկատի աղջկան ուղղելով, միայն քիչ շուտ գործենք, որպէսզի մարդ չհասնի:

— Այո, պատասխանեց աղջիկը, մանաւանդ որ հեռուէն հեռու ձայներ կը լսեմ պարտէզին մէջ եւ կը վախնամ զիս կը փնտռեն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 88)

La Bataille de San Sebastian (1)

ԿԱՄ

ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ

ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Փարիզի մէջ, յապաղումով, սկսաւ ցուցադրութիւնը Աշատ Մալաքեանի վերջին ժապաւէնին՝ Սան-Սեպասթիանի ճակատամարտը: Երկրորդ Փիլմն է, 25րդ ժամէն ետք, զոր Վերնէօյ կը դարձնէ Մեթրօ Կոլտուին Մայըրի հաշւոյն, իր նախորդ յաջողութիւններով զրաւած ըլլալով Ամերիկացիներու ուշադրութիւնը:

Վերնէօյի յաջողութիւններու շարքը երկար է: Կարճ փաստանկարէ մը ետք, որ կը ներկայացուէր Քանի փառատօնին, (1947), բեմադիրը կը սկսէր իր մեծ Փիլմերու շարքը, սկիզբը գլխաւորաբար Ֆէրնանտէլով, ապա տարիներու ընթացքին կը ղեկավարէր բոլոր մեծանուն տաղանդները ինչպէս՝ Ժան Կապէն, Միշէլ Մորկան, Ալէն Տըլոն, Տանիէլ Տարիէօ, Շառլ Պուայէ, Տանիէլ Ժըլէն, Ժան-Փօլ Պելմոնտօ, Էնթընի Քուին եւն. եւն.: Լա թայլը օ Քոըվէէն մինչեւ Սան-Սեպասթիան եւ գլխաւորներու կարգին յիշելով՝ Թաժի Սիրահարները, Վալոոկի հացագործը, Մաֆսիմ, Նախագահը, Ֆր-թանուհին եւ Սէրը, Մելոտի աճ սուսոլ, Ըւիֆ-էնտ ա Ջուիտֆոք, 25րդ ժամը, Վերնէօյլ փրագործած է ժապաւէններ որոնք մեծ ընդունելութիւն գտած են ու օրէ օր հաստատած են իր անվիճելի վարպետութիւնը իր արուեստին մէջ:

Այս նոր Փիլմով, Վերնէօյ ցոյց կուտայ նաեւ թէ Ամերիկացիներէն սորվելիք չունի ա կռաճ սփեքթաքլը Փիլմերու համար, որ ընդհանրապէս ամերիկեան մենաշնորհ կը նկատուին:

Սան-Սեպասթիանի ճակատամարտը ամբողջութեամբ դարձուած է Մեքսիքա եւ յայտնի է որ Վերնէօյ իր տրամադրութեան տակ ունեցած է իր բոլոր ուզածները: Ոչ մէկ սահմանափակում միջոցներու ու զունաւոր հոյակապ տեսարաններու կողքին, Վերնէօյ պատրաստած ու իրագործած է «ճակատամարտ» մը որ կարելի է Փիլմին ֆլուճ նկատել:

Պատմութիւնը կը սկսի 1750ին Մեքսիքայի մէջ, ուր Լաստրէ (Էնթընի Քուին) ըմբոստ մը նկատուած, հալածուած է կառավարիչին ոստիկաններուն կողմէ: Վիրաւորուած, կ'ապաստանի եկեղեցի մը, ուր հայր Ժոզէֆ կը մերժէ զինքը յանձնել իշխանութեանց եւ այդ պատճառով վարդապետը կ'աքսորուի Սան-Սեպասթիան, ուր կը հասնի իբրեւ ընկեր ունենալով Ալասթրէ, որ երախտագիտութեամբ կը հետեւի քահանային: Սան-Սեպասթիան աւերակ է, քանդուած եկեղեցին մէջ, վարդապետը զոհ կ'երթայ ղաւաճան գնդակի մը, ու իր ազէմը կը թողու ըմբոստին, որ, ակամայ, քահանայի կը վերածուի: Իր ներկայութիւնն ու եռանդը հաւատք եւ յոյս կը ներշնչեն գիւղացիներուն որոնք կը վերսկսին իրենց բոյները շինել, բայց Եաքիները կը յարձակին ու զանազան կռիւներէ ետք, գիւղացիները կը շահին վերջին ճակատամարտը եւ աթոռակալը կը բերէ նոր հոգեւոր հովիւ մը մինչ Ալասթրէ կ'անհետանայ դէպի նոր կեանք մը:

Էնթընի Քուին մեծ դերասան մըն է որ, անկասկած, բացառիկ տիպար մը ստեղծած է այս անգամ ալ:

Ֆրանսական մամուլը (Ֆիկառօ, Օ-ռոռ, Իւմանիթէ, Ֆրանս Սուառ. եւն.) չատ ջերմ ընդունելութիւն մը ըրին այս ժապաւէնին: Արդարեւ ամէն գնահատանքի արժանի Փիլմ մըն է զոր պատրաստած է Վերնէօյ: Ներկայիս, ինչպէս ըսինք, արդէն անցեալին կը պատկանի Վերնէօյի համար այս Փիլմը, որ Իտալիոյ մէջ կը դարձնէ «Լը Քլան տէ Սիսիլիէնը»:

Ա. Մ.

(1) Cinémas : Empire, Gaumont-Palace, Cinérama Rive gauche.

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ

1885.— Պուլկարիոյ առաջին հայ տըպարանը բացուած է Վառնայի մէջ, ռումանահայ Եսանեսկուի կողմէ, որուն նըպատակն էր լատինական գիրերով տարածել հայ լեզուն: Փորձը ընդունելութիւն չէ գտած եւ տպարանը նուիրուած է տեղւոյն հայ երիտասարդներուն, որոնք սկըսած են հրատարակել «Իրաւունք» շաբաթաթերթը:

×

1891.— Զուիցերիոյ առաջին հայ տըպարանը բացուած է Ժընեւի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ, որ առաջին առթիւ սկսած է հրատարակել «Դրօշակ» ամսաթերթը, թէեւ քաղաքական նկատումներով տպագրութեան վայր նշանակուած է Վիէննան:

×

1894.— Յունաստանի առաջին հայկական տպարանը հիմնուած է Աթէնքի մէջ, Հնչակեան կուսակցութեան կողմէ, որ առաջին առթիւ սկսած է հրատարակել «Ապտակ» երգիծաթերթը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ԳՈՐԳԵՐ

ԺԴ. - ԺԷ. դարերէն մեզի հասած են հայկական նրբարուեստ գորգեր, որոնց գլխաւոր դաշտը գեղազարդուած է բուսական եւ կենդանական մոթիվներով:

Այս խումբին կը պատկանի ԺԴ. դարու առաջին կիսուն հիւսուած գորգը, որուն վրայ կը տեսնենք հայ տառերով գործողին անունը՝ «Անահիտ»: Ներկայիս ան կը գտնուի Վիէննայի Թանգարանը: «Անահիտ» գորգը բանուած է նուրբ արուեստով մը եւ գեղարուեստական ակնառու կատարելութեամբ:

«Անահիտ» գորգին հայ արուեստագէտ նկարիչը անոր վրայ պատկերացուցած է, խստօրէն ոճաւորուած, վիշապներու մոթիվներ, որոնք կուգան հին դարերէն, տոհմատիրական կարգերէն եւ համաձայն հայկական հին, աւանդական ըմբռնումներուն կը խորհրդանշէին տոհմը, անոր ուժը եւ ասոր համար ալ աստուածացնելով կը պաշտէին զանոնք: «Նախաքրիստոնէական շրջանին վիշապներու հանդէպ Հայերու պաշտամունքը,— կը գրէ Յ. Քիւրտեան, — կը խորհրդանշէր կեցումը դէպի բարութիւն: Քրիստոսի կրօնքը չկրցաւ ջնջել զայն, այլ փոխակերպեց իբրեւ վնասակար ուժերու արտայայտութիւն: Եւ սակայն, հայ ժողովուրդին մէջ, թերեւս անգիտակցաբար, մնաց միեւնոյն պաշտամունքը: Նախքան քարի դարու շրջանը, Քրիստոսի ծնունդէն հինդ հազար տարիներ առաջ երբ Սումերացիները չէին հասած դեռ Բաբելոն, Հայաստանի մէջ կը տիրապետէր հաւատքը մօր եւ վիշապի հանդէպ»:

«Անահիտ» գորգին վրայ կը տեսնուին ոճաւորուած ծաղիկներ: Ասոնք կը խորհրդանշեն կեանքը իր յաւերժական տեւականութեան մէջ: Այդ ծաղիկներուն քով զետեղուած են բարի վիշապները, որոնք կը պաշտպանեն այդ ծաղիկ-կեանքը, մարդը, իր գոյութեան սպառնացող չար ուժերու դէմ: Եւ իբրեւ հետեւանք այդ աւանդական ըմբռնումներուն, վիշապները յաւագոյն տեղերը գրաւած են հայկական գորգերու մակերեսին վրայ:

«Անահիտ» գորգին կը յաջորդեն, մէկ լայն եւ երկու նեղ շրջագօտիներով, որոնք զարդարուած են բուսական եւ ծաղկային մոթիվներով:

«Անահիտ» գորգին կը յաջորդեն, նոյնպէս, վիշապներով ուրիշ գորգեր, որոնք բազմաթիւ անգամներ ցուցադրուեցան միջազգային ցուցահանդէսներու մէջ՝ 1873ին Փարիզ, 1891ին Վիէննա, 1910ին Միւնիխ եւ որոնց ինքնայատուկ ոճը, գլխաւոր գոյներու սքանչելի դասաւորումը աշխարհի հիացումը գրաւեցին իրենց վրայ: Այս գորգերը իբրեւ առաջնակարգ արուեստի գործեր տեղ գրաւած են համբաւաւոր թանգարաններու մէջ: Այսօր ալ եւրոպական լեզուներով հրատարակուած ծաւալուն եւ արժէքաւոր հեղինակութիւններու մէջ կը վերարտադրուին անոնց նկարները, ուրիշ նշանաւոր գորգերու կարգին: Անոնցմէ քանի մը օրինակներ մէջ բերելով հոս, կ'ուզէինք ցոյց տալ անոնց մոթիվներուն համաչափ կարգաւորման բացառիկ եղանակը, ինչ որ կը վկայէ մանաւորապէս այդ գորգերուն զարդարուեստագէտներուն բարձր ճաշակը:

Այս շարքէն առաջինը կարելի է նկատել 2.80 մեթր լայնք եւ եօթը մեթր երկայնք ունեցող պատկառելի գորգը: Անոր դաշտին գլխաւոր գոյնը կը կազմէ կարմիրը, ճերմակը, սրճագոյնը եւ ուրիշ երկրորդական երանգներ: Այս գորգը ամբողջութեամբ կազմուած է բուրդէ, թէ հէնքաթելը, թէ միջնաթելը եւ թէ խաւթելը: Ունի ինքնայատուկ յօրինուածք միակ շրջագօտիով: Անոր մակերեսին վրայ հիւսուած են, խստօրէն ոճաւորուած վիշապներու կողքին ծաղիկներ, թռչուններ: Կը կարծուի հիւսուած ըլլալ Աղթամարի կամ անոր շուրջի գիւղերուն մէջ եւ ասոր համար ալ ան կը կոչուի Աղթամար: Ներկայիս կը գտնուի Պերլինի կառավարական Թանգարանին մէջ: Ուրիշ աղթամար գորգ մըն ալ, որ կը գտնուէր նոյնպէս Պերլինի Թանգարանին մէջ 1945ին ամբողջութեամբ այրեցաւ:

ԺԶ. դարուն կը վերագրուի ուրիշ վիշապաւոր գորգ մը: Իբրեւ չափ ան ունի 2,65 մեթր լայնք եւ 7.40 մեթր երկայնք: Այս գորգին գլխաւոր զարդերը կազմող վիշապները շրջանակուած են շեղանկիւնային բաժանումներու մէջ: Անոր շրջագօտին նոյնպէս նեղ եւ միակն է, որուն մէջ դրուած են ոճաւորուած ծաղիկներու հետ նաեւ տերեւներ: Այս գորգին իբրեւ գոյն ընտրուած է գմրուխտէ կանաչը, որ սքանչելի կերպով կը ներդաշնակուի ոսկեգոյնին, քացըր կարմիրին եւ սրճագոյնին հետ: Ան նոյնպէս հիւսուած է զուտ բուրդէ եւ զայն կ'անուանեն Քուպա-Արտաշատ: Ներկայիս կը գտնուի Պերլինի Թանգարանը եւ 1945ին այրած է անոր մեծ մասը:

Ս. ԳՍԳԱՆԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Գրասենեակի մը պաշտօնեաները փարթի մը կը պատրաստեն: Ամէն մէկը կը խոստանայ բան մը բերել:

— Սփակէթթի կ'ըսէ Իտալացին:

— Ուիսկի, կ'ըսէ Անգլիացին:

— Եղբայրս, կ'ըսէ Սկովտիացին:

«ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (446)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Վ. ՀԻԻԿՕ

ՄԱՐԻՈՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՄԱՐԻՈՒՍԻ ԵՐԿՈՒ ԱԹՈՌՆԵՐԸ ԴԷՄ ԱՌ ԴԷՄ ԿԸ ԿԵՆԱՆ

Ցանկարծ զանգակի մը հեռաւոր եւ մելամաղձոտ ճօճումը ապակիները դղրդեց: Սէն Մէտարէն ժամը վեց կը զարնէր:

Ժոնտրէթ գլուխը վեր-վար ընելով ժամացոյցին իւրաքանչիւր զարկը համբեց: Երբ վեցերորդը զարկաւ, մատներով ճրագին բիթը առաւ:

Յետոյ սկսաւ քալել սենեակին մէջ, մըտիկ ըրաւ լսելու համար թէ արդեօք ձայն մը կուգա՞յ. նրբանցքէն քալեց եւ նորէն մտիկ ըրաւ:

— Բաւական է որ գայ, կմկմաց, յետոյ նորէն իր աթոռին քով եկաւ:

Հազիւ թէ կը նստէր, ահա դուռը բացուեցաւ:

Ժոնտրէթին կինը բացած էր դուռը, եւ նրբանցքին մէջ կը կենար սոսկալի սիրուն ձեւ մը ընելով զոր ղողի լապտերին ծակերէն մէկը վարէն կը լուսաւորէր:

— Հրամմեցէք, պարոն, ըսաւ կինը:

— Հրամմեցէք, բարերարդ իմ, կրկնեց Ժոնտրէթ արագօրէն ելլելով:

Պ. Լըպլան երեւցաւ:

Հանդարտ կերպարանք մը ունէր, որ տարօրինակ պատկառանք մը կուտար իրեն:

Չորս լուիճի դրաւ սեղանին վրայ:

— Պ. Ֆապանթու, ըսաւ, ահաւասիկ ձեր սենեակին վարձքին եւ առաջնական պէտքերուն համար: Ետքն ալ Աստուած ողորմած է:

— Աստուած փոխարէնը հատուցանէ ձեզ, առատաձիր բարերարդ իմ, ըսաւ Ժոնտրէթ եւ արագութեամբ կնոջը մօտենալով.

— Եօ ղրկէ կառքը, ըսաւ կամաց մը:

Կինը ձգեց գնաց, մինչդեռ ամուսինը բարի եկաք ըսելով հազարումէկ քաղաքավարական ձեւեր կ'ընէր եւ աթոռ մը կուտար Պ. Լըպլանին: Պահ մը ետք կինը եկաւ եւ ըսաւ անոր ականջին.

— Կառքը գնաց:

Ձիւնը որ առաւօտէն ի վեր անընդհատ կուգար, այնքան թանձրացած էր որ ոչ կառքին գալը եւ ոչ ալ մեկնիլը լսուած էր:

Սակայն Պ. Լըպլան նստած էր:

Ժոնտրէթ նոյնպէս նստած էր միւս աթոռին վրայ որ Պ. Լըպլանին դէմն էր:

Հիմա գաղափար մը ունենալու համար տեսարանին վրայ որ պիտի հետեւի, ընթերցողը թող մտքին առջեւ բերէ սառնաբեր գիշերը, Սալփէթրիէրի ձիւնապատ եւ ամայի վայրերը, որոնք անբաւ պատանքներու պէս ճերմակ կ'երեւան լուսնի ճառագայթով, կանթեղներու պատրոյգի լոյսը, որ տեղ տեղ այս տխուր պուլվարները եւ սեւ կնձնիներու երկայնաձիգ շարքերը կը կարմրէ, գիշերապահներու կայանէն մինչեւ Կորպոյի տունը քառորդ մղոնի մը մէջ թերեւս ամենեւին անցորդ չգտնուիլը, այն յետին ծայր լռութիւնը, սոսկումը եւ խաւարը որոնք Կորպոյի տունը կը շրջապատեն, Ժոնտրէթին ճրագովը լուսաւորուած ընդարձակ սենեակը որ այս խարխուլ տունին, մեկուսացած վայրերուն եւ մթութեան մէջտեղն է, եւ այս որջին մէջ երկու մարդու սեղանի մը քով նստած ըլլալը Պ. Լըպլանի, որ հանդարտ է, Ժոնտրէթի, որ կը ժպտի եւ ահարկու է, կինը որ մատակ գայլ մըն է եւ անկիւն մը քաշուած, Մարիուս որ միջնորմին ետեւ աներեւոյթ կանգուն կը սպասէ որ ամէն բան կը լսէ, որ ամէն շարժում կը տեսնէ, եւ աչքովը կը դիտէ՝ ձեռքը ատրճանակ մը բռնած:

Մարիուս զանիլ կը զգար միայն, բայց ամենեւին չէր վախնար: Ատրճանակին բունը կը սեղմէր եւ սիրտ առնել կը զգար: Պիտի կեցնեմ այս թշուառականը երբ որ ուզեմ, կ'ըսէր մտովի:

Կը զգար թէ ոստիկանութեան մարդերը տունին քովերը տեղ մը դարանի մտած են, թէ որոշուած նշանը տրուելուն կը սպասեն եւ թէ բոլորովին պատրաստ են հասնելու եւ թշուառականը բռնելու:

Մանաւանդ կը յուսար որ Ժոնտրէթի եւ Պ. Լըպլանի այս բուռն հանդիպումէն լոյս մը ժայթքելով պիտի լուսաւորէր ինչ որ Մարիուս կ'ուզէր իմանալ:

ԳԼՈՒԽ Գ.

Պ. ԼԸՊԼԱՆ ՄԹԻՆ ԽՈՐՇԵՐ ՏԵՍՆԵԼՈՎ ԿԸ ՄՏԱՀՈԳՈՒԻ

Պարոն Լըպլան նստաւ չնստաւ, դէպի խշտեակները նայեցաւ, որոնք թափուր էին:

— Ի՞նչպէս է վիրաւոր խեղճ պզտիկը, հարցուց:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Օր. Օր. Զարուհի Թորոսեան, Զապէլ Թորոսեան եւ Հայկանուշ Թորոսեան ի–րենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նը–ւէրներով, հեռագրով կամ նամակով մասնակից եղան իրենց խոր սուգին, ի–րենց սիրելի քրոջ՝

ԱՐԱՔՍԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ :

Այս տխուր առթիւ, Թորոսեան քոյրերը հետեւեալ նուէրները կ'ընեն — 100 ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման, 50ական ֆր. Ազքատախնամին եւ Փարիզահայ Տիկ–նանց Միութեան, 20 ֆր. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի անտէր հիւանդնե–րուն: (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Հերմինէ Անուշեան եւ Տիկին Նեկտար Կարապետեան 50ական ֆրանք կը նուիրեն եկեղեցւոյ աթոռներուն նորո–գութեան համար իրենց մօր Տիկին Իսկու–հի Հայրապետեանի մահուան Բ. տարելի–ցին առթիւ :

(Ստանալ «Յառաջ»էն) :

×

Տիկին Սրբուհի Գարակէօզեանի մահ–ուան առթիւ Սկիւտարի ամերիկեան վար–ժարանի ընկերուհիներէն՝ Տիկին Շնոր–հիկ Վահանեան (Քանն) փոխան ծաղիկի յիսուն ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր վար–ժարանին: (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Մարգար Ղարիպեանի եւ ընկեր Յովհաննէս Տէրտէրեանի, իրենց զաւկին եւ զարմիկին ողբացեալ Ժան Ղա–րիպեանի կսկծալի մահուան առթիւ, (Կարտանի արկածին զոհ) :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆԱՐԴԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Հեղինակ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԻՐ ԵՕԹԱՆԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ Ընկերներուն կողմէ

(Պէյրութ, 1968)

«...Այս հատորին մէջ պիտի գտնէք ճառեր՝ հրաբխային կրակով ար–տասանուած, գրական էջեր՝ մեղ–րահամ լեզուով մը գրուած, բա–նասիրական վէճեր՝ զարմանալի հմտութեամբ հիւսուած, պատմա–կան ենթ․եր՝ ի խորս պեղուած, լեզուաբանական հարցեր՝ յստակօ–րէն պարզուած, նոյնիսկ աստուա–ծաբանական գրութիւններ՝ անուրա–նալի հեղինակութեամբ ներկայաց–ուած... » (Հրատարակիչները) :

— Այս գիրքը, պատրաստ վիճակի մէջ տեսնելէ քանի մը օր առաջ, Շա–ւարշ Նարդունի կը կնքէր իր մահ–կանացուն.—

Գին՝ 10 ֆր., առաքման ծախքով՝ 11.20, (հասոյթը կը յատկացուի իր գործերու հրատարակութեան ֆոն–տին) :

Ստանալու համար դիմել՝

N. HOVANNESSIAN

13, Rue du Soleil, Paris (20e)

C. C. P. PARIS 7065-15

Կարելի է նաեւ անձամբ դիմել «Յա–ռաջ»ի խմբագրատունը :

IMPRIMERIE SPÉCIALE DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամերգութիւն եւ պատարագ :

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

ԿԻՐԱԿԻ

ՅՈՒՆԻՍ 15

ԺԱՄԸ 20.45-ԻՆ

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ

Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ իր Յոբելենական յանձնախումբին :

Տարաբախտ Արտաշէս Գմբէթեանի յի–շատակին նուիրուած երեկոյթ մը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 18ին, Ուրբաթ :

Հասոյթը ամբողջովին պիտի յատկաց–ուի իր շիրիմին կառուցման :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Աղքատ. Ընկերակցու–թեան ընդհ. ժողովը՝ տեղի կ'ունենայ, Հինգշաբթի Մարտ 27ին, երեկոյեան ժա–մը 20.30ին, 77 Րիւ Լաֆայէթ :

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլ–լալ: Արգելք ունեցողները, ընտրութեանց կրնան մասնակցիլ գրաւոր ղրկելով իրենց քուէները :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Պոնտոսի Նահանգի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի Մարտ 31ին, ժամը 3ին, Մշակոյթի Տան սրահը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ : Ներկաներու թիւը, ինչ որ ալ ըլլայ մե–ծամասնութիւն պիտի նկատուի :

ՎԻՊԱԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԶԱՏԻԿԻՆ

ՖՐԱՆՍԱ, ԼԻՒՔՍԱՆՊՈՒՐԿ, ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՀՌԵՆՈՍԻ ԱՓԵՐԸ

3 օր (Ապրիլ 5–7) Լիւքս օթոքառով

Անդամներու հաւաքոյթ Շաբաթ Ապրիլ 5, ժամը 7ին, մեթրօ Շաթօ տը Վէնսէն, Քաֆէ Թէրմինիւսի առջեւ: Մեկնում ժա–մը 7.30ին դէպի Գերմանիա (Մօ, Մոն–միրայլ, Շալոն, Սէնթ – Մենէհու, ճաշ, ճամբով) Վերտէօն այցելութիւն : Ապա դէպի՝ Թիոնվիլ եւ ժամանում՝ Թրէվ: Սովորական պանդոկը ճաշ, իրիկունը՝ ազատ :

Կիրակի, մեկնում դէպի Պինկէն, ուր հանգստաւէտ զբօսանաւով մը երեք ժամ պտոյտ Հռենոսի վրայ : Տեսարժան վայ–րեր եւ հէքեաթային Լօրըլայը : ճաշ նաւուն վրայ եւ ցամաքահանում՝ Քոպ–լէնս, ապա քառով վերադարձ դէպի Թը–րէվ,, ճաշ՝ պանդոկը :

Ապրիլ 7, մեկնում դէպի Լիւքսան–պուրկ, քաղաքի այցելութիւն եւ ճամբոր–դութեան շարունակութիւն դէպի Մէս, ուր կ'ըլլայ ցերեկուան ճաշը: Ժամանում Փարիզ ժամը 21ի առտենները :

Ծախսերու մասնակցութիւն՝ 168 ֆր.: Սահմանափակ տեղեր :

Դիմել՝

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

Le Décret N° 63161 au J.O. du 5 Mars 1965 oblige tout participant à une manifestation touristique organisée par une Association régie par la loi du 1er Juillet 1901 à être *membre côtisant* de cette Organisation.

MEMBRE ACTIF 20 Frs. par AN

Այս ճամբորդութիւնը կը կազմակեր–պենք զեղչեալ գինով յարմարելով ներ–կայ կացութեան, որպէսզի մեր անդամ–ներն ու բարեկամները օգտուին անբաղ–դատելի պատեհութենէն :

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ապրիլեան եղեռնի,

24 Ապրիլ, 1915ի 54րդ տարեդարձը

Հովանաւորութեամբ Հարաւ. Ֆրանսա–յի Ազգ. Առաջնորդարանի գործակցու–թեամբ Գաղութիս կազմակերպութեանց տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, 13 Ապրիլ, ժամը 10ին, Թէաթր Տիւ Ժիմնազին մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷ[Ս] ՇԱՐՊՈՆԻԷՐԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Սերունդի Տէսինի «Դրօ» խումբին : Շաբաթ, 29 Մարտ, ժամ 21էն մինչ[եւ] լոյս :

Նուագախումբ՝ ՃԷՔԻ ՄԱՅԸՐԻ

Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յա[տ]կացուի Տէսինի Հայկական Տան նորոգու–թեան ֆոնտին :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԱՐՏ 29, ԺԱՄԸ 20.45ԻՆ

SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République

Կը ներկայացուի՝ Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով

SOMERSET MAUGHAM-ի "ՆԱՄԱԿԸ"

Հետաքրքրական թատերգութիւն 3 արար, երկու պատկեր

Գլխաւոր դերակատարներ

ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, ինչպէ[ս] նաեւ ՓԻԷՌ ԹԷՐՋԵԱՆ, ԼԻՒՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆ եւ ՊԵՐ[Ճ] ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ – ՀՐԱՅՐ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Բեմադրութիւն՝ ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Ուշադրութիւն, վարագոյրը ճիշդ ժամուն կը բացուի : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

Տոմսերը կը ծախուին.— Ճաշարան Տիամանթէռ, 66 Րիւ Լաֆայէթ : Անէմեան ճաշարան, Ռիւ Քատէ : Մարգարեան, 32 Րիւ Թռէվիզ :

Մասիս Նպարավաճառատուն, Ռիւ Սօլնիէ (Քատէ) :
Շիրինեան, 36 Ռիւ տը Փլէռի : Զաքմչեան, 20–22 Ռիւ Ռիշէ :

Բեմասիրացի անդամներուն մօտ :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ազատ հող մը, Փարիզ կամ արուար–ձան որ մօտաւորապէս 15 մեթր ճակատ ունենայ : Վճարումը՝ կանխիկ :

Վարձու մէկ կամ երկու սենեակ խո–հանոցով, Փարիզ կամ արուարձան, ի հարկին ռըփրիզով, առանձին այր մար–դու մը համար :

Դիմել՝

M. DAKESSIAN
91, Rue du Général-Leclerc
95 - GROSLAY

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Իսի[…] մասնաճիւղին կողմէ, 4 Րիւ տը լա Տ[…] ֆանս, Քաֆէ Սփորի սրահը :

Այս Կիրակի, ժամը 16ին : Գեղարուե[ս]տական նոխ բաժին, իրենց սիրայօժ[ար] մասնակցութիւնը կը բերեն Օր. Շ[…] Պէնկեան եւ Տիկին Արաքսի Մուրատ[…] (երգ), Պ. Մկրտիչ Ֆէրմանեան եւ Պ[…]րոս Պետիկեան (երգ եւ սազ), հայկակ[ան] պար եւ զանազան անակնկալներ :

Մէթրօ Մէրի տ'Իսի եւ առնել 190 [...] օթօպիւսը :

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՌՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ

FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

«ՅԱՌԱՋ»ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՄԱՐՏ
JEUDI 27 MARS
1969
Le Numéro 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11473
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
45e ANNÉE — No 11.473

ԱՐԱՄ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Իր յուշերուն մէջ, մեր յեղափոխութեան հերոսը՝ Ռուբէն էջեր ունի Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադիր Արամ Մանուկեանի մասին, որուն մահուան յիսնամեակն է այս տարի:

Խօսելով Արամի մասին, Ռուբէն կ'ըսէ.

« Սէրգէյին (Արամի նախկին անունը) նայելով՝ կը հասկնայի թէ ի՞նչ կը նշանակէ՝ « Հաւատք քո կեցուցանէ զքեզ » : Կը հասկնայի թէ որքա՜ն թոյլ եւ խախուտ է բանականութիւնը՝ հաւատքին առջեւ ...»:

Խորաթափանց մտքի մարդ՝ Ռուբէն քանի մը տողով տուած է Արամի պատկերը, որ հաւատքի հրաշագան զօրութեամբ կը ներկայանայ մեզի: Առանց այդ հաւատքին, որ պայքարի ջիղ եւ ներքին ուժականութիւն կուտայ ղեկավարին ու անոր ետեւէն գալող բազմութիւնները կը նետէ ռազմի դաշտ, անկարելի է բացատրել կարգ մը երեւոյթներ, որոնցմով այնքան հարուստ է Հայոց Պատմութիւն կոչուող արիւնի եւ հուրի մատեանը:

Դէպքերը նկարագիրներ կը կերտեն ու դէմքերը այդ նկարագրով ուղղութիւն կուտան դէպքերուն: Այս պարագային մէկը կարելի չէ զանազանել միւսէն եւ ճշդել ազդեցութեան սահմանները: Մենք սակայն, երբ Հայաստանի անկախութեան հռչակերտումէն յիսուն տարի ետք, կը փորձենք դէպքերու հոլովոյթը պատկերացնել, չենք կրնար Արամի անհատականութեան դրոշմը չտեսնել պատմական այն իրադարձութիւններուն վրայ, որոնք վեց հարիւր տարուան ստրկութենէ մը ետք, անկախութեան արշալոյսը պիտի բանային հայ ժողովուրդին առջեւ:

Այդ անհատականութեան հիմնական գիծը, որ աննահանջ պայքարողի անխոնջ կամքով կը զինէր Արամը, իր ուժը կը ստանար այն խոր հաւատքէն, որ Վանի հերոսամարտին ղեկավարը ունէր իր ժողովուրդին անկապտելի իրաւունքներուն եւ վսեմ առաքելութեան հանդէպ:

Ժողովուրդներու կեանքին մէջ, կան հազուագիւտ պահեր, երբ այդ ժողովուրդը պէտք ունի իր մէջ թաքուն մնացած բոլոր ուժերուն դրսեւորումին՝ կարենալ տոկալու համար ճակատագրի հարուածներուն: Մանաւանդ՝ գալիք տասնամեակներուն եւ դարերուն համար՝ ճշդելու նոր ուղիներ՝ իր ազգային գոյատեւման համար: Այդ պահերը կը կարօտին բացառիկ մարդոց, բացառիկ անհատականութիւններու, որոնք իրենց մէջ ամբողջութեամբ խորացնեն եւ մարմնացնեն ժողովուրդի մը ապրելու կամքը:

Արամ այդ բացառիկ մարդը եղաւ, բացառիկ այդ դէմքը, որ ըմբռնեց վայրկեանին պահանջները, բարձրացաւ օրուան հրամայականներուն բարձրութեան եւ ոգի ու ուժ ներշնչեց տառապած բազմութիւններուն՝ զանոնք մեծնելու համար հայրենիքի փրկութեան, Հայութեան գոյատեւման համար կռուիլ գիտցող, մեռնիլ գիտցող արի արանց բանակի մը:

Այսօր, իր մահէն յիսուն տարի ետք, երկիւղածութեամբ կը խոնարհինք յիշատակին առջեւ անոր, որ երանութեամբ մը, ինչպէս կ'ըսէ Ռուբէն՝ «առանց տեսնելու Հայաստանի Հանրապետութեան անկումը, յաւիտենապէս բաժնուեցաւ այս աշխարհէն», եւ որ իր կրակոտ ճառերէն մէկուն մէջ, երբ կը խօսէր իր նահատակ ընկերներուն մասին, կ'ըսէր.

« Սիրելիք, լացը, սուգը նրանց համար չէ, որոնք նահատակուեցին եւ անմահութիւն վաստակեցին: Լացը, սուգը մեզի համար է, որ խօսում ենք նահատակութիւնից, բայց վախենում ենք վաստակել փայն ...»:

Արամ եւ բոլոր անոնք, որ իր ունկնդիրներու շարքերուն մէջ էին այդ օր եւ յետագային մասնակցեցան մայիսեան կռիւներուն, նախանձելու պատճառ մը չունեցան Սասնոյ լեռներուն վրայ ինկած իրենց եղբայրներուն: « Վաստակեցին» նաեւ իրենք այդ նահատակութիւնը եւ աւելին՝ թողուցին վաստակ մը, ամէնէն թանկագինը վաստակներուն, հայրենիքը, դարերով կորսուած, իր զաւակներուն հոգիին մէջ ապրող Հայաստանը, որ հրաշքի մը պէս վերադարձուեցաւ բախտաւոր օր մը:

Այս տարի յիսնամեակն է մեծ յեղափոխականին մահուան: Տարի մը ունինք ամբողջ՝ նոր սերունդներուն ներշնչման աղբիւր դարձնելու համար Երեւանի դիկդատորը, որ վերստին սահմանուած առաքելութեամբ մը, ճգնաժամային պահուն, վճռական վայրկեանին, իր ժողովուրդին ղեկավարութեան կոչուեցաւ եւ կրցաւ այնքան կամք ու հաւատք դնել գործին մէջ, որ «բանականութիւնը շատ թոյլ եւ խախուտ» եղաւ՝ իր ներսը բորբոքող այդ կրակին առջեւ:

Տարիները որքան անցնին, այնքան աւելի պիտի բիւրեղանայ պատկերը, այս առասպելատիպ մարդուն, որ բախտորոշ օր մը գտնուեցաւ հայ ժողովուրդի դարաւոր ուղեւորութեան քառուղիին վրայ եւ յստակօրէն ցոյց տուաւ այն ճամբան, որ պիտի տանէր Հայաստանի անկախութեան:

« ԱԶԴԱԿ »

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ ԾԱՆՐ ՎԻՃԱԿԸ

ԱՅՈՒԲ ԽԱՆ ՔԱՇՈՒԵՑԱՒ

Այուպ Խանի յաջորդը՝ Եահիա Խան ամէն բանէ առաջ զինուորական մըն է: Ծնած 1917ին, իր ուսումը կատարած է Փէնճապի համալսարանը եւ Հնդկական զինուորական ակադեմիան: Բ. աշխարհամարտին ծառայած է Հնդկաստան, Միջին Արեւելք եւ Իտալիա: 1947ին պաշտօն ունէր ոտքի դնել Փաքիստանի պատերազմական վարժարանը, ապա ցամաքային բանակի ղեկավար կը դառնար:

Հրաժարող նախագահը՝ Այուպ Խան իշխանութեան գլուխն էր 1958ի պետական հարուածէն ի վեր, բայց վերջին ամիսներու ընդդիմութեան ճնշումը կը ստիպէր որ յայտարարէ թէ թեկնածու պիտի չըլլայ Յունիսի ընտրութեանց: Այս յայտարարութիւնը պատճառ կը դառնար որ երկիրը ամբողջ խառնակութեանց թատր դառնայ եւ քաղաքացիական պատերազմի դուռը գտնուի: Ճարահատ, Այուպ Խան չէր սպասեր իսկ Յունիսի եւ կը հրաժարէր իշխանութիւնը ձգելով Զօր. Եահիա Խանի, որ անմիջապէս պատերազմական վիճակ կը հռչակէր եւ Ազգ. Ժողովը կը ցրուէր:

Այուպ Խան յուսախաբ, կը քաշուի: Չյաջողեցաւ իր առաքելութեան մէջ՝ ընկերային արդարութիւն հաստատել եւ աւելի լաւ բաշխում մը կատարել տնտեսական հանգիստի: Անգլիացիներուն համար, Եահիա Խան արեւմտասէր մըն է եւ երբեք չէ ծածկած իր հիացումը բրիտանական աւանդութեանց նկատմամբ: Խելացի եւ պարկեշտ, միշտ հաւատարիմ եղած է մառեշալ Այուպ Խանի:

Թէեւ կացութիւնը տակաւին շատ շփոթ է երկրին մէջ, բայց յոյս կայ որ Եահիա Խան կարենայ կարգ ու կանոն հաստատել: Կռիւները եւ սպանութիւնները կը շարունակուին սակայն, մանաւանդ արեւելեան Փաքիստանի մէջ:

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔ ԵՒ ՎԻԷԹՆԱՄ

Այս երկու հարցերը մէկ հասարակաց յայտարար ունին քանի մը օրէ ի վեր, երկուքին մասին ալ գաղտնի բանակցութեանց մասին կը խօսուի:

Միջին Արեւելքի մասին, առջի օր չէզոք եւ հաւաստի նկատուած աղբիւրներ կը յայտնէին թէ Յորդանանի թագաւորը երկու գաղտնի տեսակցութիւն ունեցած է Իսրայէլի Արտաքին նախարար՝ Էպանի հետ, Լոնտոնի մէջ, բայց այս հանդիպումը արդիւնք չէ տուած: Ապա Էպան անմիջապէս հերքեց նման լուր մը, բայց իսրայէլեան մամուլը կ'ըսէ թէ Էպան չէր կրնար տարբեր բան ընել եւ ընդհանրապէս այն ապահովութիւնը կայ որ հանդիպում մը եղած է Յորդանանցի եւ Իսրայէլցիներու միջեւ «վերին ատեանի» վրայ:

Միւս կողմէ Միացեալ Նահանգները նոր ծրագիր մը առաջարկած են չորս մեծերուն եւ Իսրայէլի ու Արաբ Մ. Հանրապետութեան: Մանրամասնութիւն չըկայ այս մասին, բայց բանբերի մը համաձայն, կարգ մը «փափկելի տարրերու» վրայ հիմնուած է, որոնք չորսերու խօսակցութեանց նիւթ պէտք է ըլլան եւ իբրեւ հիմ ծառայեն: Բայց ծանօթ է որ Իսրայէլ չընդունիր որ Մեծերը կարգադրեն իրենց գործերը:

Գալով Վիէթնամի, Սայկոն Տէ Ֆաքթօ ընդունած ըլլալով ազատագրման Ազգ. Ճակատի (Վիէթքոնկ) գոյութիւնը, կը թուի թէ ամէն բան կը դիւրանայ: Զօր. Թիէօ յայտարարած է «պատրաստ ենք եւ կը մաղթենք անձնական, ապա գաղտնի խօսակցութիւններու ձեռնարկել Ազատ. Ազգ. Ճակատին հետ, եթէ կը փափաքի»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՈՄԻՆՏԷՐՆԻ յիսնամեակին առթիւ, Պոնոմարեւ յայտարարած է թէ Մաոյի յետամնաց ոգին, Մաոյիզմի ազգայնամոլութիւնը այլեւս ամէն մարդու համար գաղտնիք չեն:

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ Չորեքշաբթի առտու կը շարունակէր պայքարիլ մահուան դէմ, արտակարգ դիմադրական կարելիութիւն մը ցոյց տալով: Սրտի նոր տագնապ մըն ալ անցուցած է եւ բժիշկները վերապահ են, բայց վերջին խօսքը, այս անգամ ալ, իրենց չի պատկանիր:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ Նախագահը՝ Չէուչէսքու Թուրքիայով սկսաւ իր պալքանեան շրջապտոյտը:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ «ԽԱՂԱՂ» ՄԻՋՈՑՈՎ ԴԷՊԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՏԱՆՈՂ ՈՒՂԻՆ.— Նախորդ հարցին նման տեսակէտները իրենց առաջին փուլին մէջ մեծ տարբերութիւն չունէին իրարմէ, քանի որ այս հարցին շուրջ երկու կողմերն ալ վաւերացուցած էին հասարակաց սկզբունք մը 1960ին, համայնավար 81 կուսակցութիւններու յայտարարութեան հետ: Խորհրդային ղեկավարներուն համար, հակաշխարհակալ ուժերը հետեւեալ կարգով կը ներկայանան աշխարհի մէջ.— Ընկերվարական ճակատը, «որ սիրելի զաւակն է միջազգային բանուորութեան», ապա յառաջադէմ երկիրներու համայնավար կուսակցութիւնները, եւ հուսկ ուրեմն ազգային ազատագրութեան ճակատները: Չինացիները կը շրջեն կարգը եւ կ'ամբաստանեն իրենց զինակիցը, որ կ'ուզէ ճախողեցնել «երրորդ աշխարհ»ի յեղափոխական պայքարը: « Պրաւտա» այս ամբաստանութեան կը պատասխանէ 22 Սեպտեմբեր 1963ին: «Վճռած ըլլալով արագացնել յեղափոխութիւնը, չին ղեկավարները անպատասխանատու քայլ մը կ'առնեն մտածելով, թէ յեղափոխութիւնը կարելի է ընել ամենուրեք եւ բոլոր պարագաներու մէջ: Անոնք կ'անտեսեն դասակարգային ուժերու իրական վիճակը, նկատի չեն առներ, որ այս կամ այն երկրին մէջ գոյութիւն ունին յեղափոխական կացութիւններ, ինչպէս նաեւ հաշուի չեն առներ միջազգային կացութիւնը»:

Բնականաբար, Մոսկուայի մէջ շուտով կասկած կը ծագի, թէ Չինացիները կ'ուզեն արագացնել «երրորդ աշխարհ»ի պայքարը, որպէսզի երկրորդական գիծի վրայ ձգեն Խորհ. Միութիւնը շարժման ղեկավարութեան մէջ: «Արեւելք»ի կախարդիչ նշանախօսքին նպատակն է գրգռել ազգայնական եւ, նոյնիսկ, ցեղային զգացումները այն ժողովուրդներուն մէջ, որոնք կը պայքարին գաղթատիրութեան դէմ», կը յայտարարէ Սուսլով 14 Փետրուար 1964ին: «Այս նշանախօսքը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ արտայայտութիւնը գաղափարական եւ քաղաքական ձգտումներուն, զորս ունին գերազահութեան ձգտող չինացի ղեկավարները»:

ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՅԻ ՄԵՆԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ «ԲՈԼՈՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ».— Խորհ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան այն յայտարարութիւնը, որ հիմ ունէր 1961ին մշակուած ծրագիրը, եւ ըստ որուն Խորհ. Միութեան մէջ պրոլետարիայի մենատիրութիւնը տեղի տուած էր «բոլոր ժողովուրդներու Պետութեան» առջեւ, աւելի եւս պիտի արծարծէր տարակարծութիւնը երկու հակամարտ երկիրներուն միջեւ: Փեքինի համար, դասակարգային պայքարը իրողութիւն մըն է համայնավարութեան կառուցման ձգտող ընկերվարական փուլին մէջ: «Այնքան ժամանակ, որ կը շարունակուի դասակարգային պայքարը՝ մտաւոր թէ նիւթական մարզերու մէջ: դրամատիրութեան վերահաստատումը կը մնայ վտանգ, հետեւաբար, պէտք է պահպանել պրոլետարիայի մենատիրութիւնը ... ընկերվարութեան վերջնական յաղթանակին ապահովումը գործը չէ մէկ կամ երկու սերունդներու, որպէսզի վերջնական ըլլայ, անհրաժեշտ է հինգ կամ վեց սերունդ, նոյնիսկ աւելի»:

Խորհ. Միութեան մէջ դրամատիրութեան հաստատման մասին եղած այս ակնարկութիւնը, որ յետագային ամբաստանութեան բնոյթ պիտի ստանայ, մեծ ցասում կը ստեղծէ խորհրդային ղեկավար շրջանակներու մէջ: Սուսլով կը յայտարարէ 14 Փետրուար 1964ին: «Բնականաբար, կարգ մը ընկերվարական երկիրներու մէջ, որոնց շարքին կը գտնուի նաեւ Չինաստան, նախկին շահագործող դասակարգերէն հետքեր կը մնան: Սակայն ինչ կը վերաբերի Խորհ. Միութեան, ուր ընկերվարութեան յաղթանակը ամբողջական ու վերջնական է, անցեալին կը պատկանի: Երեսուն տարիէ ի վեր, իբրեւ հետեւանք շահագործող դասակարգերու վերջին եւ ամէնէն բազմամարդ զանգուածին բնաջնջման, Խորհ. Միութեան մէջ քանդուած են դրամատիրութեան վերահաստատման նպաստող օճախները»:

Թ. Ա. Թ.

Քալէյտոսքոփ Արուեստասէրի մը Օրագրէն

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ «ՄԷՏԻԱՆԵՐԸ» — ԼԵԼԻԱ ԿՈՒՍՍՕ — ԺՈՐԺ ՌՈՀՆէՐ — ՓԱ – ԶՈԼԻՆԻԻ ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ — ԱՆԻ ԿԱՍԷՐ — ՀԱԹԱՆ ՄԻԼՇԹԱՅՆ — ՀէՐ - ՊԸՐԹ ՖՕՆ ԳԱՐԱԵԱՆ — ԴԱՇՆԱԿ ՄԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՆՊԱՏՈՒԵԼ—ԳԻՇԱՏԻՉ ԹԸՌՉՈՒՆՆԵՐ — ՔԻԼԻՄԱՆՃԱՐՕ — ՍՏՈՒԵՐՆ ՈՒ ԼՈՅՍԸ — ՌՈՒՃԻԷՐՕ ՌԻՉՉԻ — ԳԱՐԼ ԺԱՍՓԸՐՍ — ՌԻԽԹէՐ ՄԱՅՉԷԼ — ԱԺԱՔՍ · ՊէՆՖԻՔԱ — ԻԿՈՐ ՈՒ ՆԱԹԱԼԻԱ ՕՅՍԹՐԱԽ — ԱՐԵԽԱԳԱԼ

Դ.

28 Փետրուար

Ազատագրումէն անմիջապէս ետք՝ մօտ տասը տարի՝ իմ սերունդի տղոց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը հայեացքը կեդրոնացուցած էր Ժան-Փօլ Սարթրի վրայ՝ հիացումով խառն ակնածանքով։ Գրեթէ միշտ իրաւունք ունէր։ Յետոյ՝ ի՞նչպէս պատահեցաւ չեմ գիտեր՝ անզգալաբար հեռացանք իրմէ։ Կարծես կորսնցուց փիլիսոփան, մնաց շլացող գրողը։

Ու անցեալ Մայիսի փոթորկոտ օրերուն, դժուար կարելի կ'ըլլար մինչեւ իսկ անդորրութիւնը պահպանել սրահին մէջ, երբ կը խօսէր ան Սորպոնի անֆիէն։

Ծիծաղ կ'ուրուագծուէր դէմքերուն վրայ. զուարթ բացագանչութիւններու տեղի կուտար իր ասուլիսը։ Հաւատքը պակսած՝ հիմնուած էր գոյութենապաշտութիւնը՝ տրամաբանական կարծուած այդ փիլիսոփայութիւնը. սպառած ինքն իր մէջ։

Ինծի համար ալ նոյնպէս՝ շատոնց արդէն փշրուած՝ նման ծովեզրին վրայ անհետացող յոգնած ալիքներու փրփուրին։

Գոյութենապաշտութիւնը յաւէտս՝ մեռցուցած էի իմ մէջ կը յիշեմ Եասփըրս սերտելով։ Ան կուտար կարելի գոյութեան մը փիլիսոփայութիւնը։

Երէկ գիշեր ձայնասփիւռէն իր մահուան լուրը՝ յանկարծ զգացի թէ կը սիրէի Եասփըրսը՝ թէ իմ նախասիրած ժամանակակից փիլիսոփան էր։

Իր «Ներածութիւն փիլիսոփայութեան» գիրքը կարդալէ ետք միայն կը կարծեմ գտած ըլլալ հոգեկանը մտայինին կապող կամրջակ մը։ Ուրկէ առանց վախնալու կարենաս անցնիլ մութ գիշերուան մը մէջ։

Ու համակրութիւնս, խոստովանիմ, մարդուն էր ուղղուած նախ. իր քաղաքացիական կեցուածքին բերմամբ։ Առաջինն էր եղած, պատերազմէն ետք, ազգովին Գերմանացւոց պատասխանատւութիւնը յայտարարելու Նացիներուն գործած արարքներուն համար։

Կարլ Եասփըրսի փիլիսոփայութիւնն ալ շատ հեռու է մեզ լաւատեսութեան մղելէ, բայց դէթ անյոյս եւ ամուլ յոռետեսութիւն մը չի քարոզեր ինչպէս Սարթրը։

Ընդհակառակն՝ հոգեբան, բժիշկ, մեր բոլոր ատորակայական բարդոյթները լաւ ուսումնասիրած, շատ մօտիկը Ֆիխթէի ու Հէկէլի տեսլապաշտ ըմբռնումներուն, նաեւ սնանած Սպինոզայի խորհուրդով՝ Եասփըրս գիտցած է, տխուր ժխտական կողմը կեանքին, համբերատար ոգիով դիմագրաւելու ուժը ներմուծել քսաներորդ դարու մարդուն խռովեալ հոգիին։

Իր փիլիսոփայութեանը մէջ կը գտնեմ այն հաւասարակ յայտարարը զոր բոլորս կը փնտռենք յայտնեալ կրօնքներուն ու անկրօնութեան միջեւ։

Կայ հոն՝ հոգեկան առաւել պառակտում, բայց նաեւ մտային զարթնում։ Աստուած մը միշտ անծանօթ՝ նաեւ աներեւոյթ՝ որ կը թուի գերազանցապէս հրաշագործ քան յայտնուածը։

Կա՛յ հոն՝ գիտութեան ճշգրիտ տեղը՝ մարդկային մտքին ոլորտներուն մէջ՝ նաեւ անոր սահմանները։ Ու յետոյ փիլիսոփայութեան. որ կը պայմանաւորէ մարդը՝ բանալով անոր վերացականութեան ուղին։ Կը պատրաստէ զայն, որպէսզի ձգտիլ փորձէ այդ կէտին։ Հոս, հաւանաբար մերձեցնող լուսանցք մը գոյութիւն ունենայ, Եասփըրսի ու Հայր Թէյեար տը Շարտէնի խորհուրդներուն միջեւ։ Իրարու զուգընթաց ճամբաներով հասնիլ կ'ուզեն կարծես նոյն կէտին, տարբեր սահմանումով։

Եասփըրս կը տեսնէ դիրքաւորումի տարբերութիւն գիտունին ու փիլիսոփային միջեւ, առանց գերակշռութիւն ապահովելու մէկուն թէ միւսին՝ բայց երկրորդը աւելի հակամէտ զուգել հասկնալու մեզ պարփակող ուժը։ Պարփակող՝ գլխագիրով։

Այդ ուժը ըլլալով մնացեալ անհասկնալի երեւոյթներուն բանալին՝ բայց աներեւոյթ մնալով նոյնինքն։ Ու այս հակասութիւնն է որ պարտաւորիչ կը դարձնէ փիլիսոփային դերը՝ աւելի ճիշդ փիլիսոփայելու պարտաւորութիւնը մարդուն համար՝ որն է՝ ջանալ նշանները բացատրել ու հասկնալ միանգամայն՝ հասնելով մինչեւ թուանշաններուն։

Հոդ կը կայանայ նաեւ մարդուն ազատութիւնը։ Ազատութիւնը, մեզի տրամադրուած բարիք մը չէ, չի տրուիր, ապահովուած չէ՝ այլ մղումով մըն է որ կրնանք իրագործել՝ գրեթէ յղանալով։

Ձգտելով անոր՝ ելլելու համար ամուլ կացութենէ մը։ Համբերատար սպասում մըն է կարծես Եասփըրսի գրութիւնը որուն հորիզոնները դոց չեն սակայն, ու կ'առաջնորդէ մեզ առօրեային ընդունելութեան նախ՝ եւ յետոյ հոգեկան խաղաղութեան։

Կը յանձնարարէ կարդալ սորվիլ հրաշքներու գիրքէն։ Հրաշքներ որոնք երբեմն յայտնուած իսկ չեն տակաւին, քանի անոնք պահուըտած կը մնան մեր հոգիներուն մէջ առաւելաբար։

Այո, սպասում մը՝ կը տարուիմ եզրակացնել՝ բայց ստեղծագործ սպասում, քանի կ'առաջնորդէ ան մեզ վերացականին՝ որ Եասփըրսի փիլիսոփայութեան կեդրոնական առանցքը կը կազմէ եւ մարդուն յոյսը։

×

5 Մարտ

Հրաբխային ժայթքում մը կայ Ռաւէլի ձախ ձեռքի համար յօրինուած քոնչերթոյին մէջ. եղերական շունչով է գրի առնուած։ Երեսունէն քառասուն տարի ետք պահած է տակաւին իր նախնական թարմութիւնը։ Ընդհանուր պատերազմին աջը կորսնցուցած բարեկամի մը ձօնուած է գործը։

Իբր ներածութիւն, նուագախումբին կատարած հանդարտ քանի մը չափերէն յետոյ, Ռիխթէրի ձախ թաթը կուգայ, աջին ալ դերը լիովին կատարելու կամքով, ճեմել ստեղնաշարին մէկ ծայրէն միւսը։ Վիրաւոր թռչունի մը կերպարանքը ունի ան դաշնակին առջեւ. երբեմն կորսուած հայեացքով, մերթ ընդ մերթ գլխիկոր հրեշտակ կամ խածան հսկայ։ Ողեհարցի աչքերով։ Հարուստ է, շատ հարուստ Ռիխթէրի ներքնաշխարհը։ Ալլէկրոյին սկիզբը՝ ձագը յիշեցնող կշռոյթներով։

Երփներանգ նախադասութիւններ։ Բիւրեղեայ հնչականութիւն։ Դէպի վերջաւորութեան, հրաբուխը մարելէ առաջ իր առաւել հրաշէկ լաւաները կը ժայթքեցնէ։ Ու կ'աւարտի յանկարծ Ռաւէլի այս խռովալից հեղինակութիւնը, հինգ վերջին կարուկ չափերու վրայ։

Սրահը անբաւարար կը գտնէ մեկնաբանին բաժինը յայտագրին մէջ։ Հրահրած երեւակայութեամբ՝ անխնայ՝ կը ստիպէ Ռիխթէրին ծայրէ ի ծայր կրկնել քոնչերթոն։ Եզակի երեւոյթ։

Երկրորդին՝ նոյնքան յուզիչ՝ նոյնքան համոզիչ։

Կը լսեմ ետեւի կարգէն կարկաջահոս մրմռումներ որոնք կը միտին բաղդատութիւններ ընել. առաջին անգամ լաւ չէր կ'ըսէ՝ բայց երկրորդին համամիտ կը գտնուի՝ միջնապատ քննադատ մը։ Ռիխթէրը աչքովը տեսնելու եկած է։ Երաժշտութիւն լսելն ալ համբերութեան կը կարօտի։ Ու այս երեւոյթը նախապատ... բռատական ընոյթ ունի, քանի Ամերիկ... սկիզբ կուգանք նոյն բեմին վրայ... գինքը երկու առանձին յայտագիրներ... ընթացքին Պախի Փրէլիւտ եւ Ֆիւկերուն մէջ։ Ամբողջութիւնը։ Վարպետներ Վան... տա Լանտովսքա ու Էտվին Ֆիշըր եւ... երկուքն ալ անվերադարձ մեկնողներ՝ յայտնի է որ Սվիաթոսլաւ Ռիխթէր կ'ու... դէ կնքել դաշնակահարին աւետարան... անգամ մըն ալ իր կնիքով։ Այսպիսի... կածախնդրութիւն փորձել բեմի վրայ... նուութեան ալ նշան է։

Նոյն յայտագրին մէջ՝ Լորին Մաազել... որ կը հանդիսանայ նոր սերունդին լաւա... գոյն ղեկավարներէն մին Գարլօ-Մարիա Ժիուլինի, Ջուպին Մէհթա եւ Ժորժ Փրէթրի կողքին՝ վիպապաշտ բայց համբ... բական ոճով մը կուտայ Անթոն Պրուքնէրի երրորդ Համանուագը։ Վագնէր... Պրահմս սիրողը կրնայ վերանալ Պրուքնէրի երաժշտութեամբ։ Առաւելապէս այդ երկուքին խառնուրդն է։ Իր գործերը հեղհեղէ կ'ընդհանրանան, բայց պէտք է ընդունիլ թէ բոլորովին անհրա... չեն ընդմիջումները, որովհետեւ զօրք... չէ ան աւելորդապաշտութիւններէ։ Երրորդ Համանուագը ունի հրաշալի «սքէրցոյ» մը, բայց յամրաշարժ է վերջին մասը։

Գործը կարծես դասմի կարօտէր՝ յայտ գալու համար՝ թաքնուածը։ Միւթիք երաժշտութիւն՝ սուրբ խորհուրդ։ Փարիզի Ֆիլհարմոնիքը գերագոյն մեկնաբանութիւնը կուտայ գործին։

Երբ սրահը յամրօրէն կը պարպուի կ'աճապարեմ հանդերձապահ աղջկան մօտ՝ յանձնած ծրարս առնելու։ Մէկ ծրար՝ երեք գիրք, նոյնը՝ մէկը պիտի կարդամ, միւսները պիտի նուիրեմ։ Այսօր գնեցի։ Պօրիս Փոթրովսքիի Ուրարտու քաղաքակրթութիւնն է ան։ Կը սպասէի։

Անշուշտ ուսումնասիրութեան կը կարօտի. բայց առաջին ակնարկով անխնդ... նող գիրք. արուեստագէտի գործ. գիտունի գործ։ Թղթատեցի ու մէկ շունչով... քանի հինգ էջեր կարդացի։ Դիւրահասկնալի։ Մասնագիտական մասերն... ոտնձգական վէպի մը արագութեամբ կը սահին։ Ազատօրէն լաւ է այս գիրքը մեզի համար բազմաթիւ գետիններու վրայ։

Նոյնպէս՝ շատ նման եւ հայ մշակոյթին նուիրուած՝ փոքրածաւալ, հրատարակէ գիրքեր երկլեզուեաններով գոյութիւն ունենալու են հրապարակին վրայ, ինչպէս ունին բոլոր ազգերը Քոնկոյէն մինչեւ Կիպրոս։

Ո՞ւր են մեր հիմնարկութիւնները։ Մենք Հայերս չենք որ պիտի արթնցնենք զիրենք։

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(Շար. 4)

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Պատանին ծրար մը ունէր թեւին տակ զոր իսկոյն բացաւ եւ մէջէն բարակ չուան մը հանելով՝ որուն ծայրը խոշոր գամ մը կապած էր, զայն նետեց աղջկան։ Հասան չուանին ծայրին կապեց հաստ պարան մը որուն ծայրը հանգոյց մը շինած էր։ Այդ հանգոյցին մէջ մուրճ մը անցուց եւ ըսաւ.

— Հիմա չուանը քաշէ, մուրճով գամը հաստատ կերպով պատին գամէ, պարանը անցուր գամին ու վար իջիր... Մի՛ վախնար ու ճարպիկութեամբ գործ տես։

Վայրկեանի մը մէջ պատանիին պատուէրները գործադրուած էին եւ Ջիլէհա պարանին վրայէն վար կը սահէր։

Հասանի համար ահռելի վայրկեան մը եղաւ այս։ Մէկ կողմէ կը վախնար որ մանկատի աղջկան ուժը չի բաւեր ու պարանը թողլով գետին կ'իյնայ, միւս կողմէ ակնարկը սոսկումով չորս կողմ կը հրջէր, տեսնելու համար թէ պահնորդ խումբ մը արդեօք յանկարծ երեւան պիտի ելլէ՞ր։

Վերջապէս աղջիկը ոտքը գետին դրաւ։

— Հիմա շուտով փախչինք ու հեռանանք, ըսաւ պատանին, կարծեմ որ խռովարկութիւնները սկսած են ներսը...։

Ու երկուքը վազն ի վազ ճամբայ ինկան։ Երբ բաւական հեռացան եւ իրենք զիրենք ապահովութեան մէջ զգացին, մանկատի աղջիկը ըսաւ իր բարեկամին.

— Հիմա պատմէ տեսնենք թէ ի՞նչպէս իմացար իմ պատին վրայ գտնուիլս ու օգնութեան հասար։

— Իրաւ որ, պատասխանեց պատանին, ես ալ չեմ գիտեր...։

— Ի՞նչպէս չես գիտեր, հարցուց աղջիկը իր գեղեցիկ աչքերը պատանիին վրայ յառելով։

— Այս առտու երբ Սիւլէյման աղայէն իմացայ Եըլտըզ փոխադրուիլդ ու քեզ սպառնացող վտանգը, գրեթէ խելքս կորսնցուցի, պատասխանեց Հասան կարմրելով, իսկոյն վազեցի մեր ընկերներուն քով՝ առած տեղեկութիւններս հաղորդելու։ Անոնք ալ շատ յուզուեցան, բայց ճար մը չկրցան գտնել օգնութեան հասնելու։ Տխրութեամբ մեկնեցայ Ճէմալ պէյի բնակարանէն ուր մեր ընկերները հաւաքուած էին։ Ինծի այնպէս կը թուէր որ քեզի արդէն չարչարանքներու մատնած էին ու այս մտածումը սոսկալի կերպով կը յուզէր զիս։ Կ'ուզէի օգնութեան հասնիլ, ճար մը գտնել քեզ ազատելու համար այդ դժոխքէն կամ գոնէ վկանակից ըլլալ քեզի...։ Ու յանկարծ լերան կողմէն սկսայ վազել դէպի Եըլտըզ առանց գիտնալու թէ ի՛նչ պիտի ընէի... յուսահատութիւնը զիս ծայրայեղ միջոցներու կը մղէր։ Եւ ահա ինքզինքս գտայ Եըլտըզի պարտէզները շրջապատող պատերուն տակ։ Յուսահատ կատաղութեամբ մը այդ բարձր պատերուն կը նայէի, չեմ գիտեր ի՛նչ տեսնելու կամ լսելու համար, երբ յանկարծ քու հեծեծանքդ լսեցի... մնացածը գիտես։ Հիմա դուն ալ պատմէ գլխուդ եկածները։

Աղջիկը իր կարգին պատմեց ինչ որ մենք արդէն գիտենք մանրամասնօրէն։

Երկու բարեկամները իրենց ճամբան շարունակեցին լերան կողմը։

— Ո՞ւր պիտի երթանք հիմա, հարցուց աղջիկը։

— Նախ Ճէմալ պէյի բնակարանը, մեր ընկերներուն քով, պատասխանեց Հասան։

Երբ Հասան Անատոլու քէօյի բարձունքը գտնուած բնակարանը, Սատըք պէյ եւ իր երկու ընկերները տակաւին խորհրդակցութեան մէջ էին։ Ջիլէհայի ազատումը մեծ ուրախութեամբ ողջունեցին ու մանրամասնօրէն պատմել տուին պատահած բոլոր անցքերը։

Եւ սակայն նոր մտատանջութիւն մը եւ անձկութիւն մը իրենց միտքը պաշարեցին։ Դեռատի աղջկան անհետացումէն Եըլտըզի պալատէն, բնականաբար մեծ յուզում պիտի պատճառէր Ապտիւլ Համիտի, որուն հետեւանքը պիտի ըլլար նոր բանտ... խստութիւններ եւ հետապնդումներ։

— Գուցէ այս վայրկեանիս արդէն դաղտնի ոստիկաններն ու լրտեսները ամէն կողմ ցրուած են, գիտնալ տուաւ Սա...յի պէյ։

— Եւ եթէ Սաֆիյէ հանըմ խօսի՝ ամէն մեր կացութիւնը շատ կը ծանրանայ, աւելցուց Սատըք պէյ։

— Նախ պէտք է այս երկու աղջը... պատել ու անոնց վիճակը ապահովել... վճռեց Արիֆ պէյ։

— Այո, բայց ի՞նչպէս, հարցուց Սա... պէյ։

Երեք ընկերները ի զուր միջոց մը գտնել կ'ուզէին, մանկատի աղջիկը փրկելու համար բռնաւորին ճիրաններէն։

Անկարելի էր երկար ատեն զայն պահել Ճէմալ պէյի բնակարանը, միեւնոյն ատեն շատ վտանգաւոր պիտի ըլլար զայն բնակարանէն հանել եւ ուրիշ տեղ փոխադրել։

ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար. - 89)

ԱՌՕՐԵԱՅ

ՍՐՃԱՐԱՆԸ...

Սրճարանը... Հայրենակից մը սեղանի անկիւնը նստած՝ աչքերը մուտքի դրան յառած, բարեկամի մը կը սպասէ :

Անհամբեր՝ մտնող - ելնողներուն դիմագիծերը կը դիտէ : Անոնց անտարբերութիւնը կը ջղագրգռեն իր սպասումի նոպահները, եւ, նիստ ու կացին նեղացուցիչ պատկերը կը դառնայ, անձկութիւն :

Բարեկամին դրան սեմէն երեւիլը, կը պայծառացնէ իր դէմքը, կը գծուի իր այտերուն գոհունակ ժպիտի մը անկեղծութիւնը: Իրարու ձեռք սեղմելը, ո՞ւր մնացիր «տնաչէն» բացագանչութիւնը, ցոյց կուտան անոնց համակրանքի կապը, կամ, սերտ բարեկամութեան շարունակութիւնը :

Քանի մը առօրեայ նախադասութեան բանաձեւերէ ետք, արդէն կը ստեղծուի իրենց կարեւոր խօսակցութեան նիւթը :

— Այս ի՞նչ օրեր կ'ապրինք, կ'ըսէ մին : Տեսա՞ր Ռուսիոյ եւ Չինաստանի խնդիրը ինչպէս օրէ օր կը կնճռոտի, դեռ վերջերս՝ կ'ըսէիր թէ այս ամէնը, ձեւակերպութիւն կամ դիւանագիտական գաղտնի խաղեր են : Սակայն, եկուր տե՛ս, մարդիկ, իրարու դէմ զէնքի դիմած են ու ժամերով կատարեալ կռիւ մղած : Եղբայր, նոյն դաւանանքի պատկանող ազգեր... տեսնուած բան չէ...

— Այո՛, կը յարէ միւսը : Կ'ընդունիմ տարակարծութիւնս, բայց խնդրեմ, ընդունէ՛ որ Ռուսը, այնքան հմուտ դիւանագիտական գործունէութիւն ունեցած է որ մարդ կը շփոթի : Ան, այնքան ճարտար, այնքան ճկունութեամբ կը սատարէ խամաճիկներուն թելերու հանգոյցները, որ մարդ կը զմայլի անոր յղացած մտքի վարպետութեան : Հոս՝ պէտք է չէզոքացնել այն վարդապետութեան ըմբռնումը որ կը կիրարկուէր այս երկու ազգերուն. այնքան՝ համեմատութեամբ իրենց առհմային ուրուագծին : Մէկը կը պատկանի ցեղական ժառանգութեան, միւսը, հետեւորդն է արեւելեան ամենահին կայսրութեան :

Հակառակ իրենց ժողովրդային յօրինուածքին, այս երկու վիթխարի ազգերը կը պատկանին բնորոշ գանգուածի մը որուն վարդապետութիւնը գերազանցել կուտայ նախ ազգային հարցը, յետոյ, ցեղային խմորումը : Անշուշտ՝ կը հասկնաս այս խնդրին մէջ, հակումը, այն վարդապետութեան ըմբռնումը, երկրին ձգած կառուցուածքը ու մայրն համախոհութիւնը : Այս տեսակ պարագայի, մենք՝ անջատուած խնկական տուեալներէ, չենք կրնար բովանդակօրէն ճշդել մեր դիրքը :

— Բայց բարեկամ, Չինացին ամէն կերպ չափը կ'անցնէ :

— Կրնայ ըլլալ, սակայն՝ մարդ, երբ կը մտածէ անոր պահանջներու վրայ· կը սթափի եւ հարցական կէտեր կ'ուզէ լուծել :

— Որո՞նք կրնան ըլլալ այդ հարցական կէտերը :

— Նախ՝ չմոռնանք Չինաստանի բնակչութեան թիւը որ այժմ եօթը հարիւր միլիոնը կ'անցնի, իսկ, տասնեւհինգ տարիէն անոր քանակին վրայ պիտի աւելնայ համեմատութեամբ հարիւր միլիոն եւս : Հասկնալի է, մարդկային բերքը շուտ կ'աճի երբ տուեալները հունձքի մը առատութեամբ կը բարեբերին :

— Էհ, ի՞նչ պիտի ըլլայ այն ժամանակ աշխարհիս վիճակը, որովհետեւ, ասիկա վերջ չունի, այս թափով 2000ին, անոնք մէկ միլիառ բնակչութիւն կ'ունենան :

— Այո, ճիշդ է, խօսեցիր ամենակարեւոր կէտը: Քանի տասնեակ տարիները յառաջ ընթանան այնքան, ժամանակը իրենց համար չահաւոր կ'ըլլայ : Սակայն՝ այս հարցը մեզ հեռուները կը տանի: Գանք այն կիզիչ խնդրին, թէ ինչո՞ւ Չինացիները ռուսական սահմաններու վրայ, ժամանակին խլրտումներ կ'ընէին եւ հիմա կանոնաւոր կռուի են դիմած :

— Ինչո՞ւ :

— Պատճառը պարզ է· Չինացին իր քանակութեամբ չի բաւականանար իր երկրով, կ'ուզէ ընդլայնել: Երեւակայէ Չինաստանը բաղդատելով Ֆրանսայի, մեծութեամբ՝ չորս անգամն է: Մենք՝ յիսուն միլիոն բնակչութեամբ տիրապետած ենք երկրին ամբողջ հողամասին, մինչդեռ անոնք, Ֆրանսայի չորս անգամ ըլլալով թիւած են սահմաններէն ներս, եօթը հարիւր միլիոն ժողովուրդ :

— Եղբայր՝ ո՞ւր կ'ուզես յանգիլ այս խնդրով, ի՞նչ կ'ուզես ըսել, քու կարծիքով Չինացին պէտք է պատերազմի՞, ընդլայնելու համար, տիրանա՞յ այն հողամասերուն որոնց պէտք ունի· սակայն բարեկամ, Ռուսը այդպէս չի հասկնար :

— Սիրելիս, կը հասկնամ քու գգացած գաղափարական զգացումներէ աւելի, հեռու կայացած ուրիշ նշանակէտ մը: Գիտեմ, այս վայրկեանիս դուն ի՞նչ դատ կը պաշտպանես: Գիտեմ, ինչո՞ւ ռուսական չահերուն մեկենասը կ'ուզես ըլլալ : Ազնիւ է հողիդ եւ հայրենասիրութիւնդ չափ ու սահման չունի :

Դժբախտաբար, Հայը միշտ զոհ եղած է մեծերու խաղին : Կարծիքովդ, եթէ իրականին, Աստուծմէ հեռու, երկու ազգերու մէջ պատերազմ ըլլայ, անշուշտ այդ մեծ զանգուածներու նուաճումներուն մէջ, դժբախտաբար ըստ սովորութեան Հայն ալ մասնակից պիտի ըլլայ :

Երկու ընկերները վրդոված կ'ընդմիջեն իրենց խօսակցութիւնը :

Սրճարանին մէջ՝ գինով մը խմիչքի պատճառաւ՝ պոռալով կը վիճարանի տանտիրոջ հետ :

Կ. ՍԱՐԵԱՆ

ՃԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ.— Այս տարի ընկերական շրջանակի մէջ յիշատակուեցաւ Փետրուարեան համաժողովրդական ապստամբութեան տարեդարձը Վալանսի մէջ : Արդարեւ, Կիրակի, Մարտ 16, կէս օրէ ետք ժամը 14·30ին, ընկերներ եւ համակիրներ ներկայ էին «Ահարոնեան» ակումբը նախ ոգեկոչելու համար մեր ժամանակից պատմութեան մեծ թուականներէն մէկը հանդիսացող Փետրուար 18ի 48ամեակը, ապա հաղորդուելու անոր խորհուրդով, որ ուսանելի եւ խանդավառիչ է միաժամանակ :

Երեկոյթին բացումը կատարեց օրուան նախագահ ընկեր Սարգիս Զաքարեան, որ այս առթիւ ներկայացուց Փետրուար 18ի դէպքերը՝ դիտել տալու համար, թէ ստեղծուած անպարոյն վիճակին մէջ բնական եւ տրամաբանական էր, որ ժողովուրդը ընդվզէր եւ ըմբոստանար բռնատիրական նոր կարգերուն դէմ : Այդ ընդվզումը եղաւ տարերային՝ ապացոյց պատմութիւնը: Հայրենի բովանդակ ժողովուրդն էր, առաւելաբար գիւղացիութիւնն ու միջակարգը Հայութիւնը, որ չկարենալով հանդուրժել բոլշեւիկեան բռնակալութեանը, ոտքի ելաւ զէնք ի ձեռին պաշտպանելու մտօք իր ազգային եւ մարդկային իրաւունքները : Ցարդել Փետրուար 18ը,— եզրակացուց նախագահը, — կը նշանակէ յարգել մեր ժողովուրդին անսակարկելի իրաւունքը — ապրիլ իր հայրենի հողին վրայ ազատ եւ երջանիկ պայմաններու մէջ :

Սեղանապետի ընտրութենէն ետք խօսք տրուեցաւ բանախօս ընկեր Միսաք Միրզէի, որ հանգամանօրէն ներկայացուց Փետրուարեան իրադարձութիւնները, մանաւորապէս թուեց ապստամբութեան դրդապատճառները : Հայ համայնավարները, որոնք ռուսական կարմիր բանակի սուիններուն ապաւինած մուտք գործած էին Հայաստան, փոխանակ հաւատարիմ մնալու իրենց ստորագրած համաձայնագրին տրամադրութիւններուն եւ այս ձեւով օգտակար հանդիսանալու Հայաստանին եւ հայ ժողովուրդին, մարքսեան վարդապետութեան դասակարգային պայքարի տեսութենէն առաջնորդուած, երկրին մէջ ի գործ դրին քաղաքականութիւն մը, որ անյարիր էր հայ ժողովուրդին ձգտումներուն, ակնկալութիւններուն եւ, մանաւանդ, շահերուն :

Ահա թէ ինչո՛ւ մեր ժողովուրդը տարերային պոռթկումով մը ապստամբեցաւ : Բոլշեւիկ պատմաբանները, յետագային, խոստովանեցան եւ սեւով ճերմակի վրայ արձանագրեցին մեր մատնանշած իրողութիւնները: Ուրեմն, արդար էր ու տրամաբանական ժողովուրդին ընդվզումը :

Երեկոյթը շարունակուեցաւ զուարթ մթնոլորտի մէջ, որու ընթացքին եղան երգեր, խմբերգներ, արտասանութիւններ :

Հ. Ե.

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈԹԵՐ

Անցեալ տարի, Շուէտի կառավարութիւնը ՄԱԿի մէջ պաշտօնապէս պահանջեց միջազգային խորհրդաժողովի մը գումարումը՝ ուսումնասիրելու համար արդի կեանքին սպառնալիքները մարդկութեան դէմ : Որոշուեցաւ այս խորհրդաժողովը գումարել 1972ին :

Որքան ալ տարօրինակ թուի ոմանց, արդիական թեքնիքը սկսած է իրապէս սպառնալիք մը հանդիսանալ մարդուն՝ եւ ընդհանրապէս երկրագունդին վրայ գոյութիւն ունեցող կեանքերուն համար: Պրազիլացի կենսաբան Քարլոս Չակաս յայտարարեց, թէ «Մեր զարգացման ներկայ թափով, 2–3 դար ետք մթնոլորտին մէջ թթուածին գոյութիւն պիտի չունենայ» : Արդարեւ, ապացուցուած է, որ ներկայ թեքնիքը հակայ չափերով թթուածին կը սպառէ, առանց զայն վերարտադրելու : Ովկիանոսներու եւ ցամաքի վրայ գտնուող ջուրերուն նեխումը կը պակսեցնէ լուռերու արտադրած թթուածինը· անտառներու ասիճանական փոքրացումը դարձեալ կը նուազեցնէ թթուածինի քանակութիւնը մթնոլորտին մէջ : Միլիոնաւոր ինքնաշարժները, նաւերը, վայրաշարժները, օդանաւերը նոյնպէս, թթուածինի մեծ սպառողներ են, օրինակ, ինքնամուղ օդանաւ մը Ատլանտեանը մէկ անգամ անցնելով քառասուն թոն թթուածին կը սպառէ :

Մտահոգիչ չափերու հասած է լիճերու եւ գետերու նեխումը : Այս տեսակէտէն, ցայտուն օրինակ մըն է Մ. Նահանգներու Էրիէ մեծ լիճին պատմութիւնը : Այս լիճը, դարեր շարունակ, աշխարհի ամենագեղեցիկ եւ ամենամեծ անուշ ջուրի տարածութիւններէն մէկը կը նկատուէր : Էրիէ լիճը վերջին քանի մը տասնամեակներու ընթացքին նեխեցաւ քիմիական մնացորդներու պատճառով, չորս գանագան գործարաններ կը թափեն հոն : 1956ին, դեռ 6·900·000 լիպրա կապոյտ ձուկ կ'որսացուէր լիճին մէջ : Այդ քանակութիւնը 1963ին, երկու հարիւր լիպրայի իջաւ : Լիճին ջուրերը այնքան նեխած են, որ եթէ որեւէ մէկը մէջը իյնայ, հակաթեթանոս սրսկումի պէտք է ենթարկուի : Իրաւամբ, Ֆրանսացի քիմիագէտ Միշէլ Պաթին «Քուրիէ տը լ'Ինեսքօ» հանդէսին մէջ կը գրէր հետեւեալ տողերը՝ «Իր շատ կարճատեւ պատմութեան շատ կարճ ժամանակամիջոցի մը ընթացքին, մարդը այնքան լաւ տիրապետեց բնութեան, որ զայն սպաննելու վրայ է» : Որքան ալ հակասական հնչէ այս խօսքը, ան կը բովանդակէ մեր դարուն տխուր իրողութիւններէն մէկը, զոր կարելի չէ անտեսել : Հարց կը դրուի, թէ Ի. կամ ԻԱ. դարու մարդը պիտի յաջողի՞ իր բանականութեան ուժով կասեցնել բնութիւնը քանդող ձգտումներու զարգացումը :

Գ. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (447)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

— Աղէկ չէ, պատասխանեց Ժոնարէթ աղխողորմ եւ շնորհապարտ ժպիտով մը, շատ գէշ է, տէր իմ յարգելի : Անդրանիկ քոյրը Պուրպ տարաւ զայն վերքը դարմանելու համար : Հիմա պիտի տեսնէք, շատ չանցնիր կուգան :

— Տիկին Ֆապանթու աւելի աղէկ կ'երեւայ ինծի, կրկնեց Պ. Լըպլան Ժոնարէթի կնոջ այլանդակ հագուստին նայելով : Նոյն միջոցին այս կինը Պ. Լըպլանի եւ դուռին մէջ կարծես դուռը պաշտպանելու համար սպառնացողի ու կռուողի մը դիրքով ոտքի վրայ կեցած էր եւ զայն կը դիտէր :

— Խեղճը մեռնելու մօտ է, ըսաւ Ժոնարէթ, բայց բարեբախտաբար այս կինը քաջասիրտ է, պարոն : Ոչ թէ կին՝ այլ կով մըն է ան :

Կինը այս սքօղումէն յուզուելով՝ փաղաքշուող հրէշի մը պչրանքով աղաղակեց.

— Միշտ բարեսիրութիւն ցոյց կուտաս ինծի, Պ. Ժոնարէթ :

— Ժոնարէ՞թ, հարցուց Պ. Լըպլան, կը կարծէի թէ Ֆապանթու է ձեր անունը :

— Ֆապանթու Ժոնարէթ, կրկնեց անմիջապէս ամուսինը, դերասանի մականունն է այս :

Եւ անգամ մը կնոջը նայելէ եւ ուսերը վեր ընելէ ետք զոր Պ. Լըպլան չնշմարեց, Ժոնարէթ շարունակեց պաճուճապարդ եւ սքօղալի ձայնով մը զոր կակղութեամբ կը հանէր.

— Ա՛խ, վաղուցի խեղճ սիրականս եւ ես միշտ սիրով, միաբանութեամբ ապրած ենք միատեղ : Եթէ ասիկա ալ չունենայինք, հապա մեր ի՞նչը մնացած պիտի ըլլար : Շատ թշուառ ենք, տէր իմ պատուարժան : Բազուկ կայ բայց աշխատանք չկայ : Սիրտ կայ, բայց գործ չկայ : Չեմ գիտեր թէ կառավարութիւնը ի՛նչ կը մտածէ այս մասին, բայց թէեւ պատուոյս վրայ կ'երդնում, պարոն, թէ ժաքոպէն չեմ, թէեւ խռովարար չեմ, թէեւ չեմ ուզեր որ զէշութիւն մը ըլլայ անոր, բայց եթէ պաշտօնեաններուն տեղը ըլլայի, պատուոյս վրայ կ'ըսեմ թէ գործերը տարբեր ընթացք մը կ'ունենային : Ահա ձեզ օրինակ մը տամ, ուզեցի որ աղջիկներս կազմարարութեան արհեստը սորվին : Թերեւս ըսէք ինծի· ի՞նչ, արհեստ մը : Այո, արհեստ մը, պարզ արհեստ մը, հաց ճարելու գործ մը : Ո՛հ, ինչ անկում, տէր իմ բարերար, միթէ այս մեծ նուաստութիւն մը չէ՞ մեզի երբ ժամանակին բարերաստ վիճակի մէջ գտնուած ենք : Աւա՛ղ, որ մեր այդ բարերաստութեան շրջանէն ոչինչ ունինք հիմա, ոչինչ, բացի բանէ մը, պատկերէ մը որմէ չեմ ուզեր զրկուիլ եւ որմէ պիտի զրկուիմ սակայն, վասնզի պէտք է ապրիլ, կը կրկնեմ թէ պէտք է ապրիլ :

Մինչ Ժոնարէթ կը խօսէր տեսակ մը անծանօթ շփոթութեամբ, որ ամենեւին չէր այլայլեր անոր դէմքին խորամանկ եւ կեղծ արտայայտութիւնը, Մարիուս վեր ըրաւ աչքը եւ սենեակէն դէպի ներսի կողմը մարդ մը տեսաւ որ տակաւին նըշմարած չէր :

Իրօք, քիչ մը առաջ մարդ մը նստած էր այնքան մեղմիկ որ դուռին իր ծխնիներուն վրայ դառնալը լսուած չէր :

Այս մարդը մանիշակագոյն կտաւէ հին, մաշած արտաւոր, կորուած եւ իր ամէն ծալքերովը ճեղքեր կազմող ժիլէ մը, բամպակեայ թաւիշէ լայն տափատ մը հագած էր, ոտքերն ալ սանտալի հողաթափներ ունէր, շապիկ հագած չէր, վիզը մերկ, բազուկները նոյնպէս մերկ էին եւ գունաւոր նկարներ ունէին, իսկ դէմքը սեւով մրոտած էր :

Մօտակայ անկողնին վրայ լռիկ մնջիկ նստած էր եւ Ժոնարէթի կնոջը ետեւը գտնուելուն համար աղօտապէս կը նշմարուէր :

Մարիուս այս մարդը նշմարած միջոցին, Պ. Լըպլան եւս դարձած էր դըրդուելով այն տեսակ մը մաղխիական ընազդէն, որ մարդու նայուածքին իմաց կուտայ. Պ. Լըպլան չկրցաւ զսպել իր զարմանքը եւ շարժում մը ըրաւ, զոր նշմարեց Ժոնարէթ :

— Ա՛հ, կը տեսնեմ որ ձեր թիկնոցին կը նայիք, պոռաց Ժոնարէթ քաղցր կերպարանքով մը իր վրայի թիկնոցը կոճկելով : Ան յարմարեցաւ ինծի, իրապէս լաւ յարմարեցաւ :

— Ո՞վ է այս մարդը, հարցուց Պ. Լըպլան :

— Ասիկա՞, ըսաւ Ժոնարէթ, դրացի մըն է ան : Հոգ մի ընէք :

Դրացին տարօրինակ կերպարանք մը ունէր : Սակայն Սէն Մարսոյի արուարձանին մէջ քիմիական արտադրութեանց բազմաթիւ գործարաններ կան : Գործարաններու բանուորներէն շատերուն դէմքը կրնայ մրոտ ըլլալ :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Նար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Իսկուհի Տօլմաճեան, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Պապըրճեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Տօլմաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Տօլմաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պարդեւ Թաթարեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ ժամը 11ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ՎԱՂԻՆԱԿ ՏՕԼՄԱՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Նոժէնի Պալթայեանին եւ զաւակներուն իրենց ամուսնոյն եւ հօր Նազարէթ Պալթայեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի.— Ողբ. Գէորգ Եօթնեղբայրեանի մահուան առթիւ Տիկ. Շահլամեան քսան ֆրանք, Գ. Զաքարեան տասը, Ա. Սէմէրճեան 10, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Տէր-Մեսրոպեան 30, Գ. Հայէպլեան, Անդրէ Պաղտասարեան, Տէր եւ Տիկին Մարկոսեան 10ական, Քէչիշեան ընտանիք 30, Հ. Սէմէրճեան տասը, Գավմիր ընտանիք քսան, Տէր եւ Տիկին Վարդան Քիւփէլեան երեսուն, Տէր եւ Տիկին Սերժ Սարգիսեան տասը, Թագէոս Գիլըճեան տասը, Տէր եւ Տիկին Յ. Գէորգեան քսան, Տիկին Ագէսեան քսան, Տիկին Ազարեան Զարիֆեան, Տիկին Ծընտոյեան 10ական, Մ. Թայրայեան 60, Տիկին Է. Վառնաճեան քսան, Ջհնուր Գասպասեան, Օր. Արզումանեան, 10ական ֆրանք:

(Շար.)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Նարդեան Պատարագ

Հեղինակ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ԻՐ ԵՕԹԱՆԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ
(Պէյրութ, 1968)

«...Այս հատորին մէջ պիտի գտնէք ճառեր՝ հրաբխային կրակով արտասանուած, գրական էջեր՝ մեղրահամ լեզուով մը գրուած, բանաստեղծական վէպեր՝ զարմանալի հմտութեամբ հիւսուած, պատմական նիւթեր՝ ի խորս պեղուած, լեզուաբանական հարցեր՝ յստակօրէն պարզուած, նոյնիսկ աստուածաբանական գրութիւններ՝ անուրանալի հեղինակութեամբ ներկայացուած...» (Հրատարակիչները):

— Այս գիրքը, պատրաստ վիճակի մէջ տեսնելէ քանի մը օր առաջ, Շաւարշ Նարդունի կը կնքէր իր մահկանացուն.—

Գին՝ 10 Ֆր., առաքման ծախքով՝ 11.20, (հասոյթը կը յատկացուի իր գործերու հրատարակութեան ֆոնտին):

Ստանալու համար դիմել՝
N. HOVANNESSIAN
13, Rue du Soleil, Paris (20e)
C. C. P. PARIS 7065-15

Կարելի է նաեւ անձամբ դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամերգութիւն եւ պատարագ:

×

ԼԻՈՆ.— Ս. ՅԱԿՈԲ

ԿԻՐԱԿԻ, Ծաղկազարդ.— Ժամերգութիւն առաւօտուն ժամը 8ին, Ս. պատարագ ժամը 10ին: Դռնբացէք ժամը 16ին:

(Շար.)

×

ՊՕՄՈՆ, Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի (Ծաղկազարդ), ժամերգութեան առաւօտ ժամը 8.30, Անդաստան 9.35, Նոր խումբով պատարագ 10, կը պատարագէ Հայր Գեղամ Վրդ. քարոզ 11.15, Երեկոյեան Դռնբացէք 18:

(Շար.)

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

Այս Կիրակի Ծաղկազարդ: Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ, Անդաստան եւ Ոսկորհնէք ժամը 10.30ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՍՏՈՒՆԻ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին կողմէ, 4 Րիւ տը լա Տէֆանս, Քաֆէ Սփորի սրահը:

Այս Կիրակի, ժամը 16ին: Գեղարուեստական ճոխ բաժին, իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Օր. Շաքէ Պէնկեան եւ Տիկին Արաքսի Մուրատեան (երգ), Պ. Մկրտիչ Ֆէրմանեան եւ Պետրոս Պետիկեան (երգ եւ սազ), հայկական պար եւ զանազան անակնկալներ:

Մէթրօ Մէրի տ'Իսի եւ առնել 190 թիւ օթօպիւսը:

ՎԻՊԱԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԶԱՏԻԿԻՆ

ՖՐԱՆՍԱ, ԼԻՒՔՍԱՆՊՈՒՐԿ, ԳԵՐՄԱՆԻԱ
ՀՌԵՆՈՍԻ ԱՓԵՐԸ

3 օր (Ապրիլ 5–7) Լիւքս օթոքառով

Անդամներու հաւաքոյթ Շաբաթ Ապրիլ 5, ժամը 7ին, մեթրօ Շաթօ տը Վէնսէն, Քաֆէ Թէրմինիւսի առջեւ: Մեկնում ժամը 7.30ին դէպի Գերմանիա (Մօ, Մոնմիրայլ, Շալոն, Սէնթ-Մենէհու, ճաշ, ճամբով) Վերտէօն այցելութիւն: Ապա դէպի՝ Թիոնվիլ եւ ժամանում՝ Թրէվ: Սովորական պանդոկը ճաշ, իրիկունը՝ ազատ:

Կիրակի, մեկնում դէպի Պինկէն, ուր հանգստաւէտ զբօսանաւով մը երեք ժամ պտոյտ Հռենոսի վրայ: Տեսարժան վայրեր եւ հէքեաթային Լօռըլայը: Ճաշ նաւուն վրայ եւ ցամաքահանում՝ Քոպլէնս, ապա քառով վերադարձ դէպի Թըրէվ,, ճաշ՝ պանդոկը:

Ապրիլ 7, մեկնում դէպի Լիւքսանպուրկ, քաղաքի այցելութիւն եւ ճամբորդութեան շարունակութիւն դէպի Մէս, ուր կ'ըլլայ ցերեկուան ճաշը: Ժամանում Փարիզ ժամը 21ի առեններ:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 168 ֆր.: Սահմանափակ տեղեր:

Դիմել՝

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

Le Décret N° 63161 au J.O. du 5 Mars 1965 oblige tout participant à une manifestation touristique organisée par une Association régie par la loi du 1er Juillet 1901 à être *membre côtisant* de cette Organisation.

MEMBRE ACTIF 20 Frs. par AN

Այս ճամբորդութիւնը կը կազմակերպենք զեղչեալ գինով յարմարելով ներկայ կացութեան, որպէսզի մեր անդամները ու բարեկամները օգտուին անբաղդատելի պատեհութենէն:

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ապրիլեան Եղեռնի,
24 Ապրիլ, 1915ի 54րդ տարեդարձը

Հովանաւորութեամբ Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանի գործակցութեամբ Գաղութիս կազմակերպութեանց տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, 13 Ապրիլ, ժամը 10ին, Թէաթրը Տիւ Ժիմնազին մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՐՊՈՆԻԷՐԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Տէսինի «Դրօ» խումբին:

Շաբաթ, 29 Մարտ, ժամը 21էն մինչեւ լոյս:

Նուագախումբ՝ ՃԷՔԻ ՄԱՑԸՐԷ

Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի Տէսինի Հայկական Տան նորոգութեան ֆոնտին:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԱՐՏ 29, ԺԱՄԸ 20.45ԻՆ

SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République

Կը ներկայացուի՝ Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով

SOMERSET MAUGHAMի **"ՆԱՄԱԿԸ"**

Հետաքրքրական թատերգութիւն 3 արար, երկու պատկեր

Գլխաւոր դերակատարներ

ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, ինչպէս նաեւ ՓԻԷՌ ԹԷՐԶԵԱՆ, ԼԻՒՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆ եւ ՊԵՐՃ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ – ՀՐԱՅՐ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Բեմադրութիւն՝ ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Ուշադրութիւն, վարագոյրը ճիշդ ժամուն կը բացուի: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Տոմսերը կը ծախուին.— Ճաշարան Տիամանթէռ, 66 Րիւ Լաֆայէթ: Անէմեան ճաշարան, Ռիւ Քատէ: Մարգարեան, 32 Րիւ Թոէվիզ:

Մասիս նպարավաճառատուն, Ռիւ Սօլնիէ (Քատէ): Շիրինեան, 36 Ռիւ տը Թլէռի: Զաքմչեան, 20–22 Ռիւ Ռիշէ:

Բեմասիրացի անդամներուն մօտ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

« MONUMENTS CHRETIENS DE TURQUIE ORIENTALE »

par Mme NICOLE THIERRY

Madame Nicole Thierry, spécialiste de l'Art byzantin, donnera le vendredi 18 Avril à 20 h. 30, salle de l'A.F.A.P., 21, rue Clément Marot, Paris (8e), une conférence sur : « *Monuments Chrétiens de Turquie Orientale* » : monuments arméniens, géorgiens et syriens, avec projection de diapositives et d'un film.

Le nombre des places étant limité, les personnes intéressées sont priées de bien vouloir s'inscrire auprès de l'A.D.C.A. (Association pour le Développement des Connaissances Archéologiques), 27, rue Saint-André des Arts, Paris (6e), Téléphone : 633-83-25.

Droit d'entrée : 5 Francs.

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Չորեքշաբթի իրիկուն (Ապրիլ 2), ժամը 20.30ին, Սանթր – Իւնիվերսիթէռ Սօֆինի մէջ (սրահ թիւ 6, Բ. յարկ), մեթրօ Փորթ Սօֆին:

Լուսարձակումով դասախօսութիւն ՓՐՈՖ. Է. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆԻ կողմէ:

Մուտքը ազատ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Պոնտոսի Նահանգի Հայ[...] Միութեան ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի Մարտ 31ին, ժամը 3ին, Մշակոյթի Տ[...] սրահը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլ[...] Ներկաներու թիւը, ինչ որ ալ ըլլայ [...] ծամասնութիւն պիտի նկատուի:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայ[...] Միութեան կեդր. վարչութիւնը [...] պատրաստուի տօնելու Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը նուիրուած Արամ Մանուկեանի, Վանի Արամին, մահուան յիսնամեակին, Ապրիլ 27ին, Օթէլ Սպլանտիտ սրահներուն մէջ: Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

Նոր Սերունդի պարահանդէսը Ամպ[...] սատէօրի մէջ, Մայիս 4ին ժամը 17էն [...]

×

Ապրիլ 27ին Վիէնի Հայ Ազգ. Մի[...] թեան ձեռնարկը:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք
« ՅԱՌԱՋ » ի
32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 28 ՄԱՐՏ

VENDREDI 28 MARS 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11474

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.474

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻՆ ՇՈՒՐՋ

Ֆրանսական մամուլը, հեռատեսիլն ու ձայնասփիւռը շաբաթներէ ի վեր լայն տեղ կը յատկացնեն Հանրաքուէին, որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Ապրիլ 27ին :

Ժողովրդավարական վարչաձեւի ամէնէն ցայտուն ու յատկանշական առաւելութիւններէն մէկն ալ Հանրաքուէն է, որ առիթ կ'ընծայէ քաղաքացիներուն գաղտնի քուէարկութեամբ, ազատ ու անկաշկանդ կերպով, արտայայտելու իրենց կամքը երկրի կենսական շահերը հետաքրքրող տուեալ հարցի մասին :

Մենատիրական, բռնապետական վարչաձեւերու տակ մարդիկ զրկուած են իրենց գաղափարները ազատօրէն արտայայտելու հնարաւորութենէն : Քուէարկութիւնները, որ տեղի կ'ունենան այնտեղ զանազան ընտրութեանց առթիւ, պարզապէս ժողովրդավարութեան ծաղրանկարի մը վերածելու հանգամանքը կը ներկայացնեն :

Իբրեւ ազատութեան դասական օրրան, Ֆրանսա ժողովրդավարական դրութիւնը որդեգրած է իր օրէնսդիր ու վարչական գերագոյն ու տեղական մարմիններու ընտրութեան համար :

Զօրավար տը Կոլ 1958ին երկրին ղեկը ստանձնեց, ընդ առաջ երթալով ազգի միահամուռ կամքին, որ արտայայտուեցաւ օրէնսդիր զոյգ մարմիններու կողմէ : Ծնունդ առաւ Հինգերորդ Հանրապետութիւնը, դժնդակ պայմաններու տակ :

Հանրապետութեան Նախագահին առաջին գործն եղաւ նոր Սահմանադրութեամբ մը օժտել երկիրը, նոյն տարին իսկ եւ վաւերացնել տալ զայն ժողովրդական Հանրաքուէով :

Հանրաքուէն այնուհետեւ սովորական դարձաւ : Զանազան առիթներով Ֆրանսայի քաղաքացիները հրաւիրուեցան իրենց հաւաքական քուէներով արտայայտել իրենց կամքը :

Հանրապետութեան Նախագահը բոլոր հանրաքուէներն ալ շահեցաւ, ձայներու առաւել կամ նուազ մեծամասնութեամբ :

Այս անգամ դարձեալ Հանրաքուէի կը դիմէ, իր հետ ունենալով կառավարութիւնն ու խորհրդարանի անդամներուն մեծամասնութիւնը :

Միաժամանակ երկու խնդիրներ կը ներկայացուին ժողովուրդի քուէարկութեան,— Շրջաններու բաժանում եւ Ծերակոյտի բարեփոխում : Երկու հարցին մէկ պատասխան պիտի տան քուէարկողները, — այո՛ կամ ո՛չ :

Ժողովուրդի ստուար մեծամասնութեան համար պարզ չէին այս հարցերը : Ուստի Նախագահ, վարչապետ, նախարար ու կուսակցապետ հրապարակ են իջած եւ գրաւոր ու բանաւոր քարոզչութեան բոլոր միջոցները կ'օգտագործեն լուսաբանելու համար հասարակութիւնը :

Ընդդիմադիր կուսակցութիւնները տենդոտ գործունէութեան են լծուած քննադատելու համար հանրաքուէի օրակարգը կազմող հարցերը եւ հրաւիրելու իրենց կողմնակիցները, որ «ո՛չ» պատասխանեն : Ձախերու դաշնակցութիւնը, — համայնավար, ընկերվարական, արմատական եւայլն, ինչպէս նաեւ արհեստակցական միութիւնները միացեալ ճակատ կազմելու փորձեր կը կատարեն՝ ձախողութեան ենթարկելու համար Հանրաքուէն :

Բազմաթիւ առարկութիւններու շարքին, ընդդիմադիրները կը շեշտեն, որ Պետական Խորհուրդը հակասահմանադրական նկատած է Հանրաքուէն : Յետոյ երկու հարցերը պէտք չէ միացուէին, իւրաքանչիւրին համար առանձին պատասխան պէտք է պահանջուէր : Որովհետեւ եթէ Ֆրանսացիներու մեծամասնութիւնը կողմնակից է ապակեդրոնացման — շրջաններու բաժանում, հակառակ է Ծերակոյտի ներկայ դրութեան մէջ փոփոխութիւն մտցնելու :

Ամէն պարագայի հանրաքուէի շուրջ պայքարը սկսած է սաստկութեամբ եւ պիտի շարունակուի ամբողջ մէկ ամիս, մինչեւ ապրիլ 27, երբ ազգը իր ազատ քուէով պիտի արտայայտէ իր կամքը :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԱՅԵԱՆ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ ՖՐԱՆՍԱՆ

ԻՍՐԱՅԵԼՅԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԱՄԱՐ ՖՐԱՆՍԱ ԶԷՆՔ ՏՈՒԱԾ Է ԵԳԻՊՏՈՍԻ

Ամման նոր բողոք մը ներկայացուց Ապահովութեան Խորհուրդին, իսրայելեան օդանաւերու վերջին յարձակման առթիւ եւ որու հետեւանքով 18 քաղաքային մեռած են եւ 25 հոգի ալ վիրաւորուած : Իսրայելեան օդուժը յարձակած էր յորդանանեան Այն Այզեր գիւղին վրայ, չորս ռմբաձիգ օդանաւերով : Գիւղը Ամմանէն 25 քիլոմեթր հիւսիս-արեւմուտք կը գտնուի եւ հանգրուան մըն է ճամբորդներու համար, որոնք Յորդանան գետի դիմացի կողմէն կուգան կամ կ'երթան : Հիւսէյն Թագաւորը անմիջապէս տեղւոյն վրայ գացած է, ուր վեց բնակարան կառքեր, մէկ թաքսի եւ մէկ կառավարական կառք փճացած են : Վեց տուներ վնասուած են եւ գլխաւոր ճամբան ալ անգործածելի է : Թէլ Ավիվ ալ հաստատած է այս յարձակումը, աւելցնելով սակայն թէ ուղղուած էր արաբ քոմանտոներու կայանի մը դէմ : Միւս կողմէ կը հաղորդուի նաեւ թէ իսրայելեան ուժերը օդը հանած են երեք տուներ Նապլուս եւ Կալկիլիա, որոնք ձերբակալուած Այսրյոր-դանանցիներու կը պատկանին : Ասկէ զատ, բանտին մէջ, երեսուն տարեկան Արաբի մը մահը մեծ յուզում պատճառած է Երուսաղէմի արաբ բնակչութեան մէջ, տրուած ըլլալով մանաւանդ որ հարցաքննութեան ատեն է որ արաբը մեռած է : Քննութիւն կը կատարուի :

× Զօր. Մոշէ Տայեան յայտարարած է թէ Ֆրանսա զէնք տուած է Եգիպտոսի Միացեալ Արաբիոյ խողովակով : Ըստ նախարարին Ֆրանսա 700 շրջիջէթ հայթայթած է Եգիպտոսի, նախապէս Միացեալ Արաբիոյ ծախելով : Տայեան կ'ըսէ նաեւ թէ Պաղեստինցի աճապեկիչներ ֆրանսական զէնքեր ունին, բայց ոչ ոք գիտէ թէ ինչ ճամբով եկած են :

Ֆրանսական շրջանակները կը ճշդեն թէ Ֆրանսա երբեք 700 շրջիջէթ չէ ունեցած, չէ ծախած Միացեալ Արաբիոյ եւ ուրեմն չէին կրնար Եգիպտոսի ձեռքն ըլլալ :

Իսրայէլի վարչապետը Տիկին Կոլտա Մէյր շատ վճռական կերպով յայտարարած է.— Իսրայէլ աշխարհի այն միակ երկիրը պիտի չըլլայ — մէկ կողմ դնելով Ջենովայի դաշնագիրը, որու ճակատագիրը, ապագան եւ սահմանները որոշուին ուրիշ երկիրներու կողմէ : Երբեք ուրիշներուն պիտի չթողունք մեր ապահովութիւնը երաշխաւորելու պաշտօնը » :

Այս յայտարարութիւնը եղած է իբրեւ հետեւանք այն լուրերուն, ըստ որոնց Զորսերը իրենց խորհրդակցութիւնները պիտի սկսին դալ շաբթու իսկ, Միջին Արեւելքի մասին :

× Կազայի շրջանէն հինգ Արաբներ 21 ամիսէն երեսուն տարուան բանտարկութեան դատապարտուած են դիմադրական իրենց գործունէութեան համար գրաւեալ ուժերուն դէմ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ մէջ կարգ ու կանոնը վերահաստատուած են : Նոր ղեկավարը՝ Զօր. Եահիա Խան ամէն ապահովութիւն տուած է որ ազատ ընտրութիւններ պիտի ըլլան : Իրականին մէջ թէեւ կարելի չէ շատ մանրամասն տեղեկութիւններ ունենալ քանի պատերազմական վիճակով հաստատուած գրաքննութիւնը շատ խիստ է : Իր ճառին մէջ, Եահիա Խան շեշտած է.— «Մենք, զինուորականներս, կը մաղթենք որ իմաստութիւնը յաղթէ եւ այն ատեն ստիպուած չենք ըլլար ծայրայեղ միջոցներ ձեռք առնել : Բայց երկրին կացութիւնը շատ գէշ է եւ երկիրը անդունդին եզերքը հասած էր : Այդ պայմաններու մէջ, զինեալ ուժերը չէին կրնար կրաւորական դիրք բռնել » :

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ մէջ գումարուած է օդաչուներու Միութեանց միջազգային Դաշնակցութեան 24րդ համագումարը եւ ուր ներկայացուած էին 41 երկիրներ միաձայնութեամբ բանաձեւ մը քուէարկած են ըստ որուն օդաչուները կրնան 12էն 24 ժամի համաշխարհային գործադուլ մը հռչակել եթէ հարկ եղած միջոցները ձեռք չառնուին օդանաւերու «փիրաթ»ներուն դէմ : Բանաձեւը միջոցներ կ'առաջարկէ այն երկիրներուն դէմ, որոնք ապահովութեան համապատասխան միջոցներ պիտի չառնեն : Ա) Արգիլել օդանաւային որեւէ երթեւեկ այդ երկրին հետ : Բ) Համադրուած գործունէութիւն մը, որ կը ձգտի սահմանափակել օդանաւերու շարժումները եւ ապրանքի փոխադրութիւնները (օդէն կամ ցամաքէն) այդ երկիրներուն հետ : Դաշնակցութիւնը աշխարհի 6500 օդաչուներուն 70 առ հարիւրը կը համախմբէ : Խորհ. Միութիւնը միայն դէտերով կը մասնակցի : ...Ոչ Չինաստան, ոչ ալ Քուպա ներկայացուցիչ ունին :

ԻՏԱԼԻՈՅ նախարարապետը՝ Ռումոռ վստահութեան քուէ ստացաւ 230ի դէմ 327 ձայնով : Ծանօթ է որ Ժողովին փոթորկալից նիստին գլխաւոր հարցն էր կրթական նախարարին հրաժարումը : Հրաժարեալ նախարարը բաւլիքները չէր ծամծմած եւ յայտնած էր թէ իր քաշուիլը կապ ունի գլխաւորաբար ծանր տարակարծութեանց հետ, որոնք գոյութիւն ունին Տէմօ - Քրիսթիանի կուսակցութեան ծոցին մէջ իսկ : Նիստը այնքան փոթորկալից եղած է որ քիչ է մնացած որ երեսփոխանները զիրար ծեծել սկսին ... : Հրաժարեալ նախարարը յայտարարած էր ի մէջ ջայլոց.— Փետրուար 15ին անպատեհ նկատած էր Հռոմի համալսարանին գրաւումը ոստիկանութեան կողմէ : Ներքին նախարարը իր կարծիքը առած անգամ չէր : Մեծամասնութեան «վերին» ժողովներու ատեն երբ վաւերացուած էր բարեփոխման իր ծրագիրը, իր վրայ յարձակած են, իր գաղափարներու շուրջ վիճած, բայց հրաւիրուած անգամ չէ նիստերուն : Վերաջպէս կրթական նախարարը եւմտական գետնի վրայ ալ գոհացում չէ ստացած :

ՎԻԷԹՆԱՄԻ համար Նիքսըն կողմնակից է «լռութեան» դիւանագիտութեան, ի շահ խաղաղութեան : Հինգշաբթի օր կը սպասուէր, Փարիզի մէջ, Ազատագրութեան Ազգ. Ճակատի պատասխանին, բայց կը կարծուէր թէ ժխտական պիտի ըլլար :

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը՝ Ուիլսըն Նիժերիա մեկնած է, ուրկէ Ատտիս-Ապապա պիտի անցնի եւ տեսնուի Հայլէ Սելասիէ կայսեր հետ, հասկնալու համար թէ ինչ կարելիութիւններ կարելի է ակնկալել Ափրիկէ Միութեան Կազմակերպութեան միջամտութենէ մը :

ԿՈՒՏԱՆ, ՄԻՇՏ ԿՈՒՏԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱ ՄԷԿ ՄԻԼԻԱՌ

ԹՐՔ. ՈՍԿԻ ԿՈՒՏԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

ԽՄԲ.— Մինչ Թուրքերը կը հայհոյեն ու մեծ-մեծ խօսելով «Ամերիկացիք կօ' հօմ» կը պոռան կամ դեսպաններու կառքերը եւ ամերիկեան դրօշները կրակի կուտան, Ամերիկացիք քուներնին կը փախցնեն, ոչ թէ տեղը նստեցնելու համար Թուրքը, այլ զայն սիրաշահելու աւելի մեծ միջոցներ գտնելու համար : Ու Պոլսոյ թերթերէն կ'իմանանք թէ որոշած են քիչ մը աւելի տոլար տալ այդ «եզակի դաշնակիցին» որ «իրենց» սահմանները պիտի պաշտպանէ եղեր ...: Բարի վայլում, Եանքիները ....

ԱՆԳԱՐԱ.— Առենէ մը ի վեր բանակցութիւններ տեղի կ'ունենային Թուրքիոյ եւ Ամերիկայի միջեւ, Անգարայի ու Ուաշինկթընի մէջ, աւելցնելու համար Թուրքիոյ ընծայուած զինուորական օժանդակութիւնները : Այժմ այս բանակցութիւնները յաջող ճամբու մը մէջ մտած են եւ Ամերիկա որոշած է մէկ միլիառ ոսկիի զինուորական նոր օժանդակութիւն մը ընել Թուրքիոյ առանց որեւէ փոխարինութեան : Տեսակցութիւնները դեռ չեն վերջացած, բայց մէկ միլիառի զինուորական օժանդակութիւնը սկզբունքով ընդունուած է : Մինչեւ 1969ի վերջերը, ամբողջովին պիտի տրուի այս վարկը : Անցեալ տարի, Ամերիկեան Ծերակոյտը կարեւոր համեմատութեամբ մը կրճատած էր Թուրքիոյ տրամադրուած զինուորական օժանդակութիւնը, բայց այս տարի կը փոխէ այդ որոշումը եւ կը փութայ կարեւոր յաւելում մը ընել Թուրքիոյ կատարուած զինուորական յատկացումներուն վրայ : Այս տարի, ամերիկեան զինուորական օժանդակութիւններէ ամէնէն աւելի պիտի օգտուին Ֆորմոզա, Քորէա եւ Թուրքիա, որ քսան տարուան ընթացքին երեք միլիառ տոլարի զինուորական օգնութիւն մը ստացած է Միացեալ Նահանգներէն : Ուշագրաւ է որ Յունաստանի տրուած օժանդակութիւնը կէս միլիառ է այս տարի : Միջին հաշուով, Ամերիկա ամէն տարի 100 - 110 միլոն տոլարի վարկ մը բացած է Թուրքիոյ, բայց այս գումարը անցեալ տարի զեղչուած եւ իջած է 96 միլիոն տոլարի : Իսկ նախընթաց տարի, Թուրքիա ստացած էր Ամերիկայէն 134 միլիոն տոլար :

Ամերիկեան յատկացումով Թուրքիա այս տարի ուժ պիտի տայ իր ռազմական ճարտարարուեստին, ԺՈՒՍՄԱԹի (Թուրքեւամերիկեան Զինուորական Միացեալ Օժանդակութիւն) հովանաւորութեան տակ : Այս կազմակերպութեան ամերիկացի պաշտօնատարները պիտի ճշդեն այն ռազմանիւթերը, զորս կարելի է պատրաստել Թուրքիոյ մէջ :

Ասոնցմէ զատ, ՆԱԹՕի միջոցաւ զինուորական նոր եւ յաւելեալ յատկացումներ պիտի ըլլան Թուրքիոյ, որ հնարաւորութիւն պիտի գտնէ զինուորական նոր գործատուներ բանալու : Ամերիկայէ զատ, Թուրքիա կ'օգտուի նաեւ Արեւմտեան Գերմանիոյ, Գանատայի եւ Իտալիոյ բացած զինուորական վարկերէն :

Քալէյտոսքոփ Արուեստասէրի մը Օրագրէն

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ «ՄԷՏԻԱՆԵՐԸ» — ԼԵԼԻԱ ԿՈՒՍՍՕ — ԺՈՐԺ ՌՈՀՆԷՐ — ՓԱ — ՁՈԼԻՆԻԻ ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ — ԱՆԻ ԿԱՍԷՐ — ՀԱԹԱՆ ՄԻԼՇԹԱՅՆ — ՀԷՐ - ՊԸՐԹ ՖՕՆ ԳԱՐԱԵԱՆ — ԴԱՇՆԱԿ ՄԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՆՊԱՏՈՒԵԼ—ԳԻՇԱՏԻՉ ԹԸՌ· ՉՈՒՆՆԵՐ — ՔԻԼԻՄԱՆՃԱՐՕ — ՍՏՈՒԵՐՆ ՈՒ ԼՈՅՍԸ — ՌՈՒՃԻԷՐՕ ՌԻՋՋԻ — ԳԱՐԼ ԺԱՍՓԸՐՍ — ՌԻԽԹԷՐ ՄԱՅՑԷԼ — ԱԺԱՔՍ · ՊԷՆՖԻՔԱ — ԻԿՈՐ ՈՒ ՆԱԹԱԼԻԱ ՕՅՍԹՐԱԽ — ԱՐԵՒԱԳԱԼ

(Ե. եւ վերջին մաս)

6 Մարտ

Ամսթերտամի Աժաքը աչքիս առջեւ յաղթեց Լիզպոնի Պէնֆիքային երեք զէրօ արդիւնքով : Մինակ չէի· մարզադաշտին շուրջ հաւաքուած էինք վաթսունեւերեք հազար ոտնագնդակի սիրահարներ :

Ու ան որ չտեսաւ՝ հաւասար վերջացած խաղի մը, երկարաձգուած կէս ժամուան ընթացքին՝ Քրիւֆֆի հարիւրեւերկրորդ վայրկեանին ձախ ոտքով՝ քիչ յետոյ Տանիէլսոնի իրարու ետեւէ զետեղած երկու կոլերը՝ չմորած Պէնֆիքայի բերդէն ներս՝ կրնայ հանդիստ քնանալ :

Բայց այդ մրցում չէր՝ այլ տօնավաճառ, փառատօն :

Ի՜նչ խրախուսիչ մթնոլորտ զոր ստեղծած էին Աժաքսի քսանեւութ հազար համակիրները՝ մասնաւոր սաւառնակներով, հարիւրաւոր կառքերով եւ ինքնակառքերով՝ քանի մը ժամուան համար միայն Ամսթերտամէն Քոլոմպի մարզադաշտը խուժելով : Եկած էին ուղղակի մարզադաշտ, ոչ իսկ Փարիզէն անցնելով, Աժաքսը յաղթական տեսնելու յոյսով եւ կամքով : Ու չահեցան :

Այո, Աժաքս տասնըեւմէկ հոգիով չյաղթեց միայն, այլեւ քսանեւութ հազար Ա՜... ժաքս պարտադրող կամքով :

Անուրանալի հին վարպետները Պէնֆիքայի՝ որ գրեթէ հաւասար խաղարկութիւն մը ցոյց տուին՝ երեք զէրօ արդիւնքով պարտուեցան : Մինչ կրնային շահիլ նոյն խաղարկութեամբ որովհետեւ խաբէական էր այս արդիւնքի տարբերութիւնը :

Դադարին կը խորհիմ Աժաքսին՝ բարեբախտութեան այն որուն արժանացած է այս համակրելի խումբը՝ հաւաքելով իր շուրջ մոլեռանդներ որոնք եկած են հոս այսօր նուիրագործելու զինքը : Ու երբ կը լսեմ երագկոտ, անոնց խմբային քայլերգները, կը խորհիմ նաեւ Պէրլիոզին, Ուրարտու քաղաքակրթութեան, մեզի : Ինչո՞ւ :

Որովհետեւ նոյնն է կարծեմ պարագան կեանքի կրկէսին ալ մէջ : Յաղթութիւն ու պարտութիւնը կը քալեն քով քովի : Կը նմանին իրարու : Իսկ անհման աճպարարըն իսկ կրնայ կորսնցնել իր գնդակները մէկ հարիւրերորդ բոպէի մը անուշադրութեամբ :

Ընտանիք, համայնք, ազգ, ընկերութիւն, որ իր ընտրեալները չի գիտեր յարմար ժամանակին նուիրագործել՝ չի յաջողիր օգտուիլ անոնցմէ՝ բարձրանալ անոնցմով բարձրացնելով զանոնք՝ սնանկութեան կը դատապարտէ ինքզինք, հոգեկան, մտային ու ի վերջոյ ֆիզիքական անէացումով :

Պէնֆիքա մինակ էր այսօր :

Կարինգիա, Թորէս, սեւ ադամանդ հրաշագործ Էուզէպիոն իսկ կոլ չնշանակեցին :

Պէրլիո՞զ : Այս Պէրլիոզ : Որքա՞ն բոլոյց է՝ բայց արժանահաւատ աղբիւրէ տեղեկացայ թէ՝ Հայու դրամով Պէրլիոզի ամբողջական գործերը կը հրատարակուին իր հարիւրամեակին առթիւ, քանի երկու հատորով : Վիթխարի ձեռնարկ : Հիմա, գիտեմ թէ Պէրլիոզ հանճարեղ երգահան է : Նաեւ ոչ բարեբախտ : Քանի այդ պատիւը ցարդ զլացուած է իրեն, թող գայ հայ ազնուական հոգին վճարել մոռցուած արդար տուրքը :

Բայց մեր տղաքը լաւ թաւջութակի լար կ'ուզեն ունենալ՝ ի Երեւան՝ բոլորս գիտենք· նաեւ զանազան երաժշտական գործիքներու կարիքը կայ հոն : Նոյնքան արժանի չէ՞ն արդեօք այդպիսի վերաբերման : Եւ Պէրլիոզէն ալ առաջ : Նախապատուութեան հարց :

Օրինակները կը վխտան : Հանդիստ Պէրլիոզի հոգւոյն :

Կ'ըսուի · կ'ըսենք· գուցէ երբեմն չատ իսկ կը կրկնենք թէ՝ Հայը ազնիւ է՝ թէ հայուն սիրտը մեծ է :

Արդար կրնայ ըլլալ դատաստանը, սակայն ըսենք նաեւ երբեմն՝ գէթ ընդունուած վճիռը սնոպութենէ զերծ պահելու համար՝ թէ հայ ծնած ըլլալը ինքնին ազնուութեան նշան չէ : Պէտք է ապացուցանել նախ՝ եւ յետոյ միշտ մնալ՝ գրեթէ ամէն օր :

Աչքի գոյն չէ ազնուութիւնը :

Մնաց որ՝ արտակարգօրէն խելացի Հայը կրնայ՝ ի տես սրտի յաջողագոյն պատուաստներուն՝ առ ի զգուշութիւն եւ տեղին գործածելու նկատողութեամբ միայն՝ ատրճանակի գրպանին մէջ զետեղած ըլլալ շրջուն փերեզակէ մը գնած պահեստի փոքր սիրտ մը :

Ի վերջոյ չենք գիտեր· արգիլուած ալ չէ :

Ցտեսութիւն Աժաքս· խրատունքը քուկդ էր :

Ախոյենութիւն է քու ապագադ :

×

12 Մարտ

Իկոր Օյսթրախ՝ 13 Ապրիլ 1959՝ ուր առաջին անգամ կը լսէի զինքը· գրեր եմ : « Ծնիլ Օյսթրախի անուան տակ· հայր ճանչնալ մեծն Տաւիտը ու ասպարէզ նետուիլ իբր ջութակահար : Հերոսութեան չի՞ մօտենար այս համարձակութիւնը : Մեծ մաղթանքս իրեն· սէր, յուսախաբութիւն, քիչ մը տառապանք, ձախողութեան քանի մը վայրկեաններ իր քիչ մը դիւրին տարած յաղթանակներուն քովն ի վեր : Ու իրաւ մաղթանքս իրեն· մնալ ինչպէս որ է· պարզ եւ համեստ, քաղցր եւ եռանդուն »:

Տասը տարի ետք ուրեմն՝ այս գիշեր՝ ուր ճանչցեր է սէրը, եւ իր Նաթալիային աջակցութեանը ապաւինած կուգայ տալու մեզի Պէէթհովէնի տասը սոնաթները՝ ամբողջական գործ՝ ի՜նչ կրնամ աւելցնել :

Երեք գիշեր՝ երեք քննութիւն, երեք յաղթանակ :

Նախ կը յիշեմ 1963ի Յունիս ամիսը :

Տաւիտ Օյսթրախ, Վէվ Օպորինի ընկերակցութեամբ նոյն նուէրը պարգեւած էր Փարիզի երաժշտասէրներուն : Փորձերը յաճախ տեղի կ'ունենային առաւօտ կանուխ, մեր տան մէջ : Երկար աշխատութեան ժամեր, որոնց երբեմն ներկայ կ'ըլլայի : Մանրակրկիտ աշխատութիւն, յարափոփոխ կշռոյթներէ անցնել տալէ ու մաղելէ վերջ գործը իր ամէն մէկ նախադասութեանը մէջ :

Կը յիշեմ նաեւ երգաշնակի աշխատութիւնը նոյն սոնաթներուն : Այդ առթիւ՝ զտումը, բազմաթիւ յաջող ժապաւէններուն՝ յաջողագոյնը գտնելու կամքով· լաւն ու լաւագոյնին տարբերութիւնը· երբեմն ճղճիմ :

Ու խոստովանիմ թէ խորապէս ազդուած էի այդ մեկնաբանութիւններէն որոնք կը մնան ցարդ իմ նախընտրածներս, Գըրայզլըրի ճիշդ քովը՝ զուգահեռ անոնց :

Բայց կ'ուզեմ մոռնալ այս գիշեր հայրը՝ բոլորովին :

Կ'ուզեմ Իկոր Օյսթրախ լսել առարկայօրէն որքան որ կարելի է : Ու եթէ յաջողիմ, տղան հասած է հօրը :

Ակամայ որոշ բաղդատութիւններ՝ որոնցմէ անկարելի կ'ըլլայ խուսափիլ : կը գտնեմ Իկորի նուագին մէջ, նոյն տաք շունչը, լայն արեւոտ նախադասութիւնները, նուազ վիպապաշտ աւելի չափաւոր իր արտայայտութեանը մէջ : Զինք հնչականութիւն մը եւ կատարեալ յարգանք Պէէթհովէնեան խորհուրդին : Հասուն միտք :

Նաթալիան իր կարելին կ'ընէ : Զգայուն խառնուածք· մտատանջ խաղ· երբեմն չատ տարուած է սակայն կատարումի գործին, մանաւանդ Գրոյցերին մէջ : Այդպէսով փոթորիկը անվտանգ կ'անցնի բայց խռովքը իր գագաթնակէտին [illegible] հասնիր : Երջանիկ զոյգ : Փոխանցիկ երջանկութիւն :

Եթէ անպայման լաւագոյն պահը ընտրել հարկ ըլլար՝ նախընտրութիւնս պիտի երթար ութերորդ սոլ մաժէօր սոնաթին :

Այն սոնաթին՝ ուրախ պարով մը սկսող, որ յետոյ տարտամ կը շարունակէ, չկարենալ ընտրել կարծես վայելքին ու տխրութեան միջեւ՝ եւ վերջապէս կ'ուղղուի սակայն լուսաւոր ճամբուն, երկնային մեղեդիով մը :

Տայլկէնչթատ՝ լսողութեան տկարացումը որ տանջել սկսած է Պէէթհովէնը՝ խորունկ յուսախաբութիւններ՝ խորունկ վէրքեր անդարմանելի՝ ու դէպի լոյս իր սլացքը մինչեւ իսկ անձնասպանութեան մղող սեւ ամպերու ի ներկայութեան : Բոլորը կան հոն այդ սոնաթին մէջ՝ Իկոր Օյսթրախի ճպոտով : Վստահ կրնալ ըլլալ՝ հօրը Սթրատիվարիուսը ընտանիքին մէջ պիտի մնայ՝ ու իրմէ վերջ ալ պիտի երգէ :

×

13 Մարտ

Խօսիլ բանաստեղծութեան մասին :

Բանաստեղծը միայն ունի այդ իրաւունքը՝ քննադատը կրնայ յանդգնիլ՝ հեղինակը բարեկամս է :

Երկու կողմնակալ ուրեմն կարդացի սիրեցի Բիւզանդ Թօփալեանի Արեւագալը : Չեմ համարձակիր նաեւ սահմանել փորձել անոր բանաստեղծութիւնը· պիտի սառեցնէի խորհուրդը : Եւ բանաստեղծութիւնը արդէն չի ալ տակար բացատրութեան : Ապրում է : Բջիջային կեանք՝ ինքնիրոյն նշաններովը իր յայտնի : Բայց կը հաւատամ որ ան բանաստեղծ է ինչպէս բանաստեղծ էին Տէրեան, Սիամանթօ, Զարենց կամ Թէքէեան :

Արեւագալին մէջ գտայ հոգիս հրաշըրող տպաւորիչ նոր նկարներ ծայրայեղ յուզումներ՝ կշռոյթ, վիթխարի լեզուական կառոյց, ձայներու համանուագային ներդաշնակութիւն, տեսլապաշտ [illegible] շարժուն նկարչական արտայայտութիւն՝ պերճ լեզու, խիստ անկեղծ հոգիի [illegible] ջերմութիւնը, համամարդկային սէր՝ ժուժկալ բայց խորունկ մտքի մը [illegible] ծաղրծ երեւակայութիւնը : Ու խորհուրդը այս բոլորին : Թաքնուած խորհուրդներու խուրձ մըն է Արեւագալը՝ գրեթէ յայտնատեսութեամբ տրուած :

Բայց ինչո՞ւ ի տես Արեւագալին կ'ա[illegible]րիւնի սիրտս : Արեւագալը՝ Բիւզանդ Թօփալեանի քերթուածներու ժողովածու է : Կուգայ Երեւանէն : Լաւ· տասը կամ տասնըեւհինգ տարի ուշացումով ալ ըլլայ, սփոփարար երեւոյթ է Սփիւռքահա[illegible]

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Զիւլէհա այլեւս ծանօթ դէմք մըն էր ոստիկանութեան համար, մանաւանդ որ աղջկան գեղեցկութիւնը այնքան տպաւորիչ էր որ անգամ մը զայն տեսնողը կարելի չէր որ մոռնար : Պատանիին մասին այնքան մտատանջ չէին : Հասան դեռ օձիքը ձեռք չէր տուած ու անծանօթ մնացած էր, ուստի անմիջական վտանգ մը չէր սպառնար իրեն :

— Զիւլէհան Պոլսէն հեռացնելէ ուրիշ ճար չկայ, ըսաւ Սաբրք պէյ :

— Ո՞ւր կարելի է ղրկել առանձին այս աղջիկը...

— Եգիպտոս, մեր ընկերներուն քով, թուրք ընտանիքներ կան որոնք հաճոյքով պիտի հիւրընկալեն զինքը :

Երեք բարեկամները այս մասին համաձայնեցան : Զիւլէհա Եգիպտոս պիտի ղըրկուէր, միջոցը գտնուելուն պէս : Պատանին որ ներկայ էր այս խորհրդակցութեան, տխրութեամբ լսեց տրուած որոշումը, մանաւանդ որ խնդիրը իր բարեկամուհիին ապահովութեան վրայ էր :

Իրիկունը ուշ ատեն, երբ մութը կոխել սկսած էր ու տակաւին երեք բարեկամները խօսակցութեան մէջ էին, Պիւրհանէտտին իշխանին մատակարարը Սիւլէյման աղա եկաւ գաղտնաբար, ինչպէս առտուն իմացուցած էր Հասանի միջոցաւ :

Խեղճ մարդը բոլորովին այլայլած երեւոյթ մը ունէր եւ զինքը տեսնելուն պէս երեք երիտասարդները հասկցան թէ խիստ ծանրակշիռ անցքեր տեղի ունեցած էին առտուընէ ի վեր :

— Վայրկեան մը չունիք կորսնցնելիք, յայտարարեց Սիւլէյման աղա, ամէնուդ ալ կեանքը վտանգի մէջ է... :

— Ի՞նչ պատահեցաւ, պատմէ տեսնենք, մենք մեր կեանքը արդէն տրամադրած ենք հայրենիքին համար, Սաբրք պէյ :

— Այս առտու, շարունակեց Սիւլէյման աղա, ձեզ լուր ղրկեցի որ Զիւլէհան ու Սաֆինազ հանըմը Եըլտըզ փոխադրուած են հարցաքննուելու համար : Արդ, Սուլթանը նախ անձամբ կը հարցաքննէ գալֆան եւ ամէն բան կ'իմանայ, այսինքն աղջկան անունը, ով ըլլալը եւ խուլ-համր ձեւանալը : Այս յայտնութիւնը լսելուն պէս, կը վազէ կանանոց, աղջկան խուցը բանալ կուտայ ու ներս կը խուժէ...

— Եւ կը տեսնէ որ թռչունը փախած է, ընդմիջեց Սայի պէյ խնդալով :

— Ի՜նչպէս, Զիւլէհայի փախուստը գիտէ՞ք արդէն, գոչեց մատակարարը զարմացած :

— Այո, պատասխանեց Սայի պէյ, բայց դուն պատմութիւնդ շարունակէ :

— Կրնաք երեւակայել Սուլթանին վիճակը երբ աղջկան անյայտացումը կը տեսնէ : Նախ վհատում մը, յուսահատութիւն մը կը տիրէ վրան, որուն կը յաջորդէ սոսկալի բարկութիւն մը, բարկութիւն, որուն նմանը երկար ատենէ ի վեր տեսած չէինք պալատին մէջ : Կը հրամայէ որ փախստականը իսկոյն գտնեն ու բռնեն, միեւնոյն ատեն հարեմի բոլոր կիները իրենց սենեակներուն մէջ բանտարկել կուտայ, իսկ Սաֆինազ հանըմը մինչեւ հիմա մարդ չի գիտեր թէ ի՛նչ եղած է կամ ո՛ւր կը գտնուի...

— Իսկ աղջիկը գտնելու համար եղած խուզարկութիւններուն արդիւնքը բացասական է, այնպէս չէ՞, հարցուց Սայի պէյ :

— Ոչ ձեր կարծածին չափ, պատասխանեց մատակարարը, լուրջ դէմքով մը :

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես... :

— Ըսել կ'ուզեմ որ աղջիկը ձեռք անցուած չէ տակաւին, բայց հաւանօրէն պիտի յաջողին զայն գտնել : Իր փախուստին մասին կատարուած քննութիւնը [illegible] մը բաներ երեւան հանեց : Նախ՝ [illegible] այն պարանը որ ծառայած էր Զիւլէհային վար իջեցնելու իր սենեակի պատուհանէն : Յետոյ գտան այն պարտիզպանի սանդուխը որով աղջիկը պատին վրայ բարձրացած էր ու յետոյ պատին միւս կողմը գտան նաեւ ուրիշ պարան մը, որով կրցած էր վար սահիլ ու անյայտանալ...

— Այդ առարկաները բարեբախտաբար լեզու չունին որ խօսին, ընդմիջեց Սաբրք պէյ :

— Մտիկ ըրէք, շարունակեց Սիւլէյման աղա, պատին վրայ կախուած պարանին հետ կար նաեւ մուրճ մը եւ խոշոր գամ մը, որուն կապուած էր այդ պարանը : Այդ առարկաները անմիջապէս [illegible] Պէշիկթաշ եւ Օրթաքէօյ գտնուած բոլոր խանութպաններուն եւ վերջապէս Օրթաքէօյցի թուրք մանրավաճառ մը որոշապէս յայտարարեց թէ այդ առարկաները նոյն առտուն ինք ծախած էր պատանիի մը որ հեւ ի հեւ եկած փնտռած էր զանոնք ու յետոյ վազելով հեռացած : Մանրավաճառը մանրամասնօրէն նկարագրած է պատանիին դէմքը ու հագուստը... :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 90)

Գրողներու մատենաշարքէն լոյս տեսնել։

Բիւզանդը իր ճակատագրին համակեր– պած հայ բանաստեղծ է, ու անհայրոր– դաօրեալին կշռոյթին։ Իր համեստ լուռ ինքնավստահութեան ուրիշ մէկ երեսակն է այս, որմէ անշուշտ ինքն ալ կը տա – ռապի։ Արդար ըլլանք. երեւոյթը միայն սփոփարար չէ, այլեւ առաւելապէս յու– սադրիչ։ Կարեւոր է։ Բայց բուն խնդիրը հող չէ, այլ հոն ուր մենք, մեր իրակա– նութեան մէջ կարող չենք նուիրագործե – լու մեր արժէքները։ Հող է որ կացու– թիւնը յուսադրիչ չէ։

Ինչ որ գիտեմ՝ երբ Բիւզանդ Թօփալ – եանը բաժնուի երկրագունդէն՝ մեռնի, վաղը՝ օրուան դէմքերը թող երեսուն տա – րիներ տեւէ՝ բոլոր հայ գաղութներուն մէջ պիտի գտնուին ըսողներ՝ իրաւ բա – նաստեղծ մը գնաց։

Ոմանք պիտի աւելցնեն՝ այս շատ լաւ կը յիշեմ՝ Անդաստա՞ն, Մ'Անդաստան՝ գրական պարբերաթերթ մը կը հրատա – րակէր։

Ու այդ Անդաստանը, մեր գրական պատմութեան մէջ եզակի երեւոյթ թէ երկարակեցութեամբ թէ որակով, խենթ գոհողութիւններու պտուղ, յաջողի եթէ բազմիցս տառապեցնելով մեռցնէ իր տէ– րը՝ հաւանաբար ազգային յուղարկա – ւորութեան արժանանայ ան՝ լուսավառ տաճարի մը մէջ։ Ժխտական երեւոյթ. փուճ յարգանք. սին յարգանք ու փո – խադարձ ոչ մէկ ժպիտ։ Կատակերգու – թիւնը այդպէս կը պատկերանայ մտքիս մէջ։ Անդաստան լոյս կը տեսնէ վեց հա – րիւր տպաքանակով։

Ու մենք՝ հինգուկէս միլիոն՝ չենք կրնար վեց օրուան մէջ վեց հազար օրի – նակով սպառել զայն։

Մենք՝ ներսով դուրսով՝ Երեւանէն մինչեւ Նիւ Եորք՝ անցնելով Փարիզէն։ Կը մտածեմ այն սփիւռքին՝ որ օտար հո– ղի վրայ՝ իրը կ'երազէ երբեմն։ Բայց ի՞նչ հո՛ղ։

Անհաղանգը շատոնց հնչեր՝ զգաստու – թեան հրաւէրը վաղուց մոռցուեր է. կ'ընթանանք դէպի գէրօ։

Հինգ – չորս – երեք. երկու – մէկ ... գէրօ։

Նախ հարկ է համոզուիլ։ Համոզուիլ թէ մշակոյթի արմատն է գիր։

Համոզուիլ թէ արեւմտեան բաթականի՝ թէ արեւելեան Բաղու՝ նաեւ Փարիզ ապ– րող Հայուն հողը մշակոյթի անդաստա – նըն է։

Հողը գիրով՝ գիրը Թուղթին մատի – տով՝ կապարէն. կապարը ածխային հո– ղէն՝ հողը գիր. գիրը հողով՝ հողը գի – րին։ Եթէ ոչ՝ մենք Հայերս՝ հողի վրայ։

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՁԵՌԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԶՕՐԱՎԱՐԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, («Յառաջ», յատուկ)․— Տեղւոյս Հայ Մարտիկներու Միութեան հրաւէրով Մարտ հինգին քաղաքս այցե – լեցին Զօրավար Սարգիս Մարտիրոսեան եւ Հրամանատար Վահան Օհանեան։ Մի– ութեան անդամները կայարանէն պանդոկ առաջնորդեցին հիւրերը։ Զօրավարին ա– ռաջին հարցումը եղաւ թէ «հայկական դպրոց ունի՞ք, ձեր զաւակները հայերէն գիտե՞ն»։ Միութեան նախագահ Կ. Մա– րանճեան պատասխանեց, որ Ֆրանսա – հայ Կապոյտ Խաչը ունի հայերէնի դա – սընթացք մը՝ շաբաթը երկու օր, — Հինգշաբթի եւ Կիրակի։ Զօրավարը թե– լադրեց չմոռնալ մայրենի լեզուն։

Հիւրերուն ի պատիւ հացկերոյթ մը տրուեցաւ ճաշարանի մը մէջ։ Ներկայ ե– ղան քառասուն հոգի։ Ժամանակը կարճ ըլլալուն, կարելի չէր եղած լուր տալ ժո– ղովուրդին։

Պ. Մարանճեան բարի գալուստ մաղ – թելէ ետք հայ զինուորականներուն, խօսքը տուաւ ընկեր Ղեւոնդ Թորոսեանի, որ յիշեց հինգ տարի առաջ իր տասնօրեայ այցելութիւնը Հայաստան, ուր տեսեր էր Երեւանն ու Սեւանը, ինչպէս նաեւ իր հարազատները, որոնցմէ բաժնուեր էր 48 տարի առաջ։ Օդակայանին մէջ շրջա – պատուեր էր 33 ազգականներով, զորս չէր ճանչնար, այնտեղ էր իր միակ քոյ– րը՝ իր վեց զաւակներով։ Սակայն չտե – սաւ մայրը, որ մեռած էր 1956ին, այն մայրը, որ Մեծ Եղեռնի օրերուն մեռել – ներուն մէջ գտած էր իր ամուսնոյն ա – րիւնոտ շապիկը եւ ճանչցած զայն։ Ակ – նարկելով ձուլման վտանգին, ընկերը մաղթեց, որ ընդարձակուէին Հայաստանի սահմանները, տեղ բանալու համար տա– րագիր Հայութեան հայրենադարձին։

Սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Միշէլ Նալպանտեան։ Միութեան քարտուղար Պ. Պարոյր Միքճեանի շնորհակալութեան խօսքէն ետք, հրամանատար Վահան Օ– հանեան ներկայացուց Զօրավար Մարտի– րոսեանը եւ անոր քաջագործութիւնները, յետոյ քաջալերական խօսքեր ուղղեց ներկաներուն եւ թելադրեց տոկալ, յայտնելով որ «շատը գնաց քիչը մնաց»։

Վերջին խօսողն էր Զօրավար Մարտի – րոսեան, որ հայրենի ժողովուրդի անու – նով ողջունեց Ֆրանսահայ գաղութը, շնորհակալութիւն յայտնեց ցոյց տրուած սրտայորդ ընդունելութեան համար, հայ– րենասիրական խօսքեր ըրաւ եւ վերջա – ցուց յայտարարելով, — «ուր ալ ըլլաք, հպարտ եղէք, որ Հայ էք»։

Յաջորդ առաւօտ մեր հիւրերը հայրե– նակիցներու ուղեկցութեամբ երեք կառ – քով այցելեցին Կրընոպլէն 25 քիլոմեթր հեռու Սէնիզիէի Վէրքօրի գերեզմանա – տունը, ուր թաղուած են 750 հոգի, մե – ռած հայրենիքին համար։ Զօրավարը ծաղկեպսակ դրաւ դամբարանին վրայ։

Երբ դուրս կ'ելլէինք գերեզմանատու – նէն, պատասխանելով մեր բաղձանքին յիշելու նաեւ հայ ժողովուրդի հերոս զա– ւակները, որոնք զոհուեցան յանուն Հա– յաստանի, զօրավարը յայտնեց թէ անոնց յիշատակին ծրագրած է ծաղիկ դնել Փա– րիզի մէջ՝ Անդրանիկի դամբարանին վը– րայ։ Ուրախութեամբ կարդացինք Յա – ռաջի մէջ, որ գործադրած է իր ծրագիրը։

ՄՈՒՐԱՏ

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ՀԷՔԵԱԹ

ՊՏՈՅՏ ԿԱՏԱՐՈՂ ՏՂԱՆ

Ժամանակին կար մեծահարուստ մարդ մը, որ մէկէն միւսէն դրամ փոխ առնե– լու սովորութիւնը ունէր։Եւ իրեն համար չինել տուած էր շքեղ կառք մը, որով պը– տոյտներ կ'ընէր ամառ ատեն։

Գիւղացիներէն մէկը, որ ուրիշներէ ա– ւելի շատ դրամ տուած էր անոր, ներ – կայացաւ անոր բնակարանը եւ ըսաւ․

— Եկայ, որ ինծի վերադարձնես քեզի տուած դրամներուս մէկ մասը, ինչպէս գիտես, երեք անգամ փոխ տուի քեզի եւ այժմ պէտք ունիմ անոնց։

— Ուրիշ օր մը եկուր եւ կուտամ որ – քան որ կ'ուզես, կ'ըսէ անոր հարուստը։

Եւ գիւղացին երեք անգամ եւս եկաւ, բայց ապարդիւն, որովհետեւ հարուստը զայն ճամբեց նոյն բառերով։

Գիւղացին ուրիշ անգամ եւս գալով, հարուստը ըսաւ․

— Է՜հ, հիմա քեզի պիտի վերադարձը– նեմ բոլոր դրամներդ։

— Ուրախ եմ, ուրախ եմ, որովհետեւ դրամական տեսակէտէ նեղ դրութեան մէջ կը գտնուիմ։

— Բայց նախ եւ առաջ գնայ կառք մը բեր։

— Կ'երթամ, կ'երթամ, ապրիս։ Գիւ– ղացին գնաց կառք մը բերաւ։

Եւ մեծահարուստը, ուրախ զուարթ ը– սաւ. «Կառք բարձրացիր ինծի հետ։ Կա – ռապան քշէ դէպի քաղաք ...»։

Գիւղացին 2 – 3 ժամ շրջագայեցաւ քաղաքին մէջ, մեծահարուստին կողքին եւ հպարտ էր տեսնելով, որ բոլոր մար – դիկ մինչեւ գետին խոնարհելով կը բա – րեւէին զիրենք։ Անձնաւորութիւն մըն էր, պարզ մէկը չէր։ Երբ ծաղկազարդ նոյն կառքով տուն վերադարձան, մեծահա – րուստը ըսաւ գիւղացիին. «Գիշեր բարի, հիմա տունդ գնա՛, որովհետեւ հաշիւնիս փակեցինք»։ Գիւղացին տուն չգնաց, այլ ախով վախով մտաւ հարուստին բնակա– րանէն ներս։

— Կ'աղաչեմ, տուր դրամներս։

— Վճարեցի, մարդ Աստուծոյ, դեռ ինչ կ'ուզես ինծմէ, կ'ըսէ մեծահա – րուստը։

Խեղճ գիւղացին տրտում տխուր վերա– դարձաւ իր տնակը եւ այնքան վշտացած էր, որ անկարող եղաւ բառ մը փոխանա– կելու տան մարդոց հետ։ Ամբողջ գիշերը չնչահեղձ, չկրցաւ փակել աչքերը, իսկ առաւօտուն իր բակէն ներս մտան քանի մը լաւ հագուած մարդիկ, զորս երբեք չէր տեսած։

— Մարդ Աստուծոյ, ըսաւ անոնցմէ մէկը, ինչպէս տեսայ դուն լաւ բարեկամ ես մեր գիւղի մեծահարուստին հետ։ Ա– հա քեզի հազար սակ, խնդրեմ գնայ բարեկամիդ ու անոր միջոցով կարգադրէ գործս։

— Կ'երթամ, ըսաւ գիւղացին։ Գնաց եւ յաջողութեամբ կարգադրելով այցելուին գործը, առացած դրամները իր մօտ մնա– ցին։ Յաջորդ օրը անոր ներկայացան ու – րիշ երեք անձեր, որպէսզի միջամտէ մե – ծահարուստին մօտ, իրենց համար լաւ պաշտօններ ճարելու մտադրութեամբ։ Եւ գիւղացին դարձեալ գնաց հարուստին, որ կատարեց գիւղացիին եւ երեք անձե – րուն խնդրանքները։ Եւ այսպէս, շարու– նակ մարդիկ եկան ու եկան գիւղացիին եւ մեծահարուստը մտիկ ըրաւ գիւղա – ցին, որ տասնապատիկ դրամ շահեցաւ, որովհետեւ մեծահարուստը անկէ դրամ չառաւ։

Մեծահարուստը ճիշդ այս նպատակով պտոյտ կատարեր էր գիւղացիին հետ, գիտնալով որ զայն համարելով իր բարե– կամը, տեղացիները անոր միջամտու – թեան պիտի դիմեն կարգադրելու համար զանազան գործեր։

Եւ այսպէս, կը պատմեն թէ գիւղացին հաւաքեց այնքան շատ դրամ, որ ինք եւս գնեց ծաղկաւոր բարձերով հպուապիտ ընտրեալ կառք մը, որով կը պտըտէր եւ կ'այցելէր ուզած վայրերը։

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Աւելի դիւրին է բան մը ընելը գիտնալ, քան թէ գիտցածը ընել։

×

Երբ մէկ ճիւղ կը շարժի, կը շարժին նաեւ բոլոր ճիւղերը։

×

Անցեալը սորվէ, ապագան կ'իմանաս։

×

Ինքզինք գովելու համար սուտ խօ – սողը՝ ինքզինք մեղադրելու համար ճիշդ չի խօսիր։

ՉԻՆԱԿԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (448)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Մանաւանդ որ Պ. Լըպլան ոտքէն մին– չեւ գլուխը անմեղ եւ աներկիւղ վստա – հութիւն մը կը ցուցնէր։

— Ներեցէք։ Ի՞նչ կ'ըսէիք ինծի Պ. Ֆապանթու։

— Ձեզ կ'ըսէի սիրելի եւ տէր իմ պաշտ– պան, կրկնեց Ժոնտրէթ, սեղանի մը վրայ կռթնելով եւ Պ. Լըպլանին նայե – լով անշարժ եւ զօրովալի աչքերով, ո – րոնք պօա օձի մը աչքերուն կը նմանէին բաւական, կ'ըսէի թէ ծախու պատկեր մը ունիմ։

Դռնէն պզտիկ շշուկ մը լսուեցաւ։ Երկրորդ մըն ալ եկաւ եւ Ժոնտրէթի կնոջ ետեւ անկողնին վրայ նստաւ։

Միւսին պէս ասոր ալ թեւերը բաց էին եւ երեսը մելանէ կամ մուրէ դիմակ մը ունէր։

Թէեւ այս մարդը խրամպէս սպրդելով սենեակ մտած էր, բայց եւ այնպէս չկըր– ցաւ չնշմարուիլ Պ. Լըպլանէն։

— Անհոգ եղէք, ըսաւ Ժոնտրէթ, տու– նը բնակող մարդիկ են անոնք։ Կ'ըսէի ու– րեմն թէ թանկագին պատկեր մը ունիմ։ Ահա, տեսէք, պարոն։

Աթոռէն ելաւ, մօտեցաւ պատի մը, որուն ստորոտը նկարի տախտակ մը դըր– ուած էր, Ժոնտրէթ դարձուց զայն՝ դար– ձեալ պատին կռթնած թողելով։

Իրօք պատկերի նմանող բան մըն էր ան եւ ճրագին լոյսովը ինչ ըլլալը դրեթէ կ'երեւար։ Մարիուս այս պատկերը չէր կրնար որոշապէս նշմարել՝ Ժոնտրէթ իր եւ պատկերին միջեւը նստած ըլլալուն համար, միայն թէ իր դիտարանէն կ'ընդ– նշմարէր տձեւ կերպով մրոտած նկար մը եւ գլխաւոր անձի պէս բան մը, որ օտարոտի կտաւներու եւ հողմարդելի նկարներու ակնհար տձեւութեամբ զու – նաւորուած էր։

— Ի՞նչ բան է այդ, հարցուց Պ. Լը– պլան։

Ժոնտրէթ զարմանքով աղաղակեց.

— Վարպետի նկար մը, մեծագին պատ– կեր մը, իմ բարերար, աղջիկներուս պէս կը սիրեմ զայն, վանդի յիշատակներ կը բերէ մտքիս, բայց ըսի ձեզ արդէն եւ խօսքս ետ չեմ առներ, այնքան դժբախտ եմ որ կ'ուզեմ վաճառել...։

Պ. Լըպլան կամ պատահարար եւ կամ թերեւս փոքր ինչ խռովիլ սկսելով նորէն դէպի սենեակին ներսի կողմը նայեցաւ։

Հոն հիմա չորս մարդ կար, երեքը ան– կողնին վրայ նստած, մէկը դրան մօյ – թին քով ոտքի վրայ կանգնած, չորսին ալ բազուկները բաց եւ երեսները մրո – տած, եւ չորսն ալ անշարժ։

Անկողնին վրայ նստողներէն մէկը պա – տին կը կռթնէր՝ աչքերը գոցած, եւ կըր– նար կարծուիլ թէ կը քնանար։

Ան ծեր էր, իր ճերմակ մազերը սեւա – դէմ երեսին վրայ սոսկալի կերպով կ'ե– րեւային։ Միւս երկուքը երիտասարդ կ'երեւային. մէկը մօրուսաւոր, միւսը մազոտ էր։

Եւ ոչ մէկը մուճակ ունէր. անոնք որ հողաթափ չունէին, բոկոտն էին։

Ժոնտրէթ գիտնալով թէ Պ. Լըպլանին աչքը այս մարդերուն վրայ կը յածէր, ըսաւ.

— Բարեկամներ են, դրացի են ասոնք։ Մրոտ է անոնց դէմքը, վասնզի ածխա – գործ են, ծխահան կը մաքրեն։ Հոգ մի ընէք, տէր իմ, բայց գնեցէք սա պատ– կերս։ Գութ ունեցէք իմ թշուառութեան վրայ։ Սուղ պիտի չծախեմ ձեզ։ Ի՞նչ գին կը կարէք։

— Բայց, ըսաւ Պ. Լըպլան Ժոնտրէթին նայելով աչքին ծայրովը եւ զգուշացող մարդու մը պէս, կապելայի նշանատախ – տակ մըն է ասիկա, երեք Ֆրանքի չափ կ'արժէ։

— Թղթապանակդ քո՞վդ է. հազար թա– լերով գոհ կ'ըլլամ, ըսաւ Ժոնտրէթ։

Պ. Լըպլան ոտքի ելաւ, պատին կռթը– նեցաւ եւ արագօրէն չորս դին նայեցաւ։ Իր ձախ կողմը պատուհանին քովն էր Ժոնտրէթ, իսկ աջ կողմը դրան քովն էին կինը եւ չորս մարդերը։ Չորս մարդերը չէին շարժեր եւ կարծես թէ ոչ իսկ կը տեսնէին ալիտորմ եղանակով, այնպիսի աղօտ բիրով եւ այնպիսի ողբալի դո – չումով մը որ Պ. Լըպլան կրնար կարծել թէ իր առջեւ տեսածն էր մարդ մը որ թշուառութեան պատճառաւ պարզապէս խելացած է։

— Եթէ չգնէք այս պատկերը, սիրելի բարերար, կ'ըսէր Ժոնտրէթ, ա՛լ ապաւէն մը չունիմ, ինծ կը մնայ այլեւս երթալ գետը նետուիլ։

ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մ. Խապալեան, 50 Ֆր. կը նուիրէ Ազգատախնամին, փոխան ծաղիկի Արաքսի Թորոսեանի մահուան առթիւ :

(Յառաջ «Յառաջ»էն) :

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ՇԱԲԱԹ. — Ցիշատակ Յարութեան Ղազարու : Կիրակնամուտի ժամերգութիւն՝ ժամը 16.30 :

ԿԻՐԱԿԻ. — Ծաղկազարդ, սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 10, Դռնբացէք՝ երեկոյեան 16ին :

×

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ. — Ծաղկազարդ, պատարագ եւ մանուկներու Թափոր ձիթենիի ոստերով առաւօտեան ժամը 10ին, Դռնբացէք ժամը 16ին : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ու արարողութեանց կը նախագահէ՝ Թեմիս Առաջնորդ՝ Արտաւազդ Եպս. Թրթռեան :

(Շար.)

×

Ս. ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ (ՍԷՆ – Ժեռոմ)

ԿԻՐԱԿԻ. — Ժամերգութիւն 8.30ին, պատարագ 10ին, Դռնբացէք 16.30ին :

(Շար.)

×

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամերգութիւն եւ պատարագ :

×

ԼԻՈՆ. — Ս. ՅԱԿՈԲ

ԿԻՐԱԿԻ, Ծաղկազարդ. — Ժամերգութիւն առաւօտուն ժամը 8ին, Ս. պատարագ ժամը 10ին : Դռնբացէք ժամը 16ին :

(Շար.)

×

ՊՕՄՈՆ, Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի (Ծաղկազարդ), ժամերգութեան առաւօտ ժամը 8.30, Անդաստան 9.35, Նոր խումբով պատարագ 10, կը պատարագէ Հայր Գեղամ Վրդ. քարոզ 11.15, Երեկոյեան Դռնբացէք 18 :

(Շար.)

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

Այս Կիրակի Ծաղկազարդ : Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ, Անդաստան եւ Ուռօրհնէք ժամը 10.30ին : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ԿՈՉ

ՍԱՆ – ՍԱՆՈՒՀԻԻ ՀԱՄԱՐ

Սեբաստիոյ Նահանգ. Մուրատ Ռափայէլեան Վարժարանի Փարիզի Կեդր. եւ Մարսէյլոյ իր մասնաճիւղի վարչութեանց փափաքով, այս տարի եւս կուզայ կրկնել մամուլով կոչը սան կամ սանուհիի մը թեկնածութեան համար, 1969–1970 վերամուտի Փարիզի հայկական վարժարան մը յաճախելու (գիշերօթիկ) :

Թեկնածուէն կը խնդրուի գոհացնել առանց դաւական խտրութեան հետեւեալ պայմանները :

Ա) Տարիք՝ 11էն 13 եւ պատկանիլ Սեբաստիոյ նահանգին կամ անոնցմէ սերող գերդաստանէն :

Բ) Ընտրութիւնը կարենալ ընելու, ուսումնասիրութեան պէտք առնուին իրենց տեղւոյն յաճախած, դպրոցական նիշերը ու փոքր ուսուցչական քննութիւն մը :

Գ) Նկատի կ'առնուին մի միայն գրաւոր դիմումները եւ ուղղուած Միութեան քարտուղարութեան, ամենէն ուշը, Մայիս ամսուն վերջ :

Սոյն թուականէն յետոյ բոլոր ստացուած դիմումներուն հետեւանք չի տրուիր :

Դիմումները ընել հետեւեալ հասցէներուն. —

M. HENRI KEFELIAN
15, Rue du Hameau, 75 - Paris (15e)
M. H. MARDIROSSIAN
73, Bd, Georges-Estragen
Roucas-Blanc, 13 - Marseille (7e)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՃԱՇԱՐԱՆ ԱՐԱՐԱՏ

RESTAURANT
AU
MONT ARARAT

38, Ave. Bosquet, PARIS (7e)
(Près Champ de Mars)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐ
ՄԱՔՈՒՐ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ
ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով
— 468-59-95 —

SPÉCIALITÉS
FRANÇAISES ET ARMÉNIENNES
SERVICE SOIGNÉ — CADRE AGRÉABLE

RETENEZ VOS TABLES
en téléphonant 468-59-95

«Յառաջ»ի կողմէ ներկայացող յաճախորդներուն, տնօրէնութիւնը սիրով կը հրամցնէ ախորժաբեր խըմիչ մը (Վոտկա, եւն.) :

FERMÉ LE LUNDI — ՓԱԿ Է ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Այրի Տիկին Կոնոյեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱԴԱՄ ԿՈՆՈՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի, Մարտ 30ին, Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ, կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Պուլ. Օտտոյի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Այրի Տիկին Կոնոյեանի եւ զաւակներուն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Ադամ Կոնոյեանի մահուան առթիւ :

ՎԻՊԱԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԶԱՏԻԿԻՆ

ՖՐԱՆՍԱ, ԼԻՒՔՍԱՆՊՈՒՐԿ, ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՀՌԵՆՈՍԻ ԱՓԵՐԸ

3 օր (Ապրիլ 5-7) Լիւքս օթօքառով

Անդամներու հաւաքոյթ Շաբաթ Ապրիլ 5, ժամը 7ին, մեթրօ Շաթօ տը Վէնսէն, Քաֆէ Թէրմինիւսի առջեւ : Մեկնում ժամը 7.30ին դէպի Գերմանիա (Մօ, Մոնմիրայլ, Շալոն, Սէնթ – Մենէհու, ճաշ, ճամբով) Վերտէօն այցելութիւն : Ապա դէպի՝ Թիոնվիլ եւ ժամանում՝ Թրէվ : Սովորական պանդոկը ճաշ, իրիկունը՝ ազատ :

Կիրակի, մեկնում դէպի Պինկէն, ուր հանգստաւէտ դբօսանաւով մը երեք ժամ պտոյտ Հռենոսի վրայ : Տեսարժան վայրեր եւ հէքեաթային Լօրըլայը : Ճաշ նաւուն վրայ եւ ցամաքահանում՝ Քոպլէնս, ապա քառով վերադարձ դէպի Թըրէվ,, ճաշ՝ պանդոկը :

Ապրիլ 7, մեկնում դէպի Լիւքսանպուրկ, քաղաքի այցելութիւն եւ ճամբորդութեան շարունակութիւն դէպի Մէս, ուր կ'ըլլայ ցերեկուան ճաշը : Ժամանում Փարիզ ժամը 21ի սահմանները :

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 168 փր. : Սահմանափակ տեղեր :

ԴԻՄԵԼ՝

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

Le Décret N° 63161 au J.O. du 5 Mars 1965 oblige tout participant à une manifestation touristique organisée par une Association régie par la loi du 1er Juillet 1901 à être *membre côtisant* de cette Organisation.

MEMBRE ACTIF 20 Frs. par AN

Այս ճամբորդութիւնը կը կազմակերպենք զեղչեալ գինով յարմարելով ներկայ կացութեան, որպէսզի մեր անդամները ու բարեկամները օգտուին անթաղ – զատելի պատեհութենէն :

ԷՏ. ՃԷՉԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ապրիլեան Եղեռնի, 24 Ապրիլ, 1915ի 54րդ տարեդարձը

Հովանաւորութեամբ Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանի գործակցութեամբ Գաղութիս կազմակերպութեանց տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, 13 Ապրիլ, ժամը 10ին, Թէաթրը Տիւ Ժիմնազին մէջ : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՐՊՈՆԻԷՐԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Տէսինի «Դրօ» խումբին :

Շաբաթ, 29 Մարտ, ժամը 21էն մինչեւ լոյս :

Նուագախումբ՝ ՃէՔԻ ՄԱՑԸՐԷ

Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի Տէսինի Հայկական Տան նորոգութեան ֆոնտին :

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Իսսի մասնաճիւղին կողմէ, 4 Րիւ տը լա Ֆ... փանս, Քաֆէ Սփորի սրահը :

Այս Կիրակի, ժամը 16ին : Գեղարուեստական ճոխ բաժին, իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Օր. Շ... Պէնկեան եւ Տիկին Արաքսի Մուրատ... (երգ), Պ. Մկրտիչ Ֆէրմանեան եւ Պե... րոս Պետիկեան (երգ եւ սազ), Հայկական պար եւ զանազան անակնկալներ :

Մէթրօ Մէրի տ'Իսի եւ առնել 190 թ... օթօպիւսը :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Պոնտոսի Նահանգի Հայ... Միութեան ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի Մարտ 31ին, ժամը 3ին, Մշակոյթի Տա... սրահը : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ Ներկաներու թիւը, ինչ որ ալ ըլլայ, ... ծամասնութիւն պիտի նկատուի :

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՌ Ի ՅԱՐԳԱՆՍ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՓԱԼԷ ՏԷ ՍՓՈՐԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, 12 Ապրիլ 1969 ժամը ճիշդ 20.45ին

Կազմակերպութեամբ ու երգեցողութեամբ

ՍԻՖԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Կը նախագահէ՝

MAIRE D'ALFORTVILLE et CONSEILLER GENERAL DU VAL DE MARNE

JOSEPH FRANCESCHI

Որ պիտի խօսի «Հայ մեծ երաժշտագէտ»ին մասին

Կը մասնակցին գաղութիս լաւագոյն երգիչ – երգչուհիներէն, Օրիորդներ Շաքէ Պէնկեան (սոփրանօ), Լուիզա Նալեան, (սոփրանօ), Սոնիա Նիկողոսեան (Մեցցօ) Պ. Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան (թենոր), Ռընէ Մարթայեան (թենոր), Մարիօ Հանը... թիս (պաս) :

Տոմսերը ունենալու համար դիմել, Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, երգչախումբի անդամներուն, եւ Ալֆորվիլի մէջ քաղաքապետարանը, Պ. Արման Նը... չանեանի գրասենեակը :

Գիներ. — 15 փր. եւ 10 փր. : Երիտասարդական բոլոր կազմակերպութեանց անդամներուն համար միայն բացառիկ գին 5 փրանք :

Երթ ու դարձը ապահովող ձրի քառեր Քաղաքապետարանի հրապարակէն ISSY-LES-MOULINEAUX (Hôtel de Ville) ժամը ճիշդ 20.15ին

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. — Քաղաքապետարանէ, եւ Փլաս Քարնոյէն ժամը ճիշդ 20.30ին :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԱՐՏ 29, ԺԱՄԸ 20.45ԻՆ

SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République

Կը ներկայացուի՝ Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով

SOMERSET MAUGHAM Ի "ՆԱՄԱԿԸ"

Հետաքրքրական թատերգութիւն 3 արար, երկու պատկեր

Գլխաւոր դերակատարներ

ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, ինչպէս նաեւ ՓԻԷՌ ԹԷՐԶԵԱՆ, ԼԻՒՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆ եւ ՊԵՐՃ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ – ՀՐԱՅՐ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Բեմադրութիւն՝ ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Ուշադրութիւն, վարագոյրը ճիշդ ժամուն կը բացուի : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

Տոմսերը կը ծախուին. — Ճաշարան Տիամանթէո, 66 Րիւ Լաֆայէթ : Անէմեան ճաշարան, Ռիւ Քատէ : Մարգարեան, 32 Րիւ Թռէվիզ : Մասիս նպարավաճառատուն, Ռիւ Սօլնիէ (Քատէ) : Շիրինեան, 36 Ռիւ տը Ֆլէռի : Զաքմչեան, 20–22 Ռիւ Ռիշէ : Բեմասիրացի անդամներուն մօտ :

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԻՐ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Ուրբաթ, Ապրիլ 18, ժամը 20.45ին

SALLE PAUL-FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic (Métro : République)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐԻՆ կը մասնակցին. — Տիկին Աստղիկ Տէտէեան (երգ), Օր. Ա. Աթմաճեան, Օր. Արաքսի Գմբէթեան եւ ձայներիզի վրայ կ'արտասանէ՝ ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

Թատերական բաժին, Փարիզի հայ դերասանները կը ներկայացնեն. —

– ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ –

(Գրիգոր – Վահանի թատերգութեան վերջին երկու արարները) Գէորգ...

Կը մասնակցին. — Հայկուհի Խըտըշեան – Լա Շասանեը, Անի Տէմիրեան, Տէրվիշեան, Գրիգոր – Վահան, Ն. Պշտիկեան, Մ. Միհրան

Յայտագիրը կը ներկայացնէ Օր. Իրմա Պասմաճեան

Հասոյթը պիտի յատկացուի Ա. Գմբէթեանի շիրիմին կառուցման : Անոնք որ կը փափաքին իրենց մասնակցութիւնը բերել, կրնան իրենց նուէրները ղրկել հետեւեալ հասցէներուն. —

K. Bakerdjian, 35, Rue de Trévise — Paris (9e)
Ch. Kabadayan, 54, Boulevard du Temple — Paris (11e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 29 ՄԱՐՏ
SAMEDI 29 MARS 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11475 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.475

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՆՈՐ ՀԱՐՑ ՄԸ

Անցեալ Հոկտեմբերէն ի վեր խռովայոյզ վիճակ մը կը տիրէր Փաքիստանի արեւմտեան եւ արեւելեան մասերուն մէջ։

Քարաչիի ուսանողները դասադուլ հռչակեր էին դպրոցական վերամուտի ընթացքը՝ պահանջելով ջնջեալ գին սահմանել երթեւեկի միջոցներուն վրայ :

Նոյեմբերին Ռաուալփինտիի ուսանողները եւս մասնակցեցան դասադուլին : Նոյեմբեր 30ին Փէշավարի մէջ ուսանող մը երկու գնդակ արձակեց պետութեան նախագահ մարէշալ Այուպ Խանի դէմ : Այս անյաջող մահափորձէն ետք դժգոհութեան շարժումներ ծայր տուին երկրին ամէն կողմը, հակառակ անոր, որ ուսանողներու պահանջներուն գոհացում տրուած էր :

Ընդդիմադիր ութ կուսակցութիններ տարուոյս սկիզբը վերջնագիր տուին Այուպ Խանին, պահանջելով ընդհանուր ընտրութիններ կատարել, պաշարման վիճակը վերցնել եւ քաղաքական բանտարկեալները ազատ արձակել : Տեղ տեղ խռովութիններ ծագեցան : Ոստիկանութեան ու ցուցարարներու միջեւ բախումներու ընթացքին տասնեակներով մարդիկ սպաննուեցան :

Քարաչիի նաւահանգիստին բանուորները եւ փոխադրութեանց միջոցներու աշխատաւորները ընդհանուր գործադուլ հռչակեցին : Այուպ Խան խոստացաւ ժողովրդավարական կարգերը վերահաստատել եւ դաշնակցային խորհրդարանի համար ընդհանուր, ազատ ընտրութիններ կատարել շուտով :

Սակայն տագնապը օրէ օր աւելի եւս ծանրացաւ : Արեւելեան Փաքիստանի գիւղացիները, որոնք թշուառութեան մէջ կը տուայտին եւ սովամահ ըլլալու դատապարտուած էին, ապստամբութեան դրօշ պարզեցին եւ հազարաւոր հոգինոց թափորով քալեցին մայրաքաղաք Տաքքայի վրայ, իրենց ճամբուն վրայ առանց այլեւայլի սպաննելով բոլոր այն պետական պաշտօնեաները, որոնց մասին կը կասկածէին թէ զեղծարարներ են :

Հակառակ կառավարութեան ձեռք առած խիստ միջոցներուն, տագնապը ծանրացաւ յանկարծ՝ յանգելու համար եղբայրասպան կռիւներու եւ անիշխանութեան :

Այս դժնդակ պայմաններուն տակ է, որ մարէշալ Այուպ Խան որ 1958էն ի վեր իշխանութեան գլուխ կը գտնուէր, հրաժարեցաւ եւ երկրին ղեկը յանձնեց բանակի ընդհանուր հրամանատար Զօրավար Եահեա Խանի :

Զինուորական իշխանութեան առաջին գործն եղաւ պատերազմական վիճակ յայտարարել եւ ձերբակալել բոլոր կասկածելիները : Տաքքայի եւ միւս քաղաքներուն մէջ առաջին օրն իսկ չորս հարիւր հոգի ձերբակալուած են :

Նաւահանգիստները, օդակայաններն ու պաշտօնատուները հսկողութեան տակ են առնուած :

Եահեա Խան կը յայտարարէ թէ նպատակն է կարգ - կանոնն ու խաղաղութիւնը վերահաստատել երկրին մէջ : Սակայն կը կարծուի թէ մեծ դժուարութեանց պիտի բախի բնականոն վիճակ հաստատելու եւ դժգոհութիւնները բառնալու համար :

Փաքիստան թերաճ երկիրներու շարքին կը պատկանի : Իր հսկայական տարածութեանց վրայ կ'ապրին շուրջ հարիւր միլիոն հոգի : Ապրուստի գլխաւոր միջոցը երկրագործութիւնն է, սակայն հողերու անհաւասար բաժանումը ստեղծած է ունեւորներու եւ ընչազուրկներու դասակարգներ : Մարէշալը հակառակ իր «բարենորոգումներուն», չէ կրցած գոհացնել գիւղացիները, որոնք կը շարունակեն խեղճութեան մէջ քաշկռտել իրենց կեանքը :

Ծայրայեղ ձախակողմեան գաղափարները պարարտ հողի վրայ նետուած հունտերու նման դիւրաւ արմատ կը գտնեն ընչազուրկ դասակարգին մէջ : Դրացի Չինաստանի յեղափոխական մտայնութեան ազդեցութիւնը զգալի է արեւելեան Փաքիստանի մէջ :

Տարօրինակ երկիր մըն է Փաքիստան (Մաքուրներու երկիր,— փաք=մաքուր), որուն արեւմտեան եւ արեւելեան մասերը 1700 (ըստ ոմանց երկու հազար) քիլոմեթր տարածութեամբ անջատուած են իրարմէ : Միջանկեալ հողամասը Հնդկաստանի կը պատկանի :

Կ'արժէ ծանօթանալ այս երկրին, որ մէկ օրէն միւսը օրակարգի վրայ անցաւ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱՍՐ ԳՈՀ ՉԷ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԷՆ

ԽԱՂԱՂ ԼՈՒԾՈՒՄԻ ՉԻ ՀԱՒԱՏԱՐ

Գահիրէի ձայնասփիւռը սփռած է այն ճառը զոր Նասր խօսած է առջի օր Արաբ Ընկերվարական Միութեան ազգային համագումարի երկրորդ նստաշրջանին առջեւ, եւ որու մէջ շեշտած է թէ երբեք պիտի չընդունի կատարուած իրողութիւնը զոր Իսրայէլ կը փորձէ պարտադրել Եգիպտոսի : Նասրի համար Ամերիկացիներու ծրագիրը անընդունելի է, վասնզի միշտ իսրայէլեան դատ կը պաշտպանէ : «Տագնապը աւելի երկար չի կրնար սպասել, հրաշք է որ այսքան ատեն մնացած է առանց պայթելու : Ծանօթանալէ ետք ամերիկեան ծրագրին, զոր աշխատանքի ծրագիր կ'որակեն, կրնամ ըսել որ Միացեալ - Նահանգները կը շարունակեն զօրավիգ ըլլալ իսրայէլեան տեսակէտին, ինչպէս պարագան էր 1967 Յունիսէն առաջ, մէկ պատասխան ունիմ Միացեալ Նահանգներուն արաբ ազգը երբեք անձնատուր պիտի չըլլայ» : Ապա Ռայսը կը ջատագովէ Խորհ. Միութիւնը, որ զէնք հայթայթած է : Նասր նաեւ կը սպառնայ Իսրայէլցիներուն.— «Օր կուգայ, ուր եգիպտացի բնակչութիւններու ամբողջութիւնը իբրեւ պատասխան կ'ունենայ իսրայէլցի բնակչութիւններու ամբողջութիւնները : Յորչափ գրաւումը տեւէ, քոմանտոներու գործունէութիւնը պիտի աճի : Եգիպտացի ժողովուրդը երբեք պիտի չընդունի կատարուած իրողութիւնը : Արաբ Երուսաղէմը մաս կը կազմէ արաբ ազգին եւ ոչ ոք կը հրաժարի անկէ : Եւ հիմա, եղբայրներ, կը հասնիմ մեծ հարցումին, զոր, գիտեմ, ձեր մտքին մէջ ունիք՝ ե՞րբ է պատերազմը : Պէտք է ըսեմ թէ չեմ կրնար պատասխանել : Կրնամ ըսել միայն թէ ինչ որ մարդկայնօրէն կարելի է, կ'ըլլայ, կռուի օրը պատրաստելու համար : Մէկ օրով իսկ պէտք չէ յառաջացնենք կռուի ժամանակը, բայց կը խոստանամ որ երբ օրը գայ, կռիւը չենք յետաձգեր, նոյնիսկ մէկ օրով» :

× Ապահովութեան Խորհուրդը բաւական նեղը մնացած է Յորդանանի եւ Իսրայէլի կրկնակ բողոքին առթիւ :

× Միջադէպերը կը շարունակուին Կազա եւ Այսրյորդանան :

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՓԱՔԻՍՏԱՆ

ՎԵՑ ԱՄՍՈՒԱՆ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս երկիրը եզակի օրինակ մըն է աշխարհի մէջ։ Արդարեւ ան կազմուած է երկու նահանգներէ (Փաքիստանցիները երկու «Թեւեր»ը կ'անուանեն), որոնք իրարմէ բաժնուած են երկու հազար քիլոմեթր հեռաւորութեամբ մը : Հիմնուած է Հնդկական Միութեան հետ միաժամանակ 1947ին, որպէսզի համախմբուին նախկին Հնդկական կայսրութեան մահմետականները :

Արեւմտեան նահանգը, որուն մայրաքաղաքն է Ռաուալփինտի, 806.230 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ 52 միլիոն բնակչութիւն ունի : Կ'արտադրէ բնական կազ, ելեկտրականութիւն, արմտիք եւ բամպակ : Արեւելեան նահանգը, որուն մայրաքաղաքն է Տաքքա, ունի 141,103 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ 65 միլիոն բնակչութիւն : Արտադրութիւններն են արմտիք եւ կանեփ : Այս վերջին արտադրութիւնը կը հանդիսանայ երկրին տարադրամին հիմնական աղբիւրը :

Արեւելեան նահանգին տնտեսական ելմտացոյցը վերջին տարիներուն դրական էր, իսկ Արեւմտեանինը՝ բաց կ'արձանագրէր :

1968

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7.— Քարաչիի ուսանողութիւնը գործադուլի կը դիմէ պահանջելու համար զեղչեալ գիներ հանրային փոխադրութիւններու մէջ :

ՀՈԿՏ. 15.— Գործադուլը կը շարունակուի : Հանրակառք մը կը հրկիզուի : Երկու ռումբեր կը պայթին Քարաչիի դատարաններէն մէկու բակին մէջ : Քսան վիրաւոր :

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7.— Բուռն բախումներ ոստիկանութեան եւ ուսանողներու միջեւ Քարաչիի եւ Ռաուալփինտիի մէջ։ Ուսումնարանները կը փակուին :

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8.— Ուսանողական խռովութիւն Ռաուալփինտիի մէջ։ Կառավարութիւնը կը դիմէ բանակի օգնութեան : Ապահովութեան ուժերը կը կրակեն, երեք սպաննուած : Ալի Պհիւթօ, ընդդիմադիր պետ, կողմնակից կ'ըլլայ ուսանողներուն :

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10.— Կը ձախողի նախագահ Այուպ Խանի դէմ կատարուած մահափորձը։ Փէշաուարի մէջ ուսանող մը կը կրակէ մարէշալին վրայ, կը ձախողի։

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 12.— Խառնակութիւն բազմաթիւ քաղաքներու, մասնաւորապէս Լահորի եւ Քարաչիի մէջ։ Պատերազմական վիճակ կը հռչակուի երկրին մէջ :

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13.— Ալի Պհիւթօ եւ ընդդիմադիր ճակատի 15 ղեկավարներ կը ձերբակալուին «վնաս հասցուցած ըլլալով պետութեան ապահովութեան» :

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 27.— Ցոյցեր Փաքիստանի բոլոր քաղաքներուն մէջ : Ամբոխը կ'աւերէ Փէշաուարի կեդրոնը :

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ սկիզբը.— Հակառակ նախագահ Այուպ Խանի կատարած զիջումներուն, ուսանողութեան նկատմամբ, խռովութիւնները կը շարունակուին Արեւելեան Փաքիստանի մէջ :

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6.— Տաքքայի մէջ ցոյցի մը ընթացքին կը սպաննուին վեց անձեր։

1969

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5.— Ընդդիմադիր ութ կուսակցութիւններ վերջնագիր կ'ուղղեն նախագահին՝ պահանջելով ընդհանուր ընտրութիւններ, պատերազմական վիճակին դադրեցումը եւ ազատ արձակումը քաղաքական բանտարկեալներու :

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 24.— Վեց սպաննուած եւ հարիւրաւոր վիրաւորուածներ Տաքքայի, Չիթթակոնկի եւ Քարաչիի մէջ :

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 25.— Օդուժի մարէշալ Ասղար Խան կը յայտարարէ, թէ «նախագահ Այուպ Խան պէտք է ըմբռնէ կացութեան ծանրակշիռ հանգամանքը եւ անհրաժեշտ քայլեր ձեռք առնէ, որպէսզի խնդրոյ առարկայ չդարձնէ պետութեան ապագան» :

ՅՈՒՆՈՒԱՐԻ վերջ.— Ապահովութեան ուժերու եւ ուսանողութեան ու բանուորութեան միջեւ բախումները գրեթէ առօրեայ կը դառնան :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1.— Այուպ Խան կը հրաւիրէ «պատասխանատու» ընդդիմադիրները խօսակցութեան սկսելու :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 9.— Մահմետական լիկայի կուսակցութիւնը, նախագահութեամբ մարէշալ Այուպ Խանի, կը պահանջէ ձերբակալուած ուսանողներու ազատ արձակումը :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 14.— Ընդհանուր գործադուլ։ Կառավարութիւնը կը հաղորդէ, թէ ազատ կ'արձակէ Ալի Պհիւթօն, վերջ կու տայ պատերազմական վիճակին եւ բանակցութիւններ կը սկսի ընդդիմադիր ճակատին հետ :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 17.— Ալի Պհիւթօ յաղթական մուտք կը գործէ Քարաչի :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 21.— Այուպ Խան կը հաղորդէ, թէ թեկնածու պիտի չներկայանայ յաջորդ ընտրութիւններուն, որպէսզի դիւրացնէ «բնականոն վիճակին հաստատումը» :

ՄԱՐՏԻ ՍԿԻԶԲԸ.— Շաբաթուան մը հանդարտութենէ ետք, խռովութիւնները կը վերսկսին :

ՄԱՐՏ 5.— Քարաչիի նաւահանգիստը գործադուլի մէջ է :

ՄԱՐՏ 6.— Գործադուլը կը տարածուի հանրային փոխադրութեանց, հիւանդանոցներու եւ ելեկտրականութեան ճիւղերուն մէջ :

ՄԱՐՏ 10.— Ընդդիմադիր ճակատը կ'առաջարկէ հաստատել դաշնակցային դրութիւն մը երկու նահանգներուն համար, ինչպէս նաեւ խորհրդարանական վարչակարգ եւ ընդհանուր, ուղղակի ընտրութիւններ :

ՄԱՐՏ 13.— Մարէշալ Այուպ Խան կ'ընդունի հաստատել խորհրդարանական դրութիւնը երկրին մէջ, ինչպէս նաեւ որդեգրել ընդհանուր, ուղղակի ընտրութեան ձեւը :

ՄԱՐՏ 15.— Բռնութիւնը կը կրկնապատկուի Արեւելեան Փաքիստանի մէջ : Քանի մը օրուան մէջ մեռելներու թիւը կը հասնի աւելի քան վաթսունի, իսկ վիրաւորները կը հաշուըուին հարիւրներով : Աւելի քան հազար տուն կը հրկիզուի եւ հարիւրաւոր գիւղեր կ'աւերուին :

ՄԱՐՏ 20.— Դեր - ծովակալ Ա. Ռ. Խան կը յայտարարէ, թէ կառավարութիւնը չի կրնար հանդուրժել նոր բռնութիւններու : Կառավարիչները պէտք է «արագ միջոցներ» ձեռք առնեն :

ՄԱՐՏ 22.— Այուպ Խան երկու նոր կառավարիչներ կը նշանակէ զոյգ նահանգներուն համար :

ՄԱՐՏ 23.— Միջադէպ Հնդկաստանի եւ Արեւելեան Փաքիստանի սահմանագլուխին վրայ :

ՄԱՐՏ 24.— Արեւելեան Փաքիստանի մէջ հազարաւոր գիւղացիներ, սովէն զազրած, «մահուան շքերթ» կը կազմակերպեն Տաքքայի ուղղութեամբ :

ՄԱՐՏ 25.— Մարէշալ Այուպ Խան իշխանութիւնը կը յանձնէ բանակին։ Պատերազմի վիճակը կը վերահաստատուի :

Թ. Ա. Թ.

ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Այն շրջանին, երբ հայ իրականութեան մէջ դասականութիւնը կը մոռցուէր եւ վիպապաշտ ուղղութիւնը կ'որդեգրուէր, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան դարձաւ ոչ միայն այս վերջին դպրոցի ականաւոր ներկայացուցիչներէն մէկը, այլեւ նոր ժամանակներու բանաստեղծական հոսանքի խակական արտայայտիչը: Ի զուր չէ, որ օրուան ականաւոր դէմքերէն մէկը՝ Մ. Մամուրեան 1866ին գինք անուանեց «Թուրքիոյ Հայոց Պերանժէ»ն:

Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան ծնած է Օրթագիւղ 1828ին: Մինաս Չերազի վկայութեամբ, անոր հայրը դերձակ Ռափայէլ Պէշիկթաշլեան եղած է մէկը այն 12.000 Հայերէն, որոնց 1827ին սուլթանը աքսորեց Փոքր Ասիոյ խորերը: Ծնողքներուն մահէն ետք կը կորսնցնէ չուտով իր խորթ, բայց չափազանց բարի մայրը եւ քոյրերը: Նախնական կրթութիւնը կը ստանայ Կ. Պոլսոյ Մխիթարեան վարժարաններուն մէջ մինչեւ 1839: Այդ թուականէն մինչեւ 1845 կը յաճախէ Փատուայի Մուրատեան վարժարանը, որ անոր համար մեծ արժէք կ'ունենայ, քանի որ հոն կը կիրարկուէր եւրոպական նոր մանկավարժութեան տեսական ու գործնական սիստեմը: Ատկէ զատ, այդ տարիները կը զուգադիպէին Իտալացիներու ազատագրական բուռն պայքարներուն: Իտալիա ուսանած հայ մտաւորական սերունդին եւ յատկապէս Պէշիկթաշլեանի համար այս պարագան ունեցաւ բախտորոշ նշանակութիւն: Այսպիսի պայմաններու մէջ դաստիարակուած եւ կազմաւորուած երիտասարդը երբ 1845ի վերջերը Իտալիայէն Կ. Պոլիս կը վերադառնայ, իր առջեւ կը գտնէ գործունէութեան դաշտ մը. արդարեւ, Սերպիոյ եւ Յունաստանի անկախութիւններու հռչակումը, Պուլկարներու ապստամբական շարժումները եւ «Թանզիմաթ»ի հրապարակումը նպաստաւոր հող ստեղծած էին հանրային կեանքին աշխուժացման համար:

1846ին Կ. Պոլսոյ մէջ Մ. Պէշիկթաշլեանի նախաձեռնութեամբ եւ գործօն մասնակցութեամբ կը հիմնուի «Համազգեաց Ընկերութիւնը», որուն ղեկավարներէն մէկը կը դառնայ ան: Այս միութեան շուրջ աւելի քան հինգ տարի պայքար կը մղուի, եւ Պէշիկթաշլեան առիթ կ'ունենայ հրապարակելու տարբեր սեռերու վեց ստեղծագործութիւններ: Երկուքն՝ «Խօսեցեալ ի կաճառս ընկերութեանն Համազգեաց», «Ի նորակերտ ժողովարանն Համազգեաց խօսեցեալ», ճառ մը ընկերութեան տարելիցին առթիւ՝ «Ողջոյն քեզ, ով հրաշակերտ տաճար վեհին իմաստութեան», երկու երգիծական չափածոյ գործ՝ «Հանելուկ», «Մխիթարեան եմք աշակերտ» եւ վերջապէս «Համազգեացի» պայքարին անմիջական շարունակութիւնը հանդիսացող «Կոռնակ» տաղը:

1856ի վերջերը խումբ մը մտաւորականներու գլուխը անցած Կ. Պոլսոյ մէջ կը հիմնէ փրոֆէսիոնէլ թատրոն մը, դառնալով նոր թատերական շարժման ղեկավարը: Եւ հայ թատրոնի ու թատերգութեան պատմագրութիւնը, իրաւամբ, մեր նոր թատրոնին սկիզբը կը համարի անոր հիմնադրած թատրոնը: Այն գործերը, որոնցմով առաջին օրէն իսկ ան ներկայացած է Պոլսահայ հանդիսականին, եղած են իր «Կոռնակը», Վոլթերի «Կեսարի մահը» եւ Ալֆիերիի «Սաւուղը»: Կը նշանակէ ուրեմն, թէ ինք նախօրօք պատրաստած ու ծրագրած էր թատերական գործը Պոլսոյ մէջ:

Պէշիկթաշլեանի թատերգութիւնները՝ ինքնուրոյն եւ թարգմանական (թիւով ինը) մինչեւ այսօր կը մնան իբրեւ անցեալ դարու կիսու մեր թատերգութեան լաւագոյն օրինակները, որոնցմով նաեւ կը սկսի հայ նոր թատերգութեան պատմութիւնը: Պէշիկթաշլեանի առաջին տրամը՝ «Կոռնակը», որ հայ նոր թատերգութեան առաջին գործն է, արդէն ցայտուն դարձուց այն իրողութիւնը, թէ Մխիթարեաններու դասական թատերգութիւնը հինցած է, թէեւ գրութեան սկզբունքներով հարազատ գիծեր ունէր Մխիթարեան դասականութեան անուանի դէմքին եւ տեսաբանին՝ Պետրոս Մինասեանի «Խոսրով Մեծ» ողբերգութեան հետ: «Կոռնակ»ի եւ իր միւս ողբերգութիւններուն մէջ, հակառակ անոնց պատմական բնոյթին, ոչ միայն կ'արծարծէ արդիական հարցեր, այլեւ յստակ կը դարձնէ պատմութիւնը օրուան անկիւնէն դիտելու եւ օգտագործելու խնդիրը: Եթէ հիներուն (Ջախջախեան, Պ. Մինասեան), Ս. Հեքիմեանի, եւ ժամանակակիցներէն շատերուն համար պատմութիւնը, պատմական նիւթը նպատակ էր, Պէշիկթաշլեանի համար պատմութեան նիւթը, պատմական անունները դարձան միջոցներ, որոնց օգնութեամբ աւելի դիւրին էր օրուան հրատապ հարցը հանդիսականին ներկայացնելը:

Պէշիկթաշլեան հայ իրականութեան մէջ առաջինն էր, որ պատմութեան մօտեցաւ ազատ ձեւով: Այս հանգամանքը ունէր գեղագիտական եւ ընկերային հիմք ու շարժառիթ եւ ըստ էութեան վիպական գեղագիտութեան անկիւնաքարերէն մէկն էր նաեւ: Այս սկզբունքով ստեղծած է «Կոռնակ», «Արշակ», «Վահէ», «Վահան» պատմական ողբերգութիւնները: Նոյն ձեւով թարգմանած, փոխադրած է իտալական եւ ֆրանսական գրականութեան լաւագոյն օրինակները՝ Վիթորիօ Ալֆիերիի «Սաւուղը», «Բրուտոս Ա.», Վոլթերի «Կեսարի մահը» տաղմերը: Ասոնք սովորական թարգմանութիւններ չեն այսօրուան ըմբռնումով, այլ իրատեսակ թարգմանութիւն – փոխադրութիւններու ինքնատիպ օրինակներ, որոնք մեծապէս ազդեցին հայ գրական – ընկերային կեանքին վրայ ու աւելի շատ խթան հանդիսացան թատերական կեանք մը ստեղծելու համար, քան օրուան երկրորդական գրողներու ինքնուրոյն եւ թարգմանական թատերախաղերը: Ողբերգութիւններէ զատ, Պէշիկթաշլեանի գրչին կը պատկանին նաեւ երկու կատակերգութիւններ («Կատակերգութիւն երեց քաջաց», «Կատակերգութիւն ստախօսաց»), որոնք իրենց կենցաղային եւ հանրային արժանիքներէն զատ հետաքրքրական են իբրեւ հայ առաջին երաժշտական կատակերգութեան օրինակներ եւ որոնցմով Պէշիկթաշլեան այս սեռին մէջ եւս առաջնութեան իրաւունք ձեռք ձգած է:

Պէշիկթաշլեանի հանրային եւ գրական գործունէութեան կարեւոր ասպարէզներէն մէկն ալ մանկավարժութիւնն է, ուր նոյնպէս փայլեցաւ իր բազմաշնորհ հոգիով: Մանկավարժութեամբ զբաղած է շուրջ քսան տարի: Եւ, ինչպէս նկատած է Ս. Զօպանեան, ան իր մանկավարժութեամբ բարձրացուցած է ուսուցիչին եւ մտաւորականին դիրքը Հայոց մէջ: Երկար տարիներ Հայերէն եւ Ֆրանսերէն դասաւանդած է Պոլսոյ Լուսաւորչեան, Թարգմանչաց, Հախնազարեանց վարժարաններուն մէջ: Անոր մանկավարժական արդիւնքներէն մէկն ալ այն է, որ հայկական իրականութենէն կորուած Սրբուհի Տիւսաբ իր ուսուցիչին ազդեցութեան ներքեւ դարձաւ արեւմտահայ գրականութեան անուանի դէմքերէն մէկը:

Մանկավարժութիւնը անոր համար եղած է համազգային յառաջադէմ շարժման կարեւոր օղակներէն մէկը: Ուսուցչութիւն ըրած է՝ առաջնորդուելով դարաշրջանի ազատախոհ գաղափարներով, որոնք հրապարակ դրած էին Չիլայեան, Զօրայեան եւ ուրիշներ զարթօնքի մտաւորական սերունդէն:

Պէշիկթաշլեան երաժիշտը եւս իրաւամբ տեղ պիտի ունենայ հայ նոր երգի եւ երաժշտութեան պատմութեան մէջ: Իտալիայէն նոր Կ. Պոլիս վերադարձած գործիչը զգաց հայ ազգային երգին պակասը եւ այդ ուղղութեամբ կատարեց նշանակալի աշխատանք: Արդէ կազմուող հայ քաղաքային կեանքին ու զարթօնքի սերունդին համար այլեւս բաւարար չէին աշուղական տաղերը, շարքիներն ու մանիները: Իբրեւ ազգ ձեւաւորուող ժողովուրդին համար նոր երգ պէտք էր: Հայ երգն ու երաժշտութիւնը 1850 – 1860ին լուրջ բեկում մը ունեցաւ: Այդ ուղղութեամբ երաժիշտներէն զատ մեծ դեր կը կատարէին նաեւ բանաստեղծներն ու հանրային գործիչները: 1856ին լոյս տեսաւ Ռ. Պատկանեանի «Ազգային երգարան Հայոց» հաւաքածոն: Այս հաւաքածոն անմիջապէս արժանացաւ Մ. Նալպանդեանի ուշադրութեան եւ բարձր գնահատականին: Ան հոն գտաւ շատ երգեր, «որոնք Հայոց հոգւոյ եւ սրտի պա[…] հանջները» բաւարարող ժամանակ[…] կից երգեր էին, որոնց շնորհիւ այդ եր[…] գարանը Նալբանդեան կոչեց «Մի օր[…] նաւոր Հայոց երգարան»: Պէշիկթաշլեան կը գրէ եւ կը յօրինէ բազմաթիւ երգեր, կը մասնակցի 1862ին Պոլսոյ մէջ հիմնուած «Երաժշտական Ընկերութեան» եւ երաժշտական ամսագիրներու աշխատանքներուն, ընկերութեան անդամներուն՝ Տիգրան Չուխաճեանի եւ Գաբրիէլ Երանեանի հետ միասին: Պէշիկթաշլեանի կարգ մը բանաստեղծութիւններու ձայնագրութիւնները («Գարուն», «Եղբայր եմք մեք», «Մահ քաջորդւոյն») ոչ միայն մեծ դեր կատարեցին հայ նոր երգերու զարգացման ճամբուն մէջ, այլեւ այսօր ալ կը մնան մեր լաւագոյն երգերու ցանկին մէջ:

Պէշիկթաշլեանի հանրային գործունէութեան էջերէն է 1858ին հիմնուած Մուրատեան – Ռափայէլեան վարժարաններու Նախկին Սաներու Միութեան իր բերած օժանդակութիւնը: Ընկերութիւնը եղած է «Համազգեացի» հետեւորդ հաստատութիւն մը կամ անոր հետաւոր արձագանգներէն մէկը: Ընկերութեան ոգին եւ գլխաւոր դէմքը Մ. Պէշիկթաշլեան էր, որուն մահէն ետք շուտով կազմալուծուեցաւ ընկերութիւնը: Ան գործօն մասնակցութիւն եւ ղեկավար դեր ունեցած է «Անձնուէր ընկերութեան» աշխատանքներուն մէջ (հիմնուած 1860 Օգոստոս, Կ. Պոլիս), որուն նպատակն էր ձրի ուսում տալ գաւառացի պանդուխտներուն: 1862ի Զէյթունի նշանաւոր ապստամբութեան ժամանակ ընկերութիւնը փոխեց իր ծրագիրը եւ անոր միակ նպատակը եղաւ օգնել հերոս լեռնականներուն:

1860ին հիմնուեցաւ «Բարեգործականը», որուն մէկ թեւը՝ Նորատունկեան, Տերենց, Թաղւորեան, Պէշիկթաշլեան, լրջօրէն մտահոգուեցան Կիլիկիոյ եւ Զէյթունի հարցով եւ 1862ի դէպքերէն շատ առաջ կապեր հաստատեցին Զէյթունցիներուն հետ:

Ս. Հեքիմեանի եւ Կ. Գարագաշեանի հետ ծրագրած էր «Յոյս» անունով լրագիր մը հրատարակել, որ դժբախտաբար չիրականացաւ:

Վ. ՍԱՖԱՐԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Ջրոյցի մը ընթացքին, օրիորդ մը հարցնէ իր խօսակիցին.

— Պարոն Մարտիրոս, ինչու չէք ա[…] մուսնացած:

— Օրիորդ, դեռ չեմ հասած այն վիճակին, որ ստիպուիմ վերջին ապաստանի դիմել:

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ

ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Որոնք զարմանալի կերպով կը նմանին մեր Հասանին դէմքին ու հագուստին, ընդմիջեց կրկին Սայի պէյ խնդալով:

— Ճիշդ ես ալ այդ մտածումը ունեցայ, ուրեմն չեմ սխալած ենթադրելով որ Ձիւլէհայի փախուստին օգնողը նոյնինքն Հասանն է... եւ դուք ալ իրմէ իմացած էք իրողութիւնը, բայց աւելին կայ...

— Ամէն կողմ ցրուած լրտեսները յաջողած են իմանալ որ պատանիի մը ընկերակցութեամբ լերան կողմէ հեռացեր է դէպի Անատոլուի քէօյի ուղղութեամբ. գիրենք ճամբան տեսնողներ եղեր են...:

— Ահաւասիկ հիմա խնդիրը ծանրացաւ, ըսաւ Սայի պէյ մտահոգ դէմքով մը:

— Այո, ճիշդ ատոր համար է որ ըսի թէ աղջկան ձերբակալումը շատ հաւանական է: Ոստիկանութիւնն ու լրտեսները հիմա սահմանափակ շրջանակի մը մէջ պիտի կրնան գործել. արդէն ամբողջ լերի կողմերը հսկողութեան տակ առնուած են... ի՞նչ՝ թէ աղջիկը ու պատանին յաջողած ըլլային անվտանգ Շիլէի երթալ եւ հոն ապաստանիլ մեր ծանօթ տեղը, բայց կ'երեւայ որ այդ ուղղութեամբ չեն գացած, որովհետեւ Շիլէի ու Նշան Թաշըի կողմը ոչ ոք տեսած է գիրենք:

— Բնականաբար պէտի չկրնային տեսնել, քանի որ Ձիւլէհա եւ Հասան հոս կը գտնուին, պատասխանեց Սայի պէյ:

— Ո՞ւր հոս, գոչեց մատակարարը ահաբեկ:

— Քովի սենեակը...

Սիւլէյման աղա նստած տեղէն վեր ցատկեց, անհնարին յուզման մը մատնուած:

— Բայց այդ մարդիկը կարող են այս կողմերու բոլոր բնակարանները խուզարկել, գոչեց:

— Ի՞նչ կրնանք ընել, միթէ կարելի՞ է գիրենք դուրս ձգել, պատասխանեց Սայի պէյ ինքն ալ վրդովուած:

Իրաւ ալ անկարելի էր այդ բանը: Միւենոյն ատեն քանի որ փախստականներուն հետքը գտնուած էր, շատ կը ծանրանար իրենց կացութիւնը:

Սիւլէյման աղա պատրաստուեցաւ մեկնելու:

— Ալ ուրիշ հաղորդելիք բան մը չունիմ, ըսաւ, ահա կացութիւնը. դուք խորհեցէք թէ ի՛նչ պէտք է ընել, գալով ինծի, իմ վիճակս ալ սարսափելի է, եթէ Սաֆնազ խօսի՝ կորսուած եմ. ամբողջ յոյսս Պիւրհանէտտինի էֆէնտիին վրայ է... եթէ յաջողի իր գալֆան ազատել Ապտիւլ Համիտի ճանկէն՝ այն ատեն լաւ, եթէ ոչ, գործս գէշ է...:

— Միթէ Պիւրհանէտտին էֆէնտին միջամտե՞ց իր գալֆան ազատելու համար, հարցուց Սայի պէյ:

— Այո, բայց տակաւին արդիւնք մը չունեցաւ... միայն թէ գիտէք որ մեր էֆէնտին Սուլթանին սիրականն է եւ կրնայ ի վերջոյ յաջողութիւն մը ձեռք բերել:

Մատակարարը մեկնեցաւ ընկճուած ու վհատ կերպարանքով:

Երեք ընկերները իսկոյն իրենց քով կանչեցին մանկատի աղջիկն ու պատանին եւ կացութիւնը պարզեցին անոնց, մի առ մի պատմելով Սիւլէյման աղայի բերած տեղեկութիւնները:

— Վայրկեան մը աւելի կարելի չէ այլեւս այստեղ մնալ, եզրակացուց Սայի պէյ, թէ՛ դուք եւ թէ մենք պէտք է հեռանանք այս բնակարանէն, նախ՝ չմատնելու համար մեր հիւրընկալ բարեկամը՝ Ճէմալ պէյը, երկրորդ՝ մեր գլուխները ազատելու համար:

— Լաւ ուրեմն կը մեկնինք, ըսաւ Հասան վճռաբար, միայն թէ ձեզմէ պիտի խնդրեմ որ ինծի դրամ հայթայթէք:

— Դրամը խնդիր չէ, ուզածիդ չափ կրնանք տալ, պատասխանեց Սայի պէյ, բայց ի՞նչպէս պիտի յաջողիս ձեր օձիքը ազատել...

— Պիտի փորձեմ եւ կը յուսամ որ պիտի յաջողիմ, ըսաւ պատանին ինքնավստահ շեշտով:

— Միջոց մը խորհա՞ծ ես...

— Առտուընէ ի վեր ատոր վրայ կը մտածենք ես ու Ձիւլէհա եւ ծրագիր մը պատրաստեցինք այս մասին:

Երեք երիտասարդները զարմացմամբ իրարու երես նայեցան:

— Ի՞նչ է տեսնենք ձեր ծրագիրը, հարցուց Սայի պէյ:

— Գիտէք որ Ճէմալ պէյի այս տան մէջ յոյն սպասուհի մը կայ...

— Այո, փոքրիկ Էլէնին, ընդմիջեց Սա[…]տըք պէյ:

— Ճիշդ գուշակեցիք: Այս փոքրիկ Էլէնին գրեթէ տարեկից ու հասակակից է Ձիւլէհայի... որոշեցինք որ Ձիւլէհա Էլէնիի հագուստները հագնի, դողնոցը կապէ, գլուխն ալ սեւ շալով մը ծածկէ եւ ձեռքը կողովով մը տունէն դուրս ելլէ իբր թէ նպարավաճառէն բան առնելու համար: Այս կերպով կարծեմ կրնայ անվտանգ մինչեւ շուկան իջնել ու ծովեզերքէն դէպի Պէպէք ուղղուիլ...:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 91)

ԴԱՆԻԱ

Եւրոպայի ամենահին թագաւորութեան մը մայրաքաղաքը, Քոփենհակ, թագաւորներու սերունդներով, որոնք միահեծան իշխեցին մինչեւ անցեալ դարու երկրորդ կէսը, հանդիսացաւ եւրոպական ճամբաներու գլխաւոր խաչմերուկներէն մէկը: Ճամբայ մը ոչ թէ կղզիական կամ երկաթուղիով, այլ երկնային, քանի որ կարելի չէ մոռնալ այն իրողութիւնը, թէ յիսուն տարի առաջ այստեղ հաստատուեցաւ աշխարհի առաջին միջազգային օդանաւային գիծը:

Քոփենհակի օդակայանին վրայ, հետեւաբար, կանգ կ'առնեն օդանաւի դըլխաւոր ընկերութիւններու օդանաւերը՝ դէպի Օսլօ կամ Սթոքհոլմ, Հելսինքի կամ Մոսկուա, Լոնտոն կամ Թոքիօ իրենց ճամբուն վրայ: Հին շրջանին վիքինկները իրենց փոքր աշխարհը կը հետազօտէին առագաստանաւերով: Անոնց հետեւորդները, Դանիացիները, մեծ աշխարհը կը շրջագային, այսօր, օդանաւերով:

Ուրեմն, եթէ Դանիայի անցեալը կը պատկանի պատմութեան, ներկան կը պատկանի ապագային: Արդարեւ, այժմ, երկրագործութիւնը այլեւս չի դրաւեր առաջնակարգ դիրք մը՝ ոչ իր շրջանակին մէջ գտնուող ժողովուրդով, ոչ արտադրական արժէքով, ոչ ալ իր արտածումով: Բնականաբար ան ունի իր կարեւոր տեղը. բայց բացատրութիւնը շատ պարզ է. դանիական դաշտավայրերուն երեք չորրորդը կը շահագործուի երկրագործութեան կողմէ:

Վերջին տարիներուն Դանիա կ'արտածէր իր երկրագործական արտադրութեան մօտաւորապէս երեք չորրորդը, մեծ մասը բլլալով միս եւ կարագ: Բայց երկիրը հակառակ իր երկրագործութեան մէջ ընդհանրացած արտադրութեան եղանակի բարձրութեան, իր ընդհանուր դարգացման թափը չէր կրնար պահել եւրոպական ընդհանրութեան մէջ: Այն ատեն ի յայտ եկաւ մեծ փոխանցումը — երկրին վերափոխումը՝ երկրագործականէն ճարտարարուեստականացում: Այս ուղղութեամբ, 1957ը կը համարուի յետպատերազմեան ժամանակաշրջանի դանիական տնտեսութեան փախտորոշ տարին: Հակառակ նախանիւթերու պակասին եւ այն իրողութեան, որ դանիական արդիւնաբերութեան մեծ մասը հիմնուած է ներածուած նախանիւթերու վերափոխման վրայ, արդիւնաբերութիւնը սկսաւ տիրական դառնալ արտադրութեան գլխաւոր ճիւղերուն մէջ: Ամէնէն կարեւորն է մետաղաձուլութիւնը, որ կը գրաւէ ընդհանուր արտադրութեան մէկ քառորդէն աւելին: Կարեւորութեան տեսակէտէն երկրորդ գիծի վրայ կուգայ սննդեղէններու եւ ըմպելիներու արդիւնաբերութիւնը, որուն գլխաւոր հիմքը կը կազմէ երկրագործութենէն ստացուած նախանիւթը: Ընդարձակման լայն ճղասմ մը կ'արձանագրեն քիմիական եւ ելեկտրոնիկ արդիւնաբերութիւնները: Բաղդատմամբ արեւմտեան ուրիշ երկիրներու, Դանիայի մէջ մեծ ձեռնարկութիւններ գրեթէ գոյութիւն չունին, փոխարէն՝ փոքր ձեռնարկութիւններ, որոնք մասնագիտացման բարձր աստիճանի հասած են:

Բնականաբար, արդիւնաբերութեան զարգացումը նշանակալի փոփոխութիւններ յառաջ բերաւ ձեռքի աշխատանքին մէջ: Տասնամեակի մը ընթացքին, արդիւնաբերութեան թոշակաւորներուն թիւը 90 հազարէն բարձրացաւ 405 հազարի, 4,8 միլիոն բնակչութեան մը համար, որուն երեք քառորդը կը բնակի քաղաքային կեդրոններու, իսկ մէկ քառորդը գիւղական շրջաններու մէջ: Տնտեսական ընդհանուր վերաշրջումը իր անմիջական ազդեցութիւնը ունեցաւ նաեւ ժողովուրդին ապրուստի մակարդակին վրայ:

Բ.

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԻԶՄԻՐՑԻՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մարտ 23ին, Կիրակի կէսօրէ ետք մինչեւ կէս գիշեր Ժան Կուժօն փողոցին վրայ գտնուող Սանթրալի շքեղ եւ ընդարձակ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Իզմիրի եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութեան տարեկան պարահանդէսը:

Հոծ ու խանդավառ բազմութիւն մը կար, որու մէջ երկսեռ երիտասարդութիւնը մեծամասնութիւն կը կազմէր: Հազիւ մէկուկէս տարիէ ի վեր գոյութիւն ունեցող մեր Միութիւնը արդէն չորս ձեռնարկներով կը գրաւէ Փարիզի հայ առաջնակարգ կազմակերպութիւններուն քով պատուաբեր տեղ մը: Այս արագ յառաջդիմութիւնը կը պարտինք բոլոր անդամներուն մասնաւորաբար վարչութեան անխոնջ եւ տքնաջան աշխատանքին որ անգամ մը եւս ոչինչ խնայած էր ձեռնարկին յաջողութեան համար:

Պարահանդէսին կը նախագահէր հայրենակից Պ. Սերգօ Պալապանեան, որ իր նուիրումով յայտնի է Փարիզի Հայութեան:

Պ. Վարդիվանեանի ծանօթ նուագախումբը լիուլի գոհացում տուաւ երիտասարդութեան, ինչու չէ, նոյնպէս տարեցներուն որոնք խանդավառօրէն եւ ընդհանուր զուարթ մթնոլորտի մէջ պարեցին: Վարչութեան նախագահ Պ. Հրանտ Սարեան կարճ կերպով պարզեց Միութեան նպատակը յետոյ խօսելու հրաւիրեց Պ. Սերգօ Պալապանեանը, որ ոգեւորիչ խօսքերով գրուատեց Միութիւնը եւ յաջողութիւն մաղթեց անոր աշխատանքներուն:

Գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր մը ճոխ բովանդակութեամբ:

Կիթառով նուագեց ու երգեց Բիւզանդ Ֆնտըքեան: Անակնկալ մը եղաւ կազմակերպութեան նախագահ Պ. Հրանտ Սարեանի տղուն Սերժի բեմ գալը: Ան իր հմայիչ թաւ ձայնով երգեց զանազան լեզուներով երգեր որոնք աննկարագրելի խանդավառութիւն ստեղծեցին ներկաներուն մէջ երիտասարդ Սարեան «պիս»երուն եւ ծափահարութիւններուն գոհացում տուաւ կրկին ու կրկին երգելով:

Երգեց նաեւ Օր. Նաւիա Նալպանտեան եւ Տիկին Անմահունի դաշնակի ընկերակցութեամբ Օր. Մարգարեանի, արժանանալով բոլորին գնահատանքին: Ոգեւորիչ արտասանութիւններ ըրաւ Օր. Անայիս Աթմաճեան:

Սօլօ պարախումբը, ղեկավարութեամբ Տիկին Ցամիկ Քիւթնէրեանի, պարեց խլելով երկարատեւ ծափեր:

Յօսնակի պարտականութիւնը յանձնուած էր Օր. Պասմաճեանի, որ յաջողութեամբ կատարեց իր պաշտօնը:

Հայրենակիցներուն երիտասարդ զաւակները պլիֆէին ետեւ եւ պէսպիսուն ուտելիքները, խմիչքները կը մեծարէին ներկաներուն գոհ ձգելով բոլորը:

Միութեան անդամներուն եւ համակիր հայրենակիցներու կողմէ տրուած արժէքաւոր նուէրներով պատրաստուած վիճակահանութեան տոմսերը քիչ ժամանակուան մէջ ծախուեցան, ապահովելով կարեւոր հասոյթ մը:

Կէս գիշերուան մօտ վերջացաւ պարահանդէսը ու ներկաները ուրախ տրամադրութեամբ բաժնուեցան սրահէն չմոռնալով շնորհաւորելու կազմակերպիչները մեւնոյն ատեն մաղթելով անոնց յարատեւութիւն իրենց հայրենասիրական ազգօգուտ նպատակին համար:

Ե. Ա.

ՆԱՓՈԼԵՈՆ Կ'ԸՍԷ

— Աշխարհի ամենամեծ հռետորը յաջողութիւնն է:

— Ամենամեծ հանրապետականը Յիսուս-Քրիստոսն է:

— Երիտասարդութեան մէջ կորսուած ամէն ժամ դժբախտութեան դուռ մը կը բանայ ապագային:

— Գեղեցիկ կին մը հաճոյք է աչքերուն համար, բարի կին մը՝ սրտին համար. մէկը գոհար մըն է, միւսը գանձ մը:

— Ով որ կը փրկէ իր հայրենիքը, ոչ մէկ օրէնք բռնաբարած կ'ըլլայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԵԾ ՓԱՌԱՏՕՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԱՅԻ 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մարտ 18ին մամուլի ասուլիս տուած են Երեւանի Օփերայի տնօրէնը՝ Գ. Արմէնեան եւ օգնականը Ա. Ասլամազեան, հայկական օփերայի հարիւրամեակին առթիւ տեղի ունենալիք արուեստի մեծ փառատօնին մասին:

Մարտ 25ի ժամանակները Երեւան պիտի ժամանեն Օփերայի անուանի երգիչներ եւ երգչուհիներ Մոսկուայէն, Լենինկրատէն, Միլանոյէն եւ այլ քաղաքներէ:

Փառատօնին հիւրը պիտի ըլլայ Սքալայի երգչուհիներէն Տիզմա Տի Զեկկօ:

Այս առթիւ Երեւանի բեմին վրայ պիտի ներկայացուին հետեւեալ օփերաները — «Թագաւորին հարսը» (Ռիմսկի-Կորսակով), «Թրավիատա», «Թրուպատուր», «Քարմէն», «Ռիկոլեթթօ», «Լուչիա տի Լամերմուր», «Այտա», «Եւգենի Օնեկին», «Սեւիլեան սափրիչը», «Օթելլօ»:

Բեմապարի ճիւղով պիտի ներկայացուին հետեւեալ երկու պալէները — «Ժիզել» եւ «Տոն-Քիշոտ»:

ՖԻՆՆ ԳՐԱԳԷՏԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայաստանը շատ հետաքրքրական երկիր է: Հողեւոր մշակոյթի անգնահատելի հարստութիւնները մինչեւ մեր օրերը հասցուցած տաղանդաւոր եւ աշխատասէր ժողովուրդը ներկայիս կը շարունակէ զարգացնել իր հոյակապ մշակոյթը», յայտարարած է Երեւանի մէջ Ֆինն գրագէտ Մարտի Լարնին:

Գրագէտը հանդիպումներ ունեցած է Է. Թոփչեանի, Հ. Սիրասի եւ Մ. Սարեանի հետ: Էջմիածնի մէջ հիւրասիրուած է Վազգէն Ա.ի կողմէ:

ՏԱՌԵՐՈՒ ՀԱՐՍՏԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

«Սով. Հայաստան»ի մէջ Խ. Սամուէլեան անհրաժեշտ կը գտնէ հայերէն նոր տպագրական տառերու յօրինումը՝ բաւարարելու համար ներկայ դարու պահանջները: «Անհրաժեշտ է ունենալ, կը գրէ յօդուածագիրը, շուրջ 20 – 25 տեսակի բնագրային տառեր, իրենց ուղիղ, կիսասեւ եւ շեղ տարբերակներով: Այս քանակութիւնը ոչ թէ ցանկալի է, այլեւ անհրաժեշտ, որպէսզի հնարաւոր դառնայ ապագրուող գրականութեան խւրաքանչիւր տեսակ շարել իր բնոյթին համապատասխանող տառով:»

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ՆԵՐՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Երբ կը մտածեմ թէ աղջիկներուս կէսընտիր կերպով խաւաքարտելու, կաղանդչէքի տուփեր խաւաքարտելու արհեստը սորվեցնել տալ, բայց ասոր համար սեղան մը պէտք է մէջտեղը, տախտակով մը որպէսզի ապակիները վար չիյնան, յատկապէս չինուած փուռ մը պէտք է, երեք խորշեր ունեցող պտուկ մը զօրութեան զանազան աստիճաններու համար զոր սոսինձը կը պարտաւորի ունենալ, որպէսզի փայտի կամ թուղթի, կամ գիպակներու համար կարենայ գործածուիլ ի հարկին. կտրոց մը խաւաքարտը կտրելու եւ կաղապար մը զայն յարդարելու համար, մրճիններ եւ ուրիշ չեմ գիտեր որքան բաներ եւ այս ամէնուն նպատակն է օրը չորս սու վաստկիլ, օրական տասնեւչորս ժամ աշխատելով, մանաւանդ որ իւրաքանչիւր տուփը բանուորին ձեռքէն տասնեւերեք անգամ կ'անցնի, պէտք է նաեւ թրջել թուղթը, բան մը չարատել, սոսինձը տաք պահել եւայլն: Կը կրկնեմ ձեզ թէ օրը չորս սու է վարձքը. ի՞նչպէս կ'ուզէք որ կարելի ըլլայ ապրիլ:

Ժոնտրէթ այսպէս խօսելու ժամանակ չէր նայեր Պ. Լըպլանին, որ կը դիտէր զայն: Պ. Լըպլանին աչքը Ժոնտրէթին եւ ասոր աչքն ալ դուռին վրայ յառած էր: Մարիւսի շնչասպառ ուշադրութիւնը մէկէն միւսին կ'երթար: Պ. Լըպլան կարծես կ'ըսէր իրեն.— Ապուշ մըն է, ինչ է այս մարդը: Ժոնտրէթ նուաղուն եւ աղերսալի կերպով ձայնին ամէն տեսակ հնչիւններ տալով երկու կամ երեք անգամ կրկնեց: Ալ ինծի կը մնայ երթալ գետը նետուիլ: Միւս օր Օսթերլիցի կամուրջի կողմէն երեք աստիճան վար իջայ գետը նետուելու համար:

Յանկարծ իր մարած բիբը սոսկալի փայլատակումով մը լուսաւորուեցաւ. այս պզտիկ մարդը կանգնելով ահարկու կերպարանք մը ունեցաւ, քայլ մը առաւ դէպի Պ. Լըպլան եւ որոտաձայն գոչումով մը աղաղակեց.

— Բայց խնդիրը ասոնց վրայ չէ, կը ճանչնա՞ք զիս:

ԳԼՈՒԽ Դ.

ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆ

Նոյն պահուն սենեակին դուռը բացուելով երեք մարդ երեւցան՝ կապոյտ կտաւէ պլուզներով եւ սեւ թուղթէ դիմակներով: Առաջինը նիհար էր եւ երկաթագամ երկար բիր մը ունէր. երկրորդը որ վիթխարի մարդ էր, կովերը ջախջախելու գործածուող տապար մը բռնած էր մէջտեղէն, որով կոթը վեր եւ տապարը վար կը նայէր:

Երրորդը որ յոյր եւ կարճ ուսեր ունէր, առաջինէն նուազ նիհար, երկրորդէն նուազ յաղթանդամ էր, եւ բանտի դուռնէ գողցուած ահագին բանալի մը բռնած էր:

Կ'երեւայ թէ Ժոնտրէթ այս մարդերուն գալուստին կը սպասէր:

Ժոնտրէթ եւ բրաւոր նիհար մարդը սկսան արագօրէն տրամախօսել:

— Ամէն բան պատրա՞ստ է, հարցուց Ժոնտրէթ:

— Այո, պատասխանեց նիհար մարդը:

— Բայց ո՞ւր է Մոնփարնասը:

— Անիկա ճամբան կանգ առաւ, աղջկանդ հետ խօսակցելու համար:

— Որո՞ւն հետ:

— Անդրանիկ աղջկանդ հետ:

— Կառք մը կա՞յ վարը:

— Այո:

— Մարէնկոթին երիվար լծուեցա՞ւ:

— Լծուեցաւ:

— Երկու լաւ երիվար, այնպէս չէ՞:

— Պատուական երիվարներ:

— Ուրեմն Մարէնկոթը կը սպասէ՞ ուր որ ըսի թէ պէտք է սպասէր:

— Այո:

— Լաւ, ըսաւ Ժոնտրէթ:

Պ. Լըպլան բոլորովին դեղնած էր:

Որջին մէջ իր բոլորտիքը եղածները կը դիտէր, ո'ւր ինկած ըլլալը հասկցող մարդու մը պէս եւ իր գլուխը կարգ բստ կարգի իր չորս կողմը առնող գլուխներուն ուղղուելով՝ վիզին վրայ կը շարժէր ուշադրութեամբ եւ զարմացող մարդու մը յամառութեամբ:

Բայց կերպարանքին վրայ չկար բան մը որ երկիւղի նմանէր:

Սեղանը յանկարծադէպ պատնէշ մը ըրած էր իրեն եւ ահա այս մարդը որ վայրկեան մը առաջ բարի ծերուկի մը կերպարանքը ունէր, յանկարծ տեսակ մը ըմբիշ դարձած էր, եւ իր հաստաբազուկ ձեռքը աթոռին կռնակին վրայ կը դնէր ահարկու եւ զարմանալի շարժումով մը:

Ծերուկը, որ այսպիսի վտանգի մը առջեւ շատ հաստատ եւ արի էր, կ'երեւայ թէ այն անձերու կարգէն էր, որոնք ինչպէս բարի նոյնպէս եւ արի կ'ըլլան պարզապէս եւ բնական կերպով:

ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Նար.)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ
ԲԱՐԵԱՑԱԿԱՄ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1969 ԱՊՐԻԼ 8 ԻՆ

Ապրիլ ութին կը լրանայ մեր բաժանորդներու մեծ մասին բաժանորդագրութեան շրջանը : Ջերմապէս կը խնդրենք որ նորոգեն իրենց բաժանորդագրութիւնը առանց սպասելու անհատական դիմումներու :

Առկախ հաշիւ ունեցողներէն եւս կը խնդրուի անյապաղ կարգադրել իրենց հաշիւները, որպէսզի վարչութիւնը միշտ կարենայ շարունակել կանոնաւոր առաքումները :

Բաժնեգիններու կանոնաւոր ու կանխիկ վճարումներն են միայն որ կրնան մասամբ դիւրացնել վարչական ծանր գործը, մանաւանդ երբ ամէն տեսակի յաւելումները աւելի քան երբեք կը դժուարացնեն հայերէն օրաթերթի մը հրատարակութիւնը :

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են .

ՖՐԱՆՍԱ տարեկան	90 ֆր.
Վեցամսեայ	50 ֆր.
Արտասահման, տարեկան	105 ֆր.

Արտասահմանի օդանաւային սպասարկութեանց սակին համար, դիմել վարչութեան :

Շնորհակալութեամբ : Վարչութիւն
« ՅԱՌԱՋ »ի

Հայ Մշակոյթի Տուն

Հարսանիքի, նշանտուքի, հաւաքոյթներու եւ խնջոյքներու համար նկատի ունենալ Հայ Մշակոյթի Տան երկու սրահները :

Դիմել ամէն օր ամբ 15 – 19 :
Հեռախօս 824-63-89 :
17, Rue Bleue — Métro Cadet

ՎԱՐՁՈՒ Է

Նիսի կեդրոնէն երեք քիլոմեթր, վարձու է լաւ կահաւորուած յարկաբաժին մը, երեք սենեակ, չորս հոգիի համար (3 անկողին) 2 պալքոն, *արեւ, բաղնիք, կազ, ելեկտրականութիւն, հեռ.* Լէնժ :
Յունիս, Յուլիս, ամսական 1100, Օգոստոս 1.200 : *Դիմել՝*
BEHREYAN
143, Quai du Ml. Lyautey, Bloc A.4
06 - NICE

ՓՈԽԱՆ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԻ

Տէր եւ Տիկին Մելքոն Պասմաճեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տօնիկեան քսանական ֆրանք կը նուիրեն Կապ. Խաչին իրենց մօր Մարիամ Պասմաճեանի *մահուան տարելիցին առթիւ, փոխան հոգեհանգիստի : (Ստանալ «Յառաջ»էն) եւ տասը ֆրանք «Յառաջ»ին :*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի .—

Հոգեհանգստեան Տիկին Շուշան Տէր-Վարդանեանի . —

Վ. Տէր-Վարդանեան 50 ֆրանք, Լ. Ստեփանեան քսան, Գ. Վանոյեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Քասքասեան, Յով. Տէր-Վարդանեան տասնական, Խ. Տորումեան, Քէշիշեան Ստեփան, Եր. Տորումեան 20-ական, Տիգանէնեան Յով., Մարգարեան Մարգ., Պէրպէրեան Պօղոս, Յ. Պետրոսեան, Գ. Տորումեան, Գ. Տէր-Վարդանեան, Վ. Միսաքեան, Յ. Տոլպաշեան տասնական, Տէր-Վարդանեան Ժ., Յ. Հացագործեան քսանական, Ղ. Տէրտէրեան, Ն. Անտոնեան 5ական, Հրաչեան Արշաւիր տասը բանք :

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 19ԻՆ
Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Ա. Հալվաճեան կը նուիրեն յիսուն ֆրանք ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Օղակի. կայանի ծովահայեաց նոր շէնքին գնումին, փոխան ծաղկեպսակի, Օր. Արաքսի Թորոսեանի մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի եկեղեցւոյ վարչութիւնը ողբ. Թագուհի Ղազարոսեանի մահուան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները փոխան ծաղիկի :
Տէր եւ Տիկին Ս. Տէփանեան 60 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Յ. Նալպանտեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Ճէպէճեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Նալպանտեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Ս. Մկրտիչեան երեսուն, Տէր եւ Տիկին Ա. Պետեան, Տէր եւ Տիկին Ֆ. Յովհաննէսեան եւ Այրի Տիկին Ս. Տէր-Գալուստեան քսանական ֆրանք :

×

Պոլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները .— Տէր եւ Տիկին Մանուկեան եկեղեց. 20 ֆրանք, Այրի Տիկին Պէկեան եկեղ. քսան, Այրի Տիկին Պալեան Պոլ. Օտտոյի Կ. Խաչին տասը : Հանգ. Վռամշապուհ Մէլիքեանի թաղման առթիւ Ս. Խոսիկեան եկեղ. տասը ֆրանք, Փ. Կիրակոսեան եկեղ. տասը, Կ. Մարտիրոսեան Կ. Խաչին հինգ, Ծորոեան եկեղ. 10, *Մարլեան եկեղ. տասը, Մուսակլեան* 50, *Ղ. Կիւլեան տասը, Ա. Ղրիմեան* 10 *ֆր. :*

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Ս. ՊՕՂՈՍ ՊԵՏՐՈՍ

Եկեղեցին օժտուեցաւ մարմարակերտ նոր խորանով մը :
Նոր խորանին օծումը կը կատարուի այսօր, Շաբաթ, (29 Մարտ), երեկոյեան ժամը 20ին, ձեռամբ Եւրոպայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Խորանի օծումէն առաջ պիտի կատարուի Կիրակնամուտի ժամերգութիւն :
Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը, ներկայ գտնուելու այս արարողութեան :

ՍԵՆԵԱԿ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երիտասարդ հայ օրիորդ մը վարձու սենեակ կը փնտռէ հայ ընտանիքի մը մօտ Փարիզ կամ արուարձան : Հեռաձայնել « Յառաջ »ի :

ՎԻՊԱԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԶԱՏԻԿԻՆ

ՖՐԱՆՍԱ, ԼԻՒՔՍԱՆՊՈՒՐԿ, ԳԵՐՄԱՆԻԱ
ՀՌԵՆՈՍԻ ԱՓԵՐԸ
3 օր (Ապրիլ 5–7) Լիւքս օթոքառով

Անդամներու հաւաքոյթ Շաբաթ Ապրիլ 5, *ժամը 7ին, մեթրօ Շաթօ տը Վէնսէն, Քաֆէ Թէրմինիւսի առջեւ : Մեկնում ժամը* 7.30*ին դէպի Գերմանիա (Մօ, Մոնմիրայլ, Շալօն, Սէնթ - Մենէհու, ճաշ, ճամբով) Վերտէօն այցելութիւն : Ապա դէպի՝ Թիոնվիլ եւ ժամանում՝ Թրէվ : Սովորական պանդոկը ճաշ, իրիկունը՝ ազատ :*
Կիրակի, մեկնում դէպի Պինկէն, ուր հանդստաւէտ զբօսանաւով մը երեք ժամ պտոյտ Հռենոսի վրայ : Տեսարժան վայրեր եւ հէքեաթային Լօրըլայը : *Ճաշ նաւուն վրայ եւ ցամաքահանում՝ Քոպլէնս, ապա քառով վերադարձ դէպի Թրէվ,, ճաշ՝ պանդոկը :*
Ապրիլ 7, մեկնում դէպի Լիւքսանպուրկ, քաղաքի այցելութիւն եւ ճամբորդութեան շարունակութիւն դէպի Մէս, ուր կ'ըլլայ ցերեկուան ճաշը : Ժամանում Փարիզ ժամը 21ի առեններ :

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 168 ֆր. : Սահմանափակ տեղեր :

ԴԻՄԵԼ՝.
RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901
Le Décret N° 63161 au J.O. du 5 Mars 1965 oblige tout participant à une manifestation touristique organisée par une Association régie par la loi du 1er Juillet 1901 à être *membre côtisant* de cette Organisation.
MEMBRE ACTIF 20 Frs. par AN

Այս ճամբորդութիւնը կը կազմակերպենք զեղչեալ գինով յարմարելով ներկայ կացութեան, որպէսզի մեր անդամներն ու բարեկամները օգտուին անբաղդատելի պատեհութենէն :

ԷՏ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ
ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ապրիլեան Եղեռնի,
24 Ապրիլ, 1915ի 54րդ տարեդարձը

Հովանաւորութեամբ Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանի գործակցութեամբ Գաղութիս կազմակերպութեանց տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, 13 Ապրիլ, ժամը 10*ին*, Թէաթրը Տիւ Ժիմնազի*ն մէջ : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :*

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՇԱՐՊՈՆԻԷՐԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Տէսինի «Դրօ» խումբին :
Շաբաթ, 29 Մարտ, ժամը 21էն մինչեւ լոյս :
Նուագախումբ՝ ՃԷՔԻ ՄԱՅԸՐԷ
Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի Տէսինի Հայկական Տան նորոգութեան ֆոնտին :

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Իսի մասնաճիւղին կողմէ, 4 Րիւ տը լա Տէ... փանս, Քաֆէ Սփորի *սրահը :*
Այս Կիրակի, ժամը 16*ին : Գեղարուեստական ճոխ բաժին, իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն* Օր. Շ... Պէնկեան *եւ* Տիկին Արաքսի Մուրատ... (*երգ*), Պ. Մկրտիչ Ֆէրմանեան *եւ* Պետրոս Պետիկեան (*երգ եւ սազ*), *հայկական պար եւ զանազան անակնկալներ :*
Մէթրօ Մէրի տ'Իսի եւ առնել 190 թի... օթօպիւսը :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Պոնտոսի Նահանգի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի Մարտ 31ին, ժամը 3ին, Մշակոյթի Տան սրահը : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ : Ներկաներու թիւը, ինչ որ ալ ըլլայ, ժամանութիւն պիտի նկատուի :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԱՐՏ 29, ԺԱՄԸ 20.45ԻՆ
SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République
Կը ներկայացուի՝ Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով

SOMERSET MAUGHAMի "ՆԱՄԱԿԸ"

Հետաքրքրական թատրերգութիւն 3 արար, երկու պատկեր
Գլխաւոր դերակատարներ
ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, *ինչպէս նաեւ* ՓԻԷՌ ԹԷՐԶԵԱՆ, ԼԻՒՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆ եւ ՊԵՐՃ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ – ՀՐԱՅՐ ԹՕՓԱԼԵԱՆ
Բեմադրութիւն՝ ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Ուշադրութիւն, վարագոյրը ճիշդ ժամուն կը բացուի : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

Տոմսերը կը ծախուին .— Ճաշարան Տիամանթէռ, 66 Րիւ Լաֆայէթ : Անէմեան ճաշարան, Ռիւ Քատէ : *Մարգարեան*, 32 Րիւ Թռէվիզ :
Մասիս նպարավաճառատուն, Ռիւ Սօլնիէ (*Քատէ*) :
Շիրինեան, 36 Ռիւ տը Փլէռի : *Զարմչեան*, 20–22 Ռիւ Ռիշէ :
Բեմասիրացի անդամներուն մօտ :

ԶԱՏԻԿԸ
– ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ –

ԳԱՐՆԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐԵՒԱՆ

ԱՊՐԻԼ 2-ԷՆ 17

Երթուդարձ՝ օդանաւով — պանդոկ առաջին կարգ, «ԱՐՄԵՆԻԱ»յի մէջ
Այս բացառիկ ճամբորդութեան գինն է միայն՝ 2000 *ֆրանք բոլոր ծախքերը մէջը*

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS — 22, Rue du 4-Septembre, PARIS, Tél. 742.77.40
ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15-18 : *ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դի մել ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ*, 13, ռիւ տը Ֆար, *ժամը* 15–18 (*այս ժամերէն դուրս հեռաձայնել* 48.94.74), *ինչպէս եւ Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝* 11 ռիւ Պասէն Սէն Ժիւլիէն : *ԼԻՈՆԻ մէջ՝ ՊԱԼԵԱՆԻ՝* 145 ռիւ Պարապան, *հեռաձայն՝* 60-01.11 : *ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ, ՏԷՍԻՆԻ մէջ՝ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ :*

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Չորեքշաբթի իրիկուն (Ապրիլ 2), ժամը 20.30*ին*, Սանթր - Իւնիվերսիթէր Տօֆինի *մէջ* (*սրահ Թիւ 6, Բ. յարկ*), *մեթրօ* Փորթ Տօֆին :
Լուսարձակումով դասախօսութիւն
ՓՐՈՖ. Է. ԻԻԹԻՒՃԵԱՆԻ կողմէ :
Մուտքը ազատ է :

TRANSIT

Agence en Douane
— Transports —

Maison DERDERIAN

Commissionnaire en Douane Agréé
N° 793 du J.O. du 4 Janvier 1956

32, Rue de la République
Tél. : 20-74-98
MARSEILLE (1e)

POUR
LOUER
VENDRE
ACHETER

AGENT IMMOBILIER AGREE A.I.F.

Consultez en toute confiance
Jacques TORANIAN
DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER
sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE
TÉLÉPHONE :
LIT. 67-61 — BAB. 70-63
122, BOULEVARD RASPAIL — PARIS (6e)
Métros :
N.-D. des Champs — Vavin
ESTIMATION GRATUITE
10ème année

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-83

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 30 MARS 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11476 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 45e ANNÉE | No 11.476

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՓԱՔԻՍՏԱՆ

Երկրորդ աշխարհամարտէն ետք մինչ Եւրոպայի մէջ կարգ մը քաղաքակիրթ ու անկախ ազգեր կը զրկուէին որոշ ազատութիւններէ եւ կը դառնային արբանեակ Խորհրդային Միութեան, անդին Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ բազմաթիւ ազգեր ու ցեղեր, որոնք դարերէ ի վեր արեւմուտքի աշխարհակալ պետութեանց տիրապետութեան տակ էին, անկախութեան կը տիրանային եւ իրենց ազգային դրօշակը կը տնկէին ՄԱԿի Նիւ Եորքի պալատին առջեւ :

Այս դասակարգէն կը պատկանի Փաքիստան, որ անկախ պետութիւն դարձաւ 1947ին, երբ Մեծն Բրիտանիա հեռացաւ Հնդկաստանէն, որու ճամբաներու ապահովութեան պահպանման էր ձգտած իր արտաքին քաղաքականութիւնը տարիներով :

Հնդկաստան բաժնուեցաւ երեքի, Հնդկական Միութիւնը, Սէյլան եւ Փաքիստան :

Հնդիկներու եւ իսլամներու հակամարտութեան առաջքն առնելու համար Փաքիստանի անկախ պետութեան մաս կազմեցին այն շրջանները, ուր մեծամասնութիւն կը կազմէին իսլամները :

Այսպէս է, որ իրարմէ 1700 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ երկու շրջաններ՝ արեւմտեանն ու արեւելեանը միացուեցան Փաքիստանի իսլամական պետութեան մականին տակ : Տեսակ մը Փաքիստանեան դաշնակցութիւն :

Մինչ արեւմտեան մասը Միջին Արեւելքի շրջանին մէջ կ'իյնայ, արեւելեանը Ծայրագոյն Արեւելք կը նկատուի : Փաքիստան արեւմուտքէն սահմանակից է Իրանի, մանաւանդ Աֆղանիստանի, իսկ արեւելքէն՝ Պիրմանիոյ : Ընդհանուր տարածութիւնն է 946.716 քառ. քիլոմեթր, որուն 805.613ը արեւմտեանի, 141.103ը արեւելեանի բաժինն է : Արեւմտեանի բնակչութեան թիւն է 52 միլիոն, արեւելեանինը՝ 65 միլիոն :

Արեւելեան Փաքիստան ամբողջ երկրի տարածութեան մէկ վեցերորդ մասը միայն կը կազմէ, մինչ բնակչութեան կէսէն աւելին իր հողին վրայ կ'ապրին :

Անկախութեան հռչակումէն ետք, բնակչութեան փոխանակութիւն տեղի ունեցաւ 1947ին մեծ աստիճանաչափով : Միլիոնաւոր Հնդիկներ Փաքիստանէն անցան Հնդկաստան, փոխադարձաբար իսլամներ Հնդկաստանէն փոխադրուեցան Փաքիստան :

Ֆրանսական հեռատեսիլը Հինգշաբթի իրիկուն ցոյց տուաւ տեսարան մը բնակիչներու այս փոխանակութենէն, յիշեցնելով Հայոց տարագրութիւնը :

Հակառակ միատարր ու միաձոյլ երկիր դառնալու իրենց ծրագրին, տակաւին քառասուն միլիոն իսլամներ կը բնակին Հնդկաստանի եւ 15 միլիոն Հնդիկներ՝ Փաքիստանի մէջ :

Կրօնքն է, որ կը բաժնէ զիրենք :

Փաքիստան ներկայիս իսլամական ամենամեծ պետութիւն է, ուր կ'ապրին աւելի մեծ թիւով իսլամներ, քան արաբական բոլոր երկիրներուն մէջ, Պարսից ծոցէն մինչեւ Մարոք : Փաքիստանի իսլամներուն ընդհանուր թիւն է 90 միլիոն, Ինտոնեզիայինը՝ 87 միլիոն, մինչ արաբականներունը 77 միլիոն է միայն :

Արեւմտեան Փաքիստանի առաջին մայրաքաղաքն էր Քարաչի, որ վաճառաշահ կեդրոն մըն է, որուն նաւահանգիստն ու օդակայանը Մերձաւոր ու Ծայրագոյն Արեւելքի ճամբուն վրայ միացման կարեւոր ցանց մը կը կազմեն :

Ցետագային մայրաքաղաք դարձաւ Ռաուալփինտի, որուն մօտ վերջերս կառուցուեցաւ արդիական նոր մայրաքաղաք մը՝ Իսլամապատ :

Արեւելեան Փաքիստանի մայրաքաղաքն է Տաքքա, ուր տեղի ունեցան վերջին խռովութիւնները, որոնց հետեւանքով բանակը ձեռք առաւ երկրին իշխանութիւնը :

Անկախութեան հռչակումէն ետք, անպակաս եղան կռիւները Հնդկաստանի եւ Աֆղանիստանի դէմ : Երբեմն շատ ծանրակշիռ հանգամանք ստանալով :

Քաշմիրի համար 1949ին, 1964ին եւ 1965ին արիւնալի կռիւներ տեղի ունեցան Փաքիստանի եւ Հնդկաստանի միջեւ :

Հակառակ անոր, որ երկու երկիրներն ալ Մեծն Բրիտանիոյ Հասարակապետութեան մաս կը կազմեն, իբրեւ «տոմինիոն», չուզեցին լսել Ուիլսընն ու Ու Թանը եւ իրենց վէճը կարգադրելու համար երկուստեք դիմեցին Մոսկուայի : 1964 Յունուար 10ին Կոսիգին Թաշքենտ հրաւիրեց երկու կողմի պետական վարիչները՝ Շասթրին եւ Այուպ Խանը, որոնք Խ. Միութեան վարչապետին իրաւարարութեամբ համաձայնագիր մը կնքելով հաշտուեցան :

Փաքիստան իբրեւ իսլամ պետութիւն իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ կը հակի իսլամական երկիրներու կողմը :

1955 Փետրուար 24ին կնքուեցաւ Պաղտատի Ուխտը, որուն միացաւ Փաքիստան, որ ետքէն «Սենթօ»ին մաս կազմեց :

Գաղթատիրութեան փլուզումով անկախութեան տիրացած ազգերը տակաւին կ'ապրին փոխանցման շրջանի մէջ : Երկար տարիներու կը կարօտին նախ իրենց ներքին ազգային միութիւնը իրականացնելու, յետոյ գաղափարական գետնի վրայ, խարխափումներէ ետք, վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու եւ հարեւաններու հետ մնայուն խաղաղութիւն հաստատելու համար :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԻ ՄԱՀԸ

ՏԸ ԿՕԼ ՆԵՐԿԱՅ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ
ԱԶԳ. ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ

Բոլորին զարմանք պատճառող դիմադրական կռուէ մը ետք, Զօր. Տուայթ Այզընհաուըր, մեռաւ, Ուրբաթ օր, ժամը 12.25 (ամերիկեան ժամով), 78 տարեկանին :

Ցաւը մեծ է Ամերիկայէն ներս եւ դուրս : Այզընհաուըր, մտերմաբար Այք կոչուած, գերագոյն հրամանատարը կը նկատուէր վերջին աշխարհամարտին : Ֆրանսացիներուն համար ցամաքահանումի մեծ ախոյեանն է : Ծնած էր Թեքսաս 1890ին, ծնողքը՝ պավառացի եւ զուիցերացի : 1915ին շրջանաւարտ է Ուէսթ Փօյնթէն իբրեւ ենթասպայ : 1940ին հետեւակազօրքի, Գ. զօրամասի, սպայակոյտի պետ է, 1941ին 9րդ զօրաբաժնի, յետոյ Գ. բանակի սպարապետ : 1942 Փետրուարին Պաշտպանութեան նախարարութեան մէջ գործողութեանց դրասենեակի պետ է եւ 1942 Նոյեմբերին Հիւսիսային Ափրիկէի դաշնակից զօրքին ընդհ. հրամանատար : 1943 Դեկտեմբեր 10ին Եւրոպայի զինակից ուժերու գերագոյն հրամանատար է, 1944ին բանակի զօրավարի աստիճան կը ստանայ, հինգ աստղով, աստիճան մը որ իրեն համար կը ստեղծուի : 1945ին կը փոխարինէ Զօր. Մարշալը իբրեւ պետ ամերիկեան բանակի սպայակոյտին : 1948 – 53 նախագահ է Նիւ Եորքի Քոլումպիա համալսարանին : 1950 – 52՝ Ատլանտեան Ուխտի զինուորական Ուժերու հրամանատար է : 1952ին կը քաշուի բանակէն թեկնածու ըլլալու համար Հանրապետութեան նախագահութեան : Կ'ընտրուի, կը վերընտրուի 1956ին, բայց 1960ին իր տեղը կուտայ Քենըտիի, տրուած ըլլալով որ ըստ ամերիկեան սահմանադրութեան չէր կրնար երրորդ անգամ թեկնածու ըլլալ :

Այզընհաուըրի Ազգ. յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, նախագահ տը Կօլ յայտնեց անմիջապէս թէ ներկայ պիտի ըլլայ յուղարկաւորութեան : Նիքսըն, որ նաեւ խնամիական կապ ունի Այզընհաուըրին հետ, յայտարարեց թէ Երկուշաբթի օր Ազգ. սուգի օր պիտի ըլլայ : Ատլանտեանէն Խաղաղականի բոլոր դրօշները կէս պիտի պարզուին երեսուն օր, ի յարգանս Ամերիկայի ամէնէն ժողովրդական հերոսներէն մէկուն :

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ԴԱՏ ՄԸ ԹԱՇԿԵՆՏԻ ՄԷՋ

Ա.

ԽՄԲ.— Օսոսի մէջ, Ֆիլիփ Պէտնէր արձագանգ կը հանդիսանայ տարօրինակ դատավարութեան մը, որ կը բացուի Թաշքենտի մէջ: Թաթար վերապրողներ կը պահանջեն Խրիմ վերադառնալ ...

Տարօրինակ դատավարութիւն մը պիտի սկսի ի մօտոյ Թաշքենտի մէջ, որ մայրաքաղաքն է Խորհ. Միութեան ամէնէն քաշուած հանրապետութիւններէն մէկուն՝ Ուզպեկիստանի : Այս հանրապետութիւնը կը գտնուի Կեդր. Ասիոյ տափաստաններուն մէջ, Չինաստանի եւ Աֆղանիստանի մօտերը : Ամբաստանութեան աթոռներուն վրայ կը գտնուին տասը ամբաստանեալներ, բոլորն ալ երիտասարդ, քանէն երեսուն տարեկան : Անոնց մէջ կան ճարտարապետներ, գործավարներ, երկու հիւանդապահուհիներ, վերջին պատերազմի երկու փայլուն զինուորականներ եւ Ռ. Քատիչեւ անունով բնագէտ մը : Ամբաստանագիրը ծաւալուն է — ոչ նուազ քան քսան հատոր : Աւելի քան հինգ հարիւր վկաներ պիտի տողանցեն դատախազին առջեւ :

Ոճիրին բնոյթը : Բոլոր ամբաստանեալներն ալ կը պատկանին աշխարհի ամէնէն հին եւ ամէնէն անուանի ժողովուրդներէն մէկուն՝ Թաթարներուն : Այս է իրենց ոճիրը : Կը մերժեն մոռնալ իրենց ծագումը, ընդհակառակն, հպարտ են անով եւ կը պահանջեն իրենց նմաններուն, որոնք ներկայիս աքսորուած են Ասիա, վերադարձը դէպի իրենց երկիրը – Խրիմ :

Իրենց ճակատագիրը պատմութեան մեծագոյն ողբերգութիւններէն մէկն է : Հազար թուականէն քիչ ետք, իրենց նախահայրերը, Թաթարները թափառաշրջիկ ժողովուրդ մըն էին ասիական տափաստաններուն մէջ : Սքանչելի պատերազմիկներ, քանդեցին մոնղոլական առաջին կայսրութիւնը, սակայն, յետագային, լուծին տակը ինկան Ճենկիզ Խանի, «աշխարհի տիրակալ»ին, որ զիրենք միացուց իր «ոսկէ հորդաներուն» եւ տարաւ զանոնք իրեն հետ մինչեւ Եւրոպա :

Հոս է, որ այս եզակի ժողովուրդը յայտնաբերեց իր Աւետեաց երկիրը՝ Խրիմը : Առաջին անգամ ըլլալով այս մարդիկը, որ ազգային օճախ չունէին, տրամադրութիւն ցոյց տուին հաստատուելու վերջնապէս : Պիտի յաջողէին Խրիմի մէջ մնալ հակառակ իրենց դէմ ցցուած բազմաթիւ արգելքներուն : Թուրքերը ստրկացուցին զանոնք, պարտադրելով անոնց ընդունիլ մահմետական կրօնքը, սակայն առանց յաջողելու քանդելու անոնց առանձնայատուկ դիմագիծը : Աւելի ետք, հերոսաբար ետ մղեցին Իվան Ահեղին յարձակումները :

Սուլթաններուն եւ ցարերուն միջեւ ճզմուած, այնուայենայնիւ, տասնեակ տարիներ ճգնեցան պահելու իրենց անկախութիւնը : Ապա, վերջնական ձեւով ծովամոյն եղան ռուսական աշխարհին մէջ : Ցարերը յաջորդաբար փորձեցին ռուսացնել Թաթարները, առանց, սակայն յաջողելու : Ու առաջին անգամ ըլլալով Լենինն էր, որ պաշտօնապէս ընդունելով անոնց ազգային իրաւատիրութիւնները, «ազատագրեց» զիրենք, ստեղծելով, Խորհ. Միութեան ծիրին մէջ, Խրիմի Թաթար ինքնավար հանրապետութիւնը :

Սակայն Մոսկուայի դիւանակալները, որոնք հակառակ էին Լենինի այս առատաձեռն որոշումին, չէին հրաժարած ցարական վաղեմի երազէն՝ ձուլելու Թաթարները : Ստալին համակարծիք գտնուեցաւ : Այսուհանդերձ հարկ էր պատրուակ մը գտնել ջնջելու համար Թաթարներու անկախութիւնը : Որովհետեւ վերջին հաշուով կարելի չէր բացէ ի բաց ոտնակոխ ընել լենինեան սկզբունքները ազգերու իրաւունքներու մասին :

Պատրուակը եղաւ գերմանեւռուս պատերազմը : Որոշ թիւով Թաթարներ, մանաւորապէս ազգայնական տարրեր, Գերմանացիները ընդունեցան իբրեւ «ազատարարներ» եւ անոնց կողքին կռուեցան ռուս արձակազէններու դէմ : Այսպէս է, որ գերմ. բանակին մէջ կազմուեցան թաթարական շուրջ վեց գումարտակներ :

Թ. Ա. Թ.

(Շար.)

×

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ՄԵԾ ՎՆԱՍՆԵՐ

53 մեռեալ, 350 վիրաւոր կայ արդէն արեւմտեան Անատոլուի մէջ, իբրեւ հետեւանք երկրաշարժին : Հազարաւոր տուներ քանդուած են : Ըստ Քանտըլլի դիտարանին շարժը տեղի ունեցած է Ուրբաթ առտու ժամը 2.39ին եւ կեդրոնը եղած է՝ Իզմիրէն 130 քիլոմեթր : Տեւած է տասը երկվայրկեան : Նոր ցնցումներ ալ յաջորդած են, նուազ զօրաւոր : Ամէնէն վնասուած վայրերն են՝ Ալաշեհիր, Սարիկոլ, Մանիսա : Մօտ տասը գիւղ վնասուած են :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՎԱՆ ԵԱԽԻՄՈՎԻՉ, խորհրդային մըտաւորական մը ձերբակալուած է Ռիկա, որովհետեւ դիմումնագիր մը ստորագրած էր Չեխոսլովաքիոյ պարպումը պահանջող (Ռուսերուն կողմէ) :

ՊԱՊԸ 35 նոր կարդինալ նշանակեց, որոնց 33ին անունները միայն ծանօթ են : Միւս երկուքը ցարդ ին փէքթօ (գաղտնի) : Ասոնց մէջ կան երեք ֆրանսացի՝ Փարիզի արք.ը Գերպ. Մառթի, տեսաբան յիսուսեան մը՝ հայր Տանիէլու, Ռէնի Արք.ը՝ Գերպ. Կույոն : Յիշենք նաեւ, յատկանշականներու կարգին՝ Գերպ. Եան Վիլպրանտս, Միութեան դիւանի քարտուղար, հոլանտացի որ զանազան առաքելութիւններ ունեցած է գլխաւորաբար Խորհ. Միութեան մէջ : Փարիզի պապական նուիրակ՝ Գերպ. Պեռթօլի : Կը կարծուի թէ ին փէքթօ կարդինալները կը պատկանին համայնավար երկիրներու եւ այդ է պատճառը որ իրենց անունները գաղտնի պահուին մինչեւ Ապրիլ 28, երբ գաղտնի ժողով մը կը վաւերացնէ այս նշանակումները :

ԿՈՄԻՏԱՍ

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՔԵԱԼԸ

Ա.

ԽՄԲ.— 1969ը կարելի է նկատել գլխաւորաբար՝ *Կոմիտաս տարի*: Արդարեւ հայրենիքէն Սփիւռքի բոլոր կողմերը արժանավայել կերպով կ'ոգեկոչուի մեծ վարպետին յիշատակը, իր ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ: Վերջերս Պէյրութի մէջ, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ Կոմիտասի նուիրուած, (*Յառաջ*՝ Մարտ 14), որու ընթացքին այլապէս շահեկան բանախօսութիւն մը կատարած էր Գարեգին եպիսկ. Սարգիսեան: Կը հրատարակենք ստորեւ.—

Խօսքս, այս երեկոյ, կ'ուզեմ բանալ արիւնաքամ եւ ցամքնալից բառերովը գեղարուեստական այս հանդիսութեամբ մեծարուող անզուգական Կոմիտասին, իր կեանքի վերջին խօսքերէն պոկուած.—

« Ի՞նչ էք ուզում ··· ես չկա՛մ, չկա՛մ, հասկանո՞ւմ էք»:

Երեսունեւհինգ տարիներու խորերէն կը քալեն ու այս պահուն մեր ականջներուն դէմաց կը պայթին այս բառերը, այնպէս ինչպէս պայթեցան անոնք, առաջին անգամ, պատռուած սիրտէն ու պատռտած միտքէն Կոմիտասին՝ իր վաղեմի աշակերտներէն Սիմոն Վրացեանի ականջին:

Գիտէք հաւանաբար պատմութիւնը: Կարդացած էք զայն «Կեանքի Ուղիներով»ի առաջին հատորին մէջ.— Երախտագէտ աշակերտը կ'այցելէր իր սիրած, բայց այժմ խորտակուած ուսուցչին, Վիլ Ժիւիֆի հոգեբուժական հաստատութեան մէջ.

« Ցուցամոլ մօտեցայ ու կանգնեցի առջեւը », կը պատմէ ան. «ոչ մէկ շարժում, ուշադրութեան ոչ մէկ նշոյլ.

— Աստուած օգնական, Հայր Սուրբ, տասցի յուզուած:

Ո՛չ մէկ շարժում, ո՛չ մէկ պատասխան:

· · · · · · ·

Մի տարօրինակ դող անցաւ մարմնովս: Հոգեկան անբացատրելի խառն՞վք արդեօք, թէ սարսուռ ու վախ սիրելի անձի սարսափելի ճակատագրի առջեւ:

Մէկ էլ, առանց ինձ հաշիւ տալու, ուզեցի բռնել ձեռքը եւ համբուրել այն քնքոյշ մատները, որոնք երբեմն այնպիսի ճարտարութեամբ թռչկոտում էին դաշնամուրի ստեղնաշարի վրայով:

Բայց, հազիւ էի շարժուել, Կոմիտասը ընդոստ վեր թռաւ տեղից՝ աչքերը կատաղութեամբ լեցուն, բռունցքը ճօճելով օդի մէջ.

— Հեռացի՛ր, — պոռաց նա սպառնական —, կորի՛ր աչքիցս: Ի՞նչ էք ուզում ··· ես չկա՛մ, չկա՛մ, հասկանո՞ւմ էք»:

Կարծէք ձայնը ալքի պէս կը խուժէ այժմ իմ ականջին ու արդար ընդվզումի ճիչով կ'ուզեմ աղաղակել.

— Ո՛չ: Հազար անգամ՝ ո՛չ:

Կաս, կը մնաս, պիտի ըլլաս, պիտի մեծնաս, անհունանաս, յաւերժին հետ եղբայրանաս, Աստուծոյ հետ միանաս, Կոմիտաս:

Եւ եթէ մենք կանք այստեղ, այս պահուն, որովհետեւ դուն կաս միշտ, ամէն տեղ, ամէն ժամանակ:

Մեր այստեղ քեզմով ըլլալը, մեր ներկայէն մէջ այս երկրի վրայ, քու յաւիտենական եւ գերերկրային ըլլալուդ հետ հաղորդութեան եւ ճաշակումի պահն է միայն:

Ուրեմն,

Կա՛ս, կը մնա՛ս, մի՛շտ պիտի ըլլաս:

×

Կոմիտասի երգով, այսինքն Կոմիտասի հոգիով լեցուն այս գեղարուեստական երեկոյթին մանաւանդ Կոմիտասը պէտք չունի խօսքի *վկայութեան: Իմ խօսքը բանախօսութեան մը նկարագրէն, շրջագծէն ու տարողութենէն շատ հեռու է: Զայն կ'ըմբռնեն որպէս սոսկ առիթ մը Կոմիտասի երգի վայելքէն առաջ մեր մտքերը ի մի հաւաքելու եւ սեւեռելու Կոմիտասի անձին եւ կեանքին վրայ: Տեսակ մը նախերգանք: Նոյնիսկ աւելի համեստ՝ տեսակ մը պատրաստութիւն համանուագը կանխող ինքնամփոփումի եւ գործիքներու ներդաշնակումի պահին նման:*

Նախ կ'ուզէինք արագ ակնարկով մը բնութագրել Հայոց պատմութեան այն պահը, որուն մէջ ծնաւ ու կազմուեցաւ Կոմիտասի անձը եւ իրագործուեցաւ անոր մեծութիւնը պատուանդանող վաստակը:

*Հայ հոգիի վերյայտնութեան պահն էր այդ: Հայ կեանքի վերազարթման մո*մենտը: *Հայ ինքնութեան հարազատ ու ամբողջական, վաւերական պատկերին գիւտի խանդավառ ժամանակը: Եւ ոչ միայն հայ ոգեղինութեան եւ կամքին գիւտը, այլեւ, ու աւելին անդին, անոր խորացումի, պրկումի, զօրացումի շրջանը:*

ԺԹ. դարու վերջին քառորդը եւ Ի. դարու առաջին տասնամեակը հայ կեանքի մէջ հայ ժողովուրդի համազգային ինքնագիտակցութեան *ժամանակն էր, յատկանշուած հաւաքական կեանքի մը այնպիսի ընթացքով, որով հայ մարդը իր կեանքի բոլոր ճակատներուն վրայ ինքզինք կը վերագտնէր կրօնական, ազգային, ընկերային, քաղաքական, մշակութային այն իւրայատուկ նկարագրին եւ ձգտումներուն, արժանապատուութեան եւ իրաւունքի, ազատութեան եւ անկախութեան այն խորունկ ու անձուկ գիտակցութեան մէջ, որով դրոշմուած էր հայ կեանքը պատմութեան ընթացքին եւ որ սակայն վերջին դարերուն, օսմանեան հեղձուցիչ լուծին ներքեւ, ստուերի տակ էր ինկած եւ խաւարումի ճամբուն մէջ մտած: Եւրոպական մտածողութեան եւ կեանքի յառաջադէմ գաղափարներու հետ շփման մէջ մտած, հայ պատմութեան խորքէն ժայթքող գիտակցութեան նոր կայծերու հրայրքէն բռնուած՝ հայ մարդը կ'ուզէր ինքզինք ըլլալ ազգային այն ինքնութեամբ, որ մինչ այդ քաղաքական եւ ընկերային պայմաններու թանձր մոխիրին տակ էր անթեղուած, պատմագիրներու մատեանին մէջ ծրարուած, մագաղաթներու գորշացած ու փոշխածածուկ էջերուն եւ գոյներուն մէջ սքօղուած, տաճարներու աւերակներուն տակ խոպանացած, կոճղացած գիրքերու դէզերու ներքեւ թաքնուած, բայց միշտ կենդանի՝ հայ հոգիի խորագոյն ընդերքներուն մէջ:*

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ.

(Շար. 1)

ՍԻՐՏՍ ՀԱՅ ՄԸ Կ'ՈՒԶԷՐ

Վերջին համաշխարհային պատերազմը Հոկայ ովկեանի մը կը նմանէր որ կատղած իր ափերէն դուրս խոյացաւ, ալիքները դարկին տունէ տուն, հայրը որդիէն բաժնեցին. նետեցին մարդերը աշխարհէ աշխարհ եւ ինչ դժբախտ բան, հայորդին պիտի գտնուէր ճակատէ ճակատ, խառնուած մարտնչող ազգերուն, թերեւս եղբայր եղբօր դէմ զէնք առած պիտի կռուէր. որո՞ւ համար եւ ինչո՞ւ համար. ոչ Արարատը պաշտպանելու եւ ոչ ալ հայրենիքի արդար սահմանները մատ մը լայնցնելու: Աննպատակ կերպով քշուած ճակատ՝ քաղաքացիական կտոր մը թուղթի համար:

Այսպէս ես ալ քշուեցայ Ափրիկէի խորերը, մեծ մինակ օտարներուն մէջ. հայ դէմք մը չկար՝ որուն հետ մեր սրտով խօսէի:

Վիքթորիա լիճին վրան էի, այդ հսկայ լիճը ծով մըն էր (ութսուն հազար քիլոմեթր քառակուսի) 1200 մեթր բարձրութեան վրայ. տարօրինակօրէն գեղեցիկ էր, աւելի գեղեցիկ՝ քան իր ափին փռուած Ճինճիա գիւղաքաղաքը: Բլուրներու վրայ ցրուած սպիտակ տուներ, եկեղեցիներ, առաքելութեան վայրեր, յորդ կանաչութեան մէջ մաղթանքի քարտերու կը նմանէին: Իր մօտէն կը հոսէր Սպիտակ Նեղոսը փոքրիկ ջրվէժով՝ մեծ աւազանի մը մէջ. ժայռի մը վրայ փորագրուած էր — Հոս հասաւ Ստանլէյ 1863*ին: Նա Նեղոսի ակը գտած էր, մինչ հիները կը կարծէին թէ երկինքէն վար կը հոսի Նեղոսը:*

Յաճախ մինակս կ'երթայի այդ ժայռերուն վրայ նստելու եւ խոկալու. բնութիւնն է որ մարդուս մտերիմ է եւ անկեղծ բարեկամ: Աւազանին մէջ դանդաղօրէն կը լողային հսկայ ձկնզեղեններ, կոկորդիլոսներ, մէկը միւսին անկարող վնասելու:

Ցանկարծ աւազանի մէջի փոքրիկ ժայռերը կը մեծնային եւ կոնտոլի ձեւով հսկայ կոկորդիլոս մը՝ պոչն ու գլուխը տարածած կանդ կ'առնէր, բերանը բաց, սղոցաձեւ ակռաները դուրս ցցած. փոքրիկ թռչնակներ, երկար կտուցներով անվախ կը թառէին ակռաներուն վրայ, փշալը հաճոյք կը զգար, թռչնակներն անոր ակռաները կը մաքրէին կեր փնտռելով: Քար մը բաւական էր այդ հսկան ջուրը նետելու:

Անդին մութ անտառ մը կը տարածուէր եւ գրած էին մուտքին.— Վտանգաւոր ՑԵՑԷ ճանճը կայ:

Ուկանտա կը կոչուէր այդ երկիրը, հարուստ իր բուսականութեամբ, լի համեղ պտուղներով, բայց թունաւոր օձերը, փշատերեւ բոյսերը հաճելի չէին:

Ամէն բան ազուոր, բայց սիրտս հայ մը կ'ուզէր:

Լուր բերին թէ 15 տարի է ճինճիա կը բնակի Ֆրանսուհի մը եւ կարօտը կը քաշէ Ֆրանսերէն խօսող մը տեսնելու: Մէկ կայ ըսեր են, իմ անունս տալով: Հրաւիրեց իր տունը, սիրուն շէնք մը՝ ըլլալ գաղաթը: Երիտասարդ կին մըն էր անգլիացիի հետ ամուսնացած: Երբ Ֆրանսերէն պատասխանեցի, աչքերը փայլեցան ուրախութեամբ, անշուշտ Ռասինի Ֆրանսերէնը չէի խօսեր, բայց եօթը տարի Փարիզ մնալով՝ դէթ բան մը սորված էի: Ամէն մարդ իր մայրենի լեզուով երջանիկ է, ըսի մտքէս. ուրեմն մեզի նման ուրիշներ ալ կան որ կարօտ կը քաշեն իրենց հողին ու լեզուին:

Ստէպ կ'ուզէր որ իր մօտն երթայի:

— Ես հայ եմ, ըսի:

— Ճանչցեր եմ Հայեր Լիոնի մէջ, պատասխանեց, խելացի եւ աշխատող ժողովուրդ է: Հոս, Ճինճիայի մէջն ալ Հայ մը կայ, ըսաւ:

Հիմա իմ աչքերս փայլեցան, սիրտս տրոփեց, վերջապէս Հայ մը պիտի տեսնեմ:

— Վարը, կայարանի մօտն է, Ներածում արտածում կ'ընէ, ըսաւ կինը: Ուրիշ Հայ մըն ալ կայ Էնթէպպէ քաղաքին մէջ, Մայքլ Մովսէս կը կոչուի, նա շատ հարուստ է. գրեթէ Վիքթորիայի շուրջի բոլոր պանդոկներն իրենն են, Թանգանիկայի մէջ հանքեր ունի, բայց սեւ կիներու հետ կ'ապրի:

— Աս չեղաւ, ըսի մտքէս:

Ճինճիայէն Էնթէպպէ շուրջ չորս հարիւր մղոն ճամբայ է եւ ես մինչեւ չունէի հարուստ Մայքլ Մովսէսը տեսնելու: Յաջորդ օրը ես վազեցի կայարանի մօտերը եւ ահա ցած շէնքի մը ճակատին՝ օտար լեզուով գրուած է Արտածում – Ներածում եւ տակը Արթին:

— Մեր հին Արթին աղաներէն պիտի ըլլայ, ըսի ինքնիրենս եւ ներս մտայ, հայերէն բարեւ հայրենակից, ըսելով:

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ

ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Իսկ դո՞ւն··· ի՞նչ կերպով պիտի ծպտուիս···

— Ես պարզապէս անգլիական քէփի *մը պիտի անցընեմ գլուխս ու վրայէս ալ խոշոր վերարկու մը պիտի հագնիմ··· վերարկուն արդէն դուրսը պատրաստ է եւ շատ լաւ կը յարմարի ինծի··· խուզարկութեան եղողներուն մէջ զիս անձամբ ճանչցող չկայ. Օրթաքէօյցի մանրավաճառին նկարագրութեամբ չեն կրնար զիս դիւրաւ ճանչնալ, մանաւանդ երբ գլխանոցս եւ հագուստս փոխած ըլլամ···*

Պատանին լռեց: Երեք բարեկամները իրարու երես նայեցան: Փախուստի այս ծրագիրը դէշ չթուեցաւ իրենց: Այդ տագնապալի կացութեան մէջ միջոցներու ընտրութեան մասին դժուարահաճ չէին կրնար ըլլալ:

— Լաւ, ենթադրենք որ դուն ալ յաջողիս տունէն դուրս ելլել ու հեռանալ, ո՞ւր պիտի երթաս, հարցուց Սաաբք պէյ:

— Բնականաբար պիտի երթամ Ջիւլէհան գտնելու, որուն հետ ժամադիր պիտի ըլլանք Պէշկէքի ու Ռումէլի Հիսարի միջեւ գտնուած գերեզմաննոցը:

— Իսկ անկէ ե՞տքը···

— Անկէ ետքը Աստուած ողորմած է, պատասխանեց պատանին ամենայն լրջութեամբ, միայն թէ այս ծրագրին յաջողութեան առաջին պայմանն է իսկոյն գործադրել զայն··· վայրկեանները շատ թանկագին են:

— Լաւ, ձեր ուզածին պէս ըրէք, պատասխանեց Սայի պէյ վճռաբար, իսկ գալով դրամին՝ ահաւասիկ:

Երիտասարդը թղթապանակը գրպանէն հանելով՝ երկու հատ հինգ ոսկինոց պանքնօթ տուաւ պատանիին, յետոյ գրպանը խառնելով բուռ մը արծաթ առաւ ու պատանիին երկարեց ու ըսաւ.

— Ահա մանրուք դրամ ալ···:

Հասանի ու մանկատի աղջկան յղացած ծրագիրը իսկոյն գործադրութեան դրուեցաւ եւ քառորդ ժամ ետքը Ջիւլէհա արդէն կը մեկնէր Ճէմալ պէյի բնակարանէն յոյն սպասուհիին զգեստներովը ծպտուած ու թեւին տակ կողով մը առած:

— Հիմա մեր գլխուն ճարը նայինք, ըսաւ Սայի պէյ:

— Դուն առանց վտանգի կրնաս մեկնիլ, պատասխանեց Սաաբք պէյ իր ընկերոջ, քանի որ տակաւին չես ձերբակալուած ու լրտեսներէն կամ ոստիկաններէն ոչ ոք կը ճանչնայ քեզ:

— Բայց այս տունէն ո՞ւր կ'ուզէք որ երթամ, ըսաւ միւսը մտատանջ դէմքով:

— Նաւակով Պէշիքթաշ գնա ու հոնկէ կառք մը բռնելով վերադարձիր Շիշլի:

— Իսկ դուք···

— Մեզ մեր ճակատագրին թող, ես ալ մեզի համար փախուստի ծրագիր մը պատրաստած եմ···:

Սայի պէյ չհարցափորձեց իր ընկերը եւ մեկնեցաւ Ճէմալ պէյի բնակարանէն:

Թողունք որ հեռանայ դէպի Անատոլու քէօյի նաւամատոյցը եւ մենք վերադառնանք Ջիւլէհայի քով:

Մանկատի աղջիկը թեթեւ քայլերով իջաւ զառիվարէն ու հասաւ շուկան առանց ուշադրութիւն գրաւելու: Իրաւ է որ ճամբան մէկ քանի կասկածելի մարդոց հանդիպեցաւ, որոնք իրեն նայեցան: Բայց իր սպասուհիի տարազը իր դերը լաւ կատարեց եւ ոչ ոք հետապնդեց զինքը:

Շուկային մէջ, բաց Հասանի խորհուրդին, յոյն նպարավաճառէ մը պանիր, ձիթապտուղ, հաւկիթ եւ հաց մը գնելէ ետքը, ուղղուեցաւ քարափին վրայ եւ արագ քայլերով անցաւ ոստիկանատան առջեւէն, ուր ոչ ոք ուշադրութիւն դարձուց իրեն: Ոստիկանները սովոր էին տեսնել այդ փոքրիկ յոյն սպասուհիները որ օրուան ժամերուն կ'երթեւեկէին իրենց տիրուհիներուն հրամանները կատարելու համար:

Հետզհետէ ճամբան կ'ամայանար եւ աղջիկը իր քայլերը կը փութացնէր: Մութը պատած էր ամէն կողմ, ցուրտ հով մը կը փչէր Սեւ ծովի կողմէն:

— Կարծեմ վտանգը անցուցինք, խորհեցաւ Ջիւլէհա, այս կողմերը բնաւ մարդ չերեւար. իրենց խուզարկութիւնը կ'երեւայ որ լեռներուն կողմը կը կատարեն··· խիյե՛ւ թէ Հասան ալ կարենար անարգել հասնիլ մեր ժամադրավայրը:

Պէպէքի ծովեզերեայ պարտէզին մօտ հասած էր արդէն, երբ մութին մէջ նշմարեց երկու անձեր որոնք դէպի իր կողմը կու գային:

Աղջիկը իսկոյն քայլերը մեղմեց կասկածի չենթարկուելու համար ու ջանաց մը բոլորովին անտարբեր կերպարանք առնել:

Քիչ մը ետքը դէմ առ դէմ եկաւ երկու անծանօթներու հետ:

— Կեցի՛ր տեսնեմ, գոչեց անծանօթներէն մէկը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 92)

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Յովհ. Թումանեանի թէ՛ ծննդեան եւ թէ՛ մահուան տարելիցներին (1938, 1939, 1944, 1948 եւ 1953 թուականներին) Իսահակեանը միշտ հանդէս է եկել իր յուշերով, նրան նուիրած յօդուածներ ունի ժամուլում՝ 1910, 1923 (Վենետիկ), 1931 (Փարիզ), 1948 եւ 1953 թուականներին:

Թումանեանի արձակի անթերի արուեստի հանդէպ Իսահակեանը հիացմունքով էր լցուած: 1910 թ. «Գիքորը» պատմուածքին վերաբերող գրախօսութեան մէջ կարդում ենք.

«... Վճիտ լեզու, այնքան պատկերաւոր՝ նման լեռնային վտակի, որի յատակում շողշողում են նախշուն աւազահատիկներ»: Տասնամեակ անց Իսահակեանը որակում է Թումանեանի արձակը որպէս ոսկերչի նրբագեղ գործ. «Թումանեանի արձակ գրուածքները ֆիլիգրաֆիկ են», — նշում է նա օրագրում:

... Թումանեանի կորուստը սոսկալի ծանր ազդեց Իսահակեանի: Նա արձագանգեց Վենետիկից խոր, մորմոքալի յօդուածով: Այնուհետեւ օրագրերում ու ծոցատետրերում նա յաճախակի է անդրադառնում Թումանեանին իր խոհերի հապճեպ գրառումներով. որոնք այդպէս էլ մնացին անմշակ, սեւագիր: Ահա եւ դրանք՝ նոյնութեամբ.

«Թումանեանը, օժտուած լինելով բընութիւնից առողջ եւ մեծ խելքով եւ ունենալով հզօր ինտուիցիա, հասու էր առնում գալիքի եւ ընդառաջ գնում ծայր առող ալիքին:

Թումանեանը իբրեւ տարերային, խօլական բանաստեղծ չէր կարող սեղմուել ոչ մի դոգմայի մէջ:

Նրա էութիւնը հայկական էր, հայրենասիրական, միշտ էլ նա եղաւ հայ ժողովրդի հետ, հայրենիքի հետ, եղաւ միշտ այն Հայը, որ ողեւորւում էր խորհրդով Նարեկով եւ ուխտի էր գնում մեր ժամերը, սուրբ աւերակներին՝ միշտ վերածնութեան, ազատութեան յոյսը հոգու մէջ»:

Մարդը թուրքերէն պատասխանեց. վիզը ծուռ մնաց. զիրար չհասկցանք, միայն գիտցայ թէ Տիգրանակերտի կողմերէն էր: Բայց Տիգրանակերտի կողմերը հայ, թուրք, ասորի, քաղդէացի հայերէն կը խօսէին, այս մարդն ինչո՞ւ թուրքի լեզուն առած էր. թերեւս հոն ծնած եւ անթաղ մեծցած է, ըսի:

Վերադարձայ իմ բնակարանս, յուսախաբ եւ տրտում, սիրտս հայ մը կ'ուզէր, ոչ թրքախօս մը:

Հ. Վ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

«Նա ինքը կենդանի վիպասանութիւն էր, ոճով մարդ. կենցաղը, զրոյցը ոճ էր: Գիւղացու պէս բնապաշտ էր, կենդանիներ սիրող, զրոյց սիրող, հէքիաթարան»:

Իսահակեանի յուշերից իմանում ենք, որ 1908ին Թումանեանն ու ինքը բանտարկւում են հակացարական գործունէութեան համար:

1909 փետրուարին Մետեխի հայ բանտարկեալները նշում են Թումանեանի ծըննդեան 40ամեակը, որի առիթով հանդէս է գալիս յոբելեարը բանտում գրուած «Վայրէջք» հիասքանչ բանաստեղծութեամբ:

... Եւ յետոյ, տասնամեակներ անց, Իսահակեանը նշում է օրագրում. «Ես Յովհաննէսի աշխարհազգացումով եմ ուզում մեռնել՝ իջնել իմ սարիս ետեւը»:

«Բնապաշտ» Թումանեանի համար մահ չկայ, քանզի նա «Լերան ետեւում» էլ բընութեան ծոցումն է լինելու, ուստի եւ նրա «Թեթեւ բեռով ու զուարթ» վայրէջքով հմայուած է Իսահակեանը, հիացած այդ աշխարհզգացումով, որը յաւերժութեան պատրանք է տալիս:

Ահա եւ ուրիշ գրառումներ.

Օհաննէսը մի լուսաւոր աստղ էր, Հայութեան հանճարին դարերով պատիւ բերող, եւ սիրելի էր շատ, եւ նրա թողած տեղը միշտ կը մնայ բաց, միշտ պէտք է մորմոքէն մեր սրտերը:

Երբ երազում էի Կովկաս գալ, առաջին կարօտս էր՝ տեսնել նրան, լսել նրան, մեծ հրապոյր ունէր, մեծ մարդ էր:

1923

×

Յովհաննէսը դժգոհ էր իր վարած կեանքից, քէֆերից, շրջանից, յարդանքներից, պատիւներից, այցելութիւններից:

Նա նախանձով ասում էր ինձ.—Երանի՛ քեզ, որ կարող ես գնալ ձեր ջրաղացը, քո սենեակը, ուր դրել ես գրադարանդ եւ կարդում ես, մենակ ես ...

Երազում էր՝ Լոռում, Դսեղ թէ այլուր, տուն շինել, գրադարանը տեղափոխել եւ պարապել. երբ որ աշխարհը, վրդովուած մեր երկիրը խաղաղի ...

Գրքեր էր գնում ապագայում կարդալու հազար. միշտ ապագայ էր երազած առանձնութեան մէջ:

×

Օհաննէսին դժուար կարելի էր հասկանալ. իր՝ հայ գիւղացու կեցուածքին (խօսքի) ձեւի տակ թաքնուած էր մի կըծիկ, հեղնական մի սփինքս:

1923

×

—Վերջ: Անմոռանալի կորուստ է, վաղահաս մեռաւ. մնաց կիսատ, անաւարտ «Սասունցի Դաւթի» շարունակութիւնը, «Հազարան բլբուլը», «Հառաչանքը» ...

— Ինձի մօտ կարդաց «Երկու սեւ ամպ» եւ մի օրինակ գրեց, տուեց ինձ, որը կոբաւ.— սա 1895 թ. Դեկտեմբերին էր:

— Արտասանեց «Թմկաբերդը» եւ նախաբանը 1901 թ. Ղազարապատում:

— Կարդաց «Դէպի անհունը» — 1898 թ. Մարտին: Պատմեց, որ խորութիւն է, պատահած փաստ:

— «Հառաչանքը» չափազանց հաւանեցի: Նա այնքան չէր գնահատում, ասում էր՝ կիսատ է:

Իմ լիրիկան շատ էր հաւանում եւ բարձր դասում:

Հաւանում էր «Աբու Լալային» — ռիթմը, թափը, պատկերները, յօյզերը, բայց չէր ընդունում նրա ժխտող, բացասող ձգտումները, յոռետեսութիւնը:

×

Գեղարուեստական խտացումներ.

Պոեմների մէջ խտացրեց գիւղացնական, առասպելական, նահապետական Հայաստանը, մեր լեգենդար աշխարհը:

Հայ ժողովրդի պայքարը ազատութեան համար, հայ ժողովրդի իղձերը, հայ ժողովրդի աշխարհզգացումը:

1939

×

Երբ շրջում էինք Օհաննէսի հետ Անիում, թւում էր, թէ չէր ընդհատուած մեծ կուլտուրա ունեցող Անիի կեանքը:

Օհաննէսը Անիի քաղաքացի է, նա իր ծննդավայր Անիում է գտնում, եւ միայն այստեղ նա հանգիստ է, երջանիկ եւ հաբազատ. միւս բոլոր տեղերում՝ օտար է, պանդուխտ. այստեղ է գտնում նա իր հանգիստը՝ «Պանդուխտ եմ, քոյրիկ» — այստեղ նա գտել է իւրայիններին:

1943

×

Օհաննէսը պիտի դարեր ապրէր, որ հասնէր իր բոլոր բաղձանքներին, այնքան շատ էին նրա բաղձանքները:

Օհաննէսը ուզում էր հասարակական գործիչ լինել, ամբոխները վարող, հերոս, ուզում էր մեծահարուստ լինել, ունենալ պալատներ, շռայլութիւն, խրախճանքներ, ուզում էր աշխարհի գեղեցկութիւնները իր մօտ լինէին՝ հնութիւններ, գոհարներ, զարդեր, արուեստի կոթողներ, ձիեր, գրադարաններ, թանգարաններ:

Ուզում էր իմաստուն լինել, ամենակարդացած մարդը, բոլոր գրքերն ունենար եւ կարդար, գրեր, գրեր ուսումնասիրութիւններ, դրամաներ, մանաւանդ դրամաներ, թատերգրութիւններ:

Ուզում էր ամէն տեղ հասնել, ամէն գործի մէջ լինել, ամէն քէֆի թամադան, ամէն ժողովում, ամէն հարցերի մէջ ընտրելի նախագահ, պատգամաւոր, անդամ ձեւակերպող: Ահա այսպէս մի բարդ, անյագուրդ Փաուստեան ոգի:

Օհաննէսը շռայլ էր ամէն բանի մէջ՝ սիրոյ, քէֆի, զաւակներ ունենալու, առհասարակ ամէն բան անելու մէջ:

Գո՞հ էր կեանքից — ոչ: Կեանքը ժլատ էր նրա հանդէպ. ինչ որ տուել էր կեանքը նրա համար՝ կին, երեխաներ բազմաթիւ, սէրեր, բանաստեղծական հանճար —այդ բոլորը քիչ էր նրա համար:

×

Թումանեանը վերստեղծեց իր երկերի մէջ գիւղացնական Հայաստանը, նահապետական Հայաստանը, պատմական Հայաստանը, եւ բովանդակ Հայաստանը հայացի, ազգային ոճով, բոյրով ու գոյնով:

Մշակելով հայկական հարուստ ֆոլքլորը, կառուցեց հրաշալի պոէմներ, նաեւ մանկական գեղեցիկ, հարազատ, մայրենի գրականութիւն:

Թումանեանը ամենահայկական, ամենազգային գրողն է, խտացումը հայ ժողովրդի աշխարհայեացքի, աշխարհզգացման:

Նրան կարդում են Հայաստանի ծերերն ու մանուկները, մեծերն ու դպրոցականները:

Օտար երկրներում հայ մարդը երկիւղածութեամբ կարդում է նրան, հաղորդուելու համար հեռաւոր, քաղցր հայրենիքի հետ, տեսնելու համար սեղ լեռները, պատմական կոթողները, շնչելու հայրենի դաշտերի բուրմունքը, հայրենիքի կարօտն առնելու:

1953

Հաւաքեց, ծանօթագրեց՝

ԱԲԲԱՍ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՔԻՉ ՄԸ ԾԻԾԱՂ

Սկովտացի մը մեծ բժշկապետի մը պէտք է երթայ, բայց նախապէս տեղեկութիւն կ'ուզէ այցելինին մասին: Իրեն կ'ըսուի թէ առաջին այցելութիւնը՝ 100 ֆրանք է, եւ միայն՝ յիսուն յաջորդները, Երբ բժիշկին գրասենեակը կը մտնէ, անտարբեր ձեւով մը կ'ըսէ՝ «բարե՛ւ, բըժիշկ, նորէն ես եմ»:

Բժիշկը կը քննէ, հարցափորձ կ'ընէ, յիսուն ֆրանքը կ'առնէ եւ ժպիտով մը կ'ըսէ.— «Նոր բան չկայ, սիրելի պարոն, անցեալ անգամուան դեղադիրը կը գործածէք կրկին»:

×

Այր ու կին մը թատրոն կը ներկայանան իրենց տոմսերով, բայց պաշտօնեան կ'առարկէ.— «բայց պարոն, այս տոմսերը, երէկ իրիկուան համար էին» ու պարոնը կը դառնայ տիկնոջ՝ «ձեզի չէի ըսեր, որ ի վերջոյ ուշ պիտի մնանք»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (450)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Բնաւ օտարական չէ մարդու այն հայրը, որուն աղջիկը կը սիրէ ինք:

Մարիուս հպարտութիւն մը զգաց այս անծանօթին քաջութիւնը տեսնելով: Եկած մարդերուն երեքը որոնց համար Ժոնտրէթ «Ծխահան մաքրող են անոնք» ըսած էր, երկաթեղէններու կուտակէն մտնելով մէկը թիթեղի մկրատ մը, միւսը ծանր մամլիճներ վերցնելու յաւակ լծակ մը, երրորդը կռան մը առաւ, եւ երեքն ալ դուռին առջեւ շարուեցան՝ առանց խօսք մը արտասանելու: Ծերունին անկողնին վրայ մնացած, եւ աչքերը միայն բացած էր:

Ժոնտրէթի կինն ալ անոր քով նստած էր:

Մարիուս մտածեց թէ քանի մը րոպէէն եւ միջամտելու ժամանակը եկած պիտի ըլլայ, եւ աջ ձեռքը նրբանցքին ուղղութեամբ դէպի ձեղունը վերցուց՝ պատրաստ ատրճանակը պարպելու:

Ժոնտրէթ բրաւոր մարդուն հետ խօսելէ դադրելէ ետք նորէն դէպի Պ. Լըպլան դարձաւ եւ կրկնեց իր հարցումը սովորական խնդուքով որ ցած, զսպուած եւ սոսկալի խնդուք մըն էր:

— Չէ՞ք ճանչնար ուրեմն զիս:

Պ. Լըպլան ուղղակի երեսը նայելով պատասխանեց.

— Ոչ:

Այն ատեն Ժոնտրէթ մինչեւ սեղանը եկաւ, ճրագին վրայ ծռեցաւ, թեւերը կուրծքին վրայ դրաւ, անկիւնաւոր եւ վայրենի երախը Պ. Լըպլանի հանդարտ երեսին մօտեցուց, կրցածին չափ յառաջացաւ առանց սակայն ետ քաշուիլ տալու Պ. Լըպլանը, եւ խածնելու պատրաստուող վայրենի գազանի մը այս դիրքը պահելով պոռաց.

— Անունս ոչ Ֆապանթու է, ոչ ալ Ժոնտրէթ, Թենարտիէ է. Մոնֆերմէյի պանդոկապետն եմ ես, լսեցի՞ք, Թենարտիէ է անունս: Հիմա ճանչցա՞ք զիս:

Պ. Լըպլանի ճակտին վրայէն աննըշմարելի կարմրութիւն մը անցաւ եւ իր սովորական հանդարտութեամբ պատասխանեց՝ առանց վախի դողացումին ոչ ալ ձայնը բարձրացնելու.

— Դարձեալ ոչ:

Մարիուս չլսեց այդ պատասխանը:

Ով որ այդ միջոցին եւ մութին տեսնէր Մարիուսը, պիտի տեսնէր վայրենի, ապուշ եւ չանթահար մարդ մը դարձած:

Երբ «Թենարտիէ է անունս» ըսած էր Ժոնտրէթ, Մարիուս մարմնովին սարսըռելով պատին կռթնած էր, իբր թէ սիրտը մխուած սուրի մը երկաթին ցուրտը զգացած ըլլար:

Յետոյ յամրաբար վար առած էր իր բազուկը որ նշան տալու համար պատրաստ էր հրացանակը պարպելու, եւ երբ Ժոնտրէթ «Լսեցի՞ք Թենարտիէ է անունս» կրկնած էր, քիչ մնաց որ Մարիուսի ուժաթեկ մատները պիտի ձգէին որ ինքնայ ատրճանակը:

Ժոնտրէթ իր ով ըլլալը յայտնելով չէր յուզած Պ. Լըպլանը, սակայն տակնուվրայ բրած Մարիուսը:

Այս Թենարտիէ անունը զոր Պ. Լըպլան կ'երեւայ թէ չէր ճանչնար, Մարիուսին ծանօթ անուն մըն էր:

Յիշենք անգամ մը թէ ինչ էր իրեն համար այս անունը: Մարիուս սրտին մէջ պահած էր իր հօրը կտակին մէջ գրուած այս անունը. մտքին մէջ, յիշողութեան մէջ կը կրէր զայն սա նուիրական յանձնարարութեան պատճառով. «Թենարտիէ անուն մէկը կեանքս ազատեց: Եթէ զաւակս անոր հանդիպի, թող ընէ անոր այն բոլոր բարիքները զորս կարող պիտի ըլլայ ընելու»:

Ինչպէս կը յիշենք, այս անունը անոր հոգիին բարեպաշտութեանց մէկն էր, եւ իր հօրը անունին հետ նաեւ Թենարտիէի անունը եռանդագին կը պաշտէր: Ինչ, ա՞յս է ուրեմն այն Թենարտիէն, Մոնֆերմէյի այն պանդոկապետը, զոր այնքան ժամանակ եւ պարապ տեղը փնտռած էր:

Վերջապէս ահա կը գտնէր զայն, բայց ի՛նչպէս. իր հօրը այդ փրկիչը աւազակ մըն էր, այն մարդը որու համար Մարիուս եռանդագին կը փափաքէր անձը նուիրել, հրէշ մըն էր:

Փոնմէրսի գնդապետին այդ ազատիչը եղեռնագործութիւն կատարելու վրայ էր, եղեռնագործութիւն որու ձեւը տակաւին որոշապէս չէր երեւար Մարիուսին եւ սակայն դաւադրական մարդասպանութեան մը կը նմանէր:

ՎԻԿԹՈՐ ՀիՒԿՕ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Շաւիլէն Այրի Տիկին Թէֆուր Պօղոսեան, Թագուհի Ղազարոսեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի քանական Փր· կը նուիրէ տեղւոյն եկեղեցիին եւ կալ· Խաչին ։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ապրիլեան Եղեռնի ,
24 Ապրիլ, 1915ի 54րդ տարեդարձը

Հովանաւորութեամբ Հարաւ· Ֆրանսայի Ազգ· Առաջնորդարանի գործակցութեամբ Գաղութիս կազմակերպութեանց տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, 13 Ապրիլ , ժամը 10ին , Թէաթրը Տիւ Ժիմնազին մէջ ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Հարսանիքի , նշանտուքի , հաւաքոյթներու եւ խնջոյքներու համար նկատի ունենալ Հայ Մշակոյթի Տան երկու սրահները ։

Դիմել ամէն օր ժամը 15 – 19 :
Հեռախօս 824–63–89 :
17, Rue Bleue — Métro Cadet

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 19ԻՆ
Մանրամասնութիւնները յետագային ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ· — Վասպուրականի Հայր· Միութեանս կեդր· վարչութիւնը կը պատրաստուի տօնելու Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը նուիրուած Արամ Մանուկեանի, վանի Արամին , մահուան յիսնամեակին , Ապրիլ 27ին, Օթէլ Սպլանտիտի սրահներուն մէջ ։ Մանրամասնութիւնները յետագային ։

×

Նոր Սերունդի պարահանդէսը Ամպասատէօրի մէջ, Մայիս 4ին ժամը 17էն 24 ։

ՇԷՆ ՈՒ ԶՈՒԱՐԹ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ՄԸ
ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ՀԱՒԱՔՈՅԹՆԵՐՈՒՆ
ՀԱՄԱՐ

ԿԱՐԻ ՊԻՊԻՐԵԱՆ
ԵՒ
ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

JAZZ — MUSETTE — TZIGANE
VALSES VIENNOISES — GAGS —
SKETCHES — JEUX DE LUMIERE
Երիտասարդական խումբ մը

Անվարան դիմեցէ՛ք
Ու գոհ պիտի մնաք

GARY BEBERIAN
Rue de la Madonne
38 Le Péage de Roussillon
Tél. 86-27-65

Fabrique de Vêtements

POUR HOMMES
VILLE - SPORT

Ets ARAKELIAN

84 - AVIGNON
56, Rue Thiers
Tél. (90) 81-44-27
84 - BOLLENE
Tél. (90) 70-10-54

PANTALONS HOMMES ET GARÇONNETS
TERGAL - COTON
JEAN - VELOURS - COTON
VAJA *NEW JEAN'S*
VENTE AUX GROSSISTES

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԶԱՏԻԿ

ՓԱՐԻԶԻ Ս· ՅՈՎՀ· ՄԿՐՏԻՉ

ԱՒԱԳ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ · — Ցիշատակ տասն կուսանաց ։ Երեկոյեան ժամը 4ին ։

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ · — Ցիշատակ ընթրեաց տեառն մերոյ · — առաւօտ ժամը 8ին, պատարագ՝ 10ին, Ոտնլուայ՝ 16ին, Խաւարում 19·30ին ։

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ , Ցիշատակ Չարչարանաց եւ խաչելութեան Տեառն · — Թափօր Թաղման՝ ժամը 17ին ։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ , Ճրագալոյց Զատկի · — Սկիզբ ժամերգութեանց եւ Ընթերցուածոց՝ ժամը 15·30ին , Ընթերցուածները կը կարդան Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի աշակերտուհիները ։ Կը պատարագէ՝ Գիւտ Ծ· Վրդ· Նազգաշեան ։

ԿԻՐԱԿԻ , Զատիկ, Յարութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի · — ժամերգութիւն ժամը 8ին , բազմաձայն պատարագ 10ին ։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ , կաթողիկոսական պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց ։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ , Ցիշատակ Մեռելոց եւ Աւետումն Ս· Աստուածածնի · — Պատարագ՝ ժամը 10ին , յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց ։

×

ՍԷՆ-ԼՈՒ ՄԱՐՍԷՅԼ

Սէն Լու , Կրան Բէնի , Թաղական խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի , Զատկուան տօնին առիթով , կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ ։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊՍ · ԹՐԹՌԵԱՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ կին մը , մնայուն , տարեց անձով մը զբաղելու համար ։ Հեռաձայնել՝ Երամեան , 488–62–06 ։

ՎԻՊԱԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԶԱՏԻԿԻՆ

ՖՐԱՆՍԱ, ԼԻՒՔՍԱՆՊՈՒՐԿ, ԳԵՐՄԱՆԻԱ
ՀՌԵՆՈՍԻ ԱՓԵՐԸ

3 օր (Ապրիլ 5–7) Լիւքս օթոքառով

Անդամներու հաւաքոյթ Շաբաթ Ապրիլ 5, ժամը 7ին, մեթրօ Շաթօ տը Վէնսէն , Քաֆէ Թէրմինիւսի առջեւ ։ Մեկնում ժամը 7·30ին դէպի Գերմանիա (Մօ, Մոնմիրայլ, Շալոն, Սէնթ – Մենէհու, ճաշ, ճամբով) Վերտէօն այցելութիւն ։ Ապա դէպի՝ Թիոնվիլ եւ ժամանում՝ Թրէվ ։ Սովորական պանդոկը ճաշ , ընթրիք՝ ազատ ։

Կիրակի , մեկնում դէպի Պինկէն , ուր հանդստաւէտ զբօսանաւով մը երեք ժամ պտոյտ Հռենոսի վրայ ։ Տեսարժան վայրեր եւ հէքեաթային Լօրըլայը ։ Ճաշ նաւուն վրայ եւ ցամաքահանում՝ Քօպլէնս , ապա քառով վերադարձ դէպի Թըրէվ ,, ճաշ՝ պանդոկը ։

Ապրիլ 7 , մեկնում դէպի Լիւքսանպուրկ , քաղաքի այցելութիւն եւ ճամբորդութեան շարունակութիւն դէպի Մէս, ուր կ'ըլլայ ցերեկուան ճաշը ։ Ժամանում Փարիզ ժամը 21ի առեններր ։

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 168 փր· ։ Սահմանափակ տեղեր ։

ԴԻՄԵԼ՝

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

Le Décret N° 63161 au J.O. du 5 Mars 1965 oblige tout participant à une manifestation touristique organisée par une Association régie par la loi du 1er Juillet 1901 à être *membre côtisant* de cette Organisation.

MEMBRE ACTIF 20 Frs. par AN

Այս ճամբորդութիւնը կը կազմակերպենք զեղչեալ գինով յարմարելով ներկայ կացութեան , որպէսզի մեր անդամներն ու բարեկամները օգտուին անբաղդատելի պատեհութենէն ։

ԷՏ · ՃԷԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ· Պատուիրակ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՌ Ի ՅԱՐԳԱՆՍ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՓԱԼԷ ՏԷ ՍՓՈՌԻ ՄԷՋ
Շաբաթ, 12 Ապրիլ 1969 ժամը ճիշդ 20·45ին
կազմակերպութեամբ ու երգեցողութեամբ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Կը նախագահէ՝

MAIRE D'ALFORTVILLE et CONSEILLER GENERAL DU VAL DE MARNE

JOSEPH FRANCESCHI

Որ պիտի խօսի «Հայ մեծ երաժշտագէտ»ին մասին

Կը մասնակցին զաղութիս լաւագոյն երգիչ – երգչուհիներէն , Օրիորդներ Շաքէ Պէնկեան (սոփրանօ), Լուիզա Նալճեան , (սոփրանօ), Սոնիա Նիկողոսեան (Մեծծօ) Պ· Պ· Մկրտիչ Պօղոսեան (Թենոր) , Ռընէ Մարքայեան (Թենոր) , Մարիօ Հանըքիս (պաս) ։

Տոմսերը ունենալու համար դիմել, Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, երգչախումբի անդամներուն , եւ Ալֆորվիլի մէջ քաղաքապետարանը , Պ· Արման Ներչանեանի գրասենեակը ։

Գիներ · — 15 փր· եւ 10 փր· ։ Երիտասարդական բոլոր կազմակերպութեանց անդամներուն համար միայն բացառիկ գին 5 փրանք ։

Երթ ու դարձը ապահովող ծրի քառեր Քաղաքապետարանի հրապարակէն ժամը ճիշդ 20·15ին ISSY-LES-MOULINEAUX (Hôtel de Ville)

ԱԼՖՈՐՎԻԼ · — Քաղաքապետարանէ , եւ Փլաս Քարնոյէն ժամը ճիշդ 20·30ին ։

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԻՐ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
Ուրբաթ , Ապրիլ 18 , ժամը 20·45ին
SALLE PAUL-FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic (Métro : République)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳՐԻՆ կը մասնակցին · — Տիկին Աստղիկ Տէտէեան (երգ), Օր· Ա· Աթմաճեան, Օր· Արաքսի Գմբէթեան եւ ձայներիզի վրայ կ'արտասանէ՝ ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

Թատերական բաժին , Փարիզի հայ դերասանները կը ներկայացնեն · —

– ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ –

(Գրիգոր – Վահանի Թատերգութեան վերջին երկու արարները)

Կը մասնակցին · — Հայկունի խըտըշեան–Լա Շաւաճեր, Անի Տէմիրճեան, Գէորգ Տէրվիշեան, Գրիգոր – Վահան, Ն· Պշտիկեան, Մ· Միհրան

Ցայտագիրը կը ներկայացնէ Օր· Իրմա Պասմաճեան

Հասոյթը պիտի յատկացուի Ա· Գմբէթեանի չիրիմին կառուցման ։

Անոնք որ կը փափաքին իրենց մասնակցութիւնը բերել, կրնան իրենց նուէրները ղրկել հետեւեալ հասցէներուն · —

K. Bakerdjian, 35, Rue de Trévise — Paris (9e)
Ch. Kabadayan, 54, Boulevard du Temple — Paris (11e)

Մուտքը միայն հրաւիրատոմսով ։ Ապահովել Պ· Գ· Պաքըրճեանէ եւ Յառաջէն ։ Երեկոյթին ընթրիքը տոմս չի վաճառուիր ։

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ , ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ ԵՒ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ
ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԻՒՐԵՐՈՒ

Չորեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ՝ Մայիս 7, 8, եւ 9, «Լը Կռան տ'Օթէլ»ի մէջ , Փարիզ, Օփերայի հրապարակ

×

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ընդունելութիւն ի պատիւ պատգամաւորներու եւ հիւրերու ։ Հանդիսաւոր պատարագ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ ։ Խմբական Ուխտագնացութիւն ... ԼԱՇԷԶԻ գերեզմանատունը մեծ հիմնադիր ր ՊՕՂՈՍ ՓԱՇԱ ՆՈՒՊԱՐԻ շիրմին ... Խմբական Ուխտագնացութիւն դէպի Հայ ոց վերջին Թագաւորին դամբարանը Սէն Տընի ։ Շրջապտոյտներ՝ ի մասնաւոր ըի Փարիզի Համալսարանական ... մէջ Հ· Բ· Ը· Միութեան Մառի – Նուպար ը Ուսանողական Տունը ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԻԼԹԸՆ ՊԱՆԴՈԿԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ա · — Հանդիսաւոր մեծ ճաշ համագումարին փակումին առթիւ ։
Ուրբաթ երեկոյ, Մայիս 9

Բ · — Բացառիկ մեծ պարահանդէս, ի ներկայութեան Պատգամաւորներու հիւրերու ։

Շաբաթ , երեկոյ , Մայիս 10, երեկոյէն մինչեւ առաւօտ

ՄԵԾ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԸ

Ինքնաշարժին վիճակահանութիւնը՝ նուէր Միութեան նախագահին կողմէ, պիտի քաշուի մեծ պարահանդէսին ընթացքին ։

Մանրամասնութիւնները յետագային